Per. 32

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΔΩΡΕΑ
ΣΟΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
1927

ΤΕΥΧΟΣ Α'. ΚΑΙ Β'.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Prof. Dott. Sophia Antoniadis
42 2

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αρ. Βιβλ. Εισαγ. 64866

Σπουδαστηρίον Ιστορίας Ν. Χρόνων
Τμήμα: _____

Θεία συνάρσει εἰσερχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν. Ἀναλαμβάνοντες τὸ βαρὺ ἔργον εἴχομεν πλήρη ἐπίγνωσιν τῶν δυσχερειῶν αὐτοῦ, οὐχ ἧττον κεντριζόμενοι ἀπὸ τὸ ἀλγεινὸν συναίσθημα τῆς ἐπιστημονικῆς καθυστερήσεως τῆς Ἠπείρου καὶ ὑπολαμβάνοντες ὡς πρώτιστον ἡμῶν καθῆκον καὶ ἀπέναντι ταύτης καὶ ἀπέναντι τῆς Μεγάλης Πατρίδος τὴν ἐπιστημονικὴν διερεύνησιν τῆς σχεδὸν ἀγνώστου ταύτης Ἑλληνικῆς γωνίας, προέβημεν θαρρούντως πεποιθότες ἐπὶ τὴν φιλογένειαν τῶν Πανελλήνων καὶ τὴν παροιμώδη Ἠπειρωτικὴν φιλομουσίαν καὶ φιλοπατρίαν.

Δὲν θὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς κολοσσιαίας καὶ δυσυπερβλήτους δυσχερείας, εἰς ἃς προσέκρουσεν ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, οὐδὲ τὰς θυσίας εἰς ἃς ὑπεβλήθημεν πρὸς ὅσον ἔνεστιν εὐπρεπεστέραν αὐτοῦ ἐμφάνισιν ἀπὸ πάσης ἐπόψεως.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν μᾶς ἀπεθάρρυναν καὶ προβαίνομεν οὐ μόνον εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως βελτιουμένης κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν προσθήκην τετάρτου τεύχους περιέχοντος βιογραφίας ἐκλιπόντων ἐπιφανῶν Ἠπειρωτῶν, μέλλοντος ν' ἀποτελέσῃ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Πανθέου, καὶ τοῦτο ἄνευ αὐξήσεως τῆς ἐτησίας συνδρομῆς.

Εἰς τὸ τόλμημα τοῦτο ὦθησαν ἡμᾶς ὄχι μόνον ἡ συνείδησις τῆς ὑψηλῆς τοῦ περιοδικοῦ ἀποστολῆς, ἀλλὰ καὶ δύο ἄλλοι σπουδαιότατοι παράγοντες: τὸ μὲν ἡ ἔκθυμος καὶ συγκινητικὴ εἰς τὸ ἔργον συμβολὴ τῶν τε ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐντίμων Ἠπειρωτῶν βιοπαλαιστῶν, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων ζηλωτῶν τῶν καλῶν ἔργων, τὸ δὲ ἡ ἐνθουσιώδης ὑποδοχή, ἧς ἔτυχε τὸ περιοδικὸν ἐκ μέρους ὄχι μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ Τύπου, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν ἐπιστημόνων.

Καὶ ὑπὸ τὴν παρήγορον ἐπίδρασιν τῶν παραγόντων τούτων οὐ μόνον τὴν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

θεωροῦμεν ἐξησφαλισμένην, ἀλλὰ καὶ βασίμους ἐλπίδας ὑποτρέφομεν ὅτι εὐρύτεροι θὰ διανοιγῶσιν ὁρίζοντες εἰς τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν.

Συντονωτέρα περισυλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν Ἤπειρον, δημοσίευσις εἰδικῶν μονογραφιῶν καὶ παραρτημάτων, δημοσίευσις Ἠπειρωτικῶν διαθηκῶν, καταρτισμὸς πλήρους Ἠπειρωτικοῦ πανθέου, ἀποστολὴ εἰδικῶν ἐπιστημόνων πρὸς εὕρεσιν μελέτην τῶν Ἠπειρωτικῶν πραγμάτων εἰς ξένας βιβλιοθήκας καὶ ἀρχεῖα, πύκνωσις τῶν ἐπάθλων πρὸς συγγραφὴν Ἠπειρωτικῶν πραγματειῶν καὶ ἐν γένει προαγωγὴ τῆς καθόλου Ἠπειρογνωσίας διὰ παντὸς μέσου, ἰδοὺ ποῖον εἶναι τὸ πρόγραμμα τῆς ἀμέσου καὶ προσεχοῦς δράσεως τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν».

Βεβαίως ἡ ἐπιτυχία πάντων τούτων δὲν εἶναι δυνατὴ διὰ τῶν τακτικῶν συνδρομῶν, αἵτινες οὐδὲ διὰ τὴν τακτικὴν τοῦ περιοδικοῦ ἔκδοσιν ἐπαρκοῦσιν· ἀλλ' ἡ ὡραία παράδοσις τῶν μεγαλωνύμων Ἠπειρωτῶν χορηγῶν δὲν διεκόπη εὐτυχῶς εἰσέτι καὶ ἔχομεν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι λίαν προσεχῶς νέα ὀνόματα θὰ προστεθῶσιν εἰς τὸν πλούσιον πίνακα τῶν φιλομούσων Ἠπειρωτῶν Εὐεργετῶν.

Καὶ τὴν δικαίωσιν τῆς πεποιθήσεως ταύτης παρέχει ἡ ὑπὸ τῶν ἐν Ἀμερικῇ τιμώντων τὸ Ἠπειρωτικὸν ὄνομα ἀδελφῶν Στεφάνου προσενεχθεῖσα ἐκ χιλίων δολλαρίων, ὡς ἀπαρχή, εὐγενὴς δωρεά, ἐφ' ᾗ καὶ δημοσίᾳ τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἐκφράζουσι τὴν εὐγνωμοσύνην των. Θερμαὶ εὐχαριστίαι ὀφείλονται καὶ εἰς τοὺς Ἠπειρώτας κ. κ. Στ. Καραγεώργην, πληρεξούσιον Καβάλλας, καὶ Μιχαὴλ Κολοκύθαν, ὧν ἑκάτερος ἐνίσχυσε τὸ ἔργον ἡμῶν διὰ πεντηκονταλίρου προσφορᾶς.

Ἐπὶ τούτοις αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσωμεν ἐγκαρδίως πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε καὶ ἄλλως συμβαλόντας εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ τὴν εὐμενῆ τοῦ περιοδικοῦ ὑποδοχήν.

Ἕνεκα συρροῆς ἀφθόνου ἐπιστημονικῆς ὕλης καὶ διὰ λόγους τεχνικοὺς ἀναγκαζόμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν ὁμοῦ τὰ δύο πρῶτα τεύχη τοῦ ἔτους τούτου.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΘΕΣΜΙΩΝ ΕΡΕΥΝΑ

ΥΠΟ

ΠΕΡ. Κ. ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ

Ἱερὸν τῇ μνήμῃ τῆς μητρός μου Αἰκατερίνης.

I.

Πάντων τῶν ἄὔλων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα κτῶνται καὶ προάγουσιν οἱ λαοὶ κατὰ τὸν μακραίωνα αὐτῶν βίον, πολυτιμότατα καὶ τιμαλφέστατα τυγχάνουσιν ἀναμφιβόλως τοῦτο μὲν ἡ γλῶσσα, τοῦτο δὲ τὸ δίκαιον, ὅπερ ἐν μὲν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις τῶν ἐθνῶν ἐμφανίζεται ὡς μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναποσπάστως μετὰ τῆς θρησκείας συνδεδεμένον, εἶτα δὲ ἀπαλλασσόμενον ὁλονὲν ἀπ' αὐτῆς ἀποβαίνει αὐτοτελὲς ἀγαθὸν καὶ ἴδιος τοῦ πολιτισμοῦ παράγων.

Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ δίκαιον ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀνελίξει τῶν ἐθνῶν οὐ μόνον ἰσχυροτάτους δεσμοὺς τῶν καθ' ἕκαστα ἐθνικῶν τμημάτων, ἀλλὰ καὶ ἀψευδῆ μαρτύρια τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τούτων. Ἡ τῆς γλώσσης ἀτελεύτητος συνέχεια καὶ τοῦ δικαίου ἡ ἀδιάκοπος παράδοσις παρά τινι λαῷ καταδεικνύουσιν ἐναργῶς τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν καὶ τὴν ζωτικότητα τοῦ λαοῦ τούτου.

Ἡ ἐπισταμένη τῶν πραγμάτων μελέτη διδάσκει ὅτι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ αἰώνιος Ἑλληνισμὸς οὐδενὸς ἄλλου τῶν πρὸς ἡμέρωσιν καὶ πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος δρασάντων λαῶν ὑπελείφθη δεύτερος. Διότι καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ὡς οὐδεὶς ἄλλος λαὸς διετήρησεν ἐπὶ χιλιετηρίδας ὅλας ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην, ἀκμαίαν καὶ ἄσπιλον ἐν τῇ καθολικῇ αὐτῆς ἐκφάνσει, ἐκ τοῦ πλουσίου αὐτῆς θησαυροῦ δαψιλῆ ταῖς ξέναις γλώσσαις προσενεγκὼν ἑκάστοτε βοηθήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ δίκαιον αὐτοῦ διεφύλαξεν ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς καὶ δι' αὐτοῦ ἐπέδρασεν ἐμμέσως μὲν ἀλλ' οὐσιωδῶς ἐπὶ τὰ κατὰ τόπους δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς ἣν ἤσκησε κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ καιρούς, ὡς ἀπέδειξαν αἱ νεώταται εἰδικαὶ ἔρευναι, ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, τὸ μετέπειτα παγκόσμιον σχεδὸν γενόμενον.

Καὶ ἡ μὲν γλῶσσα ὡς ἀγαθὸν πολλῷ μᾶλλον τοῦ δικαίου ἀναγκαιότερον καὶ οἰκειότερον τοῖς ἀνθρώποις εὐχερέστερον διατηρεῖται καὶ διασῴζεται πάντοτε. Ἡ γλῶσσα μάλιστα ἡ ἑλληνικὴ οὐ μόνον ἀνέπτυξεν ὡς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

οὐδεμία ἄλλη ὑπέροχον ἠθικὴν δύναμιν ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων καὶ ἐπεδείξατο ἀντοχὴν μοναδικὴν κατὰ τοὺς δυσχειμέρους χρόνους, καθ' οὓς παντοδαπῶν βαρβάρων ἐπιδρομαὶ διέσεισαν μονονουχὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ συνέτριψαν τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς ἐπεβλήθη ἐπὶ τοὺς ἀγροίκους νικητάς. Καὶ τὸ δίκαιον δὲ τὸ ἑλληνικὸν ἀντέδρασεν ἰσχυρῶς κατὰ τῆς κρατικῆς δυνάμεως τῶν κατακτητῶν, ἀλλὰ παρὰ τὸν μακρὸν καὶ μέγαν ἀληθῶς ἀγῶνα, ὃν διεξήγαγε, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῷ συνόλῳ ὑποστὰν κατὰ καιροὺς σημαντικὴν μείωσιν. Πολλὰ τμήματα τῆς ἑλληνικῆς χώρας διέσωσαν οὐχ ἧττον μετ' εὐλαβείας πολύτιμα στοιχεῖα τοῦ πατρίου δικαίου τῇδε κἀκεῖσε κατεσπαρμένα καὶ ἀναμεμιγμένα μετὰ τῶν ἐκ παραδόσεως ἐν τοπικῇ χρήσει ὑπαρχόντων ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων δὲν χρήζει βεβαίως αἰτιολογίας ἡ προσπάθεια πρὸς διερεύνησιν παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος εἴς τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ καθόλου Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν καθ' ἕκαστα τμημάτων αὐτοῦ, ἐν οἷς ἡ Ἠπειρῶτις γῆ ἐξέχουσαν κατέχει θέσιν, ὡς δύναμαι ἀνενδοιάστως νὰ εἴπω χωρὶς νὰ θεωρηθῶ θιασώτης ἀστόχου μερικῆς φιλοπατρίας. Καὶ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῇ διὰ μακρῶν ἡ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων προκύπτουσα ὠφέλεια ὑπό τε ἐπιστημονικὴν καὶ ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν. Ἡ ἐπιστήμη, ὡς εἰκός, οὐδὲν παρορᾷ οὐδὲ περὶ ὀλίγου ποιεῖταί τι ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἀληθείας· καὶ τὰ ψιχία περισυλλέγει καὶ τὰ κοσκυλμάτια δὲν ἀπορρίπτει. Τὸ δὲ ἔθνος ἔχει καθῆκον ἱερὸν νὰ μεριμνᾷ ἀείποτε ὅπως τὰ λείψανα τῆς πατροπαραδότου περιουσίας αὐτοῦ, τὰ κληροδοτηθέντα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀνευρίσκωνται καὶ ἐξετάζωνται μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς ἀποσπώμενα ἀπὸ τὸ ἀκατάσχετον ρεῦμα τῆς λήθης. Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης διττὸς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ σκοπός. Τοῦτο μὲν νὰ καταδειχθῇ ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἐμμονὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὰ πάτρια καὶ ἡ ἔμφυτος καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς κρισιμωτάτοις χρόνοις ἀκμαία παρ' αὐτῷ παραμείνασα εὐγενὴς ροπὴ πρὸς διάσωσιν καὶ διαιώνισιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιτευγμάτων, τοῦτο δὲ νὰ καταστῇ ἔκδηλος ἡ ἀδιάσπαστος ἐθνικὴ ἑνότης, ἣν ἐκλόνησαν μὲν δὲν ἴσχυσαν δὲ νὰ καταστρέψωσι τῶν βαρβάρων ἐπιδρομέων ἡ βία καὶ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἡ δύναμις.

Ὅπως ἡ ἡμετέρα γλῶσσα, παρατηρεῖ ὁ Φωτιάδης ἐν τῷ εἰσιτηρίῳ ἀκαδημεικῷ λόγῳ αὐτοῦ, «οὐδέποτε ἐπαύσατο οὖσα ἑλληνική», οὕτω καὶ τὸ ἡμέτερον δίκαιον «οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸν ἑλληνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἀμφότερα βεβαίως ὑπέστησαν τὴν ἀναπόδραστον ἐπιβολὴν τῶν νόμων τῆς ἐξελίξεως, κατὰ λόγον τῶν τυχῶν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἀλλ' ἐπίσης

ΙΔΝΝΙΝΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀμφότερα ἐξηκολούθησαν ἔχοντα συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον ἰδίαν ἐθνικὴν ζωὴν καὶ ἱστορίαν, καὶ δὴ μοναδικὴν ἐν τῷ βίῳ ἁπάντων ἀνεξαιρέτως τῶν λαῶν τῆς ὑφηλίου»[1].

Καὶ ἡ μὲν γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ κορυφαίου ἐκείνου τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἱεροφάντου Ἀδαμαντίου τοῦ Κοραῆ, τοῦ δόντος—ὡς δύναταί τις εὐλόγως νὰ εἴπῃ—εἰς ὕλα σχεδὸν τὰ ἐθνικὰ ζητήματα ὀρθὴν κατεύθυνσιν, μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν πολλοὺς εὗρεν ἀξίους σκαπανεῖς καὶ ἐπιμελεῖς ἐρευνητάς, ὁ δὲ πολὺς Γεώργιος Χατζιδάκις ἀνέδειξε δοκίμους μαθητὰς μέλλοντας νὰ συνεχίσωσι τὸ πολυσχιδὲς τοῦ σοφοῦ διδασκάλου γλωσσολογικὸν ἔργον, οὗτινος λαμπρὰ ἔσται κορωνὶς τὸ μέγα ἱστορικὸν λεξικόν, ὄντως monumentum aere perennius τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Προκειμένου δὲ εἰδικῶς περὶ τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων τῆς Ἠπείρου ἐὰν—ἔχοντες ὑπ' ὄψει πόσον δύσκολος εἶναι πᾶσα ἀπαρχὴ—κρίνωμεν ἐκ τῆς εἰς τὰ τρία τεύχη τοῦ πρώτου ἔτους τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» δημοσιευθείσης γλωσσικῆς ὕλης, δυνάμεθα μετ' αἰσιοδοξίας νὰ ἀτενίσωμεν εἰς τὸ μέλλον καὶ μετὰ πεποιθήσεως νὰ προσδοκῶμεν τὴν ζωηρὰν ἄμιλλαν ἣν θὰ ἐπιδείξωσι πάντως οἱ λόγιοι Ἠπειρῶται πρὸς ἀποθησαύρισιν τῶν ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτῶν ζώντων μνημείων τῆς γλώσσης[2].

Ὁμοίαν ὅμως ἐργασίαν ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ πατρίου δικαίου δὲν ἔχει δυστυχῶς νὰ ἐπιδείξῃ μέχρι τοῦδε τὸ ἔθνος. Ἡ ἔρευνα τῆς μακραίωνος ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἠμελήθη, ὡς μὴ ὤφελε, βαθεῖς ταύτης ἐρευνηταὶ ἀντάξιοι τῶν γλωσσοδιφῶν δὲν ἀνεφάνησαν, ἡ δὲ πολιτεία δὲν κατέβαλεν ἐγκαίρως τὴν δέουσαν μέριμναν μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν παλιγγενεσίαν πρὸς περισυλλογὴν τῶν στοιχείων τῶν κατὰ τόπους ἐθιμοδικαίων[3] καὶ τὴν ἀνίχνευσιν τῶν λειψάνων ἀρχαίων θεσμῶν ὑπαρχόντων τυχὸν εἰς τὰς διατάξεις ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἢ καὶ εὐρυτέρων ἑλληνι-

---

[1]) *Φωτιάδου, Π. Σ.*, Εἰσιτήριος λόγος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 23.

[2]) Εἶναι οὐχ ἧττον θλιβερὸν ὅτι ἡ τραγικὴ τύχη, ἣν ἔσχεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἕνεκα τῶν γνωστῶν πολιτικῶν γεγονότων καὶ τῆς ἐγκληματικῆς αὐτόχρημα ἐπιπολαιότητος καὶ ἀμβλυωπίας τῶν ἰθυνάντων αὐτὸν ἐν κρισίμοις ἡμέραις, ἀπωλέσθη ἴσως διὰ παντὸς πολύτιμον ἠπειρωτικὸν καὶ ἑλληνικὸν ἐν γένει γλωσσικὸν ὑλικὸν φυλαττόμενον ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Συλλόγου. Τμῆμα μόνον μικρὸν τῆς ὕλης ταύτης εἶχεν ἐκδοθῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ζῶντα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης» τῇ γενναιοδωρίᾳ τοῦ ἀειμνήστου Ἠπειρώτου Χρηστάκη Ζωγράφου, μεγάλου τοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ Ἔθνους εὐεργέτου.

[3]) Βλ. κατωτ. σελ. 14 κἑξ. Δυστυχῶς ἡ εἰσήγησις τοῦ Παππούλια πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἅμα τῇ προσαρτήσει τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους δὲν εἰσηκούσθη. Πρβ. *Παππούλια, Δ.*, Ἑλληνικῶν Ἐθίμων Περισυλλογὴ ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1926, σελ. 95.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κῶν περιφερειῶν κεκτημένων ἰδίας προνομίας προϋπαρχούσας τῆς ξένης κατακτήσεως καὶ ἀφεθείσας αὐταῖς ἢ καὶ μετέπειτα χορηγηθείσας ὑπὸ τῶν κατακτητῶν.

Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι δὲν πρόκειται κυρίως ἐνταῦθα περὶ τῶν γενικῶν ἐκείνων καὶ κοινῶς λεγομένων προνομίων τοῦ ἑλληνικοῦ (ρωμαϊκοῦ) Γένους, τῶν ἐπεκταθέντων μετέπειτα καὶ ἐπὶ ἄλλας κοινότητας χριστιανικάς τε καὶ μή, ὑποταγείσας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν μουσουλμάνων δεσποτῶν, καὶ στηριζομένων ἐπὶ τῆς περιφήμου ρήτρας τοῦ Προφήτου «Οὔτρουκ-ου-χοὺμ βὲ μά γε ντίνουν»[1] (اترکهم وما یدینون), ἀφορώντων δὲ εἰς τὴν μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρεῖαν διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ ἀρχηγῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τοὺς βαρβάρους ὑποδούλωσιν. Εἶναι παγκοίνως γνωστὸν ὅτι τὰ δίκαια ταῦτα τὰ λεγόμενα προνόμια ἀνεγνωρίσθησαν τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Προφήτου Μωάμεθ διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Σινᾶ καὶ ἐπανελήφθησαν διὰ μεταγενεστέρων συνθηκῶν (ἀχτναμέ), τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ὁμὰρ Φαροὺκ (637), τῆς τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' (1453) καὶ διὰ Φιρμανίων καὶ Βερατίων, στηριζομένων ἐπὶ τοῦ Κορανίου καὶ τῆς πράξεως τοῦ Προφήτου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Χαλιφῶν καὶ τῶν μετέπειτα Σουλτάνων. Ὀλιγώτερον ὅμως γνωστὸν τυγχάνει ὅτι τὰ πρῶτα ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους ἰσχύσαντα Φιρμάνια[2] ἐδόθησαν πρὸς

---

[1]) «Ἄφετε τούτοις (δηλ. τοῖς Χριστιανοῖς) τὴν οἰκείαν θρησκείαν καὶ τὰ σὺν αὐτῇ». Ἡ ρήτρα αὕτη στηρίζεται ἐπὶ ρητῆς διατάξεως τοῦ Κορανίου· «Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐαγγελίου θὰ δικάζωσι συμφώνως πρὸς τοῦτο, Οἱ μὴ δικάζοντες κατὰ τὰς διατάξεις τῶν Βιβλίων ἅτινα ὁ Θεὸς ἔπεμψεν ἄνωθεν εἶναι ἀσεβεῖς . . .» (Ε 51, 72).

[2]) Εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς ὅτι οἱ ὅροι «Φιρμάνια» καὶ «Βεράτια» δίδονται βραδύτερον εἰς τὰ ἡγεμονικὰ ἔγγραφα, τὰ ἀναγνωρίζοντα δίκαια καὶ προνόμια τοῦ ἑλληνικοῦ (ρωμαϊκοῦ) ἔθνους, ἐν ᾧ τὰ πρῶτα τοιαύτης φύσεως ἔγγραφα τῶν Χαλιφῶν καλοῦνται «*Συνθῆκαι*» (ἀχτναμέ). Τοῦτο εἶναι οὐσιῶδες ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Ἐκ τούτου δύναταί τις ἴσως νὰ συμπεράνῃ ὅτι οἱ κατὰ τόπους ἀρχηγοὶ τοῦ ἔθνους, οἱ ἀγωνιζόμενοι τὸν ἀπέλπιδα κατὰ τῆς Ἀσιατικῆς λαίλαπος ἀγῶνα, γνωρίζοντες προφανῶς τὰς ἐκ τῆς ὑποταγῆς τῶν ὑπ' αὐτοὺς πληθυσμῶν ἀπορρεούσας κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Κορανίου ὠφελείας, ἔσπευδον νὰ *συνθηκολογήσωσι* μετὰ τῶν μουσουλμάνων ἐπιδρομέων ὁσάκις ἐθεώρουν ἀδύνατον τὴν περαιτέρω ἀντίστασιν. Τοῦτο συνέβη ἐν Ἱεροσολύμοις (637) εἶτα ἀλλαχοῦ (ἐν Προύσῃ 1326, ἐν Νικαίᾳ 1330), καὶ πολὺ βραδύτερον ἐν Ἰωαννίνοις (1430). Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἔρχεται εἰς ἐπίρρωσιν τῆς θεωρίας τοῦ Ἠπειρώτου Ἰωάννου Χώτζη περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Χώτζης, ὡς συντάκτης τῆς μεγάλης ἱστορίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἔχων τὴν μοναδικὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκέπτηται πάσας τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς πάλαι Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εὗρε καὶ ἐμελέτησεν ἀνεκδότους τουρκικὰς πηγάς, ἐκ τῶν ὁποίων συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ Βυζάντιον δὲν ἠλώθη ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ, ἀλλὰ παρεδόθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἡγετῶν τῆς ἀνθενωτικῆς μισολατινικῆς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Οὐρχὰν ἐκ Προύσης, πρὸς τοὺς αὐτοὺς πολὺ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α΄ ἐξ Ἀδριανουπόλεως [1] καὶ εἶτα πρὸς τοὺς κατοίκους Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου ἐκ Θεσσαλονίκης [2]. Ἡ προκήρυξις τοῦ Σινὰν Πασσᾶ ἀναφερομένη εἰς τὸ «Χάττι Σερὶφ» [3] τοῦ Σουλτάνου ἐξασφαλίζει εἰς τὸν

μερίδος, ἥτις οὐχὶ βεβαίως ἐκ προδοτικῆς προθέσεως, ἀλλὰ πρὸς περίσωσιν τοῦ δυνατοῦ κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκείνας στιγμὰς ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν Πόλιν. Οὕτως ἐξήγει ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ καὶ πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ ἰδίᾳ τὸ ἀνεξήγητον ἄλλως μυστήριον τῆς Κερκόπορτας. Ὅτι παρ' οὐδενὸς τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδ' ὡς ὑπόνοια μνημονεύεται ἡ εἴδησις περὶ συνθηκολογήσεως, τοῦτο ἀπέδιδεν ὁ Χώτζης τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἄγνοιαν τοῦ ἐν ὑστάτῃ στιγμῇ ἐπελθόντος γεγονότος, τοῦτο δὲ πιθανῶς καὶ εἰς τὴν μέριμναν ὅπως ἡ μεγάλη ἐκείνη συμφορὰ τοῦ Ἔθνους μὴ ἀποδοθῇ εἰς ἑλληνικὴν προδοσίαν. Βαρυσήμαντον ὅμως ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Χώτζη ὅτι μουσουλμανικαὶ πηγαὶ ἀνέγραφον τοιαύτην δυσμενῆ καὶ ἐπισκοτίζουσαν τὴν αἴγλην τῆς νίκης εἴδησιν. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ὁ ἀείμνηστος Ἠπειρώτης ὡς δημόσιος τότε ὑπάλληλος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους (ἦτο σύμβουλος τοῦ Σιουραῒ Δεβλὲτ) δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὴν ἐκτεθεῖσαν θεωρίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν σχετικῶν ἀποδείξεων ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τῶν τούρκων ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων, οὓς εἶχεν ὑπ' ὄψει. Τὸ γ' ἐπ' ἐμοὶ ὁμολογῶ ὅτι εἶχον πεισθῇ περὶ τῆς μεγάλης πιθανότητος τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Χώτζη, ὅτε ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσω παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ διακεκριμένου καὶ φιλίστορος Ἠπειρώτου τὴν χρονολογικὴν ἀναπαράστασιν τῶν πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ τῶν κατὰ ταύτην γεγονότων καὶ τὴν διατύπωσιν τῶν ποικίλων ἐπιχειρημάτων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῆς μνημονευθείσης γνώμης. Ἐθεώρησα σκόπιμον τὴν παρέκβασιν ταύτην ἵνα ἀποσπάσω τῆς λήθης τὴν σπουδαίαν ὁπωσδήποτε εἰκασίαν. Θὰ ἦτο δὲ ὁμολογουμένως εὐχῆς ἔργον ἐὰν οἱ κληρονόμοι τοῦ Ἰωάννου Χώτζη εὑρόντες τυχὸν ἐν τοῖς καταλοίποις αὐτοῦ σχετικὰ σημειώματα προέβαινον εἰς τὴν ταχεῖαν δημοσίευσιν τούτων. Σημειωτέον ἐν παρόδῳ ὅτι ὁ Ἰωάννης Χώτζης ἐκέκτητο τὴν πλουσιωτάτην ἴσως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰδικὴν βιβλιοθήκην διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Βλ. καὶ *Βιζουκίδου, Π. Κ.*, Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν «Παναθηναίοις» Τόμ. ιστ', ἐν Ἀθήναις 1909, Σελ. 290.

[1]) Βλ. Μητροπολίτου Κυζίκου Καλλινίκου *(Δελικάνη)*, Τὰ δίκαια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Τουρκίᾳ, Μελέται, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1922 (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»), σελ. 49 καὶ 67.

[2]) Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἀκριβὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Τριανταφυλλοπούλου γραφέν, ὅτι «προνόμια ἐν Εὐρώπῃ παρεχωρήθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1329 ὑποταγὴν τῶν Ἰωαννίνων». Βλ. *Κ. Δ. Τριανταφυλλοπούλου*, Τὸ ἑλληνικὸν ἰδιωτικὸν δίκαιον κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἐν «Πανελληνίῳ Λευκώματι» Τόμ. Γ΄, Ἐπιστῆμαι, ἐν Ἀθήναις 1925, Σελ. 228.

[3]) Κατὰ τὸν Μητροπολίτην Κυζίκου Καλλίνικον *(Δελικάνην)* παραπέμποντα (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 64) εἰς τὰ «Ἠπειρωτικὰ» τοῦ *Μιχ. Νεπότα*, οἱ Ἰωαννῖται παρέδωκαν τὴν πόλιν αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Χάττι Σερίφ». Τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Ἡ παράδοσις δὲν ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Χάττι Σερίφ», ἀλλὰ τοὐναντίον τὸ «Χάττι Σερὶφ» ἐδόθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐθορμήτου παραδόσεως τῆς πόλεως κυρωθείσης διὰ συνθήκης. Οἱ Ἰωαννῖται προβλέποντες ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κατακτητικῶν προόδων τοῦ Μουρὰτ τὸν ἀπειλοῦντα καὶ αὐτοὺς μέγαν κίνδυνον καὶ θέλοντες νὰ ἐξασφαλί-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μητροπολίτην Ἰωαννίνων «νὰ ἔχῃ τὴν κρίσιν του τὴν Ρωμαϊκὴν καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα» [1] δηλονότι ἐν ἄλλαις λέξεσι τὰ δικαιώματα τοῦ διοικεῖν τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ κατὰ τοὺς κανόνας καὶ δικάζειν τὰς διαφορὰς τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀνέκαθεν ἰσχύοντος ἑλληνορρωμαϊκοῦ δικαίου.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν προνομίων τούτων τῶν γενικῶν οὕτως εἰπεῖν, ὑπῆρξαν κατὰ καιροὺς καὶ εἰδικαὶ προνομίαι ἀναγνωρισθεῖσαι ἢ χορηγηθεῖσαι εἰς μικρὰς περιφερείας ἢ κοινότητας, ὡς λόγου χάριν ἡ Χιμάρα καὶ τὸ Ζαγόριον καὶ ἄλλα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς χώρας.

Δυνάμει τῶν γενικῶν τούτων καὶ τῶν εἰδικῶν προνομίων διετηρήθησαν ὡς ἀλλαχοῦ οὕτω καὶ ἐν Ἠπείρῳ τὰ ἑλληνοβυζαντινὰ νόμιμα καὶ ἀνεπτύχθησαν τοπικὰ ἐθιμοδίκαια, ἐν οἷς διεσώθησαν διατάξεις ἔχουσαι μεγάλην ἱστορικὴν σημασίαν.

Τὴν ἐνδελεχῆ ἔρευναν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν χρησιμοποίησιν τῶν στοιχείων τούτων τοῦ πατρίου δικαίου σκοποῦσι νὰ ἐπιδιώξωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν συνημμένων τῇ παρούσῃ διατριβῇ ἀνεκδότων ἐγγράφων. Οἱ ἐπιμελούμενοι τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ δηλοῦσιν ὅτι ἔσονται εὐγνώμονες εἰς πάντα συλλογέα καὶ ἀποστολέα ὁμοίων παλαιῶν ἐγγράφων δημοσίων ἢ καὶ ἰδιωτικῶν (ὡς συμβολαίων, ὁμολογιῶν, συμβιβασμῶν, προικοσυμφώνων, διαθηκῶν κ. ἄ. τ.), ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ σταχυολογηθῇ νομικὸν ὑλικὸν πρὸς σπουδήν. Διὰ τῆς περισυλλογῆς τοιούτων μνημείων θὰ δοθῶσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καθόλου καὶ εἰς τὰς Ἠπειρωτικὰς ἐρεύνας ἰδίᾳ νέαι κατευθύνσεις, πρὸς ὤθησιν τῶν ὁποίων μείζονα, ὡς εἰκός, ὑποχρέωσιν ἔχουσιν οἱ Ἠπειρῶται [2].

σωσιν ἑαυτοῖς τὰς ἀσφαλείας τὰς συμπαρομαρτούσας κατὰ τὸ Κοράνιον τῇ αὐτοβούλῳ ὑποταγῇ ἔσπευσαν νὰ δηλώσωσι ταύτην. Κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ *Pouqueville* δημοσιευόμενον ἔγγραφον ἐζητήθη ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ ἡ παράδοσις τῶν Ἰωαννίνων ἐπ' ἀπειλῇ μεγάλων συμφορῶν. «Οἱ Ἰωαννῖται, γράφει ὁ *v. Hammer*, ἔπεμψαν ἀπεσταλμένους πρὸς τὸν Μουρὰτ εἰς Θεσσαλονίκην» μὲ τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως, ἵνα παραδώσωσι ταύτας τῷ Σουλτάνῳ ἐπὶ τῇ διαβεβαιώσει ὅτι ἡ πόλις ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ θὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς. Ἡ συνθήκη ὑπεγράφη ἑκατέρωθεν ἐνόρκως, τὸ «Χάττι Σερίφ», τοῦτ' ἔστι τὸ Σουλτανικὸν χειρόγραφον, ἐγράφη καὶ ἐνεχειρίσθη τοῖς ἀπεσταλμένοις, παρεδόθησαν δ' ὑπὸ τούτων αἱ κλεῖδες τῶν Ἰωαννίνων πρὸ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης εἰς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἐκ τοῦ γεγονότος ἐκείνου φέρει τὸ ὄνομα «Κλειδί». (Βλ. *v. Hammer - Purgstall*, Joseph, Geschichte des Osmanischen Reiches, 2e Aufl., Pesth 1840, I, 340).

[1]) Βλ. *Μυστακίδου*, Β., Ἐπὶ τῇ Ἁλώσει, τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν, Μωάμεθ ὁ Κατακτητής, Ἑλληνικὸν Ἔθνος, Πατριαρχεῖα, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1920, σελ. 12. Πρβ. καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐν ὑποσημ. 3 τῆς αὐτῆς σελίδος ἀναφερομένους.

[2]) Βλ. κατωτ. σελ. 16 κἑξ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

II

Ἀλλ' ἴσως ὑπάρξωσι καί τινες, φύσει σκεπτικοὶ καὶ μεμψίμοιροι, οἵ ὁποῖοι θὰ θεωρήσωσι τὴν διὰ τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἐγκαινιζομένην ἀπόπειραν πρὸς διευκρίνησιν τῶν τοπικῶν Ἠπειρωτικῶν θεσμίων, τῶν ἐπικρατησάντων κατ' ἔθιμον ἢ καὶ ἐπικρατούντων ἔτι, ὡς ἀναξίαν λόγου καὶ ἄσκοπον πολυπραγμοσύνην. Καὶ ἴσως ἐνιστάμενοι ἄλλοι ὁμόφρονες ἐκείνοις ἰσχυρισθῶσιν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ὕλη ἐπαρκὴς καὶ σπουδαία ἐν τῇ Ἠπειρωτικῇ χώρᾳ καὶ ἐρωτήσωσιν ὡς ἐκ περισσοῦ ὁποία θὰ εἶναι τάχα ἡ πρακτικὴ ἢ καὶ ἐπιστημονικὴ ἔστω ὠφέλεια ἐκ τοιούτων ἐρευνῶν καὶ μελετῶν; Θὰ εἴπωσιν ἴσως ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει πολὺ ἐπιτακτικωτέρας ἀνάγκας πρὸς πλήρωσιν καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἄλλα ζητήματα μᾶλλον ἐπείγοντα πρὸς σπουδήν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἄλλως οὐδαμῶς ἀμφισβητοῦμεν. Δὲν θ' ἀπορήσω τὸ παράπαν ἀκούων τοιαύτας σκέψεις καὶ ἐνστάσεις, ὡς δὲν ἠπόρησα καὶ ὅτε λίαν σοβαρὸς ἰατρὸς ἠγανάκτει διότι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δαπανᾷ ἑκατομμύρια διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν ᾧ αἱ Ἀθῆναι, ὡς ἔλεγε, στεροῦνται ὑγιεινῶν ... ἀποχωρητηρίων. Εἰς τοὺς τοιούτους παραδόξως σκεπτομένους σοφοὺς δύναταί τις ν' ἀπαντήσῃ γενικῶς ὅτι ἡ ἐπιβαλλομένη θεραπεία κακοῦ τινος δὲν ἀποκλείει τὴν ἀνάγκην τῆς θεραπείας ἄλλου κακοῦ, ἡ δὲ σειρὰ καθ' ἣν δέον νὰ ἐπιτελῆται ἡ θεραπεία ποικίλων ἀναγκῶν, εἶναι, ὡς καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκτίμησις τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ πρὸς ἔρευναν θέματος, ζήτημα ὑποκειμενικῆς ἀντιλήψεως, ἥτις δέον νὰ εἶναι σεβαστὴ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς πνευματικῆς τῶν λογίων δημοκρατίας καὶ ὅτι πολλάκις, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς ἐπιστήμης, πράγματα θεωρηθέντα περιττὰ ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἀνεδείχθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων λίθοι ἀκρογωνιαῖοι τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

Ὅτε ὁ πολὺς ἐκεῖνος Ἰωσὴφ Kohler, ὁ ἀλήστου μνήμης σοφός μου διδάσκαλος, ἔτεμνε νέας ὁδοὺς καὶ διήνοιγε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, διδάσκων ὅτι αὕτη ἔχει καθῆκον νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀνέλιξιν τοῦ δικαίου ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀπαρχῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀνέλιξιν τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ἁπάσης καὶ νὰ ἐρευνήσῃ οὐ μόνον τὸ δίκαιον τῶν προηγμένων λαῶν τῆς ὑφηλίου, τῶν πρωτοπορησάντων ἐν τῷ ἡμερωτικῷ ἀγῶνι τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ τὸ δίκαιον παντὸς ἄλλου ἥττονος σημασίας λαοῦ, μὴ παρορῶσα οὐδὲ τὰ ἐμβρυώδη καὶ φαινομενικῶς ἀσήμαντα στοιχεῖα τοῦ δικαίου τῶν βαρβάρων καὶ ἡμιβαρβάρων φυλῶν, εὑρέθησαν ἄνδρες μικροὶ τὸν νοῦν καὶ ταπεινοὶ τὸ φρόνημα, οἵ ὁποῖοι ἔψεξαν τὸν ὑπέροχον ἐκεῖνον τῆς ἐπιστήμης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἱεροφάντην ὡς παθολογικῶς σχεδὸν πολυπραγμονοῦντα καὶ ἐχαρακτήρισαν μετὰ δηκτικῆς εἰρωνείας ὡς ἄσκοπον σκιαλατρείαν τὰς νέας κατευθύνσεις, πρὸς ἃς καθωδήγει ἡ εὐρεῖα καὶ μεγαλεπήβολος ἐκείνη διάνοια τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον.

Ἀλλὰ — δόξα τῷ Θεῷ τῆς Ἐπιστήμης — ἄλλαι ἐκράτησαν ἐπ' ἐσχάτων σκέψεις. Αἱ συγκριτικαὶ νομικαὶ καὶ ἐθνολογικαὶ καὶ κοινωνιολογικαὶ ἔρευναι ἐκνικήσασαι τιμῶνται τὰ μέγιστα σήμερον καὶ ἀποτελοῦσι θέματα σπουδαιότατα τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν. «Διότι ἡ ἐπιστήμη, ὡς ἔγραφον ἄλλοτε, δὲν σκοπεῖ ν' ἀναπαραστήσῃ τοὺς πολυτρόπους καὶ πολυποικίλους θεσμούς», οὓς ἀνέπτυξαν οἱ λαοὶ μετὰ πόνων καὶ μόχθων ἐν τῇ ῥοῇ τῶν αἰώνων, «ἁπλῶς ἐκ περιεργίας, οἱονεὶ ὡς ἱστορικὰ παράδοξα, ἀλλ' ἐπιδιώκει καὶ σκοπὸν πρακτικόν· θέλει δηλονότι ν' ἀνιχνεύσῃ διὰ τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου τὰ αἴτια, ἐξ ὧν προῆλθον ὡρισμένοι θεσμοί, καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν λαῶν, παρακολουθοῦσα δὲ τὴν ἀνέλιξιν τῶν θεσμῶν τούτων ν' ἀνεύρῃ, εἰ δυνατόν, τοὺς λανθάνοντας νόμους καθ' οὓς ἐμφανίζεται καὶ ἐνεργεῖ καὶ προάγεται τὸ δίκαιον ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν πολιτισμόν, οὗτινος ἀποτελεῖ τμῆμα»[1].

Δίκαιον καὶ πολιτισμὸς εἶναι ἔννοιαι συγγενεῖς συμβαδίζουσαι μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν ἀνελίξει. Διὰ τοῦτο πᾶν μόριον ἢ πᾶν λείψανον δικαίου, ὁπουδήποτε κἂν εὑρεθῇ περισυλλέγεται μετ' εὐλαβείας αὐτόχρημα θρησκευτικῆς καὶ ἐκτιμᾶται καὶ ταξινομεῖται ὡς πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ στοιχεῖον. Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἐν τοῖς θεσμίοις λαοῦ τινος ἀντικατοπτρίζεται ὁ χαρακτὴρ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἡμερώσεως τοῦ λαοῦ ἐκείνου καὶ γίνονται ἔκδηλοι αἱ ἀρεταὶ ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Τὸ δίκαιον ἐμφανίζεται οὕτως ὡς λυδία λίθος τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ διαπλάσαντος αὐτὸ λαοῦ, ὡς κάτοπτρον αὐτόχρημα τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ τούτου. Λίαν δὲ προσφυῶς αἱ γερμανικαὶ φυλαὶ τῶν μέσων χρόνων ὠνόμασαν τὰς συλλογὰς τῶν δικαίων αὐτῶν «(νομικὰ) κάτοπτρα»[2].

Ἀλλ' ἐὰν σήμερον ἡ νομικὴ ἐπιστήμη, ἡ λεγομένη συγκριτική, δὲν ἡγεῖται ἀνάξιον λόγου καὶ ξένον πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς νὰ διερευνᾷ τὰ στοιχεῖα τοῦ δικαίου τῶν Παπούων καὶ τῶν Ὁττεντότων καὶ τῶν Πολυνησίων καὶ τῶν Ἐσκιμώων, οὐδεὶς εὐλόγως δικαιοῦται νὰ ξενισθῇ διότι οἱ Ἠπειρῶται θεωροῦσιν ἐπιβεβλημένον καθῆκον τὴν ἐπιστημονικὴν διε-

[1]) Βλ. *Βιζουκίδου*, Ὁ Ἰωσὴφ Kohler ὡς νομικὸς καὶ φιλόσοφος· μετὰ βιογραφίας καὶ εἰκόνος τοῦ Kohler καὶ βιβλιογραφικοῦ πίνακος τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν Λειψίᾳ 1923, σελ. 40. Ἐπίσης *Βιζουκίδου*, Π. Περὶ τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν σκοπῶν τῆς τῶν δικαίων συγκρίσεως, ἐν Βερολίνῳ 1927 (Ἀκαδημεικὸν μάθημα γενόμενον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου τῇ 11ῃ Νοεμβρίου 1925).

[2]) Sachsen spiegel, Schwaben spiegel, Spiegel Deutscher Leute.

φεύνησιν καὶ διύλισιν τῶν ἐν τοῖς κοινοτικοῖς τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος ὀργανισμοῖς ἐν παρωχημένοις χρόνοις ἰσχυσάντων ἢ ἔτι καὶ νῦν ἐνιαχοῦ ἰσχυόντων θεσμίων, τὴν ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων ἐξακρίβωσιν τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ, ὃν διετήρησεν ἡ Ἤπειρος ὑπὸ τὴν χειρίστην δουλείαν καὶ τέλος τὴν ἀνεύρεσιν τῆς συνοχῆς τῶν τοπικῶν διακλαδώσεων πρὸς τὸν μέγαν κορμὸν τοῦ πατρίου δικαίου, ὡς διετηρήθη καὶ ἀνεπτύχθη οὗτος ὑπὸ τὴν φιλόστοργον περίθαλψιν τῆς Μεγάλης Ὀρθοδόξου Μητρὸς μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὑποκυψάσης ἐπὶ τέλους — μετὰ μακραίωνας καὶ ὑπεράνθρωπους ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ἀγῶνας — ὑπὸ τὰ συνεχῆ πλήγματα τῆς Ἀσιατικῆς βαρβαρότητος καὶ τὴν χαιρέκακον καὶ ἀδιάφορον καὶ ἐγκληματικὴν ἀνοχὴν τῆς ἀείποτε ἀχαρίστου πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν Εὐρωπαϊκῆς Χριστιανωσύνης! Δὲν πρέπει πρὸ παντὸς νὰ παροραθῇ οὐδὲ νὰ ὑποτιμηθῇ ἡ ἀλήθεια ὅτι διὰ τῆς ἀντιβολῆς τῶν εἰς παρθένους τινάς, ὡς ἡ Ἤπειρος, ἐθνικὰς ἑστίας, ἃς δὲν ἐβεβήλωσαν ξενικαὶ ἐπιδράσεις, ὑφισταμένων ἔκπαλαι κατ' ἔθιμον θεσμίων πρὸς ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ νόμιμα δυναταί τις νὰ συναγάγῃ πειστικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς ἀδιασπάστου συνεχείας τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἀδιακόπου κληρονομικότητος τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐκπολιτιστικῶν δυνάμεων τοῦ αἰωνίου Ἑλληνισμοῦ [1]. Πρῶτος τῶν ἐρευνητῶν τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰῶνος ὁ *Geib* ἐξηκρίβωσε τὴν καταπλήσσουσαν ὁμοιότητα θεσμῶν τινων νεοελληνικοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους θεσμοὺς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πολιτειῶν, καίτοι δὲ οὗτος ἐξέφρασεν ἐνδοιασμοὺς ὡς πρὸς τὴν συνέχειαν καὶ ἀλληλουχίαν τῶν ὁμοιοτήτων τούτων [2], ἄλλοι μετ' αὐτὸν σοφοὶ ὑπέδειξαν ἐντονώτερον ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς εἴπερ τις καὶ ἄλλος λαὸς στερρῶς ἐχόμενος τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ παραδόσεων κατώρθωσε νὰ περισώσῃ μέχρι τῆς Ἁλώσεως καὶ μετέπειτα διὰ τῶν ἐθίμων μέχρι τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου [3].

---

[1]) Βλ. *Βιζουκίδου*, Θεσμῶν ἀττικῶν καὶ ρωμαϊκῶν σύγκρισις, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1914. (Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Πεντηκονταετηρίδι» τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου).

[2]) *Geib*, Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland während der türkischen Herrschaft, Heidelberg 1835, σελ. 64 κέξ.

[3]) «Τῶν ἐθίμων τούτων ἡ ἀξία διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου εἶναι σπουδαιοτάτη, γράφει εὐστόχως ὁ *Παπποῦλιας*, καθόσον ἀποδεικνυομένου ὅτι τινὲς μὲν τῶν ἐν αὐτοῖς κανόνων ἀνάγονται μέχρι τοῦ βυζαντιακοῦ δικαίου, ἕτεροι δὲ καὶ πέραν τούτου μέχρι τοῦ δικαίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τέλος ἄλλοι διερχόμενοι δι' ἀμφοτέρων τῶν περιόδων τούτων βαίνουσι μέχρι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου, ἔνθα τὸ πρῶτον ἀναφαίνονται, συναποδείκνυται ἥ τε αὐτοτέλεια τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ ἡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἄλλο ζήτημα εἶναι βεβαίως ἂν ὁ ἀμητὸς ἐκ τῆς καλλιεργίας τῶν κατ' ἔθιμον ἐν Ἠπείρῳ κρατησάντων θεσμίων θὰ ἀποβῇ πλούσιος. Τοῦτο θὰ δείξῃ ὁ χρόνος καὶ ἡ σπουδὴ τῶν δυναμένων ν' ἀνεύρωσι καὶ περισυλλέξωσι τὰ ὑπάρχοντα ἀκόμη λείψανα καὶ ἡ φιλοπονία καὶ ἡ ἱκανότης τῶν μελλόντων νὰ ἐπεξεργασθῶσι ταῦτα ἐπιστημονικῶς. Πολλὰ στοιχεῖα ἀπώλοντο βεβαίως, ὡς μὴ ὤφελεν, ἀνεπιστρεπτεί. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι πάντοτε καὶ τὸ ὀλίγον εἶναί τι πλέον τοῦ μηδενός. Θὰ φέρῃ δὲ ἀναμφιβόλως σημαντικὸν κέρδος ἐθνικόν τε καὶ ἐπιστημονικὸν καὶ τῶν ὑπολειπομένων ὀλίγων τυχὸν στοιχείων ἡ διάσωσις. Καὶ εἶναι λίαν ἐπείγουσα ἡ ἐργασία αὕτη, ἐὰν δ' ἐπελαμβάνοντο αὐτῆς ἐγκαίρως οἱ ἁρμόδιοι, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν σπουδαιότερα καὶ δὲν θὰ ἀπόλλυτο ἐσαεὶ ἐξ ἀστόργου καὶ ἀσυγγνώστου ἀμελείας ἐθνολογικὸν ὑλικὸν πολυτιμότατον [1].

Θεωρῶ καθῆκον τιμῆς νὰ ἐξάρω ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τὴν σοφὴν πρόνοιαν, ἣν εἶχεν ἐπιδείξει πρὸ αἰῶνος περίπου ἀνὴρ ὄντως μεγαλοπράγμων καὶ ἀκραιφνὴς φιλέλλην ὁ βαυαρὸς ἱππότης Γεώργιος Λουδοβῖκος von Maurer, μέλος τῆς τότε Ἀντιβασιλείας, πρὸς περισυλλογὴν τῶν ἐν τῇ ἀπελευθερωθείσῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ ἰσχυόντων ἔτι νομικῶν ἐθίμων, ἵνα χρησιμοποιήσῃ ταῦτα ὡς βάσεις τῆς πρὸς σύνταξιν Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἀναγκαίας προκαταρκτικῆς ἐργασίας. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὄντως ὁ μέγας ἐκεῖνος ἐπιστήμων ν' ἀποθησαυρίσῃ ὑλικὸν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον παρ' ὅλην τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἔνοχον ἀμέλειαν καὶ ἀφροσύνην τῶν κατὰ τόπους ἀρχῶν καὶ τὰς γενομένας πολλαχόθεν ἀντιδράσεις, περὶ ὧν μετ' εὐνοήτου πικρίας γράφει πολλὰ ἀξιανάγνωστα ἐν τῷ πολυτίμῳ εἰς πάντα Ἕλληνα συγγράμματι αὐτοῦ [2], ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ προσχεδιαζόμενον ὡραῖον

ἑνότητος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Βλ. *Παπποῦλια*, Δ. Π., Ἑλλην. ἐθίμ. περισυλλ. ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 94 κἑξ. καὶ Τὸ Ἑλλην. δίκαιον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει, ἐν Ἀθήναις 1912.

[1]) Καὶ ὁ *Παπποῦλιας* (Ἑλλην. Ἐθίμ. Περισυλλ.) καὶ ὁ *Φωτιάδης* (Εἰσιτήρ. λόγ.) ὑποδεικνύουσι τὸ λίαν ἐπεῖγον τῆς περισυλλογῆς τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων. «Πρέπει νὰ συναχθῶσι, γράφει ὁ πρῶτος, τὰ ἔθιμα τῶν ἀπὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων προσαρτηθεισῶν τῷ ἑλληνικῷ κράτει χωρῶν, ἤτοι τῆς Μακεδονίας, Δυτικῆς Θράκης, Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων, πλὴν ὅμως τούτων ἡ περισυλλογὴ πρέπει νὰ περιλάβῃ καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔτι δὲ καὶ τὰ τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς Δωδεκανήσου καὶ τῆς Κύπρου». Καὶ περαιτέρω· «Ἐπείγει δὲ λίαν ἡ περισυλλογὴ αὕτη, καθόσον πλείστων ἐθίμων ἡ ἀνάμνησις κινδυνεύει νὰ ἐκλείψῃ, μάλιστα δ' ἐὰν ταῦτα εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸ νέον νομοθετικὸν καθεστώς, ὑφ' ὃ ὑπήχθησαν οἱ πληθυσμοί, ἐφ' ὧν ἴσχυσαν ἐκεῖνα» (Πρακτ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν, 1926, σελ. 95 κἑξ.

[2]) ν. *Maurer*, Georg Ludwig, Das Griechische Volk in öffentlicher, kirchlicher und privatrechtlicher Beziehung vor und nach dem Freiheitskampfe bis zum 31. Juli 1834, I—III, Heidelberg 1835—36. «Πόσον κόπον στοιχίζει νὰ

ἔργον ἐματαιώθη ἕνεκα τῆς ἀώρου ἀνακλήσεως τοῦ σοφοῦ Παλατινίου. «Ἡ Ἑλλάς, γράφει λίαν εὐστόχως ὁ Παππούλιας, μετ' εὐγνωμοσύνης ἀτενίζει πρὸς τὴν μνήμην ἀνδρός, ὅστις καὶ μακρὰν αὐτῆς εὑρισκόμενος ἐλυπεῖτο διὰ τὴν ματαίωσιν τοῦ ἔργου, ὅπερ θὰ ἀπετέλει τὸ ἐπιστέγασμα τῶν νομοθετημάτων, ἅτινα ὀφείλει εἰς αὐτὸν ἡ Ἑλλάς, μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἰσχύει ἔτι καὶ νῦν» [1].

Οὐδεμία δύναται νὰ ὑφίσταται ἀμφιβολία ὅτι ὁ v. Maurer παρέσχε μεγίστας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπηρεσίας καὶ ὑπῆρξεν ὁ μόνος, ξένος αὐτός, ὅστις διέγνω ἐγκαίρως καὶ ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῶν τοπικῶν ἐθιμοδικαίων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Στερεᾶς Χώρας καὶ τῶν Νήσων καὶ ἐπεχείρησε μετ' ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας καὶ ζήλου ἀξίου παντὸς ἐπαίνου τὴν μεθοδικὴν περισυλλογὴν αὐτῶν. Εἶναι ὄντως λυπηρὸν καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ μετὰ παρρησίας—ἵνα γίνῃ μάθημα πρὸς κοινὴν ἐν τῷ μέλλοντι ὠφέλειαν—ὅτι πολλάκις οἱ ξένοι ἐτίμησαν καὶ ἐθεράπευσαν τὰ ἱερὰ κειμήλια τῆς ἡμετέρας ἐθνικῆς κληρονομίας περισσότερον καὶ ζωηρότερον ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ δὴ τῶν νεωτέρων ἐκείνων ἐπιγόνων, τῶν ἐναβρυνομένων ἐπὶ ταῖς κοσμοπολιτικαῖς αὐτῶν ἀρχαῖς καὶ ἐπιθυμούντων νὰ διακοπῇ πᾶς μετὰ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ μέσου Ἑλληνισμοῦ δεσμός. Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ *v. Maurer* Ἑλλήνων νομομαθῶν ἠσχολήθησαν εἰς τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον μόνοι ὁ Καλλιγᾶς καὶ ὁ Χρυσανθόπουλος [2] συμπληρώσαντες τὴν πρώτην ἐκείνην συλλογήν, ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων ὁ Τριανταφυλλόπουλος [3] καὶ ὁ Παππούλιας, ὅστις συνι-

---

μάθῃ τις ἀλήθειάν τινα ἐν Ἑλλάδι, γράφει μετ' εὐλόγου δυσθυμίας ὁ v. Maurer, δύναται προσηκόντως νὰ κρίνῃ μόνον ὁ ἐργασθεὶς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Ἰδιῶται καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι παρεκαλοῦντο ὑπ' ἐμοῦ νὰ κάμωσι δηλώσεις. Ἀλλ' ἐπὶ μῆνας ὅλους οὐδὲν ἐγίνετο». Πόσοι ἆρά γε «ὑπερευφυεῖς» Ἕλληνες τῶν χρόνων ἐκείνων ἐθεώρουν τὰς ἀσχολίας ταύτας τοῦ v. Maurer ὡς ποραδοξολόγον πολυπραγμοσύνην τοῦ «κουτο»γερμανοῦ; Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα γράφει ἀλλαχοῦ (I, σελ. 233) περὶ τῶν ἐκ Τήνου ἀπαντήσεων· «Κατέφθασαν δύο ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν δοθέντων ὀκτὼ ἐρωτημάτων, ἡ μὲν ὑπογεγραμμένη παρὰ πολλῶν πολιτῶν, ἡ δὲ ὑπὸ τῆς δημογεροντίας. Ἡ μία μερὶς κατηγόρει τῆς ἄλλης ὅτι ἠστόχησε τῆς ἀληθείας. Ὁ δὲ νομάρχης παρετήρει ὅτι ἀμφότεραι αἱ μερίδες ἐξέκλιναν τῆς ἀληθείας καὶ ἑκατέρα ἐχαρακτήρισεν ὡς δίκαιον κατ' ἔθιμον ὅ,τι συνέπιπτε πρὸς τὰ ἴδια συμφέροντα καὶ ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰς ἐπὶ Τουρκοκρατίας δικαστικὰς ἀποφάσεις. Ποῖον ὅμως ἦτο τὸ ἀληθὲς ἐθιμικὸν δίκαιον δὲν ἀνεφέρετο».

[1]) *Παππούλια*, Δημητρίου, Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, Τεῦχος Α', ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 41.

[2]) *Καλλιγᾶ*, Π., Μελέται καὶ λόγοι, I, ἐν Ἀθήναις 1889, σελ. 187 κέξ. καὶ *Χρυσανθοπούλου*, Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν, ἐν Ἀθήναις 1853.

[3]) *Τριανταφυλλοπούλου*, Κ. Δ., Περὶ δύο ἀποκηρύξεων ἐν Ἑλλάδι, ἐν Δελτίῳ Ἑλλ. Λαογραφ. Ἑταιρείας Ε', 1915 σ. 215 κέξ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

στᾷ ἐπ' ἐσχάτων ὅπως τοῦ ἔργου ἐπιληφθῇ ἡ νεοπαγὴς Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, «ἧς μάλιστα ὁ ὀργανισμὸς ρητῶς ἐν ἄρθρῳ 94 ἀναφέρει ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῆς τὴν περισυλλογὴν καὶ σπουδὴν τῶν ἐθίμων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους [1].

III

Πρὸς ἐπίτευξιν τῆν συστηματικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀνὰ τὴν Ἤπειρον ἰσχυσάντων ἐπὶ τῆς μακρᾶς τουρκικῆς κυριαρχίας ἢ καὶ ἰσχυόντων ἔτι καὶ νῦν ἐν μετριωτάτῃ κλίμακι τοπικῶν ἐθίμων, ἀνάγκη πρὸ παντὸς ὅπως γένηται ἐσκεμμένη καὶ μεθοδικὴ περισυλλογὴ καὶ ἀποθησαύρισις αὐτῶν. Τὸ πρᾶγμα βεβαίως δὲν εἶναι εὔκολον καὶ θὰ προσκρούσῃ πάντως εἰς διττὴν δυσχέρειαν—ἀντικειμενικὴν καὶ ὑποκειμενικήν. Καὶ ἡ μὲν ἀντικειμενικὴ συνίσταται ἐν τούτῳ ὅτι πλεῖστα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κατ' ἔθιμον θεσμίων μετὰ μακρὰν ἀνέλιξιν καὶ ἐνάσκησιν ἐξέλιπον ἤδη εἴτε ἀχρηστήσαντα αὐτομάτως εἴτε καταργηθέντα διὰ τῆς ἄρσεως τῆς ὑπαρχούσης τέως τοπικῆς αὐτονομίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς νέου νομοθετικοῦ καθεστῶτος ὑπὸ τῆς κυριάρχου ἐξουσίας. Ἡ δὲ ὑποκειμενικὴ δυσχέρεια προέρχεται μοιραίως ἐκ τῆς σπάνεως εἰδικῶν κατὰ τόπους ἀνδρῶν δυναμένων νὰ ἐκτιμήσωσιν ἐπαρκῶς τὴν ἀξίαν τῆς περισυλλογῆς τῶν ἐθίμων καὶ νὰ διακρίνωσι τὰ ἄξια λόγου τῶν ἐπουσιωδῶν.

Κατὰ ταῦτα ἐπιβάλλονται πρὸς προαγωγὴν τοῦ ἔργου δύο τινὰ κυρίως· τοῦτο μὲν ἡ διαφώτισις τῶν κατὰ τόπους λογίων κληρικῶν καὶ τῶν διδασκάλων καὶ οἱωνδήποτε ἄλλων προσώπων δυναμένων ἕνεκα τῆς θέσεως ἢ τῆς ἡλικίας αὐτῶν νὰ παράσχωσι πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν τῷ παρελθόντι ἰσχυσάντων ἀνὰ τὴν Ἤπειρον τοπικῶν θεσμίων, τοῦτο δὲ ἡ ἐπινόησις τρόπου καταλλήλου πρὸς διευκόλυνσιν τῆς συνεργασίας τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν. Καὶ ἡ μὲν φροντὶς περὶ τῆς διαφωτίσεως τῶν ἁρμοδίων πρωσώπων ἄλλοις ἐπιβάλλεται, ἐὰν τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα περὶ τῆς σημασίας τῶν ἠπειρωτικῶν θεσμίων διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καθόλου δὲν εἶναι ἱκανὰ ὅπως διεγείρωσι τὸν ζῆλον τῶν ἐν Ἠπείρῳ βιούντων λογίων ἀνδρῶν. Ὅ,τι δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν τρόπον τῆς περισυλλογῆς τῶν θεσμίων τούτων θεωρῶ σκόπιμον νὰ σημειώσω ὀλίγα τινά. Ἐν πρώτοις διακριτέον τὰ κατ' ἔθιμον τοπικὰ θέσμια εἰς *γραπτὰ*[2] καὶ *ἄγραφα*. Καὶ τὰ μὲν γραπτὰ τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα

---

[1]) *Παπτούλια*, Ἑλλην. ἐθίμων περισυλλογὴ ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 95.

[2]) Ὡς γραπτὰ τοπικὰ ἐθιμοδίκαια ἀναφέρω τὰ γνωστότερα ἤτοι τὸ τῆς Σύρου (ἀπὸ 13ης Ἰουνίου 1695), τὸ τῆς Θήρας (ἐκτενέστατον τοῦτο, ἀπὸ τοῦ 1797) -βλ. *v. Maurer* ἔνθ' ἀνωτ. I, 346 κέξ., ὡς καὶ τὸ τῆς Ἀνάφης (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1797), τὸ τῆς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

εἰς κώδικας τῶν Μητροπόλεων ἢ τῶν Κοινοτήτων, δέον ν' ἀντιγραφῶσιν ἐκ τούτων ἐπιμελῶς καὶ νὰ δημοσιευθῶσιν ἐν τοῖς «Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» συμπληρούμενα σὺν τῷ χρόνῳ καὶ δι' ἄλλων στοιχείων σταχυολογουμένων ἐκ τῆς νομολογίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς ἐκδεδομένων διαιτητικῶν ἀποφάσεων, ἐὰν ὑπάρχωσι τοιαῦται καταγεγραμμέναι ἐν εἰδικοῖς κοινοτικοῖς βιβλίοις, καὶ ἐξ ἰδιωτικῶν τέλος ἐγγράφων νομικοῦ περιεχομένου. Τὰ δὲ ἄγραφα κατὰ συνεχῆ παράδοσιν ἐπικρατήσαντα θέσμια δύνανται νὰ περισυλλεγῶσι δι' ἐπιτοπίου ἐρεύνης γινομένης ἢ δι' ἀποστολῆς εἰδικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες περιερχόμενοι τὰς Ἠπειρωτικὰς κοινότητας νὰ ἐξετάζωσι τοὺς δυναμένους νὰ παράσχωσι πιστὰς καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις, ἢ δι' ἀποστολῆς ἐγκυκλίου μετὰ συνημμένου αὐτῇ πίνακος ἐρωτημάτων, ὡς εἴθισται καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ καὶ ἐν ταῖς Ἀποικίαις τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν πολιτειῶν προκειμένου περὶ συγκεντρώσεως ἀθησαυρίστου ἐθιμικοῦ ὑλικοῦ πρὸς ταξινόμησιν καὶ ἐπιστημονικὴν μελέτην. Πόσον ὅμως δύσκολος εἶναι ὁ καταρτισμὸς τοιούτου πίνακος ἐρωτημάτων θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐξάρω διὰ πολλῶν. Ἡ ἀτέλεια τοιούτων ἐγχειρημάτων ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων καὶ τῇ ἀπειρία τῶν νομικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν οὐδ' εἰς τὸν ἐκτενέστατον πίνακα. Ὅπως ὁ ὀξυνούστατος καὶ διορατικώτατος νομοθέτης δὲν δύναται νὰ προΐδῃ καὶ νὰ κανονίσῃ λεπτομερῶς πάσας τὰς περιπτώσεις, ἃς συνεπάγονται αἱ πολυποίκιλοι ἀνάγκαι τοῦ σφριγῶντος κοινωνικοῦ βίου, οὕτω καὶ ὁ ἐρευνητὴς ἀδυνατεῖ νὰ φαντασθῇ ὅλας τὰς κατὰ τόπους κρατησάσας ἢ καὶ κρατούσας ἔτι συνηθείας καὶ νὰ προνοήσῃ διὰ καταλλήλων ἐρωτημάτων περὶ τῆς περισυλλογῆς πασῶν τούτων. Ἔχων ὑπ' ὄψει τὰς δυσχερείας ταύτας κατήρτισα οὐχ ἧττον πρόχειρον πίνακα οὐσιωδεστάτων τινῶν ἐρωτημάτων, ἀφορώντων κυρίως εἰς ζητήματα οἰκογενειακοῦ καὶ κληρονομικοῦ δικαίου, ὃν συμπληρώσας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης μελέτης ληφθέντος ὁμοίου πίνακος τοῦ Παππούλια, συνημμένου εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἀξιόλογον ἀκαδημεικὴν πραγματείαν, παραθέτω ἐν τέλει ὡς δεύτερον τῆς διατριβῆς μου ταύτης παράρτημα.

Ὁ ὑπὸ τοῦ Παππούλια καταρτισθεὶς πίναξ ἐρωτημάτων, εἰς ὃν παραπέμπω, εἶναι ἔν τισι σημείοις κατὰ τοῦτο πληρέστερος καθότι περιλαμβάνει καὶ πλείονα θέματα ἐνοχικοῦ καὶ ἐμπραγμάτου δικαίου, μολονότι τινὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγεγραμμένων ἐρωτημάτων, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὰ ἀφο-

---

Φολεγάνδρου (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1808) -βλ. *Geib* ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 221-) καὶ τὰ τοῦ Ζαγορίου (ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1828 καὶ 1832). Βλ. κατωτέρω τὰ σχετικὰ τὸ πρῶτον νῦν δημοσιευόμενα ἔγγραφα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ρῶντα εἰς τὴν ἐπ' ἀκινήτων κυριότητα καὶ εἰς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὴν διαδοχήν, στεροῦνται, κατ' ἐμὴν γνώμην, πρακτικῆς σημασίας, διότι τὰ ζητήματα ταῦτα ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ὑπήγοντο κατὰ κανόνα ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἱεροῦ Μουσουλμανικοῦ Νόμου καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἢ ν' ἀναπτυχθῇ δι' αὐτὰ ἑλληνικὸν ἐθιμικὸν δίκαιον. Ὁ ἀνοχῇ τῶν κατακτητῶν εὐρύτατα κατ' ἀρχὰς λειτουργήσας, ἀλλὰ λίαν περιορισθεὶς κατόπιν θεσμὸς τῆς διαιτησίας, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ἡ κυρία πηγὴ τῶν τοπικῶν ἐθιμοδικαίων, δὲν ἐχώρει εἰς τὰ εἰρημένα ζητήματα, ἡ δὲ νωχελὴς ἀδιαφορία τῆς κυριάρχου ἐξουσίας δὲν ἐξετείνετο μέχρι τοῦ σημείου τῆς τελείας ἀποχῆς, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον εἰς πλείστας περιπτώσεις οἱ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἀδικουμένους ἢ οἱ εὑρίσκοντες ὠφέλειαν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου προσέφευγον εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ ἀφύπνιζον αὐτὰς ζητοῦντες παρέμβασιν καὶ προστασίαν, μολονότι τὰ διαβήματα ταῦτα ἐτιμωροῦντο πολλαχοῦ διὰ βαρυτάτων ἐκκλησιαστικῶν ποινῶν καὶ ἐπιτιμίων καὶ διὰ μειώσεως τῆς κοινωνικῆς ὑποστάσεως τῶν παραβαινόντων τὰ κοινῇ βουλήσει παραδεδεγμένα ἄγραφα θέσμια. Ἀλλ' ὡς καὶ τώρα συμβαίνει πολλάκις, τὸ δέλεαρ τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος ἐπεκράτει καὶ τότε, ὡς μὴ ὤφελε, τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν.

IV

Μετὰ τὰ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἀνωτέρω ἐκτεθέντα θεωρῶ σκόπιμον νὰ προβῶ παρακατιὼν εἰς συνοπτικὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν τέλει τῆς παρούσης διατριβῆς δημοσιευομένων δύο ἀνεκδότων τέως ἠπειρωτικῶν ἐγγράφων περιεχόντων γραπτὸν ἐθιμικὸν δίκαιον. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ἀμέσως ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων ἐπιστημονικὴ ὠφέλεια δὲν θὰ εἶναι μεγάλη, καθότι ἵνα καταλήξῃ τις εἰς ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα ἀνάλογα πρὸς τὰ προαναφερόμενα δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει ὑλικὸν ἀφθονώτερον καὶ πλουσιώτερον καὶ ἐκ διαφόρων τόπων καὶ χρόνων προερχόμενον. Μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοιαύτης ποικίλης ὕλης δύναταί τις δι' ἀντιβολῆς καὶ συγκρίσεως τῶν ὁμοιοτήτων καὶ ἀντιθέσεων νὰ ἀνεύρῃ ἀλληλουχίαν θεσμῶν καὶ νὰ συναγάγῃ πορίσματα προάγοντα ὁπωσδήποτε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ τὸν κλάδον τῆς συγκριτικῆς καθόλου ἐρεύνης ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι γενομένης ἤδη καλῆς ἀπαρχῆς θὰ δοθῇ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἄλλους κατάλληλος εὐκαιρία πρὸς τοιαύτας ἐπιστημονικὰς ἐνασχολήσεις διὰ τῆς συγκεντρώσεως ἀφθονωτέρων στοιχείων προβαίνω εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν προκειμένων ἐγγράφων.

Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐγένοντο πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος ἐν τῇ

πρωτευούσῃ τῆς Ἠπείρου καὶ προέρχονται ἐκ τοῦ λεγομένου Κοινοῦ τῶν Ζαγορισίων.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Ζαγορίου, κειμένη βορειοανατολικῶς τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἀώου καὶ περιλαμβάνουσα τεσσαράκοντα καὶ ἓξ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκμάζοντα χωρία [1], χαρακτηριζομένη δὲ δικαίως ὑπὸ τῶν Ἑσπερίων ὡς ἓν τῶν μάλιστα προηγμένων καὶ πεπολιτισμένων τμημάτων τῆς Ἠπείρου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεπέμποντο κατὰ καιροὺς πλεῖστοι φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, διδάσκαλοι καὶ φυσίατροι [2], πρὸς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκέκτητο παλαιόθεν συνταγματικήν τινα αὐτοδιοίκησιν καὶ αὐτονομίαν φέρουσαν κατὰ τὰ φαινόμενα μὲν δημοκρατικὸν κατ' οὐσίαν δὲ ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα.

Τὸ Ζαγόριον, τὸ ὁποῖον διετήρησε τὴν προνομιοῦχον ταύτην θέσιν

---

[1]) Τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου ἦσαν ἐξ ἀρχῆς τεσσαράκοντα καὶ ἓξ, τὰ ἑπόμενα κατὰ τάξιν ἀλφαβητικήν· 1. Ἅγιος Μηνᾶς, 2. Ἀληζώτ-Τσιφλίκι, 3. Ἀρτοίστα 4. Βίτσα (περιλαμβάνουσα τὸν Μεσιὸν καὶ Κάτω Μαχαλλᾶν), 5. Βιτσικόν, 6. Βραδέτον, 7. Βωβοῦσα, 8. Γρεβενήτι, 9. Δοβρά, 10. Δολιανά, 11. Δόλιανη, 12. Δομπρίνοβον, 13. Δραγάρι, 14. Δρεστενῖκον, 15. Καβαλλάρι, 16. Καλωτᾶ, 17. Καμνιά, 18. Καπέσοβον, 19. Κουκοῦλι, 20. Λάϊστα, 21. Λεσινίτσα, 22. Λιασκοβέτσι, 23. Λυγκιάδες, 24. Μακρύνου, 25. Μανασῆ, 56. Μαυροβοῦνι, 27. Μεσοβοῦνι, 28. Μονοδένδρι, 29. Μπάγια, 30. Μποῦλτζι, 31. Νεγάδες, 32. Ντζοντίλα, 33. Παλαιοχῶρι (Λαΐστης), 34. Πάπιγκον, 35. Ραβένια (Ἄνω), 36. Ραβένια (Κάτω), 37. Σιοποτσέλι, 38. Σκαμνέλι, 39 Σουδενὰ (Ἄνω), 40. Σουδενὰ (Κάτω), 41. Στολοβόν. 42. Τσεπέλοβον. 43. Τσερβάρι, 44. Τσερνέσι, 45. Φλαμουράρι. 46. Φραγκάδες. Ἐξ αὐτῶν ἀπεσπάσθησαν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ δύο, ἤτοι τὸ Ἀληζώτ-Τσιφλίκι καὶ τὰ Δολιανά, ἐκ δὲ τῶν ὑπολοίπων ἐχωρίσθησαν ἐκκλησιαστικῶς τὰ ἑπόμενα ὀκτώ· Ἅγιος Μηνᾶς, Ἀρτσίστα, Βιτσικόν, Μαυροβοῦνι, Μεσοβοῦνι, Πάπιγκον, Ἄνω Ραβένια καὶ Κάτω Ραβένια. Καὶ οὕτω ἀποτελοῦσι σήμερον τὸ Ζαγόριον τριάκοντα καὶ ἓξ χωρία. Μεταβολαὶ οὐσιώδεις τῶν ὀνομάτων τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου δὲν ἐγένοντο. Τὸ Βιτσικὸν λέγεται καὶ Βιτσκόν, ἄλλοτε δ' ἐλέγετο καὶ Βοβιτσκόν. Τὸ Μονοδένδρι καλεῖται καὶ Μανναδένδρι, οὐχ ἧττον ὁ τύπος οὗτος εἶναι σπανιώτερος, καίπερ ἴσως ἐτυμολογικῶς ὀρθότερος. Ἐπίσης ἁπαντῶσιν οἱ τύποι Ρεβένια ἀντὶ Ραβένια, Τσεπέλεβον (σπανίως) ἀντὶ Τσεπέλοβον καὶ Φλαμπουράρι ἀντὶ Φλαμουράρι. Ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν σημειωτέον ὅτι ἐτηρήθη ἀνωτέρω ἡ σήμερον ἐν χρήσει γραφεῖς τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἔγγραφα καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα ἀναγόμενα εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 1850 χρόνους ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ τζ ἀντὶ τσ, ὡς προφέρεται καὶ γράφεται σήμερον. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἂν τοῦτο ὠφείλετο εἰς ἀντίστοιχον προφορὰν ἀρχαιοτέραν ἢ ἂν προήρχετο ἐξ ἐπιδράσεως ἢ ἄλλων λόγων παλαιογραφικῶν.

[2]) «Φυσιάτρους», κατὰ τὸ γερμανικὸν Naturärzte, ἀποκαλῶ τοὺς ἐμπειρικοὺς ἰατρούς, οἱ ὁποῖοι ἄνευ εἰδικῶν σπουδῶν, ἀλλ' ἐκ πατροπαραδότων φυσικῶν γνώσεων καὶ διὰ τῆς χρήσεως βοτάνων καὶ ριζῶν ἢ κόμβων ἐθεράπευον τοὺς ἀσθενεῖς περιερχόμενοι πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν χώραν, ἀπεκαλοῦντο δ' ὡς ἐκ τούτου «Κομπογιαννῖται» (κατ' ἄλλους ἕνεκα τῶν διὰ «κόμβων» μαγγανειῶν, ἃς ἐτέλουν). Οἱ γνήσιοι Κομπογιαννῖται, λεγόμενοι καὶ Βενοϊατροί, κατήγοντο ἐκ Ζαγορίου καὶ ὡμίλουν ἰδιόρρυθμόν τι γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὅμοιον πρὸς τὰ «κορακιστικά», ἀκατάληπτον εἰς τοὺς πολλούς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μέχρι τοῦ 1866, εἶχεν ἰδιαίτερον ἀντιπρόσωπον (προεστῶτα) ἑδρεύοντα ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐπικοινωνοῦντα μὲ τὰς ἀνωτάτας διοικητικὰς ἀρχὰς διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ζαγορίου, καλούμενον δὲ ἐν τῇ ἐπισήμῳ κυβερνητικῇ γλώσσῃ Ζαγὸρ-Κοτζάμπασιν [1]. Οὗτος ἀντικαθίστατο συνήθως καθ' ἑξαμηνίαν ἐκλεγομένου τοῦ διαδόχου αὐτοῦ «ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ φρονιμωτέρων» πολιτῶν τοῦ Ζαγορίου. Εἶχε δὲ ὁ προεστὼς περὶ ἑαυτὸν πολυμελὲς Συμβούλιον, εἶδος λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, ἐκλεγομένης ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστα χωρίων τοῦ Ζαγορίου καὶ ἀπαρτιζομένης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ συμπολιτῶν («τῶν φρονιμωτέρων ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ καλλιτέρων οἰκοκυραίων») ἐμπορευομένων καὶ ἑδρευόντων ἐν Ἰωαννίνοις. Οὗτοι ἐκαλοῦντο ἀντιπρόσωποι ἢ πληρεξούσιοι («βεκύλαι») [2].

Τὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Προεστῶτος Συμβούλιον τῶν ἀντιπροσώπων, καλούμενον καὶ Κοινὴ Συνέλευσις καὶ Κοινὸν τῶν Ζαγορισίων, ἐδικαιοῦτο νὰ ἀσκῇ μερικὴν διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ζαγορίου καὶ τῶν Ζαγορισίων. Καὶ εἰς μὲν τὴν διοικητικὴν τοῦ Κοινοῦ ἁρμοδιότητα ὑπήγοντο πλὴν ἄλλων ὑποθέσεων ἡ εἴσπραξις καὶ ἡ πληρωμὴ τῶν νενομισμένων δημοσίων φόρων καὶ ὁ καταρτισμὸς καὶ ἡ ἐπίβλεψις τοῦ σώματος τῆς ἐξ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα χριστιανῶν ἀποτελουμένης πολιτοφυλακῆς, ἥτις διοικουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν («καπεταναίων») τῆς Λάκκας εἶχεν ὡς ἀποστολὴν τὴν φρούρησιν τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου. Εἰς δὲ τὴν δικαστικὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Κοινοῦ ἀνῆκον ὅλαι αἱ ἰδιωτικῆς φύσεως διαφοραὶ τῶν Ζαγορισίων, οἵτινες εἶχον οὕτω forum privilegiatum ἐν αὐτῇ τῇ Ἠπειρωτικῇ πρωτευούσῃ. Αἱ ἐκδιδόμεναι ἑκάστοτε ἀποφάσεις ἐξετελοῦντο ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας τουρκικῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς. Ὅ,τι ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις, αἱ μὲν βαρεῖαι, ὡς εἶναι εὐνόητον, ὑπήγοντο πάντοτε ὑπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐλαφροτέρων πλημμελημάτων ἠσκεῖτο ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὑπὸ τῶν Προεστώτων, τῆς ἐκτελέσεως μόνης ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς. Βραδύτερον ἐξετάθη ἡ τουρκικὴ δικαιοσύνη ἐπὶ πάσας τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις.

---

[1]) Πρβλ. τὸν «Μανιάτμπεην» τῆς Μάνης.

[2]) Ὅπως οἱ ἀντιπρόσωποι ἑκάστης Κοινότητος ἐν τῷ «Κοινῷ τῶν Ζαγορισίων» ἔφερον τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ «Βεκύλη» ἑνὸς ἑκάστου χωρίου, οὕτω καὶ ὁ Προεστὼς ὡς κατ' ἐξοχὴν πληρεξούσιος τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ τρόπον τινὰ συνόλου ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν «Ζαγὸρ-Βεκυλῆ». Τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου ἐγγράφου (περὶ προικῶν), εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Πανταζῆς Σακελλαρίου ὑπογράφεται ὡς «Βεκύλης Ζαγορίου».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

V

Ι. Τὸ πρῶτον τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων ἐγγράφων, φέρον ἡμερομηνίαν 7 Μαρτίου 1828, καὶ εἴκοσι τέσσαρας ὑπογραφάς, εἶναι τρόπον τινὰ καταστατικὸς χάρτης τῶν προνομίων τοῦ Ζαγορίου, τὸν ὁποῖον ὑπέβαλον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν χωρίων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Ρούμελης πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ἐπικύρωσιν, ἐπειδή, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ὑπαρχούσης παρὰ πόδας αἰτήσεως αὐτῶν, τὰ ἀρχαιότερα ἐπικυρωτικὰ ἔγγραφα τῶν κατὰ καιροὺς Βεζυρῶν, καὶ ἄλλων μεγάλων πολιτικῶν ὑπαλλήλων τῆς Πύλης, εἶχον ἀπολεσθῆ ἕνεκα «τῆς φυγῆς τοῦ Προεστῶτος καὶ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ» τῆς προελθούσης βεβαίως ἐκ τῶν γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάστεως. Ἡ αἴτησις εἶναι συντεταγμένη εἰς ὕφος ταπεινὸν καὶ «σκλαβικῶς» παρακλητικὸν ἐξαίρουσα «τὸ πετρῶδες καὶ ἄκαρπον» τοῦ Ζαγορίου ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν οἶκτον τοῦ «πολυευσπλάγχνου» αὐθέντου («μερχαμετλοῦ ἐφέντη») πρὸς ὃν ἀπευθύνεται τὸ ἔγγραφον ὑπὸ τῶν «σκλάβων» αὐτοῦ κατοίκων «τῶν χωρίων τοῦ Ναχιὲ Ζαγορίου». Ὑποδεικνύεται δὲ ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος «Σιουρούτια» [1] εὑρέθησαν εἰς τὸ Ζαγόριον ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς κατακτήσεως («Φετιχτὲν μπερού») [2] καὶ ὅτι ἐτηροῦντο ταῦτα ἐν τῇ διοικήσει ἐπικυρούμενα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Βεζυρῶν καὶ Σαντζὰκ -Βαλλήδων.

Εἶναι πρὸς τούτοις ἄξιον ἐξαιρετικῆς μνείας ὅτι ὄπισθεν τοῦ ἐγγράφου ἀναγράφεται μετὰ τῆς χρονολογίας ἡ χαρακτηριστικὴ φράσις «η νομι (ἀνάγν. «οἱ νόμοι») του βιλαετιου μας Ζαγοριου»· ὥστε ὡς νόμους ἐθεώρουν εὐλόγως οἱ Ζαγόριοι τὰ «Σουρούτια» ταῦτα.

Τὸ κύριον ἔγγραφον ἀποτελεῖται ἐκ δέκα καὶ τριῶν ἄρθρων περιεχόντων οὐσιώδεις τινὰς διατάξεις ἀφορώσας εἰς τὸ σύστημα τῆς φορολογίας καὶ τῆς διοικήσεως καὶ εἰς ζητήματα οἰκογενειακοῦ καὶ κληρονομικοῦ καὶ ἐνοχικοῦ δικαίου.

---

[1]) «Σουρούτια» εἶναι ἑλληνοφανὴς πληθυντικὸς τοῦ ἀραβικοῦ πληθυντικοῦ σουρούτ (شروط) τῆς λέξεως σάρτ (شرط) καὶ σημαίνει κυρίως «ὅροι (συνθηκῶν)». Ἡ πρώτη αὕτη σημασία ἐνισχύει τὴν ἐν σελ. 8 σημ. 2 ἐκτιθεμένην ἄποψιν περὶ μονομερῶν κατὰ τόπους συνθηκολογήσεων πρὸς τὴν ἐπερχομένην κατακτητικὴν βίαν. Οἱ ὅροι οὗτοι τῶν συνθηκῶν ἔλαβον μετὰ τὴν ὑποταγὴν τὴν μορφὴν προνομιακῶν παραχωρήσεων. Τὰ κεκτημένα «δίκαια» τῶν ἡττημένων ἐχαρακτήριζον βραδύτερον οἱ Τοῦρκοι συνήθως ὡς «προνόμια» δι' εὐνοήτους λόγους, οἱ δὲ δικαιοῦχοι ἠρκοῦντο εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, τὴν χρῆσιν δηλονότι τῶν δικαίων αὐτῶν, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸν τύπον ἢ τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ μήπως ἠδύναντο νὰ πράξωσι καὶ ἄλλως;

[2]) Ἡ φράσις «Φατιχτὲν μπερού» ἀποδίδεται συνήθως εἰς τὸν πορθητὴν τοῦ Βυζαντίου Μωάμεθ τὸν Β'. Ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται προφανῶς περὶ τῆς προγενεστέρας (τῆς Ἀλώσεως) κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ ἄρθρῳ ἐκτίθεται ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐγίνετο ἡ καταβολὴ τῶν βασιλικῶν, αὐθεντικῶν καὶ τοπικῶν φόρων, ὡς καὶ αἱ ἐκτελεστικαὶ διατυπώσεις πρὸς εἴσπραξιν τῶν ἐπὶ μακρὸν καθυστερουμένων ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς ἐλευθέρας πληρωμῆς.

Οἱ Ζαγορίσιοι ἕνεκα τῆς ἀκαρπίας τῆς χώρας αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων δυσμενῶν τοῦ βίου συνθηκῶν συμμεριζόμενοι τὴν πικρὰν μοῖραν τῶν πλείστων Ἠπειρωτῶν ἠναγκάζοντο παλαιόθεν νὰ ἐκπατρίζωνται καὶ νὰ ζητῶσι καλυτέραν τύχην ἐν τῇ ξένῃ, ἔνθα πολλάκις διέπρεψαν καὶ ἐφάνησαν χρήσιμοι οὐ μόνον ταῖς ἰδίαις οἰκογενείαις, ἀλλὰ καὶ τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι καὶ τῷ ἔθνει καθόλου. Τὴν ἐν τῇ ξένῃ διαμονὴν παρέτειναν ἐνίοτε ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἕνεκα τῶν ἀσχολιῶν αὐτῶν, τῶν χαλεπῶν περιστάσεων καὶ τῆς δυσκολίας τῶν συγκοινωνιῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ἔπαυον ἔχοντες ἐστραμμένον τὸν νοῦν πρὸς τὴν γενέτειραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχον καταλίπει τὰ προσφιλέστατα ὄντα, γονεῖς καὶ συζύγους καὶ τέκνα καὶ ἀδελφάς. Γνωρίζοντες ὁποίας πιέσεις καὶ ἐξευτελισμοὺς θὰ ὑφίσταντο οἱ οἰκεῖοι ὑπὸ τῶν βαρβάρων δυναστῶν ἐν περιπτώσει καθυστερήσεως τῶν βασιλικῶν καὶ αὐθεντικῶν φόρων καὶ ἐκ τοῦ συναισθήματος τῆς κοινῆς ἀλληλεγγύης ὁρμώμενοι εἶχον θεσπίσει παλαιόθεν ὅπως οἱ ἑκάστοτε ἐνδημοῦντες συγχώριοι καταβάλλωσι πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὀφειλόμενα ποσὰ δανειζόμενοι ἐν ἀνάγκῃ τὸ χρῆμα ὑπὸ τὴν ἐνυπόθηκον ἐγγύησιν ὁλοκλήρου τοῦ χωρίου. Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο βεβαίως πρακτικὸν καὶ σωτήριον, ἀλλ' ἐπικίνδυνον ὁπωσδήποτε ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια πρὸς εἴσπραξιν τῆς ὑπὸ τυχὸν δυστρόπων συγχωρίων καθυστερουμένης ἀναλογίας. Διὰ τὴν περίπτωσιν λοιπὸν ταύτην ἐλήφθη εἰδικὴ πρόνοια καὶ ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, ὅπως ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἰκός τις εἶχε βαρύτατα ἐπιφορτισθῇ διὰ τῶν καθυστερουμένων φορικῶν ἀναλογιῶν καὶ τῶν τόκων τούτων, ὥστε νὰ θεωρῆται ἀδύνατος ἡ ἀβίαστος πληρωμή, ἡ κοινότης τοῦ χωρίου προβαίνῃ ἑκόντος ἢ ἄκοντος τοῦ ὀφειλέτου εἰς πλειοδοτικὴν ἐκποίησιν τοῦ ὅλου ἢ μέρους τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ καθυστεροῦντος πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν ὑπαρχουσῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ. Ἡ πλειοδοσία ἐγίνετο δημοσίᾳ προαγγελλομένη διὰ δημοσίου κήρυκος πρὸ δέκα ἢ εἴκοσιν ἢ καὶ τριάκοντα ἡμερῶν, ἡ δὲ κατακύρωσις τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα ἐγίνετο ὑπὸ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν κατὰ τὴν πλειοδοσίαν παρισταμένων συγχωρίων. Ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς πλειοδοσίας ἐξωφλοῦντο πρὸ παντὸς ἄλλου χρέους τὰ καθυστερούμενα τῶν φόρων, ἐκ δὲ τοῦ ὑπολοίπου πρῶτον μὲν ἐλάμβανε τὸ ἀνάλογον ἡ ἀποδεδειγμένως δοθεῖσα προῖξ, κατὰ δεύτερον λόγον ἐπληρώνοντο τὰ ἐπὶ ἐνεχύροις χρέη τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

καθυστεροῦντος καὶ τελευταῖοι ἱκανοποιοῦντο οἱ λοιποὶ δανεισταί. Μετὰ τὴν κατακύρωσιν τῶν προκειμένων πραγμάτων εἰς τὸν πλειοδότην οὗτος ἐγίνετο ἀπόλυτος αὐτῶν κύριος ὑπὸ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν συγχωρίων, οὐδεὶς δὲ ἐδικαιοῦτο νὰ ἐνοχλήσῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν δικαιωμάτων τῆς κυριότητος.

Ἰδιαιτέρα εἶχε ληφθῆ πρόνοια διὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ φορικοῦ χρέους παντὸς οἴκου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλλείψει ἀρρένων εἶχεν ὑπεισέλθει τις ὡς ἐσώγαμβρος, ὡς κοινῶς λέγεται, συζευχθεὶς τὴν μόνην ὑπάρχουσαν θυγατέρα τῆς οἰκογενείας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἴτε προϋπῆρχον τοῦ γάμου τὰ καθυστερούμενα εἴτε συνεσωρεύθησαν κατόπιν ἕνεκα τῆς μὴ τακτικῆς πληρωμῆς τῶν ἐτησίων φορικῶν ἀναλογιῶν, ἐξεποιεῖτο διὰ πλειοδοσίας ἡ ἰδιοκτησία τοῦ γαμβροῦ πρῶτον, ἐὰν δὲ τὸ προϊὸν δὲν ἐπήρκει πρὸς ἐξόφλησιν τῶν καθυστερουμένων τότε ἐπωλεῖτο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ λεγομένη «μπάστινα» τῆς συζύγου.[1]

Τὰ ἄρθρα τρίτον, τέταρτον, πέμπτον καὶ ἕκτον κανονίζουσι τὰ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὰ δικαιώματα τῶν γνησίων καὶ τῶν υἱοθετηθέντων τέκνων ὡς καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου.

Κατ' ἀρχὴν ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι οἱ γονεῖς δύνανται νὰ ὁρίσωσι τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν διὰ διαθήκης. Ἐπίσης ὁ σύζυγος δύναται διὰ διαθήκης νὰ καταλίπῃ κληρονομικὴν μερίδα εἰς τὴν ἐπιζῶσαν σύζυγον. Μὴ ὑπαρχούσης ὅμως διαθήκης ἡ θέσις τῶν θηλέων τέκνων καὶ τῆς ἐπιζώσης συζύγου εἶναι μειονεκτική, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀποκλειστικοὶ κληρονόμοι εἶναι τὰ ἄρρενα τέκνα, ὑποχρεούμενα μόνον νὰ προικίσωσι καὶ ὑπανδρεύσωσι τὰς κατὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων τυχὸν ἀνυπάνδρους ἀδελφὰς αὐτῶν. Τοὐναντίον αἱ ἔγγαμοι ἐξωπροικισθεῖσαι θυγατέρες οὐδὲν ἔχουσιν ἐξ ἀδιαθέτου δικαίωμα ἐπὶ τῆς πατρικῆς ἢ μητρικῆς κληρονομίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἐλλείψει ἀρρένων αἱ ὕπανδροι ἐξωπροικισθεῖσαι θυγατέρες οὐδὲν ἔχουσιν ἐξ ἀδιαθέτου δικαίωμα ἐπὶ τῆς πατρικῆς ἢ μητρικῆς κληρονομίας, ἐὰν ὑπάρχῃ ἐσώγαμβρος, νυμφευθεὶς δηλονότι θυγατέρα παραμένουσαν καὶ μετὰ τὸν γάμον ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ. Οἱ μόνοι κληρονόμοι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ὁ ἐσώγαμβρος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ.

Ἀποκλειστικὸν ὡσαύτως κληρονομικὸν ἐξ ἀδιαθέτου δικαίωμα ἔχει τὸ ὑπὸ ἀκλήρων συζύγων διὰ τακτικῶν ἐγγράφων υἱοθετηθὲν ἄρρεν ἢ θῆλυ,

---

[1]) Ἡ λέξις «μπάστινα» παραληφθεῖσα ἀμετάφραστος καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν, περιλαμβάνει τὴν ὅλην ἀκίνητον περιουσίαν, ἤτοι οἰκίαν, ἀγρούς, ἀμπέλους καὶ ἐγκαταστάσεις (λ. χ. σταύλους, καλύβας, ἀχυρῶνας) χρησιμοποιουμένας ὑπὸ μιᾶς γεωργικῆς οἰκογενείας ἀσχέτως πρὸς τὴν κυριότητα αὐτῶν. Εἰς τὸ Ζαγόριον ταῦτα πάντα ἦσαν ἰδιόκτητα, ἀλλ' εἰς τὰ «τσιφλίκια» καὶ «ἰμλάκια» μόνον δικαίωμα καλλιεργείας παρεῖχεν ἡ κατοχὴ τῆς μπαστίνης. Ἡ λέξις *κλῆρος* εἶναι ἀπόδοσις μᾶλλον ἢ ἧττον μονομερής· προσφυέστερον ἴσως θ' ἀπεδίδετο ἡ ἔννοια διὰ τῆς λέξεως «ἀγροικία».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

εἴτε ἀνῆκε τοῦτο εἰς τὸν συγγενικὸν κύκλον τῶν υἱοθετούντων εἴτε ἐλήφθη ἔξωθεν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ συγγενεῖς τῶν υἱοθετούντων οὐδὲν κέκτηνται ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὸν δικαίωμα.

Καὶ οἱ ἄκληροι σύζυγοι οὐδὲν ἔχουσιν ἀμοιβαῖον ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὸν δικαίωμα. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐπιζῶσα σύζυγος λαμβάνει μόνον τὰ προικῷα αὐτῆς χρήματα καὶ τὸ ἀντίτιμον τῶν εἰς εἶδος κατὰ τὸν γάμον εἰσκομισθέντων, ὁ δ' ἐπιζῶν σύζυγος ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους, γονεῖς ἢ συγγενεῖς, τῆς ἀκλήρου θανούσης συζύγου αὐτοῦ πάντα τὰ εἰσκομισθέντα «πατρομητορικὰ» αὐτῆς μετὰ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἐνδυμάτων τῆς θανούσης.

Ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἄρθρῳ καθορίζεται ὁ τύπος τῆς ἐγκύρου διαθήκης. Ἡ ὁλόγραφος ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ διαθέτου γεγραμμένη καὶ ὑπογεγραμμένη διαθήκη ἔχει ἀπόλυτον κῦρος καὶ ἄνευ μαρτύρων. Ἐνταῦθα διακρίνομεν τὴν κατ' ἔθιμον παράδοσιν καὶ διαιώνισιν θεσμοῦ τοῦ πατρίου δικαίου, ἀπηλλαγμένου τῶν περιοριστικῶν καὶ ἀνελευθέρων ἐν πολλοῖς διατάξεων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἡ διαθήκη ὅμως ἡ γραφεῖσα ὑπὸ τρίτου καὶ φέρουσα τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν τοῦ διαθέτου ἰσχύει τότε μόνον ὅταν συνυπογραφῇ ὑπὸ τριῶν τοὐλάχιστον τιμίων μαρτύρων.

Τὰ ἄρθρα ὄγδοον καὶ ἔνατον περιέχουσι διατάξεις περὶ τοῦ κύρους ἐγγράφων καὶ συμφωνιῶν ἐνοχικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως.

Ἔγγραφα, συμφωνητικὰ ἢ ἐξωφλητικά, ἢ ὁμολογίαι, ὑπογεγραμμένα ὑπὸ δύο συμβαλλομένων ἢ ὑφ' ἑνὸς ὑποσχετοῦ καὶ τριῶν μαρτύρων ἔχουσιν ἰσχὺν καὶ μετὰ θάνατον ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων τῶν συνυπογραφομένων ὑποσχετῶν ἢ μαρτύρων, ἐὰν ἄλλοι ἤθελον μαρτυρήσει ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ τῶν θανόντων εἶναι γνήσιαι.

Ἰσχὺν ἔχει ὡσαύτως ἔγγραφον συνυποσχετικόν, δι' οὗ ἀμοιβαίᾳ συναινέσει ἀνθρώπων ἐχόντων ἐκκρεμεῖς καὶ ἀμφισβητουμένους λογαριασμοὺς διορίζονται «θεωρηταί, ἐξεταστάι, συμβιβασταὶ καὶ ἀποφασισταὶ» τῶν προκειμένων διαφορῶν, ἡ δὲ ἀπόφασις τῶν οὕτωσὶ ἐκλεγέντων διαιτητῶν εἶναι ἀνέκκλητος.

Διὰ τοῦ δεκάτου ἄρθρου καθορίζεται ὅτι ὁ ἐγείρων κατ' ἄλλου ἀγωγήν, ἐν ἐπιγνώσει ὅτι αὕτη εἶναι ἀβάσιμος ἢ ἔχει ψευδῆ βάσιν, ἐὰν μετὰ τὴν διαδικασίαν ἀποδειχθῇ ὅτι οὐδὲν ἔχει δικαίωμα, ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ τὰ τέλη τῆς δικαστικῆς κλήσεως καὶ ὅσα ἄλλα ἔξοδα ἤθελε κάμει ὁ ἀδίκως ὑπ' αὐτοῦ ἐναγόμενος, ὑποστῇ δὲ καὶ «περισσοτέραν ἀκόμη παιδείαν»· ὁποίας ὅμως φύσεως ὤφειλε νὰ εἶναι ἡ «περισσοτέρα παιδεία» δὲν ἀναφέρεται.

Διὰ τοῦ ἑνδεκάτου ἄρθρου ἐξασφαλίζεται ἡ ἀσυδοσία τῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ἰωαννίνων ἐγκατεστημένων Ζαγορισίων ἐμπόρων ἢ κτηματιῶν, μὴ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὑποκειμένων εἰς οὐδεμίαν φορολογίαν, ἀγγαρίαν ἢ ἄλλην ὑποχρέωσιν.

Ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἄρθρῳ ἐκτίθεται ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τοῦ «διὰ τὴν θεώρησιν καὶ κυβέρνησιν τῶν κοινῶν τοῦ Ζαγορίου ὑποθέσεων, βασιλικῶν αὐθεντικῶν, καὶ τοπικῶν» Προεστῶτος. Οὗτος διορίζεται συνήθως δι' ἓξ μῆνας, ἀλλ' ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἀναγκῶν καὶ διὰ βραχύτερον ἢ μακρότερον διάστημα χρόνου, ἐκλέγεται δὲ κοινῇ ψήφῳ ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ φρονιμωτέρων κατοίκων ὅλου τοῦ Ζαγορίου. Ὁμολογῶ ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶναι ὀλίγον σκοτεινὸν καὶ δὲν ἐξάγεται ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ γράμματος αὐτοῦ ἂν πρόκειται περὶ τῆς ἐκλογῆς μόνου τοῦ Προεστῶτος, ὡς εἰκάζω ἐγώ, ἢ καὶ ὅλων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν καθ' ἕκαστα χωρίων, ὡς δύναται ἴσως νὰ συμπεράνῃ ἄλλος.

Τὸ δέκατον τρίτον καὶ τελευταῖον ἄρθρον καθορίζει τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Κοινοῦ τῶν Ζαγορισίων. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν θεώρησιν καὶ τὸν συμβιβασμὸν τῶν ἀμφισβητουμένων ὑποθέσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἀνωτέρω «Σουρούτια».

VI

II. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πρώτου τῶν προκειμένων ἐγγράφων. Τὸ δ' ἕτερον ἔγγραφον, φέρον ἡμερομηνίαν 8 Μαΐου 1832 καὶ πεντήκοντα ὑπογραφὰς τῶν πληρεξουσίων τοῦ Ζαγορίου μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ὀνομάτων τῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύονται ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου, ἀποτελεῖ «Θ έ σ π ι σ μ α» τῆς Κοινῆς Συνελεύσεως ὁμοθύμῳ ψήφῳ ψηφισθὲν ὅπως ἰσχύῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἀμετατρέπτως. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἔγγραφον, οὗτινος ἐγένετο ἀνωτέρω ἡ ἀνάλυσις καὶ τὸ ὁποῖον διαπιστοῖ παλαιὸν δίκαιον, καθιεροῖ τὸ προκείμενον θέσπισμα ν έ ο ν δίκαιον, κέκτηται δὲ πολλὴν σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως ἰδίᾳ κοινωνιολογικῆς, διότι θίγει μέγα κοινωνικὸν ζήτημα, τὸ τῆς π ρ ο ι κ ό ς, καὶ καθορίζει διατάξεις λίαν πρωτοτύπους καὶ ἐνδιαφερούσας.

Ἐν ᾧ εἰς ἄλλα τμήματα τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδος ὅλης ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει ἀκόμη[1] παλαιὰ συνήθεια ὅπως οἱ γαμβροὶ προσφέρωσιν οὕτως εἰπεῖν γαμήλια τέλη εἰς τὸν πατέρα τῆς νύμφης, τὰ ὁμηρικὰ «ἕεδνα», ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ζαγορίου οὐ μόνον ἐπεκράτει ὁ θεσμὸς τῆς προικός, ἀλλ' ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ αἰτιολογικῇ εἰσαγωγῇ τοῦ θεσπίσματος, ἐγίνετο καὶ μεγάλη κατάχρησις τοῦ θεσμοῦ τούτου ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας προέβαλλον οἱ ἐκ τῆς ξένης παλινοστοῦντες ἐπίζηλοι γαμ-

[1]) Ἡ συνήθεια αὕτη ὑφίσταται εἰσέτι, ἐὰν αἱ εἰδήσεις ἃς ἔχω εἶναι ἀκριβεῖς, ἐν Λακωνίᾳ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θεσσαλίᾳ (Καραγκούνηδες), ἐν Ἀλβανίᾳ (Τσέγκηδες), ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΧΟΛΗΣ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

βροί, ἀπαιτοῦντες «ὑπὲρ δύναμιν δόσεις τοῦ ἀνοικονομήτου βαθμοῦ» καὶ συντελοῦντες οὕτως ὥστε νὰ μένωσι πολλαὶ Ζαγορίτισσαι κόραι ἄγαμοι καὶ νὰ ἐρημῶνται πολλοὶ οἶκοι τοῦ Ζαγορίου. Τοῦτο τὸ ἄτοπον κατιδόντες οἱ Ζαγορίσιοι συνῆλθον εἰς κοινὴν συνέλευσιν καὶ ἀφ' οὗ ἐγένετο «ἀκριβὴς σκέψις καὶ ἐξέτασις ἐπάνω εἰς τὰ κακὰ ἐπακόλουθα, τὰ ὁποῖα ἐπέφερον αἱ γινόμεναι καταχρήσεις τῶν προικῶν» ἀπεφασίσθησαν ὁμοθύμως καὶ ἐψηφίσθησαν αἱ ἐν τῷ θεσπίσματι ὑποτυπωθεῖσαι διατάξεις.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο [1] κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἀπαρτίζεται, ὡς καὶ τὸ προηγούμενον, ἐκ δέκα καὶ τριῶν ἄρθρων, περιεχόντων ὁριστικάς, μεταβατικὰς καὶ ποινικὰς ἐν τέλει διατάξεις.

Εἰς τὰ πρῶτα τέσσαρα ἄρθρα ἀναγράφονται εἰς τετραπλῆν διαβάθμισιν πάντα τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου, καθορίζονται δὲ ταυτοχρόνως καὶ τέσσαρες τάξεις γαμβρῶν μετὰ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἕκαστος γαμβρὸς ἀναλόγως τοῦ χωρίου καὶ τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνήκει δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ὡς προῖκα κατ' ἀνώτατον ὅρον παρὰ τῶν γονέων τῆς νύμφης. Φρονῶ ὅτι δὲν θὰ εἴπω ὑπερβολὴν ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ διὰ τῆς χαριέσσης ταύτης τῶν γαμβρῶν ταξινομήσεως ἐξ Ἠπείρου προερχομένη συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι πολύτιμος ἕνεκα τῆς πρωτοτυπίας αὐτῆς.

Καὶ ἤδη προβαίνω εἰς τὰς λεπτομερείας. Οἱ ἀπαιτητικώτατοι τῶν Ζαγορισίων γαμβρῶν κατήγοντο προφανῶς ἐκ τῶν χωρίων Μονοδένδρι, Μεσιὸς καὶ Κάτω Μαχαλᾶς, Σιοποτσέλι, Κουκοῦλι, Μπάγια, Καπέσοβον, Βραδέτον, Τσεπέλοβον, Σκαμνέλι, Φραγκάδες, Λιασκοβέτσι καὶ Νεγάδες, διότι εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἡ πρώτη τῶν γαμβρῶν τάξις ἐδικαιοῦτο νὰ ἀπαιτήσῃ ὡς προῖκα τέσσαρας χιλιάδας γρόσια, ἡ δευτέρα τρεῖς χιλιάδας, ἡ τρίτη δύο χιλιάδας καὶ ἡ τετάρτη τάξις χίλια γρόσια. Μετριώτεροι εἰς τὰς προικῴας αὐτῶν ἀπαιτήσεις ἦσαν, οὐχὶ βεβαίως «τῇ ἰδίᾳ ὁρμῇ, ἀλλὰ τῇ ἀνάγκῃ ὑπείκοντες», ἵνα κατὰ Schiller εἴπω, οἱ γαμβροὶ τῶν χωρίων Στολοβόν, Καλωτᾶ, Μανασῆ, Ντζοντίλα, Ἐπάνω καὶ Κάτω Σουδενά, Τσερβάρι, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πρώτη γαμβρικὴ τάξις ἐλάμβανε κατ' ἀνώτατον ὅρον τρεῖς χιλιάδας γρόσια, ἡ δευτέρα δύο χιλιάδας, ἡ τρίτη χίλια τριακόσια καὶ ἡ τετάρτη τάξις ἑπτακόσια πεντήκοντα γρόσια. Πάντων δὲ ὀλιγαρκέστατοι ἦσαν—καὶ οὗτοι ἀναμφιβόλως τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἀνάγκην φιλοτι-

---

[1]) Ἐν τῇ ὀπισθίᾳ σελίδι αὐτοῦ ὑπάρχει μετὰ τῆς χρονολογίας ἡ σημείωσις: «Το παρον ηναι δια τας πρικας καταστιμα» (ἀνάγν. διὰ τὰς προῖκας Καταστατικόν(;). Ἡ σημείωσις αὕτη ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα (σελ. 21) τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου ἐγένοντο βραδύτερον διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς προφανῶς κατὰ τὴν κατάταξιν διαφόρων ἐγγράφων καὶ πρὸς εὐκολωτέραν χρῆσιν αὐτῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

φίαν ποιούμενοι—οἱ γαμβροὶ τῶν χωρίων Μακρύνου, Δόλιανη καὶ Δραγάρι, λαμβάνοντες ὡς προῖκα οἱ μὲν τῆς πρώτης τάξεως μέχρι χιλίων πεντακοσίων γροσίων, οἱ δὲ τῆς δευτέρας μέχρι χιλίων ἑκατόν, οἱ τῆς τρίτης μέχρις ἐνεακοσίων καὶ οἱ τῆς τετάρτης τάξεως μέχρις ἑξακοσίων γροσίων.

Ἄξια εὐφήμου μνείας εἶναι τὰ ὑπολειπόμενα δέκα καὶ ἐνέα χωρία τοῦ Ζαγορίου ἤτοι τὰ χωρία Λοβρά, Μποῦλτζι, Ἀρτσίστα, Βιτσικόν, Πάπιγκον, Ἐπάνω καὶ Κάτω Ραβένια, Μαυροβοῦνι, Δομπρίνοβον, Λεσινίτσα, Λάϊστα, Τσερνέσι, Βωβοῦσα, Φλαμουράρι, Γρεβενήτι, Δρεστενῖκον, Καμνιά, Καβαλλάρι, Λυγκιάδες, τῶν ὁποίων οἱ γαμβροὶ ἐτήρησαν, ὡς φαίνεται, ἀνέκαθεν ἐπαινετὴν μετριότητα εἰς τὰς προικῴας αὐτῶν ἀξιώσεις οὕτως ὥστε τὰ εἰρημένα χωρία οἰκειοθελῶς ἐζήτησαν παρὰ τῆς Κοινῆς Συνελεύσεως τὴν ἐξαίρεσιν αὐτῶν ἐκ τῆς γενομένης διαβαθμίσεως, ἐπιθυμοῦντα νὰ τηρήσωσιν ἀπαρεγκλίτως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὰς προτέρας μετριοπαθεῖς συνηθείας κατὰ τὸν ἑκάστοτε καθορισμὸν τῆς προικὸς τῶν μελλονύμφων.

Ἐν τῷ πέμπτῳ ἄρθρῳ καθορίζονται εἰδικώτερον τὰ τῆς προικὸς καὶ δηλοῦται ὅτι αὕτη περιλαμβάνει πλὴν τῶν χρημάτων καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν κλινοστρωμνὴν καὶ τὰ συγγενικὰ δῶρα, τὰς λεγομένας «χάρεις»[1], εἴτε εἰς χρήματα εἴτε εἰς εἴδη ἐδίδοντο αὗται, καὶ τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ ζῷα καὶ τὰ «εἰδίσματα»[2] καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν δακτύλιον τοῦ ἀρραβῶνος. Ἡ ἀξία πάντων τούτων συλλήβδην ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῆς προικὸς καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἄρθροις καθορισθεῖσαν διατίμησιν. Ἡ ἀξία τῶν ἀκινήτων, τῶν ζῴων καὶ τῶν «εἰδισμάτων» δέον νὰ ἐκτιμᾶται ἑκάστοτε «ἐν θεοφοβίᾳ» ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἱερέων καὶ τριῶν ἀπὸ τοὺς «καλλιτέρους καὶ φρονιμωτέρους» ἑκάστου χωρίου. Ὁ συχνάκις ἀναφερόμενος οὗτος τύπος τῶν «καλλιτέρων καὶ φρονιμωτέρων οἰκοκυραίων» ὑπενθυμίζει αὐτομάτως τὸν συμπαθῆ καὶ ἀλησμόνητον ἐκεῖνον τύπον τοῦ bonus paterfamilias τῶν Πηγῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, τὸν ἐν νομικαῖς ἀμφιβολίαις ὡς ἀπὸ μηχανῆς ἐμφανιζό-

---

[1]) «Χάρεις» λέγονται τὰ συγγενικὰ δῶρα (ἄλλως καὶ «πεσκεσιλίκια») οὐχὶ ὅμως δῶρα τῶν φίλων καὶ συγγενῶν πρὸς τὴν νύμφην, ὡς θὰ ὑπελάμβανεν ὁ μὴ γνωρίζων τὰς ἠπειρωτικὰς συνηθείας, ἀλλὰ δῶρα εἰς εἴδη περιεχόμενα εἰς τὴν προῖκα καὶ διανεμόμενα ὑπὸ τῆς νύμφης εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ μέχρις ἕκτου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου. Σύγκεινται δὲ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ νυκτικῶν χιτωνίων καὶ ἄλλων εἰδῶν ἱματισμοῦ, συνηθέστερον ἐκ περιποδίων καὶ μανδυλίων διανεμομένων ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς συγγενείας καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς οἰκογενείας τῆς νύμφης. Ἡ λέξις «χάρεις», καθ' ἃς ἔχω φιλικὰς εἰδήσεις, ὑπάρχει εἰσέτι ἐν Ζαγορίῳ, ἐν ἄλλοις ὅμως τμήμασι τῆς Ἠπείρου, ὡς ἐν Κουρέντοις λόγου χάριν, χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «πεσκέσια».

[2]) «Εἰδίσματα» ὀνομάζονται τὰ οἰκογενειακὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, ὡς καὶ τὰ κοσμήματα καὶ οἱαδήποτε καλλιτεχνήματα. Ὁ ὅρος εἶναι ἐν γενικῇ χρήσει ἐν Ἠπείρῳ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μενον θεὸν καὶ δίδοντα ἑκάστοτε εἰς πλεῖστα ζητήματα τὸ μέτρον τῆς νομικῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἐπιβαλλομένης κατὰ νόμον συμπεριφορᾶς.

Σημειωτέον ὅτι ἐν τέλει τοῦ προκειμένου ἄρθρου ἀπαγορεύται ἡ δόσις καὶ λῆψις οἱουδήποτε δικαιώματος ἢ δώρου, καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀκόμη, διὰ τὴν τῶν συνοικεσίων μεσίτευσιν, τὴν κοινῶς λεγομένην «προξενιάν», καταργουμένης οὕτω διὰ τοπικοῦ ἐγγράφου ἐθίμου τῆς γνωστῆς διατάξεως τοῦ Ἀρμενοπούλου, τῆς ἰσχυούσης ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν δικαίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς πλεῖστα ἄλλα τμήματα τῆς ὑπὸ τουρκικὴν δουλείαν πανελληνίου χώρας.

Διὰ τοῦ ἕκτου ἄρθρου καθορίζεται τὸ ζήτημα τοῦ διακανονισμοῦ τῆς προικὸς ἐπὶ ἐπιγαμίας μεταξὺ δύο χωρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ὡς πρὸς τὴν διατίμησιν τῆς προικός. Ἡ προὶξ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῷ χωρίῳ ἐξ οὗ κατάγεται ὁ γαμβρὸς ἰσχυόντων καὶ δέον νὰ καταρτίζηται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον «ἔγγραφον ἀποδεικτικὸν» κεκυρωμένον ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου.

Τὸ ἑπόμενον ἕβδομον ἄρθρον περιέχει ἥκιστα φιλάνθρωπον διάταξιν. Θεσπίζει αὐτόχρημα privilegium odiosum εἰς βάρος τῶν μελλονύμφων νεανίδων τῶν ἐχουσῶν ὡρισμένα καὶ ἀποδεδειγμένα σωματικὰ ἐλαττώματα. Ἐπειδὴ ρητῶς ἀναφέρονται μόνον «τὰ σακάτικα ἀπὸ 'μάτι, ἀπὸ χέρι, ἀπὸ ποδάρι» πρόκειται κατὰ στενὴν ἑρμηνείαν περὶ νεανίδων τυφλῶν μονοφθάλμων, κυλλῶν καὶ χωλῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ τῶν κωφῶν καὶ ἄλλων ἀναπήρων ἢ ἐχουσῶν ἄλλας ἐλλείψεις ἢ παραμορφώσεις σωματικάς, ὡς φέρ' εἰπεῖν οὐλὰς ἐξ ἐγχειρήσεων ἢ ἐγκαυμάτων ἢ ἴχνη εὐλογίας. Διὰ τὰ ἀτυχῆ ἐκεῖνα πλάσματα δὲν ἰσχύουν οἱ μνημονευθέντες περιορισμοὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς προικὸς καί, ὡς λέγει ἡ σχετικὴ διάταξις, ἀφίενται «ἐλεύθερα»—τραγικὴ ὄντως ἐλευθερία—«νὰ συμφωνήσουν ὅπως ἠμπορέσουν» μετὰ τῶν γαμβρῶν [1]. Οἱ Ζαγορίσιοι ὁμολογουμένως δὲν ὑπῆρξαν γενναῖοι καὶ φιλάνθρωποι πρὸς τὰς νεαρὰς αὐτῶν συμπολίτιδας, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν ἠὐδόκησαν νὰ φανῶσιν εὐμενεῖς αἱ Χάριτες. Καὶ ἀναμιμνήσκεταί τις θυμοσόφως ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν σκέψεων πόσον σκοπιμώτερον καὶ φιλανθρωπότερον καὶ λυσιτελέστερον εἶχον λύσει πρὸ δισχιλίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν οἱ σοφοὶ Βαβυλώνιοι τὸ δυσχερὲς πρόβλημα τῆς διὰ γάμου ἀποκαταστάσεως τῶν δυσειδῶν νεανίδων κατὰ τὴν χαρίεσσαν ἐκείνην τοῦ Ἡροδότου ἀφήγησιν [2]. Καὶ δὲν εἶναι ἄκαιρον νὰ προσ-

---

[1]) Πρόκειται βεβαίως περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν γαμβρῶν νὰ διαπραγματευθῶσι τὰ τῆς προικὸς ἄνευ τῶν περιορισμῶν τῆς καθιερωμένης διατιμήσεως.

[2]) Βλ. *Βιζουκίδου*, Τὸ ἐνύπνιον τοῦ νομοδιδασκάλου ἐν τῷ περιοδικῷ «Παναθήναια» ἐν Ἀθήν. 1909, τόμ. ΙΖ', σ. 180—3.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

θέσω ἐνταῦθα ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Μανιάταις ὑφίστατο ἐπὶ μακρὸν ὅμοιον ἔθιμον, καθ' ἃ ἀφηγεῖται ὁ Geib [1].

Τὸ ὄγδοον ἄρθρον ὁρίζον ὅπως αἱ κόραι, αἱ ἔχουσαι πατρικὴν ἢ μητρικὴν κληρονομίαν λαμβάνωσι ταύτην ἐλευθέρως μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων αὐτῶν εἶναι λίαν ἀσαφὲς καὶ παρέλκει πως ἐν τῇ προκειμένῃ σειρᾷ τῶν διατάξεων τοῦ θεσπίσματος, ἐνέχει δὲ καὶ ἀντινομίαν τινὰ παραβαλλόμενον πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου τοῦ 1828, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ ἐξωπροικισθεῖσαι ἔγγαμοι θυγατέρες, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, ὑπαρχόντων ἀρρένων ἀδελφῶν στεροῦνται παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς κληρονομίας, ἐν ᾧ διὰ τὰς ἀγάμους κατὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων ὑφίσταται μόνον ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἀρρένων ἀδελφῶν, ὅπως προικίσωσι καὶ ὑπανδρεύσωσιν αὐτάς. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν λοιπὸν ἑρμηνείαν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων θυγατρὸς μὴ ἐχούσης ἄρρενας ἀδελφοὺς ἢ θυγατέρων εἰς τὰς ὁποίας ἐδόθησαν τοιαῦτα δικαιώματα ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς διὰ διαθήκης.

Τὸ ἑπόμενον ἕνατον ἄρθρον περιέχει μεταβατικὴν διάταξιν, ὁρίζουσαν ὅτι τὰ ἐν τῷ θεσπίσματι καθιερωθέντα δὲν ἔχουσιν ἀναδρομικὴν δύναμιν, ἀλλ' ὅτι αἱ συμφωνίαι ἀρραβώνων αἱ γενόμεναι πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ (δηλ. πρὸ τῆς ὀγδόης Μαΐου τοῦ 1832) καὶ ἀποδεδειγμέναι δι' ἀνταλλαγῆς διακτυλίων ἢ διὰ προικοσυμφώνου, ἰσχύουσιν ὡς ἐγένοντο καὶ δέον νὰ ἐκτελῶνται πιστῶς.

Διὰ τοῦ δεκάτου ἄρθρου ἐπιβάλλεται ὁ καταρτισμὸς εἰδικοῦ κώδικος φυλαττομένου ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ, ὑποχρεοῦνται δὲ οἱ ἱερεῖς, ὅπως εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἀρραβῶνος προσκαλῶσι τρεῖς τιμίους καὶ φρονίμους ἐγχωρίους, ἐξακριβῶσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ γαμβρός, καὶ καταγράφωσιν εἰς τὸν κώδικα τὸ συνταχθὲν προικοσύμφωνον συνυπογράφοντες καὶ συμμαρτυροῦντες τὴν πρᾶξιν.

Τὰ ἄρθρα ἑνδέκατον καὶ δωδέκατον περιέχουσι προστατευτικὰς διατάξεις πρὸς διάσωσιν τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τῆς γυναικὸς ἐν περιπτώσει χρέους τοῦ οἴκου τοῦ προικολήπτου συζύγου ἐκ καθυστερουμένων βασιλικῶν καὶ αὐθεντικῶν φόρων. Προκειμένου νὰ ἐκτεθῇ εἰς δημοσίαν πλειοδοσίαν ὁ οἶκος οὗτος ἕνεκα μακρᾶς καθυστερήσεως τῶν ἐτησίων φορικῶν ἀναλογιῶν, δέον πρὸ παντὸς νὰ ἐξετασθῇ ἐπακριβῶς ἡ δεδομένη προίξ, μετὰ δὲ τὴν εἰς πλειοδοσίαν πώλησιν γίνεται ἡ διανομὴ κατὰ τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἐγγράφῳ (τοῦ 1828) ὁριζόμενα· ἐξοφλοῦνται δηλονότι ἐν πρώτοις τὰ καθυστερούμενα τῶν φορικῶν ἀναλογιῶν καὶ ἐκ τοῦ ὑπολοί-

---

[1]) *Geib* ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 105.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

που δίδονται τὰ εἰς τὴν προῖκα ἀναλογοῦντα. Ἐξαιροῦνται οὐχ ἧττον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πάσης προσβολῆς τὰ προικῷα «μούλκια» τὰ πατρικὰ ἢ μητρικὰ τῆς νύμφης, τὰ ὁποῖα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ πωληθῶσιν, ἀλλὰ παραμένουσιν εἰς τὴν κυριότητα τῆς συζύγου. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν ἀποδειχθῇ ὅτι τμῆμα τῆς προικὸς ἢ καὶ ὅλη ἡ προὶξ «εἶναι οἰκονομημένη εἰς μέρος», δηλαδὴ ἀσφαλῶς κατατεθειμένη, ἢ ὅτι ἡ σύζυγος ἔχει σφετερισθῇ καὶ ἀποκρύψῃ οἰκιακὰ πράγματα, τότε πάντα ταῦτα δέον νὰ συμψηφίζωνται κατ' ἀναλογίαν, «νὰ πιάνονται εἰς λογαριασμὸν τῆς προικός», ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ κειμένῳ.

Αἱ προγαμιαῖαι δωρεαὶ καθὼς καὶ αἱ μετὰ μὲν τὸν γάμον, πρὸ τῆς ἐπιβαρύνσεως δὲ τοῦ οἴκου διὰ φορικῶν καθυστερήσεων γενόμεναι δωρεαὶ τοῦ συζύγου πρὸς τὴν σύζυγον καὶ ἀποδεικνυόμεναι διὰ τακτικῶν ἐγγράφων ἀνήκουσι τῇ συζύγῳ καὶ δὲν δύναται τὸ χωρίον νὰ χρησιμοποιήσῃ ταύτας διὰ τὴν κάλυψιν τῆς καθυστερουμένης ἀναλογίας πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον.

Τὸ τελευταῖον ἄρθρον περιέχει τέλος ποινικὰς διατάξεις καὶ δὴ οὐ μόνον ἐκκλησιαστικοῦ, ἀλλὰ καὶ κοινοῦ δικαίου, ὅπερ εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας. Τιμωροῦνται αὐστηρότατα οἱ παραβάται τῶν «κοινῶς, συμφώνως καὶ εὐχαρίστως» ἀποφασισθέντων καὶ δὴ ὁ μὲν γαμβρὸς καὶ οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης δι' ἀρχιερατικοῦ ἀφορισμοῦ καὶ διαρκοῦς ἐξεκκλησιασμοῦ καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς δύο χιλιάδων γροσίων, ἧς ἡ ἐκτέλεσις—καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον σημειώσεως—ἀνατίθεται εἰς τὸν Βαλλῆν, οἱ δὲ ἱερεῖς ἐν περιπτώσει δόλου ἢ ἀμελείας διὰ καθαιρέσεως.

Τὸ ἔγγραφον ὑπογραφὲν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων πάντων τῶν χωρίων κατεγράφη εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου ἵνα ἰσχύῃ ἐν παντὶ καιρῷ.

VII

Ταῦτα ἔκρινα καλὸν νὰ γράψω ἀναλύων τὰ κατωτέρω in extenso τὸ πρῶτον δημοσιευόμενα ἔγγραφα. Ὡς προλαβὼν ἐσημείωσα, τὰ ἐκ τῆς μελέτης αὐτῶν ἐπιστημονικὰ ὠφελήματα, δὲν εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα, οὐδὲ πορίσματα ρηξικέλευθα δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ δύο μεμονωμένων ἐγγράφων. Ἀλλὰ ἡ ἐπιστήμη, ὡς γράφω ἀνωτέρω, ἀρκεῖται καὶ εἰς τὰ ὀλίγα, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει περισσότερα. Τὰ ὀλίγα δὲ ταῦτα εἶναι ὅτι περισῴζονται στοιχεῖα τοῦ ἐθνικοῦ ἠθικοῦ πλούτου, πλίνθοι καὶ λίθοι παρερριμμένοι, ἀλλὰ δυνάμενοι, μετ' ἄλλων ὁμοίων καὶ καλυτέρων εὑρισκομένων ἀλλαχοῦ, νὰ χρησιμεύσωσι μίαν ἡμέραν εἰς τοὺς οἰκοδομοῦντας καὶ νὰ τεθῶσιν εἰς κεφαλὴν γωνίας. Καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων δυνά-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μεθα νὰ συμπεράνωμεν πολλὰ ὀρθὰ καὶ καλά. Πρὸ παντὸς δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν δεόντως τὴν ἀγαθὴν δρᾶσιν, τὴν ὁποίαν αἱ ἁπανταχοῦ ἑλληνικαὶ κοινότητες, καὶ ἐν ταῖς πρώταις ἡ τοῦ Ζαγορίου, ἀνέπτυξαν κατὰ τοὺς χαλεποὺς χρόνους τῆς στυγερᾶς δουλείας, ἀποτελοῦσαι οἱονεὶ κατὰ τόπους μεγάλας πατριαρχικὰς οἰκογενείας μετ' εὐγενῶν παραδόσεων, καὶ προσπαθοῦσαι νὰ κανονίσωσι πάντοτε μόναι, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰς ἰδίας ὑποθέσεις καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν μελῶν αὐτῶν καὶ ν' ἀπομακρύνωσιν εὐσχήμως πᾶσαν τοῦ δυνάστου ἐπέμβασιν.

Εἰς τὴν εὐεργετικὴν ταύτην τάσιν ἤρχετο εὐτυχῶς μοιραῖος καὶ ἀσυναίσθητος ἐπίκουρος αὐτὸς οὗτος ὁ βάρβαρος δυνάστης, ὁ ὁποῖος ἕνεκα τῆς παροιμιώδους αὐτοῦ ἀνικανότητος πρὸς διοίκησιν καὶ διάπλασιν θεσμῶν καὶ ἕνεκα τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ροπῆς πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν ραστώνην, περιωρίζετο εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐργασίας τοῦ ὑποδούλου ἔθνους καὶ τὴν ἐκμύζησιν πάσης ἰκμάδος αὐτοῦ, ἀνεχόμενος κατὰ τἆλλα τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων καὶ ἐπιχαίρων μάλιστα διότι ἀπηλλάσσετο οὕτω πολλῶν ἐνοχλήσεων, δυναμένων νὰ ταράξωσι τὴν ἀηδῆ μακαριότητα τοῦ μαλθακοῦ καὶ τρυφηλοῦ αὐτοῦ βίου.

Οὕτως αἱ κοινότητες αἱ ἑλληνικαὶ καὶ ὑπὸ τὴν ἀπαισιωτάτην δουλείαν κατώρθωσαν διὰ τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν σχολικῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐαγῶν αὐτῶν καθιδρυμάτων καὶ διὰ τῆς εἰς εὐρυτάτην κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ δυστυχῶς ὁλονὲν σμικρυνομένην κλίμακα ἐπιλήψεως καὶ ἐπιλύσεως τῶν ἀτομικῶν διενέξεων καὶ διαφορῶν τῶν μελῶν αὐτῶν, νὰ γίνωσι κέντρα πολιτισμοῦ, ν' ἀποβῶσιν αὐτόχρημα πολύτιμοι κιβωτοί, ἐν αἷς παρὰ τὸν ἐνσκήψαντα φοβερὸν κατακλυσμὸν τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος διεφυλάχθη ἄμωμος καὶ ἀλώβητος ὁ ἐθνισμὸς καὶ διεσώθησαν αἱ ἱεραὶ θρησκευτικαὶ καὶ ἐθνικαὶ παραδόσεις καὶ ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ καὶ στοιχεῖα πολύτιμα τοῦ πατρίου δικαίου, ἐν ἑνὶ λόγῳ αὐτὸς οὗτος ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός. Τὸ Ἔθνος ναναγῆσαν ἐν Ὠκεανῷ διέτρεξε βαρύτατον κίνδυνον, ἀγωνιζόμενον κατὰ πάντων τῶν στοιχείων, ἀλλὰ δὲν κατεποντίσθη. Ὅτε δὲ ὑπανέτειλαν αἰθριώτεροι καιροὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων εὗρε τὴν εὐλίμενον ἀκτὴν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Καὶ διαβλέπει τις καὶ εἰς τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἔγγραφα τὴν σύνεσιν καὶ περίνοιαν τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἐκείνων ἀνδρῶν τοῦ Ζαγορίου, οἵτινες προσεπάθησαν νὰ περιστείλωσι κακὰς κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις καὶ νὰ προλάβωσιν ἐπαπειλούμενα ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων κυριάρχων δεινά, ἀποβλέποντες πάντοτε εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, μὴ παραβλέποντες δὲ καὶ τὸ ἀτομικὸν τῶν ἐντολέων αὐτῶν καὶ ἀναδεικνύμενοι οὕτω δόκιμοι καὶ φιλοπρόοδοι μικροὶ νομοθέται ἐν τῷ περιωρισμένῳ κύκλῳ τῆς δράσεως αὐτῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ὕφους τῶν προκειμένων ἐγγράφων δυνάμεθα πολλὰ νὰ διδαχθῶμεν· ἰδίᾳ δὲ ὅτι οἱ φιλόκαλοι Ἠπειρῶται, ὡς πάντοτε οὕτω καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἐθεράπευον, ὡς Παλλάδιον τοῦ ἔθνους, τὴν κοινὴν καὶ καθαρὰν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, ἣν ἐπέβαλλον καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους αὐτῶν δυνάστας, ἀρνούμενοι νὰ ἐκμάθωσι τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου ἦσαν οὐχ ἧττον ἡττημένοι ὑπήκοοι καὶ δοῦλοι. Καὶ ἡ διοίκησις καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ κράτους ἐκείνου διεξήγετο ἐν Ἠπείρῳ κατ' ἀνάγκην εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν καὶ μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη. Τὸ ὕφος ἀμφοτέρων τῶν ἐγγράφων, ἐξαιρέσει τῶν παρεμβεβλημένων τουρκικῶν λέξεων, αἵτινες ὡς ὅροι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τεχνικοὶ τῆς διοικήσεως, ἦσαν ἀναπόφευκτοι καὶ ἐν κοινῇ χρήσει, εἶναι εὔληπτον καὶ κομψόν. Ἂς μὴ παρίδωσι τοῦτο μερικοὶ ὑπέρσοφοι καὶ φιλόσπουδοι σύγχρονοι καινοτόμοι, ὧν τὸ γραπτὸν ὕφος εἶναι πολλάκις χυδαῖον παραβαλλόμενον πρὸς τὸ ἀπέριττον καὶ ὡραῖον ἐν τῷ συνόλῳ ὕφος τῶν πρὸ αἰῶνος ὅλου γραφέντων Ἠπειρωτικῶν τούτων ἐγγράφων.

Ἀρκοῦσι, φρονῶ, ταῦτα ὡς κατακλεὶς τῆς ἄνευ ἐπιστημονικῶν ἀξιώσεων γραφείσης μικρᾶς ταύτης διατριβῆς. Οὔτε σοφαί, οὔτε ρηξικέλευθοι εἶναι αἱ σκέψεις, εἰς τὴν ὑποτύπωσιν τῶν ὁποίων ἐδόθη ἀφορμὴ ἐκ δύο τυχαίως ὑποβληθέντων μοι πρὸς κρίσιν ἠπειρωτικῶν ἐγγράφων, περιεχόντων ἐθιμικὸν δίκαιον. Διὰ τῆς δημοσιεύσεως καὶ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν ἐγένετο ἁπλῶς καλὴ καὶ εὐοίωνος ἀρχή. Οὐδὲν πλέον τούτου. Μὴ λησμονῶμεν ὅμως καὶ τὸ σοφὸν ἐκεῖνο τῶν ἀρχαίων· «ἀρχὴ ἥμισυ παντὸς ἔργου» (Πλάτ. Νόμ. 753 c). Προσδοκῶμεν λοιπὸν εὐέλπιδες τὴν συνέχειαν τοῦ ἔργου, πεποιθότες ὅτι πλείονα καὶ βελτίονα θὰ ἀρυσθῶσιν ἐκ τῶν ἀπομεινασῶν πηγῶν καὶ θὰ διδάξωσιν ἐκ τοῦ ταμείου τῶν γνώσεων αὐτῶν ἄνδρες εἰδικώτεροι καὶ κράτιστοι ἐρευνηταὶ προάγοντες οὕτω τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ τὴν γοργῷ τῷ βήματι ἀπό τινος πρὸς νέους ὁρίζοντας ὁδεύουσαν συγκριτικὴν νομικὴν ἐπιστήμην.

Minima scripsimus; nunc vivant sequentes!

VIII

Τὰ κείμενα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐγγράφων[1], πιστῶς ἀντιγραφόμενα μετὰ τῶν ἐν τοῖς πρωτοτύποις ἀνορθογραφιῶν, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς·

---

[1]) Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἀνήκοντα εἰς ἀνέκδοτον συλλογὴν τοῦ εὐρυμαθοῦς ἐρευνητοῦ Νέστωρος Γεωργίτση, ἐκ Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου, παρεχωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ προφρόνως πρὸς δημοσίευσιν ἐν τοῖς «Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς», ἐφ' ᾧ καὶ ἐκφράζονται ὧδε θερμαὶ εὐχαριστίαι τῷ διακεκριμένῳ Ἠπειρώτῃ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἰδοὺ ἐδημοσιεύθησαν τὰ τῆς ἐκλογικῆς ἀντιστοιχίας

Κατάστασις τῶν ἐνόπλων στρατιῶν τῆς βιλαετῆς ⟨Ναχαλιέ⟩ Ζαγορίου.

Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ σχεδὸν ἦτον ἀδύνατος εἰς τὰ χωρία, διὰ τὴν τοσαύτην τῶν ἀσεβῶν ἀναρχίαν, εὑρέθη ἀναγκαῖον ἀπὸ τοὺς ἰδίους κατοίκους νὰ ἐκλεγῇ ἡ ἀναγκαία στρατιὰ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀσφάλειαν τῶν χωρίων καὶ τῶν ἀγρῶν τῶν κατοίκων. Διὰ τοῦτο ἐμοιράσθησαν εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἕκαστον ἔχει τὸν ἀρχηγόν του, καὶ ὑπακούει εἰς αὐτὸν ἐν καιρῷ πολέμου ὅλη ἡ ἐνοπλος δύναμις τῶν ἐνοικούντων εἰς αὐτὸ χωρίων, ἤτοι·

Τμῆμα Ἀβδελᾶ Ἀγᾶ.

Ἀβδελᾶ Ἀγᾶς. Γεώργιος Ἀγγέλου. Σωτήριος Χατζόπουλος. Ἰωάννης Πρίμπιλιος. Χριστόδουλος Οἰκονόμου. Χριστόδουλος Κόντιας. Γεώργιος Μπρόγκος. Χριστόδουλος Οἰκονομάτης.
Παπᾶ Σωτήριος Σαντεσαρίου. Χριστόδουλος Ἀνδρούτσος. Κυριακὸς Δημητρίου. Κώστας Ἀθανασίου. Γεώργιος Οἰκονόμου. Δημήτριος Ἀθανασόπουλος. Δημ. Ν. Οἰκονόμου. Γεώργιος Νάνος Δημάγια
Δημ. Ἀναργυροπούλου. Κυριακὸς Τζόγιας. Γεώργιος Ζώτης. Ἀναστάσιος Μακρῆς. Κυριακὸς Σκαμπαλῆς. Γεώργιος Ν. Νάνος. Παπᾶ Γιάννης Ἀρβανίτης.

Τμῆμα Ἀλῆ Ἀγᾶ.

Ἀλῆ Ἀγᾶς. Ἀναστάσιος Ἀγγέλου. Ἀναστάσιος Ἀθανασίου. Ἀναστάσιος Ἀναγνώστου. Ἀναστάσιος Γεωργίου. Ἀναστάσιος Δημητρίου. Ἀναστάσιος Ἰωάννου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου.
Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου.

Τμῆμα Ἀλῆ Ἀγᾶ.

Ἀλῆ Ἀγᾶς. Ἀναστάσιος Ἀγγέλου. Ἀναστάσιος Ἀθανασίου. Ἀναστάσιος Ἀναγνώστου. Ἀναστάσιος Γεωργίου. Ἀναστάσιος Δημητρίου. Ἀναστάσιος Ἰωάννου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου.
Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου. Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου.

Μὴν ἀσυμπεριλαμβάνωνται ἀρσενικὰ παιδία εἰς ἕνα χανέ. Ἐὰν μόνη ἑνὸς κεφαλῆς, εἰς τὸ σύνολον ἐμπαίνει τόσαι ἡμέραι. Ἂν ἔχωνται αὐτοὶ ὁ χανὲς προπατόρων μεσαγιά. Ἂν ἔχωνται καὶ ἀκόμη ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον ἐπιφορτισθῇ μὲ τὸν χισέντε. Ἀπὸ τὰ χρονικὰ ρεύματα. Καὶ ὁ ἡμέραι αὐτοὶ ἀπὸ ἕνα νοικοκυρὸ εἰς αὐτὴν τὴν Μεζίνα δὲν ἠμπορεῖ νὰ πληρώσῃ. Τὸ χωρίον συμφώνως πρῶτον τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ῥηθέντα ἡμερῶν. Καὶ δὲν ξεσπρυδὸ ὁ Μεσεταρίας ἀπὸ τὴν ἰδίαν πάτρια τῆς γυναικὸς

Τὰ κορίτσια ἀπὸ ἀνδρεύονται, ἢ ἀπὸ πατέρα, ἢ ἀπὸ μητέρα, καὶ ἐξωτερικεύονται, μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων των, ἀσυμπεριλαμβάνονται ἀρσενικὰ παιδία δὲν ἠμπορῶν τὰ κορίτσια, μὲ κανένα λόγον νὰ χάσουν ἀπὸ τὰ ἀδέλφια τους κανένα κληρονομικὸν μερίδιον, ἀπὸ τὴν πατρομητρικὴν περιουσίαν, εἰμὴ μόνον ἂν οἱ γονεῖς των μὲ διαθήκην των, τὸ διορίσουν τίποτε. Τὰ ἀδέλφια ὅμως εἶναι εἰς χρέος νὰ ἀνδρεύουν τὰς ἀδελφάς των μὲ τὸν θάνατον τῶν γονέων των ἂν ἤθελε εὑρεθῇ εὐκαιρία νὰ ἀνδρευθοῦν.

Ἔχοντας οἱ γονεῖς μόνον θυγατέρας, χωρὶς ἀρσενικόν, ἐξωτερικεύοντας τὰς ἴσας, καὶ περνοῦντας ἡμέραι μέσα εἰς τὴν μεζίνα των, εἰς μίαν μόνην ἀπὸ τὰς θυγατέρας των, ἂν ἤθελεν εὐχαριστηθῇ, αὐτὸς ὁ ἡμέραι μόνον μ' αὐτὴν τὴν θυγατέρα, θέλει ἦναι οἱ μόνοι κληρονόμοι μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων, καὶ αἱ ἄλλαι ἐξωτερικευμέναι δὲν ἠμπορῶν μὲ κανένα δικαίωμα νὰ ζητοῦν μερίδιον, ἐκτὸς μόνον ἂν οἱ γονεῖς μὲ ταυτοχρονίαν διαθήκην των τὸ ἀφήσουν τι·

Ὅσοι γονεῖς μείνουν χωρὶς κληρονόμον, ἀρσενικόν, ἢ θυληκόν, σέρνοντες ἕνα παιδί, ἢ κορίτσι, ἢ συγγενικόν, ἢ ξένον διὰ κληρονόμον των, ἐφόσον εὐχαριστηθοῦν, μὲ ταχτικὰ ἔγγραφα, μὲ τὸν θάνατον τῶν γονέων, οἱ συγγενεῖς των δὲν ἠμπορῶν, μὲ κανένα λόγον νὰ ζητήσουν κανένα κληρονομικὸν δικαίωμα·

Ἀσθενήσκοντας ἕνας ἄνδρας, χωρὶς κληρονόμον, ἢ γυναῖκα τὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητήσῃ, καὶ νὰ μείνῃ ἀνδρεμοίρι, σαράντα μόνον μαμεδάνει ἀπὸ τὸν ἄνδρόν της τὴν σφυρτσιάν του ὁποὺ ἔφερεν εἰς μετρητά, καθὼς καὶ ὅλα τὰ φορέματα ὁποὺ ἔφερεν ἀπὸ τὸ γονικόν της τὴν ξετίμησιν, ἐκτὸς μόνον αὐτὸ ἄνδρας της μὲ διαθήκην του τῆς διορίσῃ τίποτε· παρομοίως καὶ μία γυναῖκα ὑπανδρευμένη ἀσθενήσασα ἄπορος ὁ ἄνδρας της, χωρὶς νὰ βαρύνῃ τίποτε ἀπὸ τὰ τῆς γυναικός του, ἀπὸ τρομητορικά, ὁποὺ ἔφερεν τὰ ἐσυμφέρησε ὅλα εἰς τοὺς γονεῖς, ἢ συγγενεῖς κηδεστάς της, μὲ τὴν ξετίμησιν τῶν φορεμάτων της·

Ὅταν τινὲς κάμῃ διαθήκην, καὶ εἶναι ὅλη ἰδιοχείρως του γραμμένη μὲ μόνην τὴν ὑπογραφήν του, καὶ χωρὶς μαρτύρους ἔχει κῦρος πλήρης· καὶ ὅταν εἶναι γραμμένη μὲ ἄλλην χέρι, καὶ μὲ μόνον τὴν ὑπογραφήν του, ἔχοντας τρεῖς ἢ περισσοτέρους τιμίους μάρτυρας, νὰ ἔχῃ παρομοίως πάντοτε κῦρος καὶ δύναμιν·

Δύο ἄνδρωποι ἔχοντες ἔγγραφον συμφωνητικόν, ἢ ἐξωμολογητικόν, ἢ ὁμολογίαν, ἢ κανένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς μὲ ὑπογραφάς των, καὶ μὲ ἔγγραφους μάρτυρας, ἂν ἤθελεν ἀσθενήσει κανεὶς ἢ ἀπὸ τοὺς ὑποκειμένους εἰς αὐτὰ τὰ ἔγγραφα, ἢ ἀπὸ τοὺς μάρτυρας, καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἀσθενησάντων, ὅτι εἶναι τῶν ἰδίων ἀσθενησάντων αἱ ὑπογραφαί, αὐτὰ τὰ ἔγγραφα νὰ ἔχουν δύναμιν καὶ νὰ ἦναι ἀμετάτρεπτα·

Ἔχοντες δύο ἄνδρωποι ἀναμεταξύ των διαφερομένους λογαριασμούς, καὶ μὲ κοινὴν ἀμοιβαίαν συμφωνίαν τοὺς ἐκλέξουν ἕνα, ἢ δύο, ἢ καὶ περισσοτέρους θεωρητάς, ἐξετάσῃ, συμβιβάσῃ, καὶ ἀποφασίσῃ αὐτῶν τῶν διαφερομένων λογαριασμῶν των, μὲ κοινοῦ συνυποσχετικοῦ ἔγγραφον τῶν διαφερομένων, ἢ ἀποφάσεις αὐτῶν τῶν ἐκλεγμένων νὰ ἔχῃ κῦρος ἀμετάτρεπτον·

Ὅταν ἕνας ἤθελε κάμῃ διεκδίκησιν ἐναντίον ἄλλου ἀβασανίστου καὶ ἀκριτολογήτου, καὶ ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν ἔχῃ κανένα δίκαιον, τότε αὐτὸς ὁ διεκδικητὴς νὰ πληρώνῃ τὸν μαντατοφόρον καὶ ὅλα ἄλλα ἔξοδα ἤθελεν κάμῃ ὁ καραβάνης αὐτὸς ἀδίκως ἐναγόμενος, καὶ μὲ περισσοτέραν ἀτιμίαν καὶ ζημίαν·

Ὅσοι ζαγορίσιοι εὑρίσκονται εἰς Ἰωάννινα, καὶ πραγματεύονται, ἢ ἔχουν ἰδιαίτερα κτήματα, ἐργαστήρια, ἢ ἄλλο ἀκίνητον, ἢ δὲν ἔχουν καὶ πραγματεύονται εἰς τὸ καρπῶσι τῶν Ἰωαννίνων, αὐτοὶ οἱ Ζαγορίσιοι κατὰ ἰδίαν τρόπον νὰ μὴν βεβαρύνωνται ὑπὲρ αὐτὰ κοινῶς εἰς τὰ κτήματά των, μήτε ἀπὸ κανένα δυσκολίαν τεχνικήν, ἀγκαρειῶν, ἢ ἄλλον·

Ὁ ἄνδρωπος ὁποὺ ἤθελεν διορίζεται διὰ τὴν θεωρησιν καὶ ἐπιστασίαν τῶν κοινῶν τῶν Ζαγορίου ὑποθέσεων, βασιλικῶν, αὐθεντικῶν, καὶ τοπικῶν, θέλει ἐκλέγεται καὶ ἐξόνεται εἰς κάθε ἓξ μήνας, ἢ πρωτύτερα ἢ ὑστερώτερα κατὰ τὸν ἰχτιγιὰ ἀπὸ ὅλων τῶν χωρίων πλειοψηφίαν Ζαγορίου τοὺς τιμιωτέρους, καὶ φρονιμωτέρους μὲ κοινὴν εὐχαρίστησιν·

Τέτοιον αὐτοὶ ὁ διορισμένος ἄνδρωπος διὰ τὰς κοινὰς τῶν ὑποθέσεις, κατὰ καὶ οἱ δεκαπέντε τῶν κάθε χωρίου, μαζὶ μὲ τοὺς τιμιωτέρους, καὶ καλυτέρους οἰκογενειάρχας τοὺς φρονιμωτέρους, δέχεται θεωρεῖ καὶ συμπαίρνει τὰς διαφερομένας ὑποθέσεις, νὰ μερώσῃ ἀπλᾶ εἰς τὰ ἄνωθεν

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ.

Μερχαμετλὰ ἐφευρέσεις.

Τὰ ἄνωθεν στατιστικὰ εὑρέθησαν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀκαρπου καὶ φτωχοῦ ζαγορίσιου μερεμετιοῦ, καὶ αὐτὰ ἐγίνετο καὶ γίνεται ἐντὸς τῶν τώρα καὶ οἱ καιροὶ βεζιράδες καὶ ζανίτζαροι καμίδες, τὰ ἐβεκύρωναν καὶ ἐφυλάττοντο. Τὰ ἄβολα στατιστικὰ μεθοδεύθησαν ἀπὸ τὴν φυγὴν τῶν ἰδίων καὶ ἀνωμαλίαν τῶν καιρῶν ἐκάβησαν διὰ σκλαβιᾶς φαρακαλοῦμεν τὸ μερχαμετλίκι νὰ μᾶς ἀφήσῃ καὶ μὲ τὴν ἐβεκύρωσίν των.

1828 — Μαρτίου 7 — Ἰωάννινα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἴσον ἀπαράλλακτον ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Πρωτοτύπου.

ΚΑΤΑΣΤΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΛΑΙ ΣΙΟΥΡΟΥΤΙΩΝ [1]
ΤΟΥ ΒΗΛΑΕΤΙΟΥ (ΝΑΧΑΓΙΕ) ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Α. Ἐπειδὴ καὶ ἡ ζωὴ σχεδὸν ὅλων τῶν Ζαγορισίων, διὰ τὴν τοπικήν των ἀκαρπίαν, καὶ ἀδυναμίαν, εὑρέθη πάντοτε μὲ τὸ Γκουρμπέτι [2], διὰ τοῦτο μὴν ἠμπορῶντας νὰ ἐξοικονομῆται ἐν καιρῷ ἡ ἄμεσος πληρωμή, τῶν Βασιλικῶν, αὐθεντικῶν, καὶ τοπικῶν τεκληφίων [3] ἀπὸ τὸν κάθε χανέ [4], ἀπεκατεστάθη καὶ εὑρέθη ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους, ὁποῦ οἱ εὑρισκόμενοι χωριανοὶ κατὰ καιροὺς εἰς τὰ χωρία νὰ τὰ πληρώνουν διὰ ὅλους, συκώνωντάς τα δάνεια ἀπὸ Σουμπασάδες [5] καὶ ἄλλους, μὲ κοινὸν μαλινὰ κεφιλίκι [6] ὅλου τοῦ χωρίου, ὅταν λοιπὸν ἕνας χανές [4], ἐπιφορτισθῇ μὲ μπεκαγιά [7], ἀπὸ τὰ εἰς τὸν χισέν [8] του ἐμπεσόντα, κατὰ καιροὺς Βασιλικά, καὶ αὐθεντικὰ τεκλίφια [3], μὲ τοὺς χρονικοὺς ἀνατοκισμούς, χωρὶς ἐλπίδα νὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὰ πληρώσῃ κατ' ἄλλον τρόπον, θέλοντας, ἢ μὴ θέλοντας, τότε ἡ κοινότης τοῦ χωριοῦ συμφώνως, ἐλευθέρως, καὶ ἀνεμποδίστως, εὐγάζει ὅλην αὐτὴν τὴν μπάστινα [9] τοῦ χρεωμένου χανέ [4] κινητὰ καὶ ἀκίνητα, ἢ μέρος αὐτῆς, εἰς τὸ κοινόν μεζάτι [10] τοῦ χωρίου, τελιαλίζοντάς [11] την δέκα εἴκοσι ἢ καὶ τριάντα ἡμέραις, καὶ γίνεται ἡ πώλησις εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ δώσῃ τὰ περισσότερα, μὲ μόνον κοινὴν ὁμολογίαν τῶν εὑρισκομένων χωριανῶν, χωρὶς νὰ ἠμπορῇ μήτε ὁ νυκοκύρης μήτε συγγενής, μήτε γείτονας νὰ πειράξῃ εἰς τὸ παραμικρὸν τὸν ἀγοραστήν, καὶ ἀπὸ τὰ γρόσσια [12] αὐτῆς τῆς πωλήσεως, εὐγαίνει πρῶτον ἀπὸ κάθε ἄλλο μπόρτζι [13] ὁ Μπεκαγιὰς [7] τῆς χώρας καὶ ξεπληρώνεται, καὶ ἂν περισσεύσουν πέρνει δεύτερα ἡ προῖκα, ἂν εἶναι ἀποδε-

---

[1]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 21, σημ. 1. [2]) Ἡ ξένη (χώρα, γῆ).

[3]) Φόροι, ὑποχρεώσεις (πρὸς τὸ θησαυροφυλάκιον).

[4]) Οἶκος, οἰκογένεια. Περιλαμβάνει ἅπαντα τὰ ἄτομα τὰ ἀπαρτίζοντα οἰκογένειαν ἐν αὐτοτελεῖ οἰκονομίᾳ ζῶσαν.

[5]) Ἐπιστάται. Κατ' ἀρχὰς προφανῶς εἰδικοὶ ἐπιστάται ἐπὶ τῆς κατανομῆς τῶν φόρων εἰς τὰ ἀγροτικὰ κτήματα.

[6]) Ἐμπράγματος ἐγγύησις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προσωπικὴν ἐγγύησιν.

[7]) Τὰ καθυστερούμενα. [8]) Τὸ μερίδιον ἑνὸς ἑκάστου. [9]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 23, σημ. 1.

[10]) Πλειοδοσία, δημοπρασία. [11]) Δημοσία προκήρυξις, ἀγγελία διὰ δημοσίου κήρυκος.

[12]) Χρήματα, ἀντίτιμον. [13]) Χρέος, ὀφειλή.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

δειγμένη, τρίτον τὰ ἀμμανέτια [1], ἂν ἔχῃ ὁ νοικοκύρης διὰ ἴδιόν του χρέος καὶ ἀκολούθως οἱ λοιποὶ δανεισταί.

Β. Μὴν ἀπομνήσκωντας ἀρσενικὰ παιδία εἰς ἕνα χανέ [2], παρὰ μόνον ἕνα κορίτζι, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμβαίνει τινας Γαμβρὸς, ἢ ἔχωντας αὐτὸς ὁ χανὲς [2] προτητερινὸν μπεκαγιά [3] ἢ μὴν ἔχοντας, καὶ ἀκολούθως ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον ἐπιφορτισθῇ μὲ τὸν χισέν [4] του, ἀπὸ τὰ χρονικὰ ῥιξήματα [5] καὶ ὁ Γαμβρὸς αὐτὸς ὅπου ἔμβη νοικοκύρης εἰς αὐτὴν τὴν Μπάστινα [6] δὲν ἠμπορέσῃ νὰ πληρώσῃ, τὸ χωρίον πωλῶντας πρῶτον τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ῥηθέντος Γαμβροῦ, καὶ δὲν ξεπληρωθῇ ὁ Μπεκαγιὰς [3] πωλεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν, [6] πάστινα τῆς Γυναικός.

Γ. Τὰ κορίτζια ὁποῦ ὑπανδρεύονται, ἢ ἀπὸ πατέρα, ἢ ἀπὸ μητέρα, καὶ ἐξωπροικίζωνται, μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων των, ἀπομνήσκοντας ἀρσενικὰ παιδία δὲν ἠμποροῦν τὰ κορίτζια, μὲ κἀνένα λόγον νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὰ ἀδέλφιά τους, κανένα κληρονομικὸν μεροίδιον, ἀπὸ τὴν πατρομητορικὴν περιουσίαν, εἰμὴ μόνον ἂν οἱ Γονεῖς των μὲ διαθήκην των, τοὺς διορίσουν τίποτε, τὰ ἀδέλφια ὅμως εἶναι εἰς χρέος νὰ ὑπανδρεύουν τὰς ἀδελφάς των μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων των ἂν ἤθελε εὑρεθοῦν ἀνύπανδραι.

Δ. Ἔχοντας οἱ γονεῖς μόνον θυγατέρας, χωρὶς ἀρσενικόν, ἐξωπροικίζωντας τὰς ἄλλας, καὶ πέρνοντας Γαμβρὸν μέσα εἰς τὴν μπάστινα [6] τους, εἰς μίαν μόνον ἀπὸ τὰς θυγατέρας των, ὁποῦ ἤθελον εὐχαριστηθῇ, αὐτὸς ὁ Γαμβρὸς μόνον μ' αὐτὴν τὴν θυγατέρα, θέλουν ἦναι οἱ μόνοι κληρονόμοι μετὰ τὸν θάνατον τῶν Γονέων, καὶ αἱ ἄλλαι ἐξωπροικισμέναι δὲν ἠμποροῦν μὲ κἀνένα δικαίωμα, νὰ ζητοῦν μοιρίδιον, ἔξω μόνον ἂν οἱ Γονεῖς μὲ τακτικὴν διαθήκην των τοὺς ἀφήσουν τί.

Ε. Ὅσοι γονεῖς μείνουν χωρὶς κληρονόμον, ἀρσενικόν, ἢ θυληκόν, πέρνοντες ἕνα παιδί, ἢ κορίτζι, ἢ Συγγενικὸν ἢ ξένον διὰ κληρονόμον τους, ὅποιον εὐχαριστηθοῦν, μὲ τακτικὰ ἔγγραφα, μετὰ τὸν θάνατον τῶν Γονέων, οἱ Συγγενεῖς των δὲν ἠμποροῦν, μὲ κἀνένα λόγον νὰ ζητήσουν κἀνένα κληρονομικὸν δικαίωμα.

---

[1]) Ἐνέχυρα. [2]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 33, σημ. 4. [3]) Βλ. σελ. 33, σημ. 7. [4]) Τὸ μερίδιον ἑνὸς ἑκάστου. [5]) Ἡ κατανομὴ τῶν ἐτησίων φόρων. [6]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 23, σημ. 1.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Σ. Ἀποθνήσκοντας ἕνας ἄνδρας, χωρὶς κληρονόμον, ἡ Γυναῖκα του δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ λάβῃ ἀνδρομοίρι [1], παρὰ μόνον λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς της τὴν περιουσίαν τὸ προικεῖον, ὁποῦ ἔφερεν εἰς μετρητά, καθὼς καὶ διὰ ὅλα τὰ φορέματα [2] ὁποῦ ἔφερεν ἀπὸ τὸ Γονικὸν της τὴν ξετίμησιν [3], ἐκτὸς μόνον ἂν ὁ ἄνδρας της μὲ διαθήκην του τῆς διορίσῃ τίποτε· παρομοίως καὶ μιὰ Γυναῖκα ὑπανδρευμένη ἀποθνήσκουσα ἄκληρος ὁ ἄνδρας της, χωρὶς νὰ βαστάξῃ τίποτε ἀπὸ τὰ τῆς Γυναικός του, πατρομητορικά, ὁποῦ ἔφερεν τὰ ἐπιστρέφει ὅλα εἰς τοὺς Γονεῖς, ἢ συγγενεῖς κληρονόμους της, μὲ τὴν ξετίμησιν τῶν φορεμάτων της.

Ζ. Ὅταν τινὰς κάμῃ διαθήκην, καὶ εἶναι ὅλη ἰδιοχείρως του Γραμμένη μὲ μόνην τὴν ὑπογραφήν του, καὶ χωρὶς μαρτύρους ἔχει κῦρος πλῆρης· καὶ ὅταν εἶναι Γραμμένη μ' ἄλλου χέρι, καὶ μὲ μόνον τὴν ὑπογραφήν του, ἔχοντας τρεῖς ἢ περισσοτέρους τιμίους μαρτύρους, νὰ ἔχῃ παρομοίως πλῆρες ἀμετάτρεπτον κῦρος καὶ δύναμιν.

Η. Δύο ἄνθρωποι ἔχοντες ἔγγραφον, συμφωνητικόν, ἢ ἐξωφληστικόν, ἢ ὁμολογίαν, ἢ καὶ ἕνας καὶ τρεῖς μὲ ὑπογραφάς των, καὶ μὲ ἐγγράφους μάρτυρας, ἂν ἤθελεν ἀποθάνῃ κανείς, ἢ ἀπὸ τοὺς ὑποσχετὰς εἰς αὐτὰ τὰ ἔγγραφα, ἢ ἀπὸ τοὺς μάρτυρας, καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἀπεθαμμένων, ἤθελαν μαρτυρηθῇ ἀπὸ ἄλλους, ὅτι εἶναι τῶν ἰδίων ἀπεθαμμένων αἱ ὑπογραφαί, αὐτὰ τὰ ἔγγραφα νὰ ἔχουν δύναμιν καὶ νὰ εἶναι ἀμετάτρεπτα.

Θ. Ἔχοντες δύω ἀνθρωποι ἀναμεταξύ των διαφερομένους λογαριασμούς, καὶ μὲ κοινὴν ἀμοιβαίαν εὐχαρίστησίν των ἐκλέξουν ἕνα ἢ δύω ἢ καὶ περισσοτέρους θεωρητάς, ἐξεταστάς, συμβιβιβαστὰς καὶ ἀποφασιστὲς αὐτῶν τῶν διαφερομένων λογαριασμῶν των, μὲ κοινὸν συνυποσχετικὸν ἔγγραφον τῶν διαφερομένων, ἡ ἀπόφασις αὐτῶν τῶν ἐκλελεγμένων νὰ ἔχῃ κῦρος ἀμετάτρεπτον.

Ι. Ὅταν ἕνας ἤθελε κάμῃ Σιερὲτ νταββᾶ [4], ἐναντίον ἄλλου καὶ ἀφ' οὗ

---

[1]) Ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἀναλογοῦσα τῇ συζύγῳ κληρονομικὴ μερὶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχύοντος Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἢ συνηθέστερον τῶν ἰσχυόντων ἑκασταχοῦ τοπικῶν ἐθίμων.

[2]) Μόνον τὰ εἴδη ἱματισμοῦ, τὰ ἄλλα περιλαμβάνονται εἰς τὸν ὅρον «εἰδίσματα» βλ. ἀνωτ. σελ. 27 σημ. 2.

[3]) Τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀξίας τῶν προικῴων ἐκτιμωμένων ὑπὸ εἰδικῆς ἑκασταχοῦ ἐπιτροπῆς.

[4]) Δίκη ἐν ἐπιγνώσει ψευδὴς καὶ ἀβάσιμος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

αἱ γινομέναι καταχρήσεις τῶν προικῶν, παζαρευόμενοι οἱ Γαμβροὶ μὲ τοὺς Γονεῖς τῶν νύμφων εἰς ὑπὲρ δύναμιν δόσεις τοῦ ἀνοικονομήτου βαθμοῦ, ὥστε ὁποῦ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἄτοπον κατάχρησιν, καὶ πολλὰ ὀσπήτια τοῦ βηλαετιοῦ μας ἐρημώθησαν, καὶ πολλὰ κορίτζια ἔμειναν ἀνύπανδρα· πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ ὀλεθρίου κακοῦ ἐνεκρίθη κοινῶς καὶ εὐχαρίστως, τὸ ἀκόλουθον θέσπισμα, τὸ ὁποῖον θέλει τρέξη ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀμετατρέπτως.

1. Τὰ χωρία Δοβρά, Μπούλτζου, Ἀρτζίστα, Βοβιτζκόν, Πάπιγγον, Ἐπάνω καὶ Κάτω Ρεβένια, Μαυροβοῦνι, Δομπρόνοβον, Λεσινίτσα, Λάϊστα, Τζιρνέσι, Βωβοῦσα, Φλαμουράρι, Γρεββενήτι, Δρεστενίκου, Καμνιά, Καββαλάρι, Λιγγιάδες· ὅλα αὐτὰ τὰ χωρία ἐπειδὴ καὶ ἕως τώρα ἐβαστοῦσαν μετριότητα ἀνάλογον ἑνὸς ἑκάστου βαθμοῦ, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θέλουν βαστάξῃ τὸν ἴδιον δρόμον, χωρὶς τὴν παραμικρὰν αὔξησιν, κατὰ τὴν ἰδίαν των εὐχαρίστησιν καὶ τωρινὴν αἴτησίν των.

2. Τὰ χωρία Μακρίνου, Δόλιανη, Δραγάρι, ἡ πρώτη τάξις τῶν Γαμβρῶν αὐτῶν τῶν χωρίων νὰ μὴν ἠμποροῦν κατ' οὐδένα τρόπον, καὶ λόγον νὰ λαμβάνουν περισσότερον ἀπὸ γρ. χίλια πεντακόσια Ν. 1500 διὰ μετρητά, φορέματα, κρεββατοστρῶσι, καὶ πεσχεσιλίκια συγγενικά· ἡ δευτέρα τάξις παρομοίως δι' ὅλα τἄνωθεν Γρ. χίλια ἑκατὸν -Ν. 1100- ἡ τρίτη τάξις Γρ. ἐννεακόσια Ν. 900- παρομοίως· ἡ δὲ τετάρτη τάξις παρομοίως Γρ. ἑξακόσια Ν. 600.

3. Τὰ χωρία Στολοβόν, Καλλωτᾶ, Μαννασσῆ, Ντζοντίλα, Ἐπάνω καὶ Κάτω Σουδενά, Τζερβάρη, ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων θέλει λαμβάνει ὡς ἀνωτέρω Γρ. τρεῖς χιλιάδες Ν. 3000· ἡ δευτέρα τάξις Γρ. δύω χιλιάδες Ν. 2000· ἡ τρίτη τάξις Γρ. Χίλια τριακόσια Ν. 1300, ἡ δὲ τετάρτη Γρ. ἑπτακόσια πεντήκοντα Ν. 750.

4. Τὰ χωρία Μανναδένδρι, Μεσιὸς καὶ Κάτω Μαχαλλᾶς, Σοποτζέλι, Κουκοῦλι, Μπάγια, Καππέσσοβον, Βραδέττο, Τζεπέλοβον, Σκαμνέλι, Φραγγάδες, Λιασκοβέτζι, Νηγάδες, ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων Γρ. τέσσαρες χιλιάδες, Ν. 4000, ὡς ἀνωτέρω· ἡ δευτέρα τάξις Γρ. τρεῖς χιλιάδες Ν. 3000, ἡ τρίτη τάξις Γρ. δύω χιλιάδες Ν. 2000, ἡ δὲ τετάρτη Γρ. χίλια Ν. 1000.

5. Αἱ ἄνωθεν ποσότητες τῶν Γροσσίων ἐννοοῦνται ὡς εἴρηται δι' ὅλα δηλ. διὰ μετρητά, φορέματα, κρεββατοστρῶσι, καὶ συγγενικὰ πεσχεσιλίκια [1] αἱ λεγόμεναι χάρεις, ἤτε εἰς μετρητά, ἤθελον δοθῶσι, ἤτε εἰς φορέματα· ἂν δὲ εἰς μούλκια [2] ἀκίνητα νὰ ξετιμῶνται ἐν θεοφοβίᾳ, ὅτι

---

[1]) Δῶρα· βλ. ἀνωτ. σελ. 27, σημ. 1. [2]) Ἀκίνητα πλήρους κυριότητος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἴσον ἀπαράλλακτον

Ἐπὶ χειρὶ συμφωνεύθη τὸ Βηματικὸν μας Ζαγορίτ ἔγινεν ἀφορεὶς σκέψις κ' ἐξέτασις ἐπάνω εἰς τὰ κατὰ ἐπαρχίαν, τὰ ὁποῖα ἐπέφεραν αἱ ἔτησ μεγάλαι καταχρήσεις τῶν προεκόπων, παραβαίνομεναι ὁλαὶ αἱ ὁμηροὶ μὲ τὰς ὁποίας εἰς ὑπὲρ λύσεως μίαν δόσεις τὰ ἀναλογοῦντα εκαστ. ὡς ἐπὶ ἀλλ' τὴν τὴν ἄτοπον κατάχρησιν, κ' ποιὰ ἀσυνήθεια τὰ ἐνιαυτίμας ἐρημώσεων, ἡ ποιὰ χορήγια ἔμειναν ἀμύπαυδα, πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν αὐτὰ τὰ ὀλεθρ· καὶ ἐγκυρίδιον λοιπὸν κ' σύναρίζους, τὸ ἀκόλουθον σύστημα, τὸ ὁποῖον βάλει τρίξη ἀπὸ τὰ μὴν κ' εἰς τὸ ἑξῆς ἀμεταβλήτως.

1. Τὰ χωρία δοσρά, μπάλεσι, ἀρτζίκα, ἐσεκτσὲμ, πάπιτσον ἐπάνω κ' κάτω ρέβενα, μαυροβοῦνι, δομπρόβεσον, λεσπόβα, λαϊκα τζερνίσι, ἀνεῖα, φλαμπουράρι, γρεσ γίτη, δρεζνίτσι, καμπιά, πασσαμάρι κιτσάκι· ὅλα αὐτὰ τὰ χωρία ἐπειδὴ κ' ἐως τώρα ἐσαζίσαν μετριότητα ἀνάλογον ἐνὸς ἑνὸς ἐκάστ. διὰ τοῦτο κ' εἰς τὸ ἑξῆς βάλει ἐκάστη τὸν ἴδιον δρόμον, χωρὶς τὴν παραμικρὰν αὐτῶν κατὰ τὴν ἰδίαν των ἐκλογὴν κ' τυρινὴν αὐτοῦ των.

2. Τὰ χωρία μακρίγι, δολιάνη δραγάρι, ἡ πρώτη τάξις τῶν ὁμηρῶν αὐτῶν τῶν χωρίων μὲ μὴν ὑπερβῇ κατ' ἄλλον τρόπον, κ' κάτω μὲ ὁμηρεῖαν περισσότερον ἀ πὸ β· χιλιακοσιαπεντάκοσια #2500= διὰ μετρητὰ, φορέματα, ἀρτσέσατσιρδι, ἡ πεντακόσια συντεμνικὰ, ἡ δευτέρα τάξις παρομοίως δι' ὅλα τὰ ἄνωθεν β· χιλιακοσίων = #2100= ἡ τρίτη τάξις β· ἐννεακόσια #900= παρομοίως, ἡ δὲ τετάρτη τάξις παρομοίως β· ἑπτακόσια #600=

3. Τὰ χωρία γολοβοῦ, καμπὰ, μαμμαλὲσ μπεσπίλια, ἐπάνω, κ' κάτω σταυρὸ, τζερεάρι, ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων θέλει ὁμηρεύει ὡς ἀνωτέρω β· τριῶν χιλιάδων #3000= ἡ δευτέρα τάξις β· δύω χιλιάδες #2000= ἡ τρίτη τάξις β· χιλιοτριακόσια #1300= ἡ δὲ τετάρτη β· ἑπτακόσια πεντήντα #750=

4. Τὰ χωρία μαρμαρόνερι, μεσιὸς κ' κάτω μαχαλᾶς, κονοσκεπὴ, κενεῖ, πηγάδια καπεσόβου, φραξέτσο τζ πέλεσον, ἐλαμπεῖ, φραγκάδες, λιασκοσέζι, μπαλάσι, ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων β· τεσσάρες χιλιάδες #4000= ὡς ἀνωτέρω, ἡ δευτέρα τάξις β· τριῶν χιλιάδες #3000= ἡ τρίτη τάξις β· δύω χιλιάδες #2000= ἡ δὲ τετάρτη β· χίλια #1000=

5. Αἱ ἀνωθεν ποσότητες τῶν βοσσίων ἐμποῦνται ὡς εἴρηται διὰ ὅλα διὰ μετρητὰ φορέματα, ἀρτσέσατσιρδι, ἡ συντεμνικὰ πεντακόσια καὶ χιλιόμετρα κάρτες, ἤτε εἰς μετρητὰ, θέλουν δοθῇ, ἤτε εἰς φορέματα, αἱ δὲ εἰς μάλλια ἀκίνητα μὲ ἐκτιμῶσι σὺν βορεσία, ὅτι θέλουν ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, κ' ἀπὸ τρεῖς κοσμικοὺς, κ' φρονίμους τοῦ ἰδίου χωρίου, καθὼς ἀπαραλλάκτως, κ' τσιφλίκια, κ' ἐλεύθερα, αἱ ὁμηροὶ θέλουν δοθῇ· εἰς αὐτὴν τὴν ποσότητα ἀγοράσει ἐμποῦνται ὅλα ὡς κ' τὸ δικαίωμα τῆς ἀλλαγ· εὐθὺς, χωρὶς μὰ ὁμηρεῖαν τινὰς, μήτε μὰ δίκην, μήτε μὰ λόγον, τὸ παραμικρὸν ῥέβρεϊτ διὰ παρεμπόδιόν.

6. Ἐπειδὴ κ' αἱ δόσεις ὡς ἄνωθεν δὲν εἶναι ὁμοιαι εἰς ὅλα τὰ χωρία, ἡ παρατήρησις τοῦ ἐκάστ. ἐμποῦνται εἰς τὸν ἴδιόν του, κ' μὰ εἶναι μὲ ἔγγραφον ἀποδεικτικὸν τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου, ὅταν γίνωνται συμπεσεῖαι μ' ἄλλα χωρία.

7. Ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὰς ἄνω εἰσφορὰς συμφωνίας, τὰ κακάτικα ἀποδιδόμενα χορίτσια, ἀπὸ μπαμπᾶ, ἀπὸ κύρη, ἀπὸ πολάρι, ὁπὲ αὐτὰ εἶναι ἐλεύθερα γὰ συμφωνῆ· σουν ὅπου ἠμπορέσουν.

8. Ὅσα περίττια θέλουν ἐχει, πατρικὴν ἢ πατρικὴν χαιρεμοσύνην, ἀποβαίνουν τῶν γονέων αὐτῶν, γὰ τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν.

9. Ὅσαι συμφωνίαι ἀρραβώνων, ἔχει καμωθῇ ἕως σήμερον μ' ἀλλαγὴν δακτυλιδίων ἀποδεδειγμέναι, ἢ μὲ προικοσύμφωνον γὰ ἐγερωθῇ, κατὰ τὴν συμφωνί αν των.

10. Τὸ κάθε κωρίον γὰ ὑποχρεωθῇ γὰ κάμῃ ἐκκλησιαστὴν κιβώτιον, περίτυπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου γὰ γράφεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κ' οἱ ἱερεῖς τὰ κάθε κωρίου γὰ εἶναι εἰς χρέος ἀπαραίτητον, γινομένης μιᾶς ἀρραβώνος γὰ προσκαλῇ τρεῖς τιμαλφεῖς, κ' φρονίμους κωριανούς, κ' συμφώνως γὰ παρατηρῇ τὴν τάξιν τὰ εσαμὲ τὰ ὁμηρεῖ, κ' μὰ καταγράφῃ οἱ ἱερεῖς τὸ προικοσύμφωνον εἰς τὸν κώδικα, κ' μὰ τὸ μαρτυρῇ οἱ ἴδιοι, κ' οἱ τρεῖς κοσμικοὶ τὸ κωριανοί.

11. Ὅσαι προῖκαι θέλουν δοθῇ ὡς ἄνωθεν, ἀπὸ σήμερον κ' εἰς τὸ ἑξῆς· ἂν τὸ παιδὶ ὁπὲ λάβει τὴν προῖκα, θέλουν καταντήσει γὰ πεθάνῃ ἀπὸ μπεκατσιάν τῶν κωρίτ· γὰ γίνεται ἀκριβὴς ἐξέτασις· ἂν ἔμεινε διαθήκην εἰς τὸν ὁμηρεῖ αὐτὴν ἡ προῖκα, ἡ τότε ποιηθῇ ὅλην ἐκείνην τὴν μπατίρα· ὅλα θέλουν ἐπαναφέρει, μὲ τὰ γεννήματα ἀφ' λόγου, ἡ προῖκες μὲ τὸν μπεκατσιάν, τὰ μαλλία ὅμως τῆς προικὸς, τὰ κατρικὰ· ἡ μητρικὰ τῆς γυμφης, μήτε γὰ ποιηθοῦν, μήτε γὰ ἀναλογηθοῦν, ἀλλὰ μένουν πάντοτε τῆς γυμφης, ἂν ὅμως ἡ ἄλλαξε ἀποθανοῦσα, ὅτι εἶναι διαιρεμένην ἡ προῖκα εἰς μέρος, ἢ τὸ ὅλον, ἢ μέρος, ἢ ἰδιαίτερα χαρακτήρισε ἀπὸ οἰκοσκευὰ καὶ πράγματα, κ' τὰ ἐκπ φυλαγμένα, γὰ παιφνῶνται εἰς λογαριασμὸν τῆς προικὸς.

12. Ὅσοι ἄνδρες θέλουν δώσῃ προγαμιαίας δωρεὰς, ἢ κ' ὕστερον ἀπὸ τὸν γάμον εἰς τὰς ἰδιαίτητας των μὲ ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα, καμωμένα εἰς χαιρέμ σπίτι τὸ σπίτι εἶναι ἐλεύθερον ἀπὸ μπεκατσιὰν τῶν κωρίων, γὰ ἦναι τῆς ἰδιαίτητας μὴ δυνάμενον τὸ κωρίον γὰ τὸ πωλῇ διὰ μπεκατσιὰν τῶν κωρίων.

13. Ταῦτα πάντα κοινῶς συμφώνως, κ' ἀδιαφόρως ἀπεφασίσθησαν ἀπὸ τὸ ἐνιαυτὶ μας, γὰ φυλαχθοῦν ἀμετατρέπτα διαπαντὸς μηνὸς ἐκατομμύρια, ὅστις δὲ θέλει τολμήσει, γὰ παραβῇ εἰς τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ ἄνω· οἱ μὲν ἱερεῖς τοῦ ἰδίου γάμου, κ' τῆς Νύμφης, κ' ὁ ἴδιος γαμπρὸς, γὰ παιδεύονται διὰ μιᾶς τὸ ἐνιαυτὸν ἀπὸ τὸν Βαλιᾶν, μὲ τζερεμὲν β· δύω χιλιάδων #2000= εἰς τὸν ἴδιον, κ' μ' ἀφορισμὸν ἀρχιερατικὸν, κ' μὲ ἐξωκκλησιασμὸν παντοτεινόν· οἱ δ' ἱερεῖς αὐ ἀμελήσαν, κ' κρύψῃ γὰ χαθοῦνται· διὰ τοῦτο εἶπε τὸ παρὸν ἀποφασιστικὸν, κ' ἐμπρόσθεν γραμμ· τὸ ὁποῖον καταβάφεται, κ' εἰς τὸν Νάρθηκα τῆς μητροπόλεως, κ' ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα μας· διὰ μὰ ἔχῃ τὸ κῦρος σὺν παντὶ καιρῷ κ' ἰσχύ. τῇ 8 μαΐου 1832 Σμύρνα.

Ἀλέξιος παπάζογλους
Ὁ χρισάκης οἰκονόμος ἀνεῖα
" Γεώργιος οἰκονόμος φραγκάδες
" Ἀμπαζάσης μπακάλα μαυρεσῆ
" Χριζάκης μπακάλα μαυρεσῆ
" Μαρμάκης μπαρμπὰ λιασκοσέζι
" Χριζάκος κετσὲζι κενεῖ
" Δημήτριος σαῦρα λιασκοσέζι
" Ἰωαννίτζος κ· ἐμποσέλι
" Ἀμπαζάσης Π· κριτὴ ἐμποσέλι
" Δήμος καραπὴν ἐσενὶ σκαμνάκι
" τριανταέρμος μπαμπὰ σκαμνάκι
" ἀποστόλης ἐσενὶ λεσπίνα
" Ἀναγνώστης γεωργὶ λασπίδα

Ἐκκλησιαστικὸν Ζαγορίου

Ἡγούμενος Ζακυνθηρὸς
Ὁ πνευματικὸς Ζαγορίου
Ἀθανάσιος στέφης κάτω σταυρὸς
Ἀμπαζάσης π· Δάβελος κάτω σταυρὸς
οἰκονόμος τζερεάρι
χρῆστος ἰωάννου τζερεάρι
ἀβραμιώτης Δῆμος ἄνω σταυρὸς
χρισόβολος καρ· ἄνω σταυρὸς
Γεώργιος ἰω· φλαμπουράρι
Δημήτριος μυχρέμης καμένι

" Χρῆστος μαρμαλὲσ μαρ·
" Γιὰ πυρόγλης δολιάνη
" Τόλιος ἰω· δολιάνη
" Παναγὴς ἀγαπητὸς δραγάρι
" Ἐλάρχος τζιρίκι
" Ἰωάννης κατζ· παμπαζάρι
" Δήμος ἰω· πασκάλας εἶπας κάτω μαχαλᾶς
" Βασίλειος ἀγαπητὸς κάτω μαχαλᾶς
" Δημ· ἰω· ζάχος εἶπα μεσιὸ μαχαλᾶ
" Κώστας Δημ· κεφάλι μεσὺ μαχαλᾶ
" Ἰωάννης μπακᾶς καπεσόβου
" Δημ· ρίζα καπεσόβου
" Τζώρης μπάλτζος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀξίζουν ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἀπὸ τρεῖς καλλιτέρους, καὶ φρονιμωτέρους τοῦ κάθε χωρίου, καθὼς ἀπαραλλάκτως, καὶ ζωντανὰ καὶ εἰδίσματα [1], ἂν ἤθελον δοθῶσι, εἰς αὐτὴν τὴν ποσότητα λέγομεν ἐννοοῦνται ὅλα ὡς καὶ τὸ δακτυλίδι τῆς ἀρραβῶνος, χωρὶς νὰ ἠμπορῇ τινάς, μήτε νὰ δώσῃ, μήτε νὰ λάβῃ, τὸ παραμικρὸν ῥουσφέτι [2] διὰ προξενητιλίκη [3].

6. Ἐπειδὴ καὶ αἱ δώσεις ὡς ἄνωθεν δὲν εἶναι ὅμοιαι εἰς ὅλα τὰ χωρία ἡ παρατήρησις τοῦ βαθμοῦ ἐννοεῖται εἰς τὸν Γαμβρόν, καὶ νὰ γίνεται μ' ἔγγραφον ἀποδεικτικὸν τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου, ὅταν γίνωνται συνοικέσια μ' ἄλλα χωρία.

7. Ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὰς ἄνω εἰπομένας συμφωνίας, τὰ σακάτικα [4] ἀποδεδειγμένα κορίτζια, ἀπὸ μμάτι, ἀπὸ χέρι, ἀπὸ ποδάρι, ὁποῦ αὐτὰ εἶναι ἐλεύθερα νὰ συμφωνήσουν ὅπως ἠμπορέσουν.

8. Ὅσα κορίτζια ἤθελον ἔχει, μητρικὴν ἢ πατρικὴν κληρονομίαν, ἀποθανόντων τῶν γονέων αὐτῶν, νὰ τὴν λαμβάνουν ἐλεύθερα.

9. Ὅσαι συμφωνίαι ἀρραβώνων εἶναι καμωμέναι ἕως σήμερον μ' ἀλλαγὴν δακτυλιδίων ἀποδεδειγμέναι, ἢ μὲ προικοσύμφωνον νὰ ἐνεργῶνται κατὰ τὴν συμφωνίαν των.

10. Τὸ κάθε χωρίον νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ κάμη ξεχωριστὸν κώδικα, περὶ τούτων, ὁ ὁποῖος νὰ στέκεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οἱ Ἱερεῖς τοῦ κάθε χωρίου νὰ εἶναι εἰς χρέος ἀπαραίτητον, γινομένης μιᾶς ἀρραβῶνος νὰ προσκαλοῦν τρεῖς τιμίους, καὶ φρονίμους χωριανούς, καὶ συμφώνως νὰ παρατηροῦν τὴν τάξιν τοῦ βαθμοῦ τοῦ Γαμβροῦ, καὶ νὰ καταγράφουν οἱ Ἱερεῖς τὸ προικοσύμφωνον εἰς τὸν κώδικα, καὶ νὰ τὸ μαρτυροῦν οἱ ἴδιοι, καὶ οἱ τρεῖς συνευρεθέντες χωριανοί.

11. Ὅσαι προῖκαι ἤθελον δωθῇ ὡς ἄνωθεν, ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ἂν τὸ σπῆτι ὁποῦ λάβῃ τὴν προῖκα, ἤθελεν καταντήσει νὰ πωληθῇ ἀπὸ μπεκαγιὰν [5] τοῦ χωρίου, νὰ γίνεται ἀκριβὴς ἐξέτασις, ἂν ἦναι δεδομένη εἰς τὸν Γαμβρὸν αὐτὴ ἡ προῖκα, καὶ τότε πωλοῦντες ὅλην ἐκείνην τὴν μπάστινα [6], ὅσα ἤθελον ξεκαθαρίσῃ, νὰ τὰ μοιράζωνται ἀναλόγως, ἡ προῖκες μὲ τὸν μπεκαγιάν, τὰ μούλκια [7] ὅμως τῆς προικός, τὰ πατρικά, ἢ μητρικὰ τῆς νύμφης, μήτε νὰ πωλοῦνται, μήτε νὰ ἀναλογοῦνται, ἀλλὰ νὰ μένουν πάντοτε τῆς νύμφης, ἂν ὅμως καὶ ἤθελεν ἀποδειχθῇ, ὅτι εἶναι οἰκονομημένη ἡ προῖκα εἰς μέρος, ἢ τὸ ὅλον, ἢ μέρος, ἢ ἡ γυναῖκα

---

[1]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 27, σημ 2. [2]) Φιλοδώρημα. [3]) Μεσιτεία γαμήλιος.
[4]) Ἀνάπηρα. [5]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 33, σημ. 7. [6]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 23, σημ. 1.
[7]) Βλ. ἀνωτ. σελ. 38, σημ. 2.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἐσφαιτέρισεν ἀπὸ οἰκιακὰ πράγματα, καὶ τὰ ἔχῃ φυλαγμένα, νὰ πιάνωνται εἰς λογαριασμὸν τῆς προικός.

12. Ὅσοι ἄνδρες ἤθελον δώσῃ προγαμιαῖας δωρεάς, ἢ καὶ ὕστερον ἀπὸ τὸν Γάμον εἰς τὰς Γυναῖκας των μὲ ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα, καμωμένα εἰς καιρὸν ὁποῦ τὸ σπῆτι εἶναι ἐλεύθερον ἀπὸ μπεκαγιὰν[1] τοῦ χωρίου, νὰ εἶναι τῆς Γυναικὸς μὴ δυνάμενον τὸ χωρίον νὰ τὸ πωλῇ διὰ μπεκαγιὰν[1] τοῦ χωρίου.

13. Ταῦτα πάντα κοινῶς, συμφώνως, καὶ εὐχαρίστως, ἀπεφασίσθησαν ἀπὸ τὸ βηλαέτι μας, νὰ φυλαχθοῦν ἀμετάτρεπτα διαπαντὸς μηδενὸς ἐξαιρουμένου· ὅστις δὲ ἤθελεν τολμήσει, νὰ παραβῇ, εἰς τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ ἄνω, οἱ μὲν Γονεῖς τῶν Γαμβρῶν, καὶ τῆς Νύμφης, καὶ ὁ ἴδιος Γαμβρὸς νὰ παιδεύονται διὰ μέσου τοῦ βηλαετίου[2] ἀπὸ τὸν Βαλῆν[3], μὲ τζερεμὲν[4] Γρ. δύω χιλιάδων Ν. 2000 εἰς τὸν ἴδιον, καὶ μ' ἀφορισμὸν ἀρχιερατικόν, καὶ μὲ ἐξωκκλησιασμὸν παντοτεινόν· οἱ δ' ἱερεῖς ἂν ἐμελήσουν, καὶ κρύψουν νὰ καθῄρωνται[5]. Διὰ τοῦτο ἔγινε τὸ παρὸν ἀποφασιστικόν, καὶ ἐνυπόγραφον Γράμμα, τὸ ὁποῖον καταγράφεται καὶ εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως, καὶ ἐπικυρώνηται ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα μας, διὰ νὰ ἔχῃ τὸ κῦρος ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἔστω — τῇ 8 Μαΐου 1832. Ἰωάννινα.

Ἀλέξιος Παπάζογλους	Τριαντάφυλλος Ντανὶκ Σκαμνέλι
Χριστόδουλος Οἰκονόμου Κουκοῦλι	Ἀποστόλης βεκὺλ Λεσινίτσα
Χριστόδουλος Μπακόλα Μαννασῇ	Ἀναγνώστης Γεωργίου Λεσινίτσα
Γιαννάκης Μουράρου Λιασκοβέτσι	Κων. Παππάζογλους Τζεπέλοβον
Χριστόδουλος Κουτοῦζι Κουκοῦλι	Πασχάλης Σανταββάρου Τζεπέλοβον
Δημήτριος Σταύρου Λιασκοβέτσι	Δημ. Οἰκονομόπουλος Καλωτᾶ
Ἰωαννοῦτζος Χ. Σιοποτζέλι	Χριτ. Κονομάτης Καλωτᾶ
Ἀναστάσιος Η. Χρήστου Σισσοτζέλι	Κων. Καραολλάνης Ντζοντίλα
Δῆμος Καρποῦζη Βεκὺλ Σκαμνέλι	Θεόδωρος Ἀναστασίου Ντζοντίλα
Γεώργιος Μπέλλος Ἀρτζίστα	Βασίλ. Ἀναγνωστάκης Κάτω Μαχαλᾶς
Ντῖνος Παπᾶ Ἀρτζίστα	Δη. Ἰωάν. Τζούρου Βίτζα Μεσιου
Οἰκονόμος Πάπιγκο	Μαχαλᾶ
Ἀντώνης Μιχ. Βεκὺλ Δομπρίνοβον	Κώστας Δημ. Κιρίτζυ Μεσιοῦ Μαχαλᾶ
Δημ. Παπᾶ Ἰωάν. Δομπρίνοβον	Ἰωάννης Μπουγᾶς Καπέσοβον
Γεώργιος Χ. Μπαζεργιάννης Μπάγια	Δημ. Ρίζου Καπέσοβον.

---

[1]) Βλ. σελ. 33, σημ. 7.
[2]) Βλ. σελ. 36, σημ. 9.
[3]) Γενικὸς διοικητὴς (Νομάρχης).
[4]) Χρηματικὴ ποινή.
[5]) Πρόκειται προφανῶς περὶ ποινῆς καθαιρέσεως.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γεώργιος Ζούμης Δοβρὰς
Νικόλαος Χατζῆ Γε. Πισπίρογλους ὃς καὶ γράψας
Γεώργιος Οἰκονόμου Φραγγάδες
Ἀναστάσιος Μπακόλα Μανναση
Χριστόδουλος Κομ. Μανναδένδρη
Για. Μπόρογλους Δόλιανη
Τόλιος Ἰωάν. Δόλιανη
Θανάσης Ἀναγνώστης Δραγάρη
Ἔξαρχος Τζιρνέσι
Ἰωάννης Χοτζ. Μανναδένδρη
Δῆμος Ἰωάννης Μπαζάκας Βίτζας κάτω μαχαλᾶς
Τζούρης Μπούλτζου
Πανταζῆς Σακκελαρίου Βεκύλης Ζαγορίου
Ἀθανάσιος Στούπης Κάτω Σουδενῶν
Ἀναστάσιος Π. Δάσκαλος Κάτω Σουδενῶν
Οἰκονόμου Τζερβάρη
Χρῖστος Σολωμὸς Τζερβάρη
Ἀναγνώστης Δούβλη Ἄνω Σουδενῶν
Χριστόδουλος Καν. Ἄνω Σουδενῶν
Γεώργιος Ἰωάν. Φλαμπουράρι
Δημήτριος Μουχράμης Καμνιὰ

Πανταζῆς Σακελλαρίου Βεκύλης Ζαγορίου μαρτυρῶ ὅτι εἶναι ἴσον

X

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐσημείωσα, μετὰ τὴν συγγραφὴν τῆς προκειμένης πραγματείας καὶ τὸν πρόχειρον καταρτισμὸν πίνακος ἐρωτημάτων, ὡς εἴθισται, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς περισυλλογῆς τοῦ κατὰ τόπους Ἠπειρωτικοῦ ἐθιμοδικαίου, ἔλαβον γνῶσιν τοῦ κειμένου τῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν σοβαρᾶς ἀνακοινώσεως τοῦ Παππούλια, ἧς ἰδιότυπον τεῦχος ἀπεστάλη μοι ἔναγχος ὑπὸ τοῦ φίλου Ἀκαδημεικοῦ. Ἔσπευσα, ὡς εἰκός, νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν αὐτῇ ἐκτεθειμένα καὶ νὰ συμπληρώσω ὅπου ἦν ἀνάγκη τὰς παρὰ πόδας σημειώσεις καὶ τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ἐρωτηματολόγιον.

Τὰ ἐκ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Παππούλια εἰλημμένα ἐρωτήματα σημειῶ δι' ἀστερίσκου προτασσομένου τῶν ἀριθμῶν τοῦ ἐμοῦ πίνακος, ἐπιτάσσω δὲ ἑκάστοτε ἐν παρενθέσει τοὺς αὔξοντας ἀριθμοὺς τοῦ πίνακος τοῦ Παππούλια πρὸς ἀντιβολήν.

Συστηματικῶς ἐτήρησα κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐρωτημάτων σειρὰν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν παραδεδεγμένην εἰς πέντε κλάδους διαίρεσιν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον δὲ τῶν ἐρωτημάτων προετίμησα χάριν τοῦ ἐνιαίου ὕφους τὸν ἐνεστῶτα χρόνον, καίπερ ἔχων τὴν βεβαιότητα ὅτι πλεῖστα τῶν ἐθίμων, περὶ ὧν τίθεται ἐρώτημα, δὲν ὑφίστανται πλέον, προϋπάρξαντα πολλαχοῦ, ἀλλὰ καταργηθέντα ὡς προσκρούοντα εἰς τὸ νέον νομοθετικὸν καθεστὼς τῆς χώρας. Εἰς τὰς ἀπαντήσεις δέον ν' ἀναγραφῇ ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστή, ἡ περίοδος τῆς ἰσχύος τοῦ ἐθίμου, ὡς καὶ ὁ χρόνος τῆς καταργήσεως αὐτοῦ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἐρωτήματά τινα ἀνήκοντα κατ' αὐστηρὰν συστηματικὴν κατάταξιν εἰς ἄλλο κεφάλαιον, προετίμησα νὰ παραθέσω ἐν συνεχείᾳ πρὸς ἄλλα συναφῆ ἐρωτήματα πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀπαντήσεων καὶ ἀποφυγὴν συγχύσεως τοῦ ἀπαντήσοντος.

I. ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α΄ *Ἱκανότης πρὸς δικαιοκτησίαν*[1] *καὶ δικαιοπραξίαν*[1] *Ἀνηλικότης.*

1. Πότε θεωρεῖται ἀρχομένη ἡ πρὸς κτῆσιν δικαίων (δικαιωμάτων) ἱκανότης τοῦ ἀνθρώπου;
2. Εἴθισται κατὰ τὸν τοκετὸν νὰ δίδωνται ὑπὸ συγγενῶν καὶ φίλων δῶρα (φλωρία ἢ ἄλλα τιμαλφῆ ἀντικείμενα); Δίδονται ἀδιαφόρως κατὰ πάντα τοκετὸν ἢ μόνον ἐπὶ πρωτοτόκων ἢ μόνον κατὰ τὴν γέννησιν ἀρρένων;
3. Τὰ δῶρα ταῦτα, ὁσάκις δίδονται, θεωροῦνται ἀνήκοντα εἰς τὸ νεογνὸν ἢ εἰς τὴν μητέρα; Ἔχει ἐπ' αὐτῶν δικαίωμά τι ὁ πατήρ;
4. Εἴθισται νὰ δίδωνται καὶ ἐπ' ἄλλαις εὐκαιρίαις δῶρα εἰς τὰ τέκνα;
5. (25) Ἡ εἰς τὸ ἀνήλικον τέκνον διδομένη δωρεὰ ἀνήκει εἰς αὐτὸ ἢ εἰς τὸν πατέρα;
6. (25) Ἡ εἰς τὸ ἀνήλικον τέκνον κληρονομικῷ δικαιώματι περιερχομένη περιουσία ἀνήκει εἰς αὐτὸ ἢ εἰς τὸν πατέρα;
7. Εἰς τὰς ἀνωτέρω δύο περιπτώσεις (5 καὶ 6) γίνεται διάκρισις μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων;
8. (25) Εἰς τὰς αὐτὰς δύο περιπτώσεις (5 καὶ 6) ἐὰν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος περιουσιακὰ ἀντικείμενα ἀνήκωσιν εἰς τὸ τέκνον, ἔχει ἐπ' αὐτῶν δικαιώματά τινα ὁ πατὴρ καὶ ποῖα;
9. Μέχρι ποίου ἔτους τοῦ βίου θεωροῦνται ἀνήλικα τὰ ἄρρενα καὶ μέχρι ποίου ἔτους τὰ θήλεα τέκνα;

---

[1]) Δικαιοκτησία καὶ ἱκανότης πρὸς δικαιοκτησίαν ἢ καὶ δικαιοκτητικὴ ἱκανότης. Προτείνω πρὸς καθιέρωσιν τοὺς ὅρους τούτους ὡς ἁπλουστέρους καὶ σαφεστέρους παντὸς ἄλλου. ἀντιστοιχοῦντας δὲ πρὸς τὸν γερμανικὸν ἐπιστημονικὸν ὅρον Rechtsfähigkeit, καθὼς καὶ οἱ καθιερωθέντες ἤδη ἐν τῇ ἑλληνικῇ νομικῇ γλώσσῃ ὅροι «ἱκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν» ἢ καὶ «δικαιοπρακτικὴ ἱκανότης» ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸν γερμανικὸν ὅρον Geschäftsfähigkeit. Ἀφ'οὗ ἐγένετο δεκτὸς ὁ ὅρος «δικαιοπραξία» εἶναι ἄπορον πῶς δὲν καθιερώθη καὶ ὁ ἐπίσης εὔστοχος ὅρος «δικαιοκτησία», ἀλλὰ προετιμήθη ἐν τῷ Σχεδίῳ Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος [1922] ὁ ὅρος «νομικὴ ἱκανότης». Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι ἀτυχὴς καθότι «νομικὴν ἱκανότητα» λέγοντες νοοῦμεν τὴν περὶ τὴν νομικὴν ἐπιστήμην δεινότητα (γερμ. juristische Fähigkeit) καὶ ὄχι τὴν ἱκανότητα πρὸς κτῆσιν δικαίων (δικαιωμάτων, Rechtsfähigkeit).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

* 10. (2) Διακρίνονται οἱ ἀνήλικοι εἰς ἀνήβους καὶ ἐφήβους καὶ τίς ἡ πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότης ἑκατέρων ἂν εἶναι ἄρρενες ἢ ἂν εἶναι θήλεις;

11. Ἡ δήλωσις τοῦ ἀνηλίκου διὰ τῆς ὁποίας μόνον νόμιμος δι' αὐτὸν ὠφέλεια προκύπτει, ἔχει ἰσχὺν καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἀντιπροσώπου;

12. (26) Τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνηλίκου δι' ἰδίας ἐργασίας κτώμενα ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τὸν πατέρα; Ἐὰν ἀνήκωσιν εἰς τὸ τέκνον τίνα δικαιώματα ἔχει ἐπ' αὐτῶν ὁ πατήρ;

13. Ὑφίσταται συνήθεια νὰ στέλληται ὁ ἀνήλικος εἰς τὴν ξένην πρὸς ἐργασίαν ἢ ἐκμάθησιν τέχνης παρὰ συμπολίτῃ ἢ φίλῳ τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῇ βάσει συνεννοήσεων μεταξὺ τούτων; Ποῖα τὰ ἐπακόλουθα ἐὰν ὁ ἀνήλικος ἀρνηθῇ νὰ τηρήσῃ τὰ συμπεφωνημένα ὑπὸ τοῦ πατρός;

Β' *Ἐνηλικότης.*

14. (1) Ἀπὸ ποίας ἡλικίας ἄρχεται ἡ ἐνηλικότης;

15. Ὑπάρχει διάκρισις προκειμένου περὶ ἀρρένων καὶ θηλέων ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνηλικότητος καὶ ποία;

16. Ὁ ἐνήλικος κέκτηται πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως ἢ παραμένουν παρὰ τῷ πατρὶ δικαιώματά τινα λόγῳ τοῦ ἐν Ἠπείρῳ ἐξαιρετικοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς σεβασμοῦ καὶ τίνα εἶναι ταῦτα;

Γ' *Ἀφάνεια.*

17. Εἴθισται ὅπως ἐν περιπτώσει ἀποδημίας τινὸς καὶ ἐλλείψεως εἰδήσεων περὶ αὐτοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη, κηρύσσηται οὗτος ἀφανὴς ἢ τεθνεὼς καὶ χάνῃ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἢ τινὰ μόνον τούτων καὶ ποῖα;

18. Μετὰ πόσων ἐτῶν ἀπουσίαν καὶ ἔλλειψιν εἰδήσεων καὶ κατὰ τίνα τύπον γίνονται τὰ ἀνωτέρω;

Δ' *Παραγραφή.*

19. (74) Ὑφίσταται συνήθεια νὰ παραγράφωνται ὡρισμέναι ἀξιώσεις καὶ ποῖαι καὶ μετὰ πόσον χρόνον;

II. ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Α' *Κυριότης.*

* 20. (58) Ὁ καλῇ τῇ πίστει ἀγοράσας πρᾶγμά τι παρὰ τοῦ μὴ κυρίου, ἤτοι ὁ ἀγνοῶν ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἀνῆκε τῷ πωλητῇ, καὶ παρα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

λαβὼν αὐτό, καθίσταται ἀμέσως κύριος, τοῦ τέως κυρίου μὴ δυναμένου νὰ διεκδικήσῃ παρ' αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τοῦ πωλητοῦ δυναμένου νὰ στραφῇ;

* 21. (59) Προκειμένου περὶ δικαιοπραξίας, ἀντικείμενον ἐχούσης τὴν μεταβίβασιν κυριότητος καὶ καταρτιζομένης ὑπὸ τῶν μερῶν ἐγγράφως, θεωρεῖται ἡ κυριότης μεταβιβασθεῖσα ἅμα τῇ καταρτίσει τοῦ ἐγγράφου;

* 22. (60) Εἴθισται ἐπὶ πωλήσεως ἀκινήτου νὰ ἔχωσιν ὡρισμένα πρόσωπα τὸ δικαίωμα ὅπως προτιμηθῶσιν ὡς ἀγορασταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ αὐτῷ τιμήματι καὶ τίνα ταῦτα;

* 23. (61) Τὰ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν ἀριθμῷ 22 (60) εἰς προτίμησιν δικαιούμενα πρόσωπα κατὰ τίνα τρόπον λαμβάνουσι γνῶσιν τῆς ἐπικειμένης πωλήσεως ἵνα ἐνασκήσωσι τὸ δικαίωμα αὐτῶν; Ἐντὸς πόσου χρόνου δύνανται νὰ ἐνασκήσωσιν αὐτὸ καὶ τί συμβαίνει ἐὰν μὴ γνωστοποιηθείσης αὐτοῖς τῆς ἐπικειμένης πωλήσεως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐνασκήσωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο;

* 24. (62) Δύναται νὰ κτηθῇ κυριότης διὰ χρησικτησίας καὶ πόσος χρόνος ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο;

* 25. (63) Κατὰ τίνα τρόπον συντελεῖται ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀγροτικῶν ἀκινήτων καὶ πῶς κανονίζεται ἡ μεταξὺ γαιοκτημόνων καὶ καλλιεργητῶν σχέσις;

Β' *Ἐμπράγματος ἀσφάλεια.*

* 26. (24) Τίνα τὰ δικαιώματα τοῦ δι' ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας ἐξησφαλισμένου πιστωτοῦ, ἐὰν οὗτος δὲν ἱκανοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου, καὶ δὴ α') δικαιοῦται νὰ προβῇ εἰς πώλησιν τοῦ ἀντικειμένου κρατῶν ἐκ τοῦ τιμήματος τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ καὶ ἐπιστρέφων τὸ ὑπόλοιπον τῷ ὀφειλέτῃ, ἢ β') καθίσταται κύριος ὁλοκλήρου τοῦ ἀντικειμένου ἀδιαφόρως τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἢ γ') δικαιοῦται νὰ ἐπιληφθῇ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἀντικειμένου ἢ αὐτὸς νὰ ποιῆται χρῆσιν αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἱκανοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου, ἀδιαφόρως ἂν τὰ εἰσοδήματα ἢ ἡ ἀξία τῆς χρήσεως ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὸν ὀφειλόμενον τόκον;

* 27. (65) Εἴθισται ἐπὶ ἐνεχύρῳ νὰ συμφωνῆται ὅτι ὁ πιστωτὴς ἀντὶ τόκων νὰ ποιῆται χρῆσιν τοῦ πράγματος; ἀπαντᾷ τοιαύτη συμφωνία καὶ ἐπὶ ἀκινήτων;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

III. ΕΝΟΧΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Α' *Συμβάσεις.*

* 28. (66) Ὑπάρχουσι συμβάσεις, αἵτινες διὰ νὰ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ πρέπει νὰ καταρτίζωνται ἐγγράφως ἢ πρὸ μαρτύρων, καὶ τίνες εἶναι αὗται;

* 29. (67) Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ προφορικῶς καταρτισθεῖσα σύμβασις;

* 30. (68) Ἐπὶ συμβάσεως ἐγγράφως καταρτιζομένης ἀπαιτεῖται ἡ πρόσληψις μαρτύρων ἢ ἡ σύμπραξις ἀρχῆς τινος;

* 31. (69) Διὰ νὰ εἶναι ἰσχυρὰ ἡ ἐγγράφως καταρτιζομένη σύμβασις ἀπαιτεῖται νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τῶν συμβαλλομένων, ὁπότε τί συμβαίνει ἐὰν ὁ ἕτερος ἢ καὶ ἀμφότεροι εἶναι ἀγράμματοι;

Β' *Συμβατικὴ ποινὴ καὶ ἀρραβών.*

* 32. (70) Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν τῇ συμβάσει ὑπεσχημένων εἴθισται νὰ συνομολογῆται χρηματικὴ ποινὴ κατὰ τοῦ ἀθετοῦντος καὶ ποῖον τὸ μέτρον αὐτῆς;

* 33. (71) Εἴθισται κατὰ τὴν κατάρτισιν συμβάσεων (καὶ τίνων;) νὰ δίδηται ἀρραβών; δοθέντος δὲ ἀρραβῶνος δικαιοῦται ἑκάτερος τῶν συμβαλλομένων ν' ἀποστῇ τῆς συμβάσεως, ὁπότε ἐὰν μὲν ὁ δοὺς ἀφίσταται ἀποβάλλει τὸ δοθέν, ἐὰν δὲ ὁ λαβὼν ἀποδίδει αὐτὸ διπλοῦν;

Γ' *Ἐγγύησις.*

* 34. (72) Ἐπὶ ἐγγυήσεως δικαιοῦται ὁ πιστωτὴς νὰ στραφῇ κατ' ἐκλογὴν κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ ἢ κατὰ τοῦ ὀφειλέτου, ἢ ὑποχρεοῦται νὰ στραφῇ πρῶτον κατ' αὐτοῦ καὶ ἐὰν δὲν ἱκανοποιηθῇ τότε νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ;

* 35. (73) Ἐὰν πλείονες ἐγένοντο ἐγγυηταὶ δύναται ὁ πιστωτὴς νὰ ζητήσῃ παρ' οἱουδήποτε ἐξ αὐτῶν ὁλόκληρον τὸ ὀφειλόμενον;

Δ' *Συνεταιρισμός.*

36. Ποῖος εἶναι ὁ συνήθης τύπος τοῦ συνεταιρισμοῦ;

37. Κατὰ τίνα τρόπον καταρτίζεται ὁ συνεταιρισμός; Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ δι' ἐγγράφου ἢ πρὸ μαρτύρων ἢ πῶς ἄλλως;

38. Εἴθισται ὁ οἰκογενειακὸς συναιτερισμὸς καθ' ὃν τὰ μέλη τῶν πλαγίων γραμμῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὑποχρεοῦνται νὰ ἐξακολουθήσωσι μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀνιόντων αὐτῶν τὸν ὑπάρξαντα συνεταιρισμὸν τούτων;

39. Εἴθισται ὁ κληρονομικὸς οὕτως εἰπεῖν συνεταιρισμός, καθ' ὃν οἱ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κατιόντες δύο ἢ πλειόνων ἑταίρων ὑποχρεοῦνται νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἑταιρείαν ἀπαρεγκλίτως καὶ μετὰ θάνατον τούτων;

40. Τί συμβαίνει εἰς τὰς ἀνωτέρω δύο περιπτώσεις (38 καὶ 39) ἐάν τις δὲν θελήσῃ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰ κρατοῦντα ἢ συμπεφωνημένα ὑπὸ τῶν πρώτων ἑταίρων;

Ε' ***Συμβιβασμὸς καὶ διαιτησία.***

41. Εἴθισται μεγάλη χρῆσις τῶν θεσμῶν τούτων;

42. Κατὰ τίνα τρόπον γίνεται συνήθως ἡ διαιτησία καὶ τίνες καὶ ὑπὸ τίνων ὁρίζονται διαιτηταί;

43. Τί συμβαίνει ἐάν τις τῶν διαφερομένων δὲν συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῶν διαιτητῶν;

IV. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Α' ***Μνηστεία.***

44. (3) Ὑπάρχει ἀκόμη ἡ συνήθεια νὰ μνηστεύωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα αὐτῶν ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας;

45. (4) Δίδεται ἀρραβὼν κατὰ τὴν σύστασιν μνηστείας καὶ ὑπὸ τίνος;

46. (4) Εἰς τί συνίσταται ὁ διδόμενος ἀρραβών;

47. Κατὰ τίνα τρόπον ἢ τύπον γίνεται ἡ σύστασις μνηστείας;

48. Διὰ τίνας λόγους καὶ κατὰ τίνα τρόπον λύεται ἡ μνηστεία;

49. Μετὰ πόσον χρόνον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἑτέρου τῶν μνηστήρων δικαιοῦται ὁ ἐπιζῶν νὰ μνηστευθῇ ἐκ νέου;

* 50. (5) Τίς ἡ τύχη τοῦ ἀρραβῶνος λυθείσης τῆς μνηστείας α') θανάτῳ τοῦ ἑτέρου τῶν μεμνηστευμένων ἢ κοινῇ αὐτῶν συναινέσει; β') μονομερῶς ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἄνευ δεδικαιολογημένης αἰτίας; γ') μονομερῶς ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, ἀλλ' ἕνεκα δεδικαιολογημένης αἰτίας;

* 51. (6) Ὁ ἀδικαιολογήτως ἀφιστάμενος τῆς μνηστείας ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τῷ ἑτέρῳ ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀδικαιολογήτου λύσεως τῆς μνηστείας προσγενομένην αὐτῷ προσβολήν;

52. Ὑφίσταται ἡ μνηστὴ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς μνηστείας ἠθικήν τινα μείωσιν («φιλημένη»);

Β' ***Γάμος.***

53. Κατὰ ποῖον κατώτατον ὅριον ἡλικίας δύνανται νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν οἱ ἄρρενες καὶ κατὰ ποῖον αἱ θήλειαι;

54. (7) Ποία εἶναι ἡ συνήθης ἡλικία, καθ' ἣν ἔρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν οἱ ἄρρενες καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν ὑπανδρεύονται συνήθως αἱ θήλειαι;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

55. Μέχρι τίνος ἡλικίας τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων τέκνων εἶναι ἀναγκαία ἡ πρὸς γάμον αὐτῶν συναίνεσις τοῦ πατρὸς ἢ τούτου μὴ ὑπάρχοντος ἄλλου συγγενοῦς καὶ τίνος;

56. Εἴθισται καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικότητα τῶν τέκνων ἡ πρὸς γάμον αὐτῶν συναίνεσις τοῦ πατρός;

57.(27) Ὑπάρχει συνήθεια ὅπως ὁ πατὴρ δίδῃ τῷ νυμφευομένῳ υἱῷ οἰκοσκευὴν ἢ ἄλλα τινὰ ἀντικείμενα (καὶ τίνα;) ἢ παρέχῃ αὐτῷ κατοικίαν;

58.(12) Ὑφίσταται συνήθεια ἢ ὑποχρέωσις ὅπως παρέχηται προῖξ (τράχωμα, προικίον) εἰς τὴν ὑπανδρευομένην θυγατέρα;

59.(13) Εἰς τίνας ἐπιβάλλεται, μετὰ τὸν πατέρα, ἡ ὑποχρέωσις πρὸς σύστασιν προικὸς καὶ κατὰ ποίαν τάξιν;

60.(15) Εἰς τί συνίσταται κυρίως ἡ προῖξ; Δίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς εἴδη περιουσιακὰ (ἱματισμοῦ, οἰκοσκευῆς) ἢ καὶ εἰς χρήματα καὶ εἰς κτήματα;

61. Ὑπάρχει συνήθεια καθορίζουσα τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς προικός, ὡς ἐν Ζαγορίῳ κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς Κοινῆς Συνελεύσεως τοῦ 1832, ἢ ἄλλοι τινὲς περιορισμοὶ ὡς πρὸς τὴν προῖκα;

* 62.(14) Πῶς κανονίζεται τὸ μέτρον τῆς προικός; μήπως ὑπάρχει προτίμησις ὡς πρὸς τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα, διδομένης αὐτῇ ἁπάσης ἢ τοῦ πλείστου τῆς περιουσίας τοῦ πατρός, ἢ μήπως εἴθισται νὰ λαμβάνῃ αὕτη ὡς προῖκα τὴν προῖκα τῆς μητρὸς αὐτῆς;

63.(21) Ὑπάρχει συνήθεια νὰ συνιστᾶται ὑπὲρ τῆς νύμφης πρόγαμος δωρεὰ καὶ πότε καὶ κατὰ τίνας τύπους γίνεται καὶ εἰς τί συνίσταται αὕτη;

64. Εἴθισται ὁ καταρτισμὸς τῶν λεγομένων προικοσυμφώνων καὶ κατὰ τίνας τύπους γίνονται ταῦτα;

65.(14) Ὑφίσταται συνήθεια ὅπως ὁ γαμβρὸς καταβάλλῃ εἰς τὸν πατέρα ἢ, τούτου μὴ ὑπάρχοντος, εἰς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς τῆς νύμφης (καὶ τίνας καὶ κατὰ τίνα τάξιν;) χρηματικόν τι ποσὸν κατὰ τὸν γάμον (τὰ ἀρχαῖα «ἔδνα»);

66. Εἴθισται ἡ ἐγκατάστασις τοῦ γαμβροῦ ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ τῆς νύμφης (ἐσώγαμβρος) καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους;

67. Δύναται νὰ εἰσέλθῃ τις ὡς ἐσώγαμβρος ὑπαρχουσῶν ἀγάμων ἔτι θυγατέρων ἐν τῷ πενθερικῷ οἴκῳ;

68. Ὑποχρεοῦται ὁ ἐσώγαμβρος νὰ προικίσῃ τὰς ἀγάμους γυναικαδέλφας ἀποθανόντων τῶν γονέων αὐτῶν καὶ μὴ ὑπαρχόντων ἀδελφῶν;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

* 69. (8) Ἐὰν ὁ γάμος ἐπετεύχθη διὰ παρενθέτου προσώπου (προξενητοῦ) δικαιοῦται αὐτὸ εἰς ἀμοιβήν; παρὰ τίνος καταβάλλεται αὕτη καὶ ποῖον τὸ ἀνώτατον αὐτῆς ὅριον;

70. Εἴθισται ἡ ἄμεσος ἀποπομπὴ τῆς νύμφης ἐὰν δὲν εὑρεθῇ παρθένος καὶ ἐπακολουθεῖ ταχέως ἡ λύσις τοῦ γάμου;

71. Ὑφίσταται ἡ καὶ ἄνευ ὑπαιτιότητος αὐτῆς διαζευγνυομένη ἠθικήν τινα μείωσιν;

72. Μετὰ πόσον χρόνον ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου δικαιοῦται ἡ χήρα ἢ ἡ διεζευγμένη νὰ ἔλθῃ εἰς νέαν γάμου κοινωνίαν;

73. (10) Ποία ἡ ἐπίδρασις τοῦ γάμου εἰς τὰς περιουσιακὰς τῶν συζύγων σχέσεις; Ἐπέρχεται διὰ τοῦ γάμου μεταβολή τις τῆς ἰδίας περιουσιακῆς καταστάσεως ἑκατέρου τῶν συζύγων καὶ ποία;

74. Ὑφίσταται ὁ θεσμὸς τῆς περιουσιακῆς κοινοκτημοσύνης τῶν συζύγων ἢ ὁ ἀντίθετος τοῦ ἀπολύτου περιουσιακοῦ χωρισμοῦ;

75. Μὴ ὄντων γνωστῶν τῶν θεσμῶν τούτων τί κρατεῖ ὡς πρὸς τὰς περιουσιακὰς τῶν συζύγων σχέσεις;

76. (16) Ποῖος εἶναι κύριος τῆς προικὸς διαρκούσης τῆς συζυγίας, ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ ἢ ἀμφότεροι;

77. (17) Ὑφισταμένης τῆς συζυγίας ἐπιτρέπεται ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῆς προικὸς καθόλου ἢ ἐν μέρει καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους;

78. (11) Τίς ἔχει συνεστῶτος τοῦ γάμου τὴν διαχείρισιν τῆς ἐξωπροίκου περιουσίας τῆς συζύγου, αὕτη ἢ ὁ σύζυγος, καὶ ἐὰν οὗτος, κέκτηται αὐτοδικαίως τὸ δικαίωμα τῆς διαχειρίσεως ἢ εἰδικῇ συναινέσει τῆς συζύγου;

79. (21) Ποῖα δικαιώματα ἔχει ὁ σύζυγος ἐπὶ τῆς προγάμου δωρεᾶς συνεστῶτος τοῦ γάμου;

* 80. (9) Ἔχει ἡ ἔγγαμος γυνὴ ἀπόλυτον ἱκανότητα πρὸς σύναψιν δικαιοπραξίας, ἰδίᾳ δανείου, ἀπαλλοτριώσεως ἐξωπροίκου κινητοῦ ἢ ἀκινήτου, ἢ δεῖται πρὸς τοῦτο τῆς συναινέσεως τοῦ συζύγου;

* 81. (22) Εἴθισται ἡ ὑπὸ τοῦ συζύγου καταβολὴ τῇ μετ' αὐτοῦ συζευγνυομένῃ παρθένῳ δώρου τινὸς διὰ τὴν τιμὴν τῆς παρθενίας αὐτῆς (θεώρητρον); Ποῖον τὸ μέτρον αὐτοῦ καὶ τίνα τὰ ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματα τῆς γυναικὸς συνεστῶτος τοῦ γάμου;

* 82. (23) Εἴθισται ἡ ὑπὸ τῆς χήρας καταβολὴ τῷ μετ' αὐτῆς συζευγνυομένῳ ἀγάμῳ δώρου τινὸς (παλλικαριάτικον); ποῖον τὸ μέτρον αὐτοῦ καὶ τίνα τὰ ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματα τοῦ λαβόντος συνεστῶτος τοῦ γάμου;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Δ' *Περιουσιακὰ ἐπακόλουθα λυομένου τοῦ γάμου.*

83. (18,19,21) Λυομένου τοῦ γάμου ἕνεκα θανάτου τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων εἰς τίνα περιέρχεται ἡ προῖξ ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς τίνα περιέρχεται αὕτη ὡς καὶ ἡ πρόγαμος δωρεὰ ἐν περιπτώσει θανάτου τῆς γυναικός; Τί συμβαίνει ἐὰν ὑπάρχωσι τέκνα;

84. (18,20,21) Λυομένου τοῦ γάμου διὰ διαζυγίου εἰς τίνα περιέρχεται ἡ προίξ, ἐὰν ἡ λύσις ἐπῆλθεν ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἀνδρός, καὶ εἰς τίνα περιέρχεται αὕτη, ὡς καὶ ἡ πρόγαμος δωρεά, ἐὰν ἡ λύσις ἐπῆλθεν ἐξ ὑπαιτιότητος τῆς γυναικός;

* 85. (22,23) Τίς ἡ τύχη τῶν ὑπ' ἀριθμοὺς 81 καὶ 82 ἀναφερομένων δώρων μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἕνεκα θανάτου τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων ἢ διαζεύξεως;

Ε' *Πατρικὴ ἐξουσία.*

86. (24) Ὑπάρχει συνήθεια ὅπως μετὰ τοῦ πατρὸς ἢ κωλυομένου τούτου (ἕνεκεν ἀποδημίας, βαρείας-πνευματικῆς ἰδίως-ἀσθενείας, φυλακίσεως) ἐνασκῇ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν καὶ ἡ μήτηρ;

87. Ὑφίσταται συνήθεια ὅπως ἀπόντος ἢ κωλυομένου τοῦ πατρὸς ἐνασκῇ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ὁ πατρῷος πάππος;

88. Τίνα τὰ ἐκ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ἀπορρέοντα δικαιώματα;

89. Πότε λήγει ἡ πατρικὴ ἐξουσία τοῦ πατρὸς ἢ οἱουδήτινος ἄλλου ἐνασκοῦντος αὐτήν;

90. Δύναται ὁ πατὴρ ἕνεκα σοβαρῶν λόγων (καὶ τίνων;) νὰ ἀποκλεισθῇ τῆς ἐνασκήσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ ὑπὸ τίνος; καὶ κατὰ τίνα τρόπον;

91. 28) Εἰς ποῖον περιέρχεται ἡ πατρικὴ ἐξουσία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός;

* 92. (29) Ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι λόγοι ἐπιφέροντες τὸ τέλος τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, οἷον ἡ ἐνηλικότης, ὁ γάμος, ἡ χωριστὴ ἀπὸ τῶν γονέων οἴκησις;

* 93. (30) Ἡ ἄγαμος διατελεῖ ἀδιαφόρως τῆς ἡλικίας αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρός, τούτου δὲ ἀποθανόντος ὑπὸ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τίνος;

* 94. (31) Δύναται ὁ πατὴρ διὰ πράξεως ἐν ζωῇ ν' ἀποκηρύξῃ τὸ τέκνον του; ἡ τοιαύτη πρᾶξις περιβάλλεται διὰ τύπου τινός; ὑπὸ τίνας προϋποθέσεις ἐπιτρέπεται καὶ τίνα ἀποτελέσματα ἔχει;

Ϛ' *Υἱοθεσία καὶ ἀδελφοποιία.*

95. (32) Εἰς ποίας περιπτώσεις ἐπιτρέπεται ἡ υἱοθεσία καὶ ποῖα εἶναι τὰ νομικὰ καὶ ἠθικὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς;

96. Ὑπάρχει ἔθιμον καθ' ὃ δύναται πᾶς ἄτεκνος νὰ υἱοθετήσῃ ἢ δέον ὁ υἱοθετῶν νὰ εἶναι ἔγγαμος;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

97. Δύναται ἡ ἄτεκνος χήρα νὰ υἱοθετήσῃ καὶ ὑπὸ τίνας προϋποθέσεις;

98. Ὑπάρχουσι περιορισμοί τινες (καὶ ποῖοι;) ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ υἱοθετοῦντος καὶ τοῦ υἱοθετουμένου;

* 99.(33) Ἀπαντᾷ ἡ ὑπὸ δύο ἢ πλειοτέρων προσώπων συνομολόγησις σχέσεως ἀδελφῶν (ἀδελφοποιία), τίς ὁ τύπος τῆς συστάσεως καὶ τίνα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς;

Ζ' *Ἐπιτροπεία καὶ κηδεμονία.*

100. Εἶναι γνωστοὶ οἱ θεσμοὶ τῆς ἐπιτροπείας καὶ τῆς κηδεμονίας καὶ ὑπὸ τίνας προϋποθέσεις καὶ κατὰ τίνας τύπους συνιστῶνται;

*101.(34) Ὁ πατὴρ μόνον διὰ διαθήκης αὐτοῦ δύναται νὰ διορίσῃ ἐπίτροπον τῶν ἑαυτοῦ τέκνων, ἢ δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ διὰ πράξεως ἐν ζωῇ;

102. Τίνα πρόσωπα συνήθως προτιμῶνται ὡς ἐπίτροποι ἢ κηδεμόνες;

*103.(35) Μὴ ὁρίσαντος τοῦ πατρὸς ἐπίτροπον τίνες καὶ κατὰ τίνα σειρὰν καλοῦνται εἰς τὴν ἐπιτροπείαν τῶν ἀνηλίκων;

*104.(36) Ἡ μήτηρ γενομένη ἐπίτροπος τῶν ἑαυτῆς τέκνων καὶ ἐρχομένη εἰς νέον γάμον διατηρεῖ τὴν ἐπιτροπείαν; ἐὰν δὲ διατηρῇ αὐτὴν ὁ νέος σύζυγος καθίσταται συνεπίτροπος;

105.(39) Τίνα τὰ δικαιώματα καὶ τίνες αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἐπιτρόπου καὶ τοῦ κηδεμόνος;

106. Εἶναι γνωστὸς ὁ θεσμὸς τοῦ παρεπιτρόπου ἢ συμβούλου τῆς ἐπιτρόπου μητρὸς καὶ τίνα τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις αὐτοῦ;

107.(37) Ὑπάρχει ὁ θεσμὸς τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου;

108.(38) Ὑπὸ τίνας προϋποθέσεις συγκαλεῖται τὸ συγγενικὸν συμβούλιον καὶ παρὰ τίνων ἀπαρτίζεται συνήθως;

109.(39) Τίνες ὑποβάλλονται κατὰ κανόνα ὑπὸ κηδεμονίαν;

Η' *Διατροφή.*

110. Ὑπάρχει ὑποχρέωσις διατροφῆς καὶ τίνων πρὸς τίνας;

111. Κατὰ τίνα συγγενικὴν σειρὰν καὶ ὑπὸ τίνας προϋποθέσεις ὑφίσταται ἡ ὑποχρέωσις αὕτη;

V. ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Α' *Διαδοχὴ ἐξ ἀδιαθέτου.*

112. Τίς εἶναι ἡ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὴ τάξις;

113.(43) Τὰ τέκνα κληρονομοῦσιν ἐξ ἴσου ἢ εἶναι διάφορον τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἀναλόγως τοῦ γένους ἢ τῆς ἡλικίας ἢ τῆς προσωπικῆς καταστάσεως; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κατὰ τίνα λόγον ὁρίζεται τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἑνὸς ἑκάστου τέκνου;

114. Ἐν περιπτώσει προαποβιώσεως τέκνου τινὸς τοῦ κληρονομου-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μένου κατὰ τίνα μοῖραν συγκληρονομοῦσιν οἱ ἐν ζωῇ ὑπάρχοντες κατιόντες τοῦ τέκνου ἐκείνου;

115. Ἔχει ἡ ἐξωπροικισθεῖσα ἔγγαμος θυγάτηρ κληρονομικὸν δικαίωμα καὶ ποῖον;

*116.(46) Ἡ προικισθεῖσα δύναται συνεισφέρουσα τὴν ἑαυτῆς προῖκα νὰ συγκληρονομήσῃ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, ἢ μήπως ὑποχρεοῦται νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν προῖκα, ἣν ἔλαβεν;

117. Ἔχει ὁ ἐσώγαμβρος ἴδιον κληρονομικὸν δικαίωμα καὶ ποῖον;

118. Ἔχει ὁ υἱοθετηθεὶς πλῆρες ἢ περιωρισμένον κληρονομικὸν δικαίωμα καὶ ποῖον;

*119.(44) Τὰ τέκνα εἴτε ἄρρενα εἶναι εἴτε θήλεα δικαιοῦνται νὰ κληρονομήσωσιν ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς, ἢ μήπως τὰ μὲν ἄρρενα τὸν πατέρα, τὰ δὲ θήλεα τὴν μητέρα;

*120.(45) Εἴθισται ἡ πατρικὴ οἰκία νὰ περιέρχηται εἰς ὡρισμένον τέκνον, οἷον εἰς τὸν πρεσβύτερον ἢ εἰς τὸν νεώτερον υἱόν, ἢ νὰ δίδηται ὡς προῖξ εἰς τὴν πρεσβυτέραν ἢ εἰς τὴν νεωτέραν θυγατέρα;

*121.(47) Ἐν τῇ διανομῇ τῆς κληρονομίας συνυπολογίζεται πᾶν ὅ,τι ὁ υἱὸς ἔλαβε ζῶντος τοῦ πατρὸς παρ' αὐτοῦ δι' ἐνέργειαν ἰδίας ἐπιχειρήσεως ἢ διά τινα τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 57 (27) ἀναφερομένων λόγων;

122.(48) Ἐλλείψει κατιόντων τίνες καλοῦνται εἰς τὴν κληρονομίαν (γονεῖς, πάπποι, ἀδελφοί;) καὶ κατὰ τίνα τάξιν καὶ μοῖραν;

*123.(49) Ἐκ τῶν ἀνιόντων καλοῦνται εἰς τὴν κληρονομίαν καὶ οἱ πρὸς μητρὸς ἢ μόνον οἱ πρὸς πατρός;

124 (50) Ἐλλείψει ἀνιόντων καὶ ἀδελφῶν τίνες τῶν συγγενῶν καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ καὶ κατὰ τίνα τάξιν καὶ μοῖραν καλοῦνται εἰς τὴν κληρονομίαν;

125.(51) Ἐλλείψει τελείᾳ συγγενῶν εἰς τίνα περιέρχεται ἡ κληρονομία;

126. Μήπως ὑπάρχει ἐν τῇ προηγουμένῃ περιπτώσει ὑπὸ τὴν ἀπίθανον προϋπόθεσιν τῆς ἀνοχῆς τῆς κυριάρχου ἐξουσίας κληρονομικὸν κατ' ἔθιμον δικαίωμα τῆς κοινότητος ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ εὐαγοῦς τινος καθιδρύματος;

127.(52) Συγκληρονομεῖ ὁ ἐπιζῶν σύζυγος τὸν ἀποβιώσαντα μετὰ τῶν ἄλλων κληρονόμων τούτου καὶ κατὰ τίνα μοῖραν;

128.(53) Ὑφίσταται εἰδική τις πρόνοια διὰ τὴν ἄπορον καὶ ἄπροικον χήραν ἢ μήπως οὐδεμία τοιαύτη γίνεται διάκρισις;

*129.(54) Ἡ εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀποθανόντος συμμετοχὴ τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως τέκνων ἢ οὔ;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

*130.(55) Ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ἐπιζῶν σύζυγος συμμετέχει τῆς κληρονομίας τοῦ ἀποθανόντος, διατηρεῖ τὸ ἐκ ταύτης κτηθὲν μόνον ἐφόσον παραμένει ἐν τῇ χηρείᾳ;

*131.(56) Ἀποθανόντος τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, ἀποθανόντος δ' ὕστερον καὶ τοῦ τέκνου αὐτῶν πρὸ τῆς συμπληρώσεως ὡρισμένης ἡλικίας (καὶ τίνος;) ἡ ἐκ τοῦ ἀποθανόντος γονέως περιελθοῦσα τῷ τέκνῳ περιουσία περιέρχεται εἰς τὸν ἐπιζῶντα γονέα ἢ εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀποθανόντος, ἢ μήπως ἐφαρμόζεται ἄλλο τι εἶδος διαδοχῆς;

Β' *Διαδοχὴ ἐκ διαθήκης.*

132. Εἶναι ἐν μεγάλῃ χρήσει ὁ θεσμὸς τῆς διαθήκης;

133. Εἴθισται ἡ ἰδιόγραφος καὶ ἄνευ μαρτύρων διαθήκη;

134.(40) Πόσα εἴδη διαθηκῶν ὑπάρχουσι καὶ κατὰ τίνα τρόπον καταρτίζονται αἱ διαθῆκαι ἑκάστου εἴδους;

135.(41) Δικαιοῦνται οἱ γονεῖς νὰ διαθέσωσι κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἰδίαν περιουσίαν ἢ ὑποχρεοῦνται νὰ καταλείψωσιν ὡρισμένον μέρος αὐτῆς εἰς τοὺς κατιόντας ἢ ἐλλείψει τοιούτων εἰς ἄλλους ἐγγὺς συγγενεῖς καὶ τίνας;

*136.(42) Εἴθισται οἱ γονεῖς καὶ ἄλλως ἢ διὰ διαθήκης νὰ κανονίζωσι τὴν μεταξὺ τῶν ἑαυτῶν κατιόντων διανομὴν τῆς κληρονομίας;

137. Δικαιοῦνται οἱ γονεῖς ν' ἀποκληρώσωσι τὸ ἴδιον τέκνον καὶ διὰ τίνας λόγους;

Γ' *Κληρονομικαὶ συμβάσεις.*

138.(57) Ἀπαντᾷ συμφωνία μεταξὺ τῶν συζύγων, καθ' ἣν μὴ ὑπαρχόντων τέκνων ὁ ἐπιζῶν ἀνὴρ θέλει κληρονομήσει τὴν ἀποβιώσουσαν γυναῖκα καὶ ἡ ἐπιζῶσα γυνὴ θέλει κληρονομήσει τὸν προαποβιώσαντα ἄνδρα; Δύναται τοιαύτη συμφωνία νὰ γίνῃ καὶ μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου;

VI. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

139. Ὑπῆρχε συνήθεια ἐπὶ Τουρκοκρατίας (καὶ ἕως πότε ὑφίστατο;) νὰ ἐπιβάλλωνται ποιναὶ εἰς τοὺς παραβαίνοντας τὰ κατ' ἔθιμον γραπτὸν ἢ ἄγραφον ἰσχύοντα καὶ προτιμῶντας νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὴν κυρίαρχον ἐξουσίαν;

140. Εἰς ποίας ἄλλας εἰδικὰς περιπτώσεις ἐπεβάλλοντο ποιναί;

141. Ποίας φύσεως ἦσαν αἱ ποιναὶ αὗται (ἐκκλησιαστικαί, κοινωνικαί, χρηματικαί;) καὶ ὑπὸ τίνος ἐπεβάλλοντο;

142. Πῶς ἐγίνετο ἡ ἐκτέλεσις τῶν ποινῶν τούτων;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὰ ἀνωτέρω ἐρωτήματα, εἰλημμένα κατ' ἐκλογὴν ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ τῶν νομικῶν ἀναγκῶν, ἃς δημιουργεῖ ὁ ἀείποτε σφριγῶν κοινωνικὸς τῶν ἀνθρώπων βίος, ἀπευθύνονται πρὸς πάντα λόγιον καὶ φιλόπατριν Ἠπειρώτην, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντα Ἕλληνα γνωρίζοντα τυχὸν καλῶς, ἕνεκα μακρᾶς ἐν Ἠπείρῳ διαμονῆς ἢ ἕνεκεν εἰδικῶν μελετῶν, τὰ ἠπειρωτικὰ ἔθιμα καὶ δυνάμενον νὰ δώσῃ ἀκριβεῖς καὶ εὐστόχους ἀπαντήσεις. Πᾶσα ἀπάντησις, καὶ ἁπλῶς καὶ ἀφελῶς γεγραμμένη, σύμφωνος πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἔσεται εὐπρόσδεκτος. Περιττὸν ἡγοῦμαι νὰ ἐξάρω ὅτι καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ ζητημάτων μὴ ἀναφερομένων ἐν τῷ προτεταγμένῳ πίνακι, θ' ἀποτελέσωσιν ἐπίσης πολύτιμον εἰς τὸ ἔργον συμβολήν. Ἡ δὲ συμπλήρωσις τῶν ἐλλείψεων τοῦ προχείρου τούτου πίνακος ἀνατίθεται εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν πολυμάθειαν εἰδικωτέρων ἀνδρῶν, φιλούντων τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ θεραπευόντων τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Ἐπιστήμην.

Τερματίζων τὸν πίνακα τοῦτον ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὰ τεθέντα ἐρωτήματα δὲν ἐκπροσωποῦσιν εἰμὴ πολλοστημόριον τῶν θεμάτων τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὸν φακὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Δι' ἑκατοντάδων ἄλλων ἐρωτημάτων θὰ ἠδύνατο νὰ ὀγκωθῇ ὁ καταρτισθεὶς κατάλογος. Ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει εἰς πᾶσαν ἀπόπειραν, μάλιστα δὲ εἰς τὴν πρώτην, ὁριά τινα, τῶν ὁποίων ἡ ὑπέρβασις γίνεται ἐνίοτε ἀντὶ καλοῦ, κακοῦ πρόξενος. Ὅταν ζητῇ τις πολλά, δὲν ἐπιτυγχάνει συνήθως οὐδὲ ὀλίγα. Μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον, ἔλεγον σοφώτατα οἱ ἀρχαῖοι. Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰ τεθέντα ἐρωτήματα, ἐὰν ἐπισταλῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ, ὡς εὔχομαι καὶ ἐλπίζω, θὰ δώσωσιν ἀφορμὴν πρὸς θέσιν νέων ἐρωτημάτων καὶ οὕτω δύναται νὰ συνεχισθῇ ἡ ἔρευνα ἐπὶ μακρόν, ἤτινι θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐπιστημονικὴ ταξινόμησις καὶ ἐκμετάλλευσις τῆς συγκεντρωθησομένης ὕλης. Καὶ δύναμαι νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα mutatis mutandis ὡς κατακλεῖδα ὅσα ἔγραψεν ὁ αἰωνίας μνήμης ἄξιος ἐκεῖνος v. Maurer (ἔνθ' ἀνωτ. I, 103) λίαν ἐπίκαιρα καὶ νῦν, καίπερ πρὸ αἰῶνος περίπου γραφέντα· «Δὲν σκοπῶ νὰ γράψω ἐνταῦθα ἱστορίαν τοῦ ἐν Ἠπείρῳ ἰσχύσαντος ἐθιμικοῦ δικαίου. Δὲν εἶναι ἀκόμη καιρός. Σκοπὸν ἔχω νὰ συντελέσω μόνον, ὡς ὑπέδειξα καὶ ἀνωτέρω, εἰς τὴν ἀποθησαύρισιν καὶ περισυλλογὴν τῶν ἐν Ἠπείρῳ σῳζωμένων λειψάνων ἐθιμικοῦ δικαίου, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ δύνανται βραδύτερον νὰ στηριχθῶσιν οἱ μέλλοντες νὰ συγγράψωσι τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, ἔργον δυσχερὲς μέν, ἀλλὰ καὶ μέγα καὶ ἔνδοξον».

Ἐν Βερολίνῳ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1927.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟ

ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὅτε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος μηνὸς Σεπτεμβρίου μὲ ἐπεσκέφθη εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Μάρνη σπουδαστήριόν μου ὁ φίλος Καθηγητὴς τῶν Νομικῶν Μαθημάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου κ. Περικλῆς Βιζουκίδης, ἐπέδωκέ μοι ἐν ἐνθουσιασμῷ καὶ χαρᾷ τὸ Α΄ Τεῦχος τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρωνικῶν*» παρακαλέσας νὰ μελετήσω αὐτὸ καὶ ἐπιφέρω ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τὰς κρίσεις μου καὶ τὰς ἐνδεχομένας προτάσεις πρὸς βελτίωσιν τοῦ περιοδικοῦ, πρὸς δὲ τούτοις ἀξιώσας ἐπιμόνως ὅπως εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν τοῦτον ἀγῶνα μὴ ἀρνηθῶ καὶ τὴν ἐμὴν συνδρομήν.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπαγωγοῦ προτάσεως τοῦ εὐγενοῦς φίλου μου πρὸς συμμετοχὴν εἰς πνευματικοὺς ἀγῶνας, διὰ τοὺς ὁποίους αἰσθάνομαι ἰδιάζουσαν πάντοτε χαράν, ἡ ἐξωτερικὴ θέα καὶ μορφὴ τοῦ σεμνοῦ τούτου περιοδικοῦ τῆς Ἠπείρου, τὸ ποικίλον καὶ σοβαρὸν αὐτοῦ περιεχόμενον, ἡ καθ' ὅλου ἐπιστημονικὴ αὐτοῦ παράστασις, καὶ ἡ τῶν σοφῶν φάλαγξ ἡ διὰ τῶν πρώτων αὐτοῦ σελίδων παρελαύνουσα μὲ συνήρπασε καὶ ἔπεισέ με ὅτι καλοῦμαι εἰς ἐπίσημον πνευματικὴν τράπεζαν, τῆς ὁποίας ἑστιάτορες φίλοι προσφιλεῖς καὶ τῶν γραμμάτων φίλοι, ὁ Ἰωαννίνων Σπυρίδων καὶ ὁ Βιζουκίδης Περικλῆς. Πόσοι ζῶντες καὶ πόσοι νεκροὶ Ἠπειρῶται ἐν τοῖς τάφοις θὰ σκιρτήσωσι σήμερον, ὁπότε καὶ αὖθις ἐκ τῆς παλαιφάτου πνευματικῆς ἑστίας τῶν Ἰωαννίνων ἀνάπτει ἡ μεγάλη φλὸξ ἐκ τοῦ ἐν τῇ τέφρᾳ ἐναπομείναντος ἰσχυροῦ σπινθῆρος διὰ τοῦ ἐμφυσήματος τῶν λογίων Ἠπειρωτῶν καὶ τοῦ φιλομούσου τῶν Ἰωαννίνων ποιμενάρχου, φλὸξ δρόσον συρίζουσα καὶ ζωογονοῦσα τὰς ἐλπίδας πρὸς νέαν πνευματικὴν ἀναγέννησιν, οὐχὶ μόνον τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Οἱ τὸν ὕπνον τῶν δικαίων κοιμώμενοι, οἱ μεγάλοι τῶν γραμμάτων ἱερομύσται, οἱ ὑπὸ τῆς λήθης εἰς τὸ σκότος κρατούμενοι Ἠπειρῶται θὰ ἐκπηδήσωσιν ἐκ τῶν τάφων περίλαμπροι καὶ τὰ μαρτυρικὰ αὐτῶν ὀστᾶ, ὀστᾶ ξηρὰ καὶ ἀκίνητα, θὰ κινηθῶσιν ἐν τοῖς τάφοις καὶ θὰ λάβωσι σάρκα καὶ ψυχήν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἱερέως Μπαλάνου Βασιλοπούλου ἱδρυθεῖσα Σχολή, ἡ παραταξασα καλλιπρεπῆ φάλαγγα ὁπλιτῶν τοῦ πνεύματος, λελαμπρυσμένη ἐν ἑορτασμῷ θὰ παρελάσῃ πανηγυρικῶς ἐν τῷ σταδίῳ τῶν πνευματικῶν ἐγώνων διὰ τῶν στηλῶν τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» καὶ θὰ κροτήσῃ ὁ ἑλληνισμὸς ἐν ἀλαλαγμῷ τὰς χεῖρας. Καὶ ὁ γέρων ἱερεὺς Μπαλάνος, ὁ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν περίπου τὴν ἐν Ἰωαννίνοις ὁμώνυμον διευθύνας καὶ κλείσας Σχολὴν θὰ ἴδῃ κύκλῳ αὐτοῦ ἐν τιμῇ στεφανουμένους τούς τε πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ Μπαλαναίᾳ Σχολῇ διδάξαντας καὶ τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ ἀναστήματα, τὸν περικλεῆ Ἀθηνῶν Μελέτιον (πρότερον Ἄρτης), Βησσαρίωνα τὸν Μακρῆν, Γεώργιον τὸν Σουγδουρῆν, Ἀναστάσιον παπᾶ Βασιλείου, Μεθόδιον τὸν Ἀνθρακίτην, Παρθένιον τὸν Κατζούλην, τὸν Γεώργιον Κωνσταντίνου, τὸ ἴδιον αὐτοῦ τέκνον τὸν μέγαν Οἰκονόμον καὶ διδάσκαλον Κοσμᾶν καὶ τὸν Καμπανίας Θεόφιλον, πάντας τούτους τοὺς ἐξ Ἠπείρου καταγομένους καὶ ἐν τῇ Σχολῇ αὐτοῦ διδάξαντας καὶ ἐκπαιδευθέντας καὶ τὸ ἑλληνικὸν διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν φωτίσαντας, θὰ ἴδῃ, λέγω, ἀπὸ τῶν σελίδων τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» παρελαύνοντας καὶ ἐπευφημουμένους ἀνθ' ὧν ὑπὲρ τοῦ Γένους ἐπόνησαν. Καὶ ἀπὸ τῆς χρυσῆς ταύτης ἁλύσεως τῶν ἀγνοουμένων μαθητῶν αὐτοῦ παρουσιάζω καὶ ἐπιθέτω εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν πνευματικὴν τράπεζαν ἄνθος ἐκλεκτὸν καὶ εὐῶδες, ἀειθαλὲς καὶ ἀμάραντον, τὸν ἐπίσκοπον *Καμπανίας Θεόφιλον*.

Ἔγραφον ἐν Chennevieres s/ Marne ἐν τῇ Villa l'Ermitage.
Ὀκτώβριος 1926.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Α΄.

Ο ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

Εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐν τοῖς γράμμασι κατὰ τὸν ιη΄ αἰῶνα διαπρεψάντων καταλέγεται ὁ σοφὸς τῆς Καμπανίας ἐπίσκοπος Θεόφιλος Παπαφίλου [1], ὁ ἐξ Ἰωαννίνων. Δὲν προέστη μεγάλης καὶ ἐπισήμου πόλεως, οὐδ' ἐφιλοδόξησε τίτλους μητροπολιτικοὺς κενούς· ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ἐν σμικρῷ καὶ ἀσήμῳ τῆς Μακεδονίας χωρίῳ, τῇ Κουλιακιᾷ, ἢ *Κολακίᾳ*, ὡς αὐτὸς ὀνομάζει τὴν ἕδραν τῆς Ἐπισκοπῆς του, καὶ ἀπὸ τὸ νοσηρὸν καὶ ταπεινὸν τοῦτο χωρίον ἐξέπεμπε δέσμας φωτὸς ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν πᾶσαν. Αὐστηρὸς καὶ τίμιος ποιμήν, μέλημα πρώτιστον ἔχων τὴν πνευματικὴν εὐρωστίαν τοῦ καταπιστευθέντος αὐτῷ ποιμνίου, δὲν ἔκλεισε τὴν βίβλον τῆς ζωῆς μὲ τὴν τυπικὴν μόνον ἐκπλήρωσιν τῶν ἱεραρχικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἀλλ' ἐν τῇ ἠρεμίᾳ τοῦ ἐρημικοῦ χωρίου ἐνέκυψεν εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς, δι' ὧν κατήρδευσε τὴν διψῶσαν ἐποχήν, λύχνος καταστὰς παρήγορος τοῖς ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ τροφεὺς πνευματικὸς ἄριστος τοῖς πενομένοις καὶ δεομένοις. Διὰ τοῦτο ἡ αἴγλη καὶ ἡ λαμπρότης τῆς ταπεινῆς Ἐπισκοπῆς, τῆς ὑπαγομένης εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, ἐπεσκίασε τὴν δόξαν τῆς μεγαλωνύμου Μητροπόλεως καὶ πάσης ἄλλης Μακεδονικῆς ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ ἦν ἡ ταπεινὴ Κολακία πνευματικὸν περίλαμπον κέντρον, πρὸς ὃ κατηυθύνοντο οἱ ἀμαθεῖς καὶ ταλαίπωροι ζητοῦντες φῶς καὶ παρηγορίαν καὶ στηριγμόν. Ἀρχιερεῖς καὶ λογάδες, ταπεινοὶ καὶ ἐπίσημοι, λόγιοι καὶ ἄσοφοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι εἰς πᾶσαν αὐτῶν πνευματικὴν χρείαν, εἰς πᾶσαν βιοτικὴν περιπέτειαν ἕνα εἶχον

---

[1]) Ὅτι τοῦτο ἦν τὸ οἰκογενειακὸν αὐτοῦ ὄνομα πληροφορούμεθα ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ Τζανὸν εἰς ὃν γράφει νὰ δανείσῃ εἰς τὸν εἰς ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ προαχθέντα ἀρχιδιάκονον τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Ἰγνάτιον γρόσια 300 λαμβάνων παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν εἰς τὸ ὄνομα Ἀναστασίου *Παπᾶ Φίλου*, τοῦ ἀδελφοῦ του ἴσως ἢ τινὸς τῶν αὐτοῦ οἰκείων ἵνα μὴ φαίνεται αὐτὸς ὡς ἀρχιερεὺς δανείζων (Ἰδ. ἐπιστολὴν 41. Πρβλ. καὶ *Παρανίκα* Σχεδίασμα σελ. 69).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀσφαλῆ ὁδηγὸν καὶ στηριγμόν, τὸν σοφὸν καὶ γεραρὸν Θεόφιλον. Αἱ ἐκ τῆς ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως εἰς ἐσχάτην πενίαν καταντήσασαι ἱεραὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους Μοναὶ ἕνα εἶχον ἀνεξάντλητον φιλανθρωπίας σιτοβολῶνα, τὴν μεγάλην καρδίαν τοῦ ποιμενάρχου τῆς πτωχῆς πόλεως, πληροῦντος ἀγαθῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν τοὺς ἐπιτρέχοντας πρὸς αὐτὸν μοναχοὺς ἀπὸ πάσης χριστιανικῆς τῆς γῆς γωνίας, ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Κρήτης, ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος· οὐδεὶς ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ἴδια κενός· ἀπεκόμιζον εἰς τὰς οἰκείας μονὰς τὰ ἐλέη τοῦ Θεοφίλου καὶ τῶν χριστιανῶν αὐτοῦ, καὶ ἐδροσίζοντο ἐν τῷ καύσωνι αὐτῶν καὶ τῇ ἀγωνίᾳ τῶν πονηρῶν ἐκείνων ἡμερῶν αἱ καιόμεναι τῶν πατέρων καρδίαι. Καὶ ἡ μεγάλη ἐκείνη τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ φωτὸς ἑστία, τὴν ὁποίαν ἡ φωτεινὴ διάνοια τοῦ Θεοφίλου ἐν ἱδρῶσι καὶ κόποις ἔπηξεν, ἔσβυσε· διότι οὐδεὶς τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἔχυσεν ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν ἵνα συντηρήσῃ τὸ φῶς αὐτῆς, οὐδὲ τὴν δύναμιν εἶχε νὰ συνεχίσῃ τὸ ὡραῖον καὶ ἔνδοξον στάδιον τοῦ ἐκλιπόντος σοφοῦ. Καὶ εἰς τὸ φωτεινὸν κέντρον, εἰς τὸν ἔνδροσον τόπον, ἐν ᾧ ἐκάθησεν ὁ ἔνδοξος, διεχύθη ἡ σκοτία καὶ ἡ παγερὰ νύξ. Μάτην ἀγωνίζεται ὁ ἐρευνητὴς νὰ διαχύσῃ τὸ πυκνὸν σκότος καὶ καταφθάσῃ ἐκεῖ ὅπου τὸ φῶς ἀνέλαμπε καὶ ἡ πηγὴ ἀνέβλυζε· οὔτε ἴχνος πηγῆς, οὐδὲ ἀκτὶς φωτός· ἐσβεσμένη ἑστία μεγαλόβωβος, τὸ ὄνομα μόνον τηρήσασα, τὸν δὲ Θεόφιλον ἀγνοοῦσα. Ἡ Κουλιακιὰ οὐδὲν κατέχει σημεῖον ἢ λείψανον τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς παιδείας ἀνακτόρου. Ἡ ἀστοργία καὶ ἀπαιδευσία τῶν διαδόχων τοῦ Θεοφίλου ἀπεξήρανε τὴν πηγὴν καὶ ἐξήλειψε τὰ ἴχνη τοῦ δρόμου του ἵνα μὴ ἀνεύρωμεν αὐτόν. Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπισκοπῆς του ἀγνοεῖται ὁ Θεόφιλος· ἐκεῖ ὅπου νυχθημερὸν ἔγραφεν, οὐδὲ φύλλον ἀπέμεινεν ὡς δεῖγμα τῆς πολυμεροῦς αὐτοῦ πνευματικῆς παραγωγῆς καὶ ἐργασίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης οὐδὲν ἀπολύτως ἔγγραφον τοῦ Θεοφίλου περέμεινεν. Ἡ μόνη πηγή, ἐξ ἧς ἤλπισα ὅτι θὰ ἀπεκόμιζον σημαντικὰς περὶ τοῦ Θεοφίλου εἰδήσεις, ἦσαν τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν λόγῳ Μητροπόλεως, ἐξ ἧς ὡς ἐπίσκοπος ἐξηρτᾶτο, ἀλλὰ ταῦτα ἀπετέφρωσεν ἡ κατὰ τὸ 1890 καταστρεπτικὴ πυρκαϊὰ τῆς Θεσσαλονίκης, καθ' ἣν ἐγένοντο τοῦ πυρὸς παρανάλωμα ἥ τε ἱερὰ Μητρόπολις μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς πόλεως[1].

---

[1]) Τὰ ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ἐφεξῆς ἔγγραφα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης μετὰ κόπου περισωθέντα ἐκ τῆς τελευταίας κατὰ τὸ 1917 μεγάλης καὶ καταστρεπτικῆς πυρκαϊᾶς εἰς 15 περίπου χιλιάδας ἀνερχόμενα εὑρὼν ἐν τοῖς ὑπογείοις τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐρριμμένα, τῇ παρακλήσει τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῆς Δημογεροντίας τῆς εἰρημένης πόλεως περισυλλέξας κατήρτισα περιγραφικὸν τούτων κατάλογον ἐξ ἑπτακοσίων περίπου σελίδων μεγάλου σχήματος, ἀποκείμενον νῦν ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἀλλὰ τὸ ἄκαρπον τῶν ἐρευνῶν μου εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῶν δύο πόλεων, τῆς τε Κουλιακῆς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἔνθα ἐξειλίσσετο ἡ ὅλη αὐτοῦ πνευματικὴ δρᾶσις, ἤμειψεν ἡ τυχαία ἀνακάλυψις μικροσκοπικοῦ ἀρχείου τοῦ Θεοφίλου Καμπανίας ἐν τῇ παλαιφάτῳ ἐν Θεσσαλονίκῃ Μονῇ τῶν Λατό-

---

καὶ ὑπέδειξα νὰ ἐξασφαλισθῶσι τὰ μετ' ἀγωνίας ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς περισωθέντα πολύτιμα ἔγγραφα ἐν ἰδιοκτήτῳ ἀσφαλεῖ τόπῳ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Μητροπόλεως ἵνα μὴ καὶ τὴν ἀπώλειαν τούτων ἐν μελλούσῃ θεομηνίᾳ θρηνήσωμεν. Καὶ ἐνεκλείσθησαν νῦν τῇ προνοίᾳ τοῦ Μητροπολίτου κ. Γενναδίου καὶ τῆς δημογεροντίας αἱ χιλιάδες τῶν ἐγγράφων ἐν ἰδίαις ἠριθμημέναις θήκαις ἐντὸς φακέλλων καὶ τηροῦνται ἀσφαλῶς, εἰς κοινὴν μελέτην καὶ χρῆσιν εὐπρόσιτα. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς τοιαύτης ἐργασίας ἡ Δημογεροντία Θεσσαλονίκης διὰ τοῦ Μητροπολίτου τῆς πόλεως μοὶ ἀπέστειλε τὸ παρὸν ἔγγραφον:

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 18 Μαρτίου 1919

Ἀριθ. Πρωτ. 526.

Σεβασμιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ.

Ἡ περὶ ἡμᾶς Κοινοτικὴ Ἀντιπροσωπεία μετὰ πολλῆς τῆς εὐχαριστήσεως ἐνωτισθεῖσα παρ' ἡμῶν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 13ης τρέχοντος μηνός, ὅτι ἡ ὑμετέρα Σεσβασμιότης προθύμως ἀνέλαβε, κατόπιν ἡμετέρας παρακλήσεως, τὸν καταρτισμὸν τῶν τῆς Κοινότητος καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Μητροπόλεως Ἀρχείων καὶ φιλοπόνως ἐπ δεκάμηνον ἐργασθεῖσα ἤγαγεν εἰς πέρας τὴν ὄντως ἐπίπονον ταύτην ἐργασίαν, ὡς καὶ ἁπλῆ φυλλομέτρησις τοῦ ὑπ' Αὐτῆς τύποις ἐκδοθέντος καὶ τοῖς ἐντίμοις Κοινοτικοῖς Ἀντιπροσώποις ἀφιερωθέντος σχετικοῦ Εὑρετηρίου καταδεικνύει, ἐνέκρινεν ὁμοφώνως καὶ ἀπεφάσισεν ἵνα ἐκφρασθῶσι τῇ ἡμετέρᾳ Σεβασμιότητι αἱ θερμαὶ τῆς Κοινότητος καὶ τῆς Μητροπόλεως εὐχαριστίαι, ἐφ' οἷς κατέβαλε κόπους πρὸς καταρτισμὸν Ἀρχείων συστηματικῶν, δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπόδειγμα καὶ δι' ἄλλας Μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπάς, καὶ παρακαλέσῃ Αὐτὴν ὅπως εὐαρεστουμένη δεχθῇ ὡς δῶρον τὸ ποσὸν ἓξ χιλιάδων δραχμῶν (ἀριθ. 6000). Τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τῆς Κοινοτικῆς Ἀντιπροσωπείας ἀσμένως ἀνακοινούμενοι τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι κατασπαζόμεθα Αὐτὴν φιλήματι ἀδελφικῷ καὶ διατελοῦμεν

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 18 Μαρτίου 1919

τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
✠ *ὁ Θεσσαλονίκης ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ*

Ἡ ἐξασφάλισις καὶ περίσωσις τῶν ἐν λόγῳ ἐγγράφων, καίτοι ταῦτα ἀνάγονται εἰς νεωτάτην ἐποχὴν πλὴν ἐλαχίστων τῆς ιη΄ ἑκατονταετηρίδος, ἄγνωστον πῶς περισωθέντων, πολλὴν κέκτηται τὴν σπουδαιότητα, ὁ δὲ ἱστορικὸς τῶν χρόνων τούτων θὰ εὕρῃ ἐν αὐτοῖς περικλειομένην ὄχι μόνον τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν δρᾶσιν τῶν προὐχόντων τῆς μεγαλουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τῆς Μακεδονίας πάσης, διότι οἵ τε Μητροπολῖται καὶ λοιποὶ προὔχοντες διὰ τὰ παντοίας φύσεως ἐπραχιακὰ αὐτῶν ζητήματα ἀπετείνοντο εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς διὰ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὥστις ἐγίνετο ἐνήμερος πάσης ὑποθέσεως ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς· ἑπομένως τὸ Κεντρικὸν οὕτως εἰπεῖν Ἀρχεῖον τῆς ὅλης Μακεδονικῆς πνευματικῆς κινήσεως, πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς, εὑρίσκετο εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης· ἀλλ' ἀτυχῶς αἱ κατὰ χρόνους πυρκαϊαὶ ἀπεστέρησαν αὐτὴν τοῦ πολυτίμου τούτου ἐθνικοῦ πλούτου καὶ παραμένουσι νῦν ὅσα κατέγραψα πολλοῦ καὶ ταῦτα λόγου ἄξια.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

μων [1], τῇ σήμερον Μονὴ τῶν Βλατέων ἢ Τσαοὺς Μοναστῆρι καλουμένῃ. Τὸν ἐν λόγῳ Κώδικα, τὸν περιέχοντα ἐλάχιστα λείψανα ἐπιστολῶν τοῦ Καμπανίας καὶ ἑτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, μεθ' ὧν εὑρίσκετο οὗτος εἰς πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν, εἶδεν ἐν θήκῃ τινὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς καὶ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1896 αὐτὴν ἐπισκεψάμενος ἀκαταπόνητος ἐρευνητὴς κ. Β. Μυστακίδης καὶ γοργὸν ἐπ' αὐτοῦ ρίψας βλέμμα, ἀνεγνώρισεν ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐπιστολογράφου, ἐνιαχοῦ μὲν συντετμημένης, ἀλλαχοῦ δὲ ὁλοκληρωτικῆς, τοῦ ἰδιοκτήτου τὸ ὄνομα καὶ κατανοήσας τὴν σπουδαιότητα τοῦ εὑρήματος ἠξίωσεν αὐτὸ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ μελέτης ἀπανθίσας ἐλαχίστας περὶ τοῦ Θεοφίλου εἰδήσεις, περὶ ὧν ὁ λόγος κατωτέρω, καὶ ἀντιγράψας ἐκ τοῦ κώδικος ἐπιστολιμαίαν διατριβὴν τοῦ Θεοφίλου «πρὸς τὸν Πελαγωνίας Νεκτάριον περὶ τοῦ ἂν ἐν τῇ Προηγιασμένῃ λειτουργίᾳ μέλλων ὁ ἱερεὺς νὰ κοινωνήσῃ τὸν προηγιασμένον ἄρτον, ἔχοντα τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα, ἐν οἷς γενομένης τῆς λειτουργίας πρὸ ἡμερῶν, ἐβάλθη τὸ ζέον, πρέπει νὰ βάλλῃ ἄλλο ζέον ἢ οὔ;» ἐξέδοτο ταύτην ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» (Ἔτος ΙΖ΄ σελ. 78 κ. ἑ.) [2].

---

[1]) Περὶ τῆς Μονῆς ταύτης ἴδε ὅσα ἔγραψα ἐν τῇ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκδιδομένῃ ἐφημερίδι «Μακεδονία» ἔτος ΙΓ΄ ἀριθ. 3988 (29 Ἀπριλίου 1923).

[2]) Τὴν περὶ οὗ ὁ λόγος περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος ἐν τῇ Προηγιασμένῃ Λειτουργίᾳ διατριβὴν ἐξέδοτο ὁ σοφὸς Μυστακίδης ὑπείκων τῇ φιλικῇ παρακλήσει τοῦ τότε μητροπολίτου Ἀγχιάλου, νῦν δὲ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βασιλείου, αἰτησαμένου παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ σοφωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄ ἀξιόλογόν τινα μελέτην πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ ἐπισήμῳ τῶν Πατριαρχείων ὀργάνῳ, ὁ δὲ πρόχειρον ἔχων τὴν διατριβὴν ἔφερε ταύτην εἰς τὸ φῶς συνοδεύσας αὐτὴν δι' ἀξιολόγων παρατηρήσεων. Ὅτε δὲ ἐγὼ τῷ 1918 ἀνέλαβον τὴν σύνταξιν τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς τοῦ Βλατέως, ὃν καὶ ἐξέδωκα ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ αὐτῷ ἔτει (*Σωφρονίου Εὐστρατιάδου πρ. Λεοντοπόλεως*, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Μονῇ Βλατέων (Τσαοὺς - Μοναστῆρι) ἀποκειμένων κωδίκων. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1918) ἠξίωσα μείζονος προσοχῆς τὸν μικροσκοπικὸν Κώδικα καὶ ἀντιγράψας τοῦτον πρὸς λεπτομερεστέραν ἔρευναν ἠρίθμησα καὶ κατέταξα αὐτὸν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἄλλων τῆς Μονῆς Κωδίκων ὑπ' ἀριθ. 66· ἀτυχῶς ὅμως ἡ περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος Διατριβὴ τοῦ Θεοφίλου μεθ' ὅλας τὰς ἐρεύνας τοῦ τότε ἡγουμένου τῆς Μονῆς Καλλινίκου δὲν εὑρέθη· καὶ παραμένει ὁ καὶ πρότερον κολοβὸς ὑπάρχων Κῶδιξ, ἔτι κεκολοβωμένος, περιλαμβάνων μόνον ἐπιστολάς. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μυστακίδου Κατάλογον τῆς Μονῆς Βλατέως ἐφιλοτέχνησε καὶ ὁ ἀείμνηστος λόγιος Πέτρος Παπαγεωργίου, ἀτυχῶς οὔτε ἐν τῇ Μονῇ κατατεθέντα, ὡς μοὶ ἐβεβαίωσεν ὁ τότε ἡγούμενος Καλλίνικος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου οὗτος παρὰ τοῦ Παπαγεωργίου συνετάσσετο, οὔτε ἰδόντα τὸ φῶς· φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην, ἣν καὶ ἡ ἱστορία τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἥτις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀειμνήστου νομομαθοῦς Θεσσαλονικέως Τάττη ἦτο μνημεῖον περισπούδαστον, ἀλλ' ἀπωλέσθη καὶ αὕτη μετὰ τῶν λοιπῶν χειρογράφων τοῦ Παπαγεωργίου ἐν τῇ τελευταίᾳ πυρκαϊᾷ τῆς Θεσσαλονίκης φυλαττομένη ἐν συγγενικῇ οἰκίᾳ.

Ἡ σωζομένη συλλογὴ ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Καμπανίας, καταρτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ φημισ ως αὐτοῦ καὶ τῆς Δημογεροντίας Κουλιακιᾶς Γεωργίου, περιλαμβάνει 106

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μὴ ὑπολειπομένης ὅθεν ἄλλης ἀσφαλοῦς πηγῆς, ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατο ὁ ἱστορικὸς ν' ἀρυσθῇ περὶ τοῦ Θεοφίλου θετικὰς βιογραφικὰς πληροφορίας[1], τὰ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Βλατέως διασωθέντα πενιχρὰ λείψανα τῶν πνευματικῶν καταλοίπων τοῦ Καμπανίας περικλείουσιν ἱκανὰς εἰδήσεις πολυτιμοτάτας διὰ τὴν ποιμαντορικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν, ὡς καὶ ἄλλων προσώπων μεθ' ὧν ἐπεκοινώνει πνευματικῶς ὁ Θεόφιλος, καὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς παρούσης μελέτης, ἐν ᾗ ἀποταμιεύεται πᾶν ὅ,τι περὶ αὐτοῦ αἱ ἴδιαι αὐτοῦ ἐπιστολαὶ καὶ αἱ τῶν συγχρόνων διαλαμβάνουσι.

* *
*

Περὶ τοῦ Θεοφίλου Καμπανίας οὐδείς, ἐξ ὅσων οἶδα, συστηματικῶς ἠσχολήθη. Ὁ γνωστὸς μεσαιωνοδίφης Κ. Σάθας μνημονεύσας καὶ τούτου μετὰ τῶν λογίων τοῦ ιη΄ αἰῶνος[2] ὑπεδήλωσεν ἁπλῶς ὅτι κατήγετο ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὅτι ἦν μαθητὴς τοῦ Βασιλοπούλου Μπαλάνου καὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Ὁ δὲ Β. Μυστακίδης, ὁ τὴν περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος πραγματείαν ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» (Ἔτος ΙΖ΄ σ. 78 κ. ἑ.) δημοσιεύσας, συνοψίζει τὰς περὶ τοῦ Θεοφίλου εἰδήσεις ὅσας ἠρύσθη ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ἑξῆς, ἅτινα καὶ καθιστᾷ γνωστὰ τῷ αἰτησαμένῳ μητροπολίτῃ Ἀγχιάλου Βασιλείῳ· α) ὅτι ὁ συγγραφεὺς (Θεόφιλος) ἐχρημάτισε μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως· β) ὅτι φιλοπονώτατος ὢν συνέγραψε τὰ γνωστὰ συγγράμματα, περὶ ὧν παραδίδωσιν ἡμῖν αὐτὸς οὗτος πληροφορίας ὅλως νέας· γ) ὅτι εἶχε στενὴν ἀλληλογραφίαν μεθ' ὅλων τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων ἰδίως τῆς Μακεδονίας, οἵτινες ὡς διδάσκαλον ἐτίμων αὐτὸν καὶ ἐσέβοντο ὡς ἔστιν εἰκάσαι καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιστολῶν ἐγκατεσπαρμένων ἐν τῷ χειρογράφῳ· γ) ὅτι τῶν πολλῶν ἀντιτύπων τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀντιγραφεὺς ἦτο ὁ γραμματικὸς αὐτοῦ Γεώργιος, καὶ ὅτι οὗτος διὰ τὴν ἀντιγραφὴν ἑκάστου ἀντιτύπου ἐλάμβανε γρόσια τριάκοντα (=30 φράγκα σημερινά)». Καὶ κατακλείει τὰς περὶ τοῦ Θεοφίλου εἰδήσεις διὰ τῶν ἑξῆς: «Τοσαῦτα σήμερον, σεβασμιώτατε φίλε, ἐκ τῶν παρ' ἐμοὶ ἀποκειμένων σημειωμάτων ἐν τύποις τε καὶ ἐν χειρογράφοις· οὐδέν τι πλέον δύναμαι νὰ προσθέσω εἰς τὰ περὶ τοῦ βίου

ἐπιστολὰς χρονολογουμένας ἀπὸ τοῦ 1783—1792 (οὐχὶ δὲ ἀπὸ τοῦ 1778, ὡς λέγει ὁ Μυστακίδης ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 79). Ἐκ τούτων αἱ 47 τοῦ Καμπανίας Θεοφίλου πρὸς διαφόρους καὶ περὶ διαφόρων ζητημάτων, αἱ δὲ λοιπαὶ διαφόρων προσώπων, περ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος.

[1]) Ἀτυχῶς οὐδ' εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διασώζεταί τι περὶ τοῦ Θεοφίλου· διότι, ὡς μοὶ ἐπληροφόρησαν οἱ ἁρμόδιοι, καὶ τὰ ἀρχεῖα τούτου τὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1740 καὶ ἐφεξῆς ἐγένοντο τοῦ πυρὸς παρανάλωμα.

[2]) *Κ. Σάθα*, Νεολληνικὴ Βιβλιοθήκη σ. 611.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τοῦ ἀνδρός· ἄλλοις ἡ φροντὶς δεδόσθω περὶ συμπληρώσεως»[1]. Οὐσιαστικῶς κατ' οὐδὲν διαφέρουσιν αἱ νέαι αὗται βιογραφικαὶ πληροφορίαι τῶν τοῦ Σάθα, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς προσθήκης ὅτι τὰς ἀντιγραφὰς τῶν ἔργων του ἐξετέλει ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ Γεώργιος ἀντὶ ὡρισμένου τιμήματος, ὡς γίνεται δῆλον ἐξ ὧν ὁ Θεόφιλος ἐπιστέλλων τῷ Πελαγωνίας Νεκταρίῳ τὴν αὐτοῦ Διατριβὴν λέγει[2].

Ὅτι ἐξ Ἰωαννίνων κατήγετο ὁ Καμπανίας Θεόφιλος Παπᾶ Φίλου ἔχομεν ἀναμφισβητήτους ἀποδείξεις ἀμέσους προερχομένας ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Ταμεῖον Ὀρθοδοξίας» τὸ ὁποῖον ἐξετυπώθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1780 ζῶντος ἔτι αὐτοῦ καὶ ἀναλώμασι τοῦ ἰδίου ἀναγινώσκομεν: «ποιηθὲν καὶ συντεθὲν ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου καὶ ἐλλογιμωτάτου ἐπισκόπου Καμπανίας Κυρίου Κυρίου Θεοφίλου, *τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων*»· ὁ αὐτὸς τίτλος ἁπαντᾷ καὶ ἐν τῇ β΄ τοῦ ἔργου ἐκδόσει κατὰ τὸ 1788 ἐν Βενετίᾳ καὶ πάλιν, ἀναλώμασι τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ καὶ γνωστοῦ τυπογράφου ἐν Βενετίᾳ Νικολάου τοῦ Γλυκέως[3]. Ἐκ δὲ τῶν περισωθεισῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν μανθάνομεν, ὅτι οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ οἵ τε ἐξ αἵματος καὶ ἐξ ἀγχιστείας διέμενον ἐν Ἰωαννίνοις, ἐξ ὧν μία ἡ ἀνεψιὰ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρα συνεζεύχθη κατὰ τὸ 1790 τῇ Κυριακῇ τῶν Ἁγίων Πάντων μετὰ τοῦ ἄρχοντος Ἰωαννίνων Νικολάου Πέρκου, πρὸς ὃν ὁ Θεόφιλος ἐπιστέλλει τὰς ἐπὶ τῇ τελέσει τῶν γάμων των συγχαρητηρίους ἐπευχὰς (Ἴδ. ἐπιστολὴν 45)[4].

Ἡ μετὰ τοῦ ἄρχοντος Πέρκου συγγενικὴ σύνδεσις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ὁ Θεόφιλος κατήγετο ἐξ ἐγκρίτου οἰκογενείας τῶν Ἰωαννίνων, ἀφοῦ ἄλλως τε ἔχομεν ἀσφαλεῖς πληροφορίας ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου προερχομέ-

---

[1]) «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» ἔτος ΙΖ΄ σ. 87.

[2]) «Τὸ Νομικὸν ὅπερ κατέστρωσα..... ἔλαβεν ὕστερον καὶ ἄλλας προσθήκας καὶ εἶναι τελειότερον (τοῦ ἀντιγράφου ὅπερ κατέχει ὁ ἅγιος Σερβίων) καὶ ὁ γραμματικός μου Γεώργιος τὸ ἔδεσε καὶ βιβλίον γέγονε· καὶ ἂν ἀγαπᾷς, ἱερὲ καὶ φίλτατε ἐν πνεύματι ἀδελφέ, στέλνεις τριάκοντα γρ. τῷ αὐτῷ Γεωργίῳ (τόσα καὶ παρ' ἄλλων ἔλαβε διὰ τὴν ἀντιγραφὴν καλὴν) καὶ αὐτὸς τὸ ἀντιγράφει, καὶ τὸ δένει, καὶ βιβλίον τέλειον τῇ πέμπεται, καὶ οἶμαι ὅτι πολὺ θέλει εὐχαριστηθῇ, καὶ εἰς πολλὰ θέλει πληροφορηθῇ, γενόμενος εἰδήμων πολλῶν τε ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκαίων πολλῶν τε νομικῶν πολιτικῶν. Ταῦτα ἐγὼ δι' ἀγάπην της αὐτοχειρίᾳ ἔγραψα μὴ εὐκαιροῦντος τοῦ γραμματικοῦ μου δι' ἄλλα συνθέματα γραμμάτων, ὅπου νὰ ὑπαγορεύσω αὐτῷ» (Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 86).

[3]) Ἀντίτυπον τῆς β΄ ἐκδόσεως εὑρηται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλην. Βουλῆς.

[4]) Τὸ εὐχάριστον τοῦτο οἰκογενειακὸν συμβὸν σπεύδει νὰ καταστήσῃ γνωστὸν ὁ Θεόφιλος καὶ τῷ ἐν Κ/πόλει συμπεθέρῳ αὐτοῦ Στεφάνῳ Μίσου ἐπιλέγων· «Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων ἐστέφθη ἡ φιλτάτη μας Ἀλεξάνδρα μετὰ τοῦ κὺρ Νικολάου Πέρκου. Κύριος δώη αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν....ἀξιώσαι δὲ καὶ τὴν εὐγένειάν της τῶν αὐτῶν εἰς τὰ φίλτατά της» (Ἴδ. ἐπιστολὴν 29).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νας καὶ ὅτι ἄλλους ὑψηλοὺς εἶχε συγγενεῖς, τὸν Στέφανον Μίσου καὶ τὸν Μπαχαρνίκον Χριστόδουλον.

Ὁ *Στέφανος Μίσου* ἢ *Μίσογλου*, κατὰ Ἀθανάσιον Ὑψηλάντην ἦν γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ ἡγεμόνος Μολδοβλαχίας Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου[1] καὶ τοῦ Καμπανίας συμπέθερος. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Βλαχίας τοῦ Μαυροκορδάτου ἀνάρρησιν (1 Ἰανουαρίου 1785) ὁ Στέφανος διωρίσθη ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ (Καπὺ Κεχαγιᾶς) μεγάλως τιμώμενος παρά τε τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ἡμετέρων διὰ τὰς ἐξόχους αὐτοῦ ἀρετάς. Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Μολδοβλαχίας ἔκπτωσιν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τὴν φυγὴν αὐτοῦ εἰς Ρωσσίαν (1786 Δεκεμβρίου 14) συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ Στέφανος μετὰ Ἐμμανουὴλ τοῦ Ἀργυροπούλου καὶ τῶν λοιπῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Μαυροκορδάτου παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ φυλακίζεται· μόλις δὲ μετὰ ἔτος ἐν τῷ 1787 Μαρτίου 18 ἀπολύεται τῶν φυλακῶν τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀναλαβόντος νὰ πληρώσῃ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πουγγεῖα 115, τὸ χρέος ὅλον τοῦ εἰς Ρωσσίαν ἀποδράντος ἡγεμόνος Ἀλ. Μαυροκορδάτου καὶ συμπαραλαβόντος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ δημόσια χρήματα. Ἡ κοινωνικὴ θέσις τοῦ ἄρχοντος Στεφάνου, μετὰ τὴν ἄδοξον φυγὴν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ στηρίγματος, τοῦ ἡγεμόνος Μαυροκορδάτου, ἐκλονίσθη σοβαρῶς, αὐτὸς δὲ περιεπλάκη εἰς τὰς μηχανορραφίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ ἡγεμόνος παλαίων διαρκῶς καὶ βασανιζόμενος· διὸ καὶ ὅτε ὁ Θεόφιλος παρεπονεῖτο διὰ τὴν μακροχρόνιον αὐτοῦ σιωπὴν ὁ Στέφανος ἀπήντα ὅτι «ἠμποδίζετο ἀπὸ διαφόρους καιρικὰς περιστάσεις καὶ μάλιστα ἀπὸ ἰδιαζούσας φροντίδας καὶ βάσανα». Μεθ' ὅλον ὅμως τὸν ἐπελθόντα κλονισμὸν ὁ Σπαθάρης Στέφανος δὲν ἀπώλεσεν ὁλοτελῶς καὶ τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ καὶ δύναμιν παρὰ τῇ Ὑληλῇ Πύλῃ καὶ τῷ ἐκκλησιαστικῷ κέντρῳ τοῦ Φαναρίου· διότι καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν ἰραντὲ πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς πυρπολυθείσης ἐν Ὀλύμπῳ μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου πρὸς αὐτὸν ἀποτείνεται ὁ Θεόφιλος, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καὶ διὰ σοβαρὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ δὴ μοναστηριακὰ ἐκ τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ ἐλπίζει τὴν ἐπίλυσιν. Ὁ Σπαθάρης Στέφανος ἠγάπα καὶ ἐσέβετο ἰδιαζόντως τὸν σοφὸν συμπολίτην καὶ συγγενῆ αὐτοῦ Θεόφιλον καὶ προθύμως ἔσπευδε μετ' ἀπεριορίστου σεβασμοῦ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ αἰτήματα τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος ἀφορῶντα πάντοτε τὸ κοινὸν ἀγαθόν· ἡ περισωθεῖσα ἀλληλογραφία αὐτῶν μαρτυρεῖ τοῦτο τρανῶς, ἐξ αὐτῆς δὲ μανθάνομεν καὶ τὸν βαθμὸν

---

[1]) Ἴδ. *Ἀθαν. Ὑψηλάντου* ἐκ/στικῶν τε καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα τὸ δωδέκατον καὶ τελευταῖον σελ. 167.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τῆς συγγενείας ὅστις συνέδεε τὰ δύο περίδοξα τῆς Ἠπείρου βλαστήματα.

Τὸν Στέφανον Μίσου ὁ Καμπανίας ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του ὀνομάζει συμπέθερον· «ἐβράδυνα, γράφει εἰς τὸν Κυζίκου Ἀγάπιον, νὰ ἐξαποστείλω τῷ εὐγενεστάτῳ *συμπεθερῷ μου ἄρχοντι χατμάνῳ* (Στεφάνῳ) τὸ ἐτήσιον δεδουλευμένον διάφορον τὰ διακόσια γρόσια»· (ἴδ. ἐπιστολὰς 37 καὶ 55). Πόθεν ἡ τοιαύτη συγγένεια προήρχετο δὲν καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας αὐτοῦ· ἀσφαλὴς δὲ τοιαύτη ἐξ ἀγχιστείας συγγένεια δηλοῦται καὶ μετ' ἄλλου ἄρχοντος, τοῦ Χριστοδούλου Μπαχαρνίκου Βλαχούτζη, ἔχοντος σύζυγον τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Στεφάνου. Τοῦτο μανθάνομεν ἐκ τῆς 59ης ἐπιστολῆς τοῦ Καμπανίας πρὸς τὸν Στέφανον, δι' ἧς θλίβεται ὅτι δὲν εἶδε τοὺς ἐκ τῆς ἐπαρχίας του διελθόντας συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Κ]πολιν μεταβαίνοντας καὶ ἐπιλέγει· «Ἐν Κολακίᾳ εἰσέτι διατρίβων διὰ τὴν διέλευσιν τῶν στρατευμάτων ἔμαθον καὶ τὴν διέλευσιν τῆς φιλτάτης ἀνεψιᾶς της, συζύγου τοῦ κοινοῦ ἀγαπητοῦ ἄρχοντος Μπαχαρνίκου κυρίου Χριστοδούλου· ἐλυπήθην καθ' ὑπερβολὴν διατί δὲν ἔτυχον εἰς τὸ Καυσοχῶρι διὰ νὰ ὑποδεχθῶ τοσοῦτον τὴν εὐγένειάν της, ὅσον καὶ τὸν πανιερώτατον ἅγιον Ἄρτης, καὶ νὰ ἀπολαύσω τῆς ἡδείας συναναστροφῆς των, ἂν καὶ βραχύ, ἀλλὰ πολλῆς ἡδονῆς παραίτιον· ἐπηυξάμην μόλον τοῦτο αὐτοῖς καὶ πόρρωθεν αἴσιον εὐόδιον εἰς τὰ αὐτόθι καὶ μεθ' ὑγείας ἀπόλαυσιν τῶν τε ἀξιοτιμήτων καὶ εὐγενῶν θείων της καὶ τοῦ πάντα ἀρίστου καὶ εὐγενεστάτου συζύγου της κὺρ Χριστοδούλου, *οἷς καὶ συγχαίρω κἀγὼ ὡς οἰκείοις καὶ συνήδομαι ὡς συγγενής*». Τὰ αὐτὰ γράφει καὶ τῷ Ἄρτης Μακαρίῳ λυπούμενος διότι «ὅταν διέβαινε μετὰ τῆς εὐγενεστάτης συμπεθερᾶς του (τοῦ Καμπανίας) διὰ τὴν βασιλεύουσαν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδώσῃ τὰς χρεωστικὰς προσκυνήσεις του καὶ νὰ ὑποδεχθῇ ἀμφοτέρους εἰς τὴν ταπεινὴν παροικίαν του, καὶ ὅτι ἂν δὲν τὸν ἠμπόδιζε τὸ γῆρας ἤθελε τρέξει εὐθὺς ἕως τὸ Ἀραπλὶ ὅπου ἔμειναν τὸ ἑσπέρας ἀπέχον δύο ὡρῶν διάστημα τῆς Κολακίας διὰ νὰ ἀφοσιώσῃ τὸν πόθον του»· καὶ κατακλείει τὴν ἐπιστολὴν οὕτω: «Ἤδη δὲ συγχαίρω τῇ αὐτῆς Σεβασμιωτάτῃ πανιερότητι ἐπὶ τῇ ἀποκαταστάσει εἰς τὸ φίλον καὶ βασίλειον ἔδαφος τῆς πατρίδος της καὶ ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐκλαμπροτάτων καὶ εὐγενεστάτων συγγενῶν της» (ἐπιστολὴ 61). Καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ (ἀριθ. 62) πρὸς τὸν ἄρχοντα Χριστόδουλον Μπαχαρνίκον [1] λέγει· «Συγχαίρω καὶ συνήδομαι ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τῆς τε χρυσῆς συζύγου της καὶ τῶν φιλτάτων τέκνων της . . . . . ὑπερεπαινέσας τὴν ἐπ' αὐτῷ

[1]) Εἰς τὸν Χριστόδοολον Μπαχαρνίκον ὁ πατριάρχης Νεόφυτος παρεχώρησε τὴν ἐν Πριγκήπῳ μονὴν τοῦ Σωτῆρος εἰς ἐποπτείαν καὶ διαχείρισιν ἀποσπάσας ταύτην τῷ 1793 ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου (πρβλ. Γεδεὼν Πατριαρχ. Πίνακ. σελ. 673).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τούτῳ βουλήν σας· καὶ φρονίμως πεποίηκεν ὅπου εἰς τοὺς ἀστάτους τό γε νῦν καιροὺς μεταβιβάσασα πᾶσαν τὴν φαμιλίαν της εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ διὰ ἀνάπαυσιν τῆς εὐγενείας της καὶ διὰ ἡσυχίαν αὐτῶν, ὅτι τίς οἶδε ὅλως τὰ μετὰ ταῦτα· λελύπημαι ὅμως, ἀγαπητέ, ὑπερβαλλόντως διατὶ κακῇ τύχῃ δὲν ἔτυχον εἰς τὸ Καυσοχῶρι διὰ νὰ δείξω τὴν πρέπουσαν καὶ χρεωστουμένην περιποίησιν καὶ ὑποδοχὴν τῇ τε εὐγενεστάτῃ ἐν ἁγίῳ πνεύματι θυγατρί μου κυρίᾳ.... καὶ τῷ πανιερωτάτῳ δεσπότῃ ἁγίῳ Ἄρτης».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναμφισβήτητος καταφαίνεται ὁ μετὰ τῶν εἰρημένων ἀρχόντων Ἰωαννιτῶν συγγενικὸς δεσμὸς τοῦ Θεοφίλου. Ποῖον ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Καμπανίας Παπᾶ Φίλου συνεδέθη μετὰ τῆς ἀρχοντικῆς τοῦ Σπαθάρη Μίσιου οἰκογενείας, ἐκ τῆς περισωθείσης ἀλληλογραφίας δὲν καταφαίνεται· ἐπιθυμῶν νὰ συμπληρώσω τὰ παρουσιαζόμενα κενὰ ἀπετάθην δι' ἐπιστολῆς μου πρὸς ἀπόγονον τῆς οἰκογενείας Μίσιου, τὸν ἔγκριτον δικηγόρον Μ. Μίσιον, παρακαλῶν νά μοι παράσχῃ οἱανδήποτε πληροφορίαν σχετιζομένην πρὸς τὸν πατριάρχην τῆς οἰκογενείας του διαπρεπῆ Σπαθάρην τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Στέφανον Μίσιου καὶ εὐγενῶς λίαν πρὸς τὴν παράκλησίν μου ἀνταποκριθεὶς ἔσπευσε διὰ τῆς κάτωθι ἐπιστολῆς του νά μοι παράσχῃ τὰς γνωστὰς αὐτῷ πληροφορίας [1].

---

[1]) Παραθέτω ἐπὶ λέξει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἐπιστείλαντος κ. Μ. Μισίου:

Ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Ἰανουαρίου 1924

Σεβασμιώτατε,

Γενικάς τινας καὶ στοιχειώδεις ἀπαντήσεις δύναμαι νὰ δώσω ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων τῆς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῆς σας, διότι ἐγεννήθην καὶ ἔζησα ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι, ὅπου ὁ πατήρ μου ἅμα ὡς ἐπεράτωσε τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδάς του ἐγκατεστάθη· ἀκολουθήσας δὲ τὸ δικαστικὸν στάδιον δὲν ἠδυνήθην νὰ μεταβῶ εἰς Ἤπειρον, εἰ μὴ πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν ὅτε παρητήθην τῆς θέσεώς μου ἵνα πολιτευθῶ.

Ἡ οἰκογένειά μου ἦτο ἀρχικῶς ἐγκατεστημένη ἐν Μονοδενδρίῳ τοῦ Ζαγορίου, ὅπου ἐσώζοντο πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν τὰ ἐρείπια τῆς οἰκίας της (Σαράϊ Μίσου κοινῶς καλούμενον) πωληθέντα ὑπὸ τῶν κληρονόμων τῆς περιουσίας θείων μου Θεμιστοκλῆ καὶ Ἰωάννου Μισίων εἰς τὸν ἐν Μονοδενδρίῳ διαμένοντα κ. Σεμιτέλον. Περισώζεται δ' ἔτι καὶ σήμερον ἐξ αὐτῶν ἠρειπωμένος τις πύργος (Κούλια κοινῶς καλούμενος). Πρὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἐτῶν κατῆλθεν ἐκ Μονοδενδρίου καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ἰωαννίνοις ὅπου ὑφίσταται μέχρι σήμερον ἡ οἰκία της, ἐν ᾗ διαμένουσιν οἱ πρωτεξάδελφοί μοι, υἱοὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρός μου Θεμιστοκλῆ. Δὲν γνωρίζω ἐκ πόσων καὶ ποίων μελῶν ἀπετελεῖτο ὅτε τὸ πρῶτον ἐγκατεστάθη ἐν Ἰωαννίνοις, οὐδὲ τὴν προτέραν γενεαλογίαν της, μὴ περισωθέντος ἐγγράφου τινὸς σχετικοῦ. Ἡ μνήμη μου ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ προπάππου μου Μιχαὴλ Μίσιου, ὅν, κατ' Ἀραβαντινόν, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπογυμνώσας τῆς περιουσίας του τὸν ἄρχοντα Κρεμύδαν καὶ μεριμνῶν περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν θυγατέρων του, ὑπεχρέωσε μετὰ τῶν Ν. Ἀθανασίου καὶ Δ. Μακρῆ νὰ νυμφευθῇ μίαν ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν ὁ Ἀλέξιος Μίσου καὶ ὁ Στέφανος Μίσου, ἀμφότεροι ἐν Ἰωαννίνοις ζήσαντες καὶ ἀποθανόντες· τοῦ Ἀλεξίου δὲ τέκνον ἦτο ὁ πατήρ μου Γεώργιος. Ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, ὁ Μιχαὴλ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τὸν συμπέθερον αὐτοῦ Στέφανον ὁτὲ μὲν καλεῖ ὁ Καμπανίας ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του *Χάτμανον*, ὁτὲ δὲ *Σπαθάρην* ὑποδηλῶν διὰ τούτων τὸν τίτλον αὐτοῦ τὸν ὑψηλὸν ὃν εἶχε παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Ἀλ. Μαυροκορδάτου. Εἴδομεν προηγουμένως ὅτι συνεπείᾳ τῆς φυγῆς τοῦ ἡγεμόνος Μαυροκορδάτου ἐκ τῆς Βλαχίας εἰς Ρωσίαν ὁ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ αὐτοῦ Σπαθάρης Στέφανος τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Ὑψηλάντου ἀπηλλάγη τῶν φυλακῶν καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος· ἀλλ' ἔτει 1805 εὑρίσκομεν ἄρχοντα *Σπαθάρην* καλούμενον ἐξόριστον ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀνακληθέντα εἰς τὴν πρωτεύουσαν δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ. Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ Σπαθάρης οὗτος εἶνε ὁ αὐτὸς Στέφανος ἢ ἄλλος τις τὸ αὐτὸ ἔχων ἀξίωμα καὶ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ κρατοῦντος πεσὼν ἐξωρίσθη εἰς Ἅγιον Ὄρος διαμένων ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων· ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' ὁ παρὰ τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων ὡς πρώην Κωνσταντινουπόλεως ἐφησυχάζων τῷ 1805 γράφει κατὰ Σεπτέμβριον τῷ Σκευοφύλακι τῆς μονῆς Σταυρονικήτα Γαβριὴλ καὶ τοῖς λοιποῖς προεστῶσι περὶ τοῦ Σπαθάρη τούτου τὰ ἑξῆς:

Μίσου εἶχεν ἀδελφὸν ἑτεροθαλῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντα, ἐξ αὐτοῦ δ' ἂν δὲν ἀπατῶμαι εἶναι καὶ ἡ πρὸς Μαυροκορδάτου συγγένεια. Δὲν γνωρίζω ἂν εἶχε καὶ ἄλλον ἀδελφόν· θὰ ἠδύνατο νὰ σᾶς πληροφορήσῃ περὶ τούτου ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπουργὸς τῆς Αὐλῆς καὶ ἄλλοτε πρέσβυς ἐν Λονδίνῳ τῆς Ρουμανίας κ. Μίσου, ὅστις, ὡς μανθάνω, κοινὴν μεθ' ἡμῶν τὴν καταγωγὴν ἀξιοῖ Ἐπίσης θὰ ἠδύνασθε νὰ ἀρυσθῆτε χρησίμους πληροφορίας ἐκ τῶν «Ζαγοριακῶν» (Α' ἐκδόσεως) τοῦ Ἰ. Λαμπρίδου, ἂν ἠδύνασθε νὰ τὰ εὕρητε, διότι εἶναι σπανιώτατα.

Ὅταν πρὸ ὀλίγου ἤμην ἐν Ἰωαννίνοις μοῦ ἐπεδείκνυον οἱ ἐξάδελφοί μου διάφορα συμβόλαια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινα ἐν Ρουμανίᾳ γενόμενα, εἷς τι δὲ ἐξ αὐτῶν νομίζω ὄχι μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι ἀνεφέρετο τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος Βλαχούτση. Τὴν ἐπιστολήν σας διεβίβασα πρὸς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις ἐξάδελφόν μου κ. Λέανδρον Μίσιον δικηγόρον, ὅστις κατέχων ὅ,τι περισώζεται ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς οἰκογενείας μας θὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀπαντήσῃ ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῇ.

Μετὰ σεβασμοῦ
Μ. Μίσιος.

Κατὰ τὸν μὲν κ. Μιχαὴλ Μίσιον τὸν εὐγενῶς λίαν σπεύσαντα νὰ μοὶ παράσχῃ τὰς ἀνωτέρω πολυτίμους οἰκογενειακὰς αὐτοῦ πληροφορίας εὐχαριστῶ δημοσίᾳ, τὸν δὲ κ. Λέανδρον, τὸν κατέχοντα τὸ οἰκογενειακὸν ἀρχεῖον τῶν Μισίων παρακαλῶ νὰ γνωρίσῃ διὰ τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» εἴτι περιεσώθη σχετικὸν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀρχοντικῆς του οἰκογενείας λείψανον, ἵνα φωτισθῇ ἐν τῷ συνόλῳ ἡ ἐθνικὴ αὐτῆς δρᾶσις καὶ περισωθῶσιν ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου τὰ πολύτιμα γραπτὰ καὶ προφορικὰ μνημεῖα, ἐξ ὧν διαφωτίζεται ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἡ τῶν ἀτόμων ἱστορία καὶ ἡ κοινωνικὴ αὐτῶν δρᾶσις.

Ὁ Στέφανος Μίσου εἶχε καὶ ἄλλον ἀδελφὸν ἐν Κωνσναντινουπόλει διαμένοντα πρὸς ὃν γράφει ὁ Καμπανίας τῷ 1790 καὶ παραπονεῖται ὅτι ὁλόκληρος χρόνος παρῆλθε χωρὶς νὰ ἀξιωθῇ ἀπαντήσεως οὔτε παρ' αὐτοῦ, οὔτε παρὰ τοῦ αὐταδέλφου του ἄρχοντος Χατμάνου (Στεφάνου)· οὗτος εἶχε σύζυγον τὴν Δομνίτζαν, ὁ δὲ Στέφανος τὴν Εὐφροσύνην (ἰδ. ἐπιστολὴν 24).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

«Μὲ τὸ νὰ ἦλθε τὸ ἰτλάκι τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος Σπαθάρη, καὶ ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἀπὸ Ἰβήρων ἀπεφάσισεν ἡ εὐγένειά του διὰ θαλάσσης νὰ ἐβγῇ εἰς τὸ Τζάϊ-ἀγιζὶ εἰς τὸ Ὀρφάνι μὲ κολοβόν, καὶ ἐπειδὴ ὁ κολοβὸς τῶν Ἰβήρων ἀπὸ πολυκαιρίαν καὶ ἀκαλαφάτισμα κάμνει νερά, νὰ ἔχετε τὴν εὐχὴν νὰ δώσητε τὸ καΐκιόν σας, καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τὸν χα'' Γεώργιον Αἰνίτην καραβοκύρην μὲ δύο ἄλλους συντρόφους του, καὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ Ἰβήρων τρεῖς τέσσαρας πατέρας· νὰ ἔχωμεν δὲ ἀπόκρισίν σας ἕως ἐσπέρας νὰ στείλωμεν αὔριον τοὺς ἀνθρώπους νὰ φέρουν τὸ καΐκιον ἐδώ».

αωε' Σεπτεμβρίου κε' [1].

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς καὶ ἀναμφισβητήτως καταφαίνεται ἡ Ἠπειρωτικὴ καταγωγὴ τοῦ Θεοφίλου καὶ οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ οἱ συνδέοντες αὐτὸν μετὰ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἐν ᾗ ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου τετάρτου τῆς ιη' ἑκατονταετηρίδος, ἔνθα διήνυσε τὸ μαθητικὸν αὐτοῦ στάδιον φοιτήσας πρῶτον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Πάνου Καραϊωάννου δαπάναις τοῦ Μάνου Γκιούμα τῷ 1675 οἰκοδομηθεῖσαν Σχολὴν ἐν Ἰωαννίνοις [2], ἐν ᾗ ἐδίδασκεν ὁ πολὺς τὴν σοφίαν καὶ ἀείμνηστος διδάσκαλος Μπαλάνος Βασιλόπουλος [3] (1723—1760)

[1] Εὕρηται ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς μονῆς Σταυρονικήτα ὑπὸ στοιχ. κα'· ἐν τέλει κεῖται σφραγὶς ἐξ ἰσπανικοῦ κηροῦ ἐφ' ἧς τὰ γράμματα ΓΡ-ΙΣ ΠΡ-ΚΣΤ 1797. Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Γαβριὴλ Σταυρονικητιανοῦ* ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» ἔτος Ε' σελ. 205.

Ὅτι ὁ Σπαθάρης διέμεινεν ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἔχομεν μαρτυρίαν καὶ ἐξ ἄλλου ἐγγράφου ἀποκειμένου ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε ὑποσχετικὸν Μιχαήλ τινος Καμινάρη, υἱοῦ εὐγενῶν γονέων, ὅστις πάσχων ἐστάλη εἰς τὴν μονὴν πρὸς θεραπείαν ὡς γίνεται δῆλον ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' πρὸς τὸν χαρτοφύλακα τῆς μονῆς Ἰβήρων, κειμένης καὶ ταύτης ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς αὐτῆς μονῆς. Τὸ ὑποσχετικὸν τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐπικυροῖ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἔχει οὕτω: «Διὰ τοῦ παρόντος μου ὑποσχετικοῦ καὶ ἀποφαντικοῦ δηλοποιῶ ἔμπροσθεν τοῦ παναγιωτάτου Δεσπότου καὶ τοῦ εὐγενεστάτου *ἄρχοντος Σπαθάρη*, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θέλω ὀνιχιάσω κανένα, οὔτε τζημπίσω, οὔτε δαγκάσω, οὔτε λακτίσω, οὔτε μαχαῖρι ἢ πειροῦνι ἀσυκώσω φοβερίζων ἢ κτυπήσω· καὶ ἂν φοραθῶ παραβάτης τῶν ἀνωτέρω, στέργω εὐχαρίστως νὰ μαστιγώνωμαι διὰ φάλαγγος ἐπὶ ρητοῖς ραβδισμοῖς νομικοῖς παρὰ μίαν τεσσαράκοντα· διὸ καὶ ὑπογράφομαι ἰδιοχείρως πρὸς δήλωσιν καὶ βεβαίωσιν τῆς ἄνω ὑποσχέσεως

αωε' Ἰουλίου ιε' *Μιχαὴλ Λαπίθης Καμινάρης*
ὑπόσχομαι.

Ἂν ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Σπαθάρη τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὰ ἀνωτέρω δύο ἔγγραφα κρύπτεται ὁ ἡμέτερος Στέφανος Μίσου εἶναι δύσκολον ν' ἀποδειχθῇ καὶ πιστευθῇ ὅτι παρέτεινε τὸν βίον μέχρι τοῦ 1805 ἀφοῦ εὕρηται ὑπογεγραμμένος ἐν πατριαρχικῷ Γράμματι τοῦ Σεραφεὶμ τῷ 1757 (πρβλ. *Κεραμέως* Ἑλληνικὰ κείμενα χρήσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρουμανίας. Ἐν Βουκουρεστίῳ 1909).

[2] Ἰδ. *Μ. Παρανίκα* Σχεδίασμα σελ. 64.

[3] Ἡ Σχολὴ ἐν ᾗ ὁ Μπαλάνος ἐπὶ τεσσαρακοντίαν σχεδὸν ἐδίδαξεν ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ *Μπαλαναία*. Περὶ τῶν πρώτων τῆς Σχολῆς ταύτης διδασκάλων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

διαδεχθεὶς τὸν ἐπὶ δεκαπεντίαν ὅλην ἐν αὐτῇ διδάξαντα Μεθόδιον τὸν Ἀνθρακίτην.

ποιεῖται μνείαν ὁ υἱὸς τοῦ Μπαλάνου, ὁ καὶ τὸν πατέρα διαδεχθεὶς ἐν τῇ διευθύνσει τῆς Σχολῆς, Κοσμᾶς Μπαλάνος ἐν ἐκδοθέντι αὐτοῦ συγγράμματι φέροντι τὸν τίτλον:

«Κοσμᾶ ἱερέως Μπαλάνου ἱερέως Βασιλοπούλου τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ ἐπιστημονικωτάτου μεγάλου οἰκονόμου καὶ διδασκάλου Ἰωαννίνων Ἔκθεσις συνοπτικὴ Ἀριθμητικῆς, Ἀλγέβρας καὶ χρονολογίας, συντεθεῖσα μὲν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς χάριν τῶν γνησίων αὐτοῦ μαθητῶν καὶ λοιπῶν φιλομαθῶν, προσφωνηθεῖσα δὲ τῇ φιλομούσῳ καὶ φιλοπάτριδι εὐγενεστάτῃ ἀδελφότητι τῶν Κυρίων Ζωσιμάδων, ἧς καὶ ἀναλώμασι νῦν πρῶτον τύποις ἐκδέδοται. Ἐν Βιέννῃ 1798. Παρὰ Μαρκ. Πουλίου».

Ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ τῇ προτασσομένῃ τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος περισώζονται πολύτιμοι πληροφορίαι περὶ τῶν διδασκάλων τῆς περιωνύμου ταύτης τῶν Ἰωαννίνων Σχολῆς: «Εἰς αὐτὸ τὸ Σχολεῖον. λέγει ὁ Κοσμᾶς, ἀφ' οὗ οἰκοδομήθη ὑπὸ τοῦ ποτὲ *Πάνου Καραϊωάννου* διὰ δαπάνης τοῦ ἀειμνήστου *Μάνου Γκιούμα* ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι οἱ ἑφεξῆς:

Βησσαρίων ἱερομόναχος ὁ Μακρῆς ὁ ὁποῖος ἐσύνθεσε τὴν ἐπωφελεστάτην διὰ τοὺς ἀρχαρίους Γραμματικὴν καὶ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν.

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ Σουγδουρῆς, ὅπου συνέγραψε τὴν εἰσαγωγικὴν Λογικὴν καὶ τὴν συμφωνίαν Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ Καινῆς καὶ ἐγχειρίδιον τῆς Γραμματικῆς.

Ἀναστάσιος ἱερεὺς παπᾶ Βασιλείου, ὅπου μετέφρασε τὴν Μαθηματικὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν Λευχομονοῦσαν Ρητορικήν.

Μεθόδιος ἱερομόναχος ὁ Ἀνθρακίτης ὅπου συνέγραψε τὸ ἐπωφελὲς ἐκεῖνο βιβλίον οὗ ἡ ἐπιγραφὴ «Βοσκὸς λογικῶν προβάτων» καὶ τὰς χριστιανικὰς διδασκαλίας· ὁ ὁποῖος μετεκόμισεν ἀπὸ τὰ δυτικὰ μέρη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας καὶ μετέφρασεν, ὅπου πρὸ χρόνων εἶχον λείψει ἀπὸ αὐτὴν φέρωντας ὡσὰν μία μυριοφόρος ὁλκὰς διάφορα εἴδη ἐμπορίας.

Αὐτὸς ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενόμενος *Μπαλάνος ἱερεὺς Βασιλόπουλος*. ὁ ἐμὸς πατὴρ καὶ διδάσκαλος μετέφρασεν εἰς τὸ ἑλληνικώτερον, ἀνέθρεψεν, ηὔξησεν, ἀνεπλήρωσεν, εἰς τύπον ἐξέδωκε καὶ παρέδωκε φιλοπόνως εἰς τοὺς ἐραστὰς τῆς μαθήσεως ἐν αὐτῷ τῷ Σχολείῳ σχεδὸν *τεσσαράκοντα χρόνους* χρηματίσας μετὰ Μεθόδιον διδάσκαλος, μὲ μεγάλην ὠφέλειαν τῶν διδασκομένων. Ἀφίνω νὰ λέγω τὰ λοιπά του φιλοπονήματα τὰ ὁποῖα δὲν τὸ ἀπαιτεῖ ὁ παρὼν καιρὸς διὰ νὰ εὔγουν εἰς φῶς.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ Σχολεῖον προῆλθε *Μελέτιος ὁ πρότερον μὲν Ἄρτης, ὕστερον δὲ Ἀθηνῶν ἀρχιεπίσκοπος*, ὅπου συνέγραψε τὴν ἱστορικὴν Γεωγραφίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ τὸ Ἀστρονομικὸν Συνταγμάτιον, τὸ ὁποῖον σώζεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ αὐτοῦ Σχολείου ἀνέκδοτον.

Παρθένιος ἱερομόναχος ὁ Κατζούλης τοῦ ὁποίου φιλοπονήματα εἶναι τὸ Ἀποφθεγματάριον καὶ τὸ πεζὸν Παροιμιαστήριον.

Θεόφιλος, ὁ Καμπανίας ἐπίσκοπος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ νομικὰ καὶ φιλολογικά του συγγράμματα ὠφελεῖ ὄχι ὀλίγον ἐκείνους ὅπου τὰ μεταχειρίζονται

Γεώργιος Κωνσταντίνου, τοῦ ὁποίου τὸ Λεξικὸν εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν καὶ εἰς κάθε ἑλληνικὸν σπουδαστήριον εὑρίσκεται εἰς χρῆσιν ἐκείνων ὅπου γυμνάζονται τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον. *Καὶ τὸ θαυμαστὸν ὅλοι αὐτόχθονες* καὶ *βλαστοὶ τῆς πατρίδος μας* καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου, ἔξω ἀπὸ τὸν Λεξικοποιὸν Γεώργιον καὶ ἄλλοι πολλοὶ τοὺς ὁποίους δὲν ἀπαριθμῶ».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἡ ἀφιερωτικὴ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 21 Μαΐου τοῦ 1796· ταύτην δὲ ὑπογράφει *Κοσμᾶς ἱερεὺς Βασιλόπουλος ὁ οἰκονόμος Ἰωαννίνων καὶ διδάσκαλος.*

(Ἀντίτυπον τῆς ἐκδόσεως ταύτης σώζεται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλ. Κοινότη-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐν τῇ Μπαλαναίᾳ Σχολῇ ἐφοίτησεν ὁ Θεόφιλος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ διαδεξαμένου τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν τῇ διευθύνσει τῆς Σχολῆς Κοσμᾶ Μπαλάνου μέχρι τοῦ 1742 καὶ ἐκ ταύτης ἀπεκόμισε τὰ ὑγιᾶ τῆς παιδείας σπέρματα, τὰ ὁποῖα ἔμελλον τόσους εὐχύμους καὶ ἀγλαοὺς καρποὺς ν' ἀποφέρωσι· διότι οἱ σοφοὶ καὶ θεοσεβεῖς ἐκεῖνοι διδάσκαλοι δὲν ἐφρόντιζον μόνον νὰ πλουτίσωσι τοὺς μαθητευομένους διὰ τῶν ξηρῶν γραμματικῶν γνώσεων, ἀλλ' ὡς κρηπίδα τὴν θρησκείαν ἔχοντες ἐμόρφουν αὐτοὺς χριστιανοπρεπῶς τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων ὡς ἀρίστην βάσιν τῆς αὐτῶν διδασκαλίας προβάλλοντες, ὡς διεσώθησαν ἐν τοῖς κώδιξι τῶν ἱερῶν μονῶν τὰ σχολικὰ ταῦτα κείμενα, λόγοι τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας πατέρων Χρυσοστόμου, Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἄλλων ἑρμηνευμένοι καὶ ἐξηγημένοι κατὰ τὰς σχολικὰς παραδόσεις καὶ ἐκ τῶν διδαγμάτων τούτων ἐπότιζον τὸν νοῦν καὶ ἐστήριζον εἰς τὴν ἀρετὴν τὴν καρδίαν· διὰ τοῦτο καὶ ὅτε συνίστα ὁ Θεόφιλος εἰς τὸν ἐν Ναούσῃ διδάσκαλον Ἀναστάσιον Καμπίτην τὸν προστατευόμενον αὐτοῦ διάκονον Μακάριον ἔγραφεν αὐτῷ: «Εὖ εἴδαμεν ὅτι καὶ ὁ κῆπος ἀφθόνως καὶ τούτῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνοιχθήσεται καὶ τῶν ἡδυπνόων ἀνθέων δαψιλῶς κοινωνηθήσεται δι' ἡμῶν κατ' ἐξοχὴν χάριν... μελέτω δ' αὐτῇ πρὸς τούτοις καὶ τῆς τοῦ νέου χρηστοηθείας· *τῆς γὰρ ἠθικῆς ἀπούσης ἀφιλόσοφος κρίνεται κἂν τις ᾖ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν ἐνδιαίτημα*» (Ἐπιστολὴ 32). Ὅπως ἐδιδάχθη ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Μπαλάνου, οὕτως καὶ ἐδίδαξεν ἐν τῷ ποιμαντικῷ αὐτοῦ σταδίῳ. Διότι μόναι αἱ γνώσεις ἄνευ τῆς ἠθικῆς τῆς καρδίας διαπλάσεως ἀπεδείχθησαν ὄχι μόνον ἀνωφελεῖς, ἀλλὰ καὶ ζημίας πρόξενοι. Καὶ δὲν ἠδύνατο ὁ Θεόφιλος νὰ μορφωθῇ ἐν τῇ Σχολῇ τῆς πατρίδος ἄλλως, ἀφοῦ αἱ παραδόσεις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ταύτης μέχρι τῶν ἡμερῶν του ἦσαν θεοκρατικαὶ βάσιν ἔχουσαι τὴν ἠθικὴν τῆς καρδίας διάπλασιν καὶ τὴν χριστιανικὴν μόρφωσιν· εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι ἱερεῖς ἐπὶ σειρὰν πολλῶν ἐτῶν τῆς Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων προστάντες, ὁ Μακρῆς Βησσαρίων, ὁ Σουγδουρῆς Γεώργιος, ὁ Παπᾶ Βασιλείου Ἀναστάσιος, ὁ Ἀνθρακίτης Μεθόδιος, ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος καὶ Κοσμᾶς Βασιλόπουλος, ἀνέδειξαν αὐτὴν ὄχι μόνον

τος Τεργέστης ὑπ' ἀριθ. 401. Πρβλ. *Legrand* Bibliographie Hellenique ou description raisonnée des ouvrages publiés par les grecs au dix—huitième siècle. Paris 1918).

Τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου εὑρηται εἰς δύο Κώδικας τῆς Μεγίστης Λαύρας ἐν ἁγίῳ Ὄρει Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους· ἐν κώδ. *Ω67* καὶ *Ω68* («Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους καταστρωθεῖσα εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων κατὰ τὸν Γαληνόν». (Ἰδ. κατάλογον τῶν Κωδίκων τῆς μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν ἁγίῳ Ὄρει) *ὑπὸ Σπυρίδωνος μοναχοῦ Λαυριώτου* σελ. 340—341. Paris 1925).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τῶν Μουσῶν ἀληθινὸν ἐνδιαίτημα, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβείας τέμενος· καὶ ἀπεκόμιζον οἱ φοιτῶντες πλούσια τὰ ἐφόδια ἵνα ἀποβῶσιν ἐν τῷ κοινωνικῷ σταδίῳ χρηστοὶ καὶ ἐνάρετοι πολῖται, οἷοι ἦσαν οἱ τῆς παλαιᾶς γενεᾶς.

Ἐμεσουράνει ἀκόμη ἡ τοῦ Μπαλάνου Σχολὴ καὶ ἐξέπεμπε τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς εἰς τὸ σκοτεινὸν ἔθνος καὶ ἰδοὺ ἄλλη ἑστία φωτὸς πήγνυται ἐν Ἰωαννίνοις διὰ τῆς φιλομουσίας τῶν ἐν Βενετίᾳ ἠπειρωτῶν ἐμπόρων τῶν ἀδελφῶν Μαρουτσῶν, Σίμωνος καὶ Λάμπρου [1] καὶ καλεῖται νὰ διδάξῃ ἐν αὐτῇ τῷ 1742 ὁ πολὺς τὴν σοφίαν καὶ περικλεὴς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις. Γεγονὸς σπουδαιότατον διὰ τὸν καθ' ὅλου ἑλληνισμόν· τὰ Ἰωάννινα κατελάμβανον τὰ πρωτεῖα ἐν τῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀγῶνι τοῦ Ἔθνους καὶ εἰς τὸ περίλαμπρον τοῦτο πανδιδακτήριον συνέρρεον ἀπὸ πάσης γωνίας τοῦ ἑλληνισμοῦ ἵνα ἀντλήσωσι τῆς παιδείας τὰ νάματα· ἡ φήμη τοῦ μεγάλου διδασκάλου, τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου, ὡς μαγνητικὴ βελόνη ἐφείλκυσε τοὺς τῆς προγονικῆς παιδείας ἐραστάς. Καὶ εἰς τοὺς πόδας τοῦ σοφοῦ διδασκάλου εὑρίσκομεν παρακαθήμενον καὶ τὸν διψῶντα νεανίαν Θεόφιλον. Ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Εὐγενίου συνεπλήρωσε τὴν θεολογικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν, καὶ ἀπέβη εἷς τῶν διαπρεπεστέρων αὐτοῦ μαθητῶν, πρὸς ὃν μετὰ σεβασμοῦ ἐνητένιζεν ὁ Εὐγένιος, διάκονος ἔτι ὢν αὐτός, καθ' ὃν χρόνον ὁ μαθητὴς ἐπίσκοπος λίαν ἐνωρὶς Καμπανίας ἐγίνετο· καὶ ὁ διδάσκαλος τῷ μαθητῇ γράφων ποτὲ ὑπεσημειοῦτο *«εὐπειθὴς καὶ ὑπήκοος υἱὸς ἐν Χριστῷ καὶ δοῦλος Εὐγένιος ἱεροδ. Βούλγαρις* [2].

Ὅτι ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Βουλγάρεως ἔχομεν σαφῆ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ Θεοφίλου ἐξ ὧν γράφει πρός τινα τῶν ἀρχιερέων (ἴσως τὸν ἅγιον Βοδενῶν Τιμόθεον) ἀποστείλαντα αὐτῷ ἐξ ἁγίου Ὄρους, ἔνθα ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως, τὸ προοίμιον πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἐπίκρισιν· ὁ δὲ ἁπάντων πρὸς αὐτὸν λέγει· «Περὶ δὲ τῆς ἑρμηνείας εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου, ἧς τὸ προοίμιον χαριζομένη ἐπέστειλεν, ἤκουσα πολλάκις Εὐγενίου τοῦ πάνυ, *παρ' αὐτῷ μαθητευόμε-*

---

[1]) Ἡ Σχολὴ τῶν Μαρουτσῶν τῷ 1742 ἱδρυθεῖσα ἤκμαζε μέχρι τοῦ 1797 ἢ κατὰ Βελοῦδον 1795 (ἴδ. ἐν Χρυσαλλίδι ἔτος 1864 σ. 87).

[2]) Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλάδος σώζεται κῶδιξ αὐτόγραφος τοῦ Βουλγάρεως ὑπ' ἀριθ. 1171 (ἐκ φύλλων 32) φέρων τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν: «Τῷ θεοφιλεστάτῳ, σεβασμιωτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ ἐπισκόπῳ Καμπανίας κυρίῳ μοι κυρίῳ Θεοφίλῳ τίνα τὸ πάλαι καὶ νῦν περὶ τῶν παλιρροιῶν φιλοσοφηθέντα ζητήσαντι, ὁ εὐπειθὴς καὶ ὑπήκοος υἱὸς ἐν Χριστῷ καὶ δοῦλος Ε ἱερ: Β». Καὶ ἐν ὑποσημειώσει τοῦ χειρογράφου ταῦτα: «Τοὐτὶ τὸ σχεδίασμα ἐπέμφθη μὲν τῷ ζητήσαντι ἐπισκόπῳ Καμπανίας, αἰτηθὲν δ' ἔπειτα παρὰ τοῦ παναγιωτάτου κυρίου Θεσσαλονίκης ἐστάλη τῇ αὐτοῦ Παναγιότητι, ὑφ' ἧς αἰτήσαντί μοι ἐδωρήθη τῷ γνησίῳ μαθητῇ τὸ τοῦ οἰκείου διδασκάλου σοφὸν καὶ τερπνὸν ἰδιόχειρον» (ἴδ. *Β. Μυστακίδου* ἐν «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» ἔτος ΙΖ' σελ. 87).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νος, ὅτι ἡ Ἀποκάλυψις, τό τε Ἆσμα καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ μυστικότευκτα ὄντα πολλαχῶς ἐκλαμβάνεσθαι δύνανται καὶ ὑψηλοτέρας χρήζουσι θεωρίας. Ἡ πανιερότης της λοιπόν, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν Αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος, ἀναλαβοῦσα τουτονὶ τὸν ἀγῶνα, τὸ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα μὴ ἄλλεσθαι ἐπισταμένη καὶ παραφυλάττουσα εἴθε εὐδαιμονήσειε κατὰ τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς ὁδηγουμένη εἰς τὴν τῶν μυστηριωδῶν ἀνακάλυψιν» (Ἐπιστολὴ 65).

Ὁ Εὐγένιος ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις εἰς δύο διαφόρους περιόδους. Τὸ πρῶτον ἅμα τῇ συστάσει τῆς Μαρουτσαίας Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1742-1746 καὶ τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ 1750-1753, ἐκ Κοζάνης ἐπανελθὼν (ἔνθα ἐπὶ τριετίαν ἐδίδαξεν) τῇ ἐπιμόνῳ παρακλήσει τῶν εὐεργετησάντων αὐτὸν ἀδελφῶν Μαρουτσῶν, τῶν καὶ ἱδρυτῶν τῆς ὁμωνύμου Σχολῆς[1]. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐν τῇ ἐν λόγῳ Σχολῇ σχολαρχίαν ἀποδέχομαι τὴν παρ' αὐτῷ φοίτησιν τοῦ Θεοφίλου, διότι κατὰ τὸ 1782 γράφων εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς παρὰ τὴν Βέρροιαν Μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου Γρηγόριον παραπονεῖται πλέον διὰ τὸ ἐπελθὸν γῆρας καὶ τὴν μετὰ κόπου ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κίνησιν. «Ἐγήρασα, ἀγαπητὲ καθηγούμενε, καὶ βαρύνομαι τὰς ὁδοιπορίας καὶ τοῦτο αἴτιον καὶ τῆς εἰς τὴν ἱερὰν ὑμῶν μονὴν ἀνεπιδημίας μου διὰ τοσούτων χρόνων»[2]. Καὶ ἂν ὑποτεθῇ εἰκοσαέτης νεανίας φοιτῶν παρὰ τῷ Εὐγενίῳ κατὰ τὸ πρῶτον τῆς σχολαρχίας του στάδιον (1742-1746) πάλιν εὕρηται εὔλογον τὸ παράπονον τοῦ γήρατος τὸ φερόμενον κατὰ τὸ 1782 ὡς δικαιολογία τοῦ δυσκόλου τῆς πρὸς τὴν Βέρροιαν μεταβάσεως, ἀφοῦ ἤδη παρίπτευσε τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος. Ἀλλὰ τὸ πικρὸν τοῦτο τῶν γηρασκόντων παράπονον προβάλλει καὶ μετὰ δεκαετίαν ὅλην, μέχρι τοῦ 1792, καὶ εἰς ἄλλους μεθ' ὧν ἀλληλογραφεῖ ὡς δικαιολογίαν πρὸς καθυστέρησιν κοινωνικῶν καθηκόντων· ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι εἰς λιπαρὸν ἔφθασε γῆρας τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ὑπερβάς, ἄγνωστον δὲ πότε ἀποθανών. Οὕτω τῷ 1791 γράφων τῷ μητροπολίτῃ Ἄρτης Μακαρίῳ διελθόντι διὰ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ λέγει. «Μοὶ ἐπέφερεν ἀσπλάγχνως ἡ τύχη πρὸς τοῖς ἄλλοις δυστυχήμασι καὶ τὸ νὰ μὴ τύχω εἰς Καυσοχῶρι ὅταν διέβαινε μετὰ τῆς εὐγε-

---

[1]) Τὸν Εὐγένιον διεδέχθη ἐν τῇ Μαρουτσαίᾳ Σχολῇ (1746—1750) ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀναστάσιος Μοσπινιώτης, ὅτε δὲ ἀπὸ τοῦ 1753 ἐκλήθη ὁ Εὐγένιος παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς (1753—1758), τὴν διεύθυνσιν τῆς Μαρουτσαίας ἀνέλαβεν ὁ ἐκ Μετσόβου Τρύφων ἱερομόναχος φίλος τοῦ Βουλγάρεως καὶ συνδιδάσκαλος διατελέσας αὐτοῦ κατὰ τὴν δευτέραν ἐν Ἰωαννίνοις σχολαρχίαν. (Ἴδε *Παρανίκα* Σχεδίασμα σ 65).

[2]) *Μαργαρίτου Κωνοτατινίδου* ἐπιστολὴ Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας (ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Τεργέστῃ Ἑλληνικῆς Κοινότητος) πρὸς Γρηγόριον καθηγούμενον τῆς παρὰ τὴν Βέρροιαν ἱερᾶς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Σκήτεως. Ἐν «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» τόμ. ΙΒ' σελ. 382.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νεστάτης συμπεθερᾶς μου διὰ τὴν βασιλεύουσαν, διὰ νὰ ἀποδώσω τῇ μὲν ὑμετέρᾳ Πανιερότητι ἰδίως τὰς χρεωστικὰς προσκυνήσεις μου καὶ νὰ ὑποδεχθῶ ἀμφοτέρους εἰς τὴν ταπεινὴν παροικίαν μου... *ἂν δέν με ἐμπόδιζε τὸ γῆρας* ἤθελα τρέξω εὐθὺς ἕως εἰς τὸ Ἀραπλί, ὅπου ἔμεινε τὸ ἑσπέρας, ἀπέχον δύο ὡρῶν διάστημα τῆς Κολακίας διὰ νὰ ἀφοσιώσω τὸν πόθον μου» (Ἐπιστολὴ 61 καὶ 62). Καὶ ὁ μητροπολίτης Βοδενῶν Τιμόθεος τῷ αὐτῷ ἔτει γράφων πρός τινα περὶ ἰδίας αὐτοῦ ἀνιαρᾶς ὑποθέσεως, περὶ ἧς κατωτέρω ὁ λόγος, ἐπισημειοῖ· «Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Κολακίαν, χωρίον τοῦ ἁγίου Καμπανίας, εὗρον καλῇ τύχῃ *τὸν ἀληθῶς ἀξιοσέβαστον γέροντα* ἅγιον Καμπανίας ὁ ὁποῖος μὲ ὑπεδέχθη ὡς εἰλικρινὴς ἀδελφὸς παρηγορῶν με καὶ ἐνισχύων εἰς τὰ ἐπελθόντα δεινά» (Ἐπιστολὴ 53).

Ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑψηλὸς αὐτοῦ συγγενὴς ὁ Χάτμανος Στέφανος Μίσου ἁπαντῶν εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Θεοφίλου γνωρίζει αὐτῷ ὅτι ὁ νεοκλεὴς Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεράσιμος «ἐκ τῆς καλῆς ὑπολήψεως τοῦ ὀνόματός της καὶ ἐκ τῆς ἀναμεταξὺ ἡμῶν συγγενείας καὶ οἰκειότητος τὴν ὑπερηγάπησε, τὴν εὐλαβεῖται καὶ μάλιστα τὴν ἐδιώρησε καὶ ἐπίτροπόν του ὁποῦ νὰ παρασταθῇ εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς Πανιερότητός του .... ὁ ὁποῖος μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι ὄχι μόνον θέλει τὴν ἀγαπᾷ καὶ εὐλαβεῖται, ἀλλὰ μάλιστα ἐπιθυμεῖ ἀδιαλείπτως καὶ ἀχωρίστως νὰ συζήσῃ τῇ Πανιερότητί της *καὶ νὰ τὴν ἔχῃ εἰς τόπον πατρὸς*» (Ἐπιστολὴ 8). Ὁ κυρίαρχος μητροπολίτης ὅσον νέος καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο δὲν θὰ ἐδήλου υἱϊκὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸν ἐπίσκοπον Θεόφιλον ἂν ὄντως, πλὴν τῶν ἐξαιρετικῶν αὐτοῦ προσόντων, δὲν εἶχε καὶ τῆς ἡλικίας τὸ αἰδέσιμον. Διὰ τοὺς λόγους τούτους φρονῶ ὅτι ὁ χρόνος τῆς φοιτήσεως τοῦ Θεοφίλου παρὰ τῷ Εὐγενίῳ ἀνάγεται εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐν Ἰωαννίνοις σχολαρχίαν (1742—1746).

Ποῦ μετέβη ἐκ τῆς Σχολῆς τῆς πατρίδος του ἀποφοιτήσας, πότε ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ ἐπίσκοπος, πόσα ἔτη προέστη τῆς ἐπισκοπῆς του καὶ πότε ἀπέθανε παραμένουσιν ἄγνωστα διὰ τὴν ἔλλειψιν πηγῶν. Ὡς ἀσφαλῆ τεκμήρια τῆς πολυμεροῦς αὐτοῦ ἀρχιερατικῆς δράσεως κατέχομεν τὰς περισωθείσας αὐτοῦ ἐλαχίστας ἐπιστολὰς καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἱεραρχῶν, μεθ' ὧν ἐπεκοινώνει, καὶ ὡς χρονικὸν σημεῖον τὸ ἀπὸ τοῦ 1782 μέχρι τοῦ 1793 ἐν ᾧ περιστρέφεται ἡ περισωθεῖσα ἀλληλογραφία του· ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλον τὸ σμικρὸν τοῦτο διάστημα καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν γραπτῶν μνημείων ἀρυόμεθα ἀξιοσπούδαστα διδόμενα ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας αὐτοῦ ἱκανὰ νὰ ἀναστηλώσωσι τὴν εἰκόνα ἐξαιρετικῆς ἱερᾶς φυσιογνωμίας, ἀγωνισθείσης πολυτρόπως ἐν τοῖς μαύροις τῆς δουλείας καιροῖς πρὸς στηριγμὸν τοῦ ἰδίου ποιμνίου καὶ φωτισμὸν τοῦ Γένους διὰ τῶν πολυτίμων αὐτοῦ συγγραφῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πρώτην ἐξωτερικὴν μαρτυρίαν περὶ τοῦ Θεοφίλου ὡς ἐπισκόπου Καμπανίας, πολὺ ἀρχαιοτέραν τῆς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐπιστολῶν παρεχομένης, ἔχομεν ἔκ τινος ποιήματος τοῦ ἐν Βερροίᾳ διδασκάλου Σταματίου Μπεκελλίδου, ὅστις ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Καμπανίας εἰς Βέρροιαν τῷ 1773 κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον συνέταξεν αὐτὸ καὶ ἐπέδωκε τῷ Θεοφίλῳ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Βερροίᾳ ἐπιδημίας του. Τὸ ἐν λόγῳ ποίημα εἰς τὸν σοφὸν Καμπανίας εὕρηται μετὰ καὶ ἄλλων πέντε ἐπιγραμμάτων τοῦ διδασκάλου Ἀναστασίου Καμπίτου τοῦ ἐκ Ναούσης ἐν τῷ Κώδικι *723* σελ. 417 τῆς ἱερᾶς τοῦ Βατοπεδίου μονῆς[1], περιέχοντι τὸ φιλοπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου «Ταμεῖον τῆς Ὀρθοδοξίας», καὶ ἔχει ἐπὶ λέξει οὕτω :

«Πρὸς τὸν πανιερώτατον καὶ σοφελλογιμώτατον ἅγιον Καμπανίας κύριον κύριον Θεόφιλον, ἐν Βερροίᾳ ἀποδημήσαντα τῷ ᾳψογ' Ἀπριλίῳ.

Ἀρχιθύτης Θεόφιλος δ' ἄμμι πάρεσιν ἱρὸς φὼς
μητρὸς τ' ἀφιερῆς ἔξαρχος ὃς σοφίῃ
ἐκπάγλως φαίνει· φαίνει δὴ ἀστὴρ ὅσσα ἄριστος
Ἰωαννίνων λείριον ἐκ γεραός·
στίλβει δ' εὐσεβείῃ τε μ' ἄλα εἰσέτι ἀγλαίηφι·
θαῦμα ἰδέσθαι τὸν δ' ἀνέρα λογάδα.
Ἥδεο κράντωρ χριστωνύμου πρύτανι λαοῦ
καλοκαγαθίῃ δέχνυσο θ' ἅμα ἔπη».

Ἐκ τούτου τὸ πρῶτον μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1773 ἦν ἤδη ἐπίσκοπος Καμπανίας ἐπισκεφθεὶς ὡς τοιοῦτος τὴν Βέρροιαν· ἂν τὸ ὑποδεικνυόμενον ἔτος εἶνε τὸ πρῶτον τῆς ἀρχιερατείας του, τοῦτο δὲν δύναμαι ν' ἀποδείξω. Πάντως ὅμως ἐκ τῶν διδομένων χρονολογιῶν, ἀπὸ τοῦ 1773 τοῦ ἀνωτέρω ποιήματος μέχρι τοῦ 1793 τοῦ σημειουμένου ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του ἔχομεν εἰκοσαετὲς ἀρχιερωσύνης διάστημα βέβαιον ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ· βεβαίως οὔτε τὸ 1773 δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀρχὴ τοῦ ἀρχιερατικοῦ αὐτοῦ σταδίου, οὔτε τὸ 1793 ὡς τέλος, ἀγνοουμένου τοῦ χρόνου τῆς χειροτονίας του καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ θανάτου του, ἀφοῦ ἄλλως τε κατὰ τὰς ἰδίας ὁμολογίας ἦν ὑπέργηρως, δυσκόλως μετατοπιζόμενος ἐκ τῆς ἕδρας τῆς ἐπισκοπῆς του καὶ διὰ τὸ γῆρας παραπονούμενος. Ἔχομεν λοιπὸν ὡς ἀσφαλῆ μακροχρόνιον, καρποφόρον, πλουσίαν καὶ πολυποίκιλον ἀρχιερατικὴν δρᾶσιν ἐκδηλουμένην σαφῶς ἐν ταῖς περισωθείσαις αὐτοῦ ἐπιστολαῖς, ἔν τε τῷ πρακτικῷ καὶ θεωρητικῷ σταδίῳ τῆς ὑψηλῆς διακονίας του. Ὁ ταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὁδηγίαν καὶ στηριγμὸν

[1]) Ἴδε κατάλογον τῶν ἐν τῇ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων Κωδίκων ὑπὸ *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου πρ. Λεοντοπόλεως* καὶ γέροντος *Ἀρκαδίου Βατοπεδινοῦ*, ἐν Παρισίοις 1924.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ ποιμνίου ἐδαπάνησεν ἑαυτὸν ἐν τῇ φρουρᾷ, ἐπότισεν, ἔθρεψεν, ἐστήριξε τύπος καλοῦ ποιμένος καὶ ὑπόδειγμα περίζηλον τῇ συγχρόνῳ ἱεραρχίᾳ δειχθείς, ἀλλ' ἐπὶ τούτοις καὶ περὶ τῆς ὅλης ἐκκλησίας προνοούμενος καὶ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Γένους στοχαζόμενος ἐνέκυψεν εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς, τῶν ὁποίων τοὺς καρποὺς ἁπλήστως ἐγεύετο ἡ πεινῶσα ἐποχή, καὶ κατέλιπεν ἡμῖν ὡς κληρονομίαν τιμίαν καὶ πολύτιμον περισπούδαστα συγγράμματα πεπληρωμένα σοφίας καὶ γνώσεως παντοδαπῆς· τὴν δᾷδα τοῦ φωτὸς ἀπὸ τῆς Ἠπειρωτικῆς ἑστίας μετακινήσας ἔστησεν εἰς τὰ Μακεδονικὰ πεδία, ὅπου φλόγες ἔκλαμπροι τῆς ζωογονηθείσης προγονικῆς παιδείας ἀπὸ πολλοῦ ἀνεδίδοντο καὶ κατηύγαζον τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην ἐθνικὴν περίοδον. Ἐκπαιδευτήρια θάλλοντα ἐν πάσαις ταῖς μεγάλαις τῆς Μακεδονίας χώραις, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Βεροίᾳ, Ναούσῃ, Κοζάνῃ, Βοδενοῖς, Μελενίκῳ, Καστορίᾳ, Σιατίστῃ, Γρεβενοῖς, ἐν τῷ Ἄθῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐσκόρπιζον φῶτα καὶ φλόγας εἰς τὴν ἀφεγγῆ νύκτα τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Ἀλλ' ὑπεράνω τούτων ὡς ἀστὴρ ἀστέρων ὁ Θεόφιλος· ἐκ τῆς αὐχμηρᾶς Κουλιακιᾶς ποταμοὶ δρόσου κατηύναζον τὰς καιομένας καρδίας καὶ δέσμαι φωτὸς θαυμαστοῦ ἐχύνοντο πανταχοῦ φωτίζουσαι τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἱλαρύνουσαι. Οἱ ἀρχιερεῖς ἀπεκόμιζον τὰ προϊόντα τῆς διανοίας του δι' ἀντιγραφῆς τῶν ἔργων του, λαϊκοὶ ἐκ τῶν μεγάλων πόλεων καὶ δὴ τῆς Θεσσαλονίκης, ἔνθα ἀπὸ τοῦ ιε' αἰῶνος ἐθεραπεύοντο τὰ γράμματα [1], ἀπετείνοντο πρὸς τὸν Θεόφιλον ζητοῦντες λόγους σοφίας καὶ φωτισμόν. Καὶ ὁ σοφὸς θαυμάζων καὶ ἀπορῶν εἴς τινα τούτων ἀποκρίνεται: «Ἐξεπλάγην ἐπὶ πολὺ πῶς ἡ κριτικωτάτη σύνεσίς της ἀφεῖσα τὴν μυριάνθρωπον πόλιν εἰς τὸ ἐρημικὸν χωρίον προσέδραμε καὶ πῶς τοσούτους ἀστέρας ἀκτινοβολοῦντας κατά τε τὰ πολιτικά, οἰκονομικά τε καὶ ἠθικά, (περὶ τὰ ὁποῖα καὶ τὰ προβληθέντα ζητήματα φέρονται) καὶ πρᾶξιν ἱκανὴν ἔχοντας περὶ ταῦτα ἐν Θεσσαλονίκῃ παραδραμοῦσα ζητεῖ νὰ φωτισθῇ ἀπὸ τὸ ἀμυδρότατον τοῦ νοός μου λυχνίδιον». (Ἐπιστολὴ 11). Ἀλλὰ τοῦ λυχνιδίου τούτου τὸ φῶς ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρόν, ὥστε αἱ ἀνταυγάσεις νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ πέρατα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ᾐσθάνθη εὐεργετικώτερον τὴν θαλπωρὴν καὶ τὸ κάλλος τοῦ φωτὸς τούτου καὶ εἶχεν αὐτὸ ὁδηγὸν καὶ φανὸν εἰς τὰ σκότη τῶν ἡμερῶν της χρησιμοποιήσασα καταλλήλως αὐτὸ εἰς τὰς ἀγωνιώδεις νύκτας της. Μὲ συστολὴν καὶ ταπείνωσιν, ἀλλὰ καὶ μὲ πόνον βαθὺν ἔγραφε πρὸς τοὺς ἀτενίζοντας πρὸς τὸ λυχνίδιον τοῦ νοός του, ὅτι

---

[1]) Κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα, κατὰ τὴν ἐποχὴν δηλονότι τοῦ Θεοφίλου, δύο ὑπῆρχον ἐν Θεσσαλονίκῃ Σχολαί. Τῆς μὲν μιᾶς προΐστατο ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Κοσμᾶς Μπαλάνος, τῆς δ' ἑτέρας ὁ πολὺς Ἀθανάσιος ὁ Πάριος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

αὐτὸς δὲν εἶνε τὸ φῶς, ἀλλὰ σκιὰ ἀκαλλὴς τοῦ μεγάλου φωτὸς τῆς προγονικῆς σοφίας καὶ γνώσεως, καὶ μὲ πικρὸν παράπονον ἔλεγεν· «ἦσαν ποτὲ ἄλκιμοι Μηλίσιοι». Εἰς τὴν ψυχήν του ὁ πόνος διὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς μεγάλης δόξης εἰς τὴν ἐσχάτην πνευματικὴν ταπείνωσιν ἦτο βαθὺς καὶ ἀνίατος· ἠγωνίσθη νὰ φθάσῃ τὸ ἄφθαστον, νὰ καταφθάσῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, ἀλλ' ἠσθάνετο ἀσθενεῖς τὰς δυνάμεις του, ὑποτρέμοντα τὰ γόνατά του· καὶ ὡς παράπονον πρὸς τὴν Μοῖραν, ἡ ὁποία ἐβύθισε τὸ ἑλληνικὸν Γένος εἰς τὸν χειμῶνα τῆς ἀπαιδευσίας, καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὰ πτερὰ πρὸς ὑψηλὰς πτήσεις, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου κείμενος, ὡς παραμύθημα καὶ παραλάλημα ἐπανελάμβανε πικρῶς· «πάλαι ποτὲ ἦσαν ἄλκιμοι Μηλίσιοι».

Ὁ πρὸς τὴν παιδείαν ἔρως του παρέμεινε μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ γήρατος φλογερὸς καὶ ἄσβεστος καὶ ὁ μεμουσωμένος πρεσβύτης μετέδιδε τὴν φλόγα ταύτην εἰς τὰς διψώσας φωτισμοῦ νεαρὰς καρδίας ὑποστηρίζων νεανίας ἐφιεμένους νὰ ποτισθῶσι μὲ τὰ νάματα τῆς προγονικῆς σοφίας, ὑποκεντῶν τὸν ζῆλον τῶν διδασκόντων, ὑποβοηθῶν τὰς διαφόρους Σχολὰς δι' ἐτησίων χρηματικῶν χορηγημάτων, αὐτὸς συγγράφων καὶ διδάσκων, τοὺς προστάτας τῶν Μακεδονικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐγκωμιάζων καὶ ἐπαινῶν, καὶ ζῆλον ἀξιοθαύμαστον περὶ τὴν παιδείαν ἐπιδειξάμενος ἠναλώθη ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ γένους ὡς λαμπάς.

Ὅτε τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Φροντιστήριον, ἀποχωρήσαντος τοῦ σοφοῦ διδασκάλου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, εὑρέθη ἐν τελείᾳ παρακμῇ (1790), ὁ Θεόφιλος ἐστράφη εἰς τὰ ἀκμάζοντα πνευματικὰ κέντρα τῆς Μακεδονίας συνιστῶν ἐκεῖ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους νέους. Τοῦτο βεβαιούμεθα ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ χρονολογουμένης ἀπὸ τῆς 13 Ἰουλίου τοῦ 1790 πρὸς τὸν ἐν Ναούσῃ διδάσκαλον Ἀναστάσιον Καμπίτην, δι' ἧς συνιστᾷ αὐτῷ διάκονόν τινα Μακάριον· «Ἐμοὶ δὲ μέλει, γράφει, καὶ τοῦ συστῆσαι τὸν νέον· ὅθεν καὶ ἄλλῃ πῃ ἀξιώσας ἐξαποστεῖλαι τὸν ἐραστὴν τῶν Μουσῶν, τῷ ἀληθεῖ πατρὶ ἐκείνων τὸν οὕτω μαθητιῶντα ἐκπέπομφα, ἵνα εἷς καὶ αὐτὸς τῶν καθ' Ἑλικῶνα γενόμενος δρέψηται τὸ δυνατὸν τῶν ἀειθαλῶν τῆς μαθήσεως ῥόδων καὶ τῆς τούτων γλυκύτητος ἐμπλησθῇ· ταῦτα γὰρ καὶ μόνα ἀνθέων τὰ κάλλιστα, καρπῶν τὰ χρησιμώτατα, *ὧν μόνη ἡ Νάουσα βρίθεται ἐπ' αἰσχύνῃ τῶν πέριξ μειζόνων καὶ λαμπροτέρων κατ' ἐκείνην πόλεων.* Καὶ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν λογιότητα δι' αὐτόν, παρ' αὐτῆς δέ, εὖ εἴδαμεν, ὅτι καὶ ὁ κῆπος ἀφθόνως καὶ τούτῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνοιχθήσεται καὶ τῶν ἡδυπνόων ἀνθέων δαψιλῶς κοινωνηθήσεται δι' ἡμῶν κατ' ἐξοχὴν χάριν» (ἐπιστολὴ 32)[1]. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν προε-

[1]) Ὁ Παρανίκας σημειοῖ ἐν τῷ Σχεδιάσματι (σ. 52) ὅτι Ἀναστάσιος ὁ Καμπί-

στῶτα Ναούσης καὶ προστάτην τῆς ἐν αὐτῇ Σχολῆς Σιώμην δὲν ἔλειψε ν' ἀπευθύνῃ τὰς δεούσας ὑπὲρ τοῦ προστατευομένου νέου συστάσεις ἀποστέλλων τοῦτον εἰς αὐτὸν καὶ λέγων· «ὡς προεστῶτι τῆς θεοσώστου Ναούσης

της διεδέχθη ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ναούσης Ἀμφιλόχιον τὸν Παρασκευᾶν, τὸν ἐξ Ἰωαννίνων, κατὰ τὸ ἔτος 1775 καὶ ὅτι ἐγένετο ἀκροατὴς Καλλινίκου Μπάρκοση, Πεζάρου καὶ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, καὶ ὅτι ἐκ Ναούσης μετετέθη εἰς τὴν Σχολὴν Θεσσαλονίκης· τὸ τοιοῦτον δὲν φαίνεται πιθανόν, ἀφοῦ μέχρι τοῦ 1790 εὑρίσκεται διδάσκων εἰσέτι ἐν Ναούσῃ ἀσθενικῶς τὸ σῶμα, ὡς γράφει ὁ Καμπανίας τῷ αὐτῷ Καμπίτῃ «Ἐλλείποντος δέ ποτε τοῦ παρ' αὐτῆς *διὰ τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος*, ἀναπληρούτω τὴν ἔλλειψιν ὁ πάντα ἄριστος ἀγαπητὸς ἡμῖν Κωνσταντῖνος, εὖ εἰδὼς ὅτι τῷ διδάσκοντι πλείω προσλαμβάνεται· μελέτω δ' αὐτῇ πρὸς τούτοις καὶ τῆς τοῦ νέου χρηστοηθείας· τῆς γὰρ ἠθικῆς ἀπούσης ἀφιλόσοφος κρίνεται κἂν τις ᾖ τῶν ἐπιστημῶν ἐνδιαίτημα» (ἐπιστολὴ 32). Ἄλλως τε ἀπὸ τοῦ 1791 καὶ ἐφεξῆς τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Σχολῆς προΐσταται ὁ Σπερμιώτης Ἰωνᾶς ὁ Κόντος, ὁ μαθητὴς τοῦ ἐκ Τυρνάβου Ἰωάννου τοῦ Κωφοῦ (πρβλ. *Μ. Παρανίκα* Σχεδίασμα σελ. 47) διδάξαντος ἐν Τυρνάβῳ κατὰ τὸ 1782 εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Λαρίσσης Παρθενίου κατὰ τὸ 1702 τὸ πρῶτον συστᾶσαν Σχολήν. Ὁ Σπερμιώτης Ἰωνᾶς, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Φροντιστήριον ἐν παρακμῇ διατελοῦν ἀνακτᾶται τὴν προτέραν αὐτοῦ λαμπρότητα, ἐδιδάχθη τὴν φυσιολογίαν καὶ τὰ μαθηματικὰ ἐν Τυρνόβῳ ἐκ τῶν βίβλων «τῶν περικλυτῶν καὶ ἐν φιλοσόφοις ὑπάτων Εὐγενίου καὶ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη» ὡς αὐτὸς λέγει ἐν τῇ ἀφιερώσει τοῦ βιβλίου αὐτοῦ (Στοιχεῖα ἀριθμητικῆς καὶ Ἀλγέβρας ἐν Βενετίᾳ 1797) πρὸς Ἀλέξανδρον Κωνσταντίνου Μουρούζη βοεβόδα. Ἀποφοιτήσας τῆς ἐν Τυρνόβῳ Σχολῆς ἐδίδαξε πρῶτον ἐν Βελβενδῷ. Ὁ Παρανίκας παραθέτει ὡς χρονικὸν διάστημα τῆς ἐν Βελβενδῷ διδασκαλίας τοῦ Ἰωνᾶ τὰ ἔτη 1789—1790 (Σχεδίασμα σ. 59)· ἀλλὰ πῶς συμβιβάζεται τοῦτο πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένην πληροφορίαν ὅτι ὁ Ἰωνᾶς ἦν μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ Κωφοῦ, ὁ δὲ Κωφὸς κατὰ τὸ 1782 προέστη τῆς Σχολῆς Τυρνόβου· ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἄλλοθί που ἐμαθήτευσεν ὁ Ἰωνᾶς παρὰ τῷ Κωφῷ καὶ προγενεστέρως. Ἂν ἐκ τοῦ Βελβενδοῦ ἐκλήθη εἰς Θεσσαλονίκην, ἀκριβῶς δὲν γνωρίζω· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ Ἰωνᾶς τῷ 1792 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ παρακμάσαντος φροντιστηρίου ἢ ἑλληνομουσείου. Τοῦτο καταφαίνεται ἐξ ὅσων αὐτὸς λέγει ἐν τῷ προσφωνήματι αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδοβλαχίας Ἀλέξανδρον Μουρούζην ὅτι «πρὸ τετραετίας προσεκλήθη πρὸς σχολαρχίαν εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἑλληνομουσεῖον»· χρονολογεῖται δὲ ἡ σύνταξις τοῦ προσφωνήματος ἀπὸ τοῦ 1796 Ἰουλίου λ' ἐν Βενετίᾳ. Ἄλλως τε ἔχομεν καὶ ἐπιστολὴν τοῦ γραμματέως τοῦ Καμπανίας ἀπὸ τῆς 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1792, δι' ἧς συνιστᾷ αὐτῷ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γέροντός του τὸν μαθητὴν Χρύσανθον λέγων νὰ ἀριθμήσῃ καὶ τοῦτον «εἰς τὸν θίασον τῶν μαθητευομένων μεταδιδοῦσα αὐτῷ ἐκ τῶν παρ' αὐτῇ ταμείων τῆς ἀναλόγου τῇ δυνάμει αὐτοῦ τροφῆς, λύσειε δὲ καὶ τὴν σιγὴν ἀξιοῦσα γραμμάτων κἀμὲ ἐγκαυχώμενον αὐτοῖς ὡς ἐν οὐδενὶ ἑτέρῳ»· ἀπευθύνεται δὲ ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ τοῦ Γεωργίου «τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ διδασκάλῳ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Σχολῆς κυρίῳ κὺρ Ἰωνᾷ τῷ λίαν μοι σεβαστῷ». Ἐν τῇ ἀνωτέρω μνησθείσῃ ἐκδόσει τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Ἀλγέβρας τοῦ Ἰωνᾶ φέρονται ποιήματα σαπφικὰ τρία καὶ ἡρωελεγεῖον ἓν (σελ. ιε') συντεθέντα ὑπὸ τοῦ Θεσσαλονικέως Ἀνδρονίκου Γεωργίου καὶ ἀφιερούμενα τῷ ἡγεμόνι Ἀλεξάνδρῳ Μουροζίνῃ, ἓν δὲ ἡρῶον καὶ ἓν σαπφικὸν εἰς τὸν μεταφραστὴν τῆς βίβλου Ἰωνᾶν ὑπὸ Ἀργυρίου παπᾶ Ρίζου τοῦ Σιατιστέως. Ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ὁ Ἰωνᾶς προσεκλήθη εἰς Βιέννην ὡς ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου (ἴδ. *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, μητροπολίτου Λεοντοπόλεως*, Ὁ ἐν Βιέννῃ ναὸς τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου εἰς τὸ περὶ τῶν ἐφημερίων τοῦ ναοῦ Κεφάλαιον) ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1912.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

καὶ ὡς προστάτῃ τοῦ ἐν αὐτῇ Σχολείου συσταίνοντες πρὸς αὐτὴν καὶ ὑπὸ τὴν αὐτῆς προστασίαν τὸν ἐπιστοληφόρον τοῦτον διάκονον Μακάριον, ὃ ὁποῖος ἀγκαλὰ καὶ πτωχὸς καὶ ἄπορος, διὰ τὸν ἔρωτα ὅμως τῶν μαθημάτων ἔρχεται αὐτοῦ βοηθούμενος κατὰ μέρος εἰς τὰ ἔξοδά του καὶ ὑφ' ἡμῶν. Τὸν συσταίνομεν τῇ εὐγενείᾳ της ἀκολουθοῦντες τῇ ἐπικρατούσῃ καὶ ἐν ἄλλοις μέρεσι συνηθείᾳ διὰ νὰ συσταίνωνται οἱ ξένοι μαθηταὶ τῷ ἐπιστάτῃ τοῦ Σχολείου καὶ παρακαλοῦντές την νὰ τὸν βοηθήσῃ τόσον εἰς τὸ κατ' ὀλίγον βασιλικὸν χαράτζιον καὶ εἰς ὅτι ἄλλο τύχοι» (Ἐπιστολὴ 35).

Ἐν Ναούσῃ οἱ μαθηταὶ διῃτῶντο ἐντὸς τῆς Σχολῆς καὶ παρέμενον ἐν αὐτῇ· οὕτω δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ ἤθους τῶν μαθητῶν καὶ τῆς προόδου αὐτῶν ἐπίβλεψις τῶν διδασκάλων ἦν ἄγρυπνος καὶ αὐστηροτάτη. Ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ του ὁ Θεόφιλος εἰς ἄλλον τινὰ προΰχοντα Ναούσης γράφων προσθέτει· «πρὸς τούτοις δὲν ἐλείψαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὁ Γεώργιός μας (ὁ Γραμματεὺς τοῦ Καμπανίας) νὰ τοῦ συμβουλεύσωμεν ὅσα πρέπει νὰ φυλάξῃ εἰς μίαν αὐτόνομον καὶ χριστιανικὴν χώραν διὰ νὰ ἔχῃ καὶ τὴν τιμήν του, ἐμποδίζοντές τῳ σχεδὸν *κάθε παραμικρὸν ἐξέλευσιν ἀπὸ τὸ σχολεῖον χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ διδασκάλου.* Πῶς νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς μεγαλειτέρους μαθητὰς καὶ μάλιστα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ὅπου εἶνε ὑποδιδάσκαλος καὶ καθεξῆς, τὸν ὁποῖον ὡς γνωστόν μας εὐχηθέντες ἰδιοχείρως ἐν τῷ πρὸς τὸν διδάσκαλον γράμματι, τὸν παρεκινήσαμεν εἰς ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Μακαρίου» (Ἐπιστολὴ 38). Ἡ Νάουσα, μετὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ Φροντιστηρίου Θεσσαλονίκης, ἐξ οὗ ἀπεχώρησαν οἱ κράτιστοι τῶν διδασκάλων αὐτοῦ ἐπ' ἄλλα τραπέντες ἢ ἀλλαχοῦ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἀσκήσαντες, προσεκτήσατο τῷ 1790 ἄριστον διδάσκαλον, τὸν ἀνωτέρω μνημονευόμενον ὑποδιδάσκαλον Κωνσταντῖνον[1], ἡ δὲ Βέρροια τὸν Τριαντάφυλλον (περὶ οὗ οὐδὲν λέγει ὁ Παρανίκας ἐν τῷ Σχεδιάσματι). Εἰς τοῦτον γράφων ὁ Θεόφιλος (Ἐπιστολὴ 17) λέγει τὰ ἑξῆς χαρακτη-

---

[1]) Περὶ τοῦ Κωνσταντίνου τούτου, περὶ οὗ ὁ Παρανίκας οὐδὲν ἀναφέρει ἐν τῷ Σχεδιάσματι αὐτοῦ, ὁ ἐκ τῆς Σχολῆς τῆς Θεσσαλονίκης ἀποχωρήσας λογιώτατος διδάσκαλος Λάζαρος Χ'' Νικολάου οὕτω πως ἐκφράζεται ἐν ἐπιστολῇ πρὸς αὐτόν «Μοῦσαι γὰρ Πιερίηθεν, φής, ἐλθοῦσαι ἐνίδρυνται καὶ δὴ καὶ χάριτες· ὦ φιλόφιλε, οὐκ ἀνέχονται μοῦσαι τοῦ μουσείου ἐκκλίναι, ἀλλ' ἀεὶ μένουσιν ἐντὸς φυλαττόμεναι, κἄν τις τῶν ἐραστῶν ἐκκλίναι τοῦ οἰκήματος· ὁ μὲν οὖν ἐκκλίνας ἐγώ, ὁ δ' ἔμμονος αὐτὸς εἶναι αὐτῶν· αὗται μὲν οὐχ ἑπονται εἰσέτι, ἀλλὰ προσκολλῶνται τῷ ἐμμένοντι· ὁ μὲν οὖν ἐκκλίνας ἐγώ, ὁ δ' ἔμμονος αὐτὸς εἶ, αὐτῷ δηλονότι ἐνίδρυνται· ὁρᾷς ἄρα τὸ ἀκατάλληλον ; καὶ θαυμάζω ἐπὶ τούτῳ· ἀλλ' οὐδὲ θαυμαστόν. Τὸν γὰρ ἀγάπῃ συνδεδεμένον τῇ φιλικῇ τὰ κρείττονα φιλεῖ φαντάζεσθαι τοῦ φίλου καὶ τὰ μὴ ὄντα αὐτῷ ὡς οἰκεῖα προσάπτειν· ἢ καὶ διὰ τὸ τὴν μουσικωτάτην μοι αὐτῆς κορυφὴν ὅλην τῶν μουσῶν, κατὰ τὸ δοκοῦν ἐμοί, ὅλην τῶν χαρίτων εἶναι οὐκ ἀνέχεται τὸν φίλον ἄμουσον, ἀλλ' ὅμοιον ἑαυτῷ ὡς φίλον κτᾶσθαι ἀσπάζεται· εὐθὺς γὰρ ὀφθαλμὸς σκαμβὰ βλέπειν οὐκ ἀνέχεται» (Ἐπιστολὴ 25).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ριστικὰ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ καταστάσεως. «Συνηδόμεθα οὖν αὐτῇ ὅποῦ τὴν δυσάρεστον καὶ ὑψηλόφρονα Θεσσαλονικέων ἀπωσαμένη ἐπέτυχε τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ παντοίας ἀναπαύσεώς της καὶ μάλιστα συναναστροφῆς τοιούτου καὶ τηλικούτου Δεσπότου, ὅποῦ καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς κακίας διακρίνει καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀμαθείας καὶ γινώσκει καὶ τιμᾷ κατὰ τὸ πρέπον τὰς πρώτας καὶ τὰς δευτέρας ὡς βδελυκτὰς νὰ βδελύσσηται, πολλῆς τυγχάνει παραμυθίας καὶ διὰ τὴν χρήσιμον συναναστροφὴν τῶν ἐνταῦθα εὐγενῶν ἀρχόντων, ἧς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐστέρητο». Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ Θεόφιλος δὲν εἶχε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ὑψηλόφρονας τῆς Θεσσαλονίκης ἄρχοντας, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ὁποίων τὰ τῆς παιδείας παρημελήθησαν καὶ παρήκμασαν, ἐνῷ πρὸς τὸν Βερροίας Δανιήλ, τὸν στρατολογοῦντα τοὺς ἀριστεῖς τῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν, τῇ φιλοτιμίᾳ τῶν τιμίων προεστώτων τῆς πόλεως, κατέστησεν ἐπίζηλον πνευματικὸν κέντρον, ἐξέφραζε θαυμασμὸν ἀπεριόριστον καὶ ἐκτίμησιν βαθεῖαν.

Ἡ ἐξαιρετικὴ πρὸς τοὺς λογίους ἀγάπη τοῦ Θεοφίλου καὶ ἡ ἰδιάζουσα πρὸς τοὺς προστάτας τῆς παιδείας ἐκτίμησις καὶ ἡ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας παρόρμησις καὶ προστασία τῶν νέων τῶν διψώντων παιδείας δὲν ἦσαν λόγοι ἐπιδείξεως ἢ τυπικοῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσις, ἀλλὰ φυσικαὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐκδηλώσεις καὶ ἱεραὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ ὀρέξεις· αὐτὸς πρῶτος νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὰς μούσας ἐθεράπευε καὶ ἐν μελέταις διῆγεν, ὧν ἀψευδεῖς καὶ γλυκύχυμοι καρποὶ τὰ εἰς ἡμᾶς περιελθόντα τῆς σοφῆς αὐτοῦ διανοίας ἔκγονα. Καὶ πρῶτον μὲν συνέγραψε τὸ γνωστὸν αὐτοῦ ἔργον «Ταμεῖον τῆς Ὀρθοδοξίας», τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν χειρογράφῳ κείμενον ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἀντιγραφῶν ὡς ὁδηγὸς τῶν ἀρχιερέων καὶ βοήθημα ἀξιόλογον εἰς πᾶσαν αὐτῶν ἀπορίαν καὶ δυσχέρειαν. Τοῦ ἔργου τούτου ἐπέζησε δύο ἐκδόσεις ἀργότερον ὁ Θεόφιλος, ἐν Βενετίᾳ ἀμφοτέρας γενομένας τῷ 1780 καὶ 1788[1]. Αἱ περὶ τοῦ ἔργου τούτου κρίσεις τῶν συγχρόνων αὐτῷ λογίων εἶνε ἀντιφατικαί. Καὶ ὁ μὲν Καισάριος Δαπόντε[2] περὶ τοῦ Καμπανίας καὶ τοῦ βιβλίου του λέγει· «Θεόφιλος Ἰωαννίτης, ὁ νῦν Καμπανίας, ἕνας τῶν ἐπισκόπων τοῦ Θεσσαλονίκης, ἐπίσημος διὰ μάθησιν· ἔκαμε καὶ τοῦτος βιβλίον καὶ τὸ ὠνόμασε *Ταμεῖον Ὀρθοδοξίας* καὶ τὸ ἐτύπωσεν· ἐμποδίσθη ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν νὰ ἀναγινώσκεται, διά τινα, ὡς φαίνεται, ἐμποδισμένα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ὡς ἀπαράδεκτα, καὶ γραμμένα εἰς τὸ βιβλίον του». Ὁ

---

[1]) Δύο ἕτεραι ἐκδόσεις ἐγένοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1804 καὶ 1859.

[2]) Πρβλ. *Κ. Σάθα* Μεσαιωνικὴ Βιβλ. τόμ. Γ' σελ. 110. *Καισαρίου Δαπόντε* Ἱστορικὸς κατάλογος ἀνδρῶν ἐπισήμων (1700 - 1784).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

δὲ Σέργιος ὁ Μακραῖος ἄλλως ἐκφράζεται περὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοφίλου· «πολυμαθέστατος καὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν ἔμπειρος, ἐπίσημος ἐν ἀρχιερεῦσι διά τε σοφίαν *λόγων καὶ ἔργων ὀρθότητα*· συνέγραψε διδασκαλίας καὶ χριστιανικὰς εἰσηγήσεις εἰς κοινὴν ὠφέλειαν» [1]. Ἀλλ' ὁ βαθύτερον καὶ μετ' ἐπιστασίας μελετήσαστὸ ἐν λόγῳ ἔργον τοῦ Θεοφίλου Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, ὁ καὶ τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου ὑποδείξας τῷ Θεοφίλῳ ἀποστείλαντι αὐτῷ τὸ ἔργον πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἐπίκρισιν, οὐδὲν περὶ πραγμάτων ἀντικειμένων τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλησίας σημειοῖ, τοὐναντίον δὲ ὑπερεπαινεῖ αὐτὸ ὡς θησαυρίζον «χρυσὸν τῆς πίστεως καὶ μαργαρίτας τῶν ἀρετῶν καὶ λίθους τιμίους τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων». Τὴν κρίσιν δὲ ταύτην τοῦ σοφωτάτου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. *723* σ. 417 κώδικος τῆς Βατοπεδινῆς Βιβλιοθήκης προσκτησάμενοι παραθέτομεν ὡς ἔχει: [2]

«Τῷ πανιερωτάτῳ σοφωτάτῳ καὶ θεοπροβλήτῳ ἐπισκόπῳ ἁγίῳ Καμπανίας κυρίῳ κυρίῳ Θεοφίλῳ τὴν προσήκουσαν μετ' εὐλαβείας ἀπονέμω δουλικήν μου προσκύνησιν.

Ἀπόλαβέ σου τὴν Βίβλον, ὦ θειότατε πάτερ, ἣν ἡ μὲν ὑμετέρα μετριοφροσύνη εἰς κρίσιν ἐμοὶ καθυπέταξεν, ἐγὼ δὲ τὰ ἐμαυτοῦ ἐπιστάμενος μέτρα ὠφελείας ἐδεξάμην ἕνεκα· ἀπόλαβε γοῦν αὐτὴν λαμπρὰν μὲν αὐτός, λαμπροτέραν δ' οὐχί· οὐδὲ γὰρ τοιοῦτον τὸ τῆς ἐμῆς κρίσεως χωνεῖον ὥστε τὰ τῆς ὑμετέρας φρενὸς χρυσουργήματα ἀναδεικνύειν λαμπρότερα, οὔτε μὴν λίθος Λυδία, ἢ ῥῆνος ὁ τῶν Κελτῶν πρὸς αὐτὰ ἡ ἐμὴ τυγχάνει διάνοια, ἵνα τὸ δόκιμόν τε καὶ νόθον, εἰμὴ τούτοις ἐπιψηφίσηται· ὁμολογῶ δὲ μᾶλλον ἀπείρους αὐτῇ τὰς χάριτας, εἴ γε τιμῶσά μοι τὴν οὐθένειαν ὠφελῆσαί με διὰ τῆς τούτων ἀναγνώσεως προῄρηται.

Εἰσήνεγκέ με, φησὶν ἡ νύμφη, ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοί, αὐτὰ δὴ ταῦτα μικρόν τι παρῳδήσας, λέγω κἀγώ· εἰσήνεγκάς με, ὦ πάτερ, εἰς τὸ ταμεῖόν σου (Ταμεῖον γὰρ ἀξιῶ τοῦτο μετονομάσαι, οὐχ ὡς προεπιγέγραπτο) καὶ ἠγαλλιασάμην καὶ ηὐφράνθην ἐν αὐτῷ.

Εὗρον αὐτῷ ἐναποκείμενα τὸν χρυσὸν τῆς πίστεως, τὸν ἄργυρον τῶν Μυστηρίων, τοὺς μαργαρίτας τῶν ἀρετῶν, τοὺς τιμίους λίθους τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων, ναὶ μὴν καὶ βέλη ἐναπόκειται, ἐκεῖνα δὴ φημί, τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα, δι' ὧν ὅ,τι πλεῖσται καὶ δειναὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καινοτομιῶν καὶ δεισιδαιμονιῶν καιρίως βάλλονται.

---

[1]) Ἰδ. *Κ. Σάθα* ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 275.

[2]) Ταύτην ἀπέστειλέ μοι τῇ αἰτήσει μου ὁ ἱερολογιώτατος Γέρων Ἀρκάδιος Βατοπεδινὸς εἰς ὃν δημοσίᾳ ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὄντως πνευματικὸν τὸ Ταμεῖον, δυνάμενον καταπλουτίζειν τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι αὐτὸν δὴ τὸν πλοῦτον τοῦ Πνεύματος. Δέομαι γοῦν, ὦ Δέσποτα, ἵνα εὐμενεῖ καὶ ἱλέῳ τῷ ὄμματι τὴν εἰς τοῦτο δυάδα τῶν πενιχρῶν μου τουτωνὶ δέξῃ ἐπιγραμματίων, ὥσπερ δὴ καὶ ὁ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς, οὗ τὸν τύπον ἡ ὑμετέρα φέρει θειότης, τὰ δύο τῆς χήρας ἐδέξατο λεπτά· καὶ γὰρ ἐπέκειτό μοι πρὸς αὐτὴν εὐγνωμονεῖν ἐν οἷς ἔχω, ὧν οὐκ ὀλιγάκις ἀπήλαυσα παρ' αὐτῆς χαρίτων. Δέχοιο τοίνυν τὰ λιτὰ ταῦτα, θεοείκελε ἀνδρῶν, ἐφ' οἷς οὐ διαλείπω τὰς πανιέρους καὶ θεσπεσίους αὐτῆς εὐχὰς ἐμαυτῷ ἐξαιτούμενος καὶ τῆς ὑμετέρας θεοσώστου πανιερότητος δοῦλος ταπεινὸς ὑπογραφόμενος

Ἀθανάσιος Ἱερομόναχος ὁ Πάριος

αψοη' Ὀκτωβρίου λ'».

Σὺν τῇ ἀνωτέρω ἐπιστολῇ συναποστέλλει τῷ Θεοφίλῳ καὶ τὰ ἐπιγραμμάτια ἅτινα ἐπισυνῆψεν οὗτος ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ, ἔχοντα κατὰ τὸν ἀνωτέρω μνησθέντα Βατοπεδινὸν κώδικα οὕτω:

«Θέσκελε ἀνδρῶν φάντατε πᾶσιν Ἀράρχα θεοῖο
γοῦνε γαίης κλινῆς Ἰωαννίνων,
ἡμετέρης γενεῆς δ' οἰκτρῆς μέγ' ὄνειαρ ἰδ' εὖχος
οἵῳ σοι χάριν πάντεσι δεῖ ἀγέμεν·
εὖ τ' ἄλλοισι γὰρ ἄλλα μέμηλεν ὁμοστιχέουσι
δὴ τότε σοι δρᾶν εὖ τοὐμόφυλον ἐν σοφίῃ·
οὕνεκα δὴ καὶ αὐδῆς κείνης αἴσθεται μοῦνος·
ὦ μεῦ ἔργατα δεῦρο ἴθι οὐρανόσε.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ προσώπου τῆς βίβλου·

Ξεῖνε Ταμεῖον ἔγωγε καλεῦμαι· τί δ' ἄρα τό; φήσεις·
θησαυρὸν Χριστὸς τὸν λέγεν οὐ νοέεις;
ἀνδρὸς ἐγὼ τελέθω γόνος ὃν σοφίης θεοτεύκτου
ἡμετέρη γενεὴ μοῦνον ἔχει τέμενος·
τίπτ' οὖν ἀνδύῃ; ἐσουμένοσου (;) ἴθι ἔς γε τὰ ἔνδον
θέσφατα πάντα φέρω πρεσβύτερ' ἠδὲ νέα·
καὶ χρηστοῖσι μὲν ὄλβια καὶ κλέος ἄφθιτον αἰεὶ
αὐτὰρ ἀτασθάλοις ἀντία πάντα νέμω».

Καὶ αὕτη μὲν ἡ κρίσις ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Καμπανίας τοῦ σοφοῦ διδασκάλου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ὅστις μετὰ συντόνου προσοχῆς μελετήσας τὸ ὑποβληθὲν ἔργον ἐκήρυξε τὸν πατέρα τούτου ὡς μοναδικὸν τέμενος τῆς σοφίας κατὰ τὴν γενεὰν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος σύγχρονος τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γένους διδάσκαλος, ὁ διευθύνων τὴν ἐν Ναούσῃ ἀκμάζουσαν σχολὴν Ἀναστάσιος ὁ Καμπίτης, ἀφιεροῖ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοφίλου λόγους θαυμασμοῦ καὶ ὑπερτάτης ἐκτιμήσεως, δι' ὧν ἐν τοῖς ἀποσταλεῖσι τῷ Θεοφίλῳ ἐπιγράμμασι λέγει.

«Πρὸς τὸν πανιερώτατον σοφώτατον καὶ θεοπρόβλητον ἅγιον Καμπανίας κύριον κύριον Θεόφιλον.

Ἐπίγραμμα διὰ στίχων ἡρωελεγείων.

Ἀρχύτου φύλα πάντα Θεῷ ζαθέου Θεοφίλου
τήν δε καλῶς βίβλον φίλτατον ἐξύφανε·
δεισιδαιμονίην ἄρδην γὰρ ἐκτέμν' ἅπασαν
δόγματά τε τρανοῖ, ἤθεά τε ἰθύνει·
τοὔνεκα φάμα φερώνυμον αἶαν ἐπὶ πᾶσαν αὐτὸν
ἔνδικα κηρύττει κ' ἀρχιερέα μόνον.

Ἕτερον ἐπίγραμμα ἰαμβικὸν

Ὅσους πόθος θείων τε ψυχὴν ἐκτρέφει
ἀνθρωπίνων ἅμα τε γνῶσιν πραγμάτων
μόνην Βίβλον τὴν εἱλίσατε συντόνως
ταμεῖον οὖσαν ἰδμοσύνης ἁπάσης.

Ἕτερον Σαπφικὸν

Ἑλλὰς αὔχει μὴ ἐκλύου πεσοῦσα·
εἰ γὰρ ἐν πτώσει σοφίας γόνιμος
τίς ποτ' ὀρθωθεῖσα δ' ἔση σοφίᾳ·
ἦ γ' ἀμίμητος» [1].

Ἕτερον περισπούδαστον ἔργον τοῦ Θεοφίλου εἶνε τὸ ***Πρόχειρον Νομικόν***, ὅπερ καλεῖ ***Νόμον ἐκκλησιαστικὸν καὶ πολιτικὸν*** καὶ ἁπλῶς ***Νόμον***. Καὶ τοῦ ἔργου τούτου ἡ διάδοσις ἦν εὐρυτάτη διὰ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ ἐπ' ἀμοιβῇ ἀντιγραφῶν, ἐσχάτως δὲ μόλις εἶδε τὸ φῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1887 τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐγκρίτου νομοδιδασκάλου Ἐλευθερίου Ταπεινοῦ συνοδεύσαντος τὴν ἔκδοσιν δι' ἀξιολόγων παρατηρήσεων καὶ ἑρμηνειῶν.

Ἄλλα δευτερευούσης ἀξίας ἔργα αὐτοῦ εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Β. Μυστακίδου ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» δημοσιευθεῖσα ἐπιστολιμαία διατριβὴ πρὸς τὸν Πελαγωνίας Νεκτάριον, περὶ ἧς ὠμίλησα ἀνωτέρω, καὶ αἱ πε-

[1]) Καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Βατοπεδινοῦ κώδικος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

φαιτέρω δημοσιευόμεναι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς τοῦ Βλατέως. Ἐπιστολαὶ τοῦ Καμπανίας θὰ εὑρεθῶσι καὶ εἰς ἄλλα ἀρχεῖα ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων ὁπόταν εὐδοκήσουν οἱ τούτων φύλακες νὰ ἐξερευνήσουν αὐτά. Εἶνε δὲ πολὺ θλιβερὸν τοῦ νυσταγμοῦ τὸ φαινόμενον καὶ τῆς ἀναλγησίας τῶν ὑπευθύνων, κατακρατούντων εἰς τὸ σκότος τῶν ὑπογείων ἴσως πληθὺν ἐγγράφων πολυτίμων καὶ μὴ συγκινουμένων ἐκ τῆς ὀδυνηρᾶς ὀκνηρίας καὶ τῆς ἀπελπιστικῆς ἀκινησίας εἰς ἣν αἱ σημεριναὶ συνθῆκαι αὐτοὺς ἔρριψαν. Μὲ ἐνθαρρύνει ὁ ζῆλος τῶν νεωτέρων καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὰς ἐλπίδας ἐστήριξα. Ὁ Θεόφιλος ἐν μέσῳ πολέμων καὶ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν κρυπτόμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἵνα διαφύγῃ τὴν μάχαιραν τῶν ἀγρίων Ἀλβανῶν, ἐν σμικρῷ καὶ ταπεινῷ χωρίῳ, ἐν ἐπισκοπῇ ἀσημοτάτῃ καὶ πτωχῇ εὕρισκε χρόνον καὶ τὰς πνευματικὰς τοῦ ποιμνίου του χρείας νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ τὸ ταλαίπωρον ἔθνος διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραφῶν νὰ φωτίσῃ καὶ χειραγωγήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ τῆς ἀρετῆς. Καὶ δὲν ἠρκεῖτο μόνον εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπισκοπικῆς αὐτοῦ περιοχῆς, ἀλλ' ἐδαπάνα ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, πηδῶν ἐν τῷ γήρατι ὅπου καὶ ἂν ἡ φωνὴ αὐτῆς τοῦτον ἐκάλει. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ παρέχουσιν ἡμῖν ἱκανὰς ἐνδείξεις πολυμεροῦς δράσεως καὶ ζηλωτῆς μερίμνης ὑπὲρ τῶν πασχουσῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἱερῶν μονῶν, τῶν ὁποίων κατέστη ὁ φυσικὸς προστάτης καὶ πατήρ.

Ὅτε τῷ 1789· ἀποθανόντος τοῦ Θεσσαλονίκης Ἰακώβου ἐξελέγη εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ ὁ ἐκ τῶν πατριαρχικῶν ὑπαλλήλων Γεράσιμος πατριαρχεύοντος Νεοφύτου τοῦ Ζ΄ (1789-1794), ὁ Καμπανίας Θεόφιλος ἐνεργείᾳ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συγγενῶν αὐτοῦ Στεφάνου Μίσου καὶ Χριστοδούλου Μπαχαρνίκου διωρίσθη ἐπίτροπος τοῦ νεοχειροτονηθέντος Θεσσαλονίκης Γερασίμου παρὰ τὴν γνῶσιν καὶ παρὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν. Τὴν τοιαύτην ἐκλογὴν σπεύδει μετὰ χαρᾶς ν' ἀνακοινώσῃ ὁ Στέφανος τῷ Θεοφίλῳ ἐν οἷς λέγει· «Ἤδη διὰ τοῦ παρόντας μας μετὰ τὴν ὀφειλομένην ὑμῖν προσκύνησιν καὶ ἀκριβῆ ἔρευναν τῆς σεβασμίου ἡμῖν ἀγαθῆς ὑγιείας της, εἴμεθα νὰ δηλοποιήσωμεν τῇ πανιερότητί της ὅτι ὁ νεοχειροτονηθεὶς κυρίαρχός της ἅγιος Θεσσαλονίκης κύριος Γεράσιμος ἐκ τῆς καλῆς ὑπολήψεως τοῦ περιφήμου ὀνόματός της καὶ ἐκ τῆς ἀναμεταξὺ ἡμῶν συγγενείας καὶ οἰκειότητος τὴν ὑπερηγάπησε, τὴν εὐλαβεῖται καὶ μάλιστα τὴν ἐδιώρισε καὶ ἐπίτροπόν του, ὁποῦ νὰ παρασταθῇ εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς πανιερότητός του, ὅστις μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐξ ἀρχῆς γνωστὸς καὶ εἰλικρινὴς φίλος μας καὶ πρὸ πάντων πολλὰ προκομμένος, ἄξιός τε καὶ σοφός, καθὼς Θεοῦ θέλοντος μὲ τὴν ἀντάμωσίν σας θέλει τὸν καταλάβει καὶ ἡ πανιερότης της.... τὸν ἐπαρακαλέσαμεν διὰ νὰ ἀγαπᾷ τὴν πανιερότητά της, τόσον διὰ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τὴν προκοπὴν καὶ ἀξιότητα τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς, ὅσον δὲ καὶ χαριζόμενος πρὸς ἡμᾶς διὰ τὴν ἀναμεταξύ μας συγγένειαν, ὁ ὁποῖος μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι ὄχι μόνον θέλει τὴν ἀγαπᾷ καὶ εὐλαβεῖται, ἀλλὰ μάλιστα ἐπιθυμεῖ ἀδιαλείπτως καὶ ἀχωρίστως νὰ συζήσῃ τῇ πανιερότητί της καὶ νὰ τὴν ἔχῃ εἰς τόπον πατρὸς» (Ἐπιστολὴ 8).

Ὁ Θεόφιλος ἀπεχθανόμενος τοὺς τίτλους καὶ τὰ ἀξιώματα ἄκων καὶ βιαζόμενος ἐδέχθη μὲν τὴν τοιαύτην ἀντιπροσωπείαν ἵνα μὴ φανῇ ἀπειθῶν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ κυριάρχου μητροπολίτου μηδὲ τοὺς ὑψηλοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς νὰ πικράνῃ, ἀλλ' ἀπεμακρύνθη τῆς Θεσσαλονίκης εὐθὺς ὡς ὁ Γεράσιμος ἐπέστρεψεν. Πότε ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην ὁ Γεράσιμος δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν περισωθεῖσαν ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου τοῦ 1790 εὑρίσκεται ἔτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ Θεόφιλος πρὸς ὃν γράφει ὁ Σισανίου Κύριλλος ταῦτα: «Ἔμαθον ὅτι κατέβη εἰς τὴν θεόσωστον ἐπαρχίαν του ὁ ἅγιος Θεσσαλονίκης καὶ ἤθελον νὰ συγχαρῶ τῇ πανιερότητί του καὶ γνωρισθῶ διὰ γράμματός μου, οἱ περισπασμοὶ ὅμως τοῦ πάθους μου τοῦ ἀρθριτικοῦ δὲν μὲ ἄφησαν μέχρι τοῦδε νὰ κάμω τὸ χρέος μου.... ἐν ὅσῳ διατρίβει εἰς Θεσσαλονίκην παρακαλῶ νὰ μὴ λείπῃ γράφουσα τὰ τῆς ἐφετῆς μοι ὑγιείας της διὰ τοῦ γραμματικοῦ τοῦ ἄρχοντος Τζιτζινάνου Καυταντζόγλου καὶ προσέτι καὶ ὅταν μισεύσῃ διὰ βασιλεύουσαν νὰ μοὶ δώσῃ τὴν εἴδησιν. Καὶ ἤδη νὰ μοὶ γράψῃ ποῖον ἄφησεν εἰς τὸν τόπον της διὰ νὰ εἰξεύρω καὶ ἂν εἶναι εἰς δουλείαν ὁ πρώην γραμματικὸς τοῦ κοινοῦ κὺρ Γεώργιος» (Ἐπιστολὴ 18). Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ παραμονῆς τοῦ Θεοφίλου τὴν ἐπιτροπείαν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ἀφῆκε τῷ Κίτρους Ζαχαρίᾳ· τοῦτο καταφαίνεται ἐξ ἀπαντητικοῦ γράμματος τοῦ Κίτρους πρὸς τὸν Καμπανίας ἐν οἷς μεταξὺ ἄλλων φέρονται καὶ ταῦτα· «Περὶ ὧν δέ μοι γράφει χειροτονιῶν καὶ ἄνευ τῶν δύο χρυσῶν εἰμὶ ἕτοιμος νὰ τῇ δουλεύσω, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἧς τινος οὖν ἄλλης ἀρχιερατικῆς ὑπουργίας χρήζῃ εἰς τὰ χωρία της, ἂς μοι προστάξῃ θαρρούντως καὶ ἔξει με ἑτοιμότατον· ἐπειδὴ ἐγὼ τρέφω ἐν τοῖς ἐνδομύχοις τῆς καρδίας μου οὐ μόνον ἰδιάζουσαν υἱϊκὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πανιερότητά της, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσαν εὐλάβειαν ὡς καὶ τὸ πάνσοφον, σεβάσμιόν τε καὶ γεραρὸν αὐτῆς ὑποκείμενον ἀπαιτεῖ» (Ἐπιστολὴ 13).

Ἂν ἐκ Θεσσαλονίκης μετέβη εἰς Βασιλεύουσαν, ὡς γίνεται μνεία ἐν τῇ ἀνωτέρω τοῦ Σισανίου ἐπιστολῇ, τοῦτο οὐδαμοῦ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ὑπαινίσσεται· διότι ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1789 μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1790 οὐδὲν ἔγγραφον οὔτε αὐτοῦ οὔτε ἄλλου τινὸς πρὸς αὐτὸν ἐσώθη ἐν τῇ συλλογῇ τῆς ἀλληλογραφίας του. Μόλις τὸν Ἰούλιον τοῦ 1790 εὑρί-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σκομεν γράμμα τοῦ Θεοφίλου ἐκ τῆς ἕδρας τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ ἀπολυθὲν πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης Γεράσιμον ὅστις συνίστα αὐτῷ Κρῆτα ἱερέα πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ· ἐκ ταύτης μανθάνομεν ὅτι καὶ ὁ Γεράσιμος ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν ὑπὲρ ἧς ὁ ἐν λόγῳ Κρὴς ἱερεὺς διὰ γραμμάτων πατριαρχικῶν ἐφοδιασθεὶς τὴν ἐλεημοσύνην τῶν χριστιανῶν ὑπὲρ τῆς πολλοῖς περιπεσούσης δυστυχήμασι μονῆς αὐτοῦ ἐξελιπάρει. Ἀστεῖα δὲ εἶνε ὅσα ὁ Καμπανίας περὶ τῆς περιβολῆς τοῦ ἐν λόγῳ ἐκ Κρήτης ἱερέως πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης γράφει· «τὸ δ' ὃ ἡ σύστασις ὑποκείμενον οὐδὲ σιτοσυναγωγεῖν δύναται, *τοῦ σχήματος καὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ διαφορετικῶν ὄντων τῶν παρ' ἐμοὶ καραβαριωτῶν* (οὕτως εἴωθα προσαγορεύειν τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μου περιερχομένους ἐπ' ἐλεημοσύνῃ καλογήρους) οὐδὲ ἀπὸ καλύβης εἰς καλύβην περιέρχεσθαι τῇ τεσσαρακοστῇ μάλιστα καθ' ὃν καιρὸν καὶ καρπῶν ἀφορία καὶ ἄλλα δεινά» (ἐπιστολὴ 34). Μὴ ἀποστείλας ὅμως κενὸν τὸν διὰ τῆς γνωστῆς ἴσως κρητικῆς *βράκας* περιφερόμενον ἱερέα ἀνήγγειλε τῷ Θεσσαλονίκης ὅτι ἐξ ἰδίων ἠλέησε τὸν συστηθέντα δοὺς αὐτῷ «πεντήκοντα ἀργυρᾶ».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περὶ διαφορετικῆς καταστάσεως τοῦ σχήματος λεγομένων συνάγομεν ὅτι καὶ ἡ μοναχικὴ περιβολὴ παρήλλασσε κατὰ τόπους, ὡς ἡ τῶν λαϊκῶν, χωρὶς τὸ τοιοῦτον νὰ θεωρῆται νεωτερισμός· ὁ μοναχὸς Κρὴς ὁ καὶ ἀρχιμανδρίτης μὲ τὴν ἰδιόρρυθμον τῆς μονῆς του στολὴν εἰς τὸν Πατριάρχην ἐμφανισθεὶς καὶ συστατήρια γράμματα πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης κομίσας, οὕτως ἔχων τὴν περιβολὴν ἐνεφανίσθη καὶ τῷ Θεσσαλονίκης, συμπολίτῃ ἴσως αὐτοῦ τυγχάνοντι, ἀφοῦ ρητῶς λέγει ἐν τῇ πρὸς τὸν Καμπανίας ἐπιστολῇ ὅτι «ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ πολλάκις κατέλυσεν ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ» καὶ διὰ τῆς αὐτῆς περιβολῆς ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον τῆς ἐλεημοσύνης πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Καμπανίας χωρὶς νὰ συστηθῇ αὐτῷ ἡ μεταβολὴ τοῦ σχήματος· οἱ δὲ χριστιανοὶ τοῦ Καμπανίας εἰθισμένοι νὰ βλέπωσι τοὺς μοναχοὺς τοῦ ἁγίου Ὄρους ἐν σεμνῇ περιβολῇ περιερχομένους ἐπ' ἐλεημοσύνῃ ἐσκανδαλίζοντο· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεόφιλος μὴ ἐπιτρέψας αὐτῷ ἐν τοιούτῳ σχήματι νὰ περιφέρηται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ἀπέστειλεν ὅθεν ἦλθεν.

Καίτοι, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἡ ἐπιτροπεία τοῦ Θεοφίλου ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲν παρετάθη πέραν τῶν μηνῶν διὰ λόγους ἀγνώστους, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ μακρόθεν ὑψίστας προσέφερεν ὑπηρεσίας τῷ Θεσσαλονίκης Γερασίμῳ προσωπικῶς καὶ τῇ ἱερᾷ μητροπόλει ἰδιαιτέρως. Ὅτε κατέλαβε τὴν θεόθεν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος εὗρεν αὐτὴν κύπτουσαν ὑπὸ τὸ βάρος δυσβαστάκτων χρεῶν, μὴ ἐπαρκῶν δὲ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μητροπόλεως πρὸς πληρωμὴν τῶν τόκων τοῦ χρέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ους, μηδὲ τὰ πρὸς συντήρησιν ἔχων ἔγραψεν εἰς τὸν πατριάρχην διαζωγραφήσας διὰ μελανῶν χρωμάτων τὴν οἰκονομικὴν τοῦ θρόνου κατάστασιν. Ὁ Πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Ζ΄ καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος τῶν ἀρχιερέων μὴ δυνάμενος ἀλλαχόθεν νὰ ἐπικουφίσῃ τὸν πάσχοντα θρόνον τῆς μακεδονικῆς πρωτευούσης γράφει τῷ Θεσσαλανίκης Γερασίμῳ νὰ ζητήσῃ τὴν ὑλικὴν συνδρομὴν ἁπαξαπάντων τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκοπῶν. Πρὶν ἢ ὁ Γεράσιμος ἀναλάβῃ αὐτοπροσώπως τὴν τοιαύτην τῆς ἐπαιτείας περιοδείαν γράφει εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους καὶ ἀναγγέλλει αὐτοῖς τὴν πατριαρχικὴν ἀπόφασιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς περιφορᾶς του. Εἰς δὲ τὸν Θεόφιλον ἐπιστέλλει ἰδιαίτερον ἀπεσταλμένον τὸν σιὸρ Τζανὸν μετ' ἐπιστολῆς ἐμπιστευτικῆς ἐν ᾗ λέγει· «Ὁ ἀγαπητὸς καὶ περιπόθητος σιὸρ Τζανὸς ἔρχεται πρὸς τὰ αὐτόσε λαλήσων αὐτῇ περί τινος ἀνηκούσης ἡμῖν ὑποθέσεως. Περιττὸν οὖν ἡγούμεθα, ἀδελφέ, πολυλογίαν ὀφλισκάνειν ἐν γράμμασι διηγουμένους ἅπερ ζώσῃ ὁ ρηθεὶς διηγήσεται· ἓν δὲ μόνον φαμὲν πρὸς αὐτήν.... οἱ φίλοι δηλονότι ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν· σὺ δὲ οὐ μόνον φίλος ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς ἐν Χριστῷ καὶ πατὴρ διὰ τὸ πρεσβεῖον· ὅτι δὲ τὸ κατεπεῖγον ἡμᾶς τῆς ἀνάγκης ἐπὶ τοσοῦτον, οἶδας ἀδελφέ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον βουλομένῳ μαθεῖν ἐξέσται ἐν τῇ ἀφίξει τοῦ οὗπερ ἔφημεν. Ὄρεξον οὖν, ἀδελφέ, χεῖρα βοηθείας ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν τοσοῦτον αὐτῆς χρήζουσι καὶ δεομένοις ὅτι οὐκ εἰς κενὸν λογισθήσεται». (Ἐπιστολὴ 48).

Συγκεκινημένος ὁ Θεόφιλος ἐκ τῆς πτωχείας τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ καὶ κυριάρχου μητροπολίτου σπεύδει δι' ἐγκυκλίου θερμοτάτης νὰ διασαλπίσῃ τὸν κίνδυνον τὸν ἐπαπειλοῦντα τὸν θρόνον τῆς μεγάλης μητροπόλεως εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν χριστιανοὺς συνιστῶν ταχεῖαν καὶ ἔγκαιρον βοήθειαν ὑλικήν, διότι «ὁ μητροπολίτης Γεράσιμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ τὰ χρονικὰ διάφορα καὶ ἔξοδα τῆς μητροπόλεως, πολλῷ μᾶλλον νὰ τὴν ἐλαφρύνῃ ἀπὸ τὸ χρέος» καὶ παρακαλεῖ αὐτοὺς τὸν ἐξαρχικῶς μέλλοντα νὰ περιέλθῃ τὴν ἐπαρχίαν του Γεράσιμον κατ' ἐντολὴν πατριαρχικὴν νὰ δεχθῶσιν ὡς κοινὸν πατέρα καὶ δεσπότην «δίδοντες αὐτῷ λειτουργίας διὰ νὰ μνημονεύῃ τὰ ὀνόματα τῶν γονέων των καὶ προσκαλοῦντες αὐτὸν εἰς τοὺς εὐλογημένους οἴκους χάριν ἁγιασμοῦ ἵνα διὰ συνδρομῆς δυνηθῇ νὰ ἐλαφρώσῃ ἀπὸ τὸ χρέος τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν» (Ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος 49). Βεβαίως ἐκ τῆς πτωχῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Καμπανίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ πολλὰ ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος, ἀλλ' ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἱκανοποιητικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ζητείας τῶν μοναχῶν τοῦ τε ἁγίου Ὄρους καὶ τῶν λοιπῶν μακεδονικῶν μονῶν, τῶν διασχιζόντων διαρκῶς τὴν πτωχὴν ἀλλ' εὐσεβεστάτην ἐπισκοπήν, εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐπιγενομένη

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

αὐτῷ ἀνακούφισις δὲν ἦτο ἀσήμαντος. Ὁ Θεόφιλος ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐπαιδαγώγησε τοὺς χριστιανούς του εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπιβαλλομένου αὐτοῖς πρὸς τὰ πάσχοντα εὐαγῆ καθιδρύματα καθήκοντος καὶ εἶχε τούτους προθύμους καὶ ἑτοίμους πρὸς πᾶσαν αὐτῶν χρείαν.

Ἡ περιοδεία τοῦ Θεσσαλονίκης ἀνὰ τὰ χωρία τῶν ἐπισκοπῶν αὐτοῦ συνέπεσεν ἐν ἐποχῇ σοβαρωτάτων πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν. Οἱ ἐπαναστάται Ἀλβανοὶ κατῆλθον μέχρι τῶν προθύρων Θεσσαλονίκης λεηλατοῦντες, ἁρπάζοντες, φονεύοντες τοὺς χριστιανούς· ὁ δὲ Θεόφιλος πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Γεράσιμος ἡτοιμάζετο ἐν ὥρᾳ τοιαύτης ἀκαταστασίας νὰ μεταβῇ εις Κοζάνην ἐξορκίζει τὸν Τζανὸν νὰ ἀποτρέψῃ τοῦτον τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ταξειδίου, ὁπότε 1500 Ἀλβανοὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐξέλθουν εἰς συνάντησιν τῶν δερβινίων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ λυμαινομένων τὴν Καστορίαν, τὴν Σιάτισταν, τὴν Κοζάνην καὶ κατελθόντων μέχρι Βερροίας καὶ Ναούσης, εἰς τὰς ὁποίας οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν χωρίων κατὰ διαταγὴν τοῦ Χαλὴλ ἀγᾶ μετέφερον τὰ πράγματά τους ἵνα περισώσωσι ταῦτα ἐκ τῶν κλεπτῶν Ἀλβανῶν (πρβλ. ἐπιστ. 41). Καὶ δὲν ἐβράδυναν αἱ ὀρδαὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ νὰ κατακλύσουν καὶ τὰς ἐπισκοπὰς Κίτρους καὶ Καμπανίας. Ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Κυζίκου Ἀγάπιον ἐξεικονίζει ὁ Θεόφιλος τὰς ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἀλβανῶν καταστροφὰς καὶ τὴν μετὰ κόπου διάσωσιν τῆς ζωῆς του. «Αἴτιον τῆς πολυχρονίου σιγῆς μου, γράφει τῷ Κυζίκου, ἡ τῶν στρατευμάτων συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας μου διάβασις καὶ ἡ διὰ ταύτην ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ τόπου εἰς τόπον πρὸς καταφυγὴν καὶ σωτηρίαν μου μετάβασις· ἀλλὰ χάρις καὶ δόξα τῷ Θεῷ καὶ μέχρι τούτων τῶν δεινῶν. Εἰ γὰρ μὴ ᾤκτειρεν ἡμᾶς διὰ τῶν θεοπειθῶν της εὐχῶν, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὡς Γόμορα ὡμοιώθημεν ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς μάλιστα τῶν ἐπαράτων Ἀλβανιτῶν ἐφορμούντων, ἁρπαζόντων ἀνθρώπους τε καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ἔστι δὲ ὅπου καὶ ἀποκτεινόντων, ἀπὸ τῆς λύσσης τῶν ὁποίων μέρος μὲν τῆς ἰδικῆς μου ἐπαρχίας ἐκακώθη, τὸ ἥμισυ δὲ καὶ ἐπέκεινα τῆς τοῦ πτωχοῦ συναδελφοῦ ἁγίου Κίτρους ὅλως ἠρημώθη· τοιαῦτα τὰ καθ' ἡμᾶς, Δεσπότη μου, καὶ τηλικαῦτα τὰ δεινὰ ὁποῦ ὑποφέρουσιν οἱ ἐνταῦθα ἀξιοδάκρυτοι χριστιανοὶ» (Ἐπιστολὴ 55). Τὴν τύχην τῶν χριστιανῶν ὑφίστανται καὶ αἱ διάφοροι μοναί, δι' ὧν διήρχονται τὰ λυσσαλέα τῶν Ἀλβανῶν στίφη. Ἐν Ἐλασσῶνι αἱ μοναὶ διηρπάγησαν καὶ ἐστερήθησαν τῶν πάντων· ὁ δὲ ἡγούμενος τῆς ἐν Ὀλύμπῳ μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου μαθὼν τὰ ἐκεῖ διαπραχθέντα καὶ ταραχθεὶς γράφει τῷ Θεοφίλῳ ἐρωτῶν τί νὰ πράξῃ· καὶ ὁ Θεόφιλος σπεύδων νὰ καθησυχάσῃ τὸν ἡγούμενον ἀπαντᾷ· «Εἶδον εἰς τὸ δεύτερόν σας νὰ φοβῆσθε ἐπὶ πολὺ τὸ συμβεβηκὸς ὁποῦ καὶ ἐν Ἐλασσῶνι συνέβη, ὑποπτευό-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μενοι μήπως συμβῇ καὶ ὑμῖν· ἐγὼ εἰς τοῦτο στοχάζομαι ὅτι δὲν ἔχετε φόβον τινά, ὡσὰν ὁποῦ τὸ μοναστήριον τοῦτο εἶναι ὑπὸ τὴν τῶν ἀγάδων ἐπίσκεψιν, καὶ ὁ λύκος ἐκεῖ ὁποῦ ἔχει τὴν φωλεὰν κακὸν δὲν κάμνει· διὰ νὰ εἶσθε ὅμως ἐκτὸς πάσης ὑποψίας ἠμπορεῖτε νὰ συνάξητε πάντα τὰ κειμήλια τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου καὶ νὰ τὰ βάλετε εἰς κανένα σίγουρον ὀσπῆτι μέσα εἰς τὸ Λιτόχωρον διορίζωντας τινὰ καὶ νὰ τὰ φυλάττῃ» (Ἐπιστολὴ 68). Ὑπὸ τοιαύτας ἀνωμάλους πολιτικὰς περιστάσεις ὁ ἐξαρχικῶς περιοδεύων μητροπολίτης Θεσσαλονίκης πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ θρόνου ἀπὸ τῶν χρεῶν, εὐνόητον ὅτι δὲν ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου. Ἄλλως τε ἡ φωνὴ τῆς πείνης ἠκούετο τραγικῶς πανταχοῦ ἐξ ὅλων τῶν κέντρων τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν χωρίων διὰ τὰς καταπιέσεις καὶ διαρπαγὰς τῶν τε Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀγρίων λῃστῶν Ἀλβανῶν. Ζωντανὴν εἰκόνα ἀξιοθρήνητον παρέχουσιν ἡμῖν τρία γράμματα τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν Τιμοθέου εὑρεθέντα ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Καμπανίας, πολύτιμα διὰ τὴν γνῶσιν τῆς τότε καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας του καὶ χαρακτηριστικὰ τῶν παθημάτων τῆς ἱεραρχίας κατὰ τοὺς βαρεῖς ἐκείνους χρόνους καὶ πολυστενάκτους.

Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα διελθόντα ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βοδενῶν πρὸς καταδίωξιν τῶν Ἀλβανῶν κατηρήμωσαν αὐτήν, τὰ δὲ Βοδενά, ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ ἕδρα τῆς ἐπαρχίας, ἐδοκίμασαν σκληρότερον τὰ ἐκ τῆς διαρπαγῆς καὶ λεηλασίας τῶν ἀπλήστων ὑπαλλήλων καὶ διοικητῶν τοῦ στρατοῦ δεινά. Τὰ κοινὰ ταμεῖα ἐσυλήθησαν, τὰ ἱερὰ κειμήλια διηρπάζοντο καὶ ἐπωλοῦντο, καὶ οἱ ναοὶ δὲ αὐτοὶ ἠπειλοῦντο διὰ μετατροπῆς εἰς τζαμία ἂν οἱ ἀτυχεῖς χριστιανοὶ δὲν κατέβαλλον τὰ ἀπαιτούμενα ποσά. Ἤδη ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βοδενῶν Γερμανοῦ (τῷ 1781) οἱ Τοῦρκοι ἀπεπειράθησαν νὰ μετατρέψουν εἰς τζαμίον τὸν πανάρχαιον καὶ περικαλλῆ ναὸν τῶν Βοδενῶν, τὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τιμώμενον [1]. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐστάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτροπὴ ἐξ ἀνωτέρων κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, τὴν ὁποίαν πατριαρχικῇ ἐνεργείᾳ συνώδευσε καὶ ἓν τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὁ Χριστιανουπόλεως Ἱερεμίας, ὁ ὕστερον οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1809 - 1813). Οἱ χριστιανοὶ τῆς πόλεως ὑπεδέχθησαν μετὰ πολλῶν τιμῶν τὴν ἀφιχθεῖσαν ἐπιτροπήν· ἐδέησε δὲ πρὸς περίσωσιν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν ἱεροῦ μνημείου νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ συνήθη καὶ γνωστὰ μέσα, εἰς τὴν δωροδοκίαν τῶν ἀπεσταλμένων Τούρκων, οἵτινες πολλὰ λαβόντες ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια συναποκομίζοντες καὶ

[1]) Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἴδε *Δημητρίου Γεωργιάδου* δημοδιδασκάλου Ἐδέσσης περιληπτικὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς Μακεδονικῆς πόλεως Ἐδέσσης (Βοδενὰ) σ. 12. Ἐν Ἐδέσσῃ 1919.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τεμάχια κιονοκράνων καὶ κιόνων ἵνα πείσωσι τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ναὸς εὑρίσκεται εἰς ἐρειπιώδη κατάστασιν καὶ ἀκατάλληλος διὰ τζαμίον. Καὶ ἐπέτυχον μὲν τὴν περίσωσιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἀλλ' ἐπεβάρυνον τὸν θρόνον διὰ χρέους δυσβαστάκτου καὶ φοβεροῦ. Ἕνεκα τούτου ἡ θέσις τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν κατέστη μαρτυρικὴ διότι οἱ δανεισταὶ ἦσαν καὶ πολλοὶ καὶ θρασεῖς ἀπειλοῦντες καὶ διὰ μαχαιρῶν νὰ φονεύσωσι τὸν μητροπολίτην ἀδυνατοῦντα νὰ ἐξωφλήσῃ τὰ ὀφειλόμενα. Ὅτε προσεφέρετο ὁ θρόνος τῶν Βοδενῶν τῷ ἀτυχεῖ Τιμοθέῳ, οὗτος ἠρνεῖτο νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸν ἀναλογιζόμενος τὰς εὐθύνας καὶ τὰς δυσχερείας καθ' ὧν θὰ ἐπάλαιεν· ἀλλ' ὁ Πατριάρχης Νεόφυτος καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος ἐξεβίαζον αὐτὸν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας ὑποσχόμενοι πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν καὶ ἄμεσον· καὶ ὑπακούσας κατέλαβε τὸν μαρτυρικὸν θρόνον περικυκλωθεὶς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς καθόδου του ἀπὸ τὰ σμήνη τῶν δανειστῶν ἀπειλούντων αὐτὸν διὰ θανάτου. Μάτην γράφει καὶ διεκτραγῳδεῖ τὰ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ὑπενθυμίζει τὰς δαψιλεῖς ὑποσχέσεις τὰς δοθείσας αὐτῷ. «Μά, ὦ εὐπείθεια, λέγει εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ Τιμόθεος, εἰς ἐμὲ κινδύνων παραίτιος· διὰ νὰ ὑπακούσω ταῖς προσταγαῖς τῆς κοινῆς μητρὸς ἤδη βλέπω πρὸ ὀφθαλμῶν μου τὸν θάνατον· κρεῖττόν μοι ἦν νὰ ριφθῶ τότε εἰς τὴν θάλασσαν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, ἢ νὰ γίνω ἤδη παρανάλωμα τῶν αἱμοβόρων δανειστῶν, ὅποῦ ὡς θῆρες μετὰ μαχαιρῶν ἀνηλεῶς μὲ κατατρέχουσιν» (Ἐπιστολὴ 64).

Ἡ μεγάλη Ἐκκλησία ὑπὸ παντοίων ἀνέμων κλυδωνιζομένη καὶ παλαίουσα ἐν μέσῳ τρικυμιώδους θαλάσσης δὲν ἠδύνατο οὐδ' εἰς ἑαυτὴν νὰ ἐπαρκέσῃ, πολλῷ μᾶλλον νὰ ἀνακουφίσῃ τὰς ἐν ἐσχάτῃ δυστυχίᾳ περιπεσούσας μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπάς. Ὁ δὲ Βοδενῶν ὑστάτην ποιούμενος ἔκκλησιν εἰς τὸν Πατριάρχην ἀναγγέλλει αὐτῷ ὅτι «ἐὰν δὲν δοθῇ κανένα νιζάμι εἰς τὴν ἐρημωθεῖσαν ταύτην ἐπαρχίαν καὶ ἂν ἐντὸς ὀλίγου δὲν ἀξιωθῶ τινος ἐκκλησιαστικῆς ἀντιλήψεως, ἀπεφάσισα νὰ φύγω ὅπου ἡ ἀπελπισία μου μὲ ὁδηγήσει». Καὶ ἔφυγεν ἐκ τῶν Βοδενῶν ὁ Τιμόθεος ἀπαραμύθητος καὶ ἄπελπις καταφυγὼν εἰς Θεσσαλονίκην ὁπόθεν γράφει καὶ αὖθις πρός τινα τῶν φίλων αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲ πόνον ἀπερίγραπτον. «Ἡ πληγή μου ὀδυνηρὰ καὶ οὐκ ἐπιδέχεται ἔλαιον οὔτε καταδέσμους· διότι ἤδη πρὸ ὀλίγου ἐνεφανίσθη μία ἄλλη αὐλικὴ ὁμολογία εἰς τὴν Κοζάνην, διὰ τὴν ὁποίαν ἅπαξ καὶ δὶς μοὶ ἔγραψαν βιάζοντές με εἰς τὴν ἀποπλήρωσιν· τοῖς ἀπεκρίθην ἐγὼ ὅτι τοιαύτη ὁμολογία οὔτε εἰς τὸν κώδικα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας εὑρηται, οὔτε εἰς τὸ κατάστιχον ὅποῦ παρὰ τῆς ἐκκλησίας μοὶ ἐδόθη... ἐσχάτη δυστυχία καὶ αὐτὴ εἰς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἐμὲ διατὶ ὁ κατέχων τὴν ὁμολογίαν, καθὼς φαίνεται, προβάλλει τὸν Ρούμελης βαλῆν, ὅπου εἶναι ἤδη πλησίον· ὅθεν διὰ ταῦτα πάντα παρακαλῶ μετὰ θερμῶν δακρύων τὴν εὐγένειάν της νὰ ἐνθυμήσῃ τῷ προσκυνητῷ Δεσπότῃ ὅλας τὰς ὑποσχέσεις ὁποῦ μοὶ ἔδιδεν εἰς τὸ νὰ μοὶ βοηθήσῃ, νὰ συνδράμῃ καὶ ἡ εὐγένειά της εἰς ἰδικήν μου δεφένδευσιν καὶ ἂς δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς ἐμὲ ὁποῦ ὀλίγον λείπει νὰ καταβυθισθῶ εἰς τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τότε ἀποδώσουσι λόγον τῷ φοβερῷ κριτῇ περὶ ἐμοῦ» (Ἐπιστολὴ 53).

Εἰς Θεσσαλονίκην κατερχόμενος ὁ Τιμόθεος διῆλθε διὰ τῆς Κουλικιᾶς πρὸς συνάντησιν τοῦ Καμπανίας, ὡς ἀναφέρει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἀνωτέρω μνησθείσῃ ἐπιστολῇ του· «ἐλθὼν εἰς χωρίον τοῦ ἁγίου Καμπανίας, τὴν Κολακίαν, εὗρον καλῇ τύχῃ ἐνταῦθα τὸν ἀληθῶς ἀξιοσέβαστον γέροντα ἅγιον Καμπανίας, ὁ ὁποῖος μὲ ὑπεδέχθη ὡς εἰλικρινὴς ἀδελφὸς παρηγορῶν με καὶ ἐνισχύων εἰς τὰ ἐπελθόντα δεινά». Ὁ φιλάδελφος Καμπανίας, ὁ κοινὸς τῶν κατατρυχομένων πατὴρ καὶ προστάτης, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀφήσῃ ἀπαραμύθητον τὸν ἀτυχῆ Τιμόθεον. Ἴσως δὲ καὶ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Καμπανίας νὰ κατέφυγεν εἰς ἅγιον Ὄρος ὁ Τιμόθεος πρὸς ἡσυχίαν τοῦ πνεύματός του, ἐκεῖ δὲ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως, ἧς τὰ δοκίμια ἀπέστειλε τῷ Καμπανίας, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπον, πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ κρίσιν. Αἱ περιπέτειαι τοῦ Βοδενῶν ἐγένοντο γνωσταὶ εἰς τὰς γειτνιαζούσας ἐπαρχίας προσλαβοῦσαι κωμικοτραγικὴν μορφὴν καὶ καταστᾶσαι ἀντικείμενον ψυχαγωγίας τῶν πολλῶν· ἐξ ἐπιστολῆς δέ τινος ἐκ Ναούσης πρὸς τὸν Καμπανίας μανθάνομεν ὅτι οἱ πονηροὶ καὶ χαιρέκακοι συνέγραψαν κωμῳδίαν περὶ τοῦ Βοδενῶν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέστειλε τῷ Καμπανίας πρὸς ἀνάγνωσιν «χάριν ἐγλεντζέ». Ἀλλ' ὁ Θεόφιλος ἔπασχε διὰ τὰ παθήματα ἢ καὶ ὀλισθήματα τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν αὐτὸν πρόθυμον πάντοτε εἰς πᾶσαν τῶν ἀρχιερέων δυσχέρειαν καὶ παραστάτην θερμότατον. «Τῇ ὑπενθυμίζω, ἔγραφε πρὸς τὸν πάσχοντα Βοδενῶν, τὸν θεῖον χρησμόν, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θλῖψιν ἔξετε καὶ διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος καὶ μυρία ὅσα πολλαχοῦ τῶν εὐαγγελίων ὁ σωτὴρ προαγορεύει τοὺς δι' αὐτὸν διωκομένους παραμυθούμενος καὶ εἰς ὑπομονὴν τούτους ἀνακαλούμενος»· ὁ κόσμος ἐγέλα ἐκ τῶν παθημάτων τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος Βοδενῶν, ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ Θεοφίλου πικρῶς ἐδοκιμάζετο.

Οἵαν φιλάδελφον διάθεσιν καὶ ἀγάπην ἀνυπόκριτον ἐπεδείκνυε τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, τὴν αὐτὴν ἐπέδειξε καὶ εἰς τὰ εὐαγῆ καθιδρύματα καὶ δὴ τὰς ἱερὰς μονὰς τῶν ὁποίων κατέστη ὁ φυσικὸς προστάτης καὶ κηδεμών. Εἰς τὴν χρείαν τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν Ὀλύμπῳ μονῆς τοῦ ἁγίου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Διονυσίου καταλεγόμενος[1], καὶ *Ὀλυμπίτης* μετὰ καυχήσεως αὐτοκαλούμενος καὶ ἐπὶ τῷ τίτλῳ σεμνυνόμενος παρέσχεν εἰς τε τὴν ἰδίαν μονήν, τῆς ὁποίας ἦν τὸ ἀγλάϊσμα, ἀνυπολογίστους ὑπηρεσίας, καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἁγίῳ Ὄρει δεινῶς κλυδωνιζομένας μονάς. Ἐκ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ πρὸς τὰς μονὰς συγγενείας, καὶ δὴ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ ἐξηγεῖται ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ πρὸς ταύτην ὑποχρέωσις νὰ προστατεύσῃ αὐτὴν ἐν πάσῃ αὐτῆς ἀνάγκῃ. Ὅτε τῷ 1790 ἡ μονὴ αὕτη ἐγένετο τοῦ πυρὸς παρανάλωμα ὁ τῆς μονῆς ταύτης καθηγούμενος Δαμιανὸς εἰς τὸν Καμπανίας ἀποτεινόμενος, καίτοι ἄλλος ἦν ὁ τῆς μονῆς κυρίαρχος, παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ δέοντα πρὸς ἔκδοσιν τοῦ ἰραδὲ εἰς ἀνοικοδόμησιν τῶν κελλίων τῆς μονῆς. Καὶ ὁ Θεόφιλος γράφει πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰσχυροὺς αὐτοῦ συγγενεῖς καὶ δὴ τὸν Στέφανον Μίσου γνωρίζων αὐτῷ τὰ τῆς καταστροφῆς καὶ ἱκετεύων νὰ προστατεύσῃ τὴν μονήν του[2]. «Ἀληθινὰ πάντοτε, γράφει αὐτῷ ὁ Θεόφιλος, ἐφάνην βαρὺς πρὸς αὐτὴν μὲ τοιαύτας δικαιοτάτας, ὡς οἶμαι, ἐνοχλήσεις, ἀλλ' ἐκ τοὐναντίου καυχῶμαι καὶ φιλοτιμοῦμαι νὰ τῇ ἐνοχλῶ περὶ τῆς δεφενδεύσεως τοῦ δικαίου καὶ προστασίας εἰς τὰς ἱερὰς καὶ σεβασμίας μονάς, καθὼς καὶ ἤδη τῇ ἐνοχλῶ μὲ τὴν ἐξῆς ἐρώτησίν μου. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος συνεργίᾳ τοῦ μισοκάλου ἐχθροῦ κατεκάη τὸ πλεῖστον μέρος τῆς περιοχῆς τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου· ἡ δὲ ἐκκλησία, ὡς οὖσα μέσῳ τῆς περιοχῆς μετὰ θόλου ἔμεινεν ἀβλαβής. Καὶ ἄλλοτε εἶχε συνέβη τοῦτο, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἔζῃ τότε ἀκόμη ὁ Χασὰν ἀγᾶς διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ ἀδείας ἐκείνου ἀνῳκοδομήθη πρὸ τοῦ νὰ κηρυχθῇ ὡσὰν ὁποῦ κεῖται ἐν μέσῳ τῶν ὁρίων ὅπου ἄνθρωποι θαμίζουσιν· ἤδη δὲ καὶ διατὶ οἱ υἱοί του ἀντιφέρονται καὶ διατὶ καιρὸς πολέμου, ἐκρίθη εὔλογον, εἰδότων καὶ αὐτῶν, νὰ ἐρωτηθῇ ἡ εὐγένειά της ἂν συμφέρῃ νὰ προβληθῇ εἰς τὴν ὑψηλοτάτην Πόρταν διὰ νὰ ἐκδοθῇ βασιλικὸς προσκυνητὸς ὁρισμὸς πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῶν πυρποληθέντων κελλίων· ὅθεν παρακαλῶ θερμῶς τὴν εὐγέ-

---

[1]) Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι παιδιόθεν ἦν κατατεταγμένος ἐν τῇ ἐν λόγῳ μονῇ, ἀλλ' ὡς ἐπίσκοπος Καμπανίας καὶ γείτων τῆς μονῆς ἐπισκεπτόμενος ταύτην καὶ γοητευθεὶς ἐκ τῆς φυσικῆς καλλονῆς τῆς περιβαλλούσης τὴν μονὴν καὶ ἐκ τῆς σεμνῆς πολιτείας τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων μοναχῶν ἐνεγράφη εἰς τὸ μοναχολόγιον τῆς μονῆς ὡς ἀδελφός, ὅπως καὶ πολλοὶ τῶν μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τὸ ἅγιον Ὄρος ἐπισκεπτόμενοι ἐνεγράφοντο ὡς ἀδελφοὶ μονῆς τινος τὸ πρῶτον ταύτην ἰδόντες καὶ ὕστατον.

[2]) Τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐπιστολὰς τὰς εὑρισκομένας ἐν τῇ συλλογῇ μου παρεχώρησα τῷ Θεσσαλονίκης Γενναδίῳ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μελέτης αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν λόγῳ μονῆς, ὅστις καὶ ἐδημοσίευσε ταύτας ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» ἔτος Β' σελ. 56—59.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νειάν της διὰ νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα τὸ δόξαν αὐτῇ καὶ νὰ ἑρμηνεύσῃ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους ἠμποροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν τὸ τοιοῦτον τῇ ὑψηλοτάτῃ Πόρτᾳ, ἂν χρειάζεται δηλαδὴ ἰλιάμι παρὰ τοῦ κατὰ τόπον κριτοῦ καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν παρὰ τοῦ ἁγίου Πλαταμῶνος, ὡς ἀρχιερέως τοῦ τόπου, καὶ παρὰ τῶν πατέρων, Σταυροπηγιακοῦ ὄντος τοῦ μοναστηρίου..... Δὲν ἤρκει τοῖς πτωχοῖς μονάζουσιν ὅσα ὑπέφερον ἀπὸ τῶν καλῶν ἀγάδων καὶ ἀπὸ τῶν Ἀλβανιτῶν, συνέβη καὶ τοῦτο καὶ ἐν τοιούτῳ καιρῷ καὶ εἶναι καὶ εἰς ἀπόγνωσιν» (Ἐπιστολὴ 54). Τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἐνέργειαν καθιστᾷ γνωστὴν τῷ τε καθηγουμένῳ τῆς μονῆς Δαμιανῷ (Ἐπιστολὴ 56) καὶ τῷ ἁγίῳ Πλαταμῶνος Διονυσίῳ (Ἐπιστολὴ 66). Ὁ Σπαθάρης Στέφανος ἁπαντῶν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Θεοφίλου ἀποφαίνεται ὅτι ἡ τοιαύτη ἔκδοσις ἀδείας ὄχι μόνον ἀδύνατος τυγχάνει, τό γε νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐπισφαλὴς καὶ συνιστᾷ ὑπομονὴν μέχρις οὗ ἐπιστῇ ἡ κατάλληλος στιγμὴ (Ἐπιστολὴ 59). Καὶ ὁ Θεόφιλος συνιστᾷ εἰς τοὺς πατέρας τῆς μονῆς «νὰ ἐλπίζωσιν ἐπὶ τῷ Θεῷ προσδοκῶντες κρείττονα τῶν πραγμάτων κατάστασιν καὶ νὰ ἑτοιμάζωσι κατ' ὀλίγον τὴν ὕλην, διατὶ οὔτε οἱ ἐνταῦθα ἀγάδες ἔδωκαν αὐτοῖς τὴν ἄδειαν, οὔτε βασιλικῆς προσκυνητῆς ἀδείας ὅλως τε νὰ κτίσωσιν».

Ἐκτὸς τοῦ πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἧς ἀδελφὸς ἐτύγχανε, ἡ εὐεργετικὴ τοῦ Θεοφίλου προστασία καὶ μέριμνα ἐπεξετείνετο καὶ εἰς πάσας τὰς λοιπὰς ἐν Μακεδονίᾳ μονάς, εἰς ἀθλίαν περιπεσούσας κατάστασιν διὰ τὴν πονηρότητα τῶν καιρῶν. Καὶ ἔχομεν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐνδείξεις τρανὰς καὶ ἀδιαφιλονικήτους ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ δι' ἄλλας μέν, ἰδίᾳ ὅμως πρὸς τὴν παλαίφατον μονὴν τῶν Λατόμων ἢ τῶν Βλατέων νεωτέρως κληθεῖσαν, ἐν Θεσσαλονίκῃ κειμένην καὶ πολλαχῶς τότε κινδυνεύουσαν· ὅπως πάντα τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἱερὰ καταγώγια διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν πολιτικὴν ἀνωμαλίαν καὶ ἀθλιότητα διεσείσθησαν καὶ ἐταπεινώθησαν, οὕτω καὶ ἡ μονὴ τῶν Βλατέων εἰς ἐσχάτην περιπεσοῦσα πτωχείαν καὶ ἐρήμωσιν ἠπειλεῖτο ν' ἀποσυντεθῇ καὶ ἀπολεσθῇ, ἂν μὴ ἡ ἔγκαιρος πρόνοια τοῦ Θεοφίλου ἐπήρχετο ἀρωγός, ἐπιτρέψαντος εἰς τοὺς πατέρας τῆς ἐν λόγῳ μονῆς νὰ περιέρχωνται ἀκωλύτως τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν. Ἀλλὰ τὴν ἱερὰν ταύτην μονὴν ἐκτὸς τῆς πτωχείας ἠπείλουν καὶ ἄλλοι κίνδυνοι πολλῷ σοβαρώτεροι, ἐξ ὧν ἠγωνίσθη ὁ Θεόφιλος νὰ διαφυλάξῃ καὶ διασώσῃ αὐτὴν γράψας εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σπαθάρην Στέφανον Μίσου νὰ προστατεύσῃ τὰ δίκαια καὶ προνόμια τῆς μονῆς (Ἐπιστολὴ 54)· Καὶ δὲν ἀναφέρεται μὲν ρητῶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Στέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

φανον ὁ λόγος τῆς ζητηθείσης ὑπὲρ τῆς μονῆς προστασίας, εἰκάζω ὅμως ὅτι σχέσιν εἶχεν ἡ μεσιτεία καὶ παράκλησις πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς καὶ ὑπόστασιν, ἀπειλουμένην πολλαχόθεν. Ἵνα κατανοηθῇ ἡ σοβαρότης τοῦ εὐεργετήματος τοῦ Θεοφίλου καὶ ἐξαρθῇ ἡ πρὸς τὴν ἐν λόγῳ μονὴν εὐλάβεια καὶ ἀγάπη αὐτοῦ, ἀνάγκη νὰ διεξέλθω ἐν συντόμῳ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν καὶ τὰς περιπετείας τῆς μονῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουκάρεως μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Θεοφίλου. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1633 ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις [1] διὰ σιγγιλιώδους γράμματος ὑπεδούλωσε τὴν ἱερὰν τῶν Βλατέων Μονὴν διὰ τὴν καταλαβοῦσαν αὐτὴν πτωχείαν καὶ τὸ βάρος τῶν χρεῶν εἰς τὴν τῶν Ἰβήρων μονήν, ἧς κατεκυρώθη ὡς Μετόχιον μετὰ πάσης αὐτῆς τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας. Οἱ μοναχοὶ Ἰβηρίται ἔχοντες προχειρότερα τὰ ὑλικὰ μέσα, γενόμενοι κύριοι καὶ δεσπόται τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἐπεδόθησαν ζηλωτῶς εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς, κτίζοντες τὰ ἐρειπωμένα, καλλιεργοῦντες τοὺς ἀγρούς, προσαρτῶντες αὐτῇ ὅσα κτήματα εἶχεν ἡ τῶν Ἰβήρων μονὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ, τὴν Παναγίαν τοῦ Λαουδάτου μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, τὸν ἅγιον Νικόλαον τῶν ὀρφανῶν μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτοῦ, τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον μετὰ τῶν προσηρτημένων αὐτῷ οἴκων, καὶ τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ προσοδοφόρα κτήματα, φούρνους, μύλους, καπηλεῖα, γουναράδικα καὶ τὸ χειμάδιον τὸ μεταξὺ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας καὶ Γαλατίστης· πολλὰ ἐδαπάνησεν ἡ τῶν Ἰβήρων εἰς ἀγορὰν βοῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ὅσων ἀπαιτοῦνται πρὸς συστηματικὴν τῶν χειμαδίων καλλιέργειαν ἵνα καὶ ἡ τῶν Βλατέων τὰ πρὸς συντήρησιν ἐπαρκῆ ἔχῃ καὶ ἡ τῶν Ἰβήρων μονὴ ἐκ τῶν περισσευμάτων ἀνακουφίζεται. Καὶ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἡ πτωχὴ μονὴ τῶν Βλατέων διὰ τῆς εὐεργετικῆς τῶν Ἰβηριτῶν πατέρων χειρονομίας ἀνορθωθεῖσα καὶ οἰκονομικῶς εὐεκτοῦσα κατέστη ἐπίζηλος μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐν Μακεδονίᾳ μονῶν ὑποκνίζουσα τὴν ὄρεξιν πολλῶν πεινώντων καὶ δὴ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Δαμασκηνοῦ, ὅστις δόλια καὶ ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ εἰσηγηθεὶς τῷ διαδόχῳ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, Κυρίλλῳ τῷ ἀπὸ Βερροίας, ἐπιτυγχάνει ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν Ἰβηριτικῶν χειρῶν τὴν μονήν, τὴν ὁποίαν δύο πατριάρχαι, Κύριλλος ὁ Λούκαρις καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης καὶ 38 μητροπολῖται προσήρτησαν τῇ τῶν Ἰβήρων μονῇ καὶ κατησφάλισαν δι' ἀρῶν βαρυτάτων κατ' ἐκείνων οἵτινες θὰ ἐτόλμων διασεῖσαι ἢ διαρπᾶσαί τι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων καὶ εἰσοδημάτων τῆς μονῆς καὶ ἰδιοποιηθῆναι ἢ ἀνατρέψαι τὰς ληφθείσας

[1]) Ἰδ. *Ἰωακείμ Ἰβηρίτου* (ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν Βλατάδων) Ἡ μονὴ τοῦ Βλατάδων καὶ τὸ καυκίον δι' οὗ ἔπιεν ὁ Χριστὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» ἔτος ΣΤ' σελ. 557—563.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀποφάσεις[1]. Καὶ τὰς ἀρὰς ταύτας (ὢ τῆς ἀθλιότητος!) τὰς προοριζομένας διὰ τοὺς ἀνατροπεῖς τῶν πατριαρχικῶς καὶ συνοδικῶς ἀποφασισθέντων συνυπογράφει καὶ συναποδέχεται καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Θεσσαλονίκης Δαμασκηνός, ὁ τὴν ἀνατροπὴν τῶν οὕτωσὶ ἀποφασισθέντων μελετήσας καὶ δολίως ἐπιτυχών. «Ὁ τοιοῦτος, λέγει τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, ὁποῖος ἄρα ἐστὶν ἱερωμένος ἢ λαϊκός, μικρὸς ἢ μέγας, ἀφωρισμένος ἔστω ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ἔχοι δὲ καὶ τὰς ἀρὰς τῶν 318 θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ κληρονομήσοι τὴν λέπραν τοῦ Γιεζεὶ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα». Καὶ ταῦτα συνεπικυροῖ ἡ χεὶρ τοῦ Θεσσαλονίκης Δαμασκηνοῦ καὶ ἀποδέχεται καὶ στέργει· καὶ οὔτε ἡ λέπρα τοῦ Γιεζεὶ οὔτε ἡ ἀγχόνη τοῦ Ἰούδα θὰ ἤγγιζον αὐτὸν τὴν στιγμὴν καθ' ἣν αὐτὸς θὰ ἐσουφροποίει τὴν περιουσίαν τῆς μονῆς· ταῦτα ἦσαν χάρτινα ἀθύρματα τῆς βιομηχανίας τοῦ καιροῦ ἐκείνου, τὰ ὁποῖα μία πνοὴ ἐπιδεξίας δολιότητος θὰ ἀνέτρεπεν ὡς εὐτελῆ καὶ ἐλαφρὰ παιδικὰ τεχνάσματα. Καὶ μία ἐπιστολὴ δολίως ἐξυφανθεῖσα πρὸς τὸν ἀπὸ Βερροίας Κύριλλον, ἀπέσπασεν ἐκ τῶν Ἰβηριτικῶν χειρῶν τὴν τῆς μονῆς κυριότητα καὶ ἐξασφάλισεν αὐτὴν εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἀλλ' οἱ Ἰβηρῖται δὲν ἦσαν ἐξ ἐκείνων οἵτινες θὰ ὑπέκυπτον εἰς τὴν ἄδικον βίαν καὶ παρανομίαν τοῦ ἅρπαγος. Διὰ τὴν *Ἐλαδιάβαν* τῆς Ἱερισσοῦ, ἀντιποιουμένην παρὰ τῶν ἀπλήστων γειτόνων, προὐκάλουν αὐτοκρατορικὰς ἀποστολὰς καὶ χρυσοβούλλους Λόγους, καὶ κατεδίωκον τὸ ἀδίκημα ὅπου ἂν ἔβλεπον αὐτό. Διὸ καὶ τὸ 1635, δύο δηλονότι ἔτη μετὰ τὴν κατακύρωσιν τῆς μονῆς τῶν Βλατέων εἰς τὴν τῶν Ἰβήρων, παρουσιασθέντες ἐνώπιον τοῦ ἀπὸ Βερροίας Κυρίλλου καὶ καταθέσαντες τὸ τοῦ προκατόχου σιγίλλιον, καὶ τὰ κατὰ τὸ διετὲς τῆς ἐπὶ τῆς μονῆς δεσποτείας αὐτῶν ἐπακολουθήσαντα δαπανήματα καὶ ἔξοδα ἠξίωσαν τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου. Εἰς τὰ προσκομισθέντα ταῦτα ἐπίσημα καὶ ἰσχυρὰ τῶν Ἰβηριτῶν ἔγγραφα ἀναγνωρίσας ὁ Πατριάρχης Κύριλλος τὸν δόλον καὶ τὴν πανουργίαν τοῦ Θεσσαλονίκης Δαμασκηνοῦ, σπεύδει δι' ἑτέρου αὐτοῦ ἐπισήμου σιγιλλιώδους γράμματος ν' ἀκυρώσῃ τὸ δι' ἀπάτης ἐκ τῶν χειρῶν πρότερον ἀποσπασθέν, ἀποξενοῖ τὸν Θεσσαλονίκης τῆς κυριαρχίας τῆς μονῆς καὶ κατακυροῖ ταύτην τῷ 1635 τῇ ἀδικηθείσῃ μονῇ τῶν Ἰβήρων. Μεταμέλομαι, γράφει ὁ πατριάρχης, ὅπως μετεμελήθη διὰ τὸν Σαοὺλ ὁ Θεὸς μὴ συγχωρήσας αὐτῷ νὰ βασιλεύσῃ· μεταμέλομαι διότι ὁ κὺρ Δαμασκηνὸς ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος «ἄλλως ἢ ὡς εἶχε τὰ πράγ-

[1]) *Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτου* ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 561.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ματα καὶ μεσιτείᾳ τινὶ χρησάμενος ἀπεσπάσατο τῆς δεσποτείας αὐτῶν τῶν πατέρων τοῦ μοναστηρίου διὰ γράμματος ἡμετέρου καὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ πόρρω αὐτοὺς ἔβαλε... καὶ διὰ τοῦτο ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, παρευρεθέντος καὶ τοῦ Μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων (Θεοφάνους) καὶ πάσης Παλαιστίνης καὶ τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν... ἵνα τῶν περὶ τούτου παρὰ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης γραμμάτων ἀκύρων καὶ ἀνισχύρων μεμενηκότων, οἱ πατέρες αὐτοὶ ὦσι κύριοι καὶ καθολικοὶ ἐπιστάται τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸ πραγμάτων» [1]. Κόλαφος ἰσχυρὸς κατὰ τοῦ ἅρπαγος μητροπολίτου, ὅστις ἀντὶ νὰ προστατεύσῃ καὶ ἀγαπήσῃ τὴν μονήν, πτωχὴν μὲν τότε καὶ ταπεινήν, ἀλλὰ γεραρὰν καὶ παλαίφατον διὰ τὰς ὑψίστας ὑπηρεσίας αὐτῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀναδειξάσης χορείαν ὅλην εὐκλεῶν πατέρων καὶ διδασκάλων, αὐτὸς μόλις εἶδεν αὐτὴν ὀρθουμένην καὶ θάλλουσαν διήρπασεν αὐτὴν ἐκ τῶν Ἰβηριτικῶν χειρῶν διὰ μεσιτειῶν καὶ ἀπάτης ἵνα ἔχῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀνέτως ὁ ἄεργος. Ἀλλὰ «μεταμέλει μοι, φησὶν ὁ Θεός, τὸν Σαοὺλ βασιλεῦσαι»· μετανοήσας καὶ ὁ Πατριάρχης βασιλεῦσαι τὸν Δαμασκηνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Βλατάδων, κατῄσχυνεν αὐτὸν δι' ὧν εἶπε· «ἂν δέ τις τῶν πάντων βουληθῇ ποιῆσαι παρ' ὃ γράφομεν, ἀφωρισμένος εἴη καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον αἰωνίως καὶ τυμπανιαῖος».

Πόσον χρόνον διήρκεσεν ἡ ἐπὶ τῆς μονῆς τῶν Βλατέων δεσποτεία τῶν Ἰβηριτῶν ἀγνοοῦμεν δι' ἔλλειψιν πηγῶν. Πάντως καὶ πάλιν ἄλλοι ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν μονὴν διὰ μεσιτείας καὶ σκοτεινῶν μέσων ἔπεισαν τὸν πατριάρχην νὰ μετανοήσῃ καὶ ν' ἀκυρώσῃ ἐπισήμους πράξεις τῶν προκατόχων αὐτοῦ καὶ διὰ μολυβδοβούλλων ἄλλων καὶ σιγιλλίων ν' ἀποσπάσῃ τὴν μονὴν ἐκ τῆς κυριάρχου Ἰβηρικῆς καὶ καταστήσῃ αὐτὴν ἀδέσποτον καὶ ἀδούλωτον, αὐτοκυβερνωμένην καὶ αὐτεξουσιαζομένην, καὶ μηδενὶ δουλεύουσαν. Ἐκ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Θεοφίλου (Ἐπιστ. 46) πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ Καυταντζόγλου μανθάνομεν ὅτι περὶ τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοδικὸν ἅγιον Τορνόβου περὶ ὑποθέσεώς τινος τῆς μονῆς τοῦ Σωτῆρος (τῶν Βλατέων), ὅστις ἀπέστειλε τῷ Θεοφίλῳ καὶ ἀντίγραφον γράμματος τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης Γεράσιμον (τοῦτον δὲν κατονομάζει ὁ Θεόφιλος ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκ φόβου ἴσως μὴ παραπέσῃ) ἀναγγείλας συγχρόνως καὶ τὴν αἰσίαν λύσιν τοῦ ζητήματος. Φαίνεται ὅτι καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος ἐκ τῆς πτωχείας εἰς ἣν εἶχε κατὰ τὴν ἐποχήν του καταντήσει καὶ ἡ τῶν Ἰβήρων μονὴ ἐνθαρρυνθεὶς καὶ τὰ παθήματα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Δαμασκηνοῦ

[1]) *Ἰωακείμ Ἰβηρίτου ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 561.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀγνοήσας, πτωχὸς δὲ αὐτὸς καὶ πενόμενος διενοήθη νὰ ἁρπάσῃ τὴν μονὴν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ἰβηριτῶν καὶ ἐξασφαλίσῃ δι' ἑαυτὸν καὶ τὸν θρόνον του ἀσφαλὲς εἰσόδημα· ἀλλ' ὁ Θεόφιλος, ὁ διαθέτων ἰσχυρὰ μέσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Στεφάνου Μίσιου (ἴδ. ἐπιστολὴν 54) καὶ διὰ τοῦ ἁγίου Τορνόβου ἐπιτυγχάνει τὴν ἔκδοσιν νέας συνοδικῆς καὶ πατριαρχικῆς Πράξεως τῷ 1791 ἐπὶ Νεοφύτου τοῦ Ζ΄, δι' ἧς ἐπικυροῦνται τὰ σταυροπηγιακὰ δίκαια τῆς Μονῆς Βλατέων, καὶ κατασφαλίζονται τὰ κτήματα καὶ οἱ ναοὶ καὶ τὰ προσοδοφόρα καταστήματα δι' ὑπογραφῶν καὶ καταρῶν καὶ στήνεται ἡ ἀγχόνη τοῦ Ἰούδα διὰ τοὺς κυριάρχους Ἰβηρίτας καὶ ἐπισείεται ἡ λέπρα τοῦ Γιεζεὶ εἰς τοὺς τολμήσοντας διασεῖσαι τὰ γεγραμμένα ἢ ἀθετῆσαι ἢ ἀλλοιῶσαι, καὶ ἡ πρὶν δούλη μονὴ ἀποκαθίσταται ἀδούλωτος καὶ ἐλευθέρα καὶ σταυροπήγιον πατριαρχικὸν μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὂν καὶ λεγόμενον [1].

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀκυρώσεως ἐπισήμων ἐγγράφων δὲν ἦτο ἀσυνήθης οὐδὲ δύσκολος παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα· μία γραφικὴ ῥήτρα καταλλήλως χρησιμοποιουμένη, ὡς ἡ τοῦ ἀπὸ Βερροίας πατριάρχου Κυρίλλου «μεταμέλει μοι τὸν Σαοὺλ βασιλεῦσαι» ἐκανόνιζε καὶ ἱκανοποίει τὴν συνείδησιν καὶ ἠκύρου ὅσα λόγοι ἠθικοὶ καὶ δίκαιοι προγενεστέρως ἐθέσπιζον καὶ κατεκύρουν. Ὁ προκάτοχος τοῦ ἀπὸ Βερροίας, Κύριλλος ὁ Λούκαρις, προσαρτῶν τὴν μονὴν Βλατέων διὰ τὴν σμίκρυνσιν καὶ πτωχείαν αὐτῆς τῇ μεγάλῃ καὶ πλουσίᾳ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐθέσπιζε· «Τὰ κατὰ θεῖον σκοπὸν γινόμενα πάντα καλὰ λίαν καὶ πρὸς Θεὸν εὐπρόσδεκτα καὶ μᾶλλον ὅτε τις αὐτὰ ὅτε δεῖ καὶ ὅπου δεῖ ἐναποθησαυρίσειε κρίσιν ἐν καλοῖς ποιούμενος καὶ τὰ καλὰ τοῖς καλλίστοις ἀνατιθέμενος, φανερὸν πάντως καὶ πρόδηλον, ὡς κατορθουμένων ἔργων μακαρίων καὶ ἀειμνήστων ὡς λυσιτελούντων πᾶσι κοινῶς» [2]. Ἀλλὰ διὰ τὰ καλὰ ταῦτα καὶ κατὰ θεῖον σκοπὸν γενόμενα ὡς ἀείμνηστα καὶ μακάρια μετεμελήθη ὁ διάδοχος τοῦ Λουκάρεως καὶ δι' ἑνὸς γραφικοῦ ῥητοῦ καταργεῖ τὰ κυρωθέντα, καὶ τὰ καλῶς γενόμενα θεωρεῖ ἀλυσιτελῆ καὶ βλαβερὰ τοῖς πᾶσι κοινῶς. Εἰς τὰς τοιαύτας ἀνατροπὰς οὐδεμία ὑπῆρχε δυσκολία· τὸ δὲ ἀστειότερον εἶνε ὅτι ὅπου δὲν εὑρίσκετο πρόχειρος νόμος πρὸς καταστρατήγησιν

---

[1]) Τὴν πρᾶξιν τοῦ Νεοφύτου ἐπεκύρωσε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1798 καὶ Γρηγόριος ὁ Ε΄. Ἴδ. *Π. Ζερλέντη* Ἀναγραφὴ τῶν ἐπικυρωτικῶν Γραμμάτων τῶν Πατριαρχικῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων τῆς πρώτης πατριαρχίας Γρηγορίου τοῦ ἀπὸ Σμύρνης ἔτεσι 1797—1798 δημοσιευθέντων καὶ μή, ἐν «Νέῳ Ποιμένι» ἔτος Βον σελ. 263. Ἐσφαλμένως ὁ Ζερλέντης καλεῖ τὴν μονήν, μονὴν τῆς Παναγίας, γνωστὴν οὖσαν ὡς μονὴν τοῦ Σωτῆρος.

[2]) *Ἰωακειμ Ἰβηρίτου* ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 562.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

καὶ ἀνατροπὴν ἢ ρητὸν γραφικὸν πρὸς δικαιολογίαν, ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ σατανᾶς, ἡ ἐπήρεια τοῦ σατανᾶ, ὅστις ἐσκότιζε τὸν νοῦν τῶν πρὸ αὐτῶν νομοθετῶν καὶ κριτῶν. Τὸ δὲ ἐπιχείρημα τοῦτο τῆς καλογηρικῆς ἐφευρέσεως εἶχε δύναμιν καὶ κῦρος ἀδιάσειστον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια. Ὁ Ἰβηρίτης Ἰωακεὶμ περιέσωσεν ἡμῖν ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων πρᾶξιν ἐπίσημον [1] δικαστικὴν ἀφορῶσαν τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Ἀργυροπούλους, καθ' ἣν ἡ ἐπήρεια τοῦ σατανᾶ κανονίζει τὰ τῆς δίκης καὶ ἀνατρέπει τὰ δίκαια. Κατὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς Ἰβήρων καὶ ὁ σκευοφύλαξ τῆς αὐτῆς μονῆς Θεόδουλος ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1421 ἐξέδωκαν καὶ ἐνοικίασαν δι' ἐπισήμων γραμμάτων τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ «κηποπεριβόλια» τῆν μονῆς τὰ παρὰ τὴν χρυσῆν Πύλην κείμενα εἰς τοὺς Ἀργυροπούλους. Οὗτοι οἰκοδομήσαντες, καλλιεργήσαντες καὶ ἱκανὰ δαπανήσαντες κατὰ τὸν δεκαεπταετῆ χρόνον τῆς πακτώσεως προήγαγον καὶ ἀνέδειξαν ταῦτα καὶ ἐκαρποῦντο φυσικῶς πλειότερα ἐκείνων ὅσα τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, προσέφερον. Καὶ οἱ Ἰβηρῖται τὰ ἤδη εἰσπραττόμενα ὑπὸ τῶν Ἀργυροπούλων κέρδη φθονήσαντες, ἄνευ λόγων νομικῶν καὶ οἵας δή τινος ἄλλης αἰτίας ἐπειράθησαν ν' ἀνακτήσωσι τὰς ἤδη προσοδοφόρους αὐτῶν γαίας ἀποταθέντες πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πρῶτον Μανουὴλ καὶ εἶτα εἰς τὸ *«Σέκρετον»* τῆς Θεσσαλονίκης· τὴν δὲ σύγκλητον τῆς πόλεως ἀναστατώσαντες ἐκίνησαν δίκην ἄδικον κατὰ τῶν ἀδελφῶν Ἀργυροπούλων. Ἐκ τῆς Βασιλευούσης ἐδόθησαν τῷ δεσπότῃ Θεσσαλονίκης Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ, υἱῷ τοῦ βασιλέως Μανουήλ, διαταγαὶ καὶ ἐπιταγαὶ νὰ προστατευθῇ ἡ τῶν Ἰβήρων μονὴ καὶ ἐπανακτήσῃ παντὶ τρόπῳ τὴν ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν κυριότητα. Οἱ ἄρχοντες τῆς συγκλήτου, οἱ οἰκεῖοι τοῦ αὐθέντου καὶ βασιλέως Ἰωάννης ὁ Φιλανθρωπινός, ὁ Χρυσολωρᾶς Θωμᾶς, ὁ πρίγκηψ Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος, ὁ Παλαιολόγος Μανουήλ, ὁ Κρυβιτζιωτῆς, ὁ Μετοχίτης Ἀνδρόνικος, Μιχαὴλ ὁ Ἄγγελος ὁ Τρυπομμύτης, Θεόδωρος ὁ Διαγουπὴς καὶ ἄλλοι ὡρίσθησαν ὡς κριταὶ τῆς ἐν λόγῳ ὑποθέσεως καὶ μετὰ αὐστηροτάτην ἐξέτασιν καὶ ἀκριβῆ ἔλεγχον τῶν ὑπὸ τῶν Ἀργυροπούλων γενομένων ἐξόδων πρὸς καλλιέργειαν καὶ βελτίωσιν τῶν κτημάτων, πρὸς ὄρυξιν φρεάτων, κατασκευὴν ὑδροχυτῶν, ἀφοῦ προσεκομίσθησαν καὶ ὡρκίσθησαν κηπουροί, ἀρχιτέκτονες, οἰκοδόμοι, κτίσται, ἐργάται καὶ ἄλλοι, ἡ σύγκλητος ἀπεφάνθη οὕτω: «Ἐπειδὴ ὁ ἱερομόναχος κὺρ Θεόδουλος, ὁ δῆθεν τῆς μονῆς ἐκκλησιάρχης γεγονὼς *φθόνῳ τοῦ δαίμονος* ... ἐξέδοτο τὰ κτήματα τῆς μονῆς τοῖς Ἀργυροπού-

---

[1]) *Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτου*, Ἡ Θεσσαλονίκη πρὸ 500 ἐτῶν (1421—1921) ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» ἔτος Ε΄ σελ. 844.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

λοις εἰς βλάβην καὶ φθορὰν τῆς μονῆς... ἵνα ἔχῃ ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τοὺς ἑξῆς ἅπαντα τὰ κηποπεριβόλια αὐτῆς καὶ τελείαν δεσποτείαν καὶ ἀναφαίρετον κυριότητα καὶ ποιῇ ἐν αὐτοῖς πᾶν ὅπερ ἐστὶν αὐτῇ βουλητὸν ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως ἀπό τε τῶν Ἀργυροπούλων καὶ παντὸς τοῦ μέρους αὐτῶν».

Αὐτὸ εἶνε τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον οἱ οἰκεῖοι τοῦ βασιλέως ἐφήρμοσαν καὶ τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ ὡς θεῖον δίκαιον ἐκ νόμων θείων καὶ φιλευσεβῶν ἀπορρέον· ἡ θέλησις τοῦ κρατοῦντος ὡς ὑπέρτατος θεῖος νόμος ἐκανόνιζε τὰς σχέσεις καὶ τὰς πράξεις τῶν πολιτῶν πρὸς πάντας καὶ πρὸς ἀλλήλους. Ὡς ἀποδείξεις ἰσχυροτάτας τοῦ δικαίου αὐτῶν προσεκόμιζον οἱ Ἀργυρόπουλοι τὰ ἐξ ἀμφοτέρων ὑπογεγραμμένα συμβόλαια, δι' ὧν νομίμως καὶ κανονικῶς κατεῖχον ἐπὶ ὡρισμένην προθεσμίαν τὰ κτήματα ὑπὲρ ὧν τόσα κατεδαπάνησαν, ἀλλ' ἤκουσαν νέαν πρόχειρον νομικὴν ῥήτραν καθ' ἣν «οἱ θεῖοι καὶ φιλευσεβεῖς νόμοι ἐκεῖνα τὰ κτήματα τῶν ἱερῶν καὶ εὐαγῶν οἴκων προτρέπουσιν ἐκδιδόναι οἱστισοῦν προσωπικῶς τε καὶ ἐμφυτευτικῶς, ἅπερ εἰσὶ παντάπορα καὶ διεφθαρμένα, ἀπρόσοδά τε καὶ καταλελειμμένα καὶ πτῶσιν ἀπειλοῦντα καὶ μᾶλλον καὶ αὐτὰ ἐπὶ κέρδει καὶ εὐπορίᾳ, οὐ μὴν ἐπὶ βλάβῃ καὶ ζημίᾳ τῶν ἱερῶν οἴκων καὶ τῶν εὐαγῶν μονῶν οἷς διαφέρουσιν αὐτά». Καὶ ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων διὰ τὸν φθόνον τοῦ δαίμονος καὶ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους καταλαμβάνει τὰ κτήματα καὶ συγκαταβατικῶς φερομένη δηλοῖ ὅτι δὲν ζητεῖ τὰ παρὰ τῶν Ἀργυροπούλων κερδηθέντα οὐδὲ θὰ ἐνάξῃ ποτὲ αὐτοὺς «δι' ἃ καὶ εἶχε δίκαιον λαβεῖν κατὰ τὸ παρόν».

Δὲν γνωρίζω ποίους νόμους φιλευσεβεῖς ἐπεκαλέσθη ὁ νομομαθὴς Καμπανίας Θεόφιλος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς μονῆς τῶν Βλατέων ἐκ τῶν χειρῶν τῶν κατεχόντων αὐτήν. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλων κατέστησεν αὐτὴν αὐτοδιοίκητον καὶ αὐτοδέσποτον καὶ μηδενὶ δουλεύουσαν [1].

Ὅσα ὑπὲρ τῶν δυσπραγουσῶν τῆς Μακεδονίας μονῶν, ὅσα ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ αὐτοῦ ἀδελφῶν, ὑπὲρ τῶν σχολείων, ὑπὲρ ἀτόμων, ὑπὲρ εὐα-

---

[1]) Ἐν τῇ πατρολογίᾳ τοῦ Migne τόμ. 140 σελ. 939 εὑρηται πρᾶξις τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου τοῦ Αὐτωρειανοῦ (κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1257) περὶ τῆς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Δημητριάδος σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς Μακρινιτίσσης, ἐν ᾗ ἀναφέρεται καὶ ὡς ἐπίσκοπος Δημητριάδος *Νικόλαος ὁ Βλαττῆς* γόνος πάντως τῆς οἰκογενείας ἢ καὶ υἱὸς τοῦ κτίτορος τῆς μονῆς Βλαττέως· διότι ἐν τῷ τέλει τοῦ πατριαρχικοῦ ἐγγράφου (σελ. 949) παρατίθενται στίχοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ κτίτορος τῆς μονῆς Μακρινιτίσσης καὶ δύο ἄλλων μονῶν τοῦ *Χριστοῦ τοῦ Λατόμου* καὶ τοῦ Προδρόμου τῆς Νέας Πέτρας. Ἔχομεν ὅθεν ἐνδείξεις περὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζη ὁ τῆς μονῆς τῶν Λατόμων νέος κτίτωρ Βλαττῆς ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ἡ σήμερον μονὴ τῶν Βλατάδων ἢ Βλατέων ἢ Τσαούς-μοναστῆρι

γῶν καταστημάτων ἐμόχθησεν ὁ Θεόφιλος, ταῦτα βλέπει ὡς ἐν κατόπτρῳ διαυγεστάτῳ ὁ ἀναγινώσκων τὰ ἐλάχιστα λείψανα τῶν περισωθεισῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν, ἐν αἷς διαφαίνεται καὶ διαλάμπει μεγάλη χριστιανικὴ καρδία, ζῆλος ἱερὸς ὑπὲρ τῶν πάντων, διάνοια σπινθηροβολοῦσα καὶ ἀρετὴ ἀξιόζηλος. Καὶ τὰς ἐπιστολὰς ταύτας διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν σπουδαιότητα καὶ τὰς ἐν αὐταῖς ἐγκατεσπαρμένας πολυτίμους εἰδήσεις παραθέτω ἐν τοῖς ἑπομένοις ἐν περιλήψει καὶ ἀκεραιότητι ἵνα μὴ ὁ χρόνος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀφανίσῃ αὐτάς.

καλουμένη ἀνακαινισθεῖσα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ζηλωτοῦ αὐτῆς ἡγουμένου Ἰωακεὶμ τοῦ Ἰβηρίτου. Οἱ στίχοι οὗτοι σαφῶς ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονὴν ἔχοντες οὕτω:

«Ἐμοὶ μοναὶ τρεῖς ἅμα συντεταγμέναι
καὶ ταῖς μεγίσταις κλήσεσι κεκλημέναι·
ἡ μὲν γάρ ἐστι ἐκ *Χριστοῦ τοῦ Λατόμου*
ἡ δ' ἐκ πανάγνου καὶ καθαρᾶς παρθένου·
τρίτη δ' ἐφεξῆς αὖθις ὠνομασμένη
ἐκ Προδρόμου τοῦ πάνυ τῆς Νέας Πέτρας·
ἀλλ' ἀντὶ τούτων ἐκ μονῶν οὐρανίων
λίαν ἐμοὶ πάρεσχε τοῦ Θεοῦ Λόγε
τῇ συζύγῳ τε καὶ τέκνῳ πεφιλμένῳ·
ἐμοὶ γὰρ ἅπαν ἐνθαδὶ πεπραγμένον
εἰς τοῦτο τείνει καὶ τυχεῖν ζητῶ μόνον·
ἔχω μεσίτιν ἀγαθὴν τὴν παρθένον
τὴν ὀξυτάτην εἰς ἐπίσκεψιν μόνην
καὶ τὸν μέγιστον ἅμα τοῦ φωτὸς λύχνον
καὶ ῥᾶον ἂν τύχοιμι καὶ τῶν ἐλπίδων».

Ἡ τῶν Βλατάδων μονὴ θησαυρίζει *τὸ καυκίον* δι' οὗ ἔπιεν ὁ Χριστός, ὡς ἀναφέρει σιγιλλιῶδες γράμμα Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (ἴδ. *Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτου*, Ἡ μονὴ τῶν Βλατάδων ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» ἔτος ΣΤ' σελ. 557) καὶ περὶ τοῦ ὁποίου καυκίου ὁ Καισάριος Δαπόντε γράφει ταῦτα:

«Ἐδὼ εἶναι καὶ ἡ μονὴ ὄχι τῆς Παναγίας
Τσαούση μοναστήριον λέγετ' ἐξ ἱστορίας
εἰς τὸ ὁποῖον σώζεται ἐκεῖνο τὸ ποτῆρι
μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς (χαρὰ στὸ μοναστῆρι)
ἔπιε μὲ τοὺς μαθητάς, καθὼς μᾶς ἱστορήθη
στὸν δεῖπνο του τὸν μυστικὸ καὶ εἶναι κολοκύθι
καὶ εἶναι μὲ χρυσόβουλλο τοῦτο μαρτυρημένο
καὶ ἐκτελεῖ θαυμάσια παντοῦ ἐξακουσμένο».

(Καισαρίου Δαπόντε, Ἀπαρίθμησις τῶν ὀνομαστῶν ναῶν καὶ μονῶν τῆς Παναγίας. *Ἀθ. Π. Κεραμέως,* Ἑλληνικὰ κείμενα χρήσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρωμανίας. Ἐν Βουκουρεστίῳ 1909 σελ. 289 στιχ. 417—422).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟΝ ΤΩΝ ΡΩΓΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου.

Δεξιὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Πρεβέζης εἰς Ἰωάννινα καὶ παρὰ τὸ 32ον χιλιόμ. ὑψοῦται ἐπὶ καταφύτου γραφικοῦ λόφου, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ῥέει ὁ Λοῦρος ποταμός, ἠρειπωμένον σήμερον τὸ Κάστρον τῶν Ῥωγῶν (εἰκ. 1), τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου πάντες γνωρίζομεν ἀπὸ τοῦ Ῥωγῶν Ἰωσήφ, τοῦ ἡρωϊκοῦ Ἐπισκόπου, ὅστις τῇ 10ῃ Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1826 κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πληρωθεῖσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πυριτιδαποθήκην — ὅπου εἶχε μετὰ πολλῶν γυναικοπαίδων ἐγκλεισθῇ — καὶ ἀνετινάχθη μετ' αὐτῶν εἰς τὸν ἀέρα.

Τὸ Κάστρον τοῦτο, οὗτινος παρέχω ἐνταῦθα πρόχειρον σχεδιάγραμμα (εἰκ. 2) [1] καὶ εἰκόνα μέρους τῆς βορειοανατολικῆς του ὄψεως ἐξωτερικῶς (εἰκ. 3), εἶνε ἐκτισμένον κατὰ τὰς βάσεις ἰσοδομικῶς διὰ μεγάλων πελεκητῶν τιτανολίθων, τὰ ἄνω δὲ μέρη του μετὰ παρενθέτων πλίνθων καὶ μικροτέρων τιτανολίθων ἀμελῶς τεθειμένων. Ἡ τοιχοδομία του δύναται νὰ μαρτυρήσῃ, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν Κάστρον ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπεσκευασμένον κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν· νεωτέρας — τουρκικῶν χρόνων — ἐπισκευὰς δυσκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ.

Τὸ Κάστρον ἔχει ἐπίμηκες σχῆμα, περιβάλλει ὁλόκληρον τὸ ἄνω μέρος τοῦ λόφου καὶ διαιρεῖται: εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἥτις καταλαμβάνει τὸ ΝΑ. ἄκρον μετὰ τοῦ πύργου ἐν τῷ μέσῳ, εἰς τὸ σύνηθες διαμέρισμα ἔνθα κατέφευγον οἱ κάτοικοι ἐν καιρῷ πολιορκίας (réduit) μετὰ τοῦ προστατευτικοῦ ὑψηλοῦ ὀχυροῦ πύργου (donjon) καὶ εἰς τὸ κυρίως Κάστρον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο ἡ μεσαιωνικὴ πόλις. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δύο τετραγωνικῶν πύργων, ἕτεροι ἐννέα πύργοι ὁμοίου σχήματος ἐπροστάτευον τὸ Κάστρον

---

[1]) Τὸ σχεδιάγραμμα ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ συνοδοιπόρου μου καθηγητοῦ κ. Α. Ὀρλάνδου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

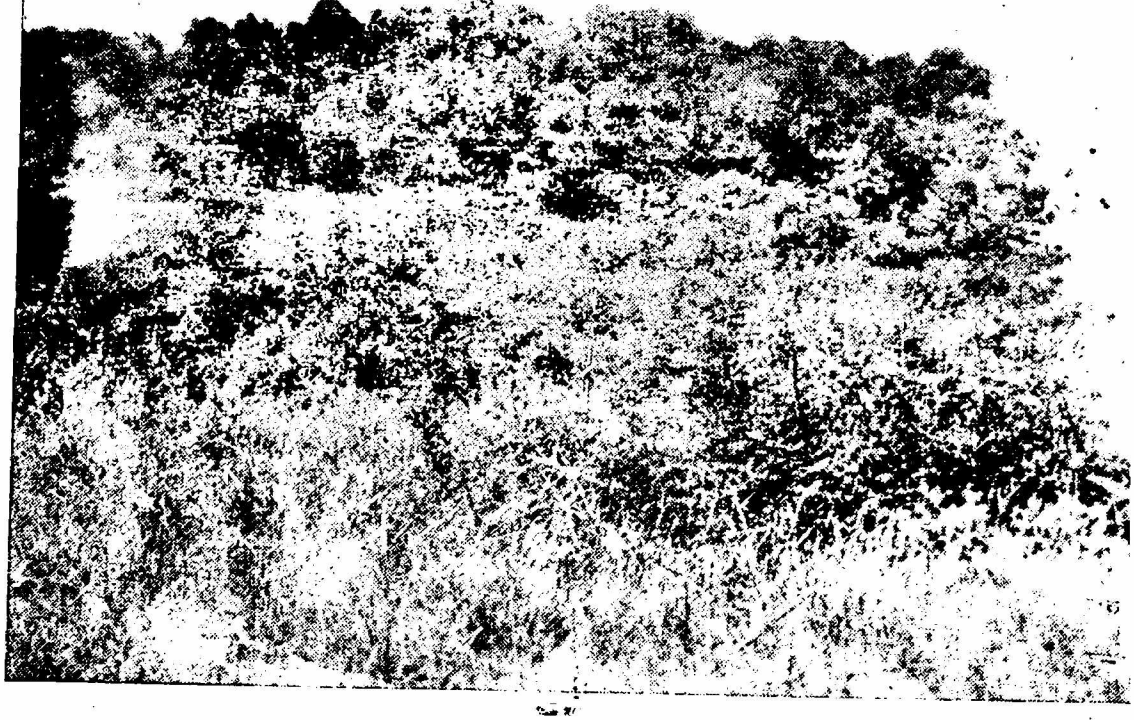

Εἰκ. 1.—Γενικὴ ἄποψις τοῦ λόφου, ἔνθα τὸ Κάστρον τῶν Ρωγῶν.

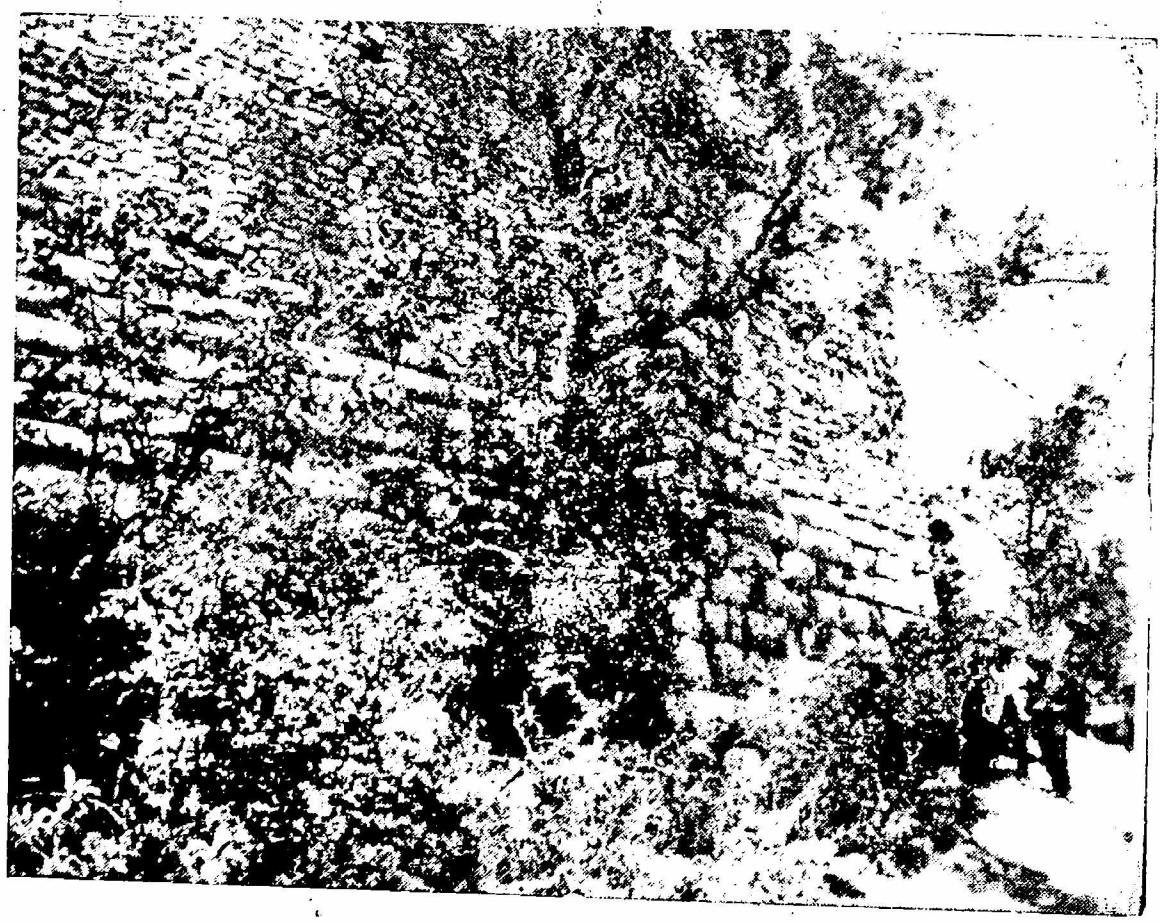

Εἰκ. 3.— Τμῆμα τῆς ΒΑ πλευρᾶς τοῦ Κάστρου τῶν Ρωγῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

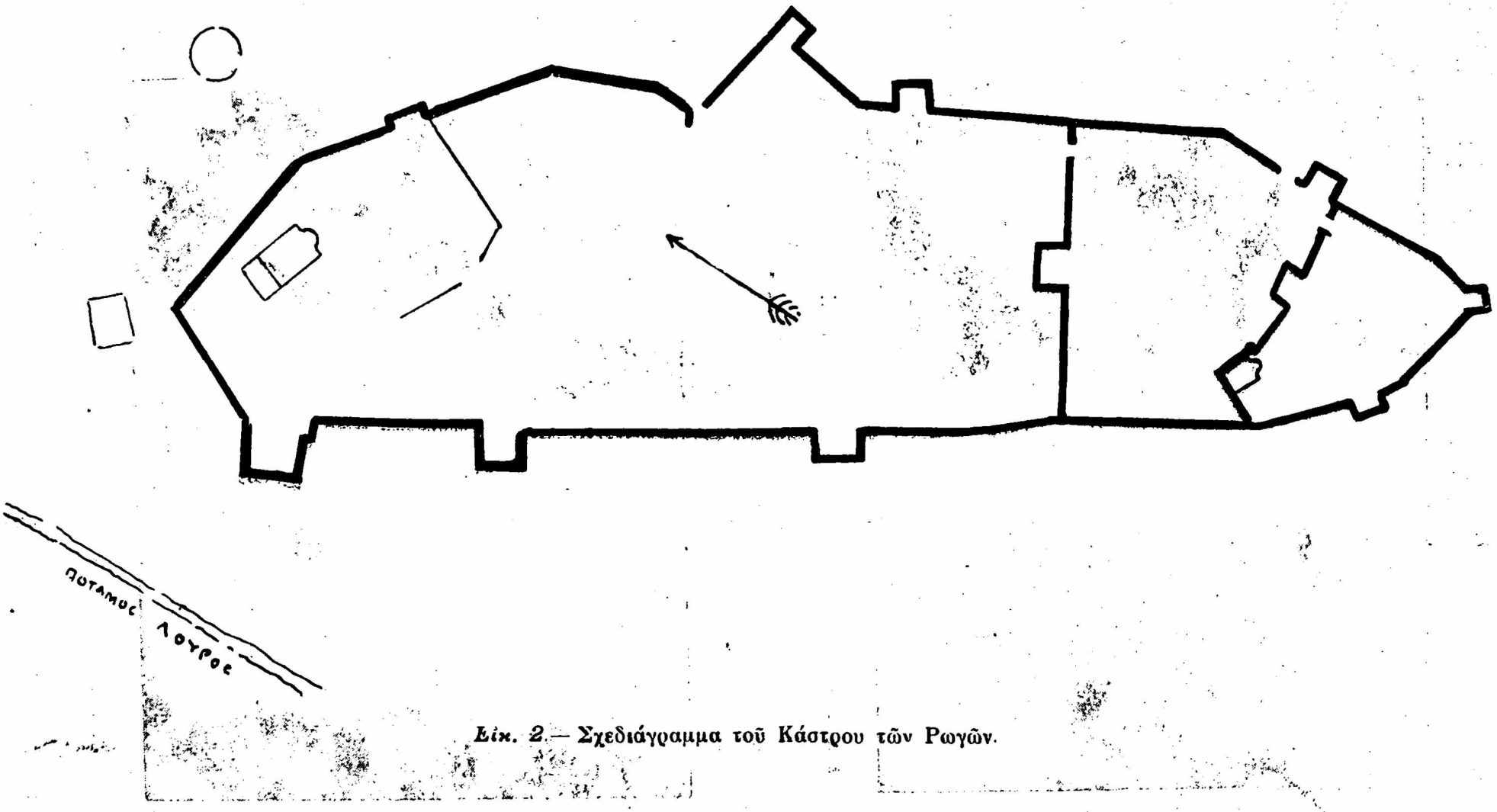

Εἰκ. 2.— Σχεδιάγραμμα τοῦ Κάστρου τῶν Ρωγῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒ
ΝΟΝΙΝΝΩΝ

τῶν Ῥωγῶν. Ὅτι ἐξετείνετο ὅμως ἡ μεσαιωνικὴ πόλις καὶ ἐκτὸς τοῦ Κάστρου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἀποδεικνύουσιν: ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ σημειούμενοι δύο πύργοι—ὧν ὁ εἷς στρογγύλος—σῳζόμενοι εἰσέτι νοτίως καὶ δυτικῶς τοῦ Κάστρου καὶ ἀφ' ἑτέρου περιτείχισμα ἔχον ὁμοίαν πρὸς τὸ Κάστρον τοιχοδομίαν καὶ ὑψούμενον εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν νοτιοανατολικῶς καὶ εὐθὺς ἀπὸ τῆς πεδιάδος, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ σημερινὴ ὁδὸς Πρεβέζης-Ἰωαννίνων.

Ἐκ τῶν κτισμάτων τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης πόλεως οὐδὲν διασῴζεται σήμερον· μόνον εἰς τὸν βορειοδυτικὸν χῶρον τοῦ Κάστρου εὑρίσκεται νεωτέρων χρόνων ναός (εἰκ. 4), περικλειόμενος ἐντὸς μάνδρας, ἐξ ἧς διασῴζονται μόνον τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα καὶ μέρη τῆς νοτίας πλευρᾶς. Περὶ τὴν μάνδραν ταύτην ἐσωτερικῶς διακρίνονται τελείως ἠρειπωμένα σήμερον οἰκήματα μαρτυροῦντα ὅτι ὁ χῶρος οὗτος περιελάμβανεν ἄλλοτε κελλία μοναχῶν, οἵτινες κατὰ τοὺς τουρκικοὺς ἴσως χρόνους εἶχον ἐγκατασταθῆ, ὡς εἰς κατεστραμμένον Κάστρον, χρησιμοποιήσαντες τὸν χῶρον μὲν τοῦτον ὡς Μοναστήριον, τὰ ὑπολειπόμενα δὲ μέρη τοῦ Κάστρου καλλιεργοῦντες, ὡς δύναταί τις ἐκ τῶν σῳζομένων ἔτι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ Κάστρου ἐν ἀγρίᾳ σήμερον καταστάσει ὀπωροφόρων δένδρων νὰ διακρίνῃ.

Ὁ σῳζόμενος ἑπομένως ναὸς ἦτο τὸ Καθολικὸν Μονῆς, ὅπερ ἔχει ὑποστῆ πολλὰς ἐπισκευάς. Σήμερον παρέχει τὴν μορφὴν μεταγενεστέρας ξυλοστέγου μονοκλίτου βασιλικῆς, ἱκανῶς ἐπιμήκους, μὲ εὐρύχωρον Νάρθηκα. Τοιχογραφίας διασῴζει μόνον εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ εἰς μέρη τοῦ νάρθηκος· οὕτως ἄνωθεν τῆς πύλης τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίως ναοῦ ἁπλοῦται ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας εἶνε καὶ ὁ ναὸς ἱδρυμένος, ὑπεράνω δὲ τῆς Κοιμήσεως εὑρίσκονται αἱ σκηναί: τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Εἰσοδίων· ἡ Κοίμησις χωρίζεται ἀπὸ τῶν δύο ἄλλων σκηνῶν διὰ πλατείας ταινίας πληρουμένης διὰ σειρᾶς ἐγκολπίων (ἁγίων ἐν προτομῇ) ἐντὸς κληματίδων, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς πύλης εἰκονίζονται ὁλόσωμοι οἱ ἀρχάγγελοι: Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Τὰ διασῴζοντα εἰκονογραφικοὺς κύκλους τμήματα τῶν μακρῶν πλευρῶν παριστῶσι σκηνὰς τοῦ Δωδεκαόρτου, ἐν τῷ μέσῳ προτομὰς ἁγίων ἐν ἐγκολπίοις καὶ κάτω ὁλοσώμους παραστάσεις: ἱεραρχῶν, ἁγίων καὶ ὁσίων. Εἰς τὸν Νάρθηκα διασῴζονται ἑκατέρωθεν τῆς πύλης καὶ εἰς τὰς πλευρὰς τμήματα τῆς σκηνῆς τῆς Β' Παρουσίας, σειρὰ θαυμάτων καὶ ὁλόσωμοι ἅγιοι.

Τέλος ἄνωθεν τῆς πύλης πρὸς τὸν κυρίως ναὸν ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή·

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἀνεκαινίσθη καὶ ἱστορήθη οὗτος ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ συνδρομῆς καὶ κόπου τοῦ πανοσιωτάτου Ἐφραὶμ ἱερομονάχου... μετὰ Λάμπου ἱερέως Ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου κυρίου κὺρ Βαρθολομαίου.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν, ὅτι ἀνεκαινίσθη προγενέστερος —βυζαντινῶν προφανῶς χρόνων — ναὸς[1] ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας Βαρθολομαίου, τοῦ γνωστοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης (1669 - 1687), ἤτοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17 αἰῶνος[2]. Ἑπομένως, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφήν, δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ ἱερομόναχος Ἐφραὶμ μετὰ τοῦ ἱερέως Λάμπου πιθανῶς δὲ καὶ μετ' ἄλλων μοναχῶν διέμενον ἐν τῷ Κάστρῳ ὡς εἰς Μονήν. Τὴν παράδοσιν περὶ ὑπάρξεως Μονῆς εἰς Ῥωγοὺς διασῴζουσι

---

[1]) Ἐξωτερικῶς τοῦ σημερινοῦ ναοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων μέτρων ἀπὸ τῆς Ἀψῖδος διακρίνονται τὰ θεμέλια τῆς Ἀψῖδος τοῦ παλαιοῦ ναοῦ, ὅστις θὰ ἠδύνατο ἴσως δι' ἀνασκαφῶν νὰ προσδιορισθῇ. Τὸ δημοσιευόμενον ἐνταῦθα (εἰκ. 6 ἐν τέλει τῆς μελέτης) γλυπτὸν εἶνε ἐντοιχισμένον ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς καὶ προέρχεται πιθανώτατα ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ Τέμπλου τοῦ παλαιοῦ ναοῦ.

[2]) Πρβλ. *Σεραφεὶμ Βυζαντίου*, Μητροπολίτου Ἄρτης, Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως Ἄρτης καὶ Πρεβέζης. Ἀθῆναι, 1884, σελ. 108. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ σῳζομένου ναοῦ δυνάμεθα προσέτι νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας Ῥωγῶν ἐπίσκοπος δὲν ὑφίστατο —διότι ἄλλως τὸ ὄνομα τούτου ἤθελεν ἀναγραφῆ. Ὁ Σεραφεὶμ (ἔ. ἀ. σελ. 97· πρβλ. καὶ *Π. Ἀραβαντινοῦ*, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι, 1856 - 57 τόμ. Β' σελ. 114) δὲν παραθέτουσιν ἄλλον ἐπίσκοπον Ῥωγῶν, πλὴν τοῦ ἡρωϊκοῦ -Ἰωσὴφ - 1826-, ὃν καὶ πάλιν ὡς τιτλικὸν ἐπίσκοπον ἀναγράφουσιν. Ἂν καὶ ἄλλοι τιτουλάριοι ἐπίσκοποι πρὸ τοῦ Ἰωσὴφ ὑπῆρξαν καὶ ποῖος ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Ἰωσὴφ ὡς ἐπίσκοπος Ῥωγῶν καὶ Κοζύλης παραδίδεται, ἄλλοτε θὰ ἐξετάσωμεν· ἐνταῦθα μόνον προσθέτομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ († 912) φαίνεται ὑφισταμένη ἐπισκοπὴ Ῥωγῶν καὶ ὅτι ἡ τελευταία μνεία τῆς ἐπισκοπῆς ἀναγράφεται εἰς τὸ τέλος τοῦ 15ου αἰῶνος (ἐν Geltzer, Noticiae episcoparum, σελ. 557, 568, 598 καὶ 635)· ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Κοζύλης, πολίχνης ἄλλοτε ἐν Λάμαρῃ, παρέμεινε μόνον ἐν τῇ ἀνατολικῶς τῆς Μονῆς Ζαλόγγου κειμένῃ Μονῇ (βλ. Σεραφείμ, σελ. 345 πρβλ. καὶ Ἀραβαντινόν. ἔ. ἀ. σελ. 85 ἔνθα μάλιστα λέγεται ὅτι μετετέθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἕδρα τῆς Νικοπόλεως μετὰ τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν αὐτῆς — ἣν θέτει ὁ Ἀραβαντινὸς εἰς τὸ ἔτος 1034—εἰς Κοζύλην). Ὁ *Le Quien* (ἐν Oriens christ. II - 1740 - σελ. 154) ἀναγράφει τὸν Ἀνδρόνικον ἐπίσκοπον Ἀχελώου ἢ Κοζύλης (τῆς φερομένης καὶ ὡς Μοζύλης) ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου, ὡς φέρεται καὶ παρὰ Ἀραβαντινῷ, ὅστις ἐκ τοῦ Le Quien ἤντλησε προφανῶς τὴν πληροφορίαν. Περὶ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς ἐκκλ. διοικήσεις Ἠπείρου πρβλ. καὶ *Χρυσ. Παπαδοπούλου*, Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, 1920 τόμ. Α' σελ. 13 καὶ 14.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

καὶ αἱ περὶ τῆς Μονῆς Ἡλιοὺ διηγήσεις[1]. Ἀσφαλῶς ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἱεροθέου (1857 κ. ἑ.) καλλωπισμὸς συνέκειτο εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ βεβλαμμένου ἴσως ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὴν ἀσβεστόχρισιν τῶν τοίχων, ὡς τὸ κτίσμα ἐμφανίζεται σήμερον.

Περὶ τῆς *ἱστορίας* καὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἀξιολόγου τούτου Κάστρου ἐλαχίστας ἔχομεν εἰδήσεις. Παραλείποντες τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς θέσεως, εἰς ἣν ἄλλοι τοποθετοῦσι τὴν ἀρχαίαν *Κασσώπην* καὶ ἄλλοι τὴν *Χαράδραν*[2], περιοριζόμεθα ἐνταῦθα εἰς εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας καὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἠπειρωτικοῦ τούτου Κάστρου, ὅσας ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν πρὸς τὸ παρόν, ὑποσχόμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν ἀφοῦ καὶ διὰ δοκιμαστικῶν σκαφικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως δυνηθῶμεν νὰ πορισθῶμεν θετικωτέρας περὶ τοῦ βυζαντινοῦ τούτου Κάστρου ἐνδείξεις.

Ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ ἀναφέρεται ὡς Κάστρον καταληφθὲν τῷ 1339 ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Καβάσιλα, τοῦ ἀποστατήσαντος μετὰ τοῦ καταλαβόντος τὴν Ἄρταν Νικηφόρου Βασιλίτση κατὰ τοῦ τότε κυριάρχου τῆς χώρας Αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Ἀνδρονίκου τοῦ Γ' (1328-1341) ἵνα ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου ὁ υἱὸς τῆς Δεσποίνης Ἄννης Νικηφόρος ὁ Β', ὅστις ἐπροστατεύετο καὶ ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης τῆς χήρας τοῦ Δουκὸς τοῦ Δυρραχίου Φιλίππου[3]. Ἀλλὰ μετὰ ἓν

---

[1]) Πρβλ. Σεραφείμ, ἔ. ἀ. σελ. 170 ἔνθα λέγεται ὅτι ὁ ἡγούμενος Ἱερόθεος (1857) ἔλαβεν αὖθις εἰς κατοχὴν καὶ τὸ φρούριον Ῥωγῶν — ἀνέδειξεν δηλ. τοῦτο μετόχιον τῆς Μονῆς Προφήτου Ἡλιοὺ — καλλωπίσας καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὅστις ἦν ποτε Μονὴ ἀρχαιοτάτη, εἰς ἣν ὑπέκειτο καὶ ἡ τοῦ Προφήτου Ἡλιού.

[2]) *C. Bursian*, Geographie von Griechenland, Leipzig, 1862 τόμ. 1, σελ. 31 κ. ἑ. καὶ *Leake*, Travels in northean Greece, τόμ. 1, σελ. 258· περὶ τῆς ἀκριβεστέρας τοποθετήσεως τῶν ἀρχαίων τούτων πόλεων πρβλ. Pauly-Wissowa. Real-encycl. X (1917) σελ. 2314 κ. ἑ. καὶ III (1899) σελ. 2113 κ. ἑ. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς (ἐν Χρονογραφίᾳ τῆς Ἠπείρου, ἔ. ἀ. τόμ. β' σ. 143 κ. ἑ.) καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Σεραφεὶμ Βυζάντιος (Δοκίμιον κλπ. ἔ. ἀ. σελ 170) δέχονται ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῆς Χαράδρας, ἐγένετο ἐπισκευὴ τῶν τειχῶν καὶ συνοικισμὸς νέας πόλεως «προσδεχομένης τοὺς ἐκ τῶν συνεχῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν καταδιωκομένους καὶ περιοίκους καὶ *ἀρωγὴν* αὐτοῖς παρέχουσα· διὸ καὶ ἔλαβεν ἡ νέα πόλις τὸ ὄνομα *Ἀρωγοὶ* ἢ *Ρωγοί*» ἀνευρίσκουσι μάλιστα καὶ ἕτερον ὄνομα τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως: *Ἀσταχώρα*, ὅπερ παράγουσιν ἐκ τῶν λέξεων: *Ἄστυ*=φρούριον καὶ *Χώρα*=πόλις, ἤτοι *Φρουριούπολις*. Τὴν τελευταίαν πληροφορίαν φαίνεται ὅτι ἠρύσθησαν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Κυριάκου ἐξ Ἀγκῶνος, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Mehus (πρβλ. καὶ «Ἠπειρωτ. Χρον.» 1926, σελ. 114) περὶ τοῦ ὀνόματος τούτου λέγομεν καὶ κατωτέρω.

[3]) Ὁ Ἀλέξιος Καβάσιλας (Καβασίλας κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους) φέρεται ὡς ἀδελφὸς τοῦ βαρώνου Κερκύρας Ἰω. Καβάσιλα, περὶ τῆς βαρωνείας τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἔτος (1340) ὁ Μέγας Δομέστιχος Καντακουζηνὸς ἔπεισε τὸν μετ' αὐτοῦ συνδεόμενον Καβάσιλαν νὰ παραδώσῃ τοὺς Ῥωγούς, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ἐτίμησε τοῦτον μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Κοντοσταύλου καὶ εὐηργέτησε πολλαχῶς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως [1]. Ἐπομένως τὸν 14ον αἰῶνα οἱ Ῥωγοὶ ἦσαν μία τῶν ἀκμαζουσῶν πόλεων τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου σημαντικὴ καὶ διὰ τὴν ὀχύρωσιν αὐτῆς.

Κατὰ τὰ μέσα πάλιν τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, ὅταν ἕνεκα τῶν διενέξεων μεταξὺ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ὁ Κράλης τῆς Σερβίας Στέφανος ἐπεξέτεινε καὶ εἰς τὴν Ἤπειρον τὴν ἀρχήν, ἐγκαταστήσας Δεσπότην τὸν ἐκ τῆς ἐγγονῆς τοῦ Μιχ. Παλαιολόγου Μαρίας ἀδελφόν του Συμεὼν (1346), ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ῥωγοὶ κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ Πέτρου Λειώση, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πάλιν ἀφῄρεσε τὴν ἀρχὴν τῷ 1374 ὁ ἱκανὸς Δεσπότης τῆς Ἠπείρου Ἰωάννης ὁ Γ' († 1400).

Τελευταίαν εἴδησιν περὶ τῶν Ῥωγῶν εὑρίσκομεν εἰς τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ ἐπισκεφθέντος τὴν Ἤπειρον κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος περιφήμου περιηγητοῦ Κυριάκου τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος. Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι ἐκ δημοσιευθείσης ἐπιστολῆς του εἶχασαν οἱ Ἀραβαντινὸς καὶ Σεραφεὶμ ὅτι τὸ Κάστρον τῶν Ῥωγῶν ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα Ἀσταχώρα, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρηρμηνεύθη (ἄστυ-χώρα, ἤτοι Φρουριούπολις), δὲν εἴμεθα δὲ καὶ βέβαιοι ἂν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τοῦτο εἰς τοὺς Ῥωγοὺς ἢ εἰς ἑτέραν μεσαιωνικὴν πόλιν τῆς Ἠπείρου ἢ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας [2]. Ἐν ταῖς καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ziebart ἐσχάτως δημοσιευθείσαις ἐπιστολαῖς τοῦ Κυριάκου ἀναφέρεται ἅπαξ τὸ Κάστρον τῶν Ῥωγῶν ἐν ἐπιστολῇ γραφείσῃ ἐν Ἄρτῃ

ὁποίου βλέπε Ἰω. Ρωμανοῦ, Γρατιανὸς Ζώρζης, Κέρκυρα, 1873, σελ. 258 πρβλ. περὶ τῆς ἀποστασίας ταύτης καὶ ἕτερον ἔργον τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, Κέρκυρα 1895, σελ. 142 κ. ἑ., ἔνθα μάλιστα καὶ πρὸ τῆς ἀποστασίας τοῦ Καβάσιλα ἀναφέρονται οἱ Ρωγοὶ (σελ. 106 κ. ἑ.=ἐπιδρομαὶ τῶν Φράγκων κατὰ τοῦ Δεσποτάτου τῷ 1304).

[1]) Βλ. Ἰω. Καντακουζηνοῦ, Ἱστοριῶν βιβλ. Β' κεφ. 34 (ἐκδ. Βόννης, 1828, σελ. 509 κ. ἑ.), ἔνθα μάλιστα ἡ πόλις καλεῖται *Ρωγὼ* «Ἀλέξιος δὲ Καβασίλας τὴν Ρωγὼ (κατέσχε)»· καὶ κατωτέρω «ἐγκρατῆ Ρωγοῦς γενέσθαι», «Ἄρτα δὲ καὶ Ρωγὼ οὖσαι ἠπειρώτιδες, πολλὴν ὑπέμενον τὴν ἔνδειαν ἐκ τῆς πολιορκίας κλπ.» (αὐτόθι, σελ. 511, 512, 515 κ. ἀλλ.).

[2]) Δὲν ἠδυνήθην δυστυχῶς νὰ εὕρω ἐνταῦθα τὸ ὑπὸ Mehus ἐκδοθὲν Itinerarium, ἀλλ' ἂν κρίνῃ τις καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ Ziebart παρατιθεμένης ἐπιστολῆς, ἔνθα ἐπαναλαμβάνεται τὸ ὄνομα («Ἠπειρ. Χρον.» Α' 1926, σελ. 118 «ex eadem Arachtea Astacora Acarnanum regia Karolo...» πρβλ. αὐτόθι καὶ σελ. 113 «per Astacora et Acheronte...» ἦλθεν ὁ Κ. εἰς Λευκάδα καὶ εἶδε τὸ Ἄκτιον), εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα θὰ ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Β' (1448). Κατ' αὐτὴν ὁ Κυριάκος τῇ 18ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1440, ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ἦλθεν ἐξ Ἀκαρνανίας «ex eadem Arachtea Astaico (πιθ. Astacora)» διὰ τοῦ δάσους τοῦ εὑρισκομένου παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ («per sylvam Acheronthei ad fluminis ripas»)[1] εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὡς ἀρχαίαν Δωδώνην, τὴν διασῴζουσαν μέρη τῶν θαυμασίων καὶ ὑπὸ πύργων περιβαλλομένων τειχῶν της. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν δέ, ἣν οἱ περίοικοι καλοῦσι Ῥωγὼ («ad arcem, quam hodie accolae Roghum vocitant»), ἐπανεῖδε τὸν ἐν τῷ παναρχαίῳ τόπῳ κείμενον ἱερὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ προσεκύνησε τὸ ἐκεῖ φυλασσόμενον πανσεβάσμιον σῶμα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ μετ' ἄλλων τιμίων λειψάνων (τῆς κάρας τῆς ἁγ. Ἄννης καὶ τοῦ ποδὸς τοῦ Χρυσοστόμου), τελεσθέντος δὲ μνημοσύνου πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς τοῦ Καρόλου, ἐξεφώνησε καὶ λόγον λατινιστὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ[2].

Ὅπως περιγράφει τὸ ταξείδιόν του ὁ Κυριάκος φαίνεται ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ρωγῶν, ἔνθα πιθανώτατα διεσῴζοντο ἀκόμη ἠρειπωμένα κτίσματα ἀρχαιοτέρων ἠπειρωτικῶν πόλεων, ὑπέδειξαν δὲ περίοικοι εἰς αὐτὸν ταῦτα ὡς τὰ ἐρείπια τῆς Δωδώνης καὶ τοὺς Ρωγοὺς ὡς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὅπου εὑρίσκετο ἡ Μητρόπολις, ἔνθα

---

[1]) Ἐνταῦθα προφανῶς ὑπὸ τοῦ Κυριάκου (πιθανώτερον κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν) φαίνεται ὅτι ἐγίνετο σύγχυσις τῶν ποταμῶν: Λούρου (ἀρχ. Ὤρωπος) Ἀχέροντος (;) καὶ Ἀράχθου· τοῦτο τοὐλάχιστον συνάγεται ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὸ δρομολόγιον τοῦ Κυριάκου.

[2]) Περὶ τοῦ λειψάνου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ γνωρίζομεν ἐκ τῶν βυζαντινῶν πηγῶν, ὅτι τοῦτο ἐφυλάσσετο μετὰ τῶν λειψάνων τῶν Ἀποστόλων: Ἀνδρέου καὶ Τιμοθέου ὑπὸ τὴν ἀργυρᾶν ἁγίαν Τράπεζαν τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κων/πόλεως, τοῦ περιφήμου Μαυσωλείου τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, περὶ τῆς κτίσεως καὶ διακοσμήσεως τοῦ ὁποίου πρβλ. καὶ *Γ. Σωτηρίου*, Ὁ Ναὸς Ἰω. τοῦ Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ (ἐν Ἀρχ. Δελτίῳ 1922, σελ. 205 κ. ἑ.). Ὡς γνωστόν, ὁ Λουκᾶς, κατὰ τὰς παραδόσεις ἐκήρυξεν ἐν Ἑλλάδι ὅπου καὶ ἐμαρτύρησεν εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν κρεμασθεὶς ἐξ ἐλαίας, καὶ ἐτάφη (Νικηφ. Καλλίστου, Ἐκκλ. Ἱστ. Β' 34). Κατ' ἄλλας παραδόσεις ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐμαρτύρησε καὶ ἐτάφη ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας, ὅπου ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του (Lipzius, Die apokryphen Apostelgesch—und—Legenden, II, σελ. 356 καὶ 362)· εἶνε δὲ γνωστὴ ἡ παρανοηθεῖσα ρωμαϊκῶν χρόνων Σαρκοφάγος, σῳζομένη μέχρι σήμερον ἐν τῷ ἱερῷ βήματι τοῦ Νεκροταφείου Θηβῶν, ἣν εἶδε καὶ ἐδημοσίευσε καὶ ὁ Barsky (Izdany Pravoslavnym Palestinskim etc. Πετρούπολις, 1885 — 87 τόμ. 4, σελ. 150). Τὸ λείψανόν του, ὡς καὶ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, μετέφερεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος τῷ 356 εἰς Κων/πολιν ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας (Φιλοστοργίου Ἐκκλ. Ἱστ. Γ' 2 ἐν Migne, Patr. Gr. τόμ. 65 σελ. 481). Ἐν Κων/πόλει δὲ παρέμεινε τὸ λείψανον μέχρι τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1204, ὅτε ἡ Τράπεζα τοῦ ναοῦ τῶν ἁγ. Ἀποστόλων κατεστράφη (Νικηφ. Χωνιάτου, ἔκδ. Βόννης σελ. 855 κ. ἑ. Περὶ τῶν μαρτυριῶν περὶ τοῦ λειψάνου τοῦ Λουκᾶ ρώσσων καὶ λατίνων περιη-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἐφυλάσσετο τὸ λείψανον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ[1]. Τῷ 1449 οἱ Ρωγοὶ ὡς καὶ πᾶσα ἡ Ἤπειρος κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Περὶ τῆς τύχης τοῦ Κάστρου τῶν Ρωγῶν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω πρὸς τὸ παρὸν συγκεκριμένην τινὰ μαρτυρίαν. Οἱ Ἀραβαντινὸς καὶ Σεραφείμ κατὰ τὸν Μελέτιον, ὑποθέτουσιν ὅτι τὸ Κάστρον καὶ ἡ πόλις κατὰ μικρὸν ἠρημώθησαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1449—1690. Ἀνωτέρω εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Κάστρου εἴδομεν ὅτι οἱ Ρωγοὶ χαρακτηρίζονται ὡς Μονὴ ἀρχαιοτάτη, εἰς ἣν ὑπέκειτο ἡ τοῦ Προφήτου Ἠλιού, ἥτις πάλιν τῷ 1857 εἶχε τοὺς Ρωγοὺς ὡς μετόχιον. Ἐκ τῶν ἐρειπίων δύναται νὰ διευκρινισθῇ ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατέστρεψαν τοὺς Ρωγοὺς ὁλοσχερῶς[2] — τουρκικαὶ ἐπισκευαὶ δὲν διακρίνονται — καθ' ὅλην δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας οἱ Ρωγοὶ μόνον ὡς Μοναστήριον διετηρήθησαν.

Ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων λειψάνων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀκμαζούσης κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πόλεως τῶν Ρωγῶν σώζεται ἠρειπωμένον παρεκκλήσιον ἀπέχον περὶ τὰ δύο χιλιόμ. ἀπὸ τοῦ Κάστρου, ὅπερ παριστᾷ ἡ εἰκὼν 5. Εἶναι μικρὸς ναὸς ῥυθμοῦ Βασιλικῆς βυζαντικῶν χρόνων, δυνάμενος ἕνεκα τῆς τοιχοδομίας του νὰ ἀναχθῇ καὶ εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς χρόνους.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Κάστρου τῶν Ῥωγῶν μεγίστην σημασίαν ἐνέχει ἡ πληροφορία τοῦ Κυριάκου περὶ τοῦ διασῳζομένου καὶ τιμωμένου ἐν τῇ Μητροπόλει τοῦ Κάστρου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος λειψάνου

γητῶν πρβλ. Ebersolt, Sanctuaire de Byzance. Paris. 1921 σελ 40). Πῶς εὑρέθη ἐν Ρωγοῖς κατὰ τὰς παραδόσεις τὸ λείψανον τοῦ Λουκᾶ λέγομεν κατωτέρω.

[1]) Ὡς γνωστόν, καὶ κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἀκόμη ἐποχὴν ἐρείπια Δωδώνης δὲν διεκρίνοντο· τὸ ὄνομα Ρωγοὶ ἢ Ρωγὼ εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ εἰς ἄλλα μέρη συναντᾶται (πρβλ. Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον «Ἀθηνᾶς» 1924, σελ. 89=Ῥωγὸς ὀρεινὸς ἀπόκρημνος τόπος ἐν Ἀστυπαλαίᾳ κ. ἀλλ.—Ἀμαντος)· ἐνταῦθα ὅμως δὲν νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ τοιούτου ὀνόματος, ἀλλὰ περὶ τοῦ βυζαντινοῦ ἠπειρωτικοῦ Κάστρου τῶν Ρωγῶν, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου διασώζει μέχρι σήμερον ἡ παράδοσις, μαρτυρεῖται δὲ τοῦτο καὶ διὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ρωγῶν καὶ δι' αὐτῶν τῶν τοπογραφικῶν εἰδήσεων τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κυριάκου, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω.

[2]) Πρβλ. Ἀραβαντινὸν ἔ. ἀ. σελ. 144· ὁ Ἀραβαντινὸς νομίζει ὅτι κατηδάφισαν οἱ Τοῦρκοι τὸ ὀχυρὸν τῶν Ρωγῶν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ἐξ Ἄρτης τοῦ Δεσπότου Καρόλου «ἐλήφθη δὲ τὸ κατεδαφιστικὸν τοῦτο μέτρον ἵνα μὴ ὁ ἐξωσθεὶς δουκικὸς οἶκος, βοηθούμενος ὑπὸ συγγενῶν του ἡγεμόνων ἐν Ἑλλάδι, εἰσβάλῃ καὶ ὀχυρωθῇ εἰς τὸ Κάστρον ἀποπειρώμενος ἐπανάστασιν τῆς Ἠπείρου».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εἰκ. 4. — Ἠρειπωμένον βυζαντινὸν ναΰδριον παρὰ τὴν ὁδὸν Πρεβέζης—Ἰωαννίνων.

Εἰκ. 5.—Ἄποψις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Κάστρου τῶν Ρωγῶν μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκκλησίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Τὰ ζητήματα: πῶς μετεφέρθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ῥωγοὺς τὸ προσκυνούμενον ὡς λείψανον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ ποία ἦτο ἡ μετὰ ταῦτα τύχη του: διευκρινίζουσι σερβικαὶ ἐργασίαι, περιλήψεις τῶν ὁποίων εὐγενῶς προσεφέρθη νὰ μοὶ ἀποστείλῃ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. ***Μιχ. Λάσκαρις*** καὶ τὰς ὁποίας παραθέτω κατωτέρω.

Διήγησις τῆς μεταφορᾶς τῶν λειψάνων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἐκ Ρωγῶν εἰς Smederevo Σερβίας *(12 Ἰανουαρίου 1453).*

Διεσώθη εἰς δύο παραλλαγάς, αἵτινες ἱκανῶς διαφέρουσι μεταξύ των. Ἡ πρώτη παραλλαγὴ (ἔκδ. Pavlovic') εἶνε ἐκτενεστέρα, γεγραμμένη εἰς λαϊκωτέραν γλῶσσαν καὶ περιέχουσα περισσοτέρας λεπτομερείας. Ἡ ἑτέρα παραλλαγὴ (ἔκδ. Ruvarac) εἶνε συντομωτέρα, ἄνευ πολλῶν λεπτομερειῶν εἰς ὕφος ρητορικώτερον καὶ γλῶσσαν λογιωτέραν.

Α' Παραλλαγὴ Pavlovic'

ἐξεδόθη ὑπὸ ***Jvan Pavlovic'***, ὑπὸ τὸν τίτλον *O sv. Luci i prenasanju njegovog tela*, ἐν Glasnik Srpskog ucenog drustva (ἐν Δελτίῳ τῆς σερβικῆς ἐπιστημονικῆς Ἑταιρίας τόμ. LI (1882) σελ. 70—100)· ἡ διήγησις εὑρίσκεται ἐν σ. 90—95 καὶ διεσώθη εἰς κώδικα τῆς Bibliothèque National Παρισίων γραφέντα κατὰ τὸν Pavlovic' μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1453 καὶ 1458 καὶ περιέχοντα τὰ ἑξῆς ἓξ κείμενα:

1) «Τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου λόγος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, περὶ τῆς γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς καὶ κοιμήσεως καὶ μεταφορᾶς αὐτοῦ».

2) «Περὶ τῆς πρώτης μεταφορᾶς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Λουκᾶ καὶ εὐαγγελιστοῦ, τῆς ἐκ Συρίας εἰς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, ἐπὶ αὐτοκράτορος Κώνσταντος υἱοῦ τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου».

3) «Μεταφορὰ δευτέρα».

4) «Τρίτη μεταφορὰ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Λουκᾶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐκ Ρωγῶν εἰς τὴν θεοφύλακτον πόλιν Smederevo».

5) «Περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ».

6) «Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία περὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Λουκᾶ οὐχὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀποστόλου, λέγω, Λουκᾶ τοῦ ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα, τοῦ χρηματίσαντος ἐπισκόπου ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Συρίας, τοῦ ὁποίου καὶ οἱ σύντροφοι εἶνε Ἀπελλῆς ἐπίσκοπος Σμύρνης καὶ Κλήμης ἐπίσκοπος Σαρδικῆς».

Τὰ ἐνδιαφέροντα κείμενα εἶνε τὰ ἀναγράφοντα τὴν β' καὶ γ' μεταφορὰν τοῦ λειψάνου (κείμενα 3 καὶ 4), ὧν περίληψιν παραθέτομεν. Τὸ

δον κείμενον εἶνε προσθήκη τοῦ ἀντιγραφέως, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Λαοδικείας Λουκᾶν τὸν ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα, δὲν ἔχει δὲ σχέσιν πρὸς τὰς διηγήσεις περὶ τοῦ λειψάνου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ.

Ἐκ τοῦ κειμένου 3 σελ. 89.

Ὁ συναξαριστὴς διηγεῖται, ὅτι, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγγων, φράγγος μεγιστὰν παρέλαβε τὰ λείψανα (τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ) καὶ τὰ ἔθεσεν ἐπὶ πλοίου, ἀλλ' ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰ μέρη τῆς Κεφαλληνίας τὸ πλοῖον ὁρμᾷ πρὸς τὴν πόλιν Ῥογὸς καὶ σταματᾷ εἰς τὸν λιμένα. Ὁ φράγγος ματαίως ἐκοπίασε νὰ ὁδηγήσῃ τὸ πλοῖον εἰς τὴν πατρίδα του. Ὅπερ ἰδὼν ὁ δοὺξ τῆς χώρας ταύτης τῆς Κεφαλληνίας, Κάρολος ὀνόματι, δωρεῖται δῶρα εἰς τὸν φράγγον καὶ ζητεῖ τὰ λείψανα. Ὁ φράγγος ἐδέχθη, ὁ δὲ Κάρολος ἀφ' οὗ τῷ ἔδωκε 600 χρυσᾶ καὶ ἔλαβε τὸν ἅγιον τὸν ἀπέθεσεν εἰς τὴν πόλιν Ῥογός, ὅπου καὶ ἔμεινε πολλὰ ἔτη καὶ ἐτέλει θαύματα[1].

Ἐκ τοῦ κειμένου 4 σελ. 90—95.

σ. 90 Ὅταν ὁ δεσπότης Γεώργιος (=Brankovic 1427—56) ἦτο ἐν ἐκστρατείᾳ εἰς τὰ μέρη τῆς Δαλματίας ἐναντίον τοῦ φρουρίου Telcak, αἴφνης ἡμέραν τινὰ παρουσιάζεται εἰς αὐτὸν γέρων, ὅστις
σ. 92 τῷ διηγεῖται ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Λουκᾶ εὑρίσκεται εἰς τοὺς Ρωγούς, τοὺς ὁποίους κατέλαβον τότε οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ στείλῃ πρεσβείαν εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Τούρκων διὰ νὰ τὸ ζητήσῃ, μεθ' ὃ ἐγένετο ἄφαντος.

Τοῦτο ἔπραξεν ὁ Γεώργιος καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀγαρηνῶν Μεχεμὲτ τὸν ἅγιον Λουκᾶν. Στέλλει λοιπὸν ὁ Γεώρ-
σ. 93 γιος διὰ νὰ μεταφέρουν τὸ τίμιον σῶμα «τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πριζρένης κὺρ Μιχαήλ, τὸν ἡγούμενον τῆς Λεστιάνης κὺρ Βενέδικτον καὶ ἀπὸ τοὺς βογιάρους του τὸν εὐγενῆ καὶ θεοφιλῆ ἄνδρα Στέφανον[2]. Καὶ οὗτοι μετὰ χαρᾶς μεγάλης μεταβάντες ἔφθασαν εἰς τὰ μέρη τῆς Κεφαλληνίας, εἰς τὴν πόλιν Ρογός, καὶ φθάσαντες εἰς

---

[1]) Τὴν δήλωσιν ταύτην τῶν Ρωγῶν ὡς παραλίου πόλεως ἢ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς σύγχυσιν καὶ ἄγνοιαν τῶν τόπων ὑπὸ τοῦ Συναξαριστοῦ, ἢ πρέπει κατ' αὐτὴν νὰ δεχθῶμεν ἄνω πόλιν καὶ κάτω (παράλιον ἢ ἐπίνειον τῶν Ρωγῶν)· ὁπωσδήποτε ἡ πληροφορία αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς πληρεστέραν τοπογραφικὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς ἠπειρωτικῆς πόλεως, ἥτις νῦν οὔτε εὔκολος εἶνε οὔτε δυνατή. Ἐλπίζομεν νὰ δυνηθῶμεν προσεχῶς δι' ἐπιτοπίου μελέτης νὰ διευκρινίσωμεν καλύτερον τὰ περὶ Ρωγῶν συγκεχυμένως παραδιδόμενα.

[2]) Εἶναι ὁ γνωστὸς Στέφανος Ράτκοβιτς τότε μέγας βοεβόδας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τὸ κιβούριον τοῦ ἁγίου ἔψαλλον ᾄσματα . . . . . εἶτα ἐξετέλεσαν τὴν μεταφοράν.

σ. 93 Ὁ ἀπόστολος ἔκαμε διάφορα θαύματα καθ' ὁδόν. Καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰς χώρας τῆς Σερβίας, πρῶτοι πηγαίνουν εἰς προϋπάντησιν τοῦ ἁγίου ὁ παναγιώτατος πατριάρχης τῆς Σερβίας καὶ Παραθαλασσίας κὺρ Νικόδημος παρὰ τὸν ποταμὸν Μοράβαν καὶ ὁλόκληρος ὁ κλῆρος . . . . . καὶ συνώδευσαν αὐτὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τ. ἔ. τὸ ἔνδοξον Σμεδέρεβον. Ὅταν δὲ ἔφθασεν ὁ ἅγιος πλησίον τῆς θεοφυλάκτου πόλεως, μόλις ἤκουσεν ὁ εὐσεβὴς δεσπότης (=Γεώργιος Βράνκωβιτς) τὴν ἄφιξιν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου ἐχάρη χαρὰν μεγάλην καὶ ἐγείρας ὅλους τοὺς οἰκείους μετὰ τῆς συζύγου του δεσποτίσσης κυρὰ Εἰρήνης καὶ μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δωρηθέντων αὐτοῖς τέκνων, τῆς θεοφίλου θυγατρὸς αὐτῶν Μαρίας (εἶναι ἡ πρώην σύζυγος τοῦ Σουλτάνου Μουράτ, ἣν ἐζήτησε τὸ 1451 εἰς γάμον ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος) καὶ μετὰ τοῦ
σ. 94 χριστοφίλου Γρηγορίου, λέγω, καὶ Στεφάνου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς δεσπότου Λαζάρου καὶ τῆς δεσποτίσσης κυρὰ Ἑλένης καὶ ὅλοι οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ τίμιοι ἡγούμενοι . . . . καὶ βογιάροι . . . . . μετέβησαν εἰς προϋπάντησιν τοῦ ἁγίου . . . . . Καὶ οὕτω . . . . δοξάζοντες τὸν Θεὸν εἰσήγαγον τὸν ἅγιον καὶ μέγαν ἀπόστολον Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν εἰς τὴν θεοφύλακτον πόλιν Σμεδέρεβον καὶ τὸν ἀπέθεσαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελισμοῦ τῆς Παναγίας Θεοτόκου εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Smederevo τὸ ἔτος ϛϡξα΄ (6961=1453) τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τὴν δωδεκάτην ἡμέραν, ὅπου καὶ νῦν ἀναπαύεται τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα.

Ἐκ τοῦ κειμένου 5 σελ. 96.

Δεύτερον θαῦμα: Ὅταν ἦλθον εἰς τοὺς Ρωγοὺς νὰ πάρουν οἱ Σέρβοι τὸν ἅγιον καὶ ὁ λαὸς δὲν ἄφινε νὰ τὸν πάρουν, τότε ἐνεφανίσθη ὁ ἅγιος εἰς τὸν εἰς κεφαλὴν τοῦ τόπου εὑρισκόμενον [1] καὶ τὸν Τοῦρκον λέγων· «Τί μὲ κρατεῖς· ἄφησέ με γρήγορα».

Β΄) Παραλλαγὴ Ruvarac.

Ἐξεδόθη ὑπὸ ***Ilarion Ruvarac*** ὑπὸ τὸν τίτλον *O prienosu tiela sv. Luke u Smederevo* ἐν Rad τῆς Γιουγοσλαυϊκῆς Ἀκαδημ. τόμος V (1868) σελ. 178—186· διεσώθη ἐν κώδικι τοῦ μοναστηρίου

[1]) Τὸ κείμενον λέγει «Kefalia». Οἱ «Kiefalia» εἶναι στρατιωτικοὶ ἀλλὰ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες ἀναφαινόμενοι ἐν Σερβίᾳ ἀπὸ τοῦ 1300· (πρβλ Jirec'ek, Staat und Gesellschaft im mittelalter. Serbien, Denkschr. Wien. Akad. 1912 I, σελ. 10.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Vrdnik. Ὁ κῶδιξ περιέχει ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Λουκᾶ καὶ διήγησιν τῆς μεταφορᾶς τῶν λειψάνων. Σημειοῦνται ἐνταῦθα αἱ κυριώτεραι παραλλαγαὶ τῆς διηγήσεως ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ταύτης.

σ. 181 . . . . . μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, Φράγγοι παρέλαβον τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Λουκᾶ ἐπὶ πλοίου «καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρὰ τὴν πόλιν τὴν λεγομένην Ρογούς· ἐκεῖ δὲ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἐγερθέντα δὲν ἄφηναν τὸ πλοῖον νὰ πλεύσῃ, διότι ὁ ἀπόστολος ἐπεθύμει νὰ μείνῃ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Οἱ δὲ ναῦται μὴ ἐννοοῦντες προσεπάθουν νὰ ἐξακολουθήσουν τὸ ταξείδιόν των, ἀλλ' ὅσον περισσότερον ἐκοπίαζον τόσα περισσότερα κύματα ἐσηκώνοντο, ἕως ὅτου τὸ πλοῖον προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ ἔγινε κομμάτια, ὀλίγοι δὲ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐσώθησαν ὡσὰν διὰ νὰ εἶναι ἄγγελοι τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου. Τὰ δὲ κύματα λαβόντα τὴν κάσσαν, ὡσὰν ὑπηρέται σταλέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μετέφερον αὐτὴν εἰς τὴν ξηρὰν *καὶ τὴν ἄφησαν μακρὰν τῆς θαλάσσης*. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης συντρέξαντες καὶ εὑρόντες τὴν κάσσαν εἰς τὴν ξηρὰν μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ ἀνοίξαντες αὐτὴν καὶ εὑρόντες τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου ἀκέραιον . . . . μετὰ χαρᾶς μεγάλης μετέφερον αὐτὸ εἰς τὴν πόλιν». Τὸ λείψανον κάμνει θαύματα. «Ἦτο δὲ ἡγεμὼν τῆς χώρας ἐκείνης Κάρολος ὁ δεσπότης καὶ ἠθέλησε νὰ μεταφέρῃ τὴν κάσσαν εἰς τὴν ἐνδοξοτέραν του πόλιν Νάρθαν(;) καὶ ἐλθὼν διέταξε
σ. 182 νὰ πάρουν τὴν κάσσαν». Ἀλλ' οἱ ὑπηρέται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν σηκώσουν, διότι ἦτο βαρεῖα «σὰν τείχη λίθινα ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ εἶχε κτισθῇ φρούριον». «Βλέπων ταῦτα ὁ δεσπότης ἐφοβήθη μεγάλως νομίσας ὅτι ἡ ὀργὴ τοῦ ἁγίου ἦτο ἐπ' αὐτοῦ διότι εἶχε διατάξῃ νὰ τὸν πάρουν διὰ τῆς βίας . . . — κενὸν εἰς τὸ κείμενον — καὶ πολὺν χρόνον ἔμεινεν ἐκεῖ. Τῶν δὲ ἡμετέρων ἁμαρτημάτων πολλαπλασιαζομένων καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ κυρίου ἐναντίον ἡμῶν ἐμεγάλωσε καὶ ἐτιμώρησε (ἡμᾶς) διὰ τοῦ γένους τῶν Ἰσμαηλιτῶν ὡσὰν πατὴρ τοὺς μὴ ὑπακούοντας υἱοὺς διὰ σιδήρου . . . (κενόν). Οἱ Ἀγαρηνοὶ χώρας πολλὰς κυριεύσαντες ἔφθασαν μέχρις Ἑλλάδος . . . . . καὶ εὐθὺς ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀγαρηνῶν ταύτην (τὴν Ἑλλάδα;) καταλαμβάνει. Οἱ κάτοικοι λοιπὸν τὴν κάσσαν τοῦ ἁγίου (κενὸν) εἰς ναὸν ἀπέθεσαν καὶ ἐκεῖ διέμεινεν ***ἐπὶ τέσσαρα ἔτη*** (ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1449—ἅλωσις Ἄρτης—μέχρι τοῦ 1453)».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΩΡΕΑ
ΣΟΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

Κατόπιν διηγεῖται ὅτι οἱ Λατῖνοι ἔστειλαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἀγαρηνῶν πολὺ χρυσίον διὰ νὰ πάρουν τὸ λείψανον, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ· «τοὺς χρόνους τούτους ἐκράτει τὰ σερβικὰ σκῆπτρα ὁ δεσπότης Γεώργιος» καὶ διηγεῖται τὴν μεταφορὰν εἰς Smederevo μὲ ἄλλας λέξεις καὶ μὲ ἀρκετὰς διαφοράς. Ἐν συνόλῳ ὅμως παρέχει πολὺ ὀλιγωτέρας λεπτομερείας ἀπὸ τὴν διήγησιν τῆς παραλλαγῆς Pavlovic', διὰ τοῦτο καὶ παραλείπεται.

Τὰ ἀνωτέρω — λαογραφικοῦ μᾶλλον περιεχομένου — ἀποσπάσματα, εἰλημμένα ἐκ τῶν διηγήσεων περὶ μεταφορᾶς ἐκ Ρωγῶν εἰς Σερβίαν τοῦ πιστευομένου ὡς λειψάνου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, παρατίθενται ἐνταῦθα ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς πηγὴ διὰ τὴν τοπογραφικὴν διευκρίνισιν τῶν μεσαιωνικῶν Ρωγῶν, περὶ τῶν ὁποίων, καθόσον τοὐλάχιστον γνωρίζω, οὐδεμία ἐγένετο μέχρι τοῦδε σχετικὴ μελέτη.

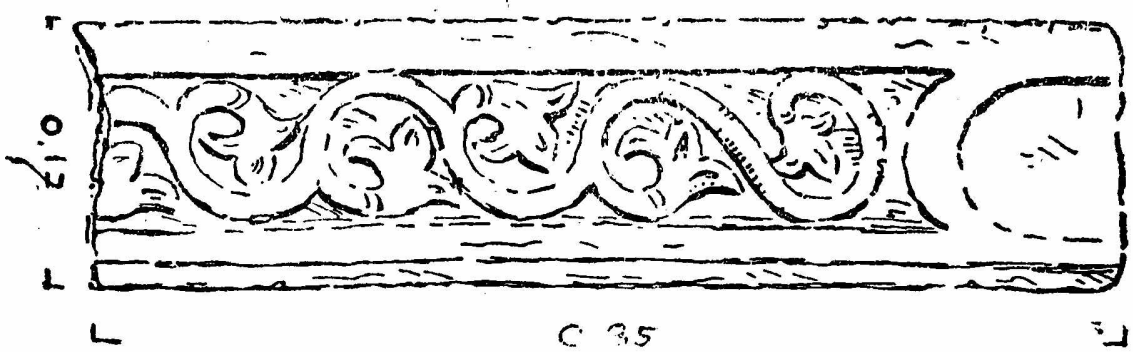

Εἰκ. 6. — Κιονίσκος μαρμάρινος ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ Τέμπλου τῆς Μητροπόλεως τοῦ Κάστρου τῶν Ρωγῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ

α

ΥΠΟ

ΠΕΡ. Κ. ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ

I

Οἱ ἀσχοληθέντες ὁπωσδήποτε εἰς τὰ τῆς ἐπιστημονικῆς βιβλιογραφίας γνωρίζουσι καλῶς πόσον δυσχερὲς εἶναι τὸ ἔργον τῆς περισυλλογῆς καὶ ταξινομήσεως βιβλιογραφικῆς ὕλης προκειμένου περὶ θέματος εὐρείας ἐκτάσεως οὐσιαστικῆς ἢ χρονικῆς καὶ δὲν θ' ἀπορήσωσι τὸ παράπαν, διότι καὶ ὁ δεύτερος οὗτος τόμος τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» περιέχει ἐκτενεῖς βιβλιογραφικοὺς πίνακας. Παρὰ τὸ πλούσιον «Βιβλιογραφικὸν Δοκίμιον», τὸ ὁποῖον μετὰ φιλοπονίας μελίσσης κατήρτισεν ὁ πολυμαθὴς παλαιός μου φίλος Λουδοβῖκος Βύρχνερος, ἐπίτιμος νῦν πολίτης καὶ τῶν Ἰωαννίνων, ὑπάρχει ἀκόμη ὑλικὸν ἀθησαύριστον, διότι ὁ δαικεκριμένος βαυαρὸς καθηγητὴς θέσας ὡρισμένα ὅρια εἰς τὸ πρῶτον ἐκεῖνο δοκίμιον Ἠπειρωτικῆς βιβλιογραφίας, παρέλειψε σκοπίμως—τοῦτο δὲ δέον νὰ σημειωθῇ χάριν τῆς ἀκριβείας—πλείστας ὅσας συγγραφάς, ἃς ὅμως ἔκρινα σκόπιμον νὰ συμπεριλάβω εἰς τὸν ἐμὸν συμπληρωματικὸν πίνακα ἀπὸ εὐρυτέρων ἀπόψεων ὁρμώμενος. Ὅτι δὲ καὶ διὰ τῶν ἐμῶν συμπληρώσεων δὲν θ' ἀποτελεσθῇ πλήρης κατάλογος τῶν περὶ Ἠπείρου δημοσιευθεισῶν κατὰ καιροὺς αὐτοτελῶν συγγραφῶν καὶ τῶν ἐν περιοδικοῖς κατεσπαρμένων ἐπιστημονικῶν περὶ αὐτῆς πραγματειῶν οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν καὶ ἀναμένω καὶ ἄλλους προθύμους ἐπικούρους, οἵτινες πληροῦντες τὰ κενὰ θὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν καταρτισμὸν τελείας κατὰ τὸ ἐφικτὸν Ἠπειρωτικῆς Βιβλιογραφίας, ἣν ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐκδώσωμεν βραδύτερον εἰς ἴδιον τεῦχος, κτῆμα ἐσαεὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ εὐπρόσδεκτον βοήθημα διὰ τοὺς μέλλοντας ἐρευνητὰς τῶν Ἠπειρωτικῶν πραγμάτων. Χαίρω δὲ ὅτι πρῶτος ἤδη ἐπίκουρος ἔρχεται ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς Νῖκος Βέης.

Κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ κατωτέρω πίνακος ὡρμήθην ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι τὴν Ἤπειρον διαφέρουσι σπουδαίως καὶ τὰ εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἀναφερόμενα ἐπιστημονικὰ ἔργα καὶ εἰδικῶς μὲν ἕνεκα τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, διαλαμβάνοντος συνηθέστατα πολυτίμους εἰδήσεις ἀφορώσας καὶ εἰς τὰ Ἠπειρωτικὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἕνεκα τῶν ποικίλων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

στενῶν δεσμῶν — ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν καὶ ἐθνολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν —, οἵτινες συνδέουσι τὰς γειτονικὰς ταύτας χώρας λαῶν συγγενεστάτων. Συμπεριλαμβάνων καὶ τὰ εἰρημένα συγγράμματα εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν δὲν ἀπέβλεψα ποσῶς εἰς πολιτικόν τινα σκοπόν, ἀλλ' ἔσχον μόνον ὑπ' ὄψιν ἐνδεχομένην κοινὴν ὠφέλειαν, ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ οἱ φίλοι Ἀλβανοὶ θὰ ὁμολογήσωσί μοι χάριτας διὰ τὴν παρεχομένην οὕτω καὶ τῇ χώρᾳ αὐτῶν ὑπηρεσίαν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονηθῇ ὅτι τῶν ἀλλοδαπῶν ἄλλοι ἄλλως καθορίζουσι τὰ ὅρια Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας καὶ εἶναι ἄρα εὐνόητον ὅτι ἐν πολλαῖς περὶ Ἀλβανίας συγγραφαῖς καὶ πραγματείαις εὑρίσκει τις πολυτίμους εἰδήσεις περὶ Ἠπείρου, ὀλιγώτερον δὲ τἀνάπαλιν. Νομίζω πρὸς τούτοις ὅτι δὲν θὰ κατακριθῶ ὑπὸ τῶν εὖ φρονούντων ὅτι μνημονεύω καί τινα ἔργα τῆς ἥκιστα ἐπιστημονικῆς «φιλολογίας τοῦ μεγάλου πολέμου» διότι ἐπὶ τέλους καὶ εἰς ταῦτα δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐνίοτε μετὰ πολλῶν ψευδῶν ἀναμεμιγμένας ὀλίγας ἀληθείας. Τὸ περισσὸν ἄλλως δὲν βλάπτει, ὡς ἔλεγον σοφώτατα οἱ Ρωμαῖοι, τὸ δ' ἕτερον ρωμαϊκὸν γνωμικὸν «minima non curat praetor» δὲν κρατεῖ εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας.

ΣΗΜ. Ἐκ τοῦ ἐμοῦ βιβλιογραφικοῦ πίνακος διέγραψα, ὡς εἰκός, πάσας τὰς ἑλληνικὰς συγγραφάς, τὰς μνημονευομένας ἐν τῷ πίνακι τοῦ Βέη, ἅμα ὡς ἔλαβον γνῶσιν τούτου.

Διορθώσεις τινὲς εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ *Bürchner* σημειοῦνται δι' ἀστερίσκου προτασσομένου ἑκάστοτε τῆς διορθουμένης ἐπιγραφῆς. Τινὰ τῶν παροραμάτων ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τῶν σοφῶν φίλων Ξεν. Σιδερίδου καὶ Β. Α. Μυστακίδου, οἷς καὶ θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

Ἐφ' ὅσον δὲν σημειοῦται ἰδιαιτέρως τὸ σχῆμα ἑνὸς ἑκάστου συγγράμματος, ὑπονοεῖται πάντοτε τὸ εἰς ὄγδοον.

II

1606 ***De Santa Cruz,*** el Marqués, Relación del sucesso de la empresa de Durazzo, Madrid (ἱσπανιστί).

*1778 ***Παΐσίου*** τοῦ Μικροῦ, Γνῶμαι ἠθικαὶ καὶ πολιτικαί, ἔτι δὲ συμβουλαὶ καὶ προστάγματα θεῖά τε καὶ πνευματικά, αἰνίγματά τινα καὶ στίχοι καρκινικοὶ καὶ ἕτεροι στίχοι περιέχοντες τὰ εἴκοσι τέσσαρα γράμματα, τὰ Μηνολόγια, ἄλλοι στίχοι εἰς ἀρετὰς καὶ κακίας, πρὸς τοῖς δὲ ὁ ἔπαινος Ἰωαννίνων καὶ ἡ τοῦ Πιλάτου κατὰ τοῦ Χριστοῦ θεοστυγὴς ἀπόφασις. Ἡ ὑπερβολικὴ ψυχρότης γενομένη ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων λίμνῃ. Ἔκδοσις Ν. Γλυκύ, Ἐνετίησιν εἰς 4ον.

1806 ***Masci,*** Angelo, Discorso sull' origine, costumi e stato attuale della nazione albanese s. l. (p. 88).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1821 ***Pouqueville,*** F. C. H., Leven van Ali pacha van Jannina (getrokken uit het Fransche), Amsterdam (ὁλλανδιστί).

1825 ***Lüdemann,*** W. v., Der Suliotenkrieg nebst darauf bezüglichen Volksgesängen, Leipzig.

1829 ***Crassini,*** Carlo, Storia di Ali Tebelen bascià di Janina, Milano, (c. 3 tav.).

1834 ***Peucker,*** A. Th., Die Sulioten und ihre Kriege mit Ali Pascha von Jannina nebst den neugriechischen Volksliedern, Breslau.

1844 ***Merleker,*** K. F., Die Epirotische Dynastie, Königsberg, in 4⁰, (Gymn. Progr.).

1847 ***Dorsa,*** Vincenzo, Sugli Albanesi, Napoli.

*1852 ***Merleker,*** Karl Friedrich, Historisch-geographische Darstellung des Landes und der Bewohner von Epeiros, Königsberg Theil 1-2, (1841), Theil 3 (1842).

1859 ***Hecquard,*** Hyacinthe, Histoire et description de la haute Albanie ou Guégarie, Paris (av. 1 carte).

1861 Π. Α. ***Σ(αλαπάντα),*** Ἡ Πάργα ἤτοι μονογραφία αὐτῆς ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι τῆς παρὰ τῶν Ἄγγλων πωλήσεώς της εἰς τοὺς Τούρκους, ἐν Ἀθήναις.

1862 ***Rangen,*** Joseph, Der Pyrrhos-Zug nach Sizilien, Düren, in 4⁰, (Progr.).

1864 ***De Rada,*** Girolamo, Antichità della nazione albanese e sua affinità con gli Elleni e i Latini, Napoli.

1867 ***Mendelssohn-Bartholdy,*** Ali-Pacha von Janina, Ein Beitrag zur Geschichte der Orientalischen Frage, Leipzig.

*1867 ***Χασιώτη,*** Γ. Χ., Περὶ Δωδώνης, Ἀθήνησι, (μετὰ χάρτου).

1869 ***Die Peleiaden*** zu Dodona, eine religionsgeschichtliche Untersuchung, Mörs, in 4⁰.

1870 ***Λαμπρίδου,*** Ι., Ζαγοριακά, ἐν Ἀθήναις, ἔκδοσις Αὐγῆς.

1872 ***Sālnāma-i Wilajat-i-Jania,*** Τόμ. Ι, 1288 (1871—1872) καὶ ἑπόμ., ἐν Ἰωαννίνοις.

*1873 ***Ἐπετηρὶς*** τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἠπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ἔτος Α΄, 1872—73, ἐν ΚΠόλει (μετὰ Παραρτήματος), εἰς 4ον.

1873 ***Δέρκων Νεοφύτου,*** Μητροπολίτου, Λόγος αὐτοσχέδιος εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Κωνσταντίνου τοῦ Ἀσωπίου ἐν Παραρτήμ. Ἐπετηρ. Ἠπειρ. Φιλεκπ. Συλλ., Α΄, ἐν ΚΠόλει.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

*1875 **Ἐπετηρὶς** τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἠπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ἔτος Β', 1873—74, ἐν ΚΠόλει, (μετὰ Παραρτήματος καὶ Χάρτου τῆς Ἠπείρου), εἰς 4ον.

1875 **Χασιώτου**, Γ., Ἔκθεσις . . . περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἑλληνικῆς παιδείας, ἐν Παραρτ. Ἐπετηρ. Ἠπειρ. Φιλεκπ. Συλλ., Β', ἐν ΚΠόλει, (μετὰ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἠπείρου περὶ τῶν σχολείων αὐτῆς καὶ στατιστικῶν πινάκων περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῆς Ἠπείρου).

1875 **Χασιώτου**, Γ., Ἔκθεσις τῆς πρὸς σύνταξιν κανονισμῶν τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ζωγραφείων καὶ τῶν ἐν Θράκῃ Ζαριφείων συσταθησομένων Διδασκαλείων καὶ τῶν προσηρτημένων αὐτοῖς προτύπων δημοτικῶν σχολείων ἐπιτροπῆς, ἐν Παραρτ. Ἐπετηρ. Ἠπειρ. Φιλεκπ. Συλλόγου, Β', ἐν Κωνσταντινουπόλει (μετὰ Κανονισμοῦ καὶ Προγραμμάτων).

1875 **Ζώτου Μολοσσοῦ**, Β. Δ., Ἠπειρωτικαὶ μελέται, Τόμ. Α', τεῦχ. α', (Πρόδρομος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν ΚΠόλει Ἠπειρ. Φιλεκπ. Συλλόγου), ἐν Ἀθήναις.

1878 **Ζώτου Μολοσσοῦ**, Β. Δ., Ἠπειρωτικαὶ μελέται, Τόμ. Β', τεῦχ. α'. Δρομολόγιον τῆς Ἑλλην. Χερσονήσου, ἀρχαιολογικόν, ἱστορικόν, γεωγραφικόν, στρατιωτικόν, στατιστικὸν καὶ ἐμπορικόν, ἐν Ἀθήναις,

1879 **Wassa**, Effendi, Albanien und die Albanesen, eine historischkritische Studie, Berlin.

1879 **(De Gubernatis**, Enrico), Gli Albanesi e l' Epiro, Roma.

1880 **Knight**, E. F., Albania, A narration of recent travel, London (with illustrations).

1880 **(Νικοδήμου Κυζικηνοῦ**, Μητροπολίτου), Ὁδοιπορικὰ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιτελικοῦ γραφείου, ἐν Ἀθήναις.

1881 **Sālnāma-i-Wilajat-i-Usqudra**, Τόμ. Ι 1298 (1881—82) καὶ ἑπόμ.

1881 **Gopčevič**, Spiridion, Oberalbanien und seine Liga, ethnographisch-historisch geschildert, Leipzig, (mit 5 Beilagen-Stammtafeln enthaltend).

1881 **Memoire** des Épirotes et des Thessaliens à Athènes en leur propre nom et au nom de leurs compatriotes, les habitants chrétiens de l'Épire et de la Thessalie, Athènes.

*1884 **Ἄρτης Σεραφείμ** (Ξενοπούλου) τοῦ Βυζαντίου, Μητροπολίτου, Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρί-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

του Ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τῆς ὡσαύτως νεωτέρας Πρεβέζης, ἐν Ἀθήναις.

1886 ***Tajani,*** Francesco, Le istorie Albanesi, Epoca I -4, Salerno (con 7 tav.).

1886 ***Un Valaque*** du Pinde, Les Grecs, les Valaques, les Albanais et l' Empire Ottoman, Bruxelles.

1886 ***Μυστακίδου,*** Β. Α., Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Σχολείων, ἐν «Παρνασσῷ», Η', ἐν Ἀθήναις (οὐχὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ι. Λαμπρίδου*, ὡς ἐκ παραδρομῆς ἐσημειώθη ἐν τῷ Βιβλιογρ. Δοκιμίῳ Bürchner).

1887 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, Περιγραφὴ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, ἐν Ἀθήναις, (Σελ. 95).

1887 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ Πασσᾶς, ἐν Ἀθήναις, (Σελ. 84).

1887 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, Ἠπειρωτικὰ μελετήματα, Τεῦχος Α', ἐν Ἀθήναις (συνέχεια Α' μέχρι Ι', 1887—1890).

1888 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, Μαλακασιακά, Μέρος Α', Περιγραφὴ τῶν Κατσανοχωρίων, Μέρος Β', Μέτσοβον καὶ Συρᾶκον, ἐν Ἀθήναις.

1888 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, Κουρεντιακὰ καὶ Τσαρκοβιστιακά, ἐν Ἀθήναις.

1888 ***Proclamaţiune*** catre naţiünea Albaneza, Thirje mi kombin Sqipetar, (19 Julie 1888) Bucuresci.

*1889 ***Μυστακίδου,*** Ν. Γ., Μητροπολῖται Ἰωαννίνων ἀπὸ 879—1889, ἐν Νεολόγου Ἑβδομαδιαίᾳ Ἐπιθεωρήσει, σ. 364 κἑξ., ἐν Κωνσταντινουπόλει.

1889 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, Πωγωνιακά, ἐν Ἀθήναις (Σελ. 86).

1890 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, Ζαγοριακά, Μέρος Α' καὶ Β', ἐν Ἀθήναις

1890 ***Λαμπρίδου,*** Ἰωάννου, Σουλιωτικά, ἐν Ἀθήναις.

1894 ***Schneider,*** Edouard, Une race oubliée, Pélasges et leurs descendants, I—II, Paris (μεθ' 6 πινάκων).

1895 ***Ἀραβαντινοῦ,*** Σπ. Π., Ἱστορία Ἀλῆ Πασσᾶ τοῦ Τεπελενλῆ συγγραφεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότου ἔργου τοῦ Παναγ. Ἀραβαντινοῦ, ἐν Ἀθήναις (μετὰ 13 πινάκων καὶ 3 χαρτῶν, σελ. ξδ' καὶ 616).

*1896 ***Δασσαρήτου,*** Ἠλία, Περὶ τῆς Κορυτσᾶς, ἐν Δεκτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνογραφ. ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, V, 123 κἑξ. (Τὸ ὄνομα τοῦ προώρως θανόντος λογίου τούτου εἶναι *Δασσαρήτης*, ὄχι Δασσαρητός).

1897 ***Ράμφου,*** Κ., Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἐν Ἀθήναις (μετ' εἰκόνων).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1898 ***Cuniberti,*** F., L' Albania ed il prinicipe Scanderbeg, Torino (p. 126, 1 Carta).

1899 ***Simini,*** Giacinto, Cenni sui costumi di Scutari d' Albania, Proverbi e favole, Lecce (p. 121).

1901 ***Degrand,*** A. Souvenirs de la haute Albanie, Paris (p. 333, 8 grav.).

1901 ***Galanti,*** Arturo, L'Albania, Notizie geografiche, etnografiche e storiche, in Biblioteca Italo-Albanese, Vol. 12, Roma (1 tav., 1 carta).

1902 ***Galanti,*** Arturo, Nozioni geografiche sull Albania, Roma

1902 ***Ciaceri,*** Emanuele, Sulla spedizione del Re Pirro in Sizilia, Catania (p. 41).

1902 ***Barḫoutareanc,*** Patmouthiun Alouaniç i makar Episkpocē Berḫoutareanç Hator I. Wataršapat, Ēdžmiaçin. (ἀρμενιστί).

*1894 ***Μυστακίδου,*** Ν. Γ., Ἡ μονὴ Γερομηρίου ἐν τῇ ἐφημερ. «Κωνσταντινούπολις».

*1894 ***Μυστακίδου,*** Ν. Γ., Δροβιάνη, ἐν «Κωνσταντινουπόλει».

*1894 ***Μυστακίδου,*** Ν. Γ., Ἡ ἐν Θεσπρωτίᾳ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν «Κωνσταντινουπόλει».

*1894 ***Μυστακίδου,*** Ν. Γ., Ἡ μητρόπολις Ἰωαννίνων, ἐν «ΚΠόλει».

*1894 ***Μυστακίδου,*** Ν. Γ., Ἡ Φοινίκη τῆς Ἠπείρου, ἐν «ΚΠόλει».

1902 ***Nušić,*** Branislav D'., S Kosova na sine more, Beleške s puta kroz Arbanase 1894 g., Beograd (112, σερβιστί).

1904 ***Steinmetz,*** Karl, Eine Reise durch die Hochländergaue Ober-Albaniens, Aus: Zur Kunde der Balkanhalbinsel, Heft 1, Wien-Leipzig, (mit 13 Abb. und 1 Routenkarte, S. 63).

1905 ***Barbarich,*** Eugenio, Albania, monografia antropogeografica, Roma (con 10 ill. e 14 tav., p. XX, 344).

1905 ***Steinmetz,*** Karl, Ein Vorstoss in die Nordalbanischen Alpen, Aus: Zur Kunde der Balkanhalbinsel, Heft 3, Wien-Leipzig (mit 10 Abb. und 1 Karte, S. 65).

1906 ***Segerstedt,*** Torgny, Ekguden i Dodona in Lunds Universitets-Årsskrift, N. F. Afd. 1 Bd. 1, Nr 1. Lund (σουηδιστί).

1907 ***Boysen,*** A (dalbert), Oberst, Die Sulioten, aus der Geschichte eines Heldenvolkes In: Militärische Charakterbilder, Heft 3, Leipzig (S. 24).

1907 ***Ghica,*** Prince Albert, L'Albanie et la question d'Orient,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Solution de la Question d' Orient, Paris (p. VI, 298).

1907 ***Ippen,*** Theodor, Skutari und die Nordalbanische Küstenebene, Aus: Zur Kunde der Balkanhalbinsel, Heft 5, Sarajevo (mit 24 Abb., S. 83).

1907 ***(Popovič),*** Vojvoda Marco Mil'anov, život i običaji Arbanasa, Beograd, (σελ. XXXVI, 196, μετὰ προλόγου ὑπὸ Laza J. Obradovic' L(ubomir) Kovačevic', σερβιστί).

1908 ***Ippen,*** Th(eodor) A., Die Gebirge des Nordwestlichen Albaniens, In: Abhandlungen der k. k. Geograph. Gesellschaft, Bd VII Nr 1, Wien, (S. 75, mit 6 Tafl).

1908 ***Rāgi,*** Naĝmī, Ta' riḫca-i-waq'a-i-Zag'ara mu'allif-i-marḥūm Husain Rāg'i, Dar-i-saādat 1326 (σελ. 185).

1908 ***Steinmetz,*** Karl, Von der Adria zum schwarzen Drin Aus, Zur Kunde der Balkanhalbinsel, Heft 6, Sarajevo (S. 75: mit 15 Abb. und 1 Karte).

1909 ***Liebert,*** Erich, Aus dem Nordalbanischen Hochgebirge, Aus: Zur Kunde der Balkanhalbinsel, Heft 10, Sarajevo (S. V, 74, mit 27 Abb. und 1 Karte).

1909 ***Durham,*** M(ary) Edith, High Albania, London (p. XII, 352, with ill. and a map).

1910 ***Nopcsa,*** Baron Franz, Aus šala und Klementi, Albanesische Wanderungen, Aus: Zur Kunde der Balkanhalbinsel. Heft 11, Sarajevo (S. II, 115, mit 1 Abb. im Texte, 16 Taf. und 1 Orig. Karte).

1910 ***Siebertz,*** Paul, Albanien und die Albanesen, Landschafts- und Charakterbilder, Wien (S. 274, mit vielen Abb.).

1911 ***Jäckh,*** Ernst, Im türkischen Kriegslager durch Albanien, Heilbronn (S. 222).

1912 ***Nopcsa,*** Baron Franz, Haus und Hausrat im katholischen Nordalbanien. Aus: Zur Kunde der Balkanhalbinsel, Heft 16, Sarajevo (S. 90, mit 1 Taf. und 50 Abb.).

1912 ***Mantegazza,*** Vico, L'Albania, Roma (p. 277, con 17 ill. e 4 carte).

1912 ***Burileanu,*** C(onstantin) N., I Romeni di Albania, Bologna (p. XXIV, 396, con pref. de A(ntonio) ***Baldacci).***

1912 ***Δάλλα,*** Χρήστου, Ἱστορικαὶ σελίδες, ἐν Ἐθν. Ἡμερολογίῳ Κ. Σκόκου (σ. 340-51, περὶ Θανάση Βάγια· ἀνακινεῖται τὸ πρῶτον

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ δημοσιεύεται ἀνέκδοτος τοῦ Βάγια ἐπιστολὴ παραινετικὴ πρὸς τοὺς Δελβινακιώτας), ἐν Ἀθήναις.

1913 ***Otten,*** Karl, Die Reise durch Albanien, München (S. 71 mit 7 Zeichnungen von Franz ***Henseler).***

1913 ***Georgevitch,*** Vladan, Die Albanesen und die Grossmächte, Leipzig (S. 172).

1913 ***Jaray,*** Gabriel Louis, L' Albanie inconnue, 3e éd., Paris (ouv. ill., p. XXIII, 238, avec préf. de G(abriel) ***Hanotaux).***

1913 ***Accord*** de Londres 1913, Frontlère Gréco-Albanaise, Protocole de délimitation (avec 5 annexes). Florence, Commission internationale de délimitation de l'Albanie (p. 14, 4°).

1913 ***Odescalchi,*** Reichsfürst Don Livio IV, Albanien, ein Hilferuf, Wien, (S. 155).

1913 ***Grote,*** Hugo, Durch Albanien und Montenegro, zeitgemässe Betrachtungen zur Völkerkunde, Politik und Wirtschaftswelt der westlichen Balkanhalbinsel, München (S. 224, mit 71 Orig. Aufn., 2 Skizzen und 2 Karten).

1913 ***(Pardo,*** Mehmed Hidajeteff), La questione albanese per un cittadino di Scutari, Trieste (p. 20).

1913 ***Bianconi,*** F., ***Bienaimé,*** Georges, ***Chéradame,*** André, ***Pernot,*** Raymond, ***De Wesselitsky, Yakchitch,*** G., La question albanaise, Paris (p. 65, avec 1 carte).

1913 ***Balcanicus,*** Le problème albanais, la Serbie et l' Autriche-Hongrie, Paris (p. 65).

1913 ***Balcanicus,*** Das albanische Problem und die Beziehungen zwischen Serbien und Oesterreich-Ungarn, ins deutsche übertragen von L(azar) ***Markovitsch,*** Leipzig (S. 109)

1913 ***Procès-Verbaux*** de la Commission internationale albanaise, Firenze (p. 78)

1913 ***Frascheri,*** Sch. Sami (Sams Sami) bey Frascheri, Was war Albanien, was ist es, was wird es werden? Gedanken und Betrachtungen übcr die unser geheiligtes Vaterland bedrohenden Gefahren und deren Abwendung, Aus dem türkischen übersetzt von A(lfons Maria) ***Traxler,*** Wien-Leipzig (S. 69).

1913 ***Descamps,*** Baron (Edouard), L' avenir de l' Albanie, Louvain (p. 49).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1913 ***Di San Giuliano,*** A(ntonio Castello, Marchese), Briefe über Albanien, Deutsch von ***D. Schulz*** und ***W. Wichmann,*** Leipzig (S. 158).

1913 ***Diftime,*** e vrime mi Kongres Shqyptaar t'Tieshtës, 1—4 Marcit 1913; Resoconte e note sul Congresso Albanese di Trieste, 1—4 Marzo 1913, Milano (p. 32).

1913 ***De Thallóczy,*** Ludovici, ***Jireček,*** Constantini et ***De Sufflay,*** Emiliani, Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia, Vol. I, Vindobonae.

1914 ***Von Godin,*** Maria Amelie, Freiin, Aus dem neuen Albanien, Politische und kulturhistor. Skizzen, Wien (S. 126).

1914 ***Peacock,*** Wadham, Albania, the foundling state of Europe, London (p. 256).

1914 ***Albanien-Komitee,*** Oesterreichisches, Was will das österreichische Albanien-Komitee?, Wien (S. 57).

1914 ***Boppe,*** A., L'Albanie et Napoléon, Paris.

1914 ***Gopčevic',*** Spiridion, Das Fürstentum Albanien, seine Vergangenheit, ethonographische Verhältnisse, politische Lage und Aussichten der Zukunft, Aus: Veröff. des Allgem. Vereins für Deutsche Literatur, Abt. 38, Bd. 4, Berlin (S. 356, mit 16 Taf. und 1 Karte).

1914 ***Gibert,*** Frédéric, Les pays d' Albanie et leur histoire, Paris (p. VI, 320, avec 3 cartes).

1914 ***Wallisch,*** Friedrich, Der Adler des Skanderbeg, Albanische Briefe aus dem Früjahr 1924, Leipzig (147).

1914 ***Italo-Sulliotti,*** A., In Albania, Sei mesi di regno, da Guglielmo di Wied a Essad Pascià, da Durazzo a Vallona, In: Quaderni della Guerra, 6, Milano (p. VII, 182, con 19 incis.).

1914 ***Jaray,*** Garbriel Louis, Au jeune royaume d' Albanie, ce qu' il a été, ce qu' il est, Paris (p. 251).

1914 ***Rotheit,*** Rudolf, Aus Albaniens Werdetagen, Berlin (S. 94).

1914 ***Grote,*** Hugo, das albanische Problem, Politisches und Wirtschaftliches, Halle a. d. Saale (S. 30).

1914 ***Vaina,*** Eugenio, Albania che nasce, In: La Giovine Europa, 1, Catania (p. 181).

1914 ***Roth,*** Karl, Geschichte Albaniens, Leipzig (S. 144).

1915 ***Albanien,*** Wirtschaftliche Verhältnisse 1913. Berichte der

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

k. u. k. österr. ungar. Konsularämter in Skutari, Durazzo und Valona, herausg. im Auftr. des k. k. Handelsministeriums vom k. k. Handelsmuseum, Wien (S. 53).

1915 ***Ratti,*** F. V., Albania e vita albanese, In: Bibliotechina illustr. Bemporad (25), Firenze (p. 46 con 8 ill.).

1915 ***L'Albanie,*** Organe bimensuel de défense des intérêts albanais, Série I et II, Années 1915—16, 1918—19, Lausanne in 4°.

1916 ***Müller,*** Max, Albaniens Zukunft, politische Erwägungen, theoretische Betrachtungen, praktische Vorschläge, München (S. 93).

1916 ***Von Thallóczy,*** Ludwig, Illyrisch-albanische Forschungen, Bde I—II, München-Leipzig (mit Landkarte).

1916 ***Pochettino,*** G., Storia de l' Albania fino al 1916, In: Biblioteca del Popolo, Vol. 595, Milano (p. 63).

1916 ***Von Laffert,*** Gertrud, Vier Monate in Albanien (im Jahre 1914), Berlin (S. 144).

1917 ***Baldacci,*** Antonio, Itinerari albanesi (1892—1902), con un sguardo gen. all' Albania e alle sue comunicazione stradali, Roma (p. XXIII, 541).

(1917) ***Wilhelm,*** Fürst von Albanien, Prinz zu Wied, Denkschrift über Albanien, o. O. (als Manuskript gedruckt).

1917 ***Wilhelmi,*** Mbret i Shqypënië, Princi Wied, Memorandum përmbi Shqypënië (Përkthim nga gjuha gjermane), Glogau (p. 80).

1917 ***Tourtoulis,*** La nation albanaise (Union des Nationalités, Office Central, 19), Lausanne.

1918 ***Fabius,*** J., Zes maanden in Albanië, Haarlem (p. 276. ὁλλανδιστί).

1918 ***De Thallóczy,*** Ludov., ***Jireček,*** Const., ***De Sufflay,*** Emil., Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia, Vol. II, Vindobonae.

1918 ***Puaux,*** René, The Sorrows of Epirus, London (p. 159, with illustr.).

1919 ***Praschniker,*** K(amillo) und ***Schober,*** A., Archäologische Forschungen in Albanien und Montenegro, (Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkankomm., Antiquar, Abt. 8) Wien (p. V, 104) 4°.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1919 ***Chekrezi***, Constantine A(nastasi), Albania, past and present, New York (p. XV, 225, with 2 maps and introd. by Charles D(owner) ***Hazen)***.

1919 ***Pan-Epirotic*** Union of America, The, Publication I, New York.

1921 ***Βιζουκίδου***, Π. Κ., Ἡ διαμαρτυρία τῶν Βορείων Ἠπειρωτῶν, Λόγος εἰσηγητικὸς [ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις συγκροτηθέντι Πανηπειρωτικῷ Συνεδρίῳ], ἐν Ἀθήναις (μετὰ δύο ψηφισμάτων πρὸς τὰς Μ. Δυνάμεις καὶ τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν).

1921 ***Maccas***, Léon, La question gréco-albanaise, Nancy (p. VIII, 242, avec une carte).

1921 ***Ἀθηναγόρα***, Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου (νῦν Παραμυθίας), Θανάσης Βάγιας, ἐν ΚΠόλει.

(1922) ***Di Cesarò***, G. A., Colonna, L' Italia nella Albania meridionale, note e documenti (1917—18), Foligno (p. VI, 374).

1922 ***Seiner***, Franz, Ergebnisse der Volkszählung in Albanien in dem von den österr.-ungar. Truppen 1916—18 besetzten Gebiete (Aus: Schriften der Balkan-Kommission, Linguist. Abt. 13), Wien-Leipzig (p. 116, mit 2 Karten), in 4°.

1922 ***Ἀθηναγόρα***, Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου (νῦν Παραμυθίας), Ἠπειρωτικαὶ Σελίδες, τόμ. Α΄, Θανάσης Βάγιας (β΄), ἐν ΚΠόλει (μετὰ ἐπιστολιμαίων συμβολῶν πολλῶν λογίων).

1922 ***Codart***, Justin, L' Albanie en 1921, Paris (p. 374, avec illustr. et cartes et une préf. de ***D' Estournelles de Constant)***.

1923 ***Unger***, Hj., Albanio, Horrem b. Köln (p. 15).

1923 ***Μυστακίδου***, Β. Α., Ἀλληλογραφία Δρυϊνουπόλεως Δοσιθέου καὶ Λαρίσσης Μελετίου, ἐν τεύχει «Θετταλικὰ σημειώματα ἐκ χειρογράφων» (Ἔκδοσις τοῦ Συλλόγου τῶν Ὀρθοδ. Ἑλλήνων Θεολόγων, ἀρ. 11, σελ. 9 κἑξ.), ἐν ΚΠόλει.

1924 ***Lane***, Rose Wilder, The Peaks of Shala, being the record of certain wanderings among the hill tribes of Albania, London (p. 224).

1925 ***Nopcsa***, Baron Franz, Albanien, Bauten, Trachten und Geräte Nordalbaniens, Berlin-Leipzig (S. VIII, 257, mit 4 Taf.), in 4°.

1925 ***Sufflay***, Milan, Srbi i Arbanasi, Njihova simbioza u sredn-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

jem vijeku, Beograd (p. IV, 142) (Biblioteka archiva za arbanasku starinu, jezik i etnologiju, Uredn. H(enrik) ***Baric***').

1925 ***Albania***, Revue d' archéologie, d'histoire, d' art et des sciences appliquées en Albanie et dans les Balkans, Milano-Roma-Paris.

1925 ***Δάλλα***, Χρήστου, Ὁ Θανάσης Βάγιας, ποῦ ἐγεννήθη καὶ πόθεν τὸ ὄνομά του, ἐν Εἰκονογραφημένῃ τῆς Ἑλλάδος, ἔτος Α΄, ἀρ. 4, σελ. 18, ἐν Ἀθήναις.

III

Καὶ ταῦτα μὲν τό γε νῦν ὅ, τι ἀφορᾷ εἰς τὴν γενικὴν περὶ Ἠπείρου καὶ Ἠπειρωτικῶν πραγμάτων βιβλιογραφίαν. Ἰδιαίτερον δὲ μακρὸν πίνακα δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἡ περὶ τὴν μεγάλην μορφὴν τοῦ ἥρωος Γεωργίου Καστριώτου κατὰ τοὺς τελευταίους τέσσαρας αἰῶνας ἀναφυεῖσα πολύτομος διεθνὴς βιβλιογραφία, ἐν ᾗ ἐξαίρονται οἱ πολεμικοὶ ἆθλοι τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς κατὰ τῶν Σουλτάνων Μουρὰτ τοῦ Β΄ καὶ Μωάμεθ τοῦ Β΄ καὶ οἱ ὑπέροχοι ἀγῶνες αὐτοῦ πρὸς διάσωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τὴν λαίλαπα τῶν Ἀσιατῶν ἐπιδρομέων.

Πρῶτος Μαρῖνος ὁ Βαρλέτιος ἐξέδωκε λατινιστὶ ἐν Στρασβούργῳ κατὰ τὸ 1537 τὸ περίφημον καταστὰν σύγγραμμα «περὶ τοῦ βίου, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, Ἡγεμόνος τῶν Ἠπειρωτῶν», τὸ ὁποῖον ἀνατυπωθὲν πολλάκις εἰς πολλὰς πόλεις καὶ εἶτα μεταφρασθὲν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἔφερε τὴν ἔνδοξον φήμην τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἠπειρωτικῆς χώρας ἡρωϊκῶς ἀγωνισαμένου μεγάλου τούτου πατριώτου εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καταστὰν ἀναγνωστικὸν ἐντρύφημα ὁλοκλήρων λαῶν καὶ μάλιστα τοῦ φιλοπολέμου γερμανικοῦ, ὅστις ἰδιαιτέρως τιμᾷ καὶ γεραίρει τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐπιτελοῦντας στρατιωτικοὺς ἄθλους. Σταχυολογῶν κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῆς ἀφθόνου περὶ Καστριώτου βιβλιογραφίας μνημονεύω κατωτέρω τὰ σπουδαιότατα μόνον συγγράμματα παραπέμπων τοὺς βουλομένους πληρεστέρας περὶ αὐτοῦ βιβλιογραφικὰς εἰδήσεις εἰς τὴν ἐν Παρισίοις πρὸ ἡμίσεως περίπου αἰῶνος δημοσιευθεῖσαν καὶ κατωτέρω ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ σημειουμένην εἰδικὴν μονογραφίαν τοῦ Γεωργίου Πέτροβιτς, ἥτις περιέχει μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρη κατάλογον τῶν ἐν ἐνέα διαφόροις γλώσσαις ἐκδοθέντων περὶ Καστριώτου συγγραμμάτων ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι τοῦ ἔτους 1880.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1537 ***Barletii,*** Marini, De vita, moribus ac rebus praecipue adversus Turcas gestis, Georgii Epirotarum principis, libri XIII, Argentorati, in folio.

1538 ***Barletius,*** Marinus, Des aller streyparsten unn theuersten Fürsten und Herrn Georgen Castrioten genannt Scanderbeg.....ritterlich Thaten, in Latein beschrieben, unn jetz durch ***Jo. Pinicianum*** newlich verteutscht, sine loco, in folio.

1554 ***Rocha,*** Pietro, Historia del magnanimo et valoroso signor Georgio Castrioto detto Scanderbego dignissimo principe degli Albani, dal latino in lingua italiana....nuovamente tradotta, Venetia.

1561 ***Pinicianus,*** J(ohanne)s, Des aller streyparsten unn theuersten Fürsten und Herrn Georgen Castrioten genannt Scanderbeg, Hertzogen zu Epyro und Albanien, in Latein beschrieben (von Mar. ***Barletius)*** unn jetz..... verteutscht, Frankfurt a. M., in 4°.

1577 ***Pinicianus,*** Johannes, Marini Barletii, Scanderbeg warhaffte eigentliche und kurtze Beschreibung aller namhafften...Thaten, so der...Fürst Georg Castriot, genannt Scanderbeg...wider Amurath und Mahometh..gethan, ...jetzt von neuwen durchgesehen, gebessert, Franckfurt a. M., in 4°.

1578 ***Barletii,*** Marini, Chronicorum Turcicorum in quibus vita indoles et adversus Turcas res gestae Georgii Castrioti Epirotarum principis, libri XIII, Francofurti ad Moenum, in folio.

1584 ***(Rocha,*** Pietro), Gli illustri et gloriosi gesti et vittoriose imprese fatte contra Turchi...dal...Giorgio Castriotto detto Scanderbeg, Venezia, in 4°.

1598 ***De Lavardin,*** Jaques, Histoire de Georges Castriote surnommé Scanderbeg roy d' Albanie, Paris. (Ἐξεδόθη ἐπανειλημμένως βραδύτερον, Francheville 1604, Paris 1921 κ. ἀ.).

1606 ***Funecius,*** Theodor, Scanderbeg, das ist eigentliche und warhafftige Erzelung deren Ritterlichen Kriegesthaten so der streitbar...Heldt, Fürst Georg Castriota, mit dem Zunamen Scanderbeg...verrichtet hat, Jetzt aus dem Latein kurtz zusammengezogen.. ., Magdeburgk, in 4°.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1606 ***Pontanus***, Georg Barthold, Scanderbegus hoc est vita et res strenue feliciterque gestae Georgii Castrioti Epiri regis, Hanoviae.

1636 ***Blancus***, Franciscus, Georgius Castriottus Epirensis vulgo Scanderbegh Epirotarum princeps fortissimus... Suis et Patriae restitutus, Venetiae (cum tab.) in 4°.

1646 ***(Rocha***, Pietro) Historia e gloriosi gesti e vittoriose imprese, fatte contra Turchi dal Signor Don Giorgio Castriotto, detto Scanderbeg, Prencipe d'Epirro...di nuovo ristampati e... corretti, Venetia.

1664 ***Tzschimmer***, Gabriel, Des streitbaren Castrioti ruhmwürdigste Geschichte, Dresden.

1688 ***De Meneses***, Luis, Exemplar de virtudes morales en la vita de Jorge Castrioto clamado Scanderbeg, Lisboa, in 4° (πορτογαλλιστί).

1709 ***Duponcet***, Histoire de Scanderbeg, roy d' Albanie, Paris

1771 ***Barletius***, Marinus, Leben des würklich grossen Helden und Königs in Epiro Georgii Castrioti, insgemein Scanderbeg, Brandenburg.

1774 ***(Zannowich***, Stephan), Le grand Castriotto d' Albanie-Histoire, Francfort.

1780 ***(Zannowich***, Stephan), Geschichte des grossen Castriotto genannt Scanderbeg, König von Albanien und Grossherzog von Epirus, aus dem französ., S. l. (Frankfurt a. M.?)

1788 ***Anonymi***, Castriotto en Store af Albanien kallad Scanderbeg historia, Stockholm (σουηδιστί).

1810 ***Anonymi***, The Grecian Hero or the life and Heroic actions of George Castriot, Stirling, in 12°.

1812 ***Ἀνωνύμου***, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας Γεωργίου τοῦ Καστριώτου τοῦ ἐπονομασθέντος Σκεντέρμπεη (Scanderbeg),... μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, μετὰ προσθήκης τοῦ γεννεαλογικοῦ καταλόγου τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων συνερανισθέντος παρὰ τοῦ σοφωτάτου ἀρχιεπισκόπου Εὐγενίου τοῦ ***Βουλγάρεως***, ἐν Μόσχᾳ. (Ὁ ἀνώνυμος μεταφραστὴς εἶναι, κατά τινα βιβλιογραφικὴν εἴδησιν—βλ. ***Petrovich***, Scanderbeg, σελ. 105—ὁ Ἠπειρώτης Ἰωάννης ***Μπαΐλας***).

1820 ***Papadopulo-Vreto***, Andrea, Compendio dell' istoria di Giorgio Castriotto..., dall idioma greco moderno..., I—II, Napoli.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1821 ***Becker***, G. W., Scanderbeg Georg, glücklicher Vorgänger des Ali Pascha von Janina, Leipzig.

1828 ***(Graeve,*** Herm., Gottlob), Georg Kastriotto, eine biographische Skizze der Vorwelt, Vergleichung mit der Gegenwart darbietend...., Meissen-Leipzig.

1829 ***Papadopulo-Vreto,*** A(ndrea), Correzioni et aggiunte alla prefazione del compendio storico di Scanderbeg, Corfù, in 12°.

1850 ***Moore,*** Clem. C., Georg Castriot surnamed Scanderbeg, King of Albania.

1854 ***Duponcet*** (S. J.), Exploits héroiques de Scanderbeg, roi d' Albanie, Liège.

1855 ***Paganel,*** Camille, Histoire de Scanderbeg ou Turcs et Chrétiens au XVe siècle, Paris.

1855 ***De Meaux***, Vicomte, Scanderbeg et l' Albanie, Paris.

1856 ***Paganel,*** Camille, Geschichte Scanderbeg's oder Türken und Christen im fünfzehnten Jahrhundert, rechtmässige Uebersetzung, Tübingen.

1876 ***Παπαρρηγοπούλου,*** Κωνστ., ***Μηλιαράκη*** Α., ***Πετρίδου*** Α., ***Δήμιτσα,*** Μ. Γ., Ἄρθρα περὶ τῆς καταταγωγῆς καὶ ἐθνικότητος τοῦ Καστριώτου ἐν ταῖς ἐφημερίσιν «Ἑστία», 4ης Ἰανουαρ. καὶ 14ης Φεβρ., «Ὥρα» 9ης Φεβρ., «Νεολόγῳ» 15ης Φεβρουαρίου κ. ἀ., ἐν Ἀθήναις, (Διεξήχθη τότε δριμὺς δημοσιογραφικὸς ἀγὼν ἕνεκα τῆς ἑπομένης ἀστόχου φράσεως τοῦ Παπαρρηγοπούλου, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ. «Ἀδιάφορον λοιπὸν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἐὰν ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἦτο Ἀλβανὸς ἢ Σλαῦος τὴν καταγωγήν, καθὼς ἐπίσης ἀδιάφορον ἐὰν ἦτο καθολικὸς ἢ ὀρθόδοξος»).

1876 ***Μηλιαράκη,*** Α., Ὀλίγαι λέξεις περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Σκενδέρμπεη, ἐν Ἀθήναις.

1877 ***Δήμιτσα,*** Μαργαρίτου Γ., Κριτικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ ἐθνικότητος Γεωργίου Καστριώτου τοῦ Σκενδέρμπεη, αἷς προσήρτηται καὶ ἔλεγχος τοῦ ὑπὸ Κειπέρτου ἐκδοθέντος ἐθνογραφικοῦ χάρτου τῆς Τουρκίας, ἐν Ἀθήναις.

1879 ***Padiglione***, Carlo, Commendatore Di Giorgio Castriota Scanderbech e de suoi discendenti narrazione, Napoli (con 3 tav. genealog.) in 4°.

1881 ***Petrovich***, Georges T., Scanderbeg (Georges Castriota). Essai de bibliographie raisonnée; Ouvrages sur Scander-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

beg écrits en langues française, allemande, latine, italienne, espagnole, portugaise, suédoise, grecque et publiés depuis l'invention de l'imprimerie jusqu à nos jours, Paris.

1894 ***Pisko***, Julius, k. k. Vice-Consul in Janina, Scanderbeg, Historische Studie, Wien.

1898 ***Cuniberti,*** F., L'Albania ed il principe Scanderbeg, Torino.

IV

Φρονῶ ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ προστεθῇ ἐν τέλει τῆς Βιβλιογραφίας καὶ ἡ σειρὰ τῶν Ἠπειρωτικῶν Ἐφημερίδων, Περιοδικῶν καὶ Ἡμερολογίων τῶν δημοσιευθέντων κατὰ καιροὺς ἢ δημοσιευομένων ἔτι ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Καὶ εἰς αὐτὰ δύναταί τις ἴσως νὰ εὕρῃ ποῦ καί που εἰδήσεις Ἠπειρωτικάς, ἐχούσας μὴ μόνον ἐφήμερον ἀξίαν. Οὐδένα Ἠπειρωτικὸν λίθον δικαιοῦνται ἄλλως ν' ἀπορρίψωσιν οἱ Ἠπειρῶται οἰκοδόμοι.

I. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Γάγαρη Γεωργίου, «Ἡ φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1892—1918 καὶ μέχρι μὲν τοῦ 1909 κανονικῶς, κατόπιν δὲ περιοδικῶς.

Χατζῆ Γεωργίου Δ., «Ἡ Ἤπειρος», ἐφημερὶς καθημερινὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι σήμερον.

Γεωργίτση Νέστορος, «Ἠχὼ τῆς Ἠπείρου», ἑβδομαδιαία, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ Ἰανουαρίου 1911 μέχρι τέλους Αὐγούστου 1912.

Σκενδέρη Κωνσταντίνου, «Ὁ Πελασγός», ἐφημερὶς ἑβδομαδιαία ἐκδοθεῖσα ἐν Κορυτσᾷ ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1916 καὶ ἀπὸ τοῦ 1918 ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις μέχρι σήμερον.

Χρηστοβασίλη Χρήστου, «Ἡ Ἐλευθερία», ἐφημερὶς ἐκδιδομένη τρὶς τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι σήμερον.

Λάππα Νικολάου, «Ἐλεύθερον Βῆμα», ἐφημερὶς ἡμερησία ἐκδοθεῖσα ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ 2 Σεπτεμβρ. 1916—Νοεμβρ. 1920.

Πανίδου Δημοσθένους, «Κήρυξ», ἐφημερὶς καθημερινὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ Ἰανουαρίου τοῦ 1920 μέχρι σήμερον.

«Ἠπειρωτικὴ Ἠχώ», ἐφημερὶς ἡμερησία ἐκδοθεῖσα ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ 21 Σεπτεμβρ. 1924—Αὐγούστου 1926.

«Ἠχώ», ἐφημερὶς ἡμερησία ἐκδοθεῖσα ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1926—15 Νοεμβρίου 1926 καὶ ἀπὸ 21 Νοεμβρίου ἑβδομαδιαία μέχρι 27 Μαρτίου 1927, ὁπότε ἤρξατο ἐκδιδομένη τρὶς τῆς ἑβδομάδος.

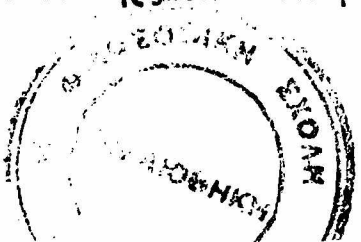

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

II. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἐπετηρὶς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἠπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ἔτος Α΄ (1872—73), 1873, ἔτος Β΄ (1873—74), 1875, ἐν Κωνσταντινουπόλει. (Ἄλλοι τόμοι δυστυχῶς δὲν ἐξεδόθησαν).

III. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ

Γάγαρη Γεωργίου, «Δωδώνη», Ἠπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1896 καὶ 1906, τόμοι δύο.

Μαυρογορδάτου (Τάγη) Ἐλπινίκης, «Ἡ Ἤπειρος», Ἡμερολόγιον ἐτήσιον ἔτος Α΄ 1910, [; ἔτος Β΄ 1911 ;] ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Βασιλειάδου Λεωνίδου Μ., «Ἠπειρωτικὸς Ἀστήρ», εἰκονογραφημένον Ἡμερολόγιον, ἔτος Α΄ 1914, ἐν Ἀθήναις.

V

Ὡς κατακλεῖδα τῶν ἀνωτέρω ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω σκέψεις τινὰς οὐσιώδεις, αἵτινες ἔρχονται αὐτομάτως εἰς τὸν νοῦν τοῦ μελετῶντος τὴν Ἠπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων. Ἀφ' ἑνὸς μὲν διαφαίνεται ἐν αὐτῇ ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ συστηματικὸν καὶ βεβαίως ὄχι ἄνευ πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐπεδείχθη εἰς ὡρισμένας περιόδους ὑπό τινων ξένων πολιτειῶν πρὸς τὴν Ἠπειροαλβανικὴν γῆν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διαπιστοῦται ἡ ἡμετέρα ὀλιγωρία περὶ τὰ ἴδια ἡμῶν πράγματα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καθ' οὓς αἱ ἑλληνικαὶ συμβολαὶ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν ὑπῆρξαν, ὡς μὴ ὤφελεν, αὐτόχρημα πενιχραὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν συγγραφικὴν περὶ Ἀλβανίας δρᾶσιν τῶν ξένων, ὡς καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν φιλολογικὴν κίνησιν κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους, καθ' οὓς ὁ ἱερὸς ἐνθουσιασμὸς τῶν ἡμετέρων λογίων ὑπὲρ τῆς εὐάνδρου χώρας καὶ παντὸς ζητήματος εἰς αὐτὴν ἀφορῶντος ὑπῆρξε ζωηρότατος καὶ λυσιτελέστατος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ἔστω ἡμῖν καὶ τοῦτο καλὸν μάθημα διὰ τὸ μέλλον. Δὲν στεφανοῦνται οἱ καθυστεροῦντες εἰς τοὺς ἀγῶνας, οὐδὲ ἀμείβονται εἰς τὴν διεθνῆ ἄμιλλαν καὶ πάλην οἱ μακαρίως σιωπῶντες καὶ ἀδρανοῦντες!

Ἐν Βερολίνῳ μηνὶ Ἰανουαρίῳ τοῦ 1927.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ

β

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ

Καθηγητοῦ τοῦ Ἐθν. καὶ Καποδ. Πανεπιστημίου

Ἐπιθυμῶν νὰ διευκολύνω τοὺς συνερευνητὰς τῶν Ἠπειρωτικῶν πραγμάτων προβαίνω εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν κατωτέρω βιβλιογραφικῶν συμβολῶν ὡς συμπλήρωμα τοῦ σχετικοῦ βιβλιογραφικοῦ δοκιμίου, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἐν τοῖς *Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς*[1] ὁ καθηγητὴς κ. Ludwig Bürchner.

Τελειότητα δὲν ἐπεδίωξα. Αἱ συμβολαί μου εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν εἶναι ἁπλᾶ ἀπανθίσματα ἐκ γενικωτέρας βιβλιογραφίας, ἀναφερομένης εἰς τὰ μέσα καὶ νέα ἑλληνικὰ πράγματα, τὴν ὁποίαν ἔχω καταρτίσει πρὸς ἰδίαν μου χρῆσιν.

Δηλῶ πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἐντευξομένων, ὅτι ἐνταῦθα ἀνεγράφησαν μόνον δημοσιεύματα τῶν ἐτῶν 1821-1925, παραλειφθέντων κατ' ἀρχὴν τῶν γεωγραφικῶν πινάκων, περιηγητικῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἔργων γενικωτέρου περιεχομένου ὡς καὶ δημοσιευμάτων περὶ μεσαιωνικῶν συγγραφέων, ὡς π.χ. ὁ Διάδοχος Φωτικῆς, ὁ Κομνηνὸς καὶ Πρόκλος κλ. Βιογραφικὰ ἔργα ἀποβλέποντα εἰς Ἠπειρώτας τῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος χρόνων ἐπ' ἐλάχιστον ἀνεγράφησαν. Ἀφ' ἑτέρου δὲν παρέλειψα ν' ἀναγράψω δημοσιεύματα περὶ τόπων ὑπαγομένων τανῦν εἰς τὸ Ἀλβανικὸν κράτος, ὧν ὅμως ἡ ἑλληνικότης κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἡ ὑπαγωγὴ σήμερον εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν οὐδόλως ἀμφιβάλλεται.

Ὡς πρὸς τὸ σύστημα τῆς ἀναγραφῆς ἠκολούθησα χάριν τῆς ὁμοιομορφίας ἐκείνῳ τῷ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ludwig Bürchner, καίτοι ὁμολογῶ, ὅτι ἡ εἰς κατηγορίας πραγμάτων ἀναγραφὴ θὰ ἦτο πάντως προσφυεστέρα[2].

---

[1]) Τόμ. Α', τεύχ. Α', σελ. 7–36.

[2]) Ἐξήγησις συντετμημένων τίτλων:

ΒΧ =Βυζαντινὰ Χρονικὰ=Vizantijskij Vremennik (Πετρουπόλεως.

ΔΙΕΕ =Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.

ΕΦΣΚ=Περιοδικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως.

ΝΕ =Νέος Ἑλληνομνήμων. Περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου.

ΕΕ =Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΦΣΠ=Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ.

ΑΗ =Ἠπειρωτικὸς Ἀστήρ.

ΗΧ =Ἠπειρωτικὰ Χρονικά.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1821. «Ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Τεργέστῃ φιλογενοῦς *** πρὸς τὸν ἐκδότην τῆς Μελίσσης κατὰ τῶν παρανόμων ἐπιτρόπων τοῦ [ἐκ Σκαμνέλι τοῦ Ζαγορίου καταγομένου[1]] Δημητρίου Σαϊτζῆ τοῦ γενναιοτάτου φίλου τῶν Μουσῶν». «Μέλισσα, ἢ Συλλογὴ Ἑλληνική, ἐκδιδομένη ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Πατρίδος ὑπὸ Σ. Κονδοῦ Κερκυραίου...», τετράδιον τρίτον, Παρίσιοι, σελ. 283—288.

1821. «Σύντομος διατριβὴ περὶ τοῦ Ζαγορίου». «Μέλισσα...», τετράδιον τρίτον, Παρίσιοι, σελ. 288—292.

1821. «Βίος τοῦ μακαρίτου [Νικολάου[2]] Παπαδοπούλου [τοῦ ἐκ Σεπελόβου τοῦ Ζαγορίου, † 13/25 Μαΐου 1819[2]] συγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπόρου κυρίου ***». «Μέλισσα...», τετράδιον τρίτον, Παρίσιοι, σελ. 315—328.

1831. «Βιογραφικὴ ἱστορία τοῦ ἀθανάτου ἥρωος Μάρκου Μπότζαρη. Συντεθεῖσα, καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ ***Ζακυνθίου Σπυρίδωνος Μεταξᾶν***. Κέρκυρα, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Διοικήσεως», Σελ. 23, εἰς 8ον μικρόν.

1850. ***Ugo Foscolo***, «Narrazione delle fortune e della cessione di Parga» ἐν ταῖς Prose politiche. Φλωρεντία.

1851. «Ἔκθεσις τῶν γεγονότων ὅσα συνέβησαν πρὶν καὶ μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Πάργας. Σύγγραμμα ἐκδοθὲν γαλλιστὶ κατὰ 1820 ἔτος νῦν δὲ μεταφρασθὲν ὑπὸ ***Ἰωάννου Βερβιτσίωτου***. Ἐν Κερκύρᾳ, τυπογραφεῖον Ἑρμῆς Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, 1851». Σελ. 68, εἰς 8⁰.

1852. ***Δ. Ι. Μαυροφρύδου***, «Περὶ Ἐπιδάμνου ἢ Δυρραχίου». «Μνημοσύνη», τόμ. Α΄, σελ. 241—248 (πρβλ. καὶ σελ. 265—270).

1858. ***Κ. Σακελλαρίδου***, «Περὶ Μοσχοπόλεως». «Πανδώρα», τόμ. Θ΄, σελ. 44.

1858. ***Ἀλεξίου Πάλλη***, «Μελέται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας χωρογραφίας καὶ ἱστορίας τῆς Ἠπείρου». «Πανδώρα», τόμ. Θ΄, σελ. 153—163, 176—185.

1861. ***Π. Π. Σ[αλαπάντα]***, Ἡ Πάργα, ἤτοι μονογραφία αὐτῆς ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι τῆς παρὰ τῶν Ἄγγλων πωλήσεώς της εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀθῆναι, σελ. 367, εἰς 8ον.

1863. ***Π. Ἀραβαντινοῦ***, «Παροιμιαστάριον ἢ συλλογὴ παροιμιῶν ἐν χρήσει οὐσῶν παρὰ τοῖς Ἠπειρώταις...». Ἰωάννινα.

1864. ***Κ. Σάθα***, «Χρονικὸν ἀνέκδοτον Ἠπείρου [συνταχθὲν ὑπὸ *Γεωργίου Τουρτούρη*]». «Πανδώρα» τόμ. ΙΕ΄, σελ. 261—266, 285—288.

1865. ***Π. Θεσπρωτοῦ*** [=***Π. Ἀραβαντινοῦ***], «Περὶ τοῦ χρονικοῦ τῆς Ἠπείρου». «Πανδώρα», τόμ. ΙϚ΄, σελ. 89—92.

---

[1]) Κατὰ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων. [2]) Βλ. προηγ. σελ. σημ. 2.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1865. ***Π. Ἀραβαντινοῦ***, «Περὶ τοῦ ὁσίου Νείλου τοῦ Ἐριχιώτου [=ἱδρυτοῦ τῆς μονῆς Γερομερίου]». «Πανδώρα», τόμ. ΙΕ΄, σελ. 469—474.

1867. «Ἡ φέροπλος Ἤπειρος ποίημα ἐθνικὸν ἐνθουσιαστικὸν ὑπὸ ἑνὸς Ἠπειρώτου... Πρὸς ὄφελος τοῦ ἐθνικοῦ Στόλου τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Λευκάδι τυπογραφεῖον ὁ Πίνδος Γεωργίου Χριστοδουλοπούλου — 1867».

1870. «Γρατιανὸς Ζώρζης αὐθέντης Λευκάδος. Ἱστορικὴ πραγματεία τοῦ καθηγ. ***Καρόλου Χόπφ***, μετενεχθεῖσα μὲν ἐκ τῆς Γερμανικῆς ὑπὸ ***Ἰωάννου Α. Ρωμανοῦ***, προτάξαντος ἱστορικὴν μελέτην περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας καὶ τῶν Παλατίνων Κομήτων Οὐρσινῶν, αὐθεντῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου,...» Κέρκυρα, σελ. 320 μετὰ προσηρτημένου γενεαλογικοῦ πίνακος.

1871. ***Émile Legrand***, «Περὶ τῆς γενεολογίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ποίημα. Généalogie d' Ali Pacha (=τοῦ αὐτοῦ: Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néohellénique, N° 18). Paris.

1874. ***Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως***, «Ῥητορικὴ Μελετίου τοῦ Ἀθηνῶν περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλίαν συγγράφειν». «Ἰωνία» (ἐφημερὶς Σμύρνης), ἀριθ. 41—47.

1877. ***Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών***. Περὶ Ματθαίου Μυρέων Ἠπειρώτου ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Μνημεῖα μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως» (=ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Α΄ τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Παρνασσοῦ») Ἀθῆναι.

1878. ***[Π. Θ. Κολοκοτρώνη]***, Πίνακες ὁδοιπορικοὶ Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου συνταχθέντες ἐκ διαφόρων πηγῶν. Ἀθῆναι, σελ. 55.

1878. ***Ἀντωνίου Μηλιαράκη***, Ὁδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὸν Emile Isambert. Ἀθῆναι.

1879. [***Ἀντωνίου Γεωργίου***], «Γεωγραφικά. Πραγματεία περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν νέων τῆς Ἑλλάδος ὁρίων». Ἄνευ μνείας τόπου καὶ χρόνου ἐκδόσεως, σελ. 30, εἰς 4ον (ἐνταῦθα μνημονεύεται καὶ ἀρχαιοτέρα Ἠπειρωτικὴ βιβλιογραφία ἐν ἐφημερίσι).

1879. ***Ν. Γ. Πολίτου***, «Προσδοκία ἐλεύσεως τοῦ Σκενδέρμπεϋ». «Ἑστία» τόμ. Ζ΄, σελ. 332.

1879. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Ἡ παράδοσις τῶν Ἰωαννίνων» «Παρνασσός», τόμ. Γ΄, σελ. 71—75. (Πρβλ. ΗΧ, τόμ. Α΄, σελ. 23).

1880. Ὁδοιπορικὰ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ὑπὸ τινὸς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτελικοῦ γραφείου. Ἀθῆναι, σελ. 247, εἰς 12ον.

1880. ***Π. Ἀραβαντινοῦ***, «Συλλογὴ δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου...» Ἀθῆναι.

1881. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Σύρρακον καὶ Καλαρρύται». «Ἐφημερὶς»

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(Ἀθηνῶν) τῆς 28 Ἰουνίου, «Ἑστία», τόμ. ΙΒ', σελ. 430—442 (=***Σπ. Π. Λάμπρου***, Λόγοι καὶ ἄρθρα, ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 518—522. Πρβλ. ΗΧ, τόμ. Α', σελ. 22, 31).

1882. ***Γεωργίου Παχῆ***, «Τὸ ἐν Ἠπείρῳ ἀγροτικὸν ζήτημα.....» Ἀθῆναι, σελ. 85, εἰς 8ον.

1882. Τὰ Ἰωάννινα, (μετ' εἰκόνος τῆς πόλεως). «Ἕσπερος» (περιοδικὸν Λειψίας), τόμ. Β', σελ. 98.

1882. ***Α[λεξίου] Π. Κουτσαλέξη***, «Διαφέροντα καὶ περίεργά τινα ἱστορήματα...». Ἀθῆναι, ἐκ τοῦ τυπογρ. Ἑρμοῦ, σελ. ια' + 76, εἰς 8ον.

1883. ***Ν. Γ. Πολίτου***, «Σημείωσις περὶ δύο ἱπποτῶν ἐξ Ἠπείρου». ΔΙΕΕ, τ. Α', τεῦχ, Α', σελ. 120.

1883—184. ***Γ. Κρέμου***, «Ἱστορικὰ ἐπανορθώματα. Γ'. Σουλιῶται, πρώτη πολιορκία Μεσολογγίου, Μάρκος Βότσαρης». «Ἀπόλλων» (περιοδικὸν Πειραιῶς), ἔτος Α', ἀριθ. 8—12, σελ. 113—116, 129—131, 145—146, 161—164, 178—179.

1884. ***P. Brosteanu***, «Die Rumänen in Macedonien, Thrazien, Thessalien, *Epirus*, und Griechenland». «Ans allen Welttheilen» φ. 7.

1884. «Λάμπρος Φωτιάδης». «Ἕσπερος», τόμ. Δ', ἀριθ. 74, σελ. 20—21.

1884. «Ἀνέκδοτα δημοτικὰ ᾄσματα Ἠπείρου». «Κλειὼ» φ. 2, 3.

1885. ***Ἰωάν. Σακκελίωνος***, «Περὶ τοῦ ἐν Βερατίῳ τῆς μητροπόλεως Βελεγράδων χειρογράφου εὐαγγελίου». «Ἑβδομὰς» (περιοδικὸν Ἀθηνῶν), ἀριθ. 72 (14 Ἰουλίου).—Πρβλ. αὐτόθι ἀριθ. 78 (15 Αὐγούστου).

1885. ***Ν. Γ. Πολίτου***, «Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βότσαρη κατὰ τὰς διηγήσεις αὐτοπτῶν». «Ἑστία», τόμ. Κ', σελ. 723—725, 788—743 (ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι «Ἀστραπῇ» τῆς 19—24 Φεβρουαρίου 1903).

1885. «Ἐνώπιον τοῦ Ε' ἐξελεγκτικοῦ τῆς Βουλῆς τμήματος. Ἀπάντησις τῶν κ. κ. ***Κ. Καραπάνου*** καὶ ***Π. Γαρουφαλιᾶ***, ἐπιτυχόντων βουλευτῶν κατὰ τὴν ἐν Ἄρτῃ διεξαχθεῖσαν τῇ 7 Ἀπριλίου βουλευτικὴν ἐκλογὴν εἰς τὰς κατὰ τοῦ κύρους ταύτης ἐνστάσεις τῶν ἀποτυχόντων ὑποψηφίων κ. κ. Μ. Βότσαρη καὶ Γ. Παχύ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Περρῆ...». Σελ. 32, εἰς 8ον.

1886. «Τὰ οἰκονομικὰ ἡμῶν. Ἀνακοίνωσις ***Κ. Καραπάνου*** πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς του. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Περρῆ...». Σελ. 24, εἰς 8ον.

1886. ***Émile Légrand***, «Complainte d'Ali de Tébélen pacha de Janina, poème historique en dialecte épirote...» Paris, imprimerie nationale, σελ. 44.

1886. ***Νικολάου Θ. Σχινᾶ*** ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ, Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἠπείρου, Νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας. Ἀθῆναι. Εἰς τρία βιβλία.

1887. «Διαθῆκαι τῶν ἀειμνήστων εὐεργετῶν τῶν Ἰωαννίνων, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τῆς Ἐφορείας καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἐλεῶν τῆς πόλεως. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Περρῆ...». Σελ. 208, εἰς 8ον.

1887. ***P. Battifol***, «Les manuscrits grecs de Berat d'Albanie et le cod. purpureus Φ.». «Archives des missions scientifiques», IIIe série, τόμ. ΙΓ' (1887) σελ. 437—556.

1888. ***Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως***, «Communications archéologiques d'Albanie». «Trudy VI Archéol. Sjézda w Odesse 1884 Γ. (=Ἐργασίαι τοῦ ϛ' Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου Ὀδησσοῦ ἐν ἔτει 1884)», τόμ. Β', σελ. 171—176.

1889. ***Ἰωάν. Α. Ρωμανοῦ,*** «Ἀνδηγαυϊκὸν δίπλωμα τοῦ Ταραντίνου ἡγεμόνος Φιλίππου τοῦ Β' περιέχον μετάφρασιν χρυσοβούλλου Μιχαὴλ τοῦ Β', Δεσπότου τῆς Ἠπείρου». ΔΙΕΕ, τόμ. Β', τεῦχ. Α', σελ. 587—608.

1890. ***Κ. Γ. Κ[αλάρη]***, «Δύο ἡμέραι ἐπὶ τοῦ Πίνδου». «Ἑστία», τόμ. Α', σελ. 161 ἑξ., 180—182, 204—206.

1890. ***Κ. Δ. Κρυστάλλη***, «Γεώργιος Κίτσος [ὁ ἀδελφὸς τῆς Κυρα-Βασιλικῆς]». «Ἑστία», τόμ. Α', σελ. 382.

1890. ***Ἀντ. Γ. Μομφερράτου***, «Εὑρετήριον καὶ πρόλογοι τῆς βακτηρίας τῶν ἀρχιερέων [τοῦ ταπεινοῦ Ἰακώβου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων]... Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος [=, . . .]. Ἀθήνησιν...» Σελ. 90, εἰς 8ον.

1891. ***Χρ. Χριστοβασίλη,*** «Ὁ Ἐρωτόκριτος ἐν τῇ δημώδει ποιήσει Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας» ἐν Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Β', σελ. 80—81.

1891. «Ὁ Σουλιώτικος οἶκος ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγεννήθη ὁ Μάρκος Μπότσαρης». «Ἑστία», τόμ. Α', σελ. 56.

1891. ***Κ. Κρυστάλλη***, «Αἱ ἀπόκρεω ἐν Ἰωαννίνοις». «Ἑστία», τόμ. Α', σελ. 97—100.

1891. ***Τ. Δ. Νερούτσου,*** «Ὁ βασιλεὺς μοναχὸς Ἰωάσαφ». «Νέα Ἡμέρα» (ἐφημερὶς Τεργέστης), ἀριθ. 867 (13/25 Ἰουλίου), ὅθεν ἀνετυπώθη ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑστία», τόμ. Β', σελ. 61—62.

1891. ***Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως,*** «Περὶ συνοικισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τὴν Φραγκικὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως». ΔΙΕΕ, τόμ. Γ', σελ. 451—455.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1891. *Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως*, «Πατριαρχικὸν ἔγγραφον περὶ μονῆς τῶν Ἰωαννίνων», ΔΙΕΕ, τόμ. Γ΄, σελ. 456—459.

1891. *Α. Καρκαβίτσα*, «Τὰ καρτέρια. Κερκυραϊκαὶ εἰκόνες [σχετικαὶ πρὸς τὴν Πάργαν]». «Ἑστία», τόμ. Α΄, σελ. 193—196.

1891. «Σύρακον». Ἑστία» τόμ. Α΄, σελ. 393.400.

1891. *Δημητρίου Ἀποστολίδου*, «[Τὰ Χριστούγεννα] ἐν Φοινικίῳ τῆς Θράκης [γρ. Ἠπείρου]». «Ἑστία», τόμ. Β΄. σελ. 397—398 (πρβλ. καὶ σελ. β΄).

1892. *Σπ. Π. Λάμπρου*, «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου». «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» (ἐφημερὶς Ἀθηνῶν) τῆς 22 Ὀκτ. (=*Σπ. Π. Λάμπρου*, Λόγοι καὶ ἄρθρα, σελ. 388—399).

1892. *Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών*, «Κοσμᾶς Δυρραχίου (1695)», «Κῆρυξ» (περιοδικὸν Κωνσταντινουπόλεως), τόμ. Α΄—Β΄, σελ. 289—290.

1892. *Σπ. Π. Λάμπρου*, «Ἡ μονὴ Βυλίζης καὶ τὰ ἐν αὐτῇ χειρόγραφα». ΔΙΕΕ, τόμ. Δ΄, σελ. 353—356.

[1894]. «Σακελλαρίου βιβλιοθήκη τοῦ λαοῦ. Ἱστορία τοῦ Σουλλίου συγγραφεῖσα παρὰ *Χριστοφόρου Περραιβοῦ* ὑποστρατήγου, ἐκδίδοται ἐπιστασίᾳ *Κ. Ζησίου*...». Ἀθῆναι, σελ. 128, εἰς 16ον.

[1894]. «Σακελλαρίου βιβλιοθήκη τοῦ λαοῦ. Ἱστορία τῆς Πάργας συγγραφεῖσα παρὰ *Χριστοφόρου Περραιβοῦ* ὑποστρατήγου, ἐκδίδοται ἐπιστασίᾳ *Κ. Ζησίου*...». Ἀθῆναι, σελ. 56, εἰς 16ον.

1894. *Κ. Κρυστάλη*, «Ἠπειρωτικαὶ ἀναμνήσεις, (Γραμμενοχώρια)». «Ἑστία», σελ. 212—215.

1894. *[Α] Μ[ηλιαράκη]*, «Γεωλογικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς Βορείου Ἑλλάδος». «Ἑστία», σελ. 253—254.

1894. *Χ. Χριστοβασίλη*, «Δύο τραγούδια» «Ἑστία». σελ. 396—398.

1895. *Χ. Χριστοβασίλη*, «Τ' αὐτιὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάντρου (Παράδοσις τῶν Κουρεντοχωριῶν τῆς Ἠπείρου)». «Ἑστία» σελ. 183—184.

1895. *Δ. Τραυλαντώνη*, «Ἡ Παρηγορίτισσα». «(Ταξειδιώτικη σημείωσις)». «Ἑστία» σελ. 114—117.

1895. *Σπ. Π. Λάμπρου*, «Ὁ Μάρκος Μπότσαρης λεξικογράφος» «Ἑστία» (ἐφημερὶς Ἀθηνῶν) τῆς 25 Δεκ. (=*Σπ. Π. Λάμπρου*, Λόγοι καὶ Ἄρθρα, σελ. 532—534 μετὰ δύο πανομοιοτύπων).

1896. *Σπ. Π. Λάμπρου*, «Ἰωάννου Βηλαρᾶ ἀνέκδοτον ὀνομαστικόν» «Δωδώνη» (ἡμερολόγιον ἐκδιδόμενον ὑπὸ Γεωργίου Γάγαρη), ἐν Ἀθήναις 1896) σελ 39—47.

1896. *Ἀνθίμου Ἀλεξούδη*, «Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφὴ τῆς Ἀπολλωνίας, πόλεως ποτὲ τῆς Νέας Ἠπείρου». Κων/πολις.

1897. ***Gustave Derepas,*** «Markos Botzaris. Conférence faite au Cercle Artistique de Marseille le 27 Mars 1897. Marseille, typogr. et lith. Barthelet et Cie... » Σελ. 40, εἰς 8ον μικρόν.

1897. ***Λεοντίου Κ. Λεοντίου,*** «Τὸ Ἀλβανικὸν ζήτημα. Μελέτη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Περρῆ... ». Σελ. κθ′+126 (μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ πανομοιοτύπων) εἰς 8ον.

1897. ***Δημ. Μ. Σάρρου,*** «Λείψανα τῆς λατρείας τοῦ Λίνου καὶ Ἀδώνιδος ἐν Ἠπείρῳ». ΔΙΕΕ, τόμ. Ε′, τεῦχ. ΙΗ′, σελ. 347 ἑξ.

1897. ***Ἀνθίμου τοῦ Ἀλεξούδη,*** «Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς συνοικίας Κάστρου, πόλεως Βερατίου τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων εὑρισκομένων ἀρχαίων χειρογράφων». ΔΙΕΕ, τόμ. Ε′, τεῦχ. ΙΗ′, σελ. 352—369.

1899. ***Δημ. Μ. Σάρρου,*** «Χρονογραφικὰ σημειώματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας, ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς». ΔΙΕΕ, τόμ. Ε′, τεῦχ. ΙΘ′, σελ. 568—571.

1899. ***Émile Legrand,*** «Lettre inédite du R. P. Jean de Camillis de Chio sur la mission de la Chimère publiée avec une introduction et des notes. Paris, Bureau de la Revue de l'Orient Chrétien... ». Σελ. 16, εἰς 8ον (κατ' ἀρχὰς ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «*Revue de l'Orient Chrétien*»).

1900. «Association l'Hellénisme. La Situation en Épire. Mémoire adressé a la Commission des Ambassades d'Angleterre, d'Autriche et d'Allemagne a Constantinople. Athènes, typographie P. D. Sakellarios»... » Σελ. 28, εἰς 8ον.

1900. ***Ἀνθίμου Ἀλεξούδη,*** «Κώδικες ἐπαρχίας Βελεγράδων. Κατάλογος μετὰ περιγραφῆς χειρογράφων κωδίκων ἐκκλησιαστικῆς ὕλης, εὑρισκομένων ἐν Βερατίῳ καὶ ἰδίως ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς συνοικίας Κάστρου, οἷον τῆς Μητροπόλεως Βελιγράδων τῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τιμωμένης, τῆς Παναγίας Εὐαγγελιστρίας, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου». «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» (ὄργανον τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου Κων/πόλεως), τόμ. Κ′, σελ. 485 κ. ἑ.

1901. ***Galanti,*** L' Albania. Roma.

1901. ***Θ. Ν. Φιλαδελφέως,*** «Ἀνέκδοτα ἔγγραφα καὶ ἐπιστολαὶ περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Πηλίου σχολείων καὶ τῆς Ἄρτης». «Ἁρμονία» (περιοδικὸν Ἀθηνῶν), τόμ. Β′, σελ. 337.

1902. ***Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως,*** «Θεσσαλικὰ σημειώματα». ΕΦΣΠ, τόμ. ϛ′, σ. 140—145.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1903. ***Γ. Δαμπάκη***, Ἀνακοινώσεις περὶ χριστιανικῶν μνημείων Ἄρτης καὶ τῆς πέριξ χώρας καὶ Πρεβέζης. Δελτίον Γ΄ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, σελ. 70—96.

1904. ***Θ. Ν. Φιλαδελφέως***, «Ἔγγραφα ἀναγόμενα εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις σχολεῖον Ἐπιφανίου τοῦ Ἡγουμένου». ΕΦΣΠ, τόμ. Η΄, σελ. 46—48.

1904. ***Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως***, «Παρατηρήσεις εἰς τὰ Epirotica saeculi XIII». ΒΧ, τόμ. ΙΑ΄, σελ. 849—866.

1904. ***Σπυρίδωνος Παππᾶ***, «Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρούμελη (ἀπὸ τοῦ 1797 μέχρι τοῦ 1799) κατὰ τὰ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Chabot, διοικητοῦ τῶν Ἰονίων νήσων». ΔΙΕΕ, τόμ. Ϛ΄, τεῦχ. ΚΓ΄, σελ. 277—303.

1904. ***Μηνᾶ Κ. Τσελικίδου***, «Ὁ πύργος Γουλᾶ ἐν Πολιτσιάνῃ». «Ταχυδρόμος» (ἐφημερὶς Κων/πόλεως), ἀριθ. 1872.

1904. ***Μηνᾶ Κ. Τσελικίδου***, «Ὁ ναὸς τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου ἐν Πολιτσιάνῃ», «Ταχυδρόμος» (ἐφημερὶς Κων/πόλεως), ἀριθ. 1879.

1904. ***Μηνᾶ Κ. Τσελικίδου***, «Ἡ μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τὸ μετόχιον αὐτῆς ἐν Πολιτσιάνῃ». «Ταχυδρόμος» (ἐφημερὶς Κων/πόλεως), ἀριθ. 1925.

1904. ***Θ. Ν. Κ.***, «Ἐθνογραφικὰ σημειώματα. Οἱ Βλάχοι τῆς Ἠπείρου». ΗΑ, τόμ. Α΄.

1904. ***Δεωνίδα Μ. Βασιλειάδου***, «Ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Βλάχων τοῦ Μετζητιέ», ΗΑ., τόμ. Α΄.

1904. ***Δεωνίδα Μ. Βασιλειάδου***, «Ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ τμήματος Πωγωνίου», ΗΑ΄, τόμ. Α΄.

1904. ***Δ. Α. Παναγιωτίδου***, «Ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ τμήματος Παραμυθίας». ΗΑ., τόμ. Α΄.

1904. ***Δεωνίδα Μ. Βασιλειάδου***, «Συλλογὴ δημωδῶν ἠπειρωτικῶν ᾀσμάτων». ΗΑ., τόμ. Α΄.

1904. ***Δ. Α. Παναγιωτίδου***, «Τὰ πελασγικὰ τείχη τῆς Βέλιανης». ΗΑ. τόμ. Α΄.

1904. ***Ν. Γ. Μυστακίδου***, «Ἀρχιεπίσκοποι Πωγωνιανῆς κατὰ χρονολογικὴν σειράν». ΗΑ., τόμ. Α΄.

1904. ***Δ. Μ. Βασιλειάδου***, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς καὶ ἡ σταυροπηγιακὴ μονὴ Μολυβδοσκεπάστου. Ἱστορικαὶ σημειώσεις». ΗΑ., τόμ. Α΄.

1904. ***Δ. Α. Παναγιωτίδου***, «Τοπογραφικαὶ σελίδες. Ἡ Πάργα». ΗΑ., τόμ. Α΄.

1904. ***Δ. Π. Παναγιωτίδου***, «Ἡ Βέλιανη, τὰ πελασγικὰ αὐτῆς τείχη καὶ ἡ μονή». ΕΦΣΚ, τόμ. ΚΗ΄, σελ. 145—150.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1904. **Ἰωάννου Α. Χαρισιάδου**, «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολῶν». ΗΑ, τόμ. Α΄.

1904. **Ἰ. Π. Θ. Μαρτίνη**, «Ἡ ἐν Θεσπρωτίᾳ κώμη τοῦ Ἱερομηρίου»· «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. ΚΔ΄, σελ. 313—314.

1904. **Σπυρ. Σ. Οἰκονόμου**, «Ἱερὰ μονὴ ἠρομηρίου». «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. ΚΔ΄, σελ. 471—472.

1904. **Ἰ. Λαμπρίδου**, «Ἠπειρωτικά. Ἱστορικὰ μελετήματα». Ἀθῆναι, σελ. 698 (γνωστόν μοι κυρίως ἐκ τοῦ βιβλιογραφικοῦ σημειώματος τοῦ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, ΒΧ, τόμ. ΙΒ΄, 1906, σελ. 394).

1904; **Λεοντίου Ἐλευθεριάδου**, «Σιγίλλιον Προκοπίου Πατριάρχου». «Ταχυδρόμος» (ἐφημερὶς Κων/πόλεως), ἀριθ. 1769, 1771 (πρόκειται περὶ σιγιλλίου ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1771 καὶ ἀναφερομένου εἰς τὴν σχολὴν Γκιούμα ἐν Ἰωαννίνοις).

1905. **Χρ. Χριστοβασίλη**, «Ἡ Ἤπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον». «Ἑλληνισμὸς» (μηνιαῖον ὄργανον τοῦ ὁμωνύμου συλλόγου), τόμ. Η΄, σελ. 17—33, 140—146, 205—208, 444—451, 497—502.

1905. «Τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας. Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ καὶ ἡ διαθήκη τοῦ Χρ. Ζωγράφου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Σακελλαρίου...».

1905. **Λ. Βελλέλη**, [Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ τοπωνυμικοῦ Ἄρτα]· «Νουμᾶς», ἀριθ. 220.

1905. **Σπ. Π. Λάμπρου**, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων» ΝΕ, τόμ. Β΄ (1905) σελ. 49—156, 368—, (377).

1905. **Γ. Παχτίκου**, «260 δημώδη ᾄσματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Θράκης, Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, Ἑλλάδος, Κρήτης Νήσων τοῦ Αἰγαίου, Κύπρου καὶ τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος....» (=Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ). Ἀθῆναι.

1906. Περὶ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. «Echos d'Orient», τόμ. Θ΄, σ. 149.

1906. **Σπ. Π. Λάμπρου**, «Παϊσίου Δημάρου ἐπισκόπου Παραμυθίας καὶ Βουθρωτοῦ περιγραφὴ τῆς ἁγίας καὶ θαυματουργοῦ εἰκόνος τῆς Χρυσοβίτζης» ΝΕ, τόμ. ϛ΄, σελ. 52—67.

1906. **Σπ. Π. Λάμπρου**, «Περὶ Καλαρρυτικῆς τέχνης». ΝΕ, τόμ. Γ΄, σελ. 440.

1906. **Χρ. Χριστοβασίλη**, «Ἠπειρωτικὰ παραμύθια». Ἀθῆναι, σελ. δ΄+ 170, εἰς 8ον.

1906. **Ν. Γ. Μυστακίδου**, «Δρυϊνουπολιτικά». «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. ΚϚ΄, σελ. 167—169.

1906. **Σπ. Π. Λάμπρου**, «Ὁ Μελέτιος [Ἀθηνῶν ὁ ἐξ Ἰωαννίνων]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὡς ἀρχαιοδίφης καὶ στηλοκόπας». ΝΕ, τόμ. Γ΄, σελ. 59—105, 128 (;)

1906. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Δημώδεις παραδόσεις ἐκ τῶν Τζουμέρκων». ΝΕ, τόμ. Γ΄, σελ. 109—112.

1906. ***Κ. Σκενδέρη***, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ συγχρόνου Μοσχοπόλεως. Ἀθῆναι.

1907. ***Νίκου Α. Βέη***, «Νέα παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ Πλιάσκα». «Παναθήναια», ἔτος Ζ΄, τεῦχος 157 (15 Ἀπριλίου).

1907. ***Ν. Σκοτίδη***, «Ἡ Λιαπουριὰ» (ἀπόσπασμα ἐξ ἔργου τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἀπὸ Κερκύρας εἰς Βόρειον Ἤπειρον καὶ Νότιον Ἀλβανίαν»). «Παναθήναια», ἔτος Ζ΄, τεῦχος 159 (15 Μαΐου). Πρβλ. καὶ τεῦχος 167 (15 Σεπτεμβρ.).

1907. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, Προσθῆκαι εἰς τὰ περὶ Μετεώρων. ΝΕ, τόμ. Δ΄, σέλ. 195—205.

1907. ***Ἀνδρέου Ν. Σκιᾶ***, «Περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ἀλβανῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας». «Παναθήναια» τῆς 15 Νοεμβρίου.

1907. ***Ι. Κ. Μορόλη***, «Περὶ Ἀμβρακίας καὶ Ἄρτης». «Ὁ ναὸς τῆς Παρηγορητίσσης ἐν Ἄρτῃ». «Ἀγγελιοφόρος» (ἐφημερὶς Μεσολογγίου), ἀριθ. 457 (14 Ὀκτωβρ.).

1907. «Αἱ θαυμάσιαι καλλοναὶ τῆς Πάργας.—Βιβλίον τοῦ ἀρχιδουκὸς Λουδοβίκου Σαλβάτωρος». «Νέα Ἡμέρα» (ἐφημερὶς Τεργέστης), τῆς 17 Δεκεμβρ. 1907, «Ἀγὼν» (ἐφημερὶς Ἀθηνῶν) τῆς 13 Δεκεμβρ. 1907.

1907. ***Δ. Παναγιωτίδου***, «Ἡ μονὴ Ῥαγίου ἐν τῇ μητροπόλει Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν». ΕΦΣΚ, τόμ. ΚΘ΄, σελ. 288—295.

1907. ***Ed. Kurtz***, «Christophoros von Ankyra als Exarch des Patriarchen Germanos II». «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. ΙϚ΄, σελ. 120—142.

1908. ***Χρ. Χρηστοβασίλη***, «Ἡ Ἀλβανία». «Παναθήναια», ἔτος Η΄, τεῦχ. 176 (31 Ἰανουαρ.).

1908. ***Ν. Σκοτίδη***, «Ἡ Βορειοδυτικὴ Ἤπειρος καὶ οἱ Ἀλβανοί». «Παναθήναια», ἔτος Η΄, τεῦχος 178 (29 Φεβρ.).

1909. ***Ν. Σκοτίδη***, «Ἀπὸ Κερκύρας εἰς τὴν Βόρειον Ἤπειρον. Τὸ Δέλβινον». «Παναθήναια», ἔτος Θ΄, τεῦχος 204 (31 Μαρτίου).

1909. ***Θ. Κληρονόμου***, «Τὰ ἠννιάδερφα—Τραγούδι καθιστὸ καὶ τοῦ δρόμου». «Παναθήναια», ἔτος Θ΄, τεῦχος 213—214 (15—31 Αὐγ.).

1909. ***Δ. Κακλαμάνου***, «Ἡ πρώτη ἐπίσκεψις τοῦ Βύρωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα, (κατὰ τὸν Ἔλτζε)». «Παναθήναια» ἔτος Ι΄, τεῦχος 221—222 (15—31 Δεκεμβρ.).

1909. ***Π. Ἀραβαντινοῦ***, «Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον». Ἐν Ἀθήναις.

1909. ***Π. Κοντογιάννη***, «Περὶ τοῦ οἴκου Καραγιάννη». «Τεσσαρακονταετηρὶς τῆς καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου, Φιλολογικαὶ διατριβαί». Ἀθῆναι.

1909. ***Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως***, «Συνοδικὰ γράμματα Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, μητροπολίτου Ναυπάκτου». «Βυζαντίς», τόμ. Α΄, σελ. 3—30 (πρβλ. καὶ σελ. 502—3).

1909. ***Ι. Κ. Μέκιου***, «Ἱστορία τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς μετὰ παραρτήματος περὶ Ἀλβανῶν καὶ βλαχοφώνων Ἑλλήνων καὶ εἰκόνων. Ἐν Καΐρῳ, τύποις Κ. Εὐαγγελίδου...». Σελ. ΙΕ΄+278+10, εἰς 8ον.

1909 [—1910]. ***Νίκου Α. Βέη***, «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων». «Βυζαντὶς» τόμ. Α΄, 191—332 (πρβλ. καὶ σελ. 684, καὶ τόμ. Β΄, τεῦχος Α—Β΄, σελ. 261).

1909 [—1910], ***Νίκου Α. Βέη***, «Σύνταγμα ἐπιγραφικῶν μνημείων Μετεώρων καὶ τῆς πέριξ χώρας μετὰ σχετικῶν ἀρχαιολογημάτων», «Βυζαντίς», τόμ. Α΄, σελ. 557—626 (πρβλ. καὶ τόμ. Β΄, τεύχ. Α΄—Β΄ 1911, σελ. 264—265).

1909—1913. ***Cirilo Karalevsky,*** Documenti inediti per servire alla storia delle Chiese Italo—greche. Fasc. II: La missione greco-Cattolica della Cimara nell'Epiro nei secoli XVI—XVIII». «Bessarione». Περίοδος III, τόμ. Γ, ἔτος ΙΔ΄ (1909—1910), σελ. 386—423, τόμ. Η΄, ἔτος ΙΕ΄ (1910—1911), σελ. 440—483, τόμ. Θ΄, ἔτος ΙϚ΄ (1912), σελ. 181—199, τόμ. ΙΑ΄ ἔτος ΙΖ΄ (1913) σελ. 170—197.

19 . ***M. Krem bey Vlora,*** «Aus Berat und Tomor...» (= Zur Kunde der Balkanhalbinsel Nr 13).

1910. ***Ι. Π. Θ. Μαρτίνη***, «Πατριαρχικαὶ μοναὶ Ἱερομηρίου καὶ Θεολόγου». «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. Λ΄, ἀριθ. 1.

1910. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Διορθώσεις εἰς ἔγγραφον ἐκ Βελιγράδων». ΝΕ, τόμ. Ζ΄ (1910) σελ. 486 κἑ.

1910. ***Τιμ. Ἀμπελᾶ***, «Ἠπειρωτικαὶ σελίδες». «Μηνιαία εἰκονογραφημένη Ἀτλαντίς», τόμ. Α΄, σελ. 4, 5, 8.

1910. ***Δ. Εὐαγγελίδου***, «Ἠπειρωτικὸν παραμύθιον». «Λαογραφία» τόμ. Β΄, σελ. 475—477.

1910. ***Κ. Ν. Σάθα***, «Ἀθηναῖοι Γαγγαραῖοι καὶ Σελλοὶ Δωδωναῖοι». «Μελέτη» (περιοδικὸν Ἀθηνῶν), σελ. 3—16, 73—86, 141—150.

1910. ***Α. Μ. Ἀνδρεάδου***, «Ὁ Γλάδστων καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Ἠπειροθεσσαλίας». «Παναθήναια» τόμ. ΙΘ΄, σελ. 183—186.

1910. ***Γ. Ν. Χατζιδάκι***, «[Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ τοπωνυμικοῦ],

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἄρτα». «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΚΒ΄, σελ. 253—(πρβλ. καὶ «Glotta», τόμ. Β΄, 1910, σελ. 297).

1910. ***Κ. Α. Ψάχου,*** «Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου ὡς ᾄδεται ἐν Πελοποννήσῳ». «Φόρμιγξ» (μουσικὴ ἐφημερὶς Ἀθηνῶν), τόμ. Ϛ΄, ἀριθ. 17.

1910. ***Ἐμμ. Ῥικάκη,*** «Βεράτιον. Ἱστορική, ἀρχαιολογικὴ καὶ λαογραφικὴ πραγματεία τοῦ τμήματος Βερατίου. Ἐν Ἀθήναις...». Σελ. 46, εἰς 8ον.

1910/11. ***Νίκου Α. Βέη,*** «Σερβικὰ καὶ βυζαντιακὰ γράμματα Μετεώρου». «Βυζαντὶς» τόμ. Β΄, τεύχ. Α-Β΄, σελ. 1—100 (μετὰ πολλῶν παρενθέτων πινάκων) [ἐντεῦθεν καὶ ἀνατύπωσις ὑπὸ τὸν τίτλον: «Serbisch-byzantinische Urkunden des Meteoronklosters... Berlin—Wilmersdorf...».

1910/11. ***Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου,*** «Συλλογὴ παροιμιῶν τοῦ Ζαγορίου». «Λαογραφία», τόμ. Β΄, σελ. 307—329.

1910/11. ***Δ. Μ. Σάρρου,*** «Παρατηρήσεις εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Ζαγορίου». «Λαογραφία», τόμ. Β΄, σελ. 706—7.

1911. ***Ἀθαν. Ἰ. Σπυριδάκι,*** «Βυζαντιακὸν ἀλφαβητάριον ἐν Ἠπείρῳ». Μηνιαῖον παράρτημα τῆς ἐφημερίδος «Ἀθῆναι», τόμ. Δ΄, ἀριθ. 3, σελ. 3118—3119.

1911. ***Νίκου Α. Βέη,*** «Μετεώρου πίναξ ἀφιερωθεὶς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης [Μαρίας Ἀγγελίνης Κομνηνῆς Δουκαίνης] Παλαιολογίνης». «Ἀρχαιολογικὴ «Ἐφημερίς», σελ. 177—185 (πρβλ. καὶ ΒΧ., τόμ. ΚΑ΄, σελ. 79—89).

1911. ***Νίκου Α. Βέη,*** «Οἱ Ἀψαράδες τῆς Ἠπείρου». «Ἤπειρος» (ἐφημερὶς Ἰωαννίνων), ἔτος Β΄, ἀριθ. 85—88.

1911. ***Ν. Γ. Μυστακίδου,*** «Χρονολογικὸς κατάλογος τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἀρχιερέων Ἰωαννίνων». «Ἤπειρος», ἔτος Β΄, ἀριθ. 91—92.

1911. ***Ἀλ. Πάλλη,*** «Ἀρχαία χωρογραφία τῆς Ἠπείρου», ἔτος Γ΄, ἀριθ. 17—54.

1911. ***Ν. Γ. Μυστακίδου,*** «Περὶ τῆς κατὰ τὴν κατὰ τὴν Δρόβιανην ἀρχαίας μονῆς Δρυογονοβουνίου». «Ἤπειρος», ἔτος Γ΄, ἀριθ. 97.

1911. ***Θεσπρωτοῦ,*** «Ἡ ἀρχαιολογικὴ θέσις τῶν Κουρέντων καὶ ἡ Μολοσσικὴ πόλις Πασσαρών». «Ἤπειρος», ἔτος Γ΄, ἀριθ. 98.

1911. «Αἱ πατριαρχικαὶ μοναὶ Ἱερομηρίου καὶ Θεολόγου ἐπὶ τῶν Ἠπειρωτῶν Πατριαρχῶν Ἱερεμίου Α΄ καὶ Ἰωάσαφ Β΄. Σιγγίλιον Ἱερεμίου 1533—1565». «Ἤπειρος», ἔτος Γ΄, ἀριθ. 99.

1911. «Μεθόριος χώρα καὶ ὁροθεσία Μολοσσίας καὶ Θεσπρωτίας». «Ἤπειρος», ἔτος Γ΄, ἀριθ. 111 καὶ 113.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1911. ***Θεσπρωτοῦ,*** «Ἡ Μικρὰ Μουζακιὰ ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Βελεγράδων». «Ἤπειρος», ἔτος Γ', ἀριθ. 115, 117, 118, 119.

1911. ***Γ. Ν. Χατζιδάκι,*** «Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἠπείρου». «Ἤπειρος» ἔτος Γ', ἀριθ. 132—141.

1911. ***Σπ. Λάμπρου,*** «Αὐτόγραφον σημείωμα Μάρκου Βότσαρη». ΝΕ, τόμ. Ϛ', σελ. 225—229.

1911. ***Π. Παπαρούση,*** «Ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἠπείρου». «Ἑλληνισμὸς», τόμ. ΙΔ', σελ. 523—529.

1911. ***Γέρμα,*** «Ἠπειρωτικαὶ εἰκόνες. Τὰ προπύργια τοῦ Ἑλληνισμοῦ». «Μηνιαία εἰκονογραφημένη Ἀτλαντίς», τόμ. Β', ἀριθ. 9.

1911. ***Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου,*** «Ἄγνωστα ἀριστουργήματα ἐν Ἑλλάδι. Οἱ Βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Ἄρτης». «Πατρὶς» (ἐφημερὶς Ἀθηνῶν), ἀριθ. 6247, 6248 (=16 καὶ 17 Μαΐου).

1911. ***Louis Arnaud,*** «Prières superstitieuses des Grecs de Chimara». «Échos d' Orient», τόμ. ΙΔ', σελ. 146—151.

1911 [—1912]. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Κρασσᾶς ἐν Βενετίᾳ». ΝΕ, τόμ. Η', σελ. 315—352.

1911 [—1912] ***Φρ. Βερσάκη,*** «Καλυδωνίου κάπρου θήρα ἐν ἀναγλύφῳ Πρεβέζης». «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς» σελ. 186—191.

1912. ***S. Pétridès,*** «Le moine Job». «Échos d'Orient», τόμ. ΙΕ' (1912) σ. 40—48 (πρόκειται περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ βίου καὶ τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἁγίας Θεοδώρας τῆς ἐν Ἄρτῃ).

1912. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίας σχολῆς». ΝΕ, τόμ. Θ', σελ. 304—311.

1912/13. ***Νίκου Α. Βέη,*** «Sur les tables généalogiques des despotes et dynastes médiévaux d'Épire et de Thessalie». «Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte», τόμ. Γ', σελ. 209—215.

1913. ***Νικολ. Σ. Γερακάρη,*** «Ἰταλία καὶ Σάσσων». «Ἀθῆναι» (ἐφημερὶς τῆς ὁμωνύμου πόλεως) τῆς 13 Φεβρουαρίου.

1913. ***Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου,*** «Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου». «Παναθήναια», τόμ. ΚΕ', σελ. 99—101.

1913. ***Vladan Georgevitsch,*** Les Albanais et les grandes Puissances, traduit de l' allemand par S. A. le prince Alexis Karageorgevitsch. Paris.

1913. ***Fr. Boissonas,*** L' image de la Grèce. L' Épire, berceaux des Grecs (λεύκωμα φωτογραφιῶν). Génève.

1913. «Ἠπειρωτικὰ κειμήλια. Μία ἐπιστολὴ τοῦ ἐθνομάρτυρος Κοσμᾶ». «Ἤπειρος», ἔτος Ε', 3 (185).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1913. «Μερικὰ ἀνέκδοτα τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ». «Ἤπειρος», ἔτος Ε΄ ἀριθ. 21 (203).

1913. «Ἱστορικὰ Ἠπειρωτικὰ (ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ ἐθνότης της)». «Ἤπειρος» ἀριθ. 51 (231)—52 (232).

1913. «Ἡ Ἤπειρος καὶ ὁ «Ἅγιος Κοσμᾶς» «Ἤπειρος», ἔτος Ε΄, ἀριθ. 181 (361)—182 82.

1913. ***Sp. Lambros***, «Moscopoli e la famiglia Sinas». «La vita internationale» (Milano), τόμ. ΙϚ΄, σελ. 149—150.

1913. ***Εὐγ. Ζωγράφου***, «Ἰωάννινα». «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις», Ϛ΄, σελ. 14—15.

1913. ***Δ. Καλλιμάχου***, «Ὁ πολιτισμὸς τῆς Μοσχοπόλεως». «Παναθήναια», τόμ. ΚϚ΄, σελ. 5—12.

1913. ***Δ. Καλλιμάχου***, «Νέαι ἑλληνικαὶ πόλεις ἡ Κοριτσᾶ». «Παναθήναια» τόμ. ΚΖ΄, σελ. 9—13.

1913. «Ἡ μάχη τοῦ Δρίσκου». «Νίκη» τόμ. Α΄, ἀριθ. 18, σελ. 18—19.

1913. ***Κορκῆ***, «Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Σουλιώτας». «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις» τόμ. Ϛ΄, σελ. 82—83.

1913—14. «Ἡ κυρὰ Φροσύνη». «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις» τόμ. Ϛ΄, σελ. 168—170, 198—200, τόμ. Ζ΄ σελ. 35—37.

1913 [—1914]. ***Φρ. Βερσάκη***, «Ἠπείρου, Βορείων τόπων, βυζαντιακὰ Μνημεῖα». «Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερὶς», σελ. 234—235.

1913 [—1914]. ***Δημητρίου Εὐαγγελίδου***, «[Ἠπείρου] Ἀνασκαφαί». «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς» σελ. 235.

1913 [—1914]. ***Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως***, «Νικοπόλεως [Ἠπείρου ἀνασκαφαί]», «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς» σελ. 235.

1914. ***C. Jireček***, «Die Lage und Vergangenheit der Stadt Durazzo, in Albanien». «Ungarische Rundschau», τόμ. Γ΄, σελ. 387—399 (τὸ αὐτὸ σερβιστὶ ἐν Glasnik τῆς Σερβικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας Βελιγραδίου, τόμ. Β΄, 1912, σελ. 182—191).

1914. ***N. Jorga***, «Fondations des princes roumains en Épire, en Morée, à Constantinople, dans les Iles et sur la côté d'Asie Mineure». «Académie Roumaine Bulletin de la Section historique», τόμ. Β΄, σελ. 241—269.

1914. ***Boppe***, L'Albanie et Napoléon (1797—1814). Paris.

1914. ***Σπυρ. Σπυρομήλιου***, Ἀλβανοὶ καὶ Ἀλβανισταί. Ἀθῆναι.

1914. ***Ἀντ. Γ. Καρτάλη***, «Ἡ ἰταλικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τοῖς Βαλκανίοις. Ἐν Ἀθήναις, καλλιτεχνικὸν τυπογρ. τοῦ «Ἐμπρός», 1914». Σελ. 141, εἰς 8ον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1914. ***Ἀλ. Φιλαδελφέως***, «Βυζαντιναὶ τοιχογραφίαι Πρεβέζης». «Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» σελ. 219—242.

1914. ***Φρειδ. Βερσάκη***, «Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ». «Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», 1914, σελ. 243—260.

1914. ***Δ. Παπαϊωάννου***, «Παλαιὰ χειρόγραφα. [ἐπιστολὴ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, φιρμάνια Ἀλῆ πασᾶ»]. «*Ἑλένης Σ. Σβορώνου*, Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον», τόμ. Η', σελ. 211—213.

1914 [—1915]. ***Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως***, «Χριστιανικὰ μνημεῖα Νικοπόλεως». «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς», σελ. 249—260.

1915. ***Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου***, «Λαογραφικὰ ἐξ Ἠπείρου». «Λαογραφία», τόμ. Ε' σελ. 3—51.

1915. ***Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου***, «Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου». Θεσσαλονίκη, σελ. 43, εἰς 8ον μικρόν.

1915. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Γράμματα τὸ βορειοδυτικὸν σύνορον τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος». ΝΕ, τόμ. ΙΒ', σελ. 25—35.

1915. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Πόθεν τὸ ὄνομα Μπιζάνη». ΝΕ, τόμ. ΙΒ', σελ. 115.

1915. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου Α' Παλαιολόγου ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας Ἰωαννίνων». ΝΕ, τόμ. ΙΒ', σελ. 36—40.

1915. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Ἠπειρωτικὸς κῶδιξ». ΝΕ, τόμ. ΙΒ'. σελ. 224—230.

1915. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Τὸ ὄνομα τοῦ θείου τῆς Κυρᾶς Φροσύνης». ΝΕ, τόμ. ΙΒ', σελ. 247.

1915. ***Κ. Ι. Δυοβουνιώτου***, «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ διδαχὴ ἀνέκδοτος». «Ἱερὸς Σύνδεσμος», φυλ. τῆς 15 Αὐγ. 1915.

1915. ***Γ. Σωτηρίου***, «Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ δαπέδου τοῦ ἀνευρεθέντος ναοῦ ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου». «Ἱερὸς Σύνδεσμος» (περιοδικὸν Ἀθηνῶν), ἀριθ. 255—256, τῆς 1—15 Ἰανουαρ. (ἐντεῦθεν ἀνετυπώθη καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος).

1915. «Τὸ Ζαγόριον». Κ. Σκόκου, «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον» τόμ. Λ', σελ. 19—20. «Τὸ Ἀργυρόκαστρον», αὐτόθι, σελ. 97—98. «Ἡ Χειμάρρα», αὐτόθι σελ. 193. 193—194. «Ἡ Κορυτσά», αὐτόθι, σελ. 310—311.

1915. ***Γ. Ν. Χατζηδάκη***, «Ἰωάννινα». ΕΕ, τόμ. Ι' (1913—1914) σελ. 1—10.

1915. ***Νικολάου Γιαννοπούλου***, «Περὶ τῆς λέξεως κουριαδιὰ ἐν Ἠπείρῳ καὶ δὴ ἐν Ζαγορίῳ». «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς», σελ. 79.

1916. «Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς [ὁ Αἰτωλὸς]» «Ἤπειρος», ἔτος Η', ἀριθ. 536 (736).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1916. «Ἡ κατάρα τῆς Σουλιώτισσας». «Ἁρμονία» (ἑβδομαδιαῖον φιλολ. Περιοδικόν), τόμ. Α΄, ἀριθ. 17.

1916. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Ἔγγραφα περὶ Νότη Μπότσαρη». ΝΕ, τόμ. ΙΓ΄, σελ. 264—368.

1916. ***G. Karo,*** «Epirus». «Archäologischer Anzeiger» (παράρτημα τοῦ «Archäologisches Jahrbuch»), τόμ. ΛΑ΄, σελ. 147—148.

1916. ***K. Jireček,*** «Studien zur Geschichte Albaniens im Mittelalter...Sonderabdruck aus dem I. Bande der «Illyrisch-Albanischen Forschungen» zusammengestellt von Dr. Ludwig v. Thallòczy. S. 63—187. Budapest...»

1916. ***Ant. Jenal.*** «Der Kampf um Durazzo 1107—1108» mit dem Gedicht des Tortarius (Cod. Vatic. Regin. 1357). «Historisches Jahrbuch», τόμ. ΛΖ΄ σελ. 285—352.

1316. «Οἱ Φιλιάτες» Κ. Σκόκου, «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον», τόμ. ΛΑ΄, σελ. 17—18. «Ἡ Νικόπολις», αὐτόθι σελ. 58—59. «Ἡ Πάργα», αὐτόθι, σελ. 73—74. «Ἡ Παραμυθία», αὐτόθι, σελ. 81—85. «Ἅγιοι Σαράντα», αὐτόθι, σελ. 115—116. «Ἡ Φοινίκη», αὐτόθι, σελ. 263—264.

1916 [—1917]. ***Φρ. Βερσάκη,*** «Βυζαντιακοὶ ναοὶ τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου τοῦ ἄνω Λαμπόβου». «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς», σελ. 108—117.

1916 [—1917]. «[Ἀνασκαφαὶ] ἐν Νικοπόλει». «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς», σελ. 121—122.

1916/17. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Ῥήγας, Βηλαρᾶς, Χριστόπουλος». ΝΕ, τόμ. ΙΓ΄, σελ. 68—108 (καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος).

1916/17. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Χρονικὰ σημειώματα Ἠπείρου». ΝΕ, τόμ. ΙΓ΄, σελ. 134.

1916/17. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Ματθαῖος Μυρέων». ΝΕ, τόμ. ΙΓ΄ σελ. 266.

1916/17. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ Τουρκοκρατίας». ΝΕ, τόμ. ΙΓ΄, σελ. 273—317. (=ΕΦΣΠ, τόμ. ΙΒ΄, σελ. 132—176).

1916/17. ***Σπ. Π. Λάμπρου,*** «Πυρκαϊὰ ἐν Ἄρτῃ». ΝΕ, τόμ. ΙΓ΄, σελ. 363.

1918. ***Ἀντωνίου Χ. Χατζῆ,*** «Εἰς Νικοπόλεως ἐπιγραφάς». «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς», σελ. 28—33.

1918. ***Σπ. Παπαγεωργίου,*** «Τοῦ μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου Α΄ ἀλληγορία». ΕΦΣΠ, τόμ. ΙΓ΄, σελ. 199—242.

1919. ***Γ. Δ. Ζηκίδου,*** «Διάλεξις περὶ Ἠπείρου καὶ τῶν κατ' αὐ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τήν». Ἀθῆναι, τύποις ἐφημ. «Κράτους» Θ. Τζαβέλλα, σελ. 20 εἰς 8ον.

1919. ***Ἀν. Ν. Ὀρλάνδου***, «Ἡ Παρηγορίτισσα τῆς Ἄρτης» (=Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου»). Ἀθῆναι.

1919. ***Δημ. Εὐαγγελίδου***, «Ἡ Βόρειος Ἤπειρος». (=Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. [Ἐπιτροπεία Ἐθνικῶν Δημοσιευμάτων 7]. Ἀθῆναι, σελ. 140, εἰς 8ον.

1920. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «[Περὶ τῆς λέξεως] Τζέργα». ΝΕ, τόμ. ΙΔ΄, σελ. 399—400.

1920. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Ἡ ἐπισκοπὴ Βελλᾶς». ΝΕ, τόμ. ΙΔ΄, σελ. 408.

1920. ***Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα***, «Τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Κυρὰ Βασιλική». Κωνσταντινούπολις.

1920. ***Κ. Ι. Δυοβουνιώτου***, «Μελετίου Ἀθηνῶν περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλίαν συγγράφειν». Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλ. Φάρου» Ἰαν.—Μάρτ. 1920. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ...». Σελ. 18, εἰς 8ον.

1920. ***G. Veith***, «Der Feldzug von Dyrrhachion zwischen Caesar und Pompejus». Wien.

1920. «Ἑβδομηκονταπενταετηρὶς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς 1844—1919. Πανηγυρικὸς τόμος ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ καθηγητικοῦ συλλόγου τῆς Σχολῆς ἐπὶ τῇ ἑβδομηκονταπενταετηρίδι αὐτῆς». Ἀθῆναι, τυπογρ. Π. Λεώνη, σελ. ιβ΄ † 697, εἰς 8ον.

1920. ***Constantin Jireček***, «Die Witwe und die Söhne des Despoten Esau von Epirus. Beiträge zur Geschichte von Epirus im Mittelalter. Mit urkundlichen Beilagen aus den serbischen Handschriften des Athos und dem Archiv von Ragusa». «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», τόμ. Α΄, σελ. 1—16.

1920. ***G. Gentilizza***, «Relazioni dello stato spirituale e temporale del regno di Serbia ed Albania dal 1288—1666», «Bessarione», τόμ. ΚΓ΄, σελ. 166—181.

1921. ***Henri Dehérain***, «Une Correspondance inédite de François Pouqueville, consul de France à Janina et à Patras sous le premier Empire et la Restauration (Extrait de la «Revue de l'histoire des colonies Françaises») .. Paris.

1921. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Βυζαντιακὴ ἐπιγραφὴ ἐκ τῆς παρὰ τὴν Ἄρταν μονῆς τῶν Βλαχερνῶν». ΝΕ, τόμ. ΙΕ΄, σελ. 23—29.

1921. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Ἰωάννου Βηλαρᾶ ἀνέκδοτοι ἐπιστολαί». ΝΕ, τόμ. ΙΕ΄, σέλ. 40—45.

1921. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Ἡ ὑπὸ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη μετάφρα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σις τῶν λεγομένων Διστίχων τοῦ Κάτωνος καὶ τὰ σχόλια αὐτῆς ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἀρχιμανδρείου Ἰωαννίνων». ΝΕ, τόμ. ΙΕ΄, σελ. 217—228.

1921. ***Περικλέους Γ. Ζερλέντου***, «Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ πασσᾶ ἔτει 1803» (=***τοῦ αὐτοῦ***, Ἱστορικὴ βιβλιοθήκη τῶν ἀπὸ Ἀλώσεως χρόνων, ἀριθ. 3). Ἀθῆναι.

1921. ***Π. Γ. Ζερλέντου***, «Ἱερόθεος ὁ ἀπὸ Εὐρίπου Ἰωαννίνων καὶ ἡ ἀνασύστασις τῆς μητροπόλεως Κερκύρας». «Ὁ νέος Ποιμήν», τόμ. Γ΄, σελ. 409—419.

1921. ***Δημ. Μ. Σάρρου***. «Παρατηρήσεις εἰς τὸ Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ — Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρωτικοῖς ᾄσμασι λέξεων ἀσέλλινο(ν)—προσέλλινο(ν), σελιόν(ν)—ξεσέλλινο(ν)». ΕΦΣΚ: Πεντηκονταετηρὶς 1861—1911. Παράρτημα τοῦ ΛΔ΄ τόμου. Ἐν Κων/πόλει... 1913—1921», σελ. 383—430.

1921. ***Nikos A. Bees*** (Βέης), «Übersicht über die Geschichte des Judentums von Janina (Epirus)». «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», τόμ. Β΄, σελ. 159—177.

1921. ***Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου***, «Ὀλίγα περὶ τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων καὶ ἀντωνυμιῶν ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου». «Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Ν. Χατζηδάκιν. Διατριβαὶ φίλων καὶ μαθητῶν...» Ἀθῆναι, σελ. 176-183.

1921. ***Κ. Ι. Δυοβουνιώτου***, «Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία». Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλ. Φάρου». Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ...» Σελ. 25. εἰς 8ον.

1921. ***Ι. Κ. Βογιατζίδου***, «Περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ἀρτοποιῶν Ζαγορίου». «Λαογραφία», τόμ. Η΄, σελ. 153—158 (πρβλ. καὶ ***Νίκον Α. Βέην***, ἐν Byzantinisch—Neugriechischen Jahrbüchern, τόμ. Γ, 1922.

1921. ***Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου***, «Προλήψεις καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐν Παπίγκῳ τοῦ Ζαγορίου». «Λαογραφία», τόμ. Η΄, σελ. 217—219.

1921/22. ***Παρθενίου Κ. Πολάκη***, Ἰωάννης Ἀπόκαυκος. «Νέα Σιών», τόμ. ΙΗ΄.

1922. ***Α. Κ. Ὀρλάνδου***, «Βυζαντινοὶ ναοὶ τῶν περιχώρων Ἄρτης». ΔΙΕΕ, τόμ. Η΄, σελ. 1—43.

1922. ***Nikos A. Bees*** (Βέης), «Die Evangelien-handschrift der Metropolitankirche zu Janina». «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», τόμ. Γ΄, σελ. 160.

1922. ***Π. Φουρίκη***, «Πόθεν τὸ ὄνομα Σοῦλι». «Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος», τόμ. Δ΄, σελ. 404—420.

1922. ***Nikos A. Bees (Βέης)***, «Ein politisches Treube-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

kenntnis von Benediktos, dem römisch—katholischen Bischof von Kefalonia (1228)». «Byzantinisch—Neugriechische Jahrbücher», τόμ. Γ', σελ. 165—176.

1922. ***Nikos A. Bees (Βέης)***, «Geschichtliche Forschungsresultate und Mönchs—und Volkssagen über die Gründer der Meteorenklöster». «Byzantinisch—Neugriechische Jahrbücher», τόμ. Γ'. σελ. 364—403.

1923. ***Β. Δ. Μυστακίδου***, «Ἀλληλογραφία τῶν μητροπολιτῶν Δρυϊνουπόλεως Δοσιθέου καὶ Λαρίσσης Μελετίου». Κωνσταντινούπολις. Ἔκδοσις ὑπ' ἀριθ. 11 τοῦ «Συλλόγου τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων θεολόγων».

1923. ***Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα***, «Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ (Ἱστορικαὶ ἐπανορθώσεις»). ΔΙΕΕ, τόμ. Η', σελ. 368=382.

1923. ***Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα***, «Ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἰωαννίων Σχολὴ τῶν Δεσποτῶν», ΔΙΕΕ, τόμ. Η', σελ. 567—585.

1923. ***Π. Η. Πουλίτσα***, «Ἔγγραφα Ἀλῆ Πασᾶ». ΔΙΕΕ, τόμ. Η', σελ. 596—605.

1923. ***W. Zlatarski***, «Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ ἀνευρεθεῖσα ἐπιγραφὴ ἡ μνημονεύουα τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βόριν - Μιχαὴλ (βουλγαριστί). «Slavia» τόμ. Β', σελ. 1—31 (πρβλ. Anzeiger der phil.-hist. Kl. der Akademie der Wissenschaften zu Wien, 1919... Jahreshefte der Österreichischen Archäologischen Instituts, τόμ. ΚΑ'.

1923. ***Δ. Μ. Σάρρου***, «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ συνθηματικῶν γλωσσῶν». «Λαογραφία», τόμ. Ζ', σελ. 521—542.

1923. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Σημειώματα ποικίλα ἐκ Τζουμέρκων». ΝΕ. τόμ. ΙΖ', σελ. 58—64.

1923. ***Σπ. Π. Λάμπρου***, «Ἡ Ἐπανάστασις ἐν Ἠπείρῳ». ΝΕ, τόμ. ΙΖ', σελ. 65—69.

1924. ***Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου***, «Περὶ τοῦ ῥήματος ἐν τῇ ἐν Ἠπείρῳ ὁμιλουμένῃ». «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΛϚ', σελ. 61 κ. ἑ.

1924. ***Π. Α. Φουρίκη***, «Ἡ Πρέβεζα». Θέσις—Κτίσις—Ὄνομα. «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν», τόμ. Α', σελ. 274—294.

1924 ***Α. Φιλαδελφέως***. «Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως». «Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν», περίοδος Β', τόμ. Α', τεῦχος γ'—δ' σελ. 121—127.

1924. ***Σπυρίδωνος Λαυριώτου***, «Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν πρὸς Νεόφυτον Μαυρομμάτην πρώην Ἄρτης». «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τόμ. Η', σελ. 66—70.

1924. ***Ν. Ν. Νίτσου***, «Ἡ ἐν Τσαμαντᾷ τῆς Ἠπείρου ἱερὰ μονὴ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τοῦ Ἁγίου Γεωργίου». «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τόμ. Η', σελ. 238—250.

1924. ***Κ. Καζαντζῆ,*** «Τὰ ἐν Ἰωαννίνοις τουρκικὰ τζαμιά». «Ἤπειρος», ἔτος ΙΕ', ἀριθ. 1901 (57), 1912 (78), 1914 (80), 1985 (81), 1919 (85), 1920 (86), 1928 (94), 1929 (95), 1933 (99), 1935 (101).

1924. ***Δ. Π. Ἀραβαντινοῦ,*** «Περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις τζαμίων». «Ἤπειρος», ἔτος ΙΕ', ἀριθ. 1907 (73).

1924. ***Δ. Π. Ἀραβαντινοῦ,*** «Παλιὰ Γιάννινα». «Ἤπειρος», ἔτος ΙΕ', ἀριθ. 1918 (84).

1924. ***Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα,*** «Τὸ τζαμὶ Ναμιεβιὲχ ἐν Ἰωαννίνοις». «Ἤπειρος», ἔτος ΙΕ', ἀριθ. 1937 (ἀριθ. 93).

1925. ***Δ. Κουφοῦ,*** Ἐθνολογικὴ Μελέτη. «Ἤπειρος—Πελοπόνησος—Θράκη (Γλῶσσα, ἤθη, ἔθιμα, χαρακτήρ)». «Ἠπειρωτικὴ Ἠχώ», ἀριθ. 102, 103, 104 τῆς 9, 10 καὶ 11 Ἰανουαρίου.

1925. ***Πρωτοσυγκέλλου Εὐσταθίου Σκούφου,*** Ἱστορικαὶ σημειώσεις. Περὶ τῆς Μονῆς Βουτζᾶ, «Ἠπειρωτικὴ Ἠχώ», ἀριθ. 106, 187, 108, 109 τῆς 13, 14, 15 καὶ 16 Ἰανουαρίου 1925.

1925. ***Φ. Τ. (Φωτίου Τζιμογιάννη λοχαγοῦ).*** Ἱστορικὰ σημειώματα. Ἄγνωστοι ἱστορικαὶ λεπτομέρειαι περὶ τοῦ χωρίου Πρωτόπαπα. «Ἠπειρωτικὴ Ἠχώ», ἀριθ. 129 τῆς 5 Φεβρ. 1925.

1925. ***Ν. Μυστακίδου*** (ἐκ Δρόβιανης Β. Ἠπείρου), Ἱστορικὰ σημειώματα. Θεσπρωτικὰ «Ἠπειρωτικὴ Ἠχώ». ἀριθ. 236, 237, 238, 240, 241, 242 τῆς 29, 30, 31, Μαΐου καὶ 2, 3, 4, Ἰουνίου 1925.

1925. ***Ν. Μυστακίδου,*** «Ἱστορικὰ Ἠπειρωτικὰ σημειώματα. Ἡ Φοινίκη καὶ τὸ Μεσοπόταμον». «Ἠπειρωτικὴ Ἠχώ», ἀριθ. 249, 250, 251, 252, τῆς 11, 12, 13 καὶ 14 Ἰουνίου 1925.

1925. ***Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα,*** «Ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως Γιάννινα». «Ἤπειρος», ἔτος ΙϚ', ἀριθ. 2018 (164).

1925. ***Α. Κοντοπάνου,*** «Ἐπὶ τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεως Ἰωαννίνων». «Ἤπειρος», ἔτος ΙϚ' ἀριθ. 2019 (165)—2020 (166).

1925. ***Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα,*** «Καὶ πάλιν ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως Γιάννινα». «Ἤπειρος», ἔτος ΙϚ', ἀριθ. 2022 (168)—2024 (170), 2026 (172)—2027 (173).

1925. ***Α. Κοντοπάνου,*** «Ἀπάντησις εἰς τὰ περὶ Ἰωαννίνων γραφέντα τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα». «Ἤπειρος», ἔτος ΙϚ', ἀριθ. 2028 (174)—2029 (175), 2031 (177)—2033 (179), 2034 (181)—2036 (183).

1925. ***Γ. Χατζῆ,*** (Πελλερὲν), «Τὸ μυστικὸ τοῦ Κάστρου (Ἱστορικά τινα καὶ κριτικὰ σημειώματα περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεως τῶν Ἰωαν-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νίνων)». «Ἤπειρος», ἔτος ΙϚ΄, ἀριθ. 2037 (184)—2045 (192), 2047 (194)—2057 (204) [1].

1925. ***Χαρ. Καραβία,*** «Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς τῆς Ἠπείρου». «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις», τόμ. ΙΗ΄, τεῦχ. 216, σελ. 6.

1925. ***Νίκου Α. Βέη,*** «Λέων-Μανουὴλ Μακρὸς ἐπίσκοπος Βελλᾶς. Καλοσπίτης, Μητροπολίτης Λαρίσσης, - Χρυσοβέργης, Μητροπολίτης Κορίνθου». «Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Β΄, σελ. 122—148 (καὶ ἐν ἰδίῳ ἀποσπάσματι).

---

[1]) Ἐπηκολούθησαν «***Γ. Χατζηδάκι,*** Ἀντιρρητικὴ ἐπιστολὴ ἐπὶ τῆς μελέτης Γ.. Χατζῆ (Πελλερέν)», «Ἤπειρος», ἀριθ. 2097 (26) τῆς 3ης Ἰανουαρ. 1926 καὶ «***Γ. Α Χατζῆ (Πελλερέν)***, Ἀπάντησις εἰς τὴν ἀντιρρητικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Γ. Χατζηδάκι», αὐτόθι, ἔτος ΙϚ΄, ἀριθ. 2119 (266) [=17 Ἰανουαρ. 1926], 2121 (268) [=19 Ἰανουαρ. 1926], 2123 (270) (=21 Ἰανουαρ. 1926) 2125 (272) [=23 Ἰανουαρ. 1926]. Πρβλ. καὶ τὸ βιβλίον τοῦ ***Γ. Χατζῆ (Πελερέν)***, «Τὸ μυστικὸ τοῦ κάπρου», ἐν Ἰωαννίνοις 1926, σελ...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ ΔΙΑ ΤΑΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΒΥΡΧΝΕΡ [Α'], ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ [Β' α] ΚΑΙ ΒΕΗ [Β' β]

00=1800, 01=1801, 99=1899, 901=1901.

Α

Agamemnone Α' 98
Ἀδαμαντίου Α. Β' β 911, 913
Ἀθηναγόρας Β' α 922, β 920, 923, 924, 925
Ἀλεξούδης Α' 91, Β' β 96, 97, 900
Alcaini Α' 23
Ἀμπελᾶς Τ. Β' β 910
Ἀναγνωστόπουλος Γ. Β' β 910, 915, 921, 924
Ἀνδρεάδης Α. Β' β 910
Anonymus Β' α 788, 810
Ἀνώνυμος Β' α 812
Ἀντωνίου Γ. Β' β 79
Ἀπογραφὴ Α' 78
Ἀποστολίδης Δ. Β' β 91
Ἀραβαντινὸς Π. Α' 57, 58. Β' α 95, β 63, (Θεσπρωτὸς) β 65, 80, 909, (Θεσπρωτὸς) 911, 924
Arnaud Β' β 911
Arneth Α' 40

Β

Waldkampt Α' 97 s. Tuma Α' 80
Baltacci Α' 92, 93, 96, 97, 903. Β' α 917
Balcanicus Β' α 913
Wallisch Β' α 914
Barbarich Β' α 905
Barbier de Bocage Α' 04, 05
Βαρζώκας Α' 91
Barletius Β' α 537, 538, 578, 771
Barhoutareanc Β' α 902
v. Warsberg Α' 93
Wassa Β' α 79
Vasilevski Α' 96
Βασιλειάδης Λ. Β' α σελ. 126, β 904
Battifol Β' β 87
Vaudoncourt Α' 16
Βέης Ν. Β' β 907, 909, 910, 911, 912, 921, 922, 925
Behr Α' 95
Weil Α' 903
Veith Β' β 920
Becker Β' α 821
Βελλέλης Λ. Β' β 905
Benjamin Tudel Α' 1165
Bérard Α' 93
Βερσάκης Α' 911, 915. Β' β 911, 913, 914
Bianconi Α' 85. Β' α 913
Wieseler Α' 79
Βιζουκίδης Π. Β' α 921
Βικέλας Α' 911, 915
Wilhelm Α' 909, 916
Wilhelm (Wied) Β' α 917
Winnefeld Α' 909
Viquesnel Α' 43
Blancard Α' 82
Blancus Β' α 636
Blass Α' 87
Βογιατζίδης Ι. Β' β 921
Βολίδης Α' 903

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Wolfe A′ 33
Boppe B′ β 914
Boysen B′ α 907
Bowen A′ 52
Βρετὸς A′ 78
Brosteanu B′ β 84
Brunšmid A′ 98
Βυζάντιος A′ 84
Bürchner A′ 919—922
Burileanu B′ α 912
Bursian A′ 62, 78
Büttner—Wobst A′ 98

Γ

Γάγαρης Γ. B′ α σελ. 125 καὶ 126
Galanti B′ α 902, β 901
Γαρουφαλιᾶς Π. B′ β 85
Γεδεὼν M. B′ β 77, 92
Gentilizza B′ β 920
Γερακάρης N. B′ β 913
Γέρμας B′ β 911
Georgevitch B′ α 913, β 913
Γεωργίτσης N. B′ α σελ. 125
Γιαννόπουλος N. B′ β 915
Gibert B′ α 914
Ghica B′ α 907
Gopčevic' B′ α 81, 914
Graeve B′ α 828
Grote B′ α 914

Δ

Δάλλας Χρ. B′ α 925
Δασσαρήτης B′ α 96
Degrand B′ α 901
De Gubernatis B′ α 79
De Lavardin B′ α 598
De Meaux B′ α 855
De Meneses B′ α 688
De Rada B′ α 64
Derepas B′ β 97
De Santa Crez B′ α 606
Descamps B′ α 913
De Thallóczy B′ α 913
Dehérain B′ β 921
Δήμιτσας M. B′ α 877
Di Cesarò B′ α 922
Di San Giuliano B′ α 913
Diftimé B′ α 913
Dorsa B′ α 47
Δυοβουνιώτης K. B′ β 915, 920, 921
Duponcet B′ α 709, 854
Durham B′ α 909

E

Εὐαγγελίδης Δ. A′ 914. B′ β 910, 913, 919
Εὐαγγελίδης Τρ. A′ 96, 98, 912, 913
Ἐλευθεριάδης Λ. B′ β 904
Ἔξαρχος A′ 904
Εὖροια A′ 79

Z

Jackh B′ α 911
Zannowich B′ α 774, 780
Jaray B′ α 913, 914
Jenal B′ β 916
Ζερλέντης A′ 88, 89. B′ β 921
Ζηκίδης Γ. A′ 88, 91. B′ β 919
Jireček B′ β 916, 920
Zlatarski B′ β 923
Ζομπολίδης A′ 80
Jorga A′ 925. B′ β 914
Jourdan A′ 749
Ζωγράφου Εὐγ. B′ β 913
Ζῶτος A′ 77, 905. B′ α 75, 78

H

Ἤπειρος Χάρτης A′ 909
Ἠπειρωτικὰ A′ 201 ἑπ.

Θ

Θωμᾶς A′ 904

I

Ἰωάννινα A′ 22, 77, 86
Ἱδρωμένος A 15
Ippen B′ α 907, 908
Isambert A′ 78
Italo-Sulliotti B′ α 914

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Κ

Kaerst Α΄ 901—905
Καζαντζῆς Κ. Β΄ β 924
Κακλαμᾶνος Δ. Β΄ β 909
Κ(αλάρης) Κ. Β΄ β 90
Καλλίμαχος Δ. Β΄ β 913
Campollini Α΄ 27
Καραβίας Χ. Β΄ β 925
Karalevsky Β΄ β 909
Karapanos K. 77, 78, 79, 90. Β΄ β 85
Καρκαβίτσας Α. Β΄ β 91
Karo Β. β 916
Καρτάλης Α. Β΄ β 914
Catalogue et Coins Α΄ 88
Cauer Α΄ 83
Kekulé Α΄ 909
Chiara Α΄ 80
Ciaceri Β΄ α 902
Kiepert Α΄ 78, *82*, 85, 97
Κληρονόμος Θ. Β΄ β 909
Klotzsch Α΄ 911
Knight Β΄ α 80
Codart Β΄ α 922
Κολοκοτρώνης Π. Β΄ β 78
Κονδύλης Α. Α΄ 909
Κοντογιάννης Π. Β΄ β 909
Κοντολέων Ε. Α΄ 92
Κοντοπᾶνος Α. Β΄ β 925
Κορκῆς Β΄ β 913
Κουγιτέας Α΄ 905
Κουτσαλέξης Α. Β΄ β 82
Κουφὸς Β΄ β 925
Köhler Α΄ 79, 91
Kraschennikov Α΄ 902
Crassini Β΄ α 29
Κρέμος Γ. Α΄ 83, 84. Β΄ β 83 84
Κρυστάλλης Κ. Α΄ 92. Β΄ β 90, 91, 94
Κυζικηνὸς Νικόδ. Β΄ α 80
Kuniberti Β΄ α 98
Kurtz Ε. Β΄ β 907
Κώδικες Α΄ 914

Λ

Lablache Α΄ 79
Λαμπάκης Γ. Β΄ β 903
Λαμπὲρ Α΄ 85
Λαμπρίδης Ι. Α΄ 80, 86, 87, *88*. Β΄ α 70, 87, 88, 89, 90, β 904
Λάμπρος Σ. Α΄ 83, 84, 913, 914, Β΄ β 79, 81, 92, 95, 905, 906. 907, 910, 911, 912, 913, 915, 916, 920, 921, 923
Λάνδερερ Α΄ 57
Lane Β΄ α 924
Λάππας Ν. Β΄ α σελ. 125
Lassaulx Α΄ 54
Λαυριώτης Σ. Β΄ β 924
Leake Α΄ 35
Legrand Α΄ 900. Β΄ β 71, 86, 99
Λεόντιος Λ. Β΄ β 97
Lechat Α΄ 21
Liebert Β΄ α 909
Lincoln Α΄ 81
Lolling Α΄ 89
Ludwig Salvator Α΄ 907, 908
Lüdemann Β΄ α 25
Λυμπρίτης Α΄ 901
Lyons Α΄ 47

Μ

Maccas Β΄ α 921
Maccioro Α΄ 903
Mannert Α΄ 12
Manzour Eff. Α΄ 914
Μαρτίνης Ι. Β΄ β 904 910
Masci Β΄ α 806
Mas Latrie Α΄ 51
Μαυρογορδάτου Ἑλπ. Β΄ α σελ. 126
Μαυρομμάτης Α΄ 64
Μαυροφρύδης Δ. Β΄ β 52
Machnig Α΄ 85
Μέκιος Α΄ 904. Β΄ β 909
Μελέτιος Α΄ 07
Mendelssohn Bartholdy Β΄ α 67
Meneghelli Α΄ 902
Merleker Α΄ 41. Β΄ α 44, 52
Μηλιαράκης Α. Β΄ α 76, β 78, 94
Mittelmeerhandbuch Α΄ 912
Misch Α΄ 907

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μομφερράτος Α. Β′ β 90
Moore Β′ α 850
Μορόλης Ι. Β′ β 907
Μουστοξύδης Α′ 20
Μυστακίδης Β. Α′ 86, 89, *94*, 98, 99. Β α 86, 89, 94, β 904, 906, 911, 923, 925
Μυστυκίδης Ν. Α′ 78, 94, 98, *904*
Müller M. Β′ α 916
Müller O. Α′ 31

Ν

Νεόφυτος Δέρκων Β′ α 73
Νεροῦτσος Τ. Β′ β 91
Νίτσος Ν. Β′ β 924
Nopcsa Β′ α 910, 912, 925
Nušić Β′ α 902

Ο

Odescalchi Β′ α 913
Οἰκονόμου Σ. Β′ β 904
Ὀρλάνδος Α. Β′ β 919, 922
Otten Β′ α 913

Π

Paganel Β′ α 855
Padiglione Β′ α 879
Παΐσιος Β′ α 1778
Πάλλης Αλ. Β′ β 58
Παναγιωτίδης Δ. Β′ β 904, 907
Πανίδης Δ. Β′ α σελ. 125
Παπαγεωργίου Σ. Β′ β 918
Papadopulo Vreto Β′ α 820, 829
Παπαδόπ.—Κεραμεύς Β′ β 74, 88, 91, 902, 904, 909
Παπαϊωάννου Δ. Β′ β 914
Παπαρούσης Π. Β′ β 911
Παπαρρηγόπουλος Κ. Β′ α 876
Παππᾶς Σ. Β′ β 904
Pardo Β′ α 913
Παχῆς Γ. Β′ β 82
Παχτίκος Γ. Β′ β 905
Peacock Β′ α 914
Petrides S. Β′ β 912
Petrovich Β′ α 881
Peucker Β′ α 34
Pinicianus Β′ α 561, 577
Pisco Β′ α 94
Pochettino Β′ α 916
Πολάκης Π. Β′ β 921
Πολίτης Ν. Β′ β 79, 83, 85
Pondanus Β′ α 606
Popović Β′ α 907
Pouqueville Β′ α 21
Πουλίτσας Π. Β′ β 923
Praschniker Β′ α 919
Puaux Β′ α 918

Ρ

Rāgi Β′ α 908
Ράμφος Β′ α 97
Rangen Β′ α 62
Ratti Β′ α 915
Ρικάκης Ε. Β′ β 910
Rocha Β′ α 554, 584, 646
Roth Β′ α 914
Rotheit Β′ α 914
Ρωμανὸς Ι. Β′ 6 89

Σ

Σάθος Β′ 6 64, 910
Σακκελίων Β′ β 85
Σακελλαρίδης Κ. Β′ β 58
Σ(αλαπάντας) Π. Α′ 19, 60· Β′ α 61, β 61
Sālnāma-i-Wilajat-i-Jania Β′ α 72
Sālnāma-i-Wilajat-i Usqudra Β′ α 81
Salonius Α′ 911, 915
Σάρρος Δ. Β′ β 97, 99, 910, 921, 923
Schweiger-Lerchenfeld Α′ 81
Swoboda Α′ 90
Segerstedt Β′ α 906
Seiner Β′ α 922
Σεμιτέλος Α′ 54
Σεραφεὶμ Ἄρτης Β′ α 84

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Çernousov A′ 914
Szantò A′ 92
Siebertz B′ α 910
Simini B′ α 99
Skene A′ 48
Σκενδέρης Κ. Β′ β 906, καὶ σελ.
Σκιᾶς Α. Β′ β 907
Σκοτίδης Ν. Β′ β 907, 908, 909
Σκοῦφος Σ. Β′ β 925
Σπαθιῶται Α′ 86
Spectateur d'Orient A′ 53, 54
Σπυριδάκις Α. Β′ β 911
Schläfli A′ 62
Schliemann H. A′ 89
Schlosser A′ 93
Schmidt A′ 94
Schneider A′ 80, B′ α 94
Schoppe A′ 21
Schubert A′ 94
Schultze A′ 58
Σταγειρίτης Α′ 19
Steinmetz B′ α 904, 905, 908
Stützle A′ 87, 91
Συρράκον Α′ 81
Sufflay B′ α 925
Σχινᾶς Ν. Β′ β 86
Σωτηρίου Γ. Β′ β 915

Τ

Tittmann A′ 2
Tozer A′ 69
Tomaschek A′ 94
Τοπωνυμίαι Α′ 15
Toula A′ 903
Tourtoulis B′ α 917
Τραυλαντώνης Δ. Β′ β 95
Treidler A′ 917
Triglandius A′ 681
Τσιγαρᾶς Α′ 89
Tzschimmer B′ α 664
Chekrezi B′ α 919
Τσελικίδης Β′ β 904
Tujani B′ α 86
Tuma A′ 88 s. Waldkampf 97

Υ

Unger B′ α 923

Φ

Fabius B′ α 918
Φιλαδελφεὺς Α. Α′ 913, 916, 921, 922, 923. Β′ β 913, 914, 924
Φιλαδελφεὺς Θ. Β′ β 901, 904
Von Godin B′ α 914
Von Laffert B′ α 916
Von Tallóczy B′ α 916, 918
Foscolo U. B′ β 50
Φουντουκλῆς Α′ 80
Φουρίκης Π. Β′ β 922, 924
Frascheri B′ α 913
Funecius B′ α 606

Χ

Haardt A′ 901, 902, 903
Hawkins A′ 20
Halaczy A′ 93
Χαρισιάδης Ι. Β′ β 904
Χασιώτης Α′ 79, 86. Α′ α 67, 75
Hassert A′ 92
Χατζιδάκις Γ. Β′ β 910, 911, 915
Hadschi Chalfa A′ 732
Χατζῆς Α. Β′ β 918, 925
Χατζῆς Γ. Β′ α σελ. 125
v. Hahn A′ 53
Head A′ 98, 911
Hecquard B′ α 59
Helbig A′ 93
Heldreich A′ 80
Hilber A′ 94, 96
Hobhouse A′ 13
Holland A′ 19
Χρηστοβασίλης Β′ α σελ. 125, Β′ β 91, 94, 95, 905, 906, 908
Hughes A′ 20, 21

Ψ

Ψάχος Κ. Β′ β 910

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΥ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ΚΟΚΚΙΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (ΠΑΝΑΓΙΑ ΒΕΛΛΑΣ)

ΥΠΟ

ΑΝ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ

Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων μνημείων, ἅτινα ἐλαυνομένη ὑπὸ ἀκρατήτου οἰκοδομικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ ζήλου κατέσπειρε κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ἀνὰ τὴν Ἤπειρον, τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἡ ἔνδοξος δυναστεία τῶν Κομνηνοδουκάδων, σημαντικὴν θέσιν κατέχει καὶ ὁ τρία περίπου χιλιόμετρα νοτίως τοῦ Βουργαρελίου, ἐν τῷ συνοικιομῷ Παληοχῶρι, σῳζόμενος ναὸς τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, γνωστὸς ὑπὸ μὲν τῶν περιοίκων σήμερον μὲ τὸ ὄνομα «Κόκκινη ἐκκλησιά», ὑπὸ δὲ τῶν λογίων ὡς «Παναγία Βελλᾶς»[1].

Περὶ τοῦ σεβασμίου τούτου μνημείου, ὅπερ ἡ τύχη καὶ ὁ χρόνος μᾶς διεφύλαξε σχεδὸν ἀκέραιον, ὀλίγα καὶ ταῦτα ἀνακριβῆ, ἔγραψε τὸ 1884 ἐν τῷ ἱστορικοθρησκευτικῷ περὶ Ἄρτης δοκιμίῳ του ὁ ἄλλοτε μητροπολίτης Ἄρτης Σεραφεὶμ ὁ Βυζάντιος, ἱεράρχης ἀξιέπαινος μὲν διὰ τὴν ἀποθησαύρισιν πλείστων περὶ Ἄρτης καὶ Πρεβέζης πληροφοριῶν, πλὴν δυστυχῶς ἄμοιρος κριτικῆς, πολλῷ δὲ μᾶλλον τεχνοκριτικῆς προπαιδείας. Ἀργότερον δὲ δι' ὀλίγων διέλαβε περὶ τοῦ ναοῦ ὁ μακαρίτης καθηγητὴς Σπ. Λάμπρος ἐν τῷ Ν. Ἑλληνομνήμονί του[2] ἀσχοληθεὶς κυρίως μὲ τὴν κτητορικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ναοῦ, ἣν καὶ δημοσιευθεῖσαν τότε κατὰ τὸ ἥμισυ συνεπλήρωσεν ἔπειτα[3] κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κ. Γ. Παπαδημητρίου καὶ τοῦ μακαρίτου Χρ. Λαμπράκη, εἰς οὓς ὀφείλονται καὶ αἱ περὶ τοῦ ναοῦ παραδόσεις, ἃς κατεχώρισεν ὁ Λάμπρος.

Ἐπειδὴ δὲ οὔτε εἰκών τις οὔτε σχέδιον τοῦ ἐν λόγῳ ναοῦ ἐδημοσιεύθη οὐδὲ τεχνοκριτική τις περὶ αὐτοῦ μελέτη καὶ αὐτὴ δ' ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή του ἐσφαλμένως ἐν πολλοῖς ἀνεγνώσθη καὶ ἡρμηνεύθη, ἐνό-

---

[1]) Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἀναφέρει μόνον ***Σεραφεὶμ ὁ Βυζάντιος***, Δοκίμιον περὶ Ἄρτης, σελ. 21 καὶ κατ' αὐτὸν ἀργότερον ὁ ***Σπ. Λάμπρος*** Ν. Ἑλληνομν. Β', 289.

[2]) Τόμ. Β' σελ. 289 ἑξ.

[3]) Ν. Ἑλληνομν. Τόμ. ΙΑ' σελ. 319.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μισα καλὸν νὰ δημοσιεύσω ἐνταῦθα τὰ πορίσματα τῆς πρὸ τετραετίας καὶ ἐφέτος γενομένης ὑπ' ἐμοῦ ἐξετάσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου μνημείου, ὅπερ παρέχει ἱκανὰ σπουδαῖα στοιχεῖα τέχνης, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω.

Καὶ πρῶτον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀνομασίαν Κόκκινη ἐκκλησιά, ἣν καὶ ἄλλοι ναοὶ φέρουσι [1], αὕτη προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ ζωηρῶς ἐρυθρὸν χρῶμα τῶν πλίνθων, ἃς ἀφθόνως βλέπομεν χρησιμοποιημένας ἐν αὐτῷ· Παναγία δὲ Βελλᾶς θὰ ὠνομάσθη ἀναμφιβόλως λόγῳ σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἢ τὴν μονὴν Βελλᾶς, κώμης Ἠπειρωτικῆς κειμένης οὐχὶ ὡς ἐσφαλμένως ἤκασεν ὁ Σεραφεὶμ ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας λόφου τῆς Τσιούκας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Φωτίκης παρὰ τὸν ποταμὸν Θύαμιν [2]. Πράγματι δ' ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ ναὸς καλεῖται κατὰ παράδοσιν ὑπὸ τῶν περιοίκων καὶ «βασιλομανάστηρο» [3], δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι θ' ἀπετέλεσέ ποτε τὸ καθολικὸν σπουδαίας «βασιλικῆς» μονῆς, ἥτις περιπεσοῦσα εἰς ἀφάνειαν καὶ ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐνοίκων κατήντησεν εἰς μοῖραν μετοχίου προσηλωθεῖσα εἰς τὴν ὑστερώτερον ἀκμάσασαν μονὴν Βελλᾶς, ἧς ἔλαβεν ἐφεξῆς καὶ τὸ ὄνομα. Ὅταν δὲ πάλιν ἀργότερον ἱδρύθη ἐν Βουργαρελίφ, περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ. [4], ἡ μονὴ Ἁγ. Γεωργίου, ὁ ναὸς τῆς Παναγίας ὑπήχθη εἰς τὴν νεωτέραν ταύτην μονήν, ἧς καὶ διετέλει μέχρι πρό τινος μετόχιον.

---

[1]) Π. χ. ἡ παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν Κόκκινη ἐκκλησιά, ἧς εἰκόνα ὅρα παρὰ *Strzygowski*: Die Baukunst der Armenier Τόμ. II εἰκ. 734, 735, 736.

[2]) *Ἱεροκλέους* Συνέκδημ. παράρτ. σελ. 63, 37α: Φωτιστικὴ (=Φωτικὴ) ἡ νῦν Βελά· καὶ σελ. 69,121: Φωτικὴ ἡ νῦν Πελλᾶ. *Γεώργ. Κύπριος* ἔκδ. Gelzer 1666 ὁ Φωτικῆς ἤτοι Βελᾶς *Μελετίου* Γεωγραφία ἔκδ. β' ἐν Βενετίᾳ 1807 Τόμ. Β' σελ. 283.

[3]) Ὅρα κατωτέρω σελ. 169.

[4]) Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς τοιχογραφήσεως τοῦ καθολικοῦ τῆς ἐν λόγῳ μονῆς, ἀδημοσίευτος εἰσέτι, ἔχει οὕτω κατ' ἀνάγνωσιν γενομένην ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ κ. Γ. Παπαδημητρίου:

«*Ἀνιστορήθη ὁ πάνσεπτος καὶ θεῖος οὗτος ναὸς τοῦ ἁγίου. καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τροπαιοφόρου διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανοσιωτάτου καθηγουμένου ἐν πνευματικοῖς πατράσι κύρ Χριστοφόρου καὶ τῶν συναδέλφων του Σεραφείμ ἱερομονάχου, Γρηγορίου ἱερομονάχου, Ἀνθίμου ἱερομονάχου, Ἀντωνίου Πήτα καὶ Γεωργίου Γλουφαριότι καὶ Νικολάου Ζήπου εὑρεθέντων συνδρομητῶν χριστιανῶν τοῦ χωρίου Βουργαρέλι ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Κλήμεντος ἐν ἔτει ἀπὸ Ἀδάμ, ζσκβ' καὶ ἀπὸ Χριστοῦ 1714 μηνὶ Σεπτεμβρίῳ 21.*

Διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Ἀποστολίου ἀναγνώστου ἐκ χώρας Σακα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

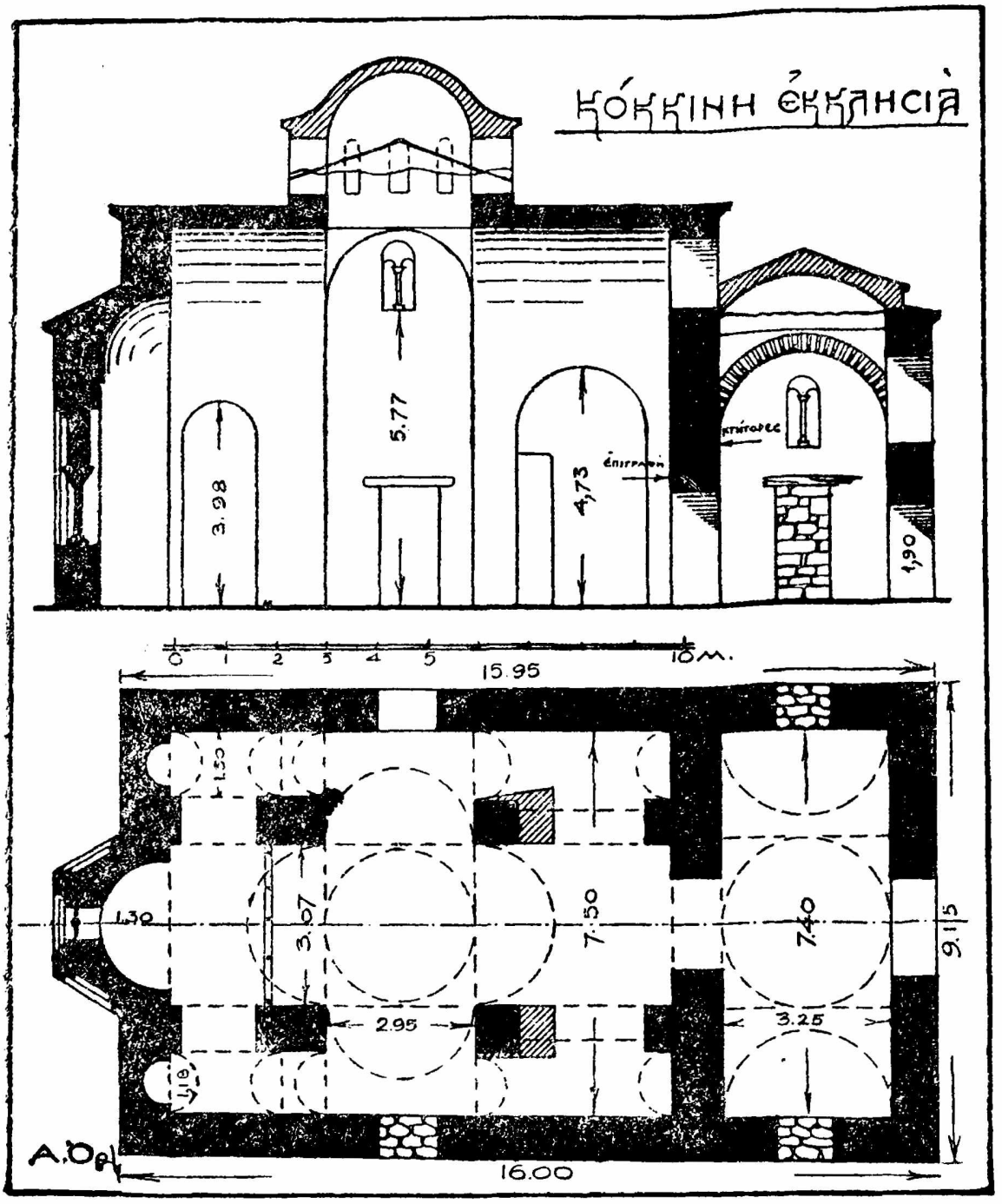

Εἰκ. 1.—Κάτοψις καὶ τομὴ τοῦ ναοῦ.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

Ὁ ναὸς ἔχει ἐν κατόψει (εἰκ. 1) σχῆμα μακροῦ ὀρθογωνίου, μήκους 16.00 καὶ πλάτους 9.15, ἀπὸ τοῦ ὁποίου προβάλλει πρὸς ἀνατολὰς μία καὶ μόνη ἡμιεξάπλευρος κόγχη τοῦ ἱεροῦ. Ἐσωτερικῶς δὲ διαιρεῖται τὸ

ρέτσι καὶ Παπαχρήστου υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Νικολάου ἱστοριογράφου ἀπὸ Καλαρρύτες».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κτίριον εἰς δύο κύρια μέρη ἤτοι εἰς νάρθηκα, πλάτους 3.25, καταλαμβάνοντα ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ καὶ εἰς κυρίως ναόν, ὅστις πάλιν διαιρεῖται εἰς τρία κλίτη ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῶν τοίχων, οἵτινες χωρίζουσι τὸ ἱερὸν ἀπὸ τῆς προθέσεως καὶ τοῦ διακονικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν εἰς τὴν προέκτασιν τῶν ρηθέντων τοίχων εὑρισκομένων πεσσῶν, ἤτοι κτιστῶν τετραγώνων στύλων πλευρᾶς 0.80. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στῦλοι οὗτοι ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων, ὅσον περίπου καὶ ἀπὸ τῶν μετώπων τῶν τοίχων τοῦ ἱεροῦ συνάγομεν, ὅτι θὰ ἐβάσταζον διὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν βαινουσῶν 4 καμαρῶν, τροῦλλον διαμέτρου 3 μέτρων, ὅστις ἔχει σήμερον καταπέσει, σωζομένης μόνον τῆς τετραγώνου αὐτοῦ βάσεως, ἐφ' ἧς ἀργότερον ἐτέθη ἡ σήμερον φαινομένη ξυλίνη δικλινὴς στέγη (εἰκ. 2 καὶ 3). Κατὰ ταῦτα ὁ ναὸς ἦτο σταυροειδὴς μετὰ τρούλλου τοῦ τύπου τῶν δικιονίων. Διαφαίνεται δὲ τὸ σταυρικὸν αὐτοῦ σχῆμα κυρίως ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν στεγῶν, ὡς δεικνύουσι σαφῶς αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν στέγασιν τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ ναοῦ παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ μὲν νάρθηξ καλύπτεται κατὰ μὲν τὰ ἄκρα διὰ κυλινδρικῶν θόλων ἐμφανιζομένων κατὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς ὡς ἀετωμάτων [1], κατὰ δὲ τὸ μέσον διὰ τυφλοῦ ἡμισφαιρικοῦ θόλου, ὅστις ἔχει καταπέσει ἀντικατασταθεὶς διὰ δικλινοῦς στέγης (εἰκ. 2). Τοῦ δὲ κυρίως ναοῦ πάντες οἱ χῶροι καλύπτονται διὰ κυλινδρικῶν θόλων ἐμφανιζομένων τῶν μὲν μεγάλων ὡς ἀετωμάτων, τῶν δὲ μικρῶν ὡς μονοκλινῶν στεγῶν. Τέλος ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ στεγάζεται διὰ τετάρτου σφαίρας (φουρνικοῦ) μὲ ἐπικάλυψιν διὰ μολυβδίνων φύλλων [2], ἅτινα πολὺ συνηθίζοντο κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους [3].

Ἡ τοιχοδομία τοῦ ναοῦ ἀπαρτίζεται κατὰ μὲν τὸ κάτω μέρος ἐξ ἐγχωρίων πρασινωπῶν πλακοειδῶν λίθων, κατὰ δὲ τὸ ἄνω ἐκ κανονικῶν πώρων φερόντων κατὰ μὲν τοὺς ὁριζοντίους ἁρμοὺς ἁπλῆν σειρὰν μακρῶν (0.35—0.43) πλίνθων, κατὰ δὲ τοὺς κατακορύφους διπλᾶς βραχείας (0.10) πλίνθους, δι' ἀφθόνου κονιάματος τοποθετημένας.

Πρὸς διακόσμησιν δὲ τῆς μεγάλης ἐπιφανείας τῶν μακρῶν πλευρῶν κατεσκευάσθη εἰς ὕψος 3.25 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὡραία ζατρικιοειδὴς ζωφόρος (εἰκ. 4) ὁμοία πρὸς τὴν τῆς ἐν Ἄρτῃ Παρηγορητίσσης [4] καὶ τὴν τοῦ

---

[1]) Ἡ αὐτὴ διάταξις εὑρηται καὶ εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐν Ἄρτῃ Κάτω Παναγιᾶς. *Millet* Ecole grécque σελ. 146.

[2]) Τὰ φύλλα ταῦτα ἀφαιρεθέντα κατά τινα ἐπισκευὴν φυλάσσονται σήμερον ἐν τῷ διακονικῷ τοῦ ναοῦ.

[3]) Καὶ σήμερον χρῆσις φύλλων μολύβδου μεγάλη πρὸς κάλυψιν τῶν στεγῶν γίνεται εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

[4]) *Ὀρλάνδου* Ἡ Παρηγορήτισσα τῆς Ἄρτης Ἀρχ. Δελτ. 1919 εἰκ. 5 σελ. 16.

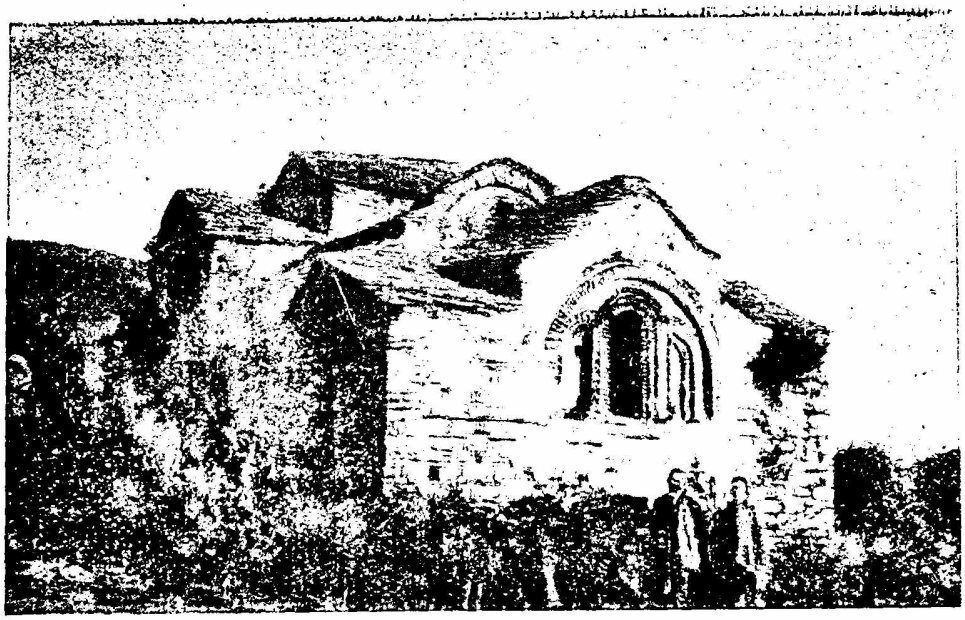

Εἰκ. 2.—Ὄψις τοῦ ναοῦ ἀπὸ ΒΔ.

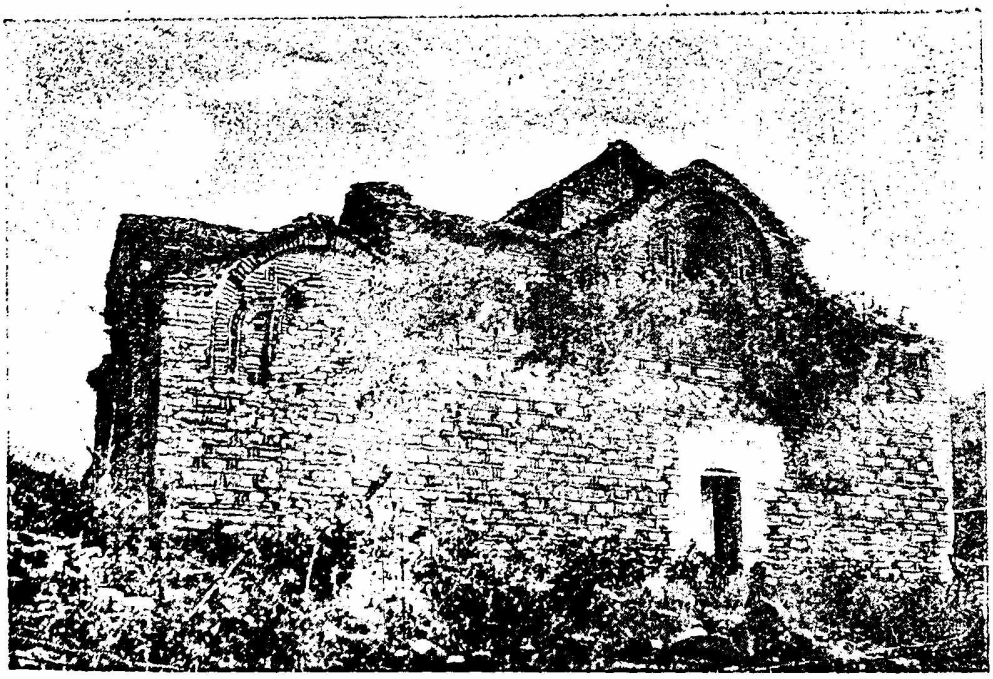

Εἰκ. 3. — Νοτία πλευρὰ τοῦ ναοῦ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

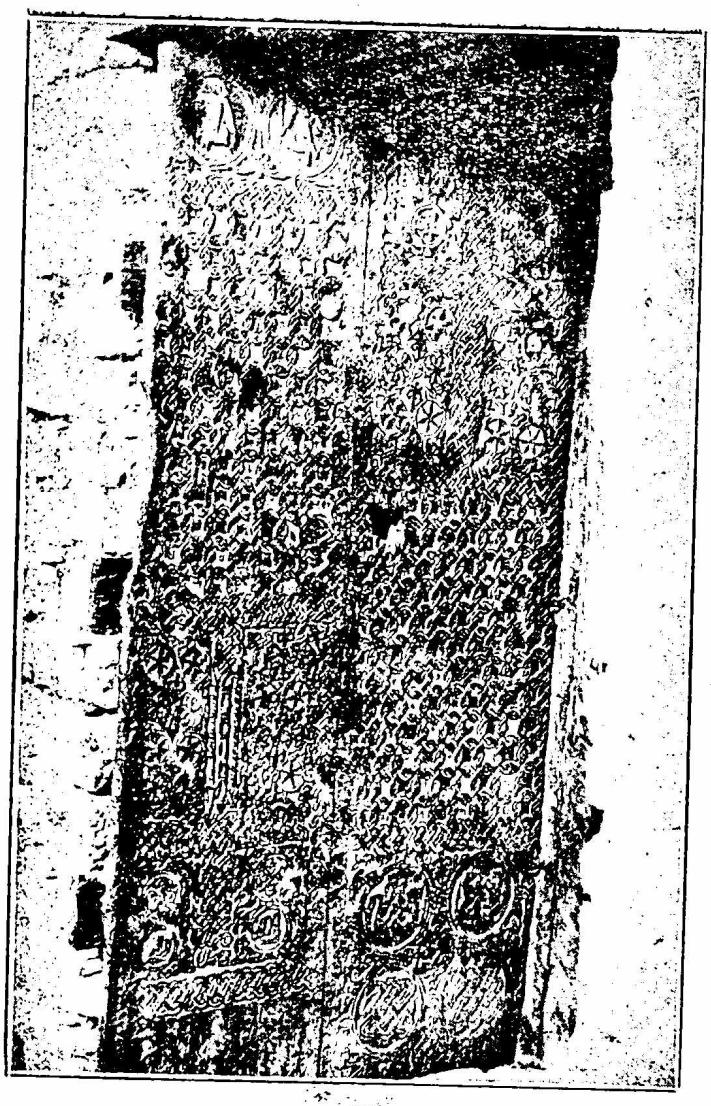

Εἰκ. 5. — Ἡ ξυλόγλυπτος θύρα τοῦ νάρθηκος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἁγ. Βασιλείου[1]. Σχηματίζεται δ' ἡ ἐν λόγῳ ζωφόρος ἀκριβῶς ὡς καὶ τὸ ρωμαϊκὸν opus reticulatum, οὗτινος εἶνε ἀσφαλῶς ἀπόγονος, ἤτοι δι' ἐναλλασσομένων τετραγώνων ἐρυθρῶν πλίνθων καὶ λευκαζόντων πωρολίθων τοποθετημένων, οὕτως ὥστε ἡ μία των διαγώνιος νὰ εἶνε ὁριζοντία (εἰκ. 4). Τὸ ὕψος τῆς ζωφόρου ἄνευ τῆς διπλῆς σειρᾶς τῶν πλίνθων, αἵτινες τὴν πλαισιώνουν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν εἶνε 0.58, τὸ δὲ μῆκος τῆς διαγωνίου τῶν πωρολίθων 0.22. Εἰσχωροῦσι δ' οἱ πωρόλιθοι εἰς τὸ σῶμα τοῦτοίχου κατὰ 0.15. Ὑπεράνω δὲ τῆς ζατρικιοειδοῦς εὕρηται δευτέρα ζωφόρος ἐκ πλίνθων ἐν σχήματι μαιάνδρου ὕψους 0.55 (εἰκ. 4). Ὁ μαίανδρος δ' οὗτος κοσμεῖ οὐ μόνον τὰς μακρὰς πλευράς, ὡς ἡ ζατρικιοειδής, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑκατέρωθεν τῆς κόγχης τμήματα τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ. Εἶνε δὲ τὸ κόσμημα τοῦτο λίαν ἀγαπητὸν ἐν Ἄρτῃ, διότι τὸ ἐπανευρίσκομεν οὐ μόνον εἰς τὴν Παρηγορήτισσαν[2] καὶ τὸν Ἅγιον Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῶν Κιρκιζατῶν, εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἄρτης[3].

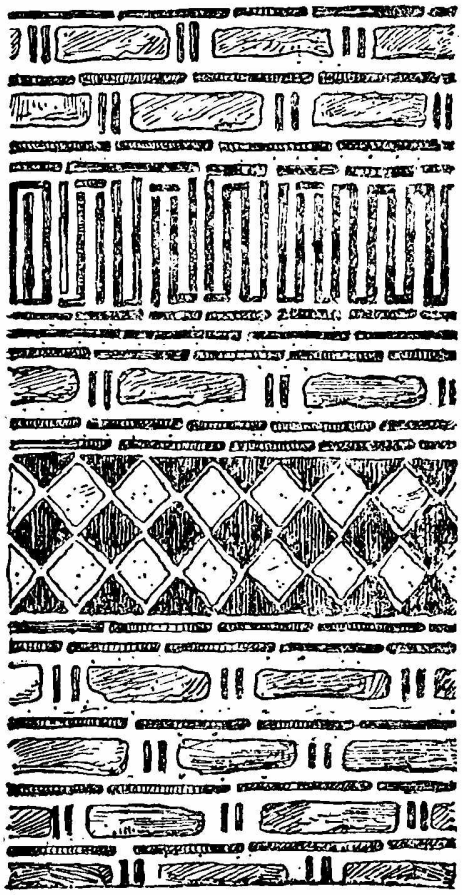

Εἰκ. 4.— Διακοσμητικαὶ ζωφόροι.

Θύρας ἐξωτερικὰς ὁ ναὸς φέρει σήμερον δύο, μίαν μὲν κατὰ τὸ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ἑτέραν δὲ κατὰ τὴν νοτίαν ὑπὸ τὸ σκέλος τοῦ σταυροῦ. Ἀρχικῶς ὅμως ὁ ναὸς προώριστο νὰ ἔχῃ καὶ τρεῖς ἀκόμη ἄλλας θύρας: δύο κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς τοῦ νάρθηκος, ἐντοιχισθείσας ἀργότερον, καὶ μίαν εἰς τὴν βόρειον πλευράν, συμμετρικῶς πρὸς τὴν νοτίαν, ἥτις προεβλέφθη μὲν ἀρχικῶς ἀλλ' ἔκτοτε ἐφράχθη, πιθανῶς πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ψύχους (ὅρα κάτοψιν ἐν εἰκ. 1).

Ἐσωτερικὴν δὲ θύραν ὁ ναὸς ἔχει μίαν καὶ μόνην, τὴν μεταξὺ νάρθηκος καὶ κυρίως ναοῦ. Ἡ θύρα αὕτη κλείεται σήμερον δι' ὡραίων ξυλογλύπτων θυροφύλλων ἐξ ξύλου καρυδέας (εἰκ. 5). Φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ

---

[1]) *Millet* L'école grecque εἰκ. 120 *Λαμπάκης* Δ. Χ. Α. Ἑταιρ. Γ' σελ. 86 εἰκ. 21.

[2]) *Ὀρλάνδου* Ἡ Παρηγορήτισσα τῆς Ἄρτης Ἀρχ. Δελτ. 1916 εἰκ. 6 σελ. 19.

[3]) *Ὀρλάνδου* Τρεῖς ἀνέκδοτοι βυζαντινοὶ ναοὶ τῶν περιχώρων τῆς Ἄρτης ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας τόμ. 8ος σελ. 324 εἰκ. 10.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

θυρόφυλλα ταῦτα ἀνῆκον ἀρχικῶς εἰς ἄλλην ὑψηλοτέραν θύραν· διότι εἶναι κάτωθεν κεκομμένα, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἀπότομος διακοπὴ τῆς διακοσμήσεως, καὶ δὴ ἑκάτερον διαφόρως, ἵνα προσαρμοσθῶσι πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ ἀνοίγματος, ὅπερ κλείουσι σήμερον. Ποία δ' ἦτο ἡ ἀρχικὴ θέσις τῶν θυροφύλλων τούτων ἀγνοοῦμεν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν λεπτοτάτην διακόσμησιν, ἥτις καλύπτει πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐπιφάνειαν, αὕτη διαιρεῖται εἰς τρεῖς καθ' ὕψος ζώνας, ἴσου ὕψους. Ὁ χωρισμὸς δὲ τῶν ζωνῶν τούτων γίνεται διὰ σπειρωτοῦ πλέγματος, δι' ὁμοίου δὲ πάλιν ἀλλὰ παχυτέρου πλέγματος χωρίζονται κατακορύφως ἀπ' ἀλλήλων τὰ θυρόφυλλα (εἰκ. 5). Καὶ ἐν μὲν τῇ κατωτάτῃ ζώνῃ εἰκονίζονται ἐντὸς κύκλων συνδεομένων διὰ κόμβων ἄνω μὲν ζῷα, εἴτε μεμονωμένα, στρέφοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν οὐράν των, εἴτε ζεῦγος ζώων, ἀντωπῶν ἢ ἐπιστρεφομένων· κάτω δὲ γεωμετρικὰ κοσμήματα, πλέγματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα ἐκ τῶν συνήθων τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ. Ἡ διακόσμησις δὲν περιορίζεται μόνον ἐντὸς τῶν κύκλων ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰ μεταξὺ τῶν κύκλων κενά, ἅτινα πληροῦνται διὰ ποικιλοσχήμων ἀνθεμίων. Ἡ δευτέρα ζώνη φέρει ἁπλῆν ἁλυσοειδῆ διακόσμησιν ἁπλουμένην ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας, συνενουμένην δὲ λίαν τεχνιέντως μετὰ τῶν σπειρωτῶν πλεγμάτων, ἅτινα τὴν περιβάλλουσι. Τέλος ἡ ἀνωτάτη ζώνη διακοσμεῖται διὰ μεγάλων σταυρῶν ἀποτελεσθέντων ἐκ σπειρωτῶν πλεγμάτων, πλὴν μικροῦ τμήματος τοῦ κάτω σκέλους τοῦ ἀριστεροῦ σταυροῦ, ἔνθα ἀντὶ πλέγματος ἐτοποθετήθη ἐν τῷ μέσῳ μὲν ἀστράγαλος, ἑκατέρωθεν δὲ βεργία μετὰ ἑλικοειδοῦς διακοσμήσεως. Τὰ μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ καταλειπόμενα ὀρθογώνια εἶναι καὶ αὐτὰ ἐξ ὁλοκλήρου διακεκοσμημένα διὰ μικρῶν κύκλων συνδεομένων διὰ κόμβων. Ἐντὸς τῶν κύκλων τούτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἰς ἕκαστον διαμέρισμα ποικίλλει, ἐγλύφησαν ἀστέρες ἑξάκτινοι, ρόδακες, καμπύλα καὶ εὐθέα κοσμήματα καὶ τέλος ἐντὸς τῶν τεσσάρων ἀνωτάτων κύκλων τὰ ἑξῆς μονογραφήματα

$$\overline{\text{IC}}\ \text{X} \parallel \text{N}\ \text{K} \quad \text{καὶ} \quad \Phi\ \text{X} \parallel \Phi\ \Pi$$

ἤτοι Ἰησοῦς Χριστὸς Νικᾷ καὶ Φῶς Χριστοῦ Φαίνει Πᾶσιν.

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐνταῦθα τὰ μεταξὺ τῶν κύκλων κενὰ διεκοσμήθησαν διὰ μικρῶν ἀνθεμίων, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ τῶν κύκλων τῆς κάτω ζώνης.

Ἡ περιγραφεῖσα θύρα εἶνε μία ἐκ τῶν δύο ἐν ὅλῳ βυζαντινῶν ξυλογλύπτων θυρῶν, αἵτινες διετηρήθησαν ἐν τῇ Παλ. Ἑλλάδι. Ἡ ἑτέρα εὑρίσκεται ἐν τῷ καθολικῷ τῆς παρὰ τὴν Ἐλασσόνα μονῆς τῆς Ὀλυμπιωτίσσης φέρουσα μάλιστα καὶ ἐπιγραφὴν μετὰ χρονολογίας ἔχουσαν οὕτως «*ἀνεκαινίσθησαν*

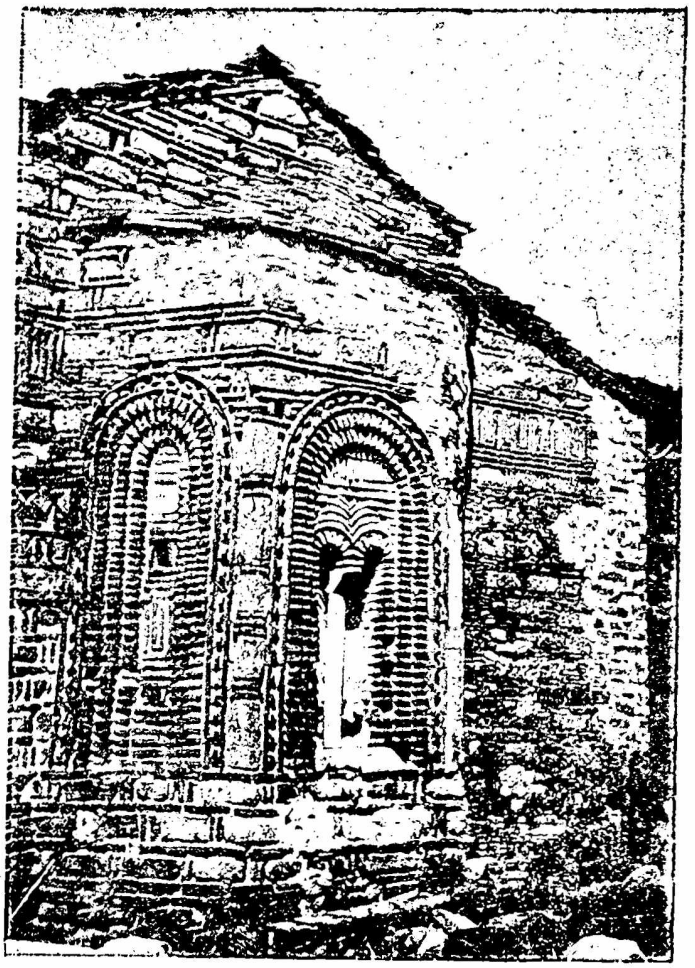

Εἰκ. 6.—Ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ.

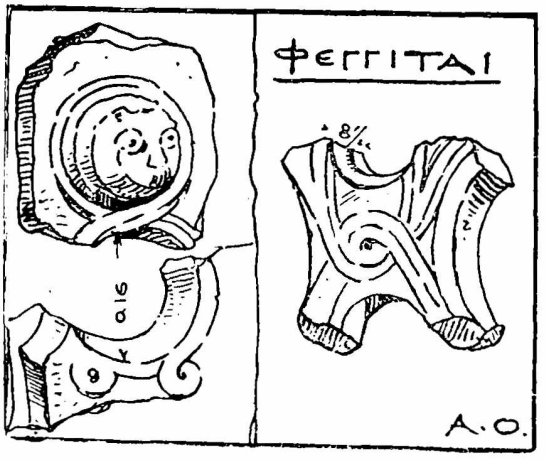

Εἰκ. 7.—Τεμάχια ἐκ τοῦ φεγγίτου τοῦ ἱεροῦ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

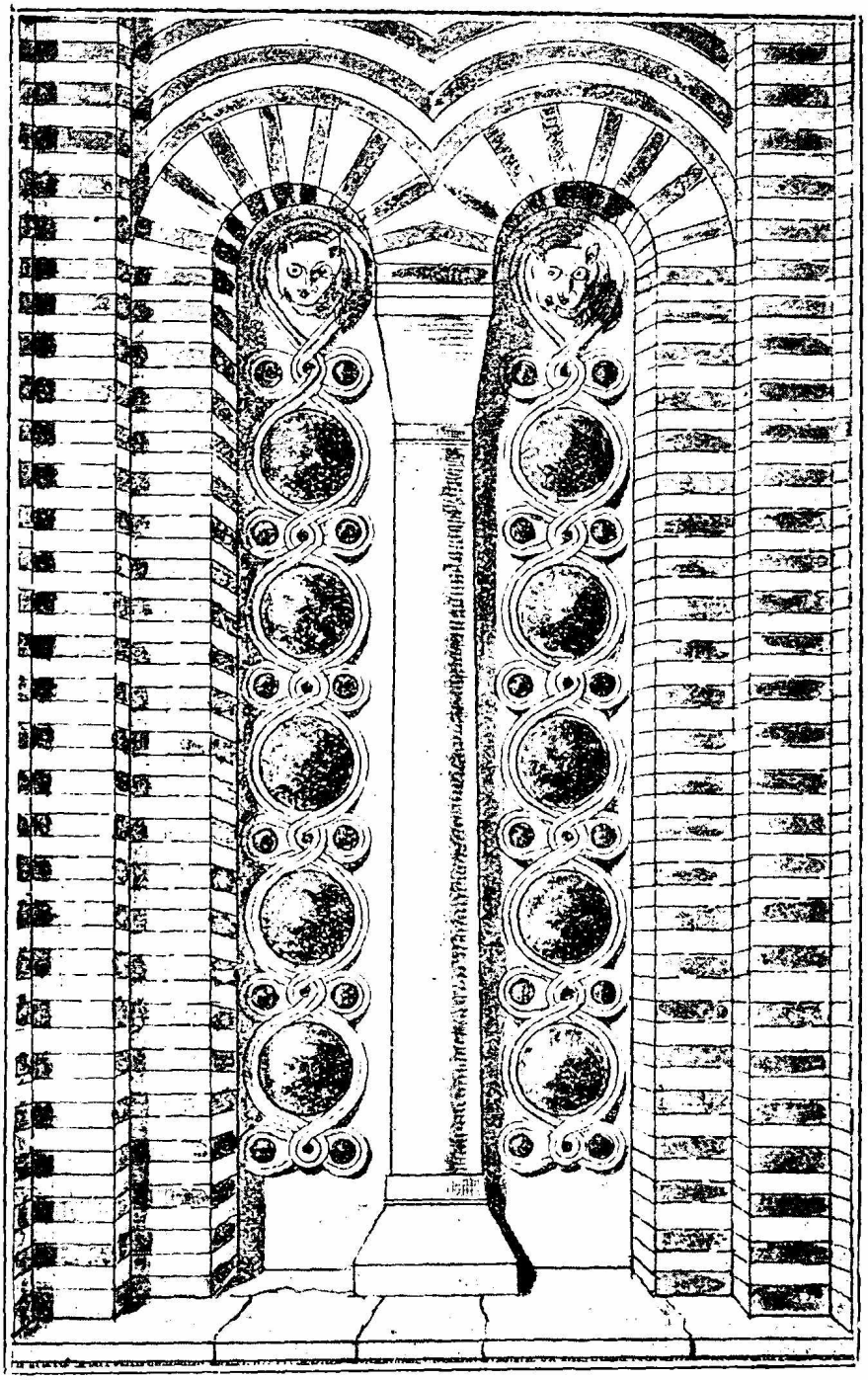

Εἰκ. 8.—Ἀναπαράστασις τοῦ παραθύρου τοῦ ἱεροῦ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

αἱ πίλε ἔτους ϛωδ' (=1296) Ἰουν. γ'». εἶναι ἑπομένως ἡ θύρα αὕτη περίπου σύγχρονος πρὸς τὴν τοῦ Βουλγαρελίου. Εἰς ἄλλας δὲ χώρας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπάρχουσι ξυλόγλυπτοι θύραι πᾶσαι οὐχὶ ἀρχαιότεραι τοῦ 1200. Ἐξ αὐτῶν δημοσιευμένας μέχρι σήμερον γνωρίζω 1) τὴν τοῦ Ἁγ. Νικολάου τῆς Ἀχρίδος [1] εἰκονίζουσαν πολεμιστὰς ἁγίους μετὰ κενταύρων καὶ ζῴων, τὰς τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μονῶν Rila [2], Sleptcha [3] καὶ Τυρνόβου [4], ὧν αἱ δύο πρῶται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Σόφιας, τὴν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Τυφλίδος γεωργιανὴν θύραν [5], τὰς ἐν Warak—Wankh [6] καὶ Mghwime [7] τῆς Ἀρμενίας, τὴν ἀρμενικὴν θύραν τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ναοῦ τῆς Γεννήσεως καὶ τέλος τὴν θύραν τῆς ἐν Ρουμανίᾳ μονῆς Znagoi [8] (XV αἰ.).

Ὁ δὲ φωτισμὸς τοῦ ναοῦ ἐπετυγχάνετο δι' ὑψηλὰ τοποθετημένων παραθύρων, τριῶν μὲν κατὰ τὸν νάρθηκα, τριῶν δ' ἄλλων κατὰ τὸν κυρίως ναόν, ἐξ ὧν ὅμως τὸ πρὸς δυσμὰς βλέπον φράσσεται ὑπὸ τοῦ θόλου τοῦ νάρθηκος. Εἶνε δὲ τὰ παράθυρα ἐξωτερικῶς ψευδοτρίλοβα ἤτοι μετὰ δύο τυφλῶν λοβῶν ἐν σχήματι τετάρτου κύκλου, ἑκατέρωθεν ἀνοικτοῦ μεσαίου ὑποδιαιρουμένου διὰ μαρμαρίνου κιονίσκου, ὡς ἡ εἰκὼν 3 δεικνύει. Περιβάλλονται δὲ καὶ οἱ τρεῖς λοβοὶ διὰ σειρᾶς ἐπαλλήλων πλινθίνων ταινιῶν, ὁ δὲ μέσος πρὸς ταύταις καὶ ὑπὸ ὀδοντωτῆς ταινίας.

Τέλος τὸ ἱερὸν ἐφωτίζετο ὑπὸ μεγάλου διλόβου παραθύρου περιβαλλομένου ὑπὸ πολλαπλῶν πλινθίνων ταινιῶν. Ἀνοίγεται δὲ τὸ παράθυρον τοῦτο κατὰ τὴν μέσην πλευρὰν τῆς ἡμιεξαγώνου κόγχης, ἧς αἱ λοιπαὶ δύο πλευραὶ κοσμοῦνται διὰ τυφλῶν ἀψίδων σχηματιζομένων ὑπὸ πολλαπλῶν ταινιῶν περιβαλλουσῶν τύμπανον κοσμούμενον ὑπὸ ποικίλων πλινθίνων κοσμημάτων (εἰκ. 6).

Τὸ παράθυρον τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ παρέσχεν ἡμῖν ἓν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν καὶ διακοσμητικῶν ἅμα ἐκείνων στοιχείων, ἅτινα, λόγῳ τῆς λεπτότητός των, σπανίως ἀντέχουσιν εἰς τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων: τὰ παλαιὰ γύψινα ὑαλοστάσιά του [9], ὧν ἓν μόνον τεμάχιον εὑρηται κατὰ χώ-

[1]) *Kondakov*: Makedonija πίν. *III Millet*: L'ancien art serbe εἰκ. 168. *Diehl*: Manuel d'art byzantin εἰκ. 417.

[2]) *Filow*: Altbulgarische Kunst πίν. XXXV.

[3]) *Filow*: ἔνθ' ἀν. πίν. XXXVI.

[4]) *Koïtschew*: L'art du bois sculpté en Bulgarie Bulletin de la Société arch. Bulgare 1910 πίν. IV.

[5]) *Strzygowski*: Altai-Iran und Völkerwanderung εἰκ. 126.

[6]) *Bachmann*: Kirchen und Moscheen πίν. 30.

[7]) *Strzygowski*: Baukunst der Armenier εἰκ. 394 σελ. 352.

[8]) *Exposition d'art Roumain* Paris 1925 πίναξ (ἄνευ ἀριθμοῦ).

[9]) Τὰ ὀλίγα παραδείγματα βυζαντινῶν φεγγιτῶν ἅτινα γνωρίζομεν εὑρίσκονται ἐν Ὁσίῳ Λουκᾷ, Δαφνίῳ (παράθυρον ἱεροῦ νοτίου παρεκκλησίου) καὶ Κάτω Παναγιᾷ Ἄρτης, ὅπερ θέλομεν προσεχῶς δημοσιεύσει.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ραν, τὰ δὲ λοιπὰ κατεσπαρμένα. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν τεμαχίων τούτων ἠδυνήθην νὰ συναγάγω ἀσφαλῶς τὸ σχέδιον τοῦ ὑαλοστασίου, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ κυκλικῶν ὀπῶν, μεγάλων καὶ μικρῶν (διάμ. 0,16 καὶ 0,08) περιβαλλομένων ὑπὸ πλεγμάτων συνδεομένων διὰ κόμβων, ὡς δεικνύει ἡ εἰκὼν 8. Μόνον δὲ τὸ ὑπὸ τὸ τόξον τμῆμα ἀντὶ νὰ φέρῃ ὀπὴν ἔφερε προτομὴν ζωόμορφον ἐξέχουσαν κατὰ 0.10 τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ ὑαλοστασίου (εἰκὼν 9). Τὸ πάχος τῶν ὑαλοστασίων εἶναι 0.075, αἱ δὲ ὕαλοι, ὧν σώζονται εἰσέτι τμήματά τινα ἐμβεβυθισμένα ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ ὑαλοστασίου, ἦσαν θαμπαί, αἱ μὲν χρώματος ἰώδους, αἱ δὲ ἐλαιόχρου.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ. ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΙ

Καὶ τοσαῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ ναοῦ διακόσμησιν. Ἐκ δὲ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναφέρομεν ἐν πρώτοις τὰς τοιχογραφίας, ὧν διετηρήθησαν ἐν τῷ κυρίως ναῷ τεμάχιά τινα μόνον, ἰδίᾳ 1) ὑπεράνω τῆς θύρας ἥτις ἄγει εἰς τὸν νάρθηκα, 2) ἐπὶ τῶν κυλινδρικῶν θόλων, οἵτινες καλύπτουσι τὰ πλάγια κλίτη, 3) ἐπὶ τῶν λοφίων τοῦ κεντρικοῦ τρούλλου καὶ 4) ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς εἰρημένης θύρας παραστάδων, ἔνθα μάλιστα διακρίνονται καὶ δύο ἐπάλληλοι στρώσεις ὑποδηλοῦσαι ἀνανέωσιν τῆς τοιχογραφίας. Ἐκ πασῶν τῶν εἰρημένων τοιχογραφιῶν κάλλιον διετηρήθησαν αἱ πρῶται. Παριστῶσι δ' αὗται ἄνω μὲν καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ δυτικοῦ παραθύρου δύο προφητάνακτας κρατοῦντας ἀνεπτυγμένα εἰλητάρια ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων ἀναγινώσκεται ἡ ἐκ τοῦ Λευϊτικοῦ (κη' 64) εἰλημμένη ἐπιγραφὴ «Ὄψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν κρεμαμένην ἔναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν». Κάτωθεν δὲ τῶν προφητῶν διεσώθησαν τμήματα ἐκ τῆς παραστάσεως τῆς Σταυρώσεως ἤτοι ἡ ὁριζόντιος κεραία τοῦ σταυροῦ μετὰ τῆς καθηλωμένης χειρὸς τοῦ Ἰησοῦ καὶ δύο ἄνωθεν προσιπτάμενοι ἄγγελοι. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν (2, 3 καὶ 4) λειψάνων δὲν δύναται νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος, λόγῳ τῆς σμικρότητος τῶν διατηρηθέντων τεμαχίων.

Μεγαλυτέρας ἐπιφανείας ἀλλὰ καὶ σημασίας τοιχογραφίαι διετηρήθησαν ἐν τῷ νάρθηκι ὑπεράνω καὶ πάλιν τῆς μνημονευθείσης θύρας. Παρίσταται δ' ἐνταῦθα ὁλόκληρος σύνθεσις ἁγίων καὶ λαϊκῶν διατεταγμένη οὕτω : ἄνω μὲν καὶ ἐν τῷ μέσῳ εἰκονίζεται μεταξὺ δύο προσκλινόντων ἀγγέλων ἡ Θεοτόκος καθημένη ἐπὶ πολυτελοῦς θρόνου κρατοῦσα δὲ τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις της, ὅστις ὅμως σήμερον εἶνε τελείως κατεστραμμένος, ὡς καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ σώματος τῆς Θεοτόκου. Ἀμέσως κάτωθεν τοῦ ἐπιπέδου τῶν ποδῶν τῆς Θεομήτορος εἰκονίζονται κεφαλαὶ ἁγίων (Βάκχου καὶ δύο ἄλλων) δεξιᾷ δὲ καὶ ἀριστερὰ αὐτῶν ἐντὸς ἐρυθρῶν πλαισίων ἀνὰ ἓν ζεῦγος (ἀν-

Εἰκ. 12.— Ὁ πρωτοστράτωρ Θεόδωρος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία.

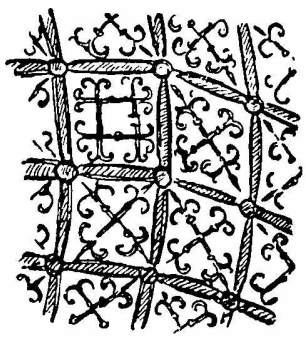

Εἰκ. 16.—Κόσμημα ἐνδύματος Θεοδώρου.

Εἰκ. 19.—Κεφαλὴ τῆς Μαρίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

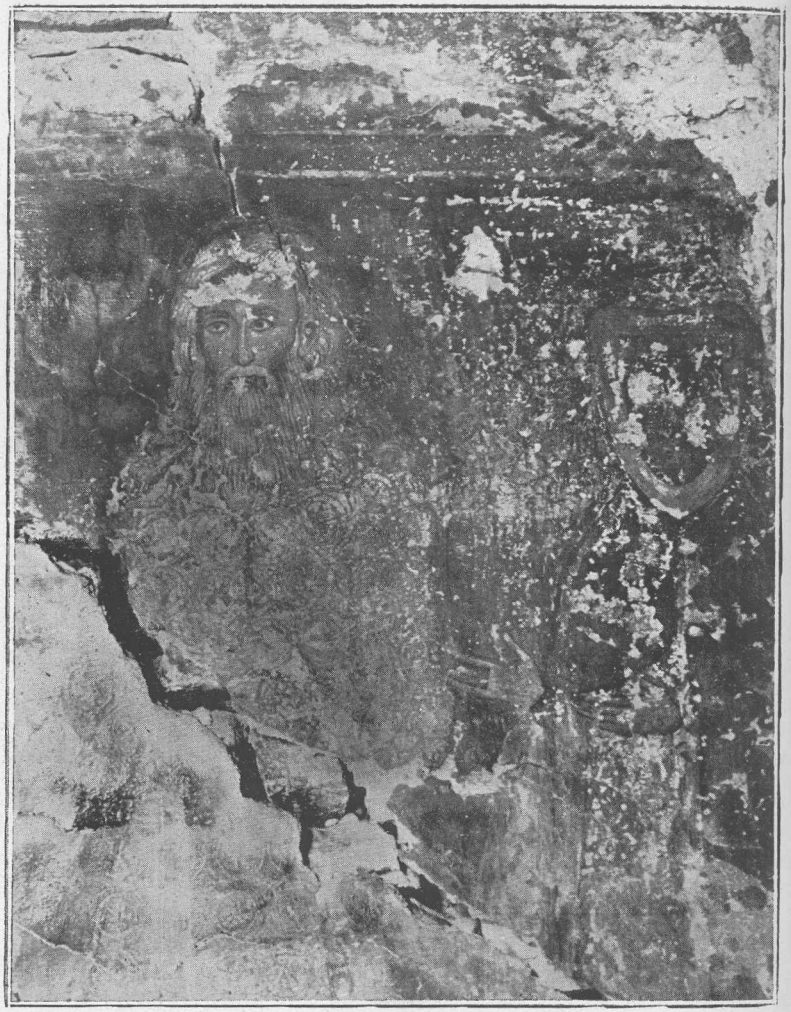

Εἰκ. 13.—Ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ἄννα.

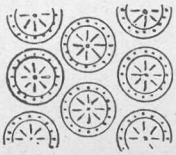

Εἰκ. 17.—Κόσμημα ἐνδύματος Ἰωάννου.

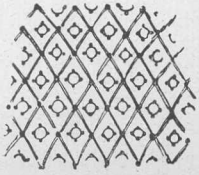

Εἰκ. 18. Κόσμημα ἐνδύματος Ἄννης.

δρόγυνον) λαϊκῶν βεβαίως, ὡς δηλοῖ σαφῶς οὐ μόνον ἡ ἔλλειψις φωτοστεφάνων ἀπὸ τῶν κεφαλῶν των, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄνωθεν αὐτῶν ἐπιγραφαὶ γεγραμμέναι διὰ λευκοῦ χρώματος ἐπὶ βαθέως κυανοῦ βάθους. Οἱ λαϊκοὶ εἰκονιζόμενοι, ὡς συνήθως παρὰ Βυζαντινοῖς, μὲ ἐλαφρὰν στροφὴν τριῶν τετάρτων καὶ εἰς φυσικὸν περίπου μέγεθος, εἶνε ἐστραμμένοι πάντες πρὸς τὴν Παναγίαν ἐκτείνοντες ἔμπροσθεν ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας εἰς τὴν συνήθη χειρονομίαν τῆς δεήσεως. Πλησιέστερον πρὸς τὸ μέσον ἵστανται οἱ ἄνδρες, ὧν ὁ πρὸς τὰ ἀριστερᾷ προσφέρει εἰς τὴν Θεοτόκον τρουλλωτὸν ναόν, εἰκόνα ἀναμφιβόλως αὐτοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας (εἰκ. 9). Ἔχομεν λοιπὸν ἐν ταῖς τοιχογραφίαις ταύταις προσωπογραφίας, αἵτινες μάλιστα εἶνε κατὰ τοῦτο σπουδαῖαι καθόσον, ὡς θὰ ἴδωμεν, τυγχάνουσι καὶ χρονολογημέναι.

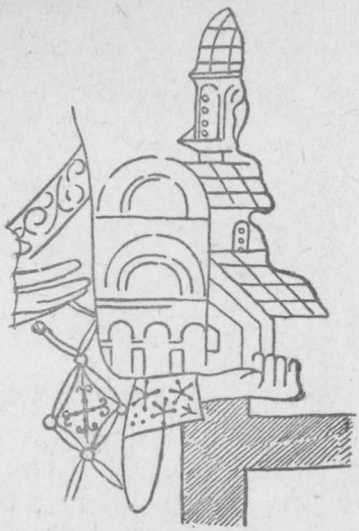

Εἰκ. 9. — Ὁ προσφερόμενος ναός.

Ποῖοι δὲ ἦσαν οἱ λαϊκοὶ οὗτοι μανθάνομεν ἐν μέρει τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ἄνωθεν αὐτῶν ἐπιγραφῶν. Ἐκ τούτων ἡ μὲν ὑπὲρ τὸ ἀριστερὰ τῷ θεατῇ ζεῦγος, οὗσα ἐν μέρει κατεστραμμένη, ἔχει ὡς ἑξῆς μετὰ τῶν βεβαίων συμπληρώσεων, ἃς ἐπεφέραμεν.

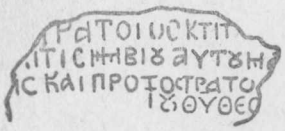

Εἰκ. 10.—Ἐπιγραφὴ ἄνωθεν τοῦ πρὸς τἀριστερὰ ζεύγους.

[Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Θεοδώρου πρωτοσ]τράτορος· κτίτ[ορος τοῦ ναοῦ κα]ὶ τῖσημβίου αὐτοῦ Μα-
ρί[ας καὶ πρωτοστράτορ[ορ...

Κάτωθεν τοῦ τρίτου στίχου διακρίνεται δι' ἀμυδροτέρων γραμμάτων τμῆμα ἐπιγραφῆς ἔχον οὕτω (εἰκ. 10).

τοῦ Θῦ Θεοδ

ἤτοι: *[δέησις τοῦ δούλου] τοῦ Θεοῦ Θεοδ[ώρου.*

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀμυδροτέρα ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ ζωηροτέρα στρώματος δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἀνανεώσεως τῆς τοιχογραφίας, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ σβέσεως καὶ μεταθέσεως τῆς ἐπιγραφῆς ὡς γραφείσης ἴσως πολὺ πλησίον τοῦ προσώπου. Ἐκ τῆς ἀμυδροτέρας δὲ ταύτης ἐπιγραφῆς ποριζόμεθα τὴν ἀσφαλῆ συμπλήρωσιν τοῦ πρώτου στίχου τῆς ζωηροτέρας. Τὸ ὄνομα ἄρα τοῦ κτί-

τορος ἦτο πιθανώτατα Θεόδωρος. Ἡ δὲ ὑπεράνω τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ ζεύγους ἐπιγραφὴ πληρέστερόν πως τῆς πρώτης διατηρηθεῖσα ἔχει ὡς ἑξῆς:

Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θῦ Ἰω τοῦ Τζιμ[ισκῆ
καὶ αὐταδέλφου τοῦ κτίτορος καὶ
τῆς σημβίου αὐ[τοῦ] Ἄννης τῆς Τζ[ιμισκῆ.

Τὰ δύο λοιπὸν εἰκονιζόμενα ζεύγη παριστῶσι τὸ μὲν ἀριστερὰ τὸν κτίτορα τῆς μονῆς πρωτοστράτορα[1] Θεόδωρον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Μαρίαν, τὸ δὲ δεξιὰ τὸν ἀδελφὸν τοῦ κτίτορος Ἰωάννην τὸν Τζιμισκῆν καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἄνναν.

Ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες εἶναι προβεβηκυίας ἡλικίας ἵστανται ἀσκεπεῖς καὶ ἔχουσι ἔκφρασιν ἐπιβλητικήν, ἀμυγδαλωτοὺς σπινθηροβολοῦντας ὀφθαλμούς, (εἰκ. 14 καὶ 15) μακρὰν γενειάδα καὶ κόμην λευκὴν καταπίπτουσαν εἰς ὡραίους οὔλους βοστρύχους ἐπὶ τῶν ὤμων των.

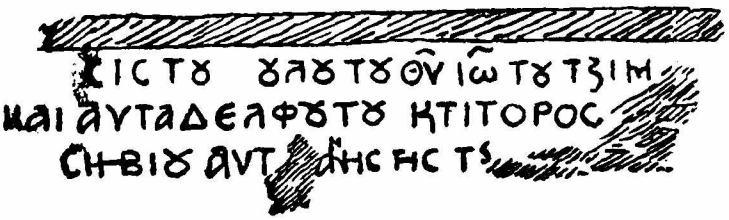

Εἰκ. 11.—Ἐπιγραφὴ ἄνωθεν τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ ζεύγους.

Ἀμφότεροι εἶνε περιβεβλημένοι πλουσίους ποδήρεις χιτῶνας ὁ μὲν ἐρυθρόν, ὁ δὲ πράσινον, κατακόσμους δὲ διὰ χρυσῶν κοσμημάτων ἐν σχήματι ρόμβων ὁ μέν, (εἰκ. 16) ἀκτινοφόρων δὲ κύκλων ὁ ἄλλος (εἰκ. 17). Τὸ ἄνω μέρος τοῦ χιτῶνος εἶνε ἀνοικτόν, κομβούμενον ἐπὶ τοῦ στήθους δι' ἓξ κομβίων. Ὑπὸ τὰς εὐρυχώρους χειρίδας των προβάλλουν αἱ χεῖρες φέρουσαι χρυσοποίκιλτα περιχειρίδια χρώματος πρασίνου ἢ ὑσγίνου (grenat). Τέλος ὀλίγον κάτωθεν τῶν ὤμων εὕρηνται ἐπερραμμέναι ἐπὶ χειρίδων χρυσαῖ ταινίαι (clavi) δι' ὡραίων κοσμημάτων κεκοσμημέναι (εἰκ. 14).

Παρὰ τοὺς συζύγους ἵστανται ἑκατέρωθεν αἱ σύζυγοι φέρουσαι ἐσωτερικῶς μὲν χιτῶνα πράσινον μετὰ χρυσῶν κοσμημάτων ἐν σχήματι πλέγματος ρόμβων (εἰκ. 18), ἐξωτερικῶς δὲ μακρὸν ἐπενδύτην ἐρυθρόν, μετὰ κιτρίνης παρυφῆς, ἴσως μηλωτῆς, ὡς συνηθίζετο νὰ φοροῦν αἱ κυρίαι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη ἐν Ἠπείρῳ αἱ γυναῖκες. Ὁ ἐπενδύτης δ' οὗτος φέρει ἄνω πλατεῖαν τραχηλέαν χρώματος ὑσγίνου. Τὰ πρόσωπα τῶν γυ-

[1]) Ὁ τίτλος τοῦ πρωτοστράτορος ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἱππικοῦ ἐδίδετο εἰς ἀνωτέρους αὐλικοὺς καὶ ἰδίως εἰς συγγενεῖς τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν δεσποτῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Εἰκ. 14.—Προσωπογραφία τοῦ κτίτορος πρωτοστράτορος Θεοδώρου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εἰκ. 15.— Προσωπογραφία τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ, ἀδελφοῦ τοῦ μητροπολ

ναικῶν εἶναι δυστυχῶς σχεδὸν κατεστραμμένα. Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιον εἶναι τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν (εἰκ. 19), ὅπερ εἶνε αὐτὸ τοῦτο ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι φέρουσι τοῦ Πωγωνίου αἱ γυναῖκες. Συνίσταται δὲ τοῦτο ἐξ ἑνὸς δαντελλωτοῦ χρωματιστοῦ κεκρυφάλλου ἐμφανιζομένου εἰς τὸ μέτωπον (δοντίτσα) καὶ ἑνὸς λευκοῦ μανδηλίου (κεφαλοπάνι) τοποθετουμένου, οὕτως ὥστε ἄνω μὲν νὰ εἶνε ὁριζόντιον, κατερχόμενον δὲ νὰ περιβάλλῃ ἑκατέρωθεν τὰς παρειὰς καὶ τὴν σιαγόνα (εἰκ. 20).

Αἱ προσωπογραφίαι, ἃς περιεγράψαμεν, διαφέρουσι τῶν ἁγιογραφιῶν ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν. Τὰ πρόσωπα ἀπεδόθησαν κατὰ φύσιν. Πράγματι ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὰ ὦτα, ἅτινα εἶναι ἐσχηματοποιημένα, τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ οὐδὲν τὸ συμβατικὸν παρουσιάζουσι. Αἱ σάρκες ἔχουσιν ἐλαφρὰν πλάσιν ἐπιτυγχανομένην διὰ καστανῶν ἀποχρώσεων τεθειμένων ἐπὶ ὠχρᾶς ἐπιφανείας. Μικραὶ λευκαὶ γραμμαὶ τίθενται ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῆς ρινὸς καὶ τῶν μήλων, ἤτοι εἰς τὰ μᾶλλον ἐξέχοντα μέρη. Εἶναι οἱ πρόδρομοι τῶν μικρῶν παραλλήλων γραμμῶν, αἵτινες θὰ χαρακτηρίζωσιν ἀργότερον τὰς εἰκόνας τῆς λεγομένης κρητικῆς σχολῆς [1]. Γενικῶς δ' εἰς τὰς προσωπογραφίας τοῦ Βουλγαρελίου δύναταί τις ἅπαξ ἔτι νὰ πιστοποιήσῃ τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἤσκησεν ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς ἡ ἑλληνιστικὴ παράδοσις τῆς προσωπογραφίας. Δύναται δ' ἐπίσης νὰ διίδῃ τις καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς ἤδη ἀπὸ τοῦ 2ου ἡμίσεος τοῦ 13ου αἰῶνος, διότι—καὶ τοῦτο εἶνε ἄξιον σημειώσεως—αἱ προσωπογραφίαι τῆς Παναγίας Βελλᾶς εἶναι αἱ ἀρχαιότεραι τῶν διατηρηθεισῶν ἐντὸς ναῶν προσωπογραφιῶν τόσον ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ ἐν τῇ βυζαντινῇ Σερβίᾳ.

Ἵνα συμπληρώσωμεν τὸ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ναοῦ διακοσμήσεως θὰ εἴπωμέν τινα καὶ περὶ τοῦ εἰκονοστασίου του. Ξύλινος στυλοβάτης φέρων κατ' ἀποστάσεις ὀπὰς τετραγώνους πρὸς ἔνθεσιν ξύλων εὑρηται μεταξὺ τῶν ὀρθογωνίων πεσσῶν ἐν τῷ μέσῳ κλίτει τοῦ ναοῦ ἐν ᾗ θέσει σημειοῦται ἐν τῇ κατόψει (εἰκ. 20). Τεμάχια τοῦ τέμπλου διετηρήθησαν ἱκανά, εἶναι δὲ ταῦτα γύψινα φέροντα ἐντὸς ξύλινον σκελετόν, χάριν στερεότητος. Οὗτος δ' ὁ σκελετὸς ἐνεπηγνύετο ἐντὸς τῶν τετραγώνων ὀπῶν τοῦ ξυλίνου στυλοβάτου, περὶ ὧν εἴπομεν, ὥστε οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι τὰ γύψινα τεμάχια, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν, προέρχονται ἐκ τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ. Εἶναι δὲ τὰ τεμάχια ταῦτα

1ον) κιονίσκοι ὑπὸ μορφὴν δέσμης κορμῶν συσφιγγομένων διὰ ταινιῶν καὶ φερόντων φυλλωτόν τι κιονόκρανον (εἰκ. 20 κάτω δεξιά).

---

[1]) *Millet:* Recherches sur l'iconographie de l'Evangile, Paris 1916, σ. 665.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

2ον τεμάχια θωρακείων μετὸ πλαισίων ἐκ πλοχμῶν (εἰκ. 21 κάτω ἀριστερὰ) καὶ 3ον) τεμάχια ἐπιστυλίου τομῆς ὀρθογωνίου, κοσμούμενα διὰ τοῦ συνήθους ἑλικοειδοῦς μετ' ἀνθεμίων κοσμήματος (εἰκ. 20 κάτω ἐν τῷ μέσῳ).

Τὸ τέμπλον τῆς Κόκκινης ἐκκλησιᾶς εἶνε τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον συναντῶμεν κατασκευασμένον διὰ γύψου. Χρῆσις τοῦ γύψου διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν τῶν ναῶν, ἐγίνετο ἤδη ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος, κυρίως διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ζώνας [1] (κοσμήτας) ἢ διὰ τοὺς φεγγίτας τῶν παραθύρων [2]. Νῦν βλέπομεν τοῦτον χρησιμοποιούμενον χάριν οἰκονομίας ἀντὶ τοῦ μαρμάρου καὶ διὰ τὸ τέμπλον.

Ἐκτὸς δὲ τῶν γυψίνων τεμαχίων μετ' ἀναγλύπτων παραστάσεων διασώζονται καί τινα πήλινα ὀπτὰ τεμάχια φέροντα καὶ ταῦτα πλαστικὸν διάκοσμον· ἀγνοοῦμεν ὅμως πόθεν ταῦτα προήρχοντο (εἰκ. 20 ἄνω).

Η ΚΤΗΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Ἂς ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς κτητορικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ναοῦ, ἥτις εὕρηται ὕπερθεν τῆς εἰς τὸν νάρθηκα ἀγούσης θύρας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παρειᾶς τοῦ μεσοτοίχου (εἰκ. 21). Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ λευκοῦ κονιάματος διὰ μελανῶν κεφαλαίων γραμμάτων μετὰ τῶν συνήθων ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις βραχυγραφικῶν συμπτύξεων. Ἐρυθραὶ χαραγαὶ βοηθητικαὶ τῆς εὐθυγραμμίας τῆς γραφῆς διακρίνονται κατὰ τὴν βάσιν ἑκάστης σειρᾶς γραμμάτων. Τὴν ἐπιγραφὴν περιθέει πλαίσιον ἐξ ἐρυθρᾶς ταινίας πλάτους 0,07. Τὸ ὁλικὸν πλάτος εἶναι μετὰ τοῦ πλαισίου 1,82. Δώδεκα ἐν ὅλῳ στίχοι ἀπαρτίζουσι τὴν ἐπιγραφήν, ὧν οἱ ἓξ πρῶτοι εἶναι πυκνότερον τῶν τελευταίων γεγραμμένοι καὶ μὲ ὕψος γραμμάτων μικρότερον (0,04). Τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἐπιγραφῆς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Σπ. Λάμπρου [3], ὅστις καὶ παρετήρησεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ «εἶναι μὲν καταλογάδην γεγραμμένη, ὅμως διακρίνονται ἐν τῷ σωζομένῳ μέρει οἱ χολίαμβοι ἐξ ὧν συνέκειτο». Βραδύτερον κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Χρ. Λαμπράκη καὶ τοῦ ἐν Βουργαρελίῳ δημοδιδασκάλου κ. Γ. Παπαδημητρίου, ἐδημοσίευσεν ὁ Λάμπρος ὁλόκληρον τὴν ἐπιγραφὴν ἀλλ' ἄνευ οὐδενὸς σχολίου [4].

Ἐκ τῶν ἐν τέλει τῆς ἐπιγραφῆς ἀναφερομένων ὀνομάτων τοῦ Νικηφόρου καὶ τῆς Ἄννης, συνεπέρανεν ὁ Λάμπρος ὅτι κτήτορες τοῦ ναοῦ

---

[1]) Ὅσιος Λουκᾶς Schulz and Barnsley the monastery of S. Luke πίναξ 27.
[2]) Ὅσιος Λουκᾶς Φωκίδος Schulz and Barnsley. Κάτω Παναγιὰ Ἄρτης.
[3]) Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. Β' τεῦχ. Γ' σελ. 291.
[4]) Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. ΙΑ' σελ. 319.

Εἰκ. 20.—Τεμάχια τοῦ γυψίνου εἰκονοστασίου.

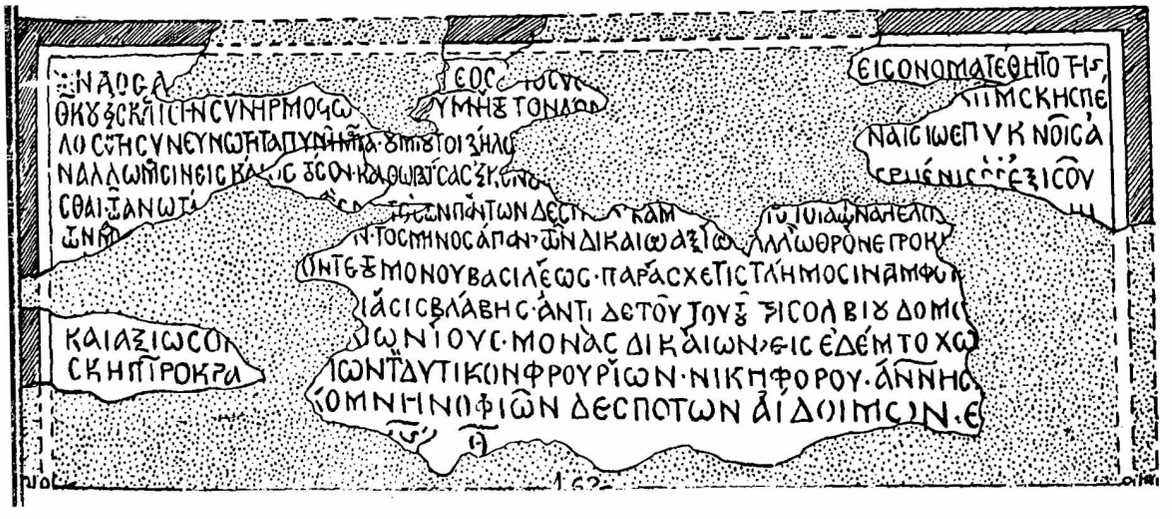

Εἰκ. 21.—Ἡ κτιτορικὴ ἐπιγραφὴ νοῦ ναοῦ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὑπῆρξαν ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Νικηφόρος ὁ Α΄, υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγγέλων καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ἄννα ἡ Παλαιολογῖνα. Ἐκ δὲ τῆς ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ σωζομένης ἰνδικτιῶνος Θ΄ συνεπέρανεν ὁ Λάμπρος δι' εὐφυῶν συλλογισμῶν, ὅτι ὁ ναὸς θὰ ἐκτίσθη τὸ ἔτος 1281.

Ἐν τούτοις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν προσωπογραφιῶν τοῦ νάρθηκος, αἵτινες περιέργως διέλαθον τὸν Λάμπρον καὶ αἵτινες εἰκονίζουσι τοὺς κτήτορας ἐνδεδυμένους οὐχὶ βασιλικὰς στολάς, ὡς θὰ συνέβαινε ἂν εἰκονίζοντο οἱ δεσπόται, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ κυρίως ἐκ τῶν ὑπεράνω αὐτῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἀναφέρουσι ρητῶς ὡς κτήτορα τοῦ ναοῦ τὸν πρωτοστράτορα Τζιμισκῆν παρεκινήθην εἰς νέαν τῆς ἐπιγραφῆς ἀνάγνωσιν, ἥτις διαφέρει τῆς ἀναγνώσεως τῶν Λαμπράκη καὶ Παπαδημητρίου εἴς τινα καίρια σημεῖα· διότι ἀντὶ Ἄννης Κομνηνοῦ, ἣν εἶχον ἀναγνώσει ἐκεῖνοι, ἀνέγνωσα ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ ἀσφαλῶς Μαρία, ὡς δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἔν τε τῷ παρατιθεμένῳ πανομοιοτύπῳ τῆς ἐπιγραφῆς (εἰκ. 21) καὶ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ μεταγραφῇ αὐτῆς, ἐν ᾗ συνεπλήρωσα ἐντὸς ἀγκυλῶν λέξεις τινὰς εὐκόλως ἐπανορθουμένας.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης τὰ ὀνόματα τῶν δεσποτῶν Νικηφόρου καὶ Ἄννης ἀναφέρονται μόλις ἐν τῷ δεκάτῳ στίχῳ καὶ δὴ κατὰ πτῶσιν γενικήν, ἐν ᾧ ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἀναφέρεται εἰς πρῶτον πρόσωπον καὶ οἱονεὶ ὁμιλοῦν πρὸς τὸν ἀναγνώστην, ὡς συνήθως εἰς τὰς βυζαντιακὰς ἐπιγραφάς, τὸ ὄνομα Τζιμισκῆς «σὺν τῇ συνεύνῳ αὐτοῦ Μαρίᾳ», ἤτοι ἀκριβῶς ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα, ἅτινα εὕρομεν καὶ εἰς τὰς περιγραφείσας προσωπογραφίας τοῦ νάρθηκος. Ὡς δὲ εἴπομεν ὁμιλοῦντες περὶ τῆς πρώτης τῶν ὑπὲρ τὰς προσωπογραφίας ἐπιγραφῶν, τὸ ὄνομα τοῦ Τζιμισκῆ τούτου ἦτο Θεόδωρος καὶ τοῦτο συνεπλήρωσα ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ τῆς μεγάλης ἐπιγραφῆς (εἰκ. 22).

Κτήτορες κατὰ ταῦτα τοῦ ναοῦ δὲν ἦσαν οἱ δεσπόται Νικηφόρος καὶ Ἄννα, ἀλλ' ὁ πρωτοστράτωρ αὐτῶν Θεόδωρος Τζιμισκῆς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία, οἵτινες διὰ πολλῶν ἐξόδων—«πυκνοῖς ἀναλλώμασιν»—καθωράϊσαν τὸν ναὸν «εἰς τόσον κάλλος εἰκόνων». Ἐγένοντο δὲ ταῦτα «σκηπτροκρατούντων τῶν δυτικῶν φρουρίων», ἤτοι ἀρχόντων τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τοῦ δεσποτάτου, τοῦ Νικηφόρου καὶ τῆς Ἄννης. Ἐπειδὴ δ' ὁ Νικηφόρος ἦρξεν ἀπὸ τοῦ 1269 μέχρι τοῦ 1290, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο

---

[1]) Ὡς γνωστὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Β΄ Δούκα τὸ Δεσποτᾶτον ἐσχίσθη εἰς δύο : τὸ ἐν Ἠπείρῳ δυτικὸν καὶ τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνατολικόν. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἔλαβεν ὁ Νικηφόρος, τὸ δὲ ἀνατολικὸν ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἰωάννης.

[2]) Κατὰ τὸν Γρηγορᾶν ὁ Μιχαὴλ Α΄ ἀπέθανε τὸ 1269 (ἔκδ. Βόν. 110) κατ' ἄλλους τὸ 1271 (Παπαρρηγοπούλου Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος τόμ. Ε΄ σελ. 115).

ΝΑΟC.Α[ΓΙΟC . . . . . ЄOC..TOCY . . . . . ЄIC.ONOMA.TЄΘΗΤΟ.ΤΗC
ΘΚϑЄICΚΛICΗNCVNΗΡΜΟΣΤΩ[ΤΗCΠΑΝ]VΜΝΗΤϑΤΟΝΔΟΜ[ΟΝΔΟCΤIC ЄΔЄIΜΑΤΟ ΘЄΟΔΩΡΟΣΤ]ΖΗΜCΚΗCΠЄ
ΛΟ.CVN.TH.CVNЄVNW.TH.TAΠVNH.MAPIA.ϑMI OVTOI.ZHΛΩ . . . . . Ν.AICIWC.ΠΥΚΝΟIC.Α-
ΝΑΛΛΩΜACIN.ЄIC.ΚΑΛΟC . TOCON ΚΑΘΩΡΑΪCAC.ЄIΚΟΝ[ΩΝ . . . . . ΒΡΗЄΝIC.OC.ЄΞ.ICOV-
CΘAI . Τω . ΑΝΩΤΑ[Τω . . . . . TOC.TΩN.ΠΑΝΤΩΝ ΔЄCΠ[O,NA].ΚΑΜ[Ε . . . . .]ΤΑΤΩΝ . ΑΝЄΛΟ . . . . .
ΤΩΝ . ΜΑ . . . . . Ν . ΤΟ . ΣΜΗΝΟC . ΑΠΑΝ . ΤΩΝ . ΔΙΚΑΙΩΝ . ΑΞΙΩΝ . ΑΛΛ'Ω ΘΡΟΝЄ.ΠΡΟΚ . . . . .
. . . . . ΝΤΕ . Τον . ΜΟΝΟΥ . ΒΑCΙΛЄΩC . ΠΑΡΑCΧЄ . ΤΙC . ΤΛΗΜΟCΙΝ . ΑΜΦΟΙ[Ν] . . . . . .
. . . . . ΙΑCIC.ΒΛΑΒΗC.ΑΝΤΙ.ΔЄ.ΤΟΥΤΟΥ.ΤΟΥ ΤΡΙCΟΛΒΙΟΥ.ΔΟΜΟ[Υ . . . . . .
ΚΑΙ.ΑΞΙΩCΟ[Ν . . . . . Α]ΙΩΝΙΟΥC.ΜΟΝΑC.ΔΙΚΑΙΩΝ.ЄIC ЄΔЄΜ.ΤΟ.ΧΩ[ΡΙΟΝ . . . . . .
CΚΗΠΤΡΟΚΡΑ[ΤΟΥΝ]ΤΩΝ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ . ϕΡΟΥΡΙΩΝ . ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ-ΑΝΝΗC . . . . . .
. . . . . ΚΟΜΝΗΝΟϕVΩΝ . ΔЄCΠΟΤΩΝ . ΑΪΔΟΙΜΩΝ . ЄΤΟΥC . . . . . .
. . . . . ΙΝΔ'. Θ̃

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευομένη ἰνδικτιὼν Θ΄ συμπίπτει μόνον πρὸς τὸ ἔτος 1281 [1]) ἕπεται ὅτι κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἐγένετο ἡ εἰκονογράφησις τοῦ ναοῦ καὶ ἄρα καὶ αἱ προσωπογραφίαι τοῦ νάρθηκος. Ἡ δὲ κτίσις αὐτοῦ θὰ προηγήθη κατά τινα ἔτη.

Τὸ ἔτος δὲ τοῦτο τῆς κατασκευῆς τῆς Κόκκινης Ἐκκλησιᾶς ἀποδεικνύει τὴν Παναγίαν Βελλᾶς προγενεστέραν τῆς Παρηγορητίσσης, οὐχὶ δὲ μεταγενεστέραν, ὡς ἤκασεν ὁ Λάμπρος [2]. Συμφωνεῖ δὲ τὸ συμπέρασμα τοῦτο καὶ πρὸς τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, καθ' ἣν τὴν Παρηγορήτισσαν ἔκτισε μαθητὴς τοῦ πρωτομάστορα τῆς Παναγίας Βελλᾶς. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἔχει ἡ ἐν λόγῳ παράδοσις καταγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ εὐμούσου δημοδιδασκάλου κ. Παπαδημητρίου πάνυ εὐγενῶς παραχωρήσαντός μοι πρὸς δημοσίευσιν καὶ τὰς ἄλλας ἐνταῦθα μνημονευομένας σχετικὰς πρὸς τὴν Κόκκινην Ἐκκλησιὰν παραδόσεις.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

α) Ὁ Πρωτομάστορας

«Ὁ πρωτομάστορας πῶφκιανε τ' ν ἐκκλησιὰ τ' ς Παναγία 'ς τὸ Παληοχῶρι εἶχε χτίσει προστήτερα τ' Βλαχιόρινα ποὖνε ἀντίκρυα ἀπ' τ' ν Ἄρτα 'ς τοῦ Τούρκικου, κ' ἦταν πολὺ καλὴ ἐκκλησιά. Ἀλλὰ ὁ κάλφας τ' καταπιάσθηκε κι' ἔφκιασε τὴν Παρ'γιορήτσα 'ς τ' ν Ἄρτα ποὖταν καλύτερη ἀπ' τ' Βλαχιόρ'να καὶ τῶβγαλαν καὶ τραγοῦδι πῶλεγε: «Νὰ βγῇ ἡ κυρὰ Βλαχιόρινα νὰ ἰδῇ τὴν Παργιορήτσσα» ποὖηταν πολὺ ὁμορφότερη καὶ καλύτερη. Ὁ πρωτομάστορας τότες ἔχτιζε 'σ τὴν Παναγιὰ 'ς τὸ Παληοχῶρι καὶ σὰν ἄκουσε τὸ τραγοῦδι τοὖρθε μεγάλο χάλι, γιατὶ νὰ τὸν παράσῃ 'στὴν τέχνη ὁ κάλφας του—κι' ἀπ' τὴ μεγάλη του τὴ λύπη ἐκεῖ ποὖ δούλευε τοὖρθε σκοτοῦρα κι' ἔπισε κάτου ἀπ' τὴ σκεπὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ

---

[1]) Ἐθεωρεῖτο μέχρι τοῦδε βέβαιον ὅτι ὁ Νικηφόρος ἀπέθανε τὸ 1296 (*K. Hopf* Geschichte Griechenlands ἐν Ersch und Grubers Encyklopädie τόμ. 85, 356). Ἀλλ' ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς κ. Βογιατζίδης συνδυάσας χωρίον τι τοῦ Παχυμέρους (Β΄ 200, 17) ἀναφέρον ὅτι ὁ Ἰωάννης Α΄ τῶν Ν. Πατρῶν ἐτελεύτησε σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του Νικηφόρον, πρὸς χωρίον χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β΄ τοῦ Παλαιολόγου ἀπολυθέντος τὸ 1289 καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Ἰωάννης ἀναφέρεται ὡς νεκρός, ἦχθη εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Νικηφόρος θὰ ἀπέθανε ἤδη πρὸ τοῦ 1290 (Ἐπετηρ. Εταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν τόμ. Α΄ σελ. 148). Τούτου οὕτως ἔχοντος ὁ μὲν ναὸς τῆς Παναγίας Βελλᾶς ἐκτίσθη ἀσφαλῶς τὸ 1281, ὁ δὲ ναὸς τῆς Παρηγορητίσσης, οὗτινος ἡ κτιτορικὴ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει τὸν υἱὸν τοῦ Νικηφόρου Θωμᾶν, ὅστις κατὰ τὸν Παχυμέρη ἦτο ἐπαετὴς κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, θὰ κατεσκευάσθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1282 καὶ 1289 οὐχὶ δὲ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1289 καὶ 1296, ὡς συνεπέρανα ἐν Ἀρχαιολ. Δελτίῳ 1919 σελ. 80.

[2]) Ν. Ἑλληνομνήμων Τόμ. Β΄ σελ. 298.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σκοτώθηκε. Οἱ σύντροφοί του τὸν ἔθαψαν μέσα 'σ τὴν ἐκκλησιά. 'Αλλὰ τὸ αἷμά του σᾶν σκοτωμένος ποῦταν βογγάει κάθε βράδυ καὶ τἄκουε ὅποιος πέρναε ἀπ' ἐκεῖ ὡς τὰ τώρα - τώρα ποὺ ἔζ'γαν οἱ πατεράδες μας. Ὕστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸ ξέχωσαν τὰ κόκκαλά του κι' ἔκαμαν ἁγιασμοὺς καὶ ἀπὸ τότε ἔπαψε κι' ὁ βόγγος καὶ τώρα δὲν ἀκούγιτι τίποτε».

β) 'Ο βασιληᾶς τῆς Τσιούκας καὶ ἡ θύρα τοῦ Νάρθηκος.

«Τὸν παληὸ καιρὸ ἦταν βασίλειο 'σ τὴν Τσιούκα. 'Εκεῖ βασίλευε ἕνας βασιληᾶς πολὺ 'περήφανος. Ξεκίναε ἀπ' τὸ παλάτι του καβάλλα 'ς τ' ἄλογό του κι' ἔρχονταν νὰ προσκυνήσῃ 'σ τὴν κόκκινη ἐκκλησιὰ σ' τὸ Παληοχῶρι. Ἅμα ἔφθανε 'σ τὴν πόρτα τ'ς ἐκκλησίας δὲν ξεπέζευε ἀπ' τ' ἄλογό του γιὰ νὰ μπῇ μέσα 'σ τὴ λειτουργία, ἀλλὰ ἔμπαινε καβαλλάρης ἀπ' τὴν πόρτα τῶν γυναικῶν, γιατὶ ἡ πόρτα αὐτήνη ἦταν πολὺ μεγαλύτερη τότε. Ὕστερα ἀπ' τὸν ἔδιωξαν αὐτὸν τὸν βασιληὰ κι' ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι, τότες οἱ Χριστιανοὶ γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν μέσα 'στὴν ἐκκλησιὰ οἱ Τοῦρκοι καβάλλα καὶ τ' μολαίνουν, ἔκαναν τὴν πόρτα μικρούτσικη καθὼς εἶναι καὶ σήμερα καὶ γιὰ νὰ μπῇ κανένας μέσα θέλει νὰ σκύψῃ. 'Αστόησα νὰ 'σ πῶ πῶς γι' αὐτὸν τὸν βασιληᾶ λιὲν πῶς δὲν ἦταν χριστιανὸς καθ' ἑαυτοῦ» [1]

γ) 'Ο ἀρχαιοκάπηλος τῶν Χουλιαράδων.

«Τὸν καιρὸ τ'ς ἐπανάστασι καὶ μπρήτερα ἀκόμη ἦρθε 'στὸ Παληοχῶρ' ἕνας μεταπράτης ἀπὸ τ'ς Χ'λιαράδες καὶ εἶχε τέσσερα μ'λάρια, καὶ τἄδεσ' ἀπέξω ἀπ' τ'μ Παναγία. Τὸν εἶχαν στείλει ἀπ' τὰ Γιάννινα νὰ κλέψ' τ'ς

---

[1]) Ἐπὶ τῆς παραδόσεως ταύτης καὶ ἰδίως τῆς τελευταίας φράσεως, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἦτο καθ' ἑαυτοῦ Χριστιανὸς στηρίζει συμπεράσματά τινα ὁ Λάμπρος εὑρίσκων σύμφωνον τὴν παράδοσιν μὲ τὴν ἱστορικὴν πληροφορίαν, καθ' ἣν οἱ ἐκ τοῦ οἴκου Ὀρσίνη βασιλεύσαντες ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς 'Ηπείρου κόμιτες Κεφαλληνίας Νικόλαος καὶ 'Ιωάννης, ὄντες καθολικοὶ τὸ πρῶτον μετέστησαν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ὥστε δὲν ἐθεωροῦντο καθ' ἑαυτὸ χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι (Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. Β' σελ. 296). Ὅμως πιθανὸν ἡ παράδοσις ν' ἀφορᾷ εἰς τοὺς μετὰ τοὺς 'Ορσίνη ἡγεμονεύσαντας ἐν 'Ηπείρῳ Τόκκους, καθολικοὺς τὸ θρήσκευμα ἢ πιθανώτερον εἰς μεταγενέστερόν τινα φράγκον ἡγεμόνα, ἄρχοντα τοῦ παρακειμένου φρουρίου τῆς Τσιούκας, ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ ἀνωτέρω παράδοσις δὲν συμβιβάζεται καὶ πολὺ πρὸς τὴν πραγματικότητα ἀφ' οὗ αἱ θύραι τοῦ νάρθηκος εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπετέλουν ἓν σύνολον μετὰ τῶν ἄνωθεν παραθύρων, ὡς ἤκασεν ὁ Λάμπρος (ἔ. ἀ. σελ. 290). Πάντως ὅμως, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἦσαν αὗται πλείονες τῆς μιᾶς, ἡ δὲ σήμερον μόνη ἀνοικτὴ δυτικὴ ἦτο κατά τι μεγαλυτέρα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μαρμαρένιες κολῶνες ἀπ᾽ τὸ βασιλομανάστηρο καὶ νὰ τ᾽ς φορτώσῃ ᾽ς τὰ μ᾽λάρια καὶ νὰ τ᾽ς πάῃ ᾽σ τὰ Γιάννινα καὶ νὰ τ᾽ς π᾽λήσῃ. Μόλις μπῆκε μέσα, μὲ μιὰ βαρειὰ βάρεσε τ᾽ μπρώτη κολῶνα νὰ τ᾽ σπάσῃ καὶ πέταξε ἀπ᾽ τὸ μάρμαρο μιὰ πελεκοῦδα ἀπ᾽ φαίνεται ἀκόμα σήμερα. Τ᾽ φάνηκε σᾶν νὰ εἶδε μπροστά του τὴν Παναγία καὶ τῶδωκε μιὰ μουτζουφλιὰ ᾽στὰ μοῦτρα κι᾽ ἔπεσε τἀνάσκελα, ἀπάνωθέ του, ἦλθε ἡ κολώνα καὶ τὸν πλάκωσε, μὰ δὲν τὸν σκότωσε. ᾽Εδωκε, πῆρε νὰ σηκωθῇ, δὲν μπόρεσε. Τότε ἔταξε φλωριὰ μιὰ χοῦφτα ᾽σ τὴν Παναγία νὰ τὸν σχωρέσῃ καὶ τότε σηκώθηκε ἡ κολῶνα μοναχή τ᾽ς, ὅπως τ᾽ ν᾽ εἶναι σήμερα ὀρθή. Τότε ὁ μεταπράτ᾽ς ἄφηκε τὰ φλωριὰ ᾽σ τὴν Παναγία καὶ πῆρε τὰ μ᾽λάρια κι᾽ ἔφυγε καὶ μολόγαε σ᾽ ὅλον τὸν κόσμο τὴν ἁμαρτία τ᾽ καὶ τὸ θιᾶμα ποὖειδε».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΖ΄ ΑΙΩΝΑ

ΥΠΟ

ΜΙΧΑΗΛ Θ. ΛΑΣΚΑΡΙ

ἐκτάκτου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πάργας ἐπὶ Βενετοκρατίας ἐδημοσίευσεν ὡς γνωστὸν εἰδικὴν μελέτην ὁ καθηγητὴς Α. Ἀνδρεάδης[1]. Μεταξὺ ὅμως τοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ ἀπεκομίσαμεν ἐκ προσφάτου ἐν τῷ κρατικῷ ἀρχείῳ τῆς Βενετίας ἐργασίας ἀνεύρομεν καὶ τὰς ἑξῆς σημειώσεις περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πάργας ἐπὶ Βενετοκρατίας, τὰς ὁποίας δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ἀνακοινώσωμεν ἐνταῦθα, συνδυάζοντες αὐτὰς μὲ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρεάδου παρεχομένας πληροφορίας, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ περὶ τῆς ὁποίας ὁ Ἀνδρεάδης οὐδεμίαν εἶχεν ὑπ' ὄψει πληροφορίαν.

***

Ἡ ἀρχαιοτέρα μέχρι τοῦδε γνωστὴ στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πάργας εἶναι τοῦ ἔτους 1583, περιέχεται δὲ εἰς τὸ ἐν τῇ Μαρκιανῇ Βιβλιοθήκῃ σωζόμενον χειρόγραφον στατιστικοῦ ἔργου περὶ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑπτανήσου τοῦ Πέτρου Καστροφύλακα, ἀρχιλογιστοῦ Κρήτης. Ὁ Καστροφύλακας δίδει περὶ τῶν κατοίκων τοῦ *φρουρίου* τῆς Πάργας τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς[2]:

ἄνδρες ἀπὸ 14 ἕως 60 ἐτῶν	168
γυναῖκες	163
παῖδες κάτω τῶν 14 . . .	143
παιδίσκαι.	123
γέροντες ἄνω τῶν 60 . . .	4
	604

Ὁ Ἀνδρεάδης παρατηρεῖ ὅτι ὁ πληθυσμὸς εἶναι τόσον ὀλίγος διότι

---

[1]) *Α. Μ. Ἀνδρεάδου*, Μελέται περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑπτανήσου. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Πάργας ἐπὶ Βενετοκρατίας, *Οἰκονομικὴ Ἑλλὰς* 15 Ὀκτ. 1911 σ. 557-559. ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῷ μηνιαίῳ περιοδικῷ *Ἑλληνισμός*, Ὀκτ. 1911.

[2]) βλ. *Ἀνδρεάδην*, αὐτόθι.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

δὲν εἶχον εἰσέτι ἐπουλωθῇ αἱ πληγαὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ φρουρίου ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1571. Ἐν τούτοις ὁ πληθυσμὸς τοῦ φρουρίου, ἀντὶ νὰ αὐξηθῇ, ἠλαττώθη ἐλαφρῶς δι' ἀγνώστους λόγους τὰ ἑπόμενα ἔτη. Πράγματι ὁ προνοητὴς Κερκύρας Alvise Barbaro ἐν τῇ ἐκθέσει του, ὑποβληθείσῃ τὴν 2 Αὐγούστου 1601[1], δίδει τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς:

ἄνδρες	159
γυναῖκες	182
παῖδες	132
παιδίσκαι	78
	551

ἀλλὰ εἰς τούτους προσθέτει καὶ 42 ξένους ἐν Πάργᾳ (forestieri alla Parga) κατανεμομένους ὡς ἑξῆς:

ἄνδρες	11
γυναῖκες	16
παῖδες	15
	42

Ὁ πληθυσμὸς ἐλάχιστα ηὐξήθη τὰ ἑπόμενα ἔτη διότι δεκαπέντε ἔτη βραδύτερον ὁ προνοητὴς Κερκύρας Vincenzo Giustinian γράφει ὅτι ἡ Πάργα ἔχει 600 καὶ πλέον κατοίκους, μεταξὺ τῶν ὁποίων 160 δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα καὶ 34 ξυλουργούς[2].

Μετὰ ἑπτὰ ἔτη ὅμως ὁ προνοητὴς Κερκύρας Ἀντώνιος Venier ἀναβιβάζει τὸν πληθυσμὸν τῆς Πάργας εἰς 1200 ψυχάς[3], Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν δίδει τὸ 1629 ὁ προνοητὴς Lorenzo Morosini[4]. Ἡ μεγάλη αὔτη διαφορὰ δὲν εἶναι δυσεξήγητος· πράγματι, ὡς γράφει ὁ Ἀραβαντινός[5], «κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐσχηματίσθη ἐκτὸς τοῦ φρουρίου προάστειον, ὅτε λόγῳ τῆς ὑπαρχούσης ἀσφαλείας ἤκμαζε τὸ ἐμπόριον καὶ ηὔξησεν ὁ πληθυσμός». Ὅτι εἰς τοὺς 1200 τούτους κατοίκους συμπεριλαμβάνονται οἱ κάτοικοι τοῦ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου προαστείου, ὅτι ὅμως ὁ πληθυσμὸς τοῦ φρουρίου ἔμεινε σχεδὸν ἀμετάβλητος δεικνύει ἡ ὑπὸ τοῦ προνοητοῦ Μάρκου Molin ἥμισυν αἰῶνα βραδύτερον παρεχομένη πληροφορία κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πληθυσμὸς τῆς Πάργας ἀνήρχετο *περίπου* εἰς 650 ψυχάς[6]. Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ Molin

---

[1]) Ἀρχεῖον Βενετίας, Relazioni, busta 85.
[2]) Ἔκθεσις ὑποβληθεῖσα τὴν 30 Δεκ. 1616, αὐτόθι.
[3]) Ἔκθεσις ὑποβληθεῖσα τὴν 18 Ἰαν. 1624, αὐτόθι.
[4]) Ἔκθεσις ἄνευ ἡμερομηνίας, αὐτόθι.
[5]) Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου τομ. Β' σελ. 198 πρβ. καὶ *Ἀνδρεάδην* ἔνθ. ἀνωτ.
[6]) Ἔκθεσις ὑποβληθεῖσα τὴν 28 Νοεμ. 1678, Ἀρχ. Βενετίας, Relazioni, busta 85.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀναφέρεται εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ *φρουρίου*, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμός, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, παρέμεινε καθ' ὅλον τὸν ΙΖ' αἰῶνα σχεδὸν οἷος ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καστροφύλακα.

***

Πλὴν τῆς στατιστικῆς τοῦ Καστροφύλακα ὁ Ἀνδρεάδης παρέχει καὶ τὰς ἑξῆς στατιστικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πάργας:

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀπογραφὴν (anagrafi) ὁλοκλήρου τοῦ Βενετικοῦ κράτους, τὴν γενομένην κατὰ τὰ ἔτη 1766 — 1770, ὁ πλυθυσμὸς τῆς Πάργας ἀνήρχετο εἰς 1844 ψυχάς. Ἐν τούτοις ὁ ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος Σαλβατὼρ ἐν τῷ πολυτελεστάτῳ περὶ Πάργας ἔργῳ του βεβαιοῖ ὅτι τῷ 1788 ἡ Πάργα εἶχε 5112 κατοίκους, ἐξ ὧν 3414 αὐτόχθονας. Τὴν τεραστίαν διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πληροφοριῶν ἐξηγεῖ ὁ Ἀνδρεάδης, παραπέμπων εἰς τὸν Σαλαμπάνταν, διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα περιῆλθον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Πάργας καὶ ἄλλα χωρία καὶ δὴ ἡ Ἀγυά, ἡ Σενίτζα, τὸ Λιβαδάρι, ἡ Τόμπρα, τὸ Φανάρι κτλ. «Εἰς τὰ anagrafi, λέγει, οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι ἀπεκλείοντο ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐλαιοδένδρων. Πιθανῶς οἱ anagrafi νὰ περιορίζωνται μόνον εἰς τὸ φρούριον», ἄνευ τοῦτ' ἔστι τοῦ ἔξω τοῦ φρουρίου προαστείου, τοῦ σχηματισθέντος κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Κατόπιν ὅμως τῶν ὅσων εἴπομεν ἀνωτέρω, τὸ τοιοῦτον φαίνεται εἰς ἡμᾶς λίαν ἀπίθανον. Δοθέντος ὅτι καθ' ὅλον τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ πληθυσμὸς τοῦ φρουρίου ἐκυμαίνετο περὶ τὰς ἑξακοσίας ψυχάς, δὲν εἶναι πιθανὸν τὸν ἑπόμενον αἰῶνα νὰ ἐτριπλασιάσθη· νομίζομεν διὰ τοῦτο ὅτι εἰς τὸν ὑπὸ τῶν anagrafi διδόμενον ἀριθμὸν συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ ἔξω τοῦ φρουρίου προαστείου. Ὀρθῶς ὅμως κρίνει ὁ Ἀνδρεάδης «ὅτι ποιά τις ὑπερβολὴ περιέχεται εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1788. Διότι τὴν 3 Μαΐου 1817 ὁ de Bosset γράφει πρὸς τὸν Ἄγγλον ἐπίτροπον Cartwright *κατόπιν λεπτομερῶς στατιστικῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πάργας ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων αὐτῆς φθάνει εἰς 3040 ψυχάς, ἀποτελούσας 800 περίπου οἰκογενείας*, δὲν εἶναι δὲ πιθανὸν ὁ πληθυσμὸς ἐντὸς τριακονταετίας 1788—1817 νὰ ἠλαττώθη κατὰ 2072 ψυχάς. Καὶ ναὶ μὲν ὁ Σαλαμπάντας ἀναβιβάζει τὸν πληθυσμὸν κατὰ τὸ 1819 εἰς 5000, ἀλλὰ δύσκολον εἶναι νὰ ἀμφισβητήσῃ τις τὰς πληροφορίας τοῦ de Bosset καὶ μάλιστα ἐρειδομένας ἐπὶ λεπτομερῶς στατιστικῆς. Τὸ ἀπίθανον τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ Σαλαμπάντα φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Amauri Duval, ὅστις οὐδὲν παραλείπει ἵνα κινήσῃ τὴν ἀγανάκτησιν, δὲν ἀναβιβάζει τὸν πληθυσμὸν τῆς Πάργας ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΙΟΥΡΙΤΗΣ

ΥΠΟ

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ

Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως

Ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης, ἱερομόναχος, ἐγεννήθη μὲν περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ἰωαννίνοις, ἠσκήθη δὲ τὸν μοναχικὸν δίαυλον ἐν τῇ ἱ. μονῇ τῶν Παλιούρων τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔμενεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ πρὸς μητρὸς θεῖός του Χατζῆ Διονύσιος, πνευματικός. Ἐκ τῆς ἱ. μονῆς ταύτης ἐπωνομάσθη Παλιουρίτης κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν μεταξὺ τῶν ἀγάμων κληρικῶν. Ὁ Γρηγόριος ἐμορφώθη μὲν θρησκευτικῶς ὑπὸ τὸν θεῖόν του ἐν τῇ ἱ. μονῇ καὶ ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐκ φιλομαθείας ἦλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ πρῶτον ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μπαλάνου πρὸς τελειοτέρας σπουδάς· δυσαρεστηθεὶς δέ, δι' ἄγνωστον λόγον, προσῆλθεν εἰς τὴν ἑτέραν σχολὴν διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Ἀθανασίου Ψαλλίδα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχρημάτισε καὶ ὑποδιδάσκαλος. Ὁ Γρηγόριος διεκρίνετο ἐπὶ ἐπιμελείᾳ καὶ χρηστότητι καὶ θρησκευτικῷ ζήλῳ· κατώρθωσε δὲ οὕτω νὰ μορφωθῇ τὰ ἄριστα καὶ νὰ ἐκμάθῃ καλῶς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ἦτο, ὡς λέγει ὁ Ψαλλίδας, ποιητής, ῥήτωρ, λογικός, μεταφυσικός, ἠθικὸς καὶ εἰδήμων τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης. Ἡ χρηστότης καὶ ἱκανότης τοῦ κληρικοῦ τούτου ἐγνώσθησαν καὶ πέραν τῶν Ἰωαννίνων καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐν τῇ Δύσει ἑλληνικὰς κοινότητας, αἵτινες ἤκμαζον ἐπὶ φιλογενείᾳ καὶ φιλομαθείᾳ. Διὰ τοῦτο προσεκλήθη ὡς διδάσκαλος τῆς ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου κοινότητος καὶ συνεφώνησε μὲν δι' ἓν ἔτος (1805—6), ὅμως ὑπηρέτησεν ἐν αὐτῇ καὶ εἰργάσθη μετὰ ζήλου καὶ αὐταπαρνησίας μέχρι τοῦ θανάτου, συμβάντος (23 Μαρτίου) τῷ 1816.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε βλάβην εἰς τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν του. Ὁ Διονύσιος Πύρρος γράφει περὶ αὐτοῦ· «Ὁμοῦ μὲ ἐμὲ ἦτο καὶ ἄλλος ἱερεὺς ἐφημέριος, διδάσκαλος δὲ τῆς ἑλληνικῆς ἦτον ὁ σοφὸς Γρηγόριος Παλιουρίτης λεγόμενος, ἕνα ὀφθαλμὸν εἶχεν ὁ μακάριος, πλὴν ἔβλεπεν ὡς νὰ εἶχε τέσσαρας» [1].

---

[1]) Περιήγησις Ἱστορικὴ καὶ Βιογρ. Διονυσίου Πύρρου, Ἀθῆναι 1848, σελ. 46.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ πρόσκλησις τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸ Λιβόρνον ἐγένετο ὡς ἐξῆς. Οἱ ἐν Λιβόρνῳ ἄποικοι Ἕλληνες ἀνήγειραν ὀρθόδοξον ἱ. ναὸν τῆς Ἁγίας τῷ 1770[2]. Καὶ πρότερον, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τοῦ 1802 συνησθάνθησαν τὴν ἀνάγκην καὶ ἱδρύσεως ἑλληνικῆς σχολῆς, προσκαλέσαντες ὡς διδάσκαλον Νεόφυτόν τινα ἐν Μεσσήνῃ διαμένοντα, ἀλλ', ὡς φαίνεται, δὲν μετέβη αὐτὸς νὰ ὑπηρετήσῃ. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς κοινότητος ἐφρόντιζον νὰ εὕρωσι διδάσκαλον καὶ οὕτω ἔγραψαν διὰ τοῦ Μιχ. Ζωσιμᾶ πρὸς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Χριστόδουλον Εὐθυμίου, μεγαλόδωρον δωρητὴν τῆς πόλεως, ζητοῦντες τὸν Γρηγόριον ὡς διδάδασκαλον, τῇ 10 Μαρτίου 1804. Αὐτὸς δὲ ἀπήντησεν ὧδέ πως: « . . . . . κατὰ διαταγήν σας ἐφέρθην εἰς τὸν Ἅγιον Οἰκονόμον (Κοσμᾶν δηλ. Μπαλάνον τὸν Βασιλόπουλον) ἐγχειρίζοντάς του καὶ τὴν γραφὴν μοῦ ἐσφαλούσατε καὶ ἐρωτῶντάς τον μυστικῶς, παρ' ἐλπίδα μοῦ εἶπε τὰ μύρια διὰ τὸ ὑποκείμενόν του καὶ δὲν συμφωνᾷ νὰ σταθῇ καὶ πῶς ἤθελε σοῦ ἀποκριθῇ διὰ μέσου μας. Οὕτω καγὼ δὲν ἀνέφερα τοῦ ρηθέντος ἱεροδιακόνου τὸ μηδέν, ὅπου καὶ συνεχῶς μ' ἐρωτᾷ. Σᾶς γνωστοποιῶ ὅμως ὅπου αὐτὸς τὸ κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισεν εἰς τὸν Ἅγιον Οἰκονόμον μαθητὴς καὶ ἔπειτα ἔφυγεν καὶ ἐπῆγεν ὑποκάτω εἰς τὸν κὺρ Ἀθανάσιον Ψαλλίδαν, τὸν ἐκατάτρεξαν οἱ Μπαλαναῖοι πρὸ χρόνων, ἀλλ' ὁ Ψαλλίδας τὸν ἐβοήθησε, δικαίως ἢ ἀδίκως, αὐτὸ δὲ τὸ εἰξεύρω, τόσον μόνον ὅτι οἱ μὲν Μπαλαναῖοι γενικῶς καταφρονοῦν τοὺς μαθητὰς τοῦ Ψαλλίδα, καθὼς καὶ οἱ τοῦ Ψαλλίδα τοὺς τοῦ Μπαλάνου. Ἐρεύνησα μυστικῶς διαφόρους καὶ ἀπὸ Ἱερωμένους καὶ ἀπὸ Λαϊκούς, δὲν τὸν κατηγοροῦν . . . .». (Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Λιβόρνῳ κοινότητος).

Ἐκ τούτου φανεροῦται ἡ ἐπικρατοῦσα, ὡς μὴ ὤφελεν, ἔρις τῶν δύο σχολῶν ἐν Ἰωαννίνοις, περὶ ἧς, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔγραφε κατόπιν μετ' ὀδύνης ὁ Γρηγόριος. Εὐτυχῶς ἡ κοινότης τοῦ Λιβόρνου δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς κατηγορίας τοῦ Μπαλάνου καὶ διὰ τοῦτο διὰ τοῦ αὐτοῦ Μιχ. Ζωσιμᾶ ἔγραψεν εἰς τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις Ἰωάννην Σταματάκην καὶ Χριστόδουλον Εὐθυμίου ὅπως συμφωνήσωσι μετὰ τοῦ Γρηγορίου καὶ ἀπο-

---

[2]) Ἕνεκα τῆς ἐλεεινῆς καταστάσεως τῆς ἐν Βενετίᾳ ἀποικίας, ζημιωθείσης ὑπὸ τοῦ Μελετίου Τυπάλδου κατ' ἐμπαιγμὸν Φιλαδελφείας κληθέντος, ἀνεχώρησαν πολλοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὰς κοινότητας Πέστης, Βιέννης, Λιβόρνου καὶ Τεργέστης. Τῷ 1878 φέρεται προϊστάμενος ἐν Λιβόρνῳ ὁ «πανοσιολογιώτατος ἐφημέριος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων» Σεραφείμ, μεθ' οὗ συνιεράτευεν «ὁ ἐν ἱεροδιδασκάλοις ἐλλόγιμος ἐφημέριος τῶν Γραικῶν» Ἄνθιμος. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ μῆνας ὀκτὼ ἐχρημάτισε προϊστάμενος ὁ Διονύσιος Πύρρος ἰατρός, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Θεοδόσιος Δημάδης, τελευτήσας ἐν Κυθήροις († 1823). Ἔπειτα ἐκλήθη ἐφημέριος ὁ Ἰωακεὶμ Βελαμάντης ἐκ Λευκάδος.

στειλωσιν αὐτὸν εἰς τὸ Λιβόρνον. Οὗτοι δέ, προθύμως ἐκτελέσαντες τὴν ἐντολήν, ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν τῇ 28 7βρίου 1804. Ἡ κοινότης ἐζήτησε πληροφορίας καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ διαπρεποῦς Σχολάρχου Ἀθανασίου Ψαλλίδα, ὅστις ἀπὸ 23 7βρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔγραψεν ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὸν Ζωσιμᾶν ταύτην τὴν ἐπιστολήν.

Γενναιότατε ἄνερ καὶ εὐγενεστάτη ψυχή.

Μὲ τὴν πόσταν τῆς ἔγραψα ὅσον διὰ τὰ βιβλία καὶ τὴν παραλαβὴν αὐτῶν, τόσον καὶ γράμμα πρὸς τὸν Κοραῆν σᾶς ἐπεριέκλεισα καὶ μάλιστα τῆς ἐπαράσταινα διὰ τὸν διδάσκαλον ὅπου ζητεῖ αὐτοῦ τὸ Γένος ὅτι εἶναι Ἕλλην, καλὸς ποιητής, ῥήτωρ, λογικός, μεταφυσικός, ἠθικός, ἀριθμητικὸς ἑνὶ λόγῳ μαθηματικός, ἔμπειρος τῆς Λατινικῆς διαλέκτου καὶ τῆς Ἰταλικῆς, ὄχι ὅμως νὰ ὁμιλῇ, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε χρῆσιν τὸν εἶχα εἰς τὸ Σχολεῖον ὑποδιδάσκαλον μὲ μισθὸν 500 γροσίων, ὕστερον τὸν ἐπῆρεν ὁ ἄρχων Λογοθέτης, τροφήν, φορέματα, καὶ 500 γρόσια τοῦ ἔδιδε καὶ τοῦ ἐδίδασκε τὸν ἀδελφόν· εἶναι θεοσεβής, φιλόπονος, χρηστοήθης καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλει εὐχαριστηθῇ τὸ Γένος ἀπὸ αὐτὸν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Γένος· ἐπειδὴ τὸν ἐκατάπεισα ὅτι τὸ Γένος αὐτοῦ εἰς Λιβόρνον δὲν πληρώνει τοὺς παρομοίους κόπους, ἀλλὰ τοὺς βραβεύει, ὡς γενναιόφρον καὶ ἐλευθεριώτατον πρὸς τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων· ὅθεν καὶ ἡ γενναιοτάτη του ψυχὴ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι δὲν θέλει συνεργήσῃ ὡς Ἐπίτροπος τοῦ νὰ τοῦ δοθῇ μισθὸς ἀνάλογος καὶ ὡς φανῇ εὔλογος εἰς τὴν γενναιόφρονα ψυχήν της, ὡς εἰδήμονα καὶ ἔμπειρον καὶ φιλέλληνα καὶ φιλόμουσον καὶ φιλόπολιν ἧς

εἰμὶ καὶ ἔσομαι δοῦλος ταπεινὸς
Ἀθανάσιος Ψαλλίδας

Ὁ Γρηγόριος ἔφθασε τῇ 22 8βρίου 1804 ἐν Μεσσήνῃ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔγραψε πρὸς τὸν γενναιόφρονα Ζωσιμᾶν ζητῶν πληροφορίας. Κατὰ δὲ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1805 ἐγένετο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κοινότητος ἡ ἑξῆς συμφωνία·

«Ἐπὶ τοῦ παρόντος γίνεται δῆλον ὅτι συνεφώνησαν οἱ κύριοι Ἐπίτροποι τοῦ Γένους καὶ τῆς ἐδῶ Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν τὸν πάτερ Γρηγόριον καὶ τὸν ἐσύστησαν κοινὸν διδάσκαλον ὅλου τοῦ Γένους ἐπὶ τοιαύτῃ συμφωνίᾳ·

α') Θέλει εἶναι εἰς χρέος ὁ ρηθεὶς πάτερ Γρηγόριος νὰ διδάσκῃ ὅλα τὰ παιδία τοῦ Γένους καὶ ὅλους τοὺς προσερχομένους αὐτῷ ὁμογενεῖς κοινὰ γράμματα Ἑλληνικά, Ἰταλικά, καὶ ὅ,τι ἄλλο εἰξεύρει μὲ τὴν πρέπουσαν ἐπιμέλειαν καὶ προσοχήν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

β') Θέλει ἀκολουθῇ ἡ κοινὴ παράδοσις πάντοτε τρεῖς ὥρας πρὸ τοῦ γεύματος, δύο μετὰ τὸ γεῦμα ἐν οἷς θέλει διδάσκονται ὅλοι οἱ μαθηταὶ ὁμογενεῖς ὅλα τὰ ἀνήκοντα μαθήματα, χωρὶς νὰ ζητῇ παρ' αὐτῶν τὸν παρὰ μικρὸν μισθόν.

γ') Θέλει λαμβάνῃ παρὰ τῶν κυρίων Ἐπιτρόπων τοῦ Γένους δώδεκα φλωρία τὸν καθέκαστον μῆνα διὰ μισθόν του καὶ κελλὶ διὰ νὰ κατοικῇ ἀμισθί.

δ') Ἂν τινες μαθηταὶ εἴτε ὁμογενεῖς εἴτε ἑτερογενεῖς ἤθελον ἀκολουθήσῃ μαθήματα ἔξω τῶν ἄνω διορισθεισῶν πέντε κοινῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας, τότε οἱ μαθηταὶ θέλουν ἀγροικῶνται μετὰ τοῦ διδασκάλου εἰς ξεχωριστὴν συμφωνίαν καὶ πληρωμήν.

ε') Ὑπόσχεται ὁ ρηθεὶς Γρηγόριος ἐνίοτε καὶ νὰ ἱερουργῇ ὅτε ἤθελον τὸν διορίσῃ οἱ Ἐπίτροποι τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ περιπλέον, ἂν τὸ Γένος ἤθελε λάβῃ χρείαν δι' ἐφημέριον, θέλει εἶναι εἰς χρέος ἡ λογιότης του εὐθὺς ὅπου προσκαλεσθῇ νὰ ἐπιτελῇ ὅλας τὰς ἱερατικὰς ἱεροπραξίας κατὰ τοὺς τρόπους, τοὺς νόμους, καὶ τὴν συνήθειαν τῆς ἐδῶ Ἐκκλησίας, ὡς θέλει λάβῃ τὸν τόπον ἑνὸς τῶν ἐφημερίων, χωρὶς ὅμως νὰ εἰμπορῇ νὰ ζητήσῃ καμμίαν προσθήκην μισθοῦ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ μόνον νὰ λαμβάνῃ τὸ ἀνάλογον μέρος τῶν δίσκων καὶ ὅ,τι ἄλλο τυχηρὸν ὅπου ἔχουν οἱ ἐφημέριοι τῆς Ἐκκλησίας.

ς') Ἡ παροῦσα συμφωνία γίνεται δι' ἕνα χρόνον καὶ μετὰ ταῦτα θέλουν εἶναι ἐλεύθερα τὰ μέρη καὶ τὰ δύο, ἂν δὲν κρίνουν εὔλογον τὴν ἐξακολούθησίν της.

Παρὰ τούτων πάντων θέλει γνωρίζει ὡς χρέος του ἀπαραίτητον ὁ Πάτερ Γρηγόριος τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐπιμέλειαν καὶ τὸ σεμνὸν καὶ ἁρμόζον εἰς διδάσκαλον καὶ καλόγερα πολίτευμα τῆς ζωῆς του, ὁμοίως καὶ τὸ Γένος καὶ οἱ κύριοι Ἐπίτροποι αὐτοῦ θέλουν ἀποδίδῃ τὸ ἀνῆκον σέβας καὶ εὐλάβειαν τῇ λογιότητι του, ἐνδείξεως δὲ χάριν ἔγειναν δύο παρόμοια γράμματα συμφωνητικὰ πρὸς ἡσυχίαν ἑκατέρου μέρους καὶ ἔστω·

Γρηγόριος ἱερομόναχος καὶ διδάσκαλος

1805 Φεβρουαρίου. Λιβόρνῳ.

Καίτοι ἡ συμφωνία ἐγένετο ἐπὶ ἓν ἔτος, ὅμως παρέμενεν ὡς διδάσκαλος μέχρι τοῦ θανάτου του λόγῳ τῆς χρηστότητος καὶ ἱκανότητος καὶ δὴ τοῦ ζήλου καὶ ἐπιμελείας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνοπαίδων ἐν τῇ σχολῇ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὀνομάζει «*Ἑλληνομουσεῖον*». Περὶ τῆς σχολῆς ταύτης ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλὸς λέγει· «Οἱ μεγαλέμποροι Ἑλλη-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νες τοῦ Λιβόρνου συνέστησαν ὡσαύτως Σχολεῖον διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τοῦ ζήλου τῶν κυρίων Ἀλεξ. Πατρινοῦ, Παν. Πάλλη, Ροδοκανάκη καὶ Σπανιωλάκη[1]. Μνημονεύει δὲ ταύτης ὁ Παπαδόπουλος Βρετὸς καὶ ὁ Ματθαῖος Παρανίκας[2]. Διδάσκαλοι δὲ αὐτῆς κατόπιν ἐχρημάτισαν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ὁ Δανιὴλ Μάγνης ὁ Θεσσαλός, ὅστις ἐγένετο μετὰ ταῦτα διευθυντὴς τῆς Πατριαρχικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολῆς.

Οἱ ἐπίτροποι τῆς κοινότητος καὶ τοῦ ἱ. ναοῦ ἐλέγοντο «Ἐπίτροποι καὶ ἀδελφοὶ τοῦ σώματος τῶν δεκαὲξ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἁγ. Τριάδος». Οἱ ἐπίτροποι δὲ πάντοτε ἐξελέγοντο οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τῇ κοινότητι· αὐτοὶ δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραφῶν τοῦ Γρηγορίου. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Λιβόρνου εἰργάσθη, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως καὶ σπουδῆς νέων ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Δύσεως ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ διδάξουν ὕστερον εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, Ἰωαννίνων καὶ Χίου[3]. Οὕτω π. χ. κατέβαλε τὰς δαπάνας τῶν σπουδῶν εἰς τὰ μαθηματικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίσης τοῦ ἐκ Χίου Ἰωάννου Τσελεπῆ[4]. Οἱ Ἕλληνες ἐν Λιβόρνῳ «ὄχι μόνον κατέστησαν τὴν ἐκκλησίαν των μητέρα ὅλων τῶν ὁμογενῶν δυστυχῶν, ἀλλ' ἐξέτειναν καὶ περαιτέρω τὴν φιλογένειάν των». Μεταξὺ δὲ αὐτῶν διεκρίνοντο καὶ ἄλλοι καὶ ὁ πρώην ἡγεμὼν Ἰωάννης Καρατζᾶς, ὁ βαρὼν Γεώργιος Μεϊτάνης, ὁ Ἰωάννης Ρούσης, ὁ Ἀλέξ. Γκίκας, ὁ Παν. Πάλλης, οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτζα, Ροδοκανάκηδες καὶ Ματθαῖος Γ. Μαυροκορδάτος. Τῆς σχολῆς δὲ ἔφοροι τῷ 1814 ἦσαν οἱ Ἀλέξ. Πατρινὸς καὶ Παν. Πάλλης ἐξ Ἰωαννίνων, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἦτο καὶ λόγιος ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν περὶ γλώσσης ἔριδα μεταξὺ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ καὶ Παν. Κοδρικᾶ.

Ὁ Γρηγόριος ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ τότε ἐφημερίου Ἰωακεὶμ Βαλαμάντε, ἔγραψε τὴν διαθήκην του, ἥτις ἀπόκειται ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς κοινότητος· δι' αὐτῆς, ὡς φιλόπατρις Ἠπειρώτης, τὴν μικράν του περιουσίαν ἀφῆκεν εἰς ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα τῆς Ἠπείρου καὶ τοὺς συγγενεῖς του, τὴν δὲ βιβλιοθήκην του εἰς τὴν σχολὴν ἐν ᾗ ἐδίδασκεν ὁ Ἀθ. Ψαλλίδας καί τινα βιβλία εἰς τὴν ἱ. μονὴν τῆς μετανοίας του.

Ὁ Γρηγόριος δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἐν τῷ «Ἑλληνομουσείῳ» τοῦ Λιβόρνου καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἱ. ναοῦ μελίρρυτον διδασκαλίαν· συνέγραψε καὶ βιβλία πολύτιμα, τὸ ὁποῖα ὠφέλησαν τοὺς τότε χειμαζο-

---

[1]) Cours de Littérature grecque Moderne 1827.

[2]) Κατάλ. Νεοελλην. Φιλ. μέρος Β', σελ. 145. Σχεδίασμα περὶ τῆς ἐν τῇ Ἑλλην. κλπ. 137.

[3]) Λόγιος Ἑρμῆς 1820, σελ. 482.

[4]) Βλαστοῦ Χιακά, τόμ. Β', σελ. 126.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μένους Ἕλληνας. Τὸ πρῶτον εἶναι «Ἐπιτομὴ Ἱστορίας» εἰς τόμους δύο τῷ 1806 καὶ ἐτυπώθη αὖθις τῷ 1815. Ἡ ἐπιγραφὴ τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς:

«*Ἐπιτομὴ Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, συνερανισθεῖσα μὲν ἐκ διαφόρων συγγραφέων ὑπὸ Γρηγορίου Παλιουρίτου, διδασκάλου τοῦ ἐν Λιβόρνῳ Ἑλληνομουσείου. Προσφωνηθεῖσα δὲ τῇ πανεντίμῳ ἀδελφότητι τῶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ἔκδοσις δευτέρα, ἐπιθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως*, τόμος πρῶτος. Ἐπιστασίᾳ καὶ διορθώσει Σ. Β. ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. 1815».

Τὴν συγγραφὴν ταύτην προσφωνεῖ «τῇ τιμιωτάτῃ καὶ εὐσεβεστάτῃ ἀδελφότητι τῶν ἐν Λιβόρνῳ Ἑλλήνων καὶ ἐμοὶ εὐεργέτιδι». Ἐν ταύτῃ λέγει ὅτι ἡ πνευματικὴ μήτηρ καὶ τροφὸς Ἑλλάς, ἥτις «μήτηρ ἁπάντων ἀνθρώπων ἐνομίζετο καὶ σοφίας οἴκημα ἐκαλεῖτο», ἔπαθε καὶ ἔπεσε διότι «δεινὸς καὶ καυσώδης πνεύσας ἄνεμος ἐκ τῶν ξηροτάτων ἐρήμων πάντα τὰ καλά, ὡς ἄνθη ἐαρινά, κατεξήρανε καὶ τὴν μὲν πηγὴν τῆς σοφίας καὶ τὸν λειμῶνα τῶν ἐν ἀνθρώποις χαρίτων ὀπωροφυλάκιον ἐθνῶν ἐποίησε, τοὺς δὲ υἱοὺς αὐτῆς τῇδε κἀκεῖσε διεσκόρπισε, παρ' ἄλλων μὲν ἄλλοις ζητοῦνται, ὧν αὐτοὶ κληρονόμοι γνήσιοι ἐγεννήθησαν». Καὶ ὁ φιλόπατρις κληρικὸς χαίρει χαρὰν μεγάλην ὅτι ἡ Ἑλλὰς «νῦν πάλιν αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ν' ἀναλάβῃ καὶ τὴν κατοικίαν τούτων (τῶν Μουσῶν) μονιμωτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν νὰ κτίζῃ ἤρξατο καὶ τὰς ἐκ τούτων ἀρετὰς λαμπροτέρας, τηλαυγεστέρας, δαψιλεστέρας ὑπόσχεται». Ἐπαινεῖ δὲ ἔπειτα τὴν ἀδελφότητα διὰ τὰς πολλὰς πρὸς πολλοὺς καὶ πρὸς τὸ Ἔθνος εὐεργεσίας καὶ διότι ἀπέβη «καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος τὸν κατὰ φιλοσοφίαν δρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην βαδίζουσιν, ἧς αἱ πλείους Ἀκαδημίαι εἰσὶ πλήρεις τῶν ὑφ' ὑμῶν τρεφομένων καὶ βοηθουμένων μαθητῶν».

Κατόπιν ἕπεται οἱονεὶ εἰσαγωγή τις «τοῖς ἐντευξομένοις Ἕλλησι καὶ φιλέλλησιν», ἐν ᾗ ἀναπτύσσει γλαφυρῶς περὶ τῶν ὠφελειῶν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις εἶναι ἔνδοξος, τὴν ὁποίαν ὅμως πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀγνοοῦν καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων βιβλίων καὶ διὰ τὴν ὀλίγην χρῆσιν καὶ κατάλληλον διδασκαλίαν ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς πατρίδος. «Ἡ συχνὴ ἀνάγνωσις, λέγει ὁ φιλόπατρις κληρικός, τῶν προγονικῶν κατορθωμάτων καὶ ἀρετῶν, θέλει ἐμφυτεύσῃ εἰς τὰς τρυφερὰς ψυχὰς τῶν παιδίων τὰς γενναίας ἐκείνας γνώμας καὶ τὰ ὑψηλὰ φρονήματα, ἐκ τούτων δὲ ἴσως θέλουν γεννηθῇ *νέοι Θεμιστοκλεῖς, ἄλλοι Ἀριστεῖδαι, ζηλωταὶ τοῦ Θρασυβούλου καὶ μιμηταὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου*».

Ἀποβλέπων κυρίως εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν μετεχειρίσθη γλῶσσαν εὔληπτον καὶ ρέουσαν. «Φράσιν καὶ ὕφος, λέγει, μετεχειρίσθην, ὅσον

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τὸ δυνατὸν τὴν εὐκατάληπτον, μήτε πολλὰ ἑλληνίζουσαν, μήτε βαρβαρίζουσαν, ἀλλ' ἠγωνίσθην διὰ νὰ εἶναι σαφὴς καὶ ἁπλῆ, ὄχι ὅμως καὶ ἀηδὴς διὰ τὰς πεπατημένας λέξεις».

Ἡ Ἐπιτομὴ διῄρηται εἰς τόμους δύο καὶ τμήματα τέσσαρα, φθάνει δὲ μέχρι τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ἡ δευτέρα συγγραφὴ τοῦ Γρηγορίου εἶναι αὕτη.

«*Ἀρχαιολογία Ἑλληνική, ἤτοι Φιλολογικὴ Ἱστορία*, περιέχουσα τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν κτλ. Συνερανισθεισα ἐκ διαφόρων συγγραφέων παρὰ Γρηγορίου ἱερομονάχου Παλιουρίτου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, διδασκάλου τοῦ ἐν Λιβόρνῳ Ἑλληνομουσείου, τὸν τρίτον τόμον ἀποπληροῦσα τῆς ὑπ' αὐτοῦ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας (τόμοι δύο), ἐπιστασίᾳ καὶ διορθώσει Σ. Β. ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. 1815».

Τὴν συγγραφὴν ταύτην προσφωνεῖ «τοῖς τιμιωτάτοις καὶ φιλογενέσι κυρίοις Ἀλεξάνδρῳ Πατρινῷ καὶ Παναγιώτῃ Πάλλῃ τοῖς ἐξ Ἰωαννίνων εὐπατρίδαις». Ἐν τῷ προλόγῳ ἐκφράζει τὴν χαράν του ὅτι «θείᾳ χάριτι αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐξυπνῶσιν ἀπὸ τὸν βαθύτατον τῆς ἀμαθείας λήθαργον, νὰ φροντίζωσι τὰ μέσα τῆς θεραπείας, νὰ ζητῶσι τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἀνάστασίν των καὶ γιγαντιαίως νὰ τρέχωσι τὸ στάδιον εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς προγονικῆς των ἀρετῆς καὶ σοφίας».

Εἰς τὴν ἀνακάλεσιν τῆς σοφίας, λέγει, οἱ Ἰωαννῖται συνετέλεσαν «καὶ ἡ σύστασις πρῶτον τοῦ Σχολείου Γκιούμα . . . . . κατέστησε τὰ Ἰωάννινα εἰς τοὺς περασμένους δύο αἰῶνας *νέας Ἀθήνας*», ἀλλὰ τώρα τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων «φαίνεται ὅτι ἀπέκαμον καὶ σχεδὸν ὡς ἄκαρπα θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς». Οὕτω δὲ ἐξετάζει ὁ φιλόμουσος κληρικὸς τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς τῶν σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ μέσα τῆς τούτων ἀνορθώσεως, διότι ἤκμασαν ὡς μέγισται αἱ σχολαί, ὡς ὁμολογοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἀπὸ Νικαίας Πατριάρχης Καλλίνικος, ὅστις λέγει ὅτι τῶν Καπλανῶν καὶ Ζωσιμαδῶν ἡ καλλιτόκος πατρὶς «διὰ τοσούτων ἐτῶν οὐ μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν περίοικον περιηύγασε καὶ λαμπροὺς ἀνέδειξε φωταγωγοὺς καὶ διδασκάλους, οἷον Μελετίους, Βησσαρίωνας, Μεθοδίους, Κλήμεντας, Σουγδουρίδας, Μπαλάνους καὶ ἐν τοιούτοις καιροῖς μητρόπολιν πάσης μαθήσεως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἀνέδειξεν» [1], ἀλλ' ἤρξαντο νὰ καταπίπτωσι κυρίως ἕνεκα τῶν σφοδρῶν ἐρίδων τῶν δύο σχολῶν, τῆς Μπαλανείου καὶ Καπλανείου σχολῆς. Ὁ Γρηγό-

[1]) Συστατικὰ γράμματα τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Πατριαρχικῆς Σχολῆς τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μαθημάτων τῆς τε πατρῴας γλώσσης καὶ τῶν ξένων διαλέκτων. Ἐν Βιέννῃ 1806, σελ. 23—24.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ριος λέγει ὅτι τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς ἦσαν ἡ ἔλλειψις μεθόδου καὶ τάξεως. Τάξιν δὲ καὶ μέθοδον ἐννοεῖ «τῶν δύο Σχολῶν τὴν ἕνωσιν, αὐτὴν τῶν διδασκάλων τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ πρὸς ἀλλήλους βοήθειαν, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ ἐπίδοσις καὶ προκοπὴ τῶν μαθητῶν καὶ πᾶσα ὠφέλεια εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Τάξιν καὶ μέθοδον ἐννοεῖ «αὐτῶν τῶν διδασκάλων τὸν προσήκοντα ἀριθμὸν καὶ τὸ ἴδιον ἑκάστῳ ἔργον πρὸς παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν». Πρέπει εἰς τὸ σχολεῖον νὰ εἶναι ἐξ τοὐλάχιστον διδάσκαλοι, νὰ συνέρχωνται δὲ ἅπαξ τοῦ ἔτους, «οἱ ἐπίτροποι τῶν σχολείων, οἱ προεστῶτες καὶ ὁ κλεινὸς αὐτῆς Ἱεράρχης[1] διὰ νὰ κάμωσιν ἐξέτασιν καὶ ἐπιθεώρησιν τῶν μαθητῶν. Τότε δύνανται νὰ ἐκφωνῶνται ρητορικοὶ λόγοι καὶ μελέται εἰς θέματα διδόμενα πρότερον ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ νὰ ἀπονέμωνται δῶρα καὶ βραβεῖα εἰς τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ χρηστοὺς μαθητάς[2]. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ δίδωνται μισθοὶ εἰς τοὺς μαθητάς· τοὐναντίον οἱ διδάσκαλοι δέον νὰ πληρώνωνται καλῶς, οὕτω θὰ ἐργάζωνται μετὰ περισσοτέρου ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως. «Διδασκάλων λοιπὸν ἔχουσι χρείαν, λέγει, καὶ τὰ Σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων καὶ διδασκάλων καὶ τούτων σοφῶν καὶ δοκίμων καὶ ὄχι τοιούτων, οἵτινες μόλις ἐννοοῦσι τοὺς τόμους τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Οὕτω μόνον δύνανται καὶ αὖθις νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ νὰ ὑπερέχωσι τῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐνῷ «ἤδη τὰ Σχολεῖα τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Χίου, τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλων πόλεων φαίνεται ὅτι ἐκάλυψαν ἐκεῖνα τῶν Ἰωαννίνων», ἐνῷ αὐτὰ «πεπλουτισμένα ὄντα ἀπὸ τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλάνων τὴν γενναιότητα, ἔπρεπε οὐ μόνον νὰ ἐπέχωσι τὸν πρῶτον τύπον πάντων ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ὡς κανὼν καὶ στάθμη νὰ εἶναι εἰς αὐτά».

Κατόπιν ἀναπτύσσει ὅτι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς σοφίας ἀπαιτεῖται ἡ συγγραφὴ καὶ ἔκδοσις ἐπωφελῶν καὶ ἀναγκαίων βιβλίων. Χαίρει δὲ ὅτι «ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος (ΙΘ΄) ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὁ σκοπὸς ἄρχησε νὰ διευθύνηται πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν ὁμογενῶν, οἱ σο-

---

[1]) Ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν συνδρομητῶν τοῦ βιβλίου, Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἦτο ὁ Γαβριήλ, Ἰωαννίτης, ὅστις εἶχεν Ἐπισκόπους τὸν Βενδίτζης Ἱερόθεον ἐκ Ζαγορᾶς, τὸν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Θεοδόσιον, τὸν Δρυϊνουπόλεως καὶ Χειμάρρας Γαβριήλ. Ἡγούμενος δὲ τῆς ἱ. μονῆς Παλιούρων ἦτο ὁ Χρύσανθος.

[2]) Κυρίως οἱ διδάσκαλοι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων ἀπήγγελλον λόγους. Οὕτω τῇ 1ῃ 7βρίου 1814 ὁ Κ. Κούμας ἀπήγγειλεν ἐνθρονιστικὸν καὶ ἐναρκτήριον λόγον ἐν τῇ Πατριαρχικῇ τοῦ Γένους Ἀκαδημίᾳ. (Κούμα. Ἱστορ. ἀνθρωπ πράξ. τόμ. ΙΒ', σελ. 592). Καὶ πρὸ τοῦ Κούμα διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ προσεφώνουν τοὺς πατριάρχας καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἐν ἡμέραις ἱερῶν ἑορτῶν. Ἔχουσι δὲ ἐκδοθῇ ἐναρκτήριοι λόγοι Δαυΐδ, τοῦ διδασκάλου τῆς γαλλικῆς ἐν Χίῳ, καὶ τοῦ Γεωρ. Γενναδίου, ὡς καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων, δημοσιευθέντες ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Φιλολ. Σωζομένων καὶ ἐκφωνηθέντες ἐν τῷ Φιλολ. Γυμνασίῳ τῆς Σμύρνης.

φοὶ καὶ σπουδαῖοι μὲ τοὺς πόνους καὶ συγγραφάς, οἱ πλούσιοι καὶ ἔμποροι μὲ τὰς ἀφθόνους δαπάνας εἰς τὴν σύστασιν κοινῶν σχολείων, καὶ μὲ τὰς συνδρομὰς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων βιβλίων, ὅλοι, λέγω, μὲ ἀμίμητον ζῆλον συντρέχουσιν εἰς τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν ἐπανόρθωσιν».

Τελευτῶν συνίστησιν εἰς τοὺς γράφοντας νὰ μιμῶνται τοὺς εὐδοκίμους τῶν συγγραφέων «ἀποφεύγοντες τόσον τὰς ἀλλογενεῖς καὶ ξένας φωνάς, ὅσον καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τὰς περιπεπλεγμένας καὶ γριφώδεις συντάξεις καὶ περιόδους καὶ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ κανονισθῇ καὶ νὰ διορθωθῇ τοῦ Γένους ἡ κοινὴ γλῶσσα» [1].

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἐξ Ἰωαννίνων κληρικὸς Γρηγόριος Παλιουρίτης. Ἦτο ἐκ τῶν λογιωτέρων καὶ ἱκανωτέρων κληρικῶν καὶ διδασκάλων τῆς δούλης Ἑλλάδος, οἵτινες ἠγωνίσαντο γενναίως διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ συγγραφῶν κατὰ τοῦ σκότους τῆς ἀμαθίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ χειμαζομένου καὶ δουλεύοντος Ἔθνους.

---

[1]) Ἡ ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας Ἑλληνικὴ κοινότης, ἥτις ἤκμασε σπουδαίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰργάσθη ὡς διδάσκαλος ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης, δυστυχῶς σὺν τῷ χρόνῳ παρήκμασε καὶ κατέπεσεν. Ἤδη ὑπάρχουσιν ὀλίγαι μόνον ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, περὶ τὰς δέκα, καὶ διατηρεῖται ὁ ἱερὸς ναός, ὅστις ἀποδεικνύει τὸν πάλαι πλοῦτον τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος. Ἀτυχῶς, πλὴν αὐτῆς καὶ ἄλλαι ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ Ἑλληνικαὶ κοινότητες παρακμάζουν. Οἱ Ἕλληνες εἶναι φύσει φιλαπόδημοι, ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τῆς δουλείας ἦσαν περισσότερον διότι ἠναγκάζοντο νὰ φεύγωσιν εἰς ἐλευθέρας χώρας. Οἱ Ἰωαννῖται, ὡς λέγει ὁ Κούμας (Ἱστορ Ἀνθρωπ. πράξ. τόμ. ΙΒ', σελ. 552), «ἤρχισαν νὰ διαπρέπωσι μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐμπορίας Συστήσαντες οἴκους ἐμπορικοὺς εἰς Βενετίαν καὶ Μόσκαν ἀνέδειξαν τὴν πόλιν των περίβλεπτον μὲ τὰ καλῶς ἐξοδευόμενα πλούτη των. Οἱ Ζαγορῖται, Μετσοβῖται καὶ πολλοὶ Θεσσαλοὶ καὶ Μακεδόνες ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμά των».

Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ κοινότητες παρήκμασαν καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξαφανίζονται. Οἱ φιλογενεῖς Ἕλληνες προσεπάθουν νὰ συγκρατήσουν τοὺς ὁμογενεῖς διὰ τοῦ ὀρθοδόξου ναοῦ καὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων. Ἤδη αὐτὸς ὁ Κούμας διεκτραγωδεῖ τὴν κατάστασιν, διότι οἱ νέοι κατεφρόνουν τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι δύναμις ἠθικὴ καὶ ἐθνικὴ καὶ ὁ ἀρνούμενος τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἀποβαίνει ἢ κοσμοπολίτης ἢ ἀποβάλλει καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικότητα. Καὶ ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» κατὰ τὸ 1817 ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Ὀδησσοῦ, ὅτι, χωρὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἀνεπαισθήτως οἱ νέοι θὰ λησμονήσουν τὴν μητρικὴν γλῶσσαν καὶ «τότε ἐχάθη τὸ Γένος τὸ ὁποῖον εὔκολα γίνεται ὅταν μάλιστα συνδιαιτῶνται μὲ τοὺς ὁμοθρήσκους».

Εἰς τὴν ἀποφύλισιν τῶν Ἑλλήνων ἓν τε τῇ Δύσει καὶ ἀλλαχοῦ ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος συντελεῖ κυρίως ἡ τάσις πρὸς εὐζωΐαν καὶ ὁ κακὸς ἐννοούμενος κοσμοπολιτισμός, ἡ ξενολατρεία μετὰ ἀρνησιπατρίας· «πατρὶς ἵν' ἄν τις εὖ πράττῃ». Τὸ κακὸν δὲ τοῦτο ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως αὐξάνει καὶ ἐν τῇ Ἀμερικῇ ὅπου εὐκολώτερον οἱ ἀποδημοῦντες ἀφομοιοῦνται ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

ΣΥΛΛΕΧΘΕΝΤΑ ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Β' Γυμνασίῳ Ἰωαννίνων.

Ἡ Ἑλλάδα, ἀρχαία παντοτεινή.
Μὰ κοίτα καὶ τὴ βρίσκεις
τοῦ νέου μεσ' τὸ περπάτημα
τὴ δύναμι τοῦ ἀρχαίου.

Παλαμᾶς, «Βωμοί».

Ἓν τῶν ποικίλων εἰδῶν τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως εἶναι καὶ τὰ *«τραγούδια τοῦ ἀγερμοῦ»* ἢ τὰ *«ἀγυρτικὰ τραγούδια»*. Ὁ Fauriel[1] εἰς τὰ ἀξιόλογα προλεγόμενά του τὰ προτασσόμενα τῆς διτόμου συλλογῆς του τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν γράφει περὶ αὐτῶν τὰ ἑξῆς:

«Τὰ τραγούδια τοῦ ἀγερμοῦ, τὰ ὁποῖα εἰς τακτὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους τραγουδοῦν ὅμιλοι παίδων, περιερχόμενοι ἀπὸ θύρας εἰς θύραν πρὸς συλλογὴν μικρῶν φιλοδωρημάτων εἰς εἴδη ἢ κερμάτια, στενὴν ἔχουν συνάφειαν πρὸς συνηθείας τῆς ἀρχαίας λατρείας· διότι εἶναι κατάδηλος ἡ συγγένειά των πρὸς τ' ἀρχαῖα ἔθιμα τῆς εἰρεσιώνης, τοῦ κορωνίσματος, τοῦ χελιδονίσματος. Καὶ δὲν ἔχουν μόνον τὸ θέμα ὅμοιον τὰ τραγούδια ταῦτα πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἀρχαῖα, ἀλλὰ ἔχουν ὁμοίαν καὶ τὴν σύνθεσιν καθὼς καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἐκφραζομένων συναισθημάτων καὶ νοημάτων. Καὶ τὰ ἀρχαῖα, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, τὰ αὐτὰ ἐγκώμια ἀποτείνουν τὰς αὐτὰς εὐχὰς εὔχονται ὑπὲρ ἐκείνου τὸν ὁποῖον παρακαλοῦν. Καὶ ἂν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἡ διατύπωσις τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν εὐχῶν ἔχει μεγαλυτέραν χάριν, φυσικότητα καὶ ἁπλότητα τῶν σημερινῶν, ὅμως ὁ τρόπος δύναται νὰ θεωρηθῇ ζωηρότερος, πρωτοτυπώτερος καὶ τρυφερώτερος».

Οὕτως ἡ ὁμοιότης τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ ἀγερμοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα τοιαῦτα εἶναι πολλάκις ἀξιοσημείωτος. Ὁ Passow (σ. 316) δημοσιεύει τὸ κατωτέρω τραγούδι τοῦ ἀγερμοῦ τῆς Θεσσαλίας, ὅπερ ὄχι μόνον κατ' ἔννοιαν, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ κατὰ λέξιν ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἔναντι αὐτοῦ ἀρχαῖον χελιδόνισμα, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Η΄ 60) διασωθέν[2].

---

[1]) *C. Fauriel.* Chants populaires de la Grèce Moderne. τόμ. I. σ. XXVIII καὶ σ. CIX.

[2]) Ἰδὲ σχετικῶς Ἕλλην. Λαογραφία ὑπὸ *Στίλ. Κυριακίδου* μέρος α΄ σ. 33.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Passow	***Ἀθήναιος***
Ἦρθε ἤρθε χελιδόνα,	Ἦλθ' ἦλθε χελιδὼν
ἤρθε κ' ἄλλη μελιηδόνα,	καλὰς ὥρας ἄγουσα
κάθισε καὶ λάλησε	καλοὺς ἐνιαυτούς,
καὶ γλυκὰ κελάδησε.	ἐπὶ γαστέρι λευκά,
. . . . .	ἐπὶ νῶτα μέλαινα.
. . . . .	
20. Σὺ καλὴ νοικοκυρὰ	Παλάθαν σὺ προκύκλει
ἔμπα στὸ κελάρι σου,	ἐκ πίονος οἴκου
φέρ' αὐγὰ περδικωτὰ	οἴνου τε δέπαστρον
καὶ πουλιὰ σαρακοστά,	τυρῶν τε κάνυστρον.
φέρε καὶ μιὰ κουλουρίτσα.	Καὶ πύρνα ἁ χελιδὼν
	καὶ λεκιθίταν
	οὐκ ἀπωθεῖται.

Τὰ τραγούδια τοῦ ἀγερμοῦ ἀπαντοῦν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας, δηλ. Κάλαντα, Κόλεντα ἢ Κόλεντας, Καλήμερα, Φῶτα, Λάζαρος, Εὐαγγελισμός, Ἅη-Γιώργης, Μάης, Περπεριὰ (Θεσσαλία) ἢ Πεππερίτσα (Ἤπειρος) ἢ Περπεροῦσα (Χαλκιδικὴ) ἢ Μπαρμπαροῦσα (Ἀκαρνανία). Τὰ πλέον ὅμως διαδεδομένα εἶναι τὰ Κάλαντα, ὧν ἡ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαίων ὅθεν παρέλαβον τὸ ἔθιμον οἱ Βυζαντινοί, ὡς μαρτυρεῖ Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ἐν τῷ «περὶ Καλανδῶν Νόνων καὶ Εἰδῶν» πονήματί του [1].

Ἐν Ἠπείρῳ δὲν ἀπαντᾷ ἡ λέξις Κάλαντα. Μόνον εἴς τινα χωρία τοῦ Ζαγορίου ἀπαντῶμεν τὴν λέξιν «*Κόλιντα*», ἀναφερομένην εἰς ἔθιμον τῶν Χριστουγέννων, καθ' ὃ τὰ παιδιὰ περιερχόμενα τὰς οἰκίας πρὸς συλλογὴν φιλοδωρημάτων τραγουδοῦν [2].

Κόλιντα μέλιντα
νόμ βάβω κλοῦρα
κοτσιλάω τὴ θύρα
καὶ τὴν παραθύρα
ξείδι στὸ βαρέλι σου
καὶ στὸ κολοκύθι σου.

---

[1]) Καὶ παρὰ τοῖς μετέπειτα Βυζαντινοῖς χρόνοις εὑρίσκομεν τὸ ἔθιμον τῶν Καλάνδων ὑπὸ τὴν σημερινὴν μάλιστα μορφήν. Δύο τοιαῦτα ἐδημοσίευσεν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἱεροσολύμων ὁ *Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεὺς* (Λαογ. Πολ. τ. Α', σ. 564).

[2]) Ἐν σχέσει μὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἰδὲ πλείονα εἰς Λαογραφικὰ ἐκ Μακεδονίας ὑπὸ *Γερ. Καψάλη* (Λαογ. Πολ. τ. ς' σ. 468).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὸ εὐρύτερον διαδεδομένον ἐκ τῶν ἐθίμων τούτων ἐν Ἠπείρῳ εἶναι ὁ «*Λάζαρος*». Κατωτέρω περιγράφεται τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὡς γίνεται εἰς τὴν πατρίδα μου Χουλιαράδες, χωρίον κείμενον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου.

Τὸ Σάββατον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ «*θὰ πᾶνε στὸ λάζαρο*», διὸ καὶ «*λαζαρούδια*» καλοῦνται τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰ παιδιὰ τὰ διεξάγοντα τὸ ἔθιμον τοῦτο. Ἀπὸ ἡμερῶν ἑτοιμάζουν σανίδα διαστάσεων 0,20×0,40 περίπου, εἰς τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας ἀνοίγουν 4 ἢ 6 ὀπὰς ἀφ' ὧν προσδένουν «*κύπρους*» δηλ. κωδωνίσκους ὀρειχαλκίνους διαφόρου μεγέθους καὶ ἤχου, εἰς δὲ τὴν συνάντησιν τῶν διαγωνίων «*τρύπαν*», ἐφ' ἧς προσαρμόζουν «*τὸ σκόπ*», δηλ. ῥάβδον ἵνα στηρίζεται ἡ σανὶς ἐπ' αὐτῆς. Τὴν προηγουμένην τοῦ Σαββάτου «*τὰ λαζαρούδια*» «*θὰ στολίσουν τὸν λάζαρο*». Δηλαδὴ θὰ στολίσουν δι' ἀνθέων τῆς ἐποχῆς τὴν ἀναφερθεῖσαν σανίδα καὶ τὸ καλάθι τὸ προωρισμένον διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν αὐγῶν, δι' ὧν φιλοδωροῦνται.

Μόλις ξημερώσῃ, τὰ παιδιὰ «*βγαίνουν στὸ λάζαρο*» περιτρέχοντα τὰς οἰκίας καὶ ᾄδοντα τὰ κατωτέρω τραγούδια, ὧν ἕκαστον ἀμείβεται δι' ἑνὸς αὐγοῦ, ἐξαιρέσει τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ἀμείβεται λόγῳ τῆς ἐκτάσεώς του διὰ δύο[1].

Ὁ ἦχος τοῦ τραγουδιοῦ συνυδεύεται ὑπὸ τοῦ ῥυθμικοῦ τοιούτου τῶν κύπρων, κινουμένης τῆς σανίδος ἐπὶ τοῦ βαστάζοντος αὐτὴν «*σκοπιοῦ*» ἐν ῥυθμῷ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὀπίσω.

Στὸ Χουλιαράδες τὰ παιδιὰ «*βγαίνουν στὸ λάζαρο*» ἀνὰ δύο. Εἰς ἄλλα χωρία, λ. χ. εἰς τὴν Πράμαντα, βγαίνουν καθ' ὁμάδας ἢ καὶ ὅλα ὁμοῦ. Ἐκ τῶν δύο παιδιῶν τὸ ἕνα, τὸ καλύτερον πάντοτε, κρατεῖ τὰ κύπρα, τὸ δὲ ἄλλο τὸ καλάθι. Τὸ τραγοῦδι ᾄδεται κατὰ στίχον καὶ ἀμοιβαδὸν ἀρχομένου πάντοτε τοῦ κρατοῦντος τὰ κύπρα καὶ ὑπηχοῦντος τοῦ ἑτέρου.

Τὸ μέλος τοῦ τραγουδιοῦ ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα χωρία, ἀλλὰ παντοχοῦ ὅμως τὸ μοτίβο εἶναι τὸ αὐτό. Εἰς τοὺς Χουλιαράδες τραγουδοῦνται οὕτως[2]:

---

[1]) Εἰς τινα χωρία τῆς Ἠπείρου, ὡς λ. χ εἰς Λιγγιάδες, τὸ ἔθιμον τοῦτο γίνεται τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μεταχειρίζονται δὲ ἀντὶ «κύπρων» σιδηρᾶ «κουδούνια» κρατούμενα ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν παιδιῶν. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τὰ βλαχόφωνα χωριὰ τῆς Θεσσαλίας (ἰδὲ Β. Βήκα. Ἔθιμα παρὰ τοῖς Βλαχοφώνοις. Λαογ. Πολ. τ. Ϛ' σ. 175).

[2]) Μελοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ κ. *Χρ. Βρυωνίδου* ἀποφοίτου τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν διεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ κ. *Μ. Νικολάου*, Μουσικοδιδασκάλου ἐν Ἰωαννίνοις.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΩΡΕΑ
ΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

Α΄ τρόπος.

Ἀργὰ

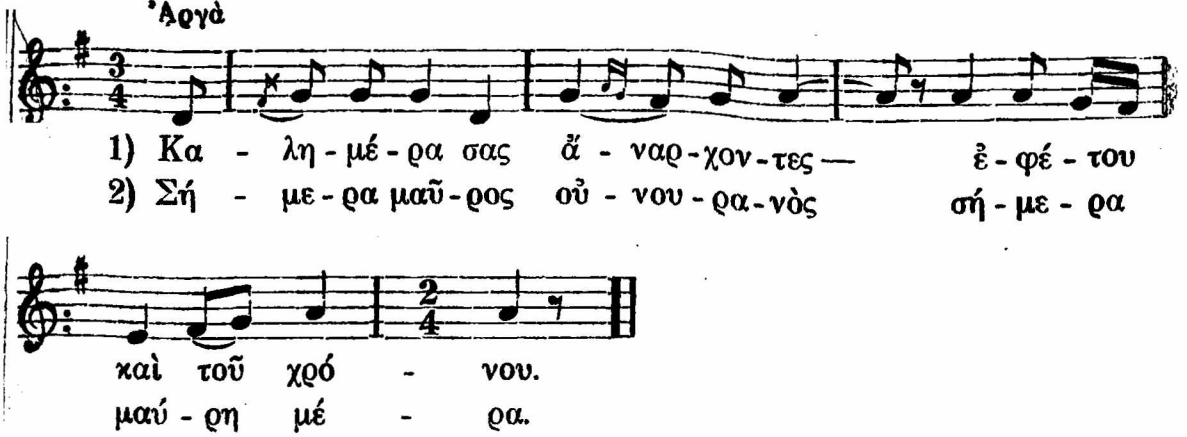

Β΄ τρόπος.

Μετρίως

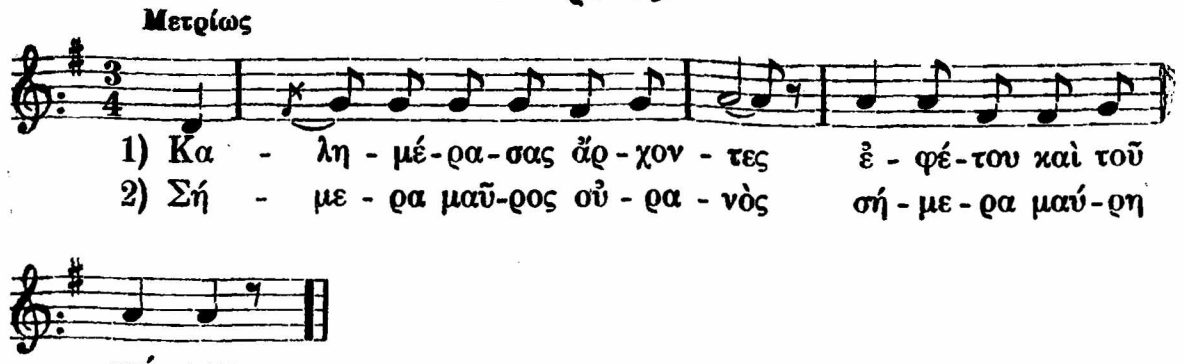

Γ΄ τρόπος.

Γοργὰ

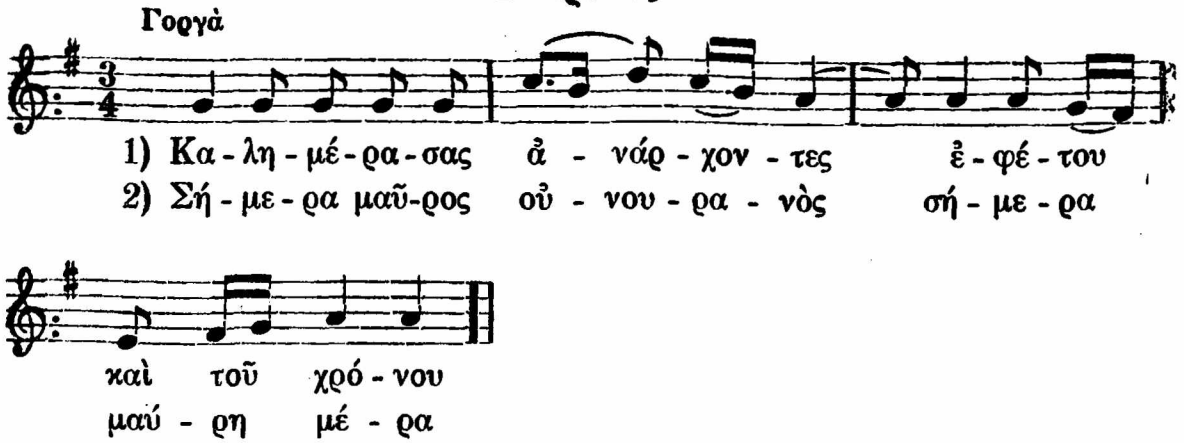

Οἱ δύο πρῶτοι τρόποι καὶ ἰδίως ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, τραγουδοῦνται εἰς τοὺς ἐπισήμους καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ χωριοῦ καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ δώσουν ἱκανὰ φιλοδωρήματα. Ὁ τρίτος τρόπος τραγουδεῖται, ὅταν τὰ παιδιὰ ἐννοήσουν, ὅτι ἡ σπιτονοικοκυρὰ δὲν πρόκειται νὰ ἀνταμείψῃ ἐπαρκῶς τὸ τραγούδι των καὶ ὅταν ἐπίσης βιάζωνται νὰ τελειώσουν.

Ὅταν πλέον νυχτώσῃ καὶ παύσῃ ἡ περιοδεία, τὰ παιδιὰ μοιράζονται

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τὰ συναχθέντα φιλοδωρήματα καὶ ἀποχωρίζονται μὲ τὴν εὐχὴν «*κι τ' χρόν*».

Διὰ τὴν καταγραφὴν τῶν τραγουδιῶν ἠκολούθησα τὸ αὐτὸ σύστημα, ὅπερ ἠκολούθησα καὶ διὰ τὴν καταγραφὴν τῶν Ἠπερωτικῶν αἰνιγμάτων τῶν δημοσιευθέντων ἐν τοῖς «Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» (τόμ. Α' σ. 158 καὶ 313).

Περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου σχετικὰ δύναταί τις νὰ ἀνεύρῃ εἰς τὰς πραγματείας τῶν Ἀναστασιάδου, Λουκοπούλου, Σταματέλλου καὶ Χριστοβασίλη, τὰς σημειουμένας ἐν τῷ κατωτέρω βραχυγραφικῷ πίνακι.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ, ΕΙΣ Α ΠΑΡΑΠΕΜΠΟΝΤΑΙ ΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ

Ἀθανασιάδης = Ἡ ἑορτὴ τοῦ Λαζάρου ἐν Δραγαρίῳ (Λαογ. Πολ. τ. Ε' σ. 403), ὑπὸ Θ. Ἀθανασιάδου 1915.

Ἀραβαντινὸς = Συλλογὴ δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου, ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἀθῆναι 1880.

Γάγαρης = Δωδώνη, Ἠπερωτικὸν ἡμερολόγιον τ. Β', ὑπὸ Γ. Γάγαρη, Ἀθῆναι 1896.

Διαμαντάρας = Ἄσματα δημοτικὰ Καστελλοριζίων, ὑπὸ Ἀχ. Διαμαντάρα. Δελτίον Ἐθνολ. καὶ Ἱστορ. ἑταιρίας τ. Δ' 1895.

Ἐκλ. Πολίτου = Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλην. λαοῦ, ὑπὸ Ν. Πολίτου, Ἀθῆναι 1914.

Ζαμπέλιος = Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ Σ. Ζαμπελίου, Κέρκυρα 1852.

Καμπούρογλου = Ἱστορία Ἀθηναίων, ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου τ. Α', Ἀθῆναι 1889.

Κυπριακὰ = Κυπριακά, ὑπὸ Α. Σακελλαρίου τ. Β', Ἀθῆναι 1891.

Λαμπράκης = Τραγούδια τῶν Τζουμέρκων, ὑπὸ Χρ. Λαμπράκη, (Λαογ. Πολ. τ. Ε') 1915.

Λαογ. Πολ. = Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρίας, ὑπὸ Ν. Πολίτου, Ἀθῆναι 1909 κ. ἑ. τ. Α' κ. ἑ.

Λαογ. Κυρ. = Ἑλληνικὴ λαογραφία, ὑπὸ Στ. Κυριακίδου. Μέρος Α', Ἀθῆναι 1923.

Λελέκου Ἐπιδ. = Ἐπιδόρπιον, ὑπὸ Μ. Λελέκου, Ἀθῆναι 1878.

Legrand. = Recueil de chants populaires grecs, par Em. Legrand, Paris 1873.

Λουκόπουλος = Λαογραφικὰ σύμμικτα Μακεδονίας, ὑπὸ Δ. Λουκοπούλου, (Λαογ. Πολ. τ. Ϛ') 1917.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μελέται Πολ. = Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλλην. λαοῦ. Παραδόσεις, Ἀθῆναι 1904.

Marcellus = Chants du peuple en Grèce, par Comte M. de Marcellus, Paris 1851.

Πίτσος = Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης Τσαμαντᾶ. Ἀθῆναι 1926.

Πασπάτης = Μελέτη περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων ἐν περιοδικῷ «Πανδώρᾳ» τ. Η΄ ἀρ. 217, 241, 285, 309. (Ὁ ἴδιος ἔγραψε καὶ γαλλιστὶ μελέτην περὶ Ἀτσιγγάνων).

Passow = A. Passow. Τραγούδια Ρωμέϊκα. Carmina popularia Greciae recentioris, Lipsiae 1860.

Σαμιακὰ = Σαμιακά, ὑπὸ Ε. Σταματιάδου τ. Ε΄, Σάμος 1887.

Σταματέλλος = Συλλογὴ τῶν ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Λευκαδίου λαοῦ (Περιοδικὸν Φιλ. Συλλόγου Κων/πόλεως τ. Η΄ σελ. 402) 1874.

Tommaseo = N. Tommaseo. Canti popolari Corci, Illirici, Greci. Toscani (τομ. 4· τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὸν Γ΄ τόμον), Βενετία 1842.

Fauriel = Chans populaires de la Grèce Moderne, par C. Fauriel, Paris 1824—25.

Χασιώτης = Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον δημοτικῶν ᾀσμάτων, ὑπὸ Γ. Χ. Χασιώτου, Ἀθῆναι 1866.

Χιακὰ = Χιακὰ Ἀνάλεκτα κλπ. ὑπὸ Κ. Κανελλάκη, Ἀθῆναι 1890.

Χριστοβασίλης = Αἱ ψάλτριαι τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὑπὸ Χ. Χριστοβασίλη (Εἰκον. Ἡμερ. Ἑστίας 1891).

1. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Λαζάρου.

Καλημέρα σας ἄρχοντες κ᾽ ἐφέτο καὶ τοῦ χρόνου
μὲ τὴ Λαμπρή, τὴν Πασκαλιά, μὲ τὸν καλὸ τὸ λόγο·
Σήμερα ἦρθε ὁ Λάζαρος, ἦρθαν καὶ τὰ Βαΐα
ἦρθε δεσποτικὴ γιορτὴ μεγάλη καὶ ἁγία.
Σήμερα κλαῖν τὸ Λάζαρο ἡ Μάρθα κ᾽ ἡ Μαρία,
π᾽ ἀρρώστησε καὶ πέθανε στὴμ πόλι Βηθανία.
Καὶ ὁ Χριστὸς σᾶν τάηκουσε τρέχει στὴ Βηθανία.
Μικροὶ μεγάλοι ἔτρεχαν ἀπὸ μπροστὰ καὶ πίσω.
Μὲ τὴ φωνή του ὁ Χριστὸς τὸ Λάζαρο φωνάζει

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

10. κι' ὁ Λάζαρος σᾶν τάηκουσε σηκώθηκ' ἀπὸ τὸν τάφο.
Σαράντα χρόνους ἔζησε ποτέ του νὰ γελάσῃ
θυμότανε τὴν Κόλασι τὸν φοβερὸ τὸν Ἅδη.
Μὲ τ' ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδᾶτα [1].

[Παραλλαγαί: Σταματέλος σ. 402. Λαογ. Πολ. τ. Ε' σ. 381 (Μάνης). Χριστοβασίλης σ. 106. Χασιώτης σ. 38, Νῖτσος σ. 148].

Ἕτερον (Παλαιοχωρίου - Σεράκου) [2].

1. Σήμερα εἶν' ἡ ἔγερσι, σήμερα τοῦ Λαζάρου.
Γιὰ σηκωθῆτε χριστιανοί, γιὰ σηκωθῆτε ἀδέρφια,
στὴν ἐκκλησιὰ νὰ τρέξετε νὰ ἰδῆτε μέγια θιάμα
νὰ ἰδῆτε καὶ τὸ Λάζαρο μαζὶ μὲ τὴ Μαρία.
5. π' ἀρρώστησε καὶ πέθανε στὴμ πόλι Βηθανία.
Καὶ ὁ Χριστὸς ἀπέρασε καὶ τοὺς καλημεράει.
— Καλὴ μέρά σου Μάρθα μου.—Καλῶς τὸν ξένο ποὖρθε.
— Μάρθά μ' τὸ ποὖν' ὁ Λάζαρος, τὸ ποὖνε κι' ἀδερφός σου;
—Ὁ Λάζαρος ἀπέθαθε ἐδῶ καὶ τρεῖς ἡμέρες.
10. — Γιὰ δείξτε μου τὸ μνῆμά του, γιὰ δείξτε μου τὸν τάφο.
Καὶ τοὔδειξαν τὸ μνῆμά του καὶ τοὔδειξαν τὸν τάφο.
Καὶ ὁ Χριστὸς ἐδάκρυσε στὸν οὐρανὸ κοιτάει.
— Γιὰ ἔβγα, ἔβγα Λάζαρε ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο.
Κι' ὁ Λάζαρος σηκώθηκε ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο.
15. — Γιὰ πές μας, πές μρς Λάζαρε τί 'δες στὸν κάτω κόσμο.
— Εἶδα φόβους, εἶδα τρόμους, εἶδα βάρσανα καὶ πόνους.

Ἕτερον (Δοβιζδιάνων) [3]. Τὸ Καληώρα σας.

1. Καληώρα σας καλὴ βραδειά σας
καλῶς σας ηὕραμεν τὴν ἀφεντιά σας.
Ἂν ὁρίζετε νὰ σᾶς εἰποῦμε
ἀπὸ τὸ Λάζαρο ποῦ τραγουδοῦμε.

---

[1]) Ὁ στίχος οὗτος ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸ τέλος ἑκάστου τραγουδιοῦ.

Σημ. Στιχ. 2. καλὸς λόγος καλεῖται ἐνταῦθα ἡ χαιρετιστήριος προσφώνησις «Χριστὸς ἀνέστη» ἡ χρησιμοποιουμένη ὡς τοιαύτη ἐν Ἠπείρῳ ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Ἀναλήψεως (βλ. Σταματιάδου Σαμιακὰ τ. Ε' σ. 237).

[2]) Ἡ παραλλαγὴ αὕτη ἐστάλη ὑπὸ τοῦ κ. *Χαρ. Μελᾶ*, δημοδιδασκάλου Παλαιοχωρίου - Σεράκου.

[3]) Ἡ παραλλαγὴ αὕτη ὡς καὶ ὅλαι αἱ ἐκ Δοβιζδιάνων προερχόμεναι καὶ δημοσιευόμεναι ἐφεξῆς ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ δημοδιδασκάλου κ. *Χρ. Μπαρμπούτη*.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἤρθ' ὁ Λάζαρος ἤρθαν τὰ Βάγια,
ἦρθε γιορτὴ ποῦ εἶναι ἅγια.
Ἤρθ' ὁ Λάζαρος ἀπ' τὴ Βηθανία
μαζὶ μ' τὴ Μάνθα του καὶ τὴ Μαρία.
— Μάνθα μου ποῦνε ὁ Λάζαρός σου;
— Μανθα μου ποῦνε ὁ ἀδερφός σου;
— Ποῦνε ὁ φίλος μου ὁ ἀγαπημένος!
— Μὲ τοὺς νεκροὺς ἀνταμωμένος;
Ὅλοι ἔτρεξαν νὰ πᾶν νὰ ἰδοῦνε,
καὶ κεῖ στὸν τάφο του νὰ λυπηθοῦνε.
Ὅλοι ἔρριχναν κλαρούδια βάγια
καὶ τὰ μικρὰ τῶν Ὀβραίων ἀκόμα.
Χριστέ μο παντοδύναμε, Χριστέ μο δοξασμένε,
τ' εἶν τοῦτο θάμμα πὄδειξες ἐδῶ στὴ Γαλλιλαία,
ποὺ ἀναστήθ' κ' ὁ Λάζαρος καὶ γίγκε μεγάλη χρέα (;)
Τὰ ποδαράκια του στὴ γῆς θαμμένα
καὶ τὰ χειράκια του σταυροδεμένα.
Τὸ βελόνι του σὰν Ἥλιος λέμπει.
τὸ κοντύλι του τρεῖς ἅγιος γράφει.
Γράφει τὸν ἅγιον Θόδωρον καὶ τὸν ἅγιον Δημήτρη,
Γράφει καὶ τὸν ἅγιον Ταξίαρχον γιὰ νὰ μᾶς ἠβοηθάῃ.

Ἕτερον (τοῦ Ζαγορίου)

Σήμερα ἔρχετ' ὁ Χριστός, ὁ ἐπουράνιος Θεός.
Μέσ' στὴν πόλι Βηθανία Μάρθα κλαίει καὶ Μαρία,
Λάζαρο τὸν ἀδερφό τους, τὸν γλυκὸ καὶ γκαρδιακό τους.
Τρεῖς μεροῦλες τὴν θρηνοῦσαν καὶ τὸν ἐμοιργιολογοῦσαν.
Καὶ τὴ μέρα τὴν τετάρτη κίνησ' ὁ Χριστὸς γιὰ νἄρθῃ.
Καὶ ἐβγῆκεν ἡ Μαρία, ὄξ' ἀπὸ τὴ Βηθανία,
Καὶ μπροστά του γονατίζει καὶ τὰ πόδια του φιλεῖ.
—«Ἂν ἦσο ἐδῶ Χριστέ μου, δὲν θὰ πέθνησκε Θεέ μου
Λάζαρος ὁ ἀδελφός μου, ὁ γλυκὸς καὶ γκαρδιακός μου.
Μὰ καὶ τώρα γὼ πιστεεύω καὶ καλώτατα τὸ ξαίρω
πὼς μπορεῖς, ὅταν θελήσης καὶ νεκροὺς νὰ ἀναστήσῃς».
Γλήγορα τότε πήγανε καὶ τὸν τάφο τοῦ δείξανε.
Τότ' ὁ Χριστὸς ἐδάκρυσε καὶ τὸν Ἅδη πρόσταξε.
—«Ἅδη, Τάρταρε καὶ Χάρο, Λάζαρο θὲ νὰ σοῦ πάρω.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Δεῦρο ἔξω Λάζαρέ μου, φίλε καὶ ἀγαπητέ μου».
Καὶ εὐθὺς ἀπὸ τὸν Ἅδη—ἄ τι ἄγιο σημάδι!—
Λάζαρος ἀπολυτρώθ' κε, ἀναστήθ' κε, ἐσηκώθ' κε
ζωντανὸς σαβανωμένος καὶ μὲ τὸ κερὶ δεμένος.
Μαθηταὶ καὶ Ἀποστόλοι, ταραχτήκαν τότες ὅλοι.
—«Δόξα τῷ Θεῷ» φωνάζουν καὶ τὸ Λάζαρο ξετάζουν.
—Λάζαρε γιὰ πές μας τ' εἶδες εἰς τὸν Ἅδη ποῦ ἐπήγες;»
—«εἶδα φόβους, εἶδα τρόμους, εἶδα βάσανα καὶ πόνους»·
δόστε μου λίγο νεράκι, νὰ ξεπλύνω τὸ φάρμάκι
τῆς καρδιᾶς καὶ τῶν χειλέων καὶ μή με ῥωτᾶτε πλέον».

2. *Τὸ τραγοῦδι τοῦ Χριστοῦ.*

Σήμερα μαῦρος οὐρανὸς σήμερα μαύρη μέρα,
σήμερα ὅλοι θλίβονται καὶ τὰ βουνὰ λυποῦνται,
σήμερα βάλαν τὴ βουλὴ οἱ ἄνομοι Ὀβραῖοι,
οἱ ἄνομοι παράνομοι κ' οἱ τρισκαταρασμένοι,
γιὰ νὰ σταυρώσουν τὸν Χριστὸ τῶν πάντων βασιλέα.
Κι' ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ μπῇ σὲ περιβόλι,
νὰ λάβῃ δεῖπνο μυστικό, νὰ τὸν προλάβουν ὅλοι.
Καὶ ἡ Κυρὰ ἡ Παναγιὰ καθόνταν μοναχή της,
τήμ προσευχή της ἔκανε γιὰ τὸν μονογενῆ της.
Ψηλὴ φωνίτσ' ἀκούστηκε ἀπ' Ἀρχαγγέλου στόμα.
—«Σώνουν Κυράμ' οἱ προσευχὲς σώνουνε κι' οἱ μετάνοιες
τὸ γιό σου τὸν ἐπιάσανε καὶ στὸν Χαλκιὰ τὸν πάησαν.
Σὰν κλέφτη τὸν ἐπιάσανε καὶ σὰν φονιὰ τὸν πᾶνε
καὶ στοῦ Πιλάτου τὲς αὐλὲς ἐκεῖ τὸν τυραγνᾶνε
καὶ τὸ Χαλκιὰ φωνάξανε καὶ τὸν Χαλκιὰ προστάζουν.
Χαλκιά, Χαλκιὰ φκιάσε καρφιὰ φκιάσε τρία περόνια».
Κι' ὁ Φαραώνης τὸ σκυλὶ βάνει καὶ φκιάνει πάντε.
—«Ἐσὺ Χαλκιὰ ποὺ τἄφκιασες, ἐσὺ νὰ τὰ διατάξῃς».
—«Ἐγὼ—ἐγὼ ποὺ τ ἄφκιασα, ἐγὼ νὰ τὰ διατάξω.
Τὰ δυὸ βάλτε στὰ χέρια του, τὰ δυὸ βάλτε στὰ πόδια
τὸ πέμπτο τὸ φαρμακερὸ βάλτετο στὴ καρδιά του
νὰ τρέξῃ αἷμα καὶ νερὸ νὰ λιγωθῇ ἡ καρδιά του.
Κι' ἡ Παναγιὰ σᾶν τἄκουσε ἔπεσε καὶ λιγώθ' κε
σταμνὶ νερὸ τῆς ῥίξανε, τρία κανάτια μόσχο
καὶ τρία μὲ ῥοδόσταμο, γιὰ νἄρθ' ὁ λογισμός της,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Καὶ σᾶν τῆς ἦρθ' ὁ λογισμὸς καὶ σὰν τῆς ἦρθ' ὁ νοῦς της
ζητάει μαχαῖρι νὰ σφαγῇ, φωτιὰ νὰ πάῃ νὰ πέσῃ
ζητάει γκρεμὸ νὰ γκρεμισθῇ γιὰ τὸν μονογενῆ της.
—«Λάβε Κυρά μ' ὑπομονή, λάβε Κυρά μ' ἀνάσα».
—«Καὶ πῶς νὰ λάβω ὑπομονή, τὸ πῶς νὰ πάρω ἀνάσα,
πᾶχω ὑγιὸ μονογενῆ κι' ἐκεῖνον σταυρωμένο;»
Κίνησ' ἡ μάνα τοῦ Χριστοῦ, ἡ Μάρθα τοῦ Λαζάρου,
Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ κι' ἄλλες πολλὲς ἀντάμα.
Σᾶν πῆραν τὸ στρατὶ - στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι,
τὸ μονοπάτι τσ' ἔβγαλε στὲς πόρτες τοῦ Πιλάτου.
—«Ἀνοίξτε πόρτες τοῦ λῃστοῦ καὶ πόρτες τοῦ Πιλάτου:»
Κι' ἡ πόρτες ἀφ' τὸ φόβο τους, ἀνοίγουν μοναχές τους.
Τηράει δεξιά, τηράει ζερβιά, καένα δὲ γνωρίζει
τηράει παραδεξιώτερα κατέχ' τὸν 'Αη - Γιάννη.
—«Ἅγιε - Ἅη - Γιάννη Πρόδρομε καὶ βαπτιστὴ τοῦ γιοῦ μου
μὴν εἶδες τὸν ὑγιόκα μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου;»
—«Δὲν ἔχω γλῶσσα νά σου εἰπῶ, γλῶσσα νά σου λαλήσω,
δὲν ἔχω χειροπάλαμο, νά σου τὸ ἀναδείξω.
Ψηλὰ σ' ἐκεῖνο τὸ βουνό, ποῦνε σᾶν πίσσα μαῦρο
βλέπεις ἐκεῖνον τὸν γυμνὸ τὸν παραπονεμένο,
ὅπου φορεῖ πουκάμισο στὸ αἷμα βουτημένο,
ὅπου φορεῖ στὴ κεφαλὴ ἀκάνθινο στεφάνι;
'Εκεῖνος εἶν' ὁ γιόκας σου καὶ μένα ὁ δάσκαλός μου».
Καὶ ὁ Χριστὸς σὰν τἄκουσε γυρίζει καὶ τῆς λέει.
«Μάναμ' νὰ μή με καρτερῇς, νὰ μή με παντεχαίνῃς
μόνε τὸ Μέγα Σάββατο, τὸ Μέγα Σάλβα βράδυ,
σύντας λαλήσ' ὁ πετεινὸς καὶ σ' μάνουν τὰ οὐράνια,
σημάν' ἡ γῆς τὰ σήμαντρα, τὰ οὐράνια τὶς καμπάνες,
μὲ τ' ἀσημένια σήμαντρα τὰ ὁλόχρυσα γλωσσίδια».

. . . . . .

Ὅποιος τ' ἀκούει σῴζεται, ὅποιος τὸ λέει ἁγιάζει,
κι' ὅποιος καὶ τὸ παράκουσε Παράδεισο θὰ λάβῃ
Παράδεισο καὶ λίβανο ἀπ' τοὺ Χριστοῦ τὸν τάφο.
Μὲ τἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδᾶτα.

Σημ. Στ. 12. Χαλκιᾶς ἐν Ἠπείρῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, καλεῖται ὁ Γύφτος, ὁ ἀποκλειστικὸν ἐπάγγελμα ἔχων τὴν σιδηρουργίαν, ἐνίοτε δὲ παρέργως καὶ ὀργανοπαιξίαν. Εἶναι ὅλως διάφοροι κατὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν 'Ατσιγγάνων τῶν ἐπιχωρίως Τουρκογύφτων ἐπικαλουμένων, καθότι ἔχουν μονίμους κατοικίας. Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τῆς Ἠπείρου ὑπάρχουν μία ἢ δύο οἰκογένειαι Γύφτων. Ἐν τισι χωρίοις τοῦ Ζαγορίου μάλιστα λόγῳ τῆς ἀποδημίας τῶν κατοίκων αὐτοῦ διαμένουν πολὺ περισσότεραι οἰκογένειαι, παρ' ὅλον τὸν δεκατισμὸν ὃν ὑπέστησαν κατὰ τὸ 1918 λόγῳ τῆς γρίππης. Οὗτοι, ἐνῷ πρότερον, ὡς καὶ ὁ κ. Γ. Ἀναγνωστόπουλος ἀναφέρει (Λαογ. Πολ. τ. σ. 27), ἦσαν «περιφρονημένοι καὶ ἐστερημένοι παντὸς δικαιώματος εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῆς Κοινότητος», ἤδη ἀπέκτησαν ἀρκετὰ τοιαῦτα. Οἱ περισσότεροι, καὶ δὴ οἱ τῆς Ζίτσης καὶ τῶν Ἰωαννίνων, ἔχουν καὶ ἰδίαν συνθηματικὴν γλῶσσαν «τὰ γύφτικα» ἢ «ντόρτικα», περὶ ὧν ἱκανὰ ἔγραψεν ὁ κ. Μ. Τριανταφυλλίδης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Λαογ. Πολ. τ Ζ' σ. 243). Πανταχοῦ ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι οἱ Γύφτοι εἶναι «λωβιασμένοι καὶ καταραμένοι»[1]. Διὰ αὐτὸ ἂν καὶ Χριστιανοὶ οὔτε διδάσκαλοι οὔτε ἱερεῖς γίνονται (Μελέται Πολ. τ. Β' σ. 785 ὡς καὶ αὐτόθι ἐν ταῖς Παροιμίαις αὐτοῦ ἐν ταῖς λέξεσι Γύφτος, Ἀτσίγγανος). Ἡ προσφορά των εἶναι ἀπαράδεκτος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν ἱερέων, ἐκτὸς ἐὰν ἔχει ζυμωθῇ παρ' ἄλλου μὴ Γύφτου. Εἰς οὐδεμίαν ἐπιμειξίαν ἔρχονται μετὰ μὴ γύφτων εἰμὴ σπανιώτατα. Μόνον ὅσοι πεθαίνουν τὰ παιδιά των δίδουν τὰ γεννώμενα εἰς Γύφτους νὰ τὰ βαφτίσουν λόγῳ τῆς προλήψεως, ὅτι «ὅταν τὰ βαφτίσῃ Γύφτος δὲν πεθαίνουν . Ὅλα ταῦτα τὰ ἔθιμα ἐπήγασαν ἐκ τῆς παραδόσεως, ὅτι οἱ Γύφτοι «ἔφκιασαν τὰ καρφιά, γιὰ νὰ σταυρώσουν τὸ Χριστὸ καὶ γιατὶ ἡ Παναγία τοὺς καταράστηκε». Παρὰ Legrand σ. 200 ὑπάρχει ἡ κατάρα τῆς Παναγίας οὕτω·

Ἄϊδε μωρὲ Ἀτσίγγανε, ποτ' ἀχυλιὰ μὴν κάνῃς,
οὔτε ἡ τραχηλίτσα σου πουκάμισο μὴ βάλῃ,
τὸ σπίτι σου ποτὲ ψωμί, ποτὲ νὰ μὴ χορτάσῃ.

Σημ. Στ. 17. Τὸ ὄνομα Φαραώνης ἀποδίδεται εἰς τοὺς Γύφτους καὶ Ἀτσιγγάνους σχετιζόμενον μὲ τὴν ὑποτιθεμένην πατρίδα των, τὴν γῆν τῶν Φαραώ, ἤτοι τὴν Αἴγυπτον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐθνικὸν ὄνομά των Γύφτος (Αἰγύπτιος) (Μελέται Πολ. τ. Β' σ. 787. Ἐγκυκλ. λεξ. Πολίτου ἐν λέξει Ἀτσίγγανος. Πασπάτης, Πανδώρα τ. Η', ἀριθ. 217, 241, 285, 309. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεία λ. Ἀθίγγανος).

[Παραλλαγαί: Τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ θρήνου τῆς Παναγίας εὑρηνται αἱ ἑξῆς παραλλαγαί· Διαμαντάρα τ. 722. Καμπούρογλου τ. Α', σ. 237. Χιακὰ σ. 93. Λελέκου Ἐπιδ. σ. 15. Passow σ. 230. Legrand σ. 200. Νῖτσος σ. 150].

3. Τὸ τραγούδι τοῦ νοικοκύρη.

1. Ἀφέντη μου πεντάφεντε, πέντε βολὲς ἀφέντη,
πέντε κρατοῦν τὸ γρίβα σου καὶ τρεῖς τὸν καλιβώνουν,
καὶ τρεῖς ἄλλοι παρακαλοῦν ἀφέντη καβαλίκα.
Σελώνουν ξεσελώνουνε τὸ bάλιο τὸ μουλάρι,

[1]) Περὶ Γύφτων ἰδὲ καὶ *Βαλαωρίτην* τ. Γ' σ. 177 (ἔκδ. Μαρασλῆ), *Ν. Πολίτην* ἐν Ἐγκυκλ. λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη ἐν λ. Ἀτσίγγανος καὶ *Λ. Βασιλειάδην*. Οἱ Γύφτοι τῆς Ἠπείρου, ἐν Ἡμερολ. Ἠπειρωτικὸς Ἀστὴρ σ. 323 τοῦ 1924.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

5. πῆχει τὴ σέλα τὴ χρυσῆ τὸ γκέμι τ' ἀσημένιο
καὶ πίσω στὰ καπούλια του τρεῖς Φραγγοποῦλες παίζουν.
Ἡ μιὰ βαράει τὸν ταμπουρὰ κ' ἡ ἄλλη τὸ λαβοῦτο,
κ' ἡ τρίτη ἡ καλύτερη παίζει μὲ τὸν ἀφέντη.
Παίζοντας ζεπαίζοντας ὁ ἀφέντης ἀπ'κοιμῆθ'κε.
10. Ἡ μιὰ τοῦ πέρνει τἄσπρα του, ἡ ἄλλη τὰ φλωριά του
κ' ἡ τρίτη ἡ καλύτερη τοῦ παίρνει τ' ἄλογό του.
Μὲ τἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λολουδᾶτα.

Σημ. στ. 4. βάλιο: τὸ ζῶον τὸ ἔχον λευκὸν στίγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου. στ. 6 Φραγγοπούλα ἢ Φράγγα: γυνὴ εὐειδὴς καὶ ἀνειμένων ἠθῶν. στ. 10 ἄσπρον: τὸ τρίτον τοῦ παρᾶ.

[Παραλλαγαί: Χριστοβασίλης σελ. 103, 5, 6 πολὺ ἀπομεμακρυσμέναι. Ἀθανασιάδης, λαογ. πολ. τ. Ε' σελ. 404. Ἀραβαντινοῦ σελ. 197 ἀριθ. 322 καὶ Χασιώτου σελ, 35].

4. Τὸ τραγούδι τῆς νικοκυρᾶς.

1. Κυρὰ ψηλή, Κυρὰ λιγνή, κυρὰ καγγελοφρύδα
Κυράμ' ὄντας στολίζεσαι στὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάνῃς,
βάνεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι γύρο,
βάνεις καὶ τὸν αὐγερινό, καθάριο δαχτυλίδι.
5. Καὶ τὸ σημαίν' ἡ ἀνατολὴ καὶ τὸ ἀκούει ἡ δύσι
κι' ἀπέκει ἡ Παράπολι καὶ ἡ Μεγάλη Πόλι.
Μὲ τἄσπρα, μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδᾶτα.

[Παραλλαγαί: Mercellus τ. Β' σ. 193. Tommaseo Γ' σ. 277. λίαν ἀπομεμακρυσμέναι. Ἀθανασιάδη Λαογ. Πολ. τ. Ε' σ. 404. Λουκοπούλου. Λαογ. Πολ. τ. στ' σ. 192. 132. Ἐκλογ. Πολίτου σ. 192. Ἀραβαντινοῦ σ. 197 ἀριθ. 323 καὶ 324. Χασιώτου σελ. 35].

5. Τὸ τραγούδι τοῦ παληκαριοῦ.

1. Παλικαράκι μ' κρούσταλλο, κρουστάλλινο χιονᾶτο,
σοῦ μήνυσαν νὰ λογερὴ νὰ πᾷς ν'ἀραβωνιάσῃς,
μπριὸ κατεβάσ' ὁ Τούρναβος καὶ πνίξῃ τὰ γιοφύρια.
—«Ἐγὼ βροχὲς δὲν σκιάζομαι, χαλάζια δὲ φοβιέμαι,
5. κι' ἂν κατεβάσ' ὁ Τούρναβος καὶ πάρῃ τὰ γιοφύρια,
ἐγὼ 'χω πόρο νὰ διαβῶ γιοφύρι νὰ περάσω,
ἐγὼ 'χω γρίβα γλήγορο καὶ γρίβα παιγνιδιάρη,
στὸ δαχτυλίδι θὰ διαβῶ στὴν τρίχα θὰ περάσω,
κ' ἐκεῖ στὸ διπλοπόταμο θὰ διπλωθῷ νὰ κάτσω».
10. Μὲ τ' ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἕτερον (Δοβιζδιάνων).

1. Παλληκαρίτσι νέμορφο μὲ τὸ στριφτὸ μουστάκι,
σᾶν κάθουσαν καὶ τὅστριφτες σὰ φοῦντα μανουσάκι,
σοῦ μήνησα νὰ λυγερὴ σοῦ μήνησα νὰ κόρη
νὰ πᾶς νὰ πάρῃς τὸ φιλὶ μπριὸ βρέξῃ μπριὸ χιονίσῃ
5. μπριὸ κατεβάσ' ὁ Τούρναβος καὶ φέρουν τὰ ποτάμια.
—«Γὼ Τούρναβο δὲ σκιάζομαι, ποτάμια δὲ φοβᾶμε,
γιατ' ἔχω μαῦρον γλήγορο καὶ μαῦρον παιχνιδιάρη
στὸ δαχτυλίδι πέρασα στὴν τρίχα 'γὼ περάγω
καὶ στὰ φτερὰ τοῦ κόρακα διπλώνω γιὰ νὰ κάτσω».
10. Ἐσὺ ἀφέντ' ἀη-Γιώργη μου καὶ γρηβοκαβαλάρη,
γιὰ βόηθα κι' ἀποσκέπαζε ἐτοῦτ' τὸ παλικάρι
νὰ πάῃ καλά, νἀρθῇ καλά, νἀρθῇ καζαντισμένο,
νὰ φέρῃ γρόσια φόρτωμα καὶ τὰ φλωριὰ στὴ ζώση.
Ἡ ζώσ' ἀπάνου στ' ἄλογο καὶ τἄλογο στοὺς κάμπους.
15. Διψᾶν οἱ κάμποι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια.
διψάει κι' ἡ ἀγριομέλισσα γιὰ ἥμερο λουλοῦδι.

Σημ. στ. 3 καὶ 5 Τούρναβος καὶ Τούρβανος καλεῖται ἐνταῦθα ὁ Δούναβις.

[Παραλλαγαί: Ἀραβαντινοῦ σ. 196 ἀριθ. 319. Χριστοβασίλης σ. 102. Ἀθανασιάδης Λαογ. Πολ. τ. Ε' σ. 404. Νῖτσος σ. 153].

6. Τὸ τραγούδι τοῦ νοικοκύρη ἢ τοῦ παλικαριοῦ ποῦ λείπει στὰ ξένα.

1. Ἐδῶ 'χουν τὸν ἀφέντη τους (ἢ λεβέντη τους) πολὺ μακριὰ στὰ ξένα
κι' ἐμᾶς μᾶς εἶπαν ἔρχεται μᾶς πῆραν τὰ σ' χαρίκια
Νἄτος στοὺς κάμπους ἔρχεται στὸ γρίβα του καβάλα
Φέρνει τὰ γρόσια στὸ σακκὶ καὶ τὰ φλωριὰ στὴ τσέπη
5. κι' ἐκεῖνα τὰ λιανώματα στὲς μοῦλες φορτωμένα,
μὲ τὸ μαντήλι στὸ σπαθὶ καὶ τὸ σπαθὶ στὴ ζώση
κι' ἡ ζώσ' ἀπάνου στ' ἄλογο καὶ τ' ἄλογο στοὺς κάμπους.
Διψᾶν οἱ κάμποι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια
διψάει κι' ἔν' ἀγριομέλισσο γιὰ ὄμορφα λολούδια.
10. Μὲ τ' ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.

[Παραλλαγαί: Νῖτσος σ. 153].

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

7. Τὸ τραγούδι τοῦ ξενιτεμένου (γενικῶς)

Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο
ἡ ξενιτιὰ σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ χω τόν καημό σου.
Ξένε μου τὸ μαντύλι σου τὶ τῶχεις λερωμένο;
—Ἡ ξενιτιά μ' τὸ λέρωσε καὶ τῶχω λερωμένο.
Γιὰ δόμ' το δόμ' το ξένε μου γιὰ νὰ σ' τὸ ξελερώσω.
Βάνω τὸ δάκρυ μου νερό, τὸ σάλι μου σαπούνι,
βάνω καὶ τὰ στηθάκια μου πλάκα γιὰ νὰ τὸ πλύνω,
βάνω τὰ φιλοκάρδια μου ἥλιο γιὰ νὰ τὸ 'λιάσω.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε,
γιᾶτος, γιᾶτος ἔρχεται στοὺς κάμπους καβαλάρης,
στὲς μοῦλες φέρει τὰ φλωρια καὶ στὰ μουλάρια τ' ἄσπρα
καὶ μοῦλα χρυσοκάπουλη φέρει τὸ νιὸ καβάλα.
Μὲ τ' ἄσπρα μὲ τα κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.

Ἕτερον (Δοβιζδιάνων).

Ξενιτεμένο μοϊ πουλὶ καὶ παραπονιμένο
ἡ ξενιτιὰ σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ 'χω τὸν καημό σου.
Τὶ νὰ σοῦ στείλω ξένε μου αὐτοῦ στὰ ξένα πούεισαι,
νὰ στείλω μῆλο σεπεται, κυδώνι μαραγκιάζει,
νὰ στείλω καὶ τὸ δάκρυ μου σ' ἕνα χρυσὸ μαντήλι,
τὸ δάκρυ μ' εἶναι καφτερὸ καὶ καίει τὸ μαντήλι,
νὰ στείλω χαιρετίσματα μὲ τρία χελιδονάκια,
τὄνα νὰ φέρῃ τοὺς καημοὺς καὶ τἄλλο τὰ φαρμάκια,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο δάκρυα καὶ μυριολόγια.
Ἡ ξενιτιά, ἡ ὀρφάνια, ἡ ἀγάπη καὶ τὰ ξένα
τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν βαρύτερα 'ν' τὰ ξένα.
Τὰ ξένα ξένε μ' παίνατα καὶ μὴν τὰ παραδέρῃς,
τὰ ξένα θέλουν φρόνιμα, θέλουν ταπεινοσύνες,
θέλουν ματάκια χαμηλὰ νὰ σκύφτουν νὰ διαβαίνουν.
Τὰ ξένα τρὼν τὰ νειάτα σου, τρῶνε τὴν λεβεντιά σου.
Αὐτοῦ ποῦ εἶσαι ξένε μου, πές τους μολόγησέ τους,
πὼς τὸ ψωμὶ τῆς ξενιτιᾶς εἶναι πικρὸ φαρμάκι,
ὅποιος τ' ἀκούει χαίρεται, ὅποιος τὸ τρώει πεθαίνει.
Τώρα νὰ φύγῃς ξένε μου στὸν τόπο σου νὰ ἔρθῃς
σὲ καρτερεῖ ἡ μανοῦλα σου κι' ὁ δόλιος σου πατέρας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

[Παραλλαγαί: Passow σ. 246 καὶ 247. Ζαμπέλιος σ. 275. Marcellus τ. Β΄ σ. 232. Fauriel τ. Β΄ σ. 252. Ἐκλογ. Πολίτου σ. 200· Λελέκου Ἐπιδ. σ. 70. Γάγαρης τ. Β΄ σ. 169. Ἀραβαντινοῦ σ. 206. Ἀθανασιάδης Λαογ. Πολ. τ. Ε΄ σ. 405. Λουκόπουλος Λαογ. Πολ. τ. Ϛ΄ 131. Χριστοβασίλης σ. 106. Χασιώτης σ. 83.]

8. Τὸ τραγούδι τοῦ παιδιοῦ τοῦ σκολειοῦ.

1. Κυρά μου τόν ὑγιόκα σου τὸ μοναχὸ παιδί σου
γιὰ λοῦστε τον χτενίστε τον στὸ δάσκαλο νὰ πάῃ
τὸν καρτερεῖ ὁ δάσκαλος μὲ μιὰ χρυσῆ βεργοῦλα,
τὸν καρτερεῖ ἡ δασκάλα του μὲ τρία κλωνάρια μόσχο.
5. Λελέ μ᾽ ποῦνε τὰ γράμματα, λελέ μ᾽ τὸ ποῦν κι᾽ ὁ νοῦς σου.
— «Τὰ γράμματά ᾽ναι στὸ χαρτὶ κι᾽ ὁ νοῦς μου πέρα πέρα
πέρα πέρα κι᾽ ἀντίπερα πέρα στὲς μαυρομμάτες,
στὲς μαυρομμάτες στὲς ξανθιές στὲς γαραφολαιμοῦσες,
πῶχουν τὸ μάτι σᾶν ἐλιὰ τὸ μάγουλο σὰ μῆλο»
10. κι᾽ αὐτὰ τὰ ματουτσίνουρα κοντυλοπουμπισμένα.
Μὲ τ᾽ ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λολουδάτα.

Ἕτερον (Δοβιζδιάνων).

1. Μωρὲ μικρὸ μικρούτσικο καὶ πούλιο χαϊδεμένο,
σὲ λούζει—λούζει ἡ μάνα σου στὸ δάσκαλο σὲ στέλλει
σὲ καρτερεῖ ὁ δάσκαλος μὲ μιὰ χρυσῆ βεργοῦλα
σὲ καρτερεῖ ἡ δασκάλισσα μὲ τρία κλωνάρια μόσχο
5. τόνα νὰ δώσῃς τ᾽ς μάνας σου καὶ τἄλλο τ᾽ς ἀδερφῆς σου
τὸ τρίτο τὰ καλύτερο τῆς ἀγαπητικιᾶς σου.
Νουλιά μ᾽ ποῦνε τὰ γράμματα, Νουλιά μ᾽ ποῦνε κι᾽ ὁ νοῦς σου
— «Τὰ γράμματά ᾽ναι στὸ χαρτὶ κι᾽ ὁ νοῦς μου πέρα—πέρα,
πέρα—πέρα κι᾽ ἀντίπερα, πέρα στὲς μαυρομμάτες,
10. πῶχουν τὸ μάτι σὰν ἐλιὰ τ᾽ ἀφρύδι σὰ γαϊτάνι,
κι᾽ αὐτὸ τὸ ματοτσίνουρο σὰ σφραγιστὸ δοξάρι».

[Παραλλαγαί: Ἔκλογ. Πολίτου σ. 193. Legrand σ. 292. Λεωνίδας Ζώης. Λαογ. Πολ. τ. Γ΄ σ. 263. Tommaseo σ. 277. Λελέκου Ἐπιδ. σ. 9. Ἀραβαντινὸς σ. 195 ἀριθ. 318. Χασιώτης σ. 32 ἀριθ. 10 Χριστοβασίλης σ. 108. Ἀθανασιάδης Λαογ. Πολ. τ. Ε΄ σ. 405. Λουκόπουλος Λαογ. τ. Ϛ΄ σ. 120, 131. Σαμιακὰ τ. Ε΄ 337.]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

9. Τὸ τραγούδι τῆς κοπέλλας.

1. Ἐδῶ 'ν' κοπέλλ' ἀνύπαντρη κοπέλλα γι' ἀρρεβῶνα,
τῆς τάζουν γιὸ τοῦ Βασιλιὰ τῆς τάζουν γιὸ τοῦ Ῥήγα,
τῆς τάζουν τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὲς πολλὲς χιλιάδες.
— «Δὲ θέλω γιὸ τοῦ Βασιλιά, δὲ θέλω γιὸ τοῦ Ῥήγα,
5. μόν' θέλω τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὲς πολλὲς χιλιάδες».
Κόρη μου τ' ἀρχοντόπουλο πολὺ προικιὸ γυρεύει
χαλεύει τ' ἄστρια πρόβατα, χαλεύει τ' ἄστρια γίδια,
χαλεύ' ἀμπέλια ἀτρύγητα μ' ὅλο τοὺς τρυγηστάδες
χαλεύ' χωράφια ἀθέριστα μ' ὅλο τοὺς θεριστάδες.
10. χαλεύει μύλους δώδεκα, νεροὐτρουβιὲς δεκάξι,
οἱ μῦλ' ν' ἀλέθουν μὲ νερὸ, οἱ νεροὐτρουβιὲς μὲ δάκρυ.
— «Σὰν τὰ χαλεύει δῶστὲ τα κι' ἐγὼ αὐτὸ θὰ πάρω».
Μετ' ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λολουδάτα.

Ἕτερον (Δοβιζδιάνων).

1. Φύγω μ' φύγω μ' νέμορφη, φύγω μ' καμαρωμένη
σοῦ τάζουν γιὸν τοῦ Βασιλιᾶ, σοῦ τάζουν γιὸν τοῦ Ῥήγα.
— «Δὲ θέλω γιὸν τοῦ Βασιλιὰ, δὲ θέλω γιὸν τοῦ Ῥήγα
μὸν θέλω τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὲς πολλὲς χιλιάδες».
5. Γυρεύει τ' ἄστρι πρόβατα καὶ τὸ φεγγάρι γίδια,
γυρεύ' ἀμπέλια ἀκλάδευτα μὄλουν τοὺς κλαδευτάδες,
γυρεύ' χωράφια ἀθέριστα μὄλους τοὺς θεριστάδες,
γυρεύει μύλους δώδεκα μὄλους τοὺς μυλωνάδες,
πέντε ν' ἀλέθουν μὲ νερὸ κι' ἔξι μὲ τὸ γάλα
10. κι' ἀπ' ὅλους ὁ καλύτερος ν' ἀλέθῃ μὲ τὸ μέλι.

Σημ. Στ. 1. Φύγω=ἡ θυγάτηρ ἡ ἀλλαχοῦ καὶ θύγω καλουμένη.

[Παραλλαγαί: Ἀραβαντινός σ. 196. Χασιώτης σ. 33 καὶ 196 Ἀθανασιάδης Λαογ. Πολ. τ. Ε΄ σ. 404. Λουκόπουλος Λαογ. Πολ. τ. Ϛ΄ σ. 131. Χριστοβασίλης σ. 107. Λαμπράκης σ. 113.]

10. Τὸ τραγούδι τῆς τσούπρας.

1. Μωρὴ μικρὴ μικρούτσικη, μικρὴ γαϊτανοφρύδα,
μικρή μ' τὸ ποῦν' ἡ ῥόκα σου, τὸ ποῦνε κι' ἀργαλειός σου;
—Ἡ ῥόκα μ' εἶν' στὴ ζώση μου κι' ὁ ἀργαλειὸς ὑφαίνει,
ὑφαίνει τὰ φτενὰ πανιὰ καὶ τὰ κρουστὰ τὰ βλάρια,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

5. ὑφαίνει μέσα τσ᾽ οὐρανούς, τοὺς κάμπους μὲ λουλούδια
καὶ ξεματιὲς ἀπάτητες καὶ πράσινες ξαχοῦλες.
Μὲ τᾶσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λολουδάτα.

Σημ. Στ. 2. Ρόκα=ἡ ἡλακάτη. Τινὲς ἐτυμολογοῦν τὴν λέξιν ἐκ τοῦ ἑλ. ῥοικὸς= καμπύλος, ὁ Passow ἐτυμολογεῖ ταύτην ἐκ τοῦ ἰταλ. roca=ἡλακάτη.

11. Τὸ τραγούδι τῶν νιογάμπρων.

1. Σὲ τοῦτα σπίτια τὰ ψηλά, τὰ μαρμαραχτισμένα
κάθετ᾽ ὁ νιὸς νιούτσικος μὲ τὴν περδικοποῦλα.
Στὰ γόνατα τὴν ἔβαλε στὰ μάτια τὴν τηράει.
Κόρη μ᾽ δὲν εἶσαι κι᾽ ὄμορφη, κόρημ᾽ δὲν εἶσαι κ᾽ ἄσπρη
5—«Τὸ ποῦθε να᾽ειμαι ὄμορφη, τὸ ποῦθε να᾽ειμαι κι᾽ ἄσπρη;
Φέρε μου χτένι καὶ γυαλί, νὰ ἰδῇς τὶ ἄσπρη πούειμαι
τὸ χτένι νὰ χτενίζομαι καὶ τὸ γυαλὶ νὰ γλέπω.
Φέρεμ᾽ ἀργυροζώναρο, νὰ πάω στὴν ἐκκλησιά μου
νὰ κάμω ψάλτες καὶ παπᾶ νὰ χάσ᾽ν τὰ γράμματά τους
10. νὰ κάμω καὶ τὸ δάσκαλο νὰ σεργιανάῃ τὲς θύρες,
νὰ μάσ᾽ ἕνα καλάθ᾽ αὐγὰ κ᾽ ἕνα δεμάτι κότες».
Μὲ τ᾽ ἄσπρα μὲ τὰ κόκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.

Ἕτερον (Δοβιζδιάνων).

1. Ἐδῶ στὰ σπίτια τὰ ψηλὰ τὰ μαρμαροχτισμένα
κάθεται ὁ νιὸς ὁ νιούτσικος μὲ τὴν περδικομάτα.
Στὰ γόνατα τὴν κράταγε, στὰ μάτια τὴν κοιτάζει.
—«Κόρημ᾽ δὲν εἶσαι ὄμορφη· κόρημ᾽ δὲν εἶσαι ἄσπρη»
5.—«Ἂν θέλῃς νάειμαι ὄμορφη ἂν θέλῃς νάειμαι ἄσπρη
στεῖλε στὴν Πόλι γιὰ γυαλὶ στὰ Γιάνενα γιὰ χτένι
στεῖλε κηὶ στὴ Μπολίτσανη(;) γιὰ κόκκινο γελέκι.
Τὸ χτένι νὰ χτενίζομαι καὶ τὸ γυαλὶ νὰ γλέπω
καὶ τὸ γελέκι νὰ φορῶ στὴν ἐκκλησιὰ νὰ πηαίνω,
10. νὰ κάμω ἀγόρια νὰ σφαγοῦν κοράσια νὰ πλαντάξουν
νὰ κάμω τὸν πρωτόπαπα νὰ χάσ᾽ τὴ λειτουργιά του
νὰ κάμω τὸν χατζόπαπα νὰ χάσῃ τὰ δευτέρια
νὰ κάμω τὸν πρωτόερο νὰ χάσῃ τὰ σοκάκια.

[Παραλλαγαί: Ἀραβαντινὸς σ. 200 Λουκόπουλος σ. 137 λίαν ἐπιμεμακρυσμένη. Χριστοβασίλης σ. 103, Νῖτσος σ. 152].

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

12. Τὸ τραγούδι τοῦ μικρούτσικου.

1. Μωρὲ μικρὸ μικρούτσικο, μικρὸ στὴ σαρμανίτσα
μικρὸ μ' ποὺ σ' ἔχει ἡ μάνα σου κι' ὅλο σὲ καμαρώνει
σοῦ βάνει φοῦντες τέσσερες κι' ἕνα γαϊτάνι πέντε
σοῦ βάνει παραγαΐτανα καὶ γέν'ται δεκαπέντε.
5. Μὲ τ' ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.

13. Τὸ τραγούδι τῆς μικρούτσικης.

1. Κυράμ' τὴ θυγατέρα σου τὴν ἡλιογεννημένη,
στὸν ἥλιο ἐγεννήθηκε, στὸν ἥλιο κουναργιέται
καὶ στὴν ἀφρὴ τοῦ γαλατιοῦ τὴν εἶναι βαφτισμένη.
5. Μὲ τ' ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.

[Παραλλαγαί: Ἐκλ. Πολίτου σ. 194. Λαμπράκης σ. 113, Νῖτσος σ. 152].

14. Τὸ τραγούδι τοῦ Πρόεδρου [1].

1. Χατζιόπαπα, Χατζιόπαπα καὶ πρόεδρε τῆς χώρας
σὄχουν τιμὴ στὰ Γιάνενα, σὄχουν τιμὴ στὴν Πόλι.
Γιὰ πάρε τὴγ κλιτσούλα σου κι' ἔβγα στὸ μισοχώρι,
δώσε στοὺς πλούσιους ἑκατὸ καὶ στοὺς φτωχοὺς διακόσια
5. δώσε καὶ στοὺς φτωχότερους πέντε χιλιάδες γρόσια.

15. Τὸ τραγούδι τοῦ τζιοπάνου.

1. Σὰν τὰ μερμήγκια περπατοῦν, σὰν τὰ μελίσσ'ια βάζουν,
σὰ στὸ μελισσοβότανο στὰ γρέκια τους γρεκιάζουν.
Κι' ὁ πιστικὸς τὰ φύλαγε πανώργιο παλικάρι,
σέρνει τὰ λιανοτσέκουρα τριγύρω στὸ ζουνάρι,
5. σέρνει καὶ τὴγ κλιτσούλα του 'π' κάτ' π' τὴν ἀμασχάλη,
σέρνει καὶ τὴν καρδάρα του, μὲ τριὰ χρυσᾶ στεφάνια
σέρνει και τὴν τσαντίλα του σαρανταπέντε πῆχες,
στοὺς οὐρανοὺς τὴν ἴδιαξαν στοὺς κάμπους τὴν ὑφαίνουν
καὶ στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας πάνε καὶ τὴ λευκαίνουν.

[Παραλλαγαί: Νῖτσος σ. 153].

---

[1]) Τὸ τραγοῦδι τοῦτο ὡς καὶ τὸ κατωτέρω τραγουδοῦνται εἰς τὰ **Δοβίζδιανα.**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

16. Τὸ τραγοῦδι τοῦ παπᾶ.

Κάτω στὸ δαφνοπόταμο, στὸ δαφνοποταμάκι,
ἐκεῖ κοιμᾶτ' ὁ δέσποτας μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι.
Κανεὶς δὲν πάει νὰ τὸν ἰδῇ, κανεὶς δὲν τὸν ξυπνάει.
Καὶ ἡ κυρὰ ἡ Παναϊά, πάει νὰ τὸν ξυπνήσῃ.
«—Γιὰ σήκου-σήκου δέσποτα καὶ μὴ βαρειὰ κοιμᾶσαι
οἱ ἐκκλησιὲς σημάνανε, οἱ ἐκκλησιὲς σημαίνουν
κι' ἡ δική σου ἐκκλησιὰ δν ψάλλει δὲ διαβάζει».
Μὲ τ' ἄσπρα μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα.

Ἕτερον (Δοβιζδιάνων).

Κάτω στὰ Γεροσόλυμα καὶ στοῦ Χριστοῦ τὸν Γάφο
κοιμᾶτ' ὁ παπᾶς ὁ δέσποτας μὲ τὰ χαρτιὰ στὸν κόρφο,
κ' ἡ παπαδιά του τὄλεγε κι' ἡ παπαδιά του λέει.
—«Σήκου παπά μου δέσποτα, σήκου—σήκου παπά μου
ὅλες οἱ καμπάνες βάρεσαν κι' ὅλα τὰ μοναστήρια
μόν' ἡ δική σου ἐκκλησία δὲ ψέλλει δὲ διαβάζει».

[Παραλλαγαί: Ἀθανασιάδης σ. 403, Λουκόπουλος σ. 128, Νῖτσος σ. 152].

17. Τὸ τραγοῦδι τῆς νοικοκυρᾶς, ποὺ διώχτει τὰ παιδιὰ χωρὶς αὐγά.

Κυρά μου γυφτοκόνισσα καὶ ταγαροψειργιάρα
αὐτοῦ στὴ στάχτ' ποὺ κάθεσαι στὸ γυφτοκόνακό σου
ἁπλώνεις πέντε δάχτυλα καὶ πιάνεις δέκα ψεῖρες
ποὖναι χοντρὲς σὰν τὸ κεχρὶ πλατυὲς σὰν τὸ κριθάρι.
Στὸ σπίτι ὅπου κάθεσαι κοῦκος νὰ μὴ λαλήσῃ
μήτε ποτὲς αὐγὰ ἰδῇς κι' ἡ κότα σ' νὰ ψοφήσῃ.

[Παραλλαγαί: Ἀθανασιάδης σ. 405, Χριστοβασίλης σ. 108, Λουκόπουλος σ. 132, Γ. Καψάλης Λαογ. Πολ. τ. Ϛ' σ. 469].

Σημ. Τὸ ἀνωτέρω τραγούδι ᾄδεται πάντοτε μακρὰν τῆς οἰκίας, τῆς ὁποίας ἡ νοικοκυρὰ ἠρνήθη φιλοδώρημα ἢ δὲν ἱκανοποίησεν ἱκανῶς τὰ «Λαζαρούδια». Τὰ τοιοῦτου εἴδους τραγούδια ὁ Χριστοβασίλης (σ. 132) τὰ ὀνομάζει «*Ξετραγουδίσματα*».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΣΠ. Γ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ [1])

I

ΟΙ ΝΤΕΡΤΙΛΗΔΕΣ

Καλῶς ἀνταμωθήκαμαν ἐμεῖς οἱ Ντερτιλῆδες
Νὰ κλάψωμε τὰ ντέρτια μας καὶ τὰ παράπονά μας
Κι᾽ αὔριο καλὲς ἀντάμωσες τ᾽ ὅπου θ᾽ ἀνταμωθοῦμε.
Μέσ᾽ στὸν Ἀϊ-Λιὰ στὸν πλάτανο ποῦ ᾽ναι μιὰ κρύα βρύσι
Πᾶχουν οἱ κλέφτες σύναξι, πᾶχουν καὶ πανηγύρι,
Πᾶχουν ἀρνιὰ ποῦ ψένονται καὶ στεῖρες προβατῖνες,
Πᾶχουν τὴ Ρήνα στὸ πλευρό, ποῦ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.
—Κέρνα μας Ρήνα, κέρνα μας, κέρνα ὅσο νὰ φέξῃ,
Ὅσο νὰ σκάσ᾽ ὁ Αὐγερινὸς νὰ πάῃ ἡ Πούλια γιόμα
Καὶ τὸ φεγγάρι δειλινὸ κι᾽ ὁ ἥλιος μεσημέρι.

Πολίτης ἀριθ. 28.

II

Η ΤΖΑΒΕΛΛΑΙΝΑ

Κωπέλλες ᾽πὸ τὰ Γιάννινα, νυφᾶδες ᾽πὸ τὸ Σοῦλι
Τὰ μαῦρα νὰ φορέσετε, στὰ μαῦρα νὰ ντυθῆτε.
Τὸ Σοῦλι θὰ χαρατσωθῇ, χαράτσι θὰ πλερώσῃ,
Τζαβέλλαινα σὰν τ᾽ ἄκουσε βαριὰ τῆς ᾽κακοφάγκε.
Παίρει καὶ ζώννει τὸ σπαθὶ καὶ βάνει τὸ ντουφέκι.
Παίρει μολύβια στὴν ποδιά, στερνάρια στὸ ζωνάρι

Συντομογραφίαι :

Πολίτης = Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθ., 1914.

Passow = Popularia camina etc., Lipsiae, 1861.

Χασιώτης = Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον δημοτικῶν ᾀσμάτων, ἐν Ἀθ., 1866.

[1]) Ἐκ τῆς εἰς τὸν α΄ γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*» βραβευθείσης συλλογῆς αὐτοῦ.

Σημ.—Ἡ λαογραφικὴ ὕλη ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. *Ε. Φωτιάδου.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Καὶ κάνει δίπλα τὰ βουνὰ δίπλα τὰ κορφοβούνια
—Ἄϊστε, παιδιὰ Σουλιώτικα, παιδιὰ Σουλιωτοπαίδια.

Ὅταν τραγουδιέται :

Κωπέλλες ἀπὸ τὰ Γιάννινα—μωρὴ Τζαβέλλαινα—
Νυφᾶδες ἀπὸ τὸ Σοῦλι
Τὰ μαῦρα νὰ φορέσετε
κλπ.

III

ΟΙ ΔΕΚΟΧΤΩ ΝΥΦΑΔΕΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Κάτου στὶς μαυροθάλασσες στὶς πράσινες λιμνοῦλλες
Ράζουν καράβια τούρκικα ράζουν καὶ τὰ ρωμαίικα.
Κ' ἐκεῖ ἔπιακαν τὸν πόλεμο ἀπὸ τὸ προυνὸ ὡς τὸ βράδυ.
Καὶ νίκησαν τὰ τούρκικα καὶ πῆραν τὰ ρωμαίικα,
Πῆραν μαννᾶδες μὲ παιδιὰ καὶ πεθερὲς μὲ νύφες,
Πῆραν μι' ἀρχοντοπαππαδιὰ μὲ δεκοχτὼ νυφᾶδες.
Κι' ὅλες οἱ νύφες περβατοῦν κι' ὅλες πατοῦν καὶ φέουν,
Καὶ μιὰ νύφη μικρόνυφη ξαπόμειν' ἀπ' τὶς ἄλλες.
Γυρίζ' ἡ δόλια πεθερὰ γυρίζει καὶ τῆς λέει·
—Νύφη, γιατὶ ξαπόμεινες, ξαπόμεινες 'π' τὶς ἄλλες,
Μήνα τὰ ροῦχα σοῦ βαροῦν, μήνα τ' ἀσημοκκούμπια;
—Μήτε τὰ ροῦχα μοῦ βαροῦν μήτε τ' ἀσημοκκούμπια,
Μόν' μοῦ βαροῦν τὰ ντέρτια μου, τὰ ντέρτια τῆς καρδιᾶς μου,
Ποῦ σφάξανε τὸν ἄντρα μου στὸ γύρο τῆς ποδιᾶς μου.

IV

ΟΙ ΜΠΙΡΜΠΙΛΑΙΟΙ[1]

— Πῶς ἔκαμες, Μπιρμπίλη μου,
Πῶς ἔκαμες καὶ σ' ἔπιασαν;
— Μ' ἐγέλασαν, Ρεσούλη μου,
Μ' ἐγέλασαν μὲ τὸ ρακὶ
Καὶ μοῦ 'παν «πιὲ ὡς τὴν αὐγή,

[1]) Μὲ τ' ὄνομα Μπιρμπιλαῖοι ἤτανε γνωστοὶ δύο φοβεροὶ λῃσταρχοι ἀπὸ τὴν Ἀλβανία, ὁ Μπιρμπίλης κι' ὁ Ρεσούλης. Ἀφοῦ τοὺς ἐμέθυσε φιλικὸ ἀπόσπασμα τοὺς ἔπιασε καὶ τοὺς ὡδήγησεν οἰκογενειακῶς καὶ μ' ὅλα τὰ πράματά τους (τὰ ζῷα τους) στὰ Γιάννινα ὅπου κρεμάστηκαν στὸν πλάτανο ποῦ βγαίνομε κατὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους μιὰ μέρα μὲ τὸν ἁρματωλὸ κ' ἔπειτα κλέφτη Ζῆκο Μπούια.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Νὰ διαβαστῇ τὸ μπουγιουρντί».
Τὸ μπουγιουρντὶ διαβάστηκε,
Μπιρμπίλη νὰ κρεμάσουνε.
Μπιρμπίλ', ποῦ τὰ 'εις τὰ πρόβατα ;
— Πάησαν μπροστὰ στὰ Γιάννινα.
— Μπιρμπίλ', ποῦ τὰ 'εις τ' ἄλογα ;
— Πάησαν μπροστὰ στὰ Γιάννινα.
— Πῶς ἔκαμες, Μπιρμπίλη μου,
Πῶς ἔκαμες καὶ σ' ἔπιασαν.
— Ἦταν Θεοῦ θελήματα,
Μαζώθηκαν τὰ κρίματα.

V

ΝΑΔΗΣ ΚΑΙ ΡΗΓΑΣ

Στοῦ Νάδη τ' ἄργανα βαροῦν, στοῦ Νάδη κάνουν γάμο,
Παντρεύ' ὁ Ρήγας τὸ παιδὶ κι' ὁ βασιλιὰς τὴν τσούπρα.
Κι' ὅλο τὸν κόσμο κάλεσε, τὴ γῆς τὴν ξακουσμένη.
Τὸ Διγιαννὸ δὲν κάλεσε 'πὸ τὴν κακογνωμιά του,
Ὅποῦ σκοτώνει τοὺς γαμπροὺς καὶ παίρει τὶς νυφᾶδες.
Ἐννιὰ γαμπροὺς ἐσκότωσε κ' ἐννιὰ νυφᾶδες πῆρε.

VI

ΤΗΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΙΝΑΣ

Στὴ βρύσι στὰ Τσερίτσανα στὸν πάτο ἀπὸ τὴ χώρα
Μπαλουμπασᾶδες κάθονται κι' ὅλο Μαργαριτιῶτες
Κι' ἀγνάντευαν τὸν πόλεμο, τὸν πόλεμο στὸ Σοῦλι,
Πῶς πολεμᾶν μικρὰ παιδιά, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες,
Πῶς πολεμάει ἡ Τζαβέλλαινα σὰν πρῶτο παλληκάρι.
Σέρνει φουσέκια στὴν ποδιά, στερνάρια στὸ ζωνάρι,
Σέρνει καὶ πανωφούσεκα τριγύρο στὸ κεφάλι.

Passow ἀριθ. CCIV.
Χασιώτης, VI, ἀριθ. 17.

VII

Η ΛΕΝΗ ΤΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Ὅλες οἱ καπετάνισσες τῶν καπεταναραίων
Ὅλες πάησαν, προσκύνησιν στ' Ἀλῆ πασᾶ τὴν πόρτα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Κι᾽ αὐτὴ ἡ Λένη τοῦ Μπότσαρη δὲν πάει νὰ προσκυνήσῃ.
— Δὲν εἶμαι νύφ᾽ νὰ προσκυνῶ καὶ χέρια νὰ φιλήσω.
Ἐγὼ εἶμαι ἡ Λέν᾽ τοῦ Μπότσαρη κ᾽ ἡ ἀδερφὴ τοῦ Νότη,
Πῶκαμα τὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.
Κι᾽ Ἀλῆ πασᾶς τῆς ἔστελνε κι᾽ Ἀλῆ πασᾶς τῆς λέγει.
— Λένη, μὴν ἀντροπιάζεσαι κι᾽ ἔλα νὰ προσκυνήσῃς.
— Δὲν προσκυνάω, Ἀλῆ πασᾶ, σὲ σένα παλιολάπη.

Πολίτης, ἀριθ. 7.

VIII

ΤΗΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΙΝΑΣ

Ἀλῆ πασᾶς ἐφώναξε ἀπάνου ἀπὸ τὴ Μούργκα
— Ποῦ εἶσαι, μωρὴ Τζαβέλλαινα, ποῦ εἶσαι, μωρὴ σουλτάνα;
Ἔβγα στ᾽ ἀγνάντιο νὰ σὲ ἰδῶ, ἔβγα στὸ παραθύρι!
— Μήτε στ᾽ ἀγνάντιο βγαίνω ἐγώ, μήτε στὸ παραθύρι.

IX

ΤΟΥ ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ

Ἀντώνις ἐκαθούντανε σὲ μιὰ ψηλὴ ραχούλλα,
Καὶ τὸ μουστάκι τ᾽ ἔστριφε, τὰ γένεια του ξεγγλίζει.
Τὰ παλληκάρια τὸν ρωτᾶν, τὰ παλληκάρια λένε
— Ἀντώνι μου, τί σκέφτεσαι, τί ᾽σαι συλλογισμένος;
— Παιδιά μου, μή με βιάζετε καὶ θὰ σᾶς μολοήσω.
Ἔψὲς μοῦ ᾽ρθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὸ γέρο Δήμα.
Ἀπόξω λέει τὸ ξώγραμμα καὶ μέσα λέει τὸ γράμμα:
«Μοῦ πῆραν τὴ γυναῖκά μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου
Χίλιοι τὴν πάν᾽ ἀπὸ μπροστὰ καὶ πεντακόσιοι πίσω,
Ὁ Βελῆ-γκέκας τὸ σκυλὶ τὸ ἄπιστο ζαγάρι.
Παιδιά μ᾽, χαζίρι γίνετε, πάρετε νὰ ντουφέκια
Μέσ᾽ στὸν ἀι-Γάν᾽ θὰ πάγωμε, τοῦ κάμομε καρτέρι
Κι᾽ ἂν τύχῃ δὲν προφτάκωμε, στὰ Γιάννινα θὰ μποῦμε».

X

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Τ᾽ ἔχεις, καημένε κόρακα, ποῦ σκούζεις καὶ βρυχειέσαι;
Μήνα διψᾷς γιὰ γαίματα, μήνα πεινᾷς γιὰ μέρσια;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ρήξου πέρα στ᾽ Ἀντελικό, πέρα στὸ Μεσολόγγι,
Νὰ βρῇς λεβέντικα κορμιά, κεφάλι᾽ ἀπὸ τοὺς Τούρκους,
Νὰ βρῇς τοῦ Μάρκου τὸ κορμί, τοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι.

XI

ΤΗΣ ΠΑΠΠΑΔΙΑΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

«Ἔβγα, καημένη παππαδιά, στὸ πέρα παραθύρι
Κι᾽ ἀγνάντα τὸν κατήφορο, κάτου πρὸς τὰ πλατάνια,
Νὰ ἰδῇς καὶ τὰ παιδάκια σου τὰ τρίγια πῶς τὰ φέρνουν.
Φέρουν τὸν Κίτσο ζωντανό, τὸν Κώστα πεθαμένο,
Φέρουν καὶ τὸ μικρότερο κορμὶ δίχως κεφάλι».
Τί νὰ βαστάξῃ ἡ ὀρφανή, τί νὰ βαστάξῃ ἡ μαύρη;
Εἶναι τρεῖς κοῦπες ξέχειλες, πικρὲς σὰν τὸ φαρμάκι.
Τοῦ Κίτσου πίνει τὸ πουρνό, τ᾽ ἀπόγιομα τοῦ Κώστα,
Τοῦ Γιάννη τοῦ μικρότερου στὸ τσάκισμα τῆς μέρας.

XII

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

— Ἀντροῦτσο, ποῦ ξεχείμαζες τοῦτ᾽ τὸ βαρὺ χειμῶνα,
Ποῦ ἦταν τὰ χιόνια τὰ πολλὰ καὶ τὰ βαριὰ χαλάζια,
— Στὴν Πρέβεζα ξεχείμαζα, στὰ φράγκικα καράβια.
Εἶχα συντρόφους διαλεχτούς, ὄμορφα παλληκάρια.
Ποῦ τρών τὰ βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτι γιὰ προσφάι.

XIII

ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

Ἀνάρια, ἀνάρια τἄρριναν οἱ κλέφτες τὰ ντουφέκια.
Ἦταν οἱ μαῦροι λιγοστοί, πέντ᾽ ἕξι ὀχτὼ νομᾶτοι.
Κι᾽ ὁ καπετᾶνος ἔλειπε μὲ δυό, μὲ τρεῖς νομάτους.
Πάει νὰ βαφτίσ᾽ ἕνα παιδί, νὰ κάμ᾽ ἕναν κουμπάρο
Νὰ τό ᾽χ᾽ ὁ μαῦρος γύρισμα στὸ πάει καὶ στὸ ἔλα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΟΦΟΙ
ΠΡΟΣ ΤΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»

ΥΠΟ

ΠΕΡ. Κ. ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ

Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ καὶ ἀπροσδοκήτως ταχείᾳ συμπληρώσει τοῦ πρώτου αὐτῶν τόμου ἐν διαστήματι χρόνου μικροτέρου τῶν ὀκτὼ μηνῶν, πλεῖστοι ξένοι σοφοί, ἄλλοι αὐθορμήτως, καὶ ἄλλοι μετὰ τὴν λῆψιν τῶν ἀποσταλέντων αὐτοῖς τευχῶν, ἔσπευσαν διὰ θερμοτάτων γραμμῶν νὰ ἐκφράσωσιν, εἴτε πρὸς τὸν σεβάσμιον ἱδρυτὴν εἴτε πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελητάς, τὴν εἰλικρινῆ χαρὰν καὶ τὸ ζωηρὸν αὐτῶν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ εὐοιώνως ἀρξάμενον ἐπιστημονικὸν τοῦτο ἔργον, συναποστείλαντες καὶ εἰλικρινεῖς εὐχὰς πρὸς εὐόδωσιν καὶ ἀπρόσκοπτον ἐξακολούθησιν αὐτοῦ.

Πολλοὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων προθύμως ὑπεσχέθησαν νὰ προσφέρωσιν ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῶν γνώσεων αὐτῶν τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν συμβολὴν εἰς τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», ἄλλοι δὲ ἐξεδήλωσαν βαθεῖαν λύπην διότι κωλυόμενοι ἕνεκα μεγάλων συγγραφῶν, εἰς ἃς ἀσχολοῦνται ἀναγκάζονται ν' ἀναβάλωσιν εἰς εὐθετώτερον χρόνον τὴν ἀποστολὴν εἰδικῶν περὶ ἠπειρωτικῶν ζητημάτων πραγματειῶν ἐκ τοῦ ἰδίου ἕκαστος ἐπιστημονικοῦ κλάδου.

Πρὸς πάντας τοὺς ἀγλαοὺς μύστας τῆς ἐπιστήμης, τοὺς εὐμενῶς κρίναντας τὸ σύγγραμμα τοῦτο, θεωροῦμεν πρέπον νὰ ἐκφράσωμεν ὧδε θερμὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν βαθεῖαν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν προσγενομένην ἡμῖν ἠθικὴν ἐνίσχυσιν.

Κρίνομεν δὲ σκόπιμον νὰ δημοσιεύσωμεν κατωτέρω ἐν πρωτοτύπῳ τε καὶ ἐν πιστῇ μεταφράσει τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐνθουσιώδη ἐπιστολὴν τοῦ κορυφαίου ἱεροφάντου τῆς ἑλληνικῆς σοφίας Οὐδαλρίκου v. Wilamowitz Moellendorff, ὅστις ἀπὸ δεκαετηρίδων ἀποτελεῖ τὸ σέμνωμα τοῦ Βερολινίου Πανεπιστημίου, ὑπεράξιος διάδοχος τοῦ πολλοῦ Αὐγούστου Βοικχείου, ὡς κακοτέχνως ἐξελληνισθὲν καθιερώθη παρ' ἡμῖν τὸ ὄνομα τούτου, καὶ τῆς ἄλλης ἐκλάμπρου πλειάδος τῶν κλασσικῶν φιλολόγων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει ὧδε·

«Ich fühle mich sehr geehrt durch Ihre liebenswürdige Zuschrift und den so stattlichen ersten Band Ihrer Zeitschrift. Es ist nichts geringes, dass diese kaum befreite Landschaft sich der eigenen Vergangenheit in der Sprache auch der Gegenwart mit solchem Eifer annimmt, und ich wünsche dem schönen Unternehmen den besten Fortgang.

Dass ich noch einmal zu etwas Epirotischem komme, ist mir freilich zweifelhaft. Es lag in den früheren Verhältnissen, dass unsere Inschriftsammlung Epirus von der südlichen Landschaft und von Kerkyra trennen musste, und die Aussicht ist gering, dass wir den Band, der nun Makedonien einschliessen müsste, in naher Zukunft ergreifen.

Immer ist noch zu bedauern, dass die jetzige Grenze willkürlich durch ein Land gezogen ist, das füglich zu Hellas gerechnet werden sollte».

U. v. WILAMOWITZ

Καὶ ἐν μεταφράσει·

«Αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν μεγάλως τιμώμενον διὰ τῆς φιλικῆς ὑμῶν ἐπιστολῆς καὶ διὰ τοῦ τόσον λαμπροῦ πρώτου τόμου τοῦ ὑμετέρου περιοδικοῦ. Δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα ὅτι ἡ μόλις ἀπελευθερωθεῖσα αὕτη χώρα μετὰ τόσης σπουδῆς ἐπελήφθη τῆς μελέτης τοῦ ἰδίου παρελθόντος ἐν τῇ αὐτῇ καὶ κατὰ τὸν παρόντα χρόνον γλώσσῃ. Εἰς τὸ ὡραῖον ἔργον εὔχομαι ἀρίστην πρόοδον.

Ἀλλ' ὅτι θὰ δυνηθῶ ποτε ν' ἀσχοληθῶ καὶ πάλιν εἰς τὰ Ἠπειρωτικὰ μοὶ εἶναι ὁπωσδήποτε ἀμφίβολον. Εἰς τοὺς τέως ὑφισταμένους λόγους ὀφείλεται τὸ ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφικῇ συλλογῇ ἡμῶν ἐχωρίσθη ἡ Ἤπειρος τῆς νοτίου χώρας καὶ τῆς Κερκύρας, μικρὰ δὲ εἶναι ἡ ἐλπὶς ὅτι ἐν προσεχεῖ μέλλοντι θὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ τόμου, ὅστις δέον νὰ συμπεριλάβῃ τώρα καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Βαρέως φέρει τις ἀκόμη ὅτι ἡ σημερινὴ ὁροθεσία ἐχαράχθη αὐθαιρέτως διὰ μέσου χώρας, ἥτις ὤφειλε δικαίως νὰ προσλογισθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα».

ΟΥΛ. Φ. ΒΙΛΑΜΟΒΙΤΖ

Πόρρω ἀπωθοῦντες πᾶσαν τάσιν ταπεινῆς διαφημίσεως, ἥκιστα συνάδουσαν πρὸς τὴν αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν κατεύθυνσιν, ἥτις ἐδόθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο σύγγραμμα, δημοσιεύομεν τὸ προκεί-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μενον γράμμα, τοῦτο μὲν τιμῆς ἕνεκα πρὸς τὸν μέγαν διδάσκαλον, τὸν ὑμνητὴν τῆς ἀρχαίας καὶ φίλον τῆς νέας Ἑλλάδος, τοῦτο δὲ διὰ τοὺς σοφοὺς λόγους, οὓς περιέχει, τὸν ὕμνον δηλονότι πρὸς τὴν ἀθάνατον ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν σεμνὴν καὶ εὐγενῆ διαμαρτυρίαν τοῦ Χρυσοστόμου τούτου τῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς καταπάτησιν τῶν Ἠπειρωτικῶν δικαίων. Δημοσιεύομεν αὐτὴν ὡς εὔγλωττον καὶ ἀξιομίμητον δεῖγμα τοῦ ζωηροῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὃν αἰσθάνονται καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων οἱ εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν βεβαπτισμένοι ἐσπέριοι σοφοί, καὶ ὡς διδακτικὸν μάθημα δι' ἐκείνους τῶν ἡμετέρων, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ διαστείλωσι πρόσωπα καὶ πράγματα, καὶ ἐξ ἀντιπαθείας πρὸς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τῶν πρωτεργατῶν τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» ὁρμώμενοι, δεικνύουσιν ἔνοχον ἀδιαφορίαν ἢ καὶ δυσμένειαν πρὸς τὸ πρῶτον τοῦτο σοβαρὸν ἐπιστημονικὸν ἔργον τῆς Ἠπείρου καὶ δὲν ἀναλογίζονται ὅτι ταῦτα πράττοντες δὲν βλάπτουσι τὰ πρόσωπα, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην τὴν Ἠπειρωτικὴν καὶ Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, ἣν ἔχουσιν ἀναγεγραμμένην ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτῶν λαβάρου καὶ φιλοδοξοῦσι νὰ θεραπεύσωσι πάσῃ θυσίᾳ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς εὐγενοῦς ἐρεύνης τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά».

Ἐν Βερολίνῳ μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ 1927.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΥΠΟ

ΠΕΡ. Κ. ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ

I

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τῶν «Ἠπειρ. Χρονικῶν» (I, 304 κἑξ.) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμβολὴ εἰς τὴν περὶ τοῦ Θανάση Βάγια ἔρευναν» σύντομος μὲν ἀλλὰ λίαν ἐνδιαφέρουσα πραγματεία τοῦ Εὐαγγέλου Ι. Φωτιάδου, εἰς τὴν ὁποίαν συνάπτεται παρὰ πόδας τέως ἀνέκδοτον γγραφον περιέχον τουρκιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ γεγραμμένην διαταγὴν τοῦ στρατοπεδάρχου» (ὡς χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως) Μεχμὲτ Ιασσᾶ, δι᾽ ἧς οὗτος γνωρίζων εἰς τοὺς «Καδῆδες, Βέηδες, Ἀγάδες καὶ Προεστῶτας τῶν Καζάδων Τεπελενίου καὶ Ἀργυροκάστρου» τὴν ἔκδοσιν Αὐτοκρατορικοῦ Διατάγματος ἀφορῶντος εἰς τὰ ἐν ταῖς εἰρημέναις ὑποικισεσι κτήματα τοῦ Θανάση Βάγια, ἐντέλλεται αὐστηρότατα ὅπως παγορευθῇ πᾶσα εἰς τὰ κτήματα ταῦτα ἐπέμβασις ἀνθρώπων κινουμένων ξ ἐχθρικῆς διαθέσεως, διαταχθῇ ἐπειγόντως ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸν δικαιοῦον παντὸς ὅ,τι διηρπάγη ὑπ᾽ αὐτῶν καὶ ἐξασφαλισθῇ ἐν γένει ἡ ἰδιοτησία τοῦ Θανάση Βάγια.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου τούτου ὑλικοῦ καὶ ἰδίων εὐστόχων παρατηρήεων καὶ κρίσεων ὁ Φωτιάδης, βαίνων ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Χρήστου Δάλλα καὶ τοῦ Παραμυθίας Ἀθηναγόρου (τοῦ ποτὲ Μ. Πρωτοσυγκέλλου), οἵτινες ρῶτοι ὑπεκίνησαν τὸ περὶ Θανάση Βάγια πολυθρύλητον ζήτημα, συμάλλεται σπουδαίως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀγαθῆς μνήμης τοῦ περιρήμου τοῦ Ἀλῆ συμβούλου, ὅστις κατακριθεὶς—ἴσως καλῇ, ἀλλὰ μᾶλλον ακῇ τῇ πίστει—ὑπὸ τοῦ Pouqueville[1] ἔλαβε κυρίως τὸ ἐθνικὸν ἀνάθεμα διὰ τοῦ δριμυτάτου ἐκείνου ποιήματος τοῦ Βαλαωρίτου, τοῦ ποίου ἡ ἀνάγνωσις προεκάλεσεν ἀείποτε τὴν φρικίασιν πάσης ἑλληνικῆς ψυχῆς. Μετ᾽ εὐλόγου διαφέροντος ἀναμένομεν καὶ τὴν δημοσίευσιν τῶν πολοίπων ἐγγράφων, ἅτινα μνημονεύει ὁ Φωτιάδης ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς

[1]) Πρβ. καὶ *Κλ. Νικολαΐδην* ἐν «Ἠπ. Χρον.» I, 42 κἑξ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

διατριβῆς αὐτοῦ, ἡ δὲ τελεία ἀνατροπὴ τῶν μέχρι τοῦδε περὶ Θανάση Βάγια παραδεδεγμένων καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ δικαίου εἰς ἄνδρα, ὅστις καὶ συμπολίτας αὐτοῦ ἐπανειλημμένως εὐηργέτησε καὶ τῷ ἔθνει πολλάκις χρήσιμος ἐφάνη, ἔσται ὑπηρεσία ἐπιστημονικὴ καὶ ἐθνικὴ πολλοῦ λόγου ἀξία. Ἡ παλινόρθωσις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἀπάλειψις τοῦ φρικτοῦ στίγματος τῆς προδοσίας ἐκ τῆς μνήμης ἑνὸς Ἠπειρώτου εἶναι καθῆκον ἱερὸν καὶ πᾶς ἐρευνητὴς ἐκπληρῶν τὸ καθῆκον τοῦτο ἐξασφαλίζει ἑαυτῷ τὴν κοινὴν εὐγνωμοσύνην. Εἶναι προτιμότερον, ἔλεγεν ὁ σοφὸς ποινικολόγος Berner, νὰ ἀπαλλαγῶσιν, ἐν ἀμφιβολίᾳ, τῆς καταδιώξεως δέκα ἐγκληματίαι ἢ νὰ καταδικασθῇ εἷς ἀθῷος· εἶναι προτιμότερον, δύναταί τις νὰ εἴπῃ κατ' ἀναλογίαν, νὰ ὑμνηθῶσι παρ' ἀξίαν δέκα ἄσημοι ἄνδρες ἢ νὰ στηλιτευθῇ εἷς ἀδίκως καὶ κύψῃ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἐθνικῆς ἀρᾶς.

Εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ Φωτιάδου καὶ τὸ συνδημοσιευόμενον ἔγγραφον ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω τὰς ἑπομένας παρατηρήσεις. Ὁ Φωτιάδης λέγει ὅτι τὸ ἐπίμαχον ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ Θανάση Βάγια λύεται ὁριστικῶς μετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Χρήστου Δάλλα ἐσχάτως γραφέντα (I, 305). Δὲν ἔσχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἀναγνώσω τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διατριβὴν τοῦ φίλου ἰατροῦ καὶ ἱστοριοδίφου τῶν πατρίων. Ἀλλ' ἂν καὶ ἡ ἐλαχίστη μετ' αὐτὴν ὑπελείπετο ἀμφιβολία, διασκεδάζεται αὕτη ὁριστικῶς πλέον, καίτοι δὲν ἐξῆρκει τοῦτο ἐπαρκῶς ὁ Φωτιάδης, διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τούτου δημοσιευθέντος ἐγγράφου. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὡς ἀναφέρεται σαφῶς ἐν τῷ κειμένῳ, προεκλήθη ἐκ κυβερνητικῆς διαταγῆς ἐκδοθείσης ἐπὶ τῇ βάσει αἰτήσεως τοῦ Βάγια πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν, εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι ἐν τῇ αἰτήσει ἐκείνῃ ἀνεφέρετο καὶ ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς τοῦ αἰτοῦντος, σημειωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τούτου, ὡς ἀναφέρεται καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ «Ὑψηλοῦ Δεβλετίου». Κατὰ ταῦτα ἔχομεν αὐθεντικὴν πλέον εἴδησιν ἐξ ἐπισήμου κυβερνητικοῦ ἐγγράφου ὅτι ὁ Θανάσης Βάγιας κατήγετο ἐκ Λέκλης.

Τὴν ἔγγραφον διαταγὴν ἀποδίδει ὁ Φωτιάδης «κατὰ πᾶσαν πιθανότητα» εἰς «στρατοπεδάρχην» τινὰ Μεχμέτ. Ἡ εἰκασία αὕτη περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Μεχμὲτ εἶναι ἐσφαλμένη, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ διατάγματα τοῦ Ὑψηλοῦ Διβανίου διεβιβάζοντο εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ὑποδιοικήσεων τῆς Ἠπείρου διὰ στρατοπεδαρχῶν. Ἀλλὰ διὰ τὴν παρεξήγησιν ταύτην δὲν εἶναι ὑπεύθυνος ὁ Φωτιάδης, παρασυρθεὶς προφανῶς εἰς τὸ ἀνακριβὲς συμπέρασμα ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Νίκου Βέη γενομένης κακῆς ἀναγνώσεως τοῦ μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς διαταγῆς ὑπάρχοντος μονογραφήματος τοῦ Μεχμέτ, κακοζήλου ἀπομιμήσεως τῶν Πατριαρχικῶν μονογραφημάτων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὸ μονογράφημα τοῦτο, οὗτινος θεωρῶ σκόπιμον τὴν ἐν πανομοιοτύπῳ ὧδε ἀναδημοσίευσιν

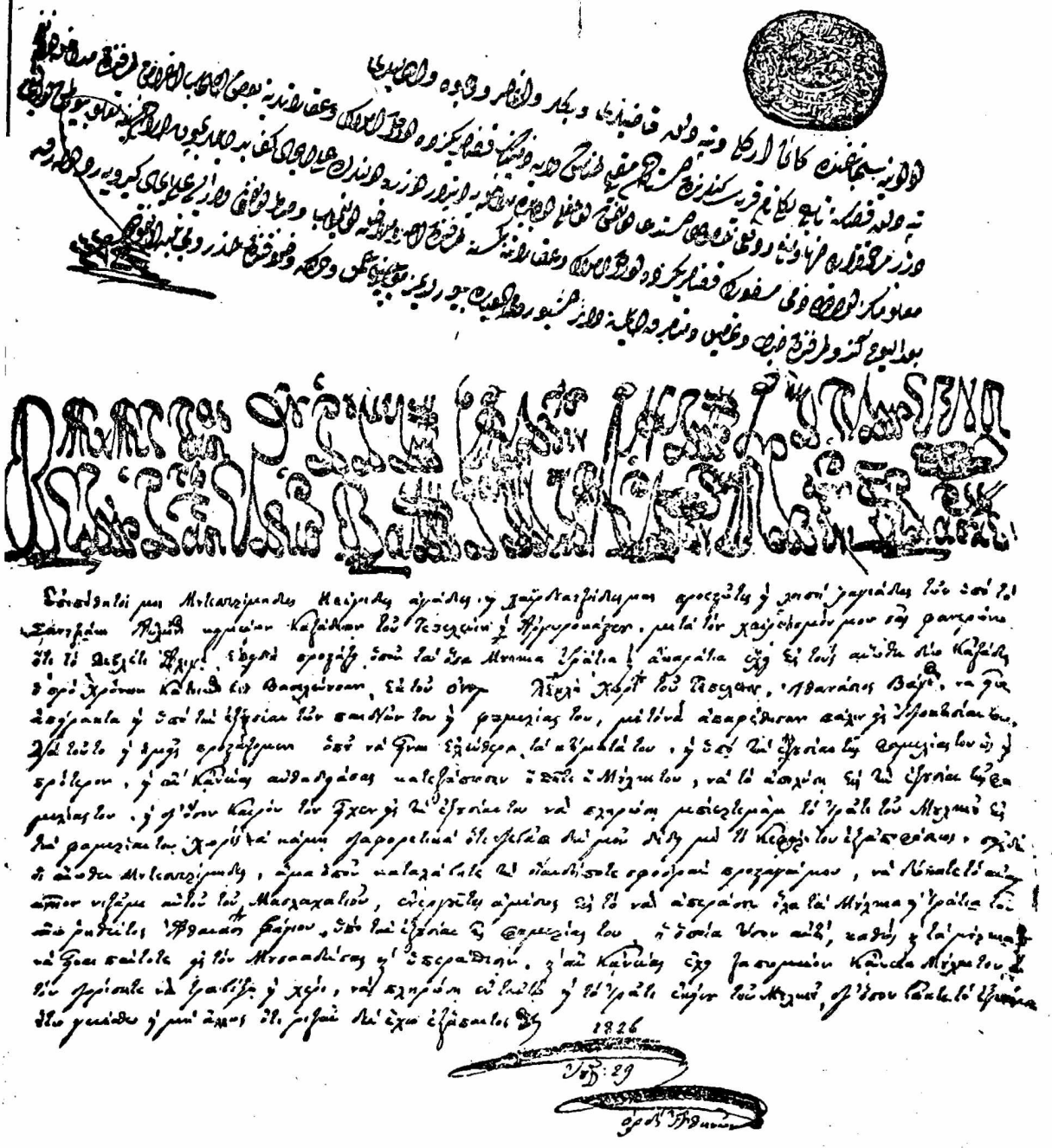

Τὸ μονογράφημα τοῦ Μεχμὲτ Πασσᾶ.

ἀνέγνω ὁ Νῖκος Βέης ὡς ἑξῆς·

«Μεχμὲτ Πασιᾶς ἐλέῳ Θεοῦ Ρούμελης, Ἰωαννίνων
Δελβίνου, Λαρίσσης ...δερβενιῶν σερασκέρης».

Ἀλλὰ τοιοῦτον τίτλον (Σερασκέρη ὅλων τῶν μνημονευομένων τόπων) δὲν ἐγνώρισέ ποτε τὸ τουρκικὸν διοικητικὸν δίκαιον, ἡ ἀνάγνωσις ἄρα εἶναι ἐσφαλμένη. Ἀπορῶ δὲ πῶς ὁ Νῖκος Βέης, ἄριστα ἄλλως ἠσκημένος

εἰς τὰ παλαιογραφικὰ καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἀνέγνω ἄλλ' ἀντ' ἄλλων προσθεὶς τὴν ἀνύπαρκτον ἐν τῷ μονογραφήματι «Λάρισσαν» καὶ παραλιπὼν πολλὰ ἄλλα οὐσιωδέστατα.

Οὐδεμίαν ἔχων ἐγὼ εἰδικὴν πεῖραν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀναγινώσκω οὐχ ἧττον λίαν εὐχερῶς τάδε·

«Βεζὺρ Ρασὶτ Μεχμὲτ Πασιᾶς τῷ ἐλέῳ Θεοῦ Βαλλῆς Ρούμελης, Ἰωαννίνων, Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος, Ναζύρης τῶν Δερβενιῶν καὶ Σερασκέρης πληρεξούσιος».

Αἱ ὑπὸ τοῦ Βέη κακῶς ἢ οὐδόλως ἀναγνωσθεῖσαι λέξεις σημειοῦνται δι' ἀραιῶν γραμμάτων. Ὅτι τὸ μονογράφημα ἄρχεται διὰ τῆς λέξεως «Βεζὺρ» εἶναι προφανές, ἐπικυροῦται δὲ τρόπον τινὰ τὸ πρᾶγμα καὶ ἐξ ἄλλων ὁμοίων ἐγγράφων καὶ ἰδίᾳ ἐξ ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1821 δημοσιευθησομένου ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τῶν «Ἠπειρ. Χρονικῶν» καὶ περιέχοντος ἀνάλογον μονογράφημα τοῦ διαβοήτου ἐκείνου βεζύρου «Χουρσὶτ Ἀχμὲτ Πασσᾶ» φέροντος ὡσαύτως καὶ τὸν τίτλον «Ντερμπεντὰτ Ναζυρῆ». Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ Αὐλῶνος (καὶ οὐχὶ περὶ Λαρίσσης, ὡς ἀνέγνω ὁ Βέης) οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, διότι καὶ ἐν τῷ τουρκικῷ καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ ἀναφέρεται τὸ Σαντζάκιον τοῦ Αὐλῶνος, ὑφ' ὃ ὑπήγοντο αἱ ὑποδιοικήσεις Τεπελενίου καὶ Ἀργυροκάστρου, ἔνθα ἔκειντο τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κτήματα τοῦ Θανάση Βάγια.

Διευκολύνεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ μονογραφήματος διότι τοῦτο ἐγράφη κατά τινα χαρακτηριστικὸν κανόνα, καθ' ὃν αἱ δύο γραμμαὶ ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, διαιροῦνται εἰς ἑπτὰ ἄνισα τετράγωνα λέξεων, ὧν ἡ ἀνάγνωσις ἄρχεται ἐκ τοῦ κάτω ἡμίσεως καὶ συνεχίζεται πρὸς τὸ ἄνω ἥμισυ ἑκάστου τετραγώνου. Τὸ πρῶτον τετράγωνον περιέχει τὰς λέξεις «Βεζὺρ Ρασὶτ Μεχμὲτ Πασιᾶς τῷ», τὸ δεύτερον τετράγωνον «ἐλέῳ Θεοῦ», τὸ τρίτον «Βαλλῆς Ρούμελης» καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τοῦ τελευταίου τοῦ περιέχοντος τὰς λέξεις «Σερασκέρης Πληρεξούσιος». Αἱ ἐνταῦθα δι' ἀραιῶν γραμμάτων σημειούμεναι λέξεις ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἄνω σειρὰν τοῦ μονογραφήματος.

Κατὰ ταῦτα τὸ ἔγγραφον προήρχετο ὄχι ἀπὸ «στρατοπεδάρχην», ἀλλ' ἀπὸ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Ρούμελης Ρασὶτ (ἢ μᾶλλον Ρεσὶττ) Μεχμὲτ Πασσᾶν, οὕτω δὲ συνάγομεν ὅτι ἡ ἐκ Κων/πόλεως διαταγὴ ἠκολούθησεν, ὡς εἰκός, τὴν κατὰ ἱεραρχικὴν τάξιν διοικητικὴν πορείαν. Ἡ Τουρκικὴ ὑπογραφὴ εἶναι δυσανάγνωστος καὶ δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω καὶ δι' αὐτῆς τὸ ἕτερον ὄνομα τοῦ Μεχμὲτ Ρεσίττ. Βλέπω ὅμως ὅτι ἀρκετὰ εὐκρινῶς διαφαίνεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπὶ τῆς τουρκικῆς σφραγῖδος. Ἦτο δέ, ὡς

φαίνεται, ὁ Βαλῆς τῆς Ρούμελης καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν Συνόρων (Δερμπεντὰτ Ναζυρῆ) καὶ κάτοχος στρατιωτικῆς πληρεξουσιότητος (Σερασκὲρ Βεκυλῆ).

Τὸ «αὐθαίρετον καὶ μὴ ὑπαγόμενον εἰς παλαιογραφικοὺς κανόνας», ὡς παρατηρεῖ ὁ Φωτιάδης, μονογράφημα τοῦτο, εἶναι ὁπωσδήποτε ἄξιον προσοχῆς διὰ τὴν παράδοξον ἀπομίμησιν τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις εἰθισμένης γραφῆς καὶ τῆς χρήσεως τῆς φράσεως «τῷ ἐλέῳ Θεοῦ», ἥτις δὲν εἶναι συνήθης εἰς τὴν τουρκικὴν τιτλολογίαν.

Δὲν θεωρῶ ἄσκοπον νὰ σημειώσω ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ καὶ παροράματά τινα τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ ὑπὸ κρίσιν ἐγγράφου. Οὕτω διορθωτέον ἐν στίχῳ πρώτῳ ἄνωθεν «χαϊρδου α τζῆ δες» ἀντὶ τοῦ «χαϊρδουτζάδες», ἐν στ. ἕκτῳ ἄν. «Βασιλεύ ου σαν» ἀντὶ «Βασιλεύσαν» ἐν στ. δωδεκάτῳ κάτωθεν «μπί ε λ τεμὰμ» (τ. ἔ. ὁλοτελῶς) ἀντὶ τοῦ «μπίσλτιμὰμ» καὶ ἐν στ. δευτέρῳ κάτ. «ἐξουσ ία σεν» ἀντὶ «ἐξουσίσε».

Ἐν τέλει, δοθείσης ἀφορμῆς, ἐπιθυμῶ νὰ συστήσω γενικῶς ὅπως κατὰ τὴν δημοσίευσιν ἐγγράφων περιεχόντων, ὡς τὸ προκείμενον, βαρβάρους λέξεις, ὑποσημειώνηται ἑκασταχοῦ παρὰ πόδας καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἑλληνικὴ σημασία τῆς ξένης λέξεως, ἵνα διευκολύνηται οὕτως ἡ πλήρης κατανόησις τοῦ κειμένου καὶ παρ' ἀνθρώπων, ἡμετέρων τε καὶ ἀλλοδαπῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὴν ξενικὴν φρασεολογίαν.

Τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις ἔκρινα σκόπιμον νὰ χαράξω χάριν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ μελλούσης τυχὸν ὠφελείας.

Σημ. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀνωτέρω σημειώματος ἔμαθον ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μονογράφημα ἀνεγνώσθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος Σιδερίδου. Τοῦτο ἐξαίρω ἐξ ἐπιστημονικοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ ἐξ εὐλόγου εὐχαριστήσεως, διότι ἐν τῇ ἐπιδειχθείσῃ προθυμίᾳ ταύτῃ διακρίνω τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, μεθ' οὗ παρακολουθοῦσιν οἱ ἁπανταχοῦ ἡμέτεροι διακεκριμένοι λόγιοι τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά». Καὶ ἡ μὲν ἀνάγνωσις τοῦ ἐγκρίτου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου ἔχει ὡς ἑξῆς·

«Βεζὴρ Ρασὴτ Μεχμὲτ πασιᾶς τῷ ἐλέῳ Θεοῦ Βαλῆς Ῥούμελης Ἰωαννίνων, Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος, ὁ Ναζήρης τῶν Δερβενίων καὶ ὁ Σερασκέρης πάσης ἐξουσίας».

Ἐπισημειοῖ δ' ὁ Κεραμόπουλλος ὅτι «προφανῶς ἡ μονοκονδυλιὰ αὕτη περιέχει τὸν ἐπίσημον τίτλον τοῦ Κιουταχῆ πασᾶ».

Ὁ δὲ σοφὸς καὶ πολύτιμος φίλος Ξενοφῶν Σιδερίδης εὐηρεστήθη νὰ ἀποστείλῃ καί τινας παρατηρήσεις ἀξίας λόγου, ἃς λαβὼν παρὰ τοῦ φιλίστορος καὶ φίλου μητροπολίτου Παραμυθίας καταχωρίζω ἐνταῦθα·

«Παραβαλών, γράφει ὁ ἀκάματος ἐρευνητής, τὴν ἐν σελ. 312 φωτοτυπίαν τοῦ τουρκικοῦ ἐγγράφου πρὸς τὴν ἐν σελ. 310 μετάφρασιν, παρετήρησα· α') τὸ Ἀργυρόκαστρον λέγεται Ἔρεγλι ἀντὶ Ἔργκιρι ἢ Ἔργκερι κάσρ (*Λεχτζέϊ Ὀσμανῆ*, Mostras, Dictionn. géogr. de l'Empire Ottoman, St. Petersburg, 1873, Χλωροῦ, Λεξικὸν Τουρκο-Ἑλληνικόν, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899, ἐν τέλει)· β') τὸ ἐν τῇ μεταφράσει «παρακαλοῦμεν» ἀντίκειται καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ εἰς τὸ γράμμα, ὅπερ εἶναι ὁρισμὸς (μπουγιουρλτῆ, ὡς αὐτολεξεὶ ὀνομάζεται) ἀνωτέρου πρὸς κατωτέρους· γ') τὴν παράλειψιν τῆς χρονολογίας, οὔσης 7 Μουχαρέμ, συμπιπτούσης κατὰ τὸ Τεκβὶμ τοῦ Ἀχμὲτ Μουχτὰρ τῇ 30ῇ Ἰουλίου 1826, καὶ δ') τὸ πλημμελὲς τοῦ ὀνόματος τοῦ Μεχμέτ, ὄντος Ρεσὶτ Μεχμέτ, εὐκρινῶς ἐν τῇ σφραγῖδι αὐτοῦ ἀναγινωσκομένου. Ἀνακριβῶς παρετήρησα συνάμα ἀνεγνωσμένην καὶ τὴν ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ προτεταγμένην μονοκονδυλιάν· ταύτην, εἰς δύο γραμμὰς οὖσαν, ἀναγινώσκω ὡς ἑξῆς, ὑπογραμμίζων τὰς τῆς δευτέρας σειρᾶς λέξεις· «Βεζὺρ Ρασίττ (γρ. Ρεσὶττ) Μεχμὲτ Πασιᾶς, ἐλέῳ Θεοῦ Βαλῆς Ρούμελης, Ἰωαννίνων, Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος Ναζίρης καὶ Δερβενίων Σερασκέρης καὶ Πληρεξούσιος». Ὁ Ρεσὶττ Μεχμὲτ *πασσᾶς* κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1824 προήχθη εἰς Ρούμελη καὶ Ἰωαννίνων βαλῆν καὶ Ρούμελη σερασκερῆ· διετέλεσε τοιοῦτος μέχρις Ἰανουαρίου 1828. Τῇ 23ῃ Μαρτίου 1829 (29 Ραμαζὰν 1244) ἐγένετο Μέγας Βεζύρης (Μεχμὲτ Σουρεγιᾶ, Σιτζίλι Ὀσμανῆ, Β', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1311, σελ. 391)».

Εἰς τὰς πολυτίμους ταύτας παρατηρήσεις θεωρῶ σκόπιμον νὰ προσθέσω ὅτι ἐν τῷ τουρκικῷ κειμένῳ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς γίνεται μνεία ὡς τόπου διαμονῆς τοῦ Θανάση Βάγια, ἀποδίδεται οὐχὶ διὰ τῆς συνήθους ἀραβικῆς λέξεως «Δέρ-ι-Σααδέτ», ἀλλὰ διὰ τῆς σπανιωτέρας καὶ ἀπὸ πολλοῦ εἰς ἀχρηστίαν σχεδὸν περιπεσούσης περσικῆς λέξεως «Ἀσιτάνε». Τὸ δὲ ζήτημα ἂν ἡ ἐν τῷ χειρογράφῳ λέξις ارگی διὰ τὸ Ἀργυρόκαστρον ἀντὶ τοῦ ارگری δέον νὰ ἀναγνωσθῇ Ἔρεγλι ἢ μᾶλλον Ἔργκελι (κατὰ παραφθορὰν τοῦ ρ εἰς λ) δύνανται νὰ λύσωσι τουρκομαθέστεροι ἐρευνηταί.

II

Ἐπιτραπήτω μοι νὰ προσθέσω καὶ ἐλάχιστά τινα πρὸς διευκρίνισιν δύο σημείων τῆς ὡραίας καὶ περισπουδάστου πραγματείας τοῦ Μιχαὴλ Δένδια, ὅστις μετ' ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας ἀλλὰ καὶ θαυμαστῆς ἀφηγηματικότητος ἀπέδωκε τὰ κατὰ τὴν μεγάλην τραγῳδίαν τῆς χαριτοβρύτου πλὴν ἀτυχοῦς Ἠπειρώτιδος ἡγεμονόπαιδος Ἑλένης καὶ τῶν ἀτυχεστέρων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τῆς τέκνων, τῶν ὑστάτων γόνων τοῦ περιφήμου Σουαβικοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Hohenstaufen. Τὰ «Ἠπ. Χρ.» εὐελπιστοῦσιν ὅτι θὰ ἐκλοξενήσωσι καὶ ἄλλας ὁμοίας μελέτας τοῦ νεαροῦ, ἀλλὰ δοκίμου ἐρευνητοῦ τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας.

Γράφων ὁ Δένδιας περὶ τῶν τέκνων τοῦ Μαμφρέδου καὶ τῆς Ἠπειρώτιδος Ἑλένης (ἐν σελ. 254) ἰσχυρίζεται πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν, ἣν ἄλλως δὲν ἀμφισβητῶ, ὅτι καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Μαμφρέδου αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Β' «εἰς μόνους τοὺς γνησίους υἱοὺς ἀπέδωκε τὰ τίμια ὀνόματα τοῦ πατρὸς Ἐρρίκου καὶ τοῦ Κορράδου Γ', εἰς δὲ τοὺς μὴ γνησίους ἄλλα τούτων διάφορα». Προσθέτει δ' ἐν ὑποσημειώσει τὰ ἑπόμενα. Καὶ ἀναφέρει μὲν ὁ Cesare ἔνθ' ἀνωτέρω II σελ. 102 ὅτι ὁ εἰς Βολωνίαν αἰχμαλωτισθεὶς μὴ γνήσιος υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Β' ἐκαλεῖτο Ἐρρῖκος ἢ Enzio, τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβὲς (sic). Ὁ πρῖγκιψ οὗτος ὠνομάζετο μόνον Enzio, δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ ὀνομάζεται Ἐρρῖκος (!) διότι συγχρόνως πρὸς αὐτὸν (μέχρι τοῦ 1242) ἔζη ὁ γνήσιος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρῖκος (VII). Δύο ἀδελφοὶ συνοικοῦντες καὶ φέροντες τὸ αὐτὸ ὄνομα εἶναί τι ὅλως ἀπίθανον». Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις τοῦ Δένδια, ὡς καὶ ἡ προηγουμένη περὶ ἀνακριβολογίας τοῦ Cesare δὲν εἶναι ὀρθαί. Διότι δὲν εἶναι σπάνια ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων τὰ παραδείγματα ἀδελφῶν καὶ δὴ ἑτεροθαλῶν φερόντων τὸ αὐτὸ ὄνομα. Εἰς τὸν γερμανικὸν φέρ' εἰπεῖν ἡγεμονικὸν οἶκον τοῦ Reuss κατὰ παλαιὰν παράδοσιν πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας λαμβάνουσι τὸ ὄνομα «Ἐρρῖκος» μετ' αὔξοντος ἀριθμοῦ ἰκνουμένου μέχρι τοῦ ἑκατόν. Πολλάκις ὅθεν ὑπῆρξαν ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ δύο καὶ τρεῖς ἀδελφοὶ φέροντες τὸ αὐτὸ ὄνομα. Εἰδικῶς δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου ΙΕ' (1502) διεδέχθησαν τοῦτον συνηγεμονεύσαντες οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Ἐρρῖκος ΙΗ' καὶ Ἐρρῖκος ΙΘ'. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἡγεμονικῶν οἴκων θὰ ἠδύνατό τις νὰ φέρῃ τοιαῦτα παραδείγματα πολλά. Προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ Enzio διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ καλοῦ ἐρευνητοῦ ὅτι ὁ τύπος οὗτος δὲν εἶναι εἰμὴ ὁ ἰταλικὸς τύπος τοῦ γερμανικοῦ Heinz (Heinzio, Enzio) τὸ ὁποῖον εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ Heinrich (Ἐρρῖκος). Δὲν εἶναι ἄρα διόλου ἀνακριβὲς τὸ ὑπὸ Cesare γραφόμενον καὶ ἱστορικῶς ἀναμφισβήτητον ἄλλως ὅτι ὁ νόθος ἀλλὰ προσφιλέστατος υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Β' ἐλέγετο Ἐρρῖκος φέρων, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐρρῖκος Ζ', τὸ παππῷον ὄνομα.

Διὰ τῆς παρατηρήσεως ταύτης οὐδαμῶς ἐπιδιώκω νὰ ἀποκρούσω τὴν λίαν εὐφυᾶ καὶ εὐλογοφανῆ ἐξήγησιν, ἣν δίδει ὁ Δένδιας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τριτοτόκου υἱοῦ τοῦ Μαμφρέδου καὶ τῆς Ἠπειρώτιδος ἡγεμονίδος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἑλένης. Θεωρῶ τοὐναντίον πιθανώτατον ὅτι τὸ ἄγνωστον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὄνομα Anselinus ἢ τὸ ἀσύνηθες Azzolinus, ὅπερ ὁ Devanzati πρὸς λύσιν τῆς ὑφισταμένης ἀπορίας δέχεται ὡς ὑποκοριστικὸν τοῦ Azzo, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος Angelinus, ἰταλικοῦ ὑποκοριστικοῦ τοῦ Ἄγγελος ἢ Ἀγγελῆς, ὅπερ ἴσως αὐτὸς ὁ Μαμφρέδος ἔδωκε πρὸς τιμὴν τῆς φιλτάτης αὐτοῦ συζύγου Ἑλένης Ἀγγελίνας εἰς τὸ νεώτατον τέκνον των. Οἱ γράψαντες κατόπιν περὶ τούτου ἀγνοοῦντες προφανῶς τὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος προετίμησαν τὴν γραφὴν Anselino, μὴ ἀπέχουσαν φωνητικῶς τῆς γραφῆς Angelino, ἄλλοι δὲ ἀποροῦντες διὰ τὸ πρωτότυπον καὶ ἀσύνηθες τοῦ ὀνόματος κατέφυγον εἰς τὸ Enzio (Enziolino) εἰκάσαντες ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς τὸν τελευταῖον γόνον τοῦ Μαμφρέδου εἰς τιμὴν τοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ τούτου καὶ νόθου πλὴν φιλτάτου υἱοῦ Φρειδερίκου τοῦ Β΄, τοῦ γενναίου ἐκείνου ἀλλ' ἀτυχοῦς βασιλέως τῆς Σαρδηνίας Enzio, ἀποβιώσαντος τῇ 14ῃ Μαρτίου 1272 μετὰ μακρὰν ἐγκάθειρξιν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Ποδεστάτου τῆς Βονωνίας.

Περαιτέρω (ἐν σελ. 274) γράφων ὁ Δένδιας ἐν παρόδῳ περὶ τοῦ Σικελικοῦ Ἑσπερινοῦ, καθ' ὃν ἐσφάγησαν πολλαὶ χιλιάδες Γάλλων, χαρακτηρίζει τοῦτον ὡς «ἔργον ἐν πολλοῖς τῆς Βυζαντινῆς διπλωματίας καὶ τοῦ ἀργυρίου τῶν ἐν Βυζαντίῳ». Φρονῶ ὅτι ὁ βαρὺς οὗτος καὶ ἐκ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν ἀναπόδεικτος ἰσχυρισμὸς εἶναι λίαν τολμηρός, διότι εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἡ Βυζαντινὴ διπλωματία μετῆλθε τοιαῦτα μέσα κατακριτέα μὲν ἀπολύτως ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδικαιολόγητα ἀπὸ πολιτικῆς, προκειμένου μάλιστα περὶ ἀμύνης κατὰ τῆς ἀνέκαθεν κακοηθεστάτης πρὸς τὸν Βυζαντινὸν Ἑλληνισμὸν συμπεριφορᾶς τοῦ «ἀδελφοῦ» λατινικοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς εἶναι πολλῷ μᾶλλον ἀμφίβολον ἂν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, ὀλίγα μόνον ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πρωτευούσης ἀπὸ τοὺς συλήσαντας τὰ πάντα Λατίνους ἐπιδρομεῖς, τὸ δημόσιον ταμεῖον τοῦ Βυζαντίου διέθετε τὸ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοιαύτης «μεγαλεπηβόλου» πολιτικῆς πέραν τῶν θαλασσῶν ἀπαιτούμενον ἄφθονον χρῆμα.

Εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν κρίσιν κατέληξε προφανῶς ὁ Δένδιας ὁρμώμενος ἐκ τῶν περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Giovanni da Procida ἐν σχέσει πρὸς τὴν σικελικὴν ἐπανάστασιν παρά τινων ἱστορουμένων. Διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἰωάννης οὗτος, ὡς πράκτωρ τοῦ Πέτρου τῆς Ἀραγωνίας, ἐγείροντος ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Σικελίας, ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἀλλ' ἡ πολὺ μεταγενεστέρα παράδοσις ὅτι εἰς αὐτὸν κυρίως ὀφείλεται ἡ προενέργεια διὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Σικελῶν πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ἀπεχθοῦς Γαλλικοῦ ζυγοῦ, δὲν πι-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

στοῦται δι' ἱστορικῶν εἰδήσεων οὐδὲ ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν σοβαρῶν ἐρευνητῶν τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δύναται νὰ νοηθῇ ἡ ἠθικὴ ἐνοχὴ τῆς Βυζαντινῆς διπλωματίας εἰς τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο κατακρεούργημα τῶν Γάλλων δυναστῶν τῆς ἰταλικῆς μεγαλονήσου. Ὅ,τι δυσμενὲς γράφουσιν οἱ Ἑσπέριοι διὰ τὸ Βυζάντιον δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ υἱοθετῶμεν ἀβασανίστως καὶ ἡμεῖς.

Ἡ ἐπιβολὴ βαρυτάτων φόρων, ἡ κατοχὴ πάντων σχεδὸν τῶν ἀνωτάτων δημοσίων λειτουργημάτων ὑπὸ ἐπηλύδων ὑπαλλήλων, ἀλαζόνων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀδεξίων, καὶ ἡ ἐν γένει ἀκατανόμαστος συμπεριφορὰ τῶν ξένων κυβερνητῶν προεκάλεσαν σὺν τῷ χρόνῳ τοσαύτην ἀγανάκτησιν τῶν εὐεξάπτων ἄλλως Σικελῶν, ὥστε δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἐξωτερικῆς ὑποδαυλίσεως πρὸς ἔκρηξιν τῆς λαϊκῆς ὀργῆς καὶ συντέλεσιν τῶν αἱματηρῶν ὀργίων τῶν γνωστῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ τραγικὸν ὄνομα «Σικελικὸς Ἑσπερινός».

Σημ. Παραθέτω ἐνταῦθα διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους πρόχειρον βιβλιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ προκειμένου θέματος. *De Renzi,* Salvatore, Il secolo decimo terzo e Giovanni da Procida, Napoli 1860; *Cappelli,* Antonio, Giovanni dr Procida e il vespro Siciliano, Torino 1861; *Di Giovanni,* Vincenzo, Giovanni da Procida e il ribellamento di Sicilia nel 1282 secondo il Codice Vaticano, Bologna 1870; *Pedone-Sauriel,* Bibliografia del VI centenario del vespro siciliano, Palermo 1882; *Amari,* Michele, La guerra del Vespro Siciliano e un periodo delle istorie siciliane del Secolo XIII, vol. I—III, 9ª ediz. Milano 1886; *Amari,* Michele, Altre narrazioni del Vespro Siciliano, Roma 1887; *Cartellieri,* Peter von Aragon und die Sizilianische Vesper, Heidelberg 1904.

Ἐν Βερολίνῳ, μηνὶ Ἰανουαρίῳ τοῦ 1927.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ ΤΩΝ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Διὰ τοῦ ἤδη ἐκδοθέντος τρίτου τεύχους τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*» συνεπληρώθη ὁ Α' τόμος αὐτῶν. Ἀρκεῖ νὰ ῥίψῃ τις ἁπλοῦν βλέμμα εἰς τοῦτον διὰ νὰ πισθῇ περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας καὶ σπουδαιότητος τοῦ περιοδικοῦ καὶ περὶ τῆς τιμητικῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν δικαίως κατέλαβεν ἤδη μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἀτυχῶς ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων μας. Ὁ τε ἱδρυτὴς αὐτοῦ διαπρεπὴς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ ἡ ἐπιμελουμένη τῆς συντάξεως αὐτοῦ Ἐπιτροπεία—ἥτις ἀπετέλεσθη ἐξ ἐγκρίτων ἠπειρωτῶν ἐπιστημόνων—κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως τὸ περιοδικὸν παρουσιασθῇ ὡς οἷόν τε ἀρτιώτερον καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐπιστημονικόν του περιεχόμενον καὶ ὡς πρὸς τὴν φιλόκαλον ἐξωτερικὴν ἐμφάνισίν του. Ἐργασίαι σπουδαιόταται καὶ πρωτότυποι ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, εἰς τὴν λαογραφίαν, εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς εὐάνδρου χώρας ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ ἐκδοθέντα τρία τεύχη καὶ δι' αὐτῶν παρεσχέθη ἀξιόλογος συμβολὴ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς χώρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ ἥμισυ παντὸς πράγματος, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἑπομένους τόμους θὰ ἐπιδειχθῇ ἡ αὐτὴ φροντὶς περί τε τὴν ἐπιστημονικὴν ὕλην καὶ περὶ τὴν τυπογραφικὴν φιλοκαλίαν.

Δὲν ἀμφιβάλλω δὲ προσέτι ὅτι οἱ λόγιοι Ἠπειρῶται καὶ οἱ γενναῖοι δωρηταί, οἵτινες οὐδέποτε ἔλειψαν ἐν τῇ πατρίδι τῶν Ζωσιμαδῶν, τῶν Ζαππῶν, τοῦ Ἀβέρωφ καὶ τοσούτων ἄλλων μεγαλωνύμων εὐεργετῶν, θὰ περιβάλουν τὸ κάλλιστον περιοδικὸν δι' ὅλης τῆς στοργῆς, ἧς ἀπεδείχθη ἄξιον, καὶ ὅτι θὰ φιλοτιμηθοῦν νὰ ἀναδείξουν αὐτὸ πρότυπον, εἰς τὸ ὁποῖον ν' ἀποβλέπουν μετὰ φιλοτίμου ἁμίλλης καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐπιστημονικῶς ἀνεξερεύνητοι ἑλληνικαὶ χῶραι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

«CHRONIQUES ÉPIROTES» B′ (1927), 1—2

RÉSUMÉ DU CONTENU

Per. C. Bizoukidis, *Recherches sur les institutions légales en Epire.* (p. 5—53).

L'auteur fait observer que les premiers décrets des caliphes et des sultans confirmant l' autonomie religieuse, le statut personnel et de l'instruction des peuples conquis portaient le nom de *ahtinamé* c'est-à-dire *traité* et non pas de firmans ou iradés soi-disant octroyant des privilèges; car, en vérité, cette autonomie intérieure était accordée aux pays et aux villes qui s' étaient soumis volontairement. Tels furent p. ex. ceux de Jérusalem (637), de Brousse (1326), de Nicée (1330), de Jannina (1430). A ce propos il rapporte la thèse soutenue par l'Epirote Jean Hodji conseiller de Siwrai Dovlet; celui-ci, chargé d'écrire une grande histoire de l'Empire Ottoman, comme il avait à sa disposition toutes les bibliothéques et les archives de l'empire, autrement inapprochables, a cru pouvoir affirmer que les privilèges octroyés par Mohammed II n'étaient que des droits reconnus par traité conclu entre lui et le parti antilatin opposé à l'union qui aurait livré la ville. Quoi qu'il en soit, les Grecs, tant des îles que des deux continents purent, à la faveur de ces traités, conserver nombre d'institutions légales qu'ils tenaient de leurs ancêtres et dont quelques-unes empruntaient leur origine à l'ancien droit hellénique. Malgré les changements survenus dans la vie interieure des Grecs sous l'influence des vicissitudes historiques, on en trouve encore de nombreux vestiges surtout dans les îles et en Epire, pays où les dominations étrangères n'ont pu exercer une influence assimilatrice bien prononcée. Il y en a qui sont écrites parceque confirmées par des firmans postérieurs, d'autres qui se conservent par la tradition non écrite. L'auteur, d'accord avec Mr Pappoulias, professeur du Droit ro-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

main à l'Université d'Athènes, expose les raisons pour lesquelles leur recherche et leur codification est non seulement utile mais encore urgente. Urgente parceque les pays grecs réunis à la mère-Patrie ainsi que les populations grecques de l'Asie-Mineure, déversées en Grèce sont déjà soumis à la législation actuelle uniforme et commune qui met en désuétude les anciennes institutions; utile parceque, une fois connues, sinon dans leur ensemble au moins dans une grande partie, elles constitueront une nouvelle preuve de l'unité historique de la race et feront mieux voir l'influence de l'ancien droit hellénique sur la formation et l'évolution du droit romain et byzantin.

L' auteur regrette que cette étude qui augmenterait notre patrimoine n'ait pas été poursuivie, comme il a été fait avec tant de succès pour la langue grecque, d'une manière sérieuse. Ce fut le chevalier bavarois Mauer, membre de la régence, qui, afin de rédiger le Code Civil de la Grèce, essaya le premier de réunir ce matériel pour lui servir de base, mais il se heurta à l'apathie générale sur ce sujet. Puis Calligas, Chryssanthopoulo, Triantaphyllopoulo et Pappoulias se sont occupés et ont démontré l'importance de ce travail. Il indique donc la manière dont il faut procéder. A cet effet il propose un modèle de questionnaire à remplir par les hommes compétents dans chaque district du pays.

Il publie à titre de contribution de sa part, deux firmans confirmant les institutions légales de Zagori (Epire). Le premier qu'il analyse longuement traite des droits anciens, le second crée au contraire un droit nouveau, intéressant surtout la question de la dot. L'auteur par l'analyse de ses articles, met en évidence la sagesse et le patriotisme de ces Grecs qui faisaient tous leurs efforts afin de vivre en famille, de régler leurs affaires conformément à leurs traditions nationales et leurs principes ecclésiastiques, en écartant l'intervention des Turcs, qui d'ailleurs, indolents et paresseux, se contentaient de vivre de la sueur des peuples conquis sans troubler leur kef par des soucis administratifs.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Sophronius Eustratiades, *Théophile de Jannina évêque de Campanie.* (p. 54).

Théophile remplit le XVIII siècle de son érudition très vaste et de son activité inlassable en Epire et surtout en Macédoine en faveur de l'instruction, de la science et de la sauvegarde des monastères, qui étaient des foyers ardents de vie nationale. Né à Jannina d'une famille distinguée du nom de Papafilou apparenté à des hauts dignitaires de l'empire et notamment au *hatuman* ou *Spatharios* (porte épée) Stéphanos Miciou *Kapou Kehaya* d'Alex. Mavrocordato prince de Valachie, il enseigna d'abord dans la fameuse école de Jannina dite «Balanaia», et ensuite comme évêque de Campanie il résida dans le village obscur de Colakia. C'est à cette résidence oubliée au fond de la Macédoine que s' adressaient les érudits grecs, tant laïes que clercs pour la solution de toutes sortes de questions, ainsi que les démogéronties et les supérieurs des couvents pour obtenir son intervention puissante aux moments difficiles de leur existence. Théophile devint une véritable puissance par son prestige de savant et d'homme de bien auprès méme des gouverneurs Turcs. Il s'en suivit une correspondance de sa part très riche et des plus instructives pour la connaissance de notre vie nationale à cette époque si durement éprouvée. Malheureusement, des incendies et des pillages en ont détruit la majeure partie.

C'est dans un couvent près de Salonique que Mr B. Mystakidès d'abord puis l'auteur de cet article ont eu la chance de trouver quelques restes dont ils purent tirer tout le profit possible.

G. Sotiriou, *Le fort de la ville de Rogons.* Au 32e Klm. de la route qui va de Prévéza à Jannina, sur une colline qui domine le cours de Louros, on voit le Fort de Rogons que son évêque Joseph immortalisa en faisant sauter le 10 Août 1826 le dépôt de poudre de Missolonghi où il s'enferma avec les invalides, femmes et enfants. C'est une constructien romaine, reparée aux temps byzantins et abandonnée depuis l'occupation turque. Le fort assez vaste se composait de l'Acropole avec sa tour élévée au milieu, puis du réduit où se réfugiaient les

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

habitants en cas de danger avec son donjon, enfin de l'enceinte qui enveloppait la ville. Au moyen âge elle devait s'étendre jusqu' aux pieds de la colline à en juger par une tour et les restes d' un mur qui se trouvent en dehors et loin de la ville. Les restes d' une église et d' habitations qui l' entourent montrent qu' un couvent y existait à l' époque turque, dont les moines devaient cultiver le sol de la ville abandonnée. L' auteur fait la description de ces restes qui gardent encore quelques images saintes ainsi qu'une inscription, puis il retrace l' histoire de la ville. Dans l' antiquité hellénique son emplacement coïnciderait où serait très voisin de celui des villes Cassopi et Charadra. On pense même que son nom provient du mot ἀρωγὴ (secours). Les Romains ayant détruit Charadra, on aurait bâti cette nouvelle ville fortifiée pour accueillir ou donner secours aux populations des alentours exposées aux invasions des barbares très frequentes dans ce temps-là.

Quoiqu'il en soit, c'est au XIV s. que les Rogons apparaissent dans l'histoire à l'occasion de la révolution de Cavassila contre Andronic III. Puis, en 1346 la ville est occupée par l'Albanais Pierre Liossi qui profita de l' invasion serbe, que les querelles des Cantacuzénes permirent aux voisins de l' Empire. En 1374 Rogons sont reoccuvées pas le despote de l' Épire Jean III. Kyriacos d' Ancône parle dans ses lettres, car en 1440 il y aurait visité l' église de S Luc, qui garderait le corps de l'évangéliste avec d' autres saintes réliques. L' auteur pense qu' il s'agit non pas de la ville de Rogons mais d' une des villes voisines. En 1448 les Turcs apparaissent. Depuis Rogons prêtent leur désolation aux méditations des moines qui sont venus s' y fixer.

L' étude est accompagnée de dessins pris sur place par le Prof. Orlando, ainsi que d'extraits des sources serbes fournis par M. Lascaris sur le transfert du corps de St Luc de C/ple à Rogons et puis en Serbie.

Per. Bizoukidis, Contributions à la Bibliographie épirote.

L. Bürchner a publié un «Essai de bibliographie épirote». Puis Nicos Bées a continué ce travail en réunissant surtout les auteurs grecs. L'auteur omet dans sa contribution tout ce qui a

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

été signalé par eux, mais il ajoute à sa liste les ouvrages sur l'Albanie. Ce pays, lié géographiquement, historiquement et ethnologiquement à l'Épire, n'a pas eu toujours ses frontières bien définies chez les différents auteurs, de sorte qu'on rencontre souvent dans leurs relations des renseignements qui interessent l'Épire. Un rayon de cette bibliographie est consacré au héros national Georges Castriotis, dit Skenderbey. Depuis sa biographie publiée par Marinos Berlettios en 1537 et lue en traductions par tous les peuples de l'Europe, on a beaucoup écrit sur lui. L'auteur se contente de signaler les travaux les plus importants en renvoyant à la bibliographie que G. Petrovitch a annexée à sa monographie sur Castriotis, laquelle contient presque tout ce qui a été publié à son sujet depuis l'invention de l'imprimerie jusqu'à 1880. Une autre source d'informations sur l'Épire sont les journaux, revues et annuaires épirotes parus en Épire ou ailleurs. L'auteur n'a pas cru pouvoir négliger cette source.

Nicos A. Bées, *Contributions à la Bibliographie épirote.*

Comme complément à la bibliographie de Ludwig Bürchner l'auteur s'est occupé du même sujet pour son propre usage. Il a limité son travail entre les années 1821—1925 en omettant les cartes géographiques, quelques relations de voyage et d'autres ouvrages d'un caractère plus général, ainsi que des études sur des auteurs épirotes du moyen âge. Il a également peu insisté sur les biographies des Épirotes qui se sont distingués après la libération de la Grèce. En revanche, il n'a pas négligé les publications sur des lieux épirotes qui, quoique attribués aujourd'hui à l'Albanie, ont été de tout temps et sont encore d'une hellénité incontestable.

An. G. Orlando, *Monuments du despotât d'Épire: «Kokkini Ekklissià» (Panayia de Vellas).*

Une des nombreuses constructions dont la dynastie des Comnénoducades dota l'Épire, l'Acarnanie et la Thessalie, se trouve au village Paliochôri à 3 klm. au sud de Boulgarélion; elle est dédiée à la Nativité de la Ste Vierge, et nommée par

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

les habitants «Kokkini Ekklissià» (Eglise Rouge) à cause de la couleur vive rouge des briques dont elle est bâtie, et par les lettrés «Panayia de Vellas» parcequ'elle fut placée pour un temps sous la dépendance de cet évêché. Ce vénérable monument, qui se conserve assez bien, a été signalé par Sophrônios de Byzance métropolite d'Arta, ainsi que par Sp. Lambros sur les données fournis par MM. Papadimitriou et Chr. Lambakis. L'auteur, ayant eu l'occasion de la visiter à deux reprises, en donne la description avec plans, sections et figures, et en complète et corrige les inscriptions en l'examinant au point de vue artistique.

Michel Lascaris, prof. adjoint à l' Université de Salonique, *Notes sur la population de Parga au XVIIe siècle.*

L' auteur communique quelques reseignements statistiques, qu'il a trouvés aux archives de Venise et qui complètent le travail de M. A. Andréadès sur la population de Parga à l'époque venitienne.

Polycarpo Synodino, *Grégoire Paliouritis.*

Né à Jannina vers la seconde moitié du XVIII s. Grégoire entre très jeune encore au couvent voisin de Paliouron où il fit ses premières études puis devint successivement l'élève des deux écoles qui se disputaient alors l'hégémonie intellectuelle de l'Epire, celle de Ballanos et celle de Psalidas. C'est dans cette dernière qu'il achèva ses études et y devint maître en seconde, ayant en plus acquis la connaissance du latin et de l'italien. Sa vie austère, son savoir et son activité ne tardérent pas à attirer l'attention sur lui, au point que la Communauté grecque de Libourne l'appela comme maître d'école et à l'occasion comme curé. Il y resta jusqu'à sa mort arrivée en 1816. Il laissa un «Abrégé de l'histoire grecque» en 2 vol. ainsi qu'une «Archéologie hellénique» comme supplement à celle-ci. L'auteur nous donne le texte du contrat de son engagement à Libourne et trouve l'occasion de rappeler le sage et ardent patriotisme de Grecs libournais et la décadence des écoles de Jannina par suite de leur rivalité, contre laquelle l'excellent Grégoire n'avait cessé de lutter.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Christo J. Souli, Les chansons de Lazare.

Fauriel et Passow ont demontré que les chansons populaires dits «Chansons des groupes» que nos enfants ont l'habitude de chanter en petits groupes et de porte en porte à des dates fixes (Noël, Pâcques etc.) contre une petite gratification en fruits, gateaux, ou petites monnaies, ne sont que la continuation dans la forme et le contenu d'une coutume de l'antiquité. On la rencontre dans tous les pays grecs sous différentes appelations, dont la plus repandue aujourd'hui est celle des «Calanda», introduite à l'époque romaine par Byzance. L'auteur nous dit comment cette coutume se fait au village de Chouliaradés qui est sa patrie particulière, à la veille de la fête de St Lazare, il en donne les paroles et la musique des chansons, ainsi que leurs variations locales. Il ajoute la bibliographie de la question de même que les paroles d'une longue chanson rélatant le crucifiement du Saint Sauveur ainsi qu'une série de chansons populaires étrangères à St Lazare.

Sp. G. Mousselimi, Chants populaires d'Épire.

Treize chants tirès de la collection qui a obtenu le premier prix au concours glossologique proclamé l'année passée par les «Chroniques Épirotes».

P. Bizoukidis.

Il publie une lettre de félicitations adressée par le grand savant de Berlin von Wilamowitz Moellendorff aux fondateurs des «Chroniques Épirotes». Cette lettre s'achève par ces mots: «On supporte malaisement que la délimitation a été tracée arbitrairement en traversant un pays qui devait en tout droit être attribué à la Grèce».

P. Bizoukidis, Notes critiques.

Dans le dernier fascicule du t. I des «Chroniques Épirotes» Mr E. P. Photiadès avait publié une notice sur Thanassi Vaya,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

accompagnée du fac-similé d'un ordre écrit en turc et en grec par le «gouverneur de camp» Mehmed pacha et adressé «aux cadis, beys, agas et proëstôtes des Kazas de Tépéléni et d'Argyrocastro» leur communiquant un firman livré par le sultan en faveur de Vaya. L'auteur fait d'abord observer que ce document eclaircit la question controversée sur le pays d'origine de Vaya. Il nous apprend qu'il a été né dans le village de Lecli. Puis il corrige la lecture de l'en-tête qui est le monogramme très enchevêtré du pacha, imitant celui des patriarches grecs. Il faut lire «Vézyr Rechid Mahmoud pacha, par la grâce de Dieu Valli de Rouméli, Jannina, Delvini et Avlona, nazir de Dervéni et Séraskére muni de pleins pouvoirs». Après quelques autres corrections apportées à la lecture tant du texte turc que du texte grec de ce document, l'auteur rapporte celles signalées par Mr X. Sidéridès. Dans une seconde partie l'auteur procède également à quelques corrections et éclaircissements à l'étude publiée par M. Dendia dans le même fascicule à propos des noms donnés par Mamfred à deux des ses enfants, et puis à propos de la part qu'aurait eu la cour de Byzance dans le crime fameux des «Vépres Siciliens».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Προκηρύσσεται γλωσσικὸς διαγωνισμὸς ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους:

1) Γίνονται δεκταὶ εἰς τὸν διαγωνισμὸν συλλογαὶ **ἀνεκδότου** γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, προερχόμεναι ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου (συμπεριλαμβανομένης τῆς περιφερείας Ἄρτης). Αἱ συλλογαὶ αὗται δύνανται νὰ εἶναι α) **λεξιλόγια** περιλαμβάνοντα λέξεις καὶ ὅρους γεωργικούς, κηπουρικούς, ἀμπελουργικούς, ἐλαιουργικούς, δενδροκομικούς, σηροτροφικούς, μελισσοκομικούς, κτηνοτροφικοὺς (τυροκομικούς, γαλακτοκομικοὺς κ.λ.), λέξεις καὶ ὅρους ἐν χρήσει παρὰ τοῖς διαφόροις τεχνίταις (ξυλουργοῖς, κτίσταις, ῥάπταις, ὑποδηματοποιοῖς, βυρσοδέψαις, μυλωθροῖς, σιδηρουργοῖς, βαρελλοποιοῖς, γανωταῖς, κ. λ.), λέξεις δηλωτικὰς τῶν μερῶν τοῦ σώματος, νόσων ἀνθρώπων καὶ ζώων καὶ τῶν σχετικῶς πρὸς αὐτὰς θεραπευτικῶν μεθόδων, βοτανῶν καὶ φαρμάκων, τῶν μερῶν τῆς οἰκίας, τῶν οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων, τῶν εἰδῶν τῆς μαγειρικῆς καὶ ζαχαροπλαστικῆς, τῶν εἰδῶν ἐνδυμασίας καὶ ὑποδήσεως κ. λ. Αἱ λέξεις αὗται πρέπει νὰ ἑρμηνεύωνται ὅσον τὸ δυνατὸν σαφέστερον καὶ ἀκριβέστερον καὶ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη ἐκτὸς τῆς σημασίας νὰ προστίθενται καὶ σχετικαὶ φράσεις ἢ παροιμίαι, στίχοι δημοτικῶν ᾀσμάτων κ. λ. πρὸς σαφεστέραν δήλωσιν τῆς σημασίας ἢ τῶν ποικίλων σημασιῶν τῶν λέξεων. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις πρέπει νὰ γράφωνται ἀκριβῶς ὅπως λέγονται, δηλ., μὲ πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς ἠπειρωτικῆς προφορᾶς καὶ τοῦ τύπου τῶν λέξεων. Περὶ αὐτῶν ἰδ. τὰς ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν «Ἠπειρωτ. Χρονικῶν» σελ. 84 κέξ. σχετικὰς ὁδηγίας. β) **συλλογαὶ δημοτ. ᾀσμάτων, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων,** ἰδίως ὅμως **εὐχῶν** καὶ **καταρῶν, εὐτραπέλων διηγήσεων** (μεσελέδων) καὶ **ἀνεκδότων, παραμυθίων,** τὰ ὁποῖα—πιστῶς καταγραφόμενα—εἶναι χρησιμώτερα τῶν ἐμμέτρων δημοτικῶν μας μνημείων διὰ τὰς γλωσσικὰς μελέτας. Καὶ ταῦτα ὅπως καὶ τὰ λεξιλόγια, πρέπει νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ σαφοῦς καὶ ἀκριβοῦς ἑρμηνείας τῶν—ἰδιωματικωτέρων ἰδίως—λέξεων καὶ φράσεων καὶ νὰ ἀποδίδουν πιστότατα καὶ ἀκριβέστατα τὴν ἠπειρωτ. προφοράν, χωρὶς καμμίαν μεταβολὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γραπτοῦ μας λόγου.

2) Αἱ συλλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν εὐανάγνωστοι, νὰ ἀποτελῶνται δὲ ἐξ οὐχὶ ὀλιγωτέρων τῶν 60 χειρογράφων σελίδων.

3) Αἱ συλλογαὶ ἀποστέλλονται ἐπὶ συστάσει εἰς τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1927. Θὰ συναποστέλληται δὲ καὶ δελτίον φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ὑποβάλλοντος τὴν συλλογὴν ἐντὸς φακέλου ἐσφραγισμένου καὶ ἀναγράφοντος γνωμικόν τι, ὅπερ θὰ ἐπιγράφηται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τῆς ὑποβαλλομένης συλλογῆς.

4) Ἐπιτροπὴ ὁριζομένη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων δύναται νὰ βραβεύῃ ἑκάστοτε τρεῖς ἐκ τῶν ὑποβαλλομένων συλλογῶν, ἐξ ὧν εἰς δύο μὲν δύναται ν' ἀπονέμηται τὸ πρῶτον βραβεῖον, ἤτοι 2000 δρ. εἰς ἑκατέραν, εἰς τὴν τρίτην δὲ τὸ δεύτερον βραβεῖον ἐκ 1000 δρ.

5) Αἱ βραβευθεῖσαι συλλογαὶ δημοσιεύονται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά».

6) Τὰ χειρόγραφα τῶν βραβευομένων καὶ μὴ πραγματειῶν κατατίθενται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» καὶ ἀποτελοῦν κτῆμα αὐτοῦ.

(Ἐκ τῆς Διευθύνσεως τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν»).

Αρ. Εισερ. 64866
Πλ. ιστορ. 37
Σπουδαστηριον ιστορ. & λαογρ.
Τμῆμα :
ΔΩΡΕΑ
ΣΟΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

ΤΑ «ΙΩΑΝΝΗΤΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ»
Η ΔΙΑΡΠΑΓΗ ΚΑΙ ΑΠΕΜΠΟΛΗΣΙΣ ΑΥΤΩΝ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

Γηθοσύνως προσφέρω τὴν βραχεῖαν ταύτην συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον ὅπερ ἵδρυσεν ἡ πατρικὴ πρόνοια καὶ φροντὶς τοῦ σεβασμιωτάτου ἡμῶν Μητροπολίτου. Καὶ ἡ μὲν ἀξία τῆς συμβολῆς ταύτης εἶναι πιθανῶς μικρά, καὶ μὴ συγκριτικὴ πρὸς τὰς σοφὰς διατριβὰς αἵτινες κατέστησαν ἤδη τὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ* συνέκδημον χρησιμώτατον εἰς πάντα Ἕλληνα, καὶ μάλιστα Ἠπειρώτην. Ἀλλὰ τὸ θέμα καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς δὲν εἶναι ἄλλος ἢ ἐκεῖνος δι' ὃν κυρίως ἱδρύθη τὸ περιοδικὸν τοῦτο—ἡ ἀνίχνευσις δηλονότι καὶ περίσωσις τῶν λειψάνων τῶν κατὰ καιροὺς ἀπεμποληθέντων καὶ ἐρειπωθέντων ἱστορικῶν μνημείων τῆς Πατρίδος, καὶ ὁ τῶν καταστροφῶν τούτων ἔλεγχος, δι' οὗ καὶ μόνου δυνάμεθα, τὰ μὲν ἀπομείναντα νὰ σώσωμεν, τὴν δὲ ἐπανάληψιν τῶν καταχρήσεων νὰ προλάβωμεν. Πρόκειται δὲ περὶ πολυτίμων ἐθνικῶν κειμηλίων ἀπωλείας, πρὸ καιροῦ ἀποσιωπηθείσης καί, καθὰ εἰκάζω, διὰ προσθέτου ἐγκλήματος περικαλυφθείσης. Ἐξαιτοῦμαι δὲ τοῦ ἀναγνώστου τὴν ὑπομονήν, ἕως οὗ, παρακολουθήσας τὰ ἀναντιρρήτως ἐδῶ ἐκτεθησόμενα, δυνηθῇ ν' ἀποφανθῇ γνώμην περὶ τοῦ πράγματος βάσιμον.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος διέπρεπεν ἐν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς κύκλοις τοῦ Λονδίνου ἡ Βαρώνισσα Burdett Coutts, διά τε τὰ φιλανθρωπικὰ αὐτῆς ἔργα, καὶ διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν μεγαλοδωρίαν, ἣν καθίστα εὔκολον ὁ πολὺς αὐτῆς πλοῦτος. Εἶχεν ἤδη περισώσει περίφημον ἀντίτυπον τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν Ἁπάντων τοῦ Σακεσπήρου, δαπανήσασα εἰς τοῦτο τρισχιλίας Λίρας (ποσὸν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα μυθῶδες θεωρούμενον δι' ἓν μόνον βιβλίον) καὶ ἐμποδίσασα οὕτω τὴν ἐξ Ἀγγλίας εἰς Ἀμερικὴν φυγὴν τοῦ κειμηλίου ἐκείνου. Ἐφημίζετο δὲ ὡς κάτοχος καὶ μεγάλης συλλογῆς χειρογράφων Ἑλληνικῶν, ἅτινα ἦσαν γνωστὰ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Χειρόγραφα τῶν Ἰωαννίνων», The Janina Manuscripts. Πῶς ἀπέκτησεν αὐτά, πῶς περιῆλθον εἰς χεῖράς της, ἢ διὰ τίνος μέσου καὶ ἀντὶ ποίας ἀμοι-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

βῆς—ταῦτα ἔμενον ἀπόρρητα· τοῦτο μόνον ὡμολογεῖτο, ὅτι ὁ θησαυρὸς οὗτος εἶχε προσκτηθῆ περὶ τὸ 1870. Εἰκάζετο δὲ ἐν γένει ὅτι καλόγηρός τις Ἕλλην εἶχε φέρει ταῦτα ἐξ Ἠπείρου, ἢ, κατ' ἄλλους, Ἄγγλος ἱερωμένος, περιηγούμενος τὴν Ἤπειρον, ἔτυχε νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως πολλῶν καὶ καλῶν χειρογράφων ἔν τινι μοναστηρίῳ, εὑρὼν δὲ τοὺς κηδεμόνας καὶ φύλακας διατεθειμένους, καὶ δὴ προθύμους ν' ἀνταλλάξωσιν αὐτὰ ἀντὶ χρημάτων, ἐπανελθὼν εἰς Ἀγγλίαν ἔπεισε τὴν ὑπέρπλουτον Μιλάδην νὰ καταβάλῃ τὸ τίμημα, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἦτο ποσὸν βαρύ, διότι ἡ συλλογὴ ἦν πολυάριθμος καὶ ἔν τισι θαυμασία. Ὀλίγοι ἔτυχον ἀδείας ἢ εὐκαιρίας νὰ ἐπισκεφθῶσι καὶ ἐξετάσωσι τὴν συλλογήν, πλὴν τοῦ C. R. Gregory ὅστις ἠρεύνησεν αὐτά, καὶ ἀναφέρει τινὰ τῶν χειρογράφων τούτων ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Textkritik des Neuen Testamentes, τὸ ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ, 1909.

Τὰ πράγματα διετέλουν οὕτως, ὅτε, μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῆς, καί, μετά τινα ἔτη, τοῦ πολλῷ νεωτέρου συζύγου της τῷ 1922, ἡ βιβλιοθήκη αὐτῶν, συμπεριλαμβανομένων τῶν «χειρογράφων τῶν Ἰωαννίνων», ἐξεποιήθη ἐν δημοπρασίᾳ τῇ 15ῃ Μαΐου τοῦ ἔτους ἐκείνου. Τὰ χειρόγραφα μόνα ἀπήρτιζον 65 μερίδας (Lots) πωληθείσας ἐν συνόλῳ ἀντὶ Ἀγγλικῶν Λιρῶν 2287 ½, καθὰ διαλαμβάνει λεπτομερῶς ἡ συνημμένη τοῦ δημοπρατικοῦ καταλόγου μετάφρασις, ἣν ἐξεπόνησα ἐπὶ τούτῳ, καὶ εἰς ἣν ἐσημείωσα τὰς τιμὰς ἑκάστης μερίδος. Τούτων αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἀφορῶσιν Ἑβραϊκὰ Χειρόγραφα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ συναπετέλουν μέρος τῆς αὐτῆς συλλογῆς. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Gregory, ὅπου τοῦ καταλόγου σημειοῦται, ἐμφαίνει μνείαν τοῦ χειρογράφου εἰς τὸ προμνησθὲν αὐτοῦ σύγγραμμα. Οὕτω διεμελίσθη καὶ διεσπάρη ἀνεπιστρεπτεὶ ἡ θαυμασία ἐκείνη συλλογὴ ἀνεκτιμήτων Ἑλληνικῶν κειμηλίων ἀντὶ ποσοῦ ἀναμφιβόλως πολὺ μεγαλυτέρου τοῦ ἐν Ἠπείρῳ διανεμηθέντος πρὸς ἀπόκτησιν καὶ ἐκπατρισμὸν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἔκτοτε ἡ ἀξία τῶν χειρογράφων ἐκείνων θ' ἀπέβαινε σήμερον πολὺ μεγαλυτέρα. Ἴσως ἐρωτηθῶ—καὶ δικαίως—διατί οὐδεμία ἐγένετο προσπάθεια πρὸς ἀνάκτησιν καὶ σωτηρίαν τινῶν τοὐλάχιστον τμημάτων τῆς πατρώας ἐκείνης κληρονομίας. Δυστυχῶς κατὰ τὸν καιρὸν ἀκριβῶς τῆς δημοπρατήσεως ἐγὼ διετέλουν ἐν Ἀμερικῇ μὲ ἔκτακτον ἀποστολήν, ἡ δὲ φροντὶς τῶν ἐδῶ Ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐπεβάρυνε τὴν Πρεσβείαν, ἥτις ἦν ἐμπεπιστευμένη ἑτέρῳ. Ἄλλως, ἂν εὑρισκόμην ἐπὶ τόπου, ἤθελον μεριμνήσει κατὰ τὸ ἐνόν, ὡς ἔπραξα πάντοτε περὶ ὁμοίων ὑποθέσεων.

Ἡ Βαρώνισσα πολλάκις ἔμενεν εἰς τὴν ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Λονδίνου Highgate ἔπαυλίν της, πλησίον τῆς ὁποίας εἶχεν ἀνεγερθῆ νέον κτίριον δευτεροβαθμίου σχολῆς, πρὸ πολλοῦ ἱδρυθείσης ὑφ' ἑτέρου τινὸς δωρητοῦ,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τοῦ Roger Cholmeley, οὗ καὶ τὸ ὄνομα φέρει. Οὕτως ἡ πλουσία Δέσποινα ἐφιλοτιμήθη νὰ πλουτίσῃ καὶ αὐτὴ τῆς γειτνιαζούσης Σχολῆς τὴν βιβλιοθήκην, δωροῦσα αὐτῇ τινὰ τῶν Ἰωαννητικῶν Χειρογράφων, περὶ τὰ δεκαὲξ ἐν συνόλῳ. Καὶ ταῦτα μὲν μένουσιν ἐκεῖ ἀναπαλλοτρίωτα. Δὲν ἠμέλησα ὅμως νὰ τὰ ἐπισκεφθῶ καὶ ἐξερευνήσω. Τὰ πλεῖστα εἶναι παραπλήσια τὴν ὕλην καὶ τὸν χρόνον τῆς γραφῆς μὲ τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν δημοπρατηθέντων. Τρία δὲ αὐτῶν μνημονεύει ὁ Gregory ἐν τῷ συγγράμματί του, ἰδίως περικαλλέστατον τμῆμα χειρογράφου τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς, οὗτινος ἕτερον τμῆμα σώζεται ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσίῳ· διότι οὕτως οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀσυνείδητοι κάτοχοι αὐτῶν οὐ μόνον ἀπεμπόλουν τὰ ἅγια λείψανα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἀπανθρώπως διεμέλουν αὐτὰ πολλάκις, ἰδίως τὰ ἄριστα τῶν χειρογράφων, ἢ μοιραζόμενοι τὴν λείαν, ἢ ἵνα ἐκ δύο ἢ τριῶν τμημάτων πορισθῶσιν ἀπὸ δύο ἢ τριῶν ἀγοραστῶν πλουσιωτέραν λείαν, ἢ πωλοῦντες τὸ χειρόγραφον πλῆρες καὶ σῶον [1] ὡς ἕν μόνον.

Ἐδῶ λοιπὸν φθάνομεν εἰς τὸν κύριον σκοπὸν καὶ τὸ θέμα τῆς διατριβῆς ταύτης. Τὸ προηγηθὲν ἱστορικὸν μέρος ἦτο ἀναγκαία βάσις τῶν ἠθικῶν μαθημάτων ἅτινα πηγάζουσιν ἐξ αὐτοῦ. Διότι ἄνευ τοιούτου ὠφελίμου σκοποῦ ἡ ἱστορία καθίσταται ἀργολόγος διήγησις καὶ μῦθος. Ἡμᾶς λοιπὸν ἐπιβαρύνει καθῆκον ἐπιτακτικὸν — ἂν τῷ ὄντι ἀκολουθῶμεν τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς βάσεις ἃς ἔθετο τοῦ περιοδικοῦ τούτου ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης. Εἰς ἡμᾶς ἐπιβάλλεται τὸ καθῆκον νὰ μὴ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸ εὔκολον, ἀλλ' ἄκαρπον ἔργον τῆς ἀγανακτήσεως διὰ τὰ ἀθεμιτουργηθέντα,

---

[1]) Ὅτι οὐδὲν καθ' ὑπερβολὴν λέγω περὶ τῆς ἀσεβείας καὶ κακοηθείας τῶν τοιούτων, μαρτυροῦσιν ἐν ἄλλοις τὰ κατὰ τὴν ἀπεμπόλησιν τοῦ περιφήμου Σιναϊτικοῦ Κώδικος, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ λέξει ὡς ἐξῆς ἐν τῷ *Νεολόγῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως* τῇ 17/29 Ὀκτωβρίου 1872: «Ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σύρου κ. Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος ἐπιστρέφων ἐξ Ἀγγλίας κατὰ τὸν μάρτιον τοῦ 1870 ἐπεσκέψατο τὸν ἐν Λειψίᾳ ἀρχαῖον αὐτοῦ καθηγητὴν καὶ φίλον κ. Τίσενδορφ, λόγου συμπεσόντος μεταξὺ ἄλλων καὶ περὶ τοῦ σιναϊτικοῦ κώδηκος, ὁ εἰρημένος καθηγητὴς ἐβεβαίωσε τὸν κ. Λυκοῦργον ὅτι ὁ συναϊτικὸς κώδηξ κεῖται ἀνεπιστρεπτὶ ἐν ταῖς ῥωσσικαῖς βιβλιοθήκαις, ἐκποιηθεὶς ταχέως ὑπὸ τοῦ νῦν Σιναίου κὺρ Καλλιστράτου ἀντὶ χιλιάδων ῥουβλίων, καὶ ὅτι ὑπηρέτης τοῦ θαύματος ἐγένετο αὐτὸς ὁ καθηγητής, ὅστις ῥωσσικῇ δαπάνῃ ἐποιήσατο ἐκδρομὴν μέχρι τοῦ Σιναίου ὄρους ἐπὶ τῇ ῥητῇ συμφωνίᾳ, ὅπως ἀποσπασάμενος ὅσα δυνηθῇ τοιαῦτα κειμήλια, αὐτὸς μὲν ἐκδώσῃ αὐτὰ τύποις, τὰ δὲ πρωτότυπα κατατεθῶσιν ἐν ταῖς ῥωσσικαῖς βιβλιοθήκαις, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Πρὸς δὲ ὁ καθηγητὴς Τίσενδορφ ὑπέδειξε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σύρου καὶ Τήνου ἐπιστολὴν τοῦ νῦν Σιναίου κὺρ Καλλιστράτου, δι' ἧς οὗτος παρεπονεῖτο πρὸς αὐτὸν ὅτι ἔλαβε μὲν τὰ χρήματα διὰ τὸν κώδικα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ ὑποσχεθὲν «*Παράσημον*»! Ὁ Τίσενδορφ πολλὰ καὶ μακρὰ ἐδημοσίευσεν (ἐν *Κλειοῖ* τοῦ Ὀκτωβρίου 1872) περὶ τῶν εἰς τὸ Σιναῖον ἐκδρομῶν του καὶ τῶν μετὰ τῶν ἐκεῖ μοναχῶν διαπραγματεύσεών του.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀλλά, χωρὶς νὰ ὀκνήσωμεν, χωρὶς νὰ φεισθῶμεν τῶν ἐνόχων, ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν φῶς ἄπλετον ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης—πῶς ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ ἀπεμποληθῇ καὶ φυγαδευθῇ ἐκ τῆς Πατρίδος ἡμῶν τῆς Ἠπείρου, βιβλιοθήκη ὁλόκληρος πολυτίμων καὶ μὴ ἀντικαταστασίμων χειρογράφων. Πόθεν προῆλθον ταῦτα. Ποία μονὴ ἢ ποία Ἐκκλησία ἐσυλήθη καὶ ἀπεγυμνώθη προαιωνίων καὶ ἱστορικῶν ἀφιερωμάτων. Ποῖος ἦτο ὁ ἱερόσυλος λῃστὴς —ζῶν ἢ νεκρὸς ἤδη ἀδιάφορον. Πρέπει νὰ γνωρίσωμεν ποῖος ἦτο. Ἡ πάροδος καιροῦ, καὶ καιροῦ συγκριτικῶς βραχέως, δὲν δύναται νὰ κατασιγήσῃ ἔγκλημα ἀπαίσιον, τὸ ὁποῖον μένον ἀνεξέλεγκτον καὶ ἀκατάκριτον, θὰ χρησιμεύσῃ μόνον εἰς ἐνθάρρυνσιν ἐπαναλήψεως τοῦ ἀνοσιουργήματος.

Ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης, ἐν τῇ εὐφραδεστάτῃ αὐτοῦ ἐκκλήσει «πρὸς τοὺς Πανέλληνας Λογίους καὶ Ἠπειρώτας», μᾶς ὑπομιμνήσκει «τὴν βανδαλικὴν καὶ ἀσυνείδητον σύλησιν τῶν Μονῶν, τὴν πυρπόλησιν τῆς ἐν Βουρπιάνῃ (τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης) βιβλιοθήκης Κώστα τοῦ Γραμματικοῦ, τὴν ἐξαφάνισιν ὡσαύτως καὶ πυρπόλησιν πολυτίμου βιβλιοθήκης τῆς ἀρχαιοτάτης Κοινοβίας Μονῆς Ζέρμας ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ, τῆς περιλαμβανούσης πολύτιμα ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ σπουδαίους παλιμψήστους κώδικας, τὴν καταστροφὴν τῶν πλείστων χειρογράφων τοῦ Δελβινακίου» κτλ. Μᾶς ὑπομιμνήσκει δὲ ταῦτα ὡς «τὰ μᾶλλον ἔκδηλα σημεῖα τῆς προϊούσης καταστροφῆς ἥτις ὤθησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ». Ἂν λοιπὸν ἡμεῖς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἐκφώνησιν προχείρου καὶ προστύχου, καὶ εὐθηνῆς ἀγανακτήσεως, καὶ ἴσως χύσωμεν καὶ εὐθαλῆ τινα δάκρυα, θὰ ἐλεγχθῶμεν ὑποκριταί, καὶ φυγόπονοι καὶ λειποτάκται τοῦ καθήκοντος. Καθῆκον ἡμῶν εἶναι νὰ διερευνήσωμεν τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης μέχρι πυθμένος, ἐνθυμούμενοι τοῦτο· ὅτι πολλάκις ἡ πυρκαϊὰ ἀκολουθεῖ τὴν κλοπήν· εἶναι δὲ τοῦτο γνωστὸν τέχνασμα—ἔγκλημα δεύτερον πρὸς περικάλυψιν τοῦ πρώτου. Πότε ἡ ἀπαγωγὴ τῶν Ἰωαννητικῶν χειρογράφων ἐγένετο, τὸ γνωρίζομεν. Ἐγένετο περὶ τὰ 1870. Ζητητέον πότε συνέβησαν αἱ πυρπολήσεις ἃς καταγγέλλει ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης, καὶ πῶς ἐδικαιολογήθη (ἂν ἐγένετο ἀπόπειρα δικαιολογήσεως) ἡ ἐξαφάνισις τῶν χειρογράφων, καὶ ὑπὸ τίνος. Διότι πρέπει νὰ ἐμφορούμεθα καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς ἀληθείας—ὅτι εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ στιγμιαία στηλίτευσις τῶν συμβαινόντων κακῶν, καὶ αἱ κεναὶ ἱερεμιάδες, καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν ἀθεμιτουργημάτων εἰς τὰς «περιστάσεις» δῆθεν, καὶ τὴν «κατάστασιν τῶν πραγμάτων», καὶ εἰς ἄλλας τοιαύτας προχείρους προφάσεις.

Ἂν ζητήσωμεν νὰ ὑπεκφύγωμεν οὕτω τὸ ἐπιτακτικὸν τοῦ πολίτου καθῆκον, θὰ ἐνθαρρύνωμεν καὶ διευκολύνωμεν νέα ἀθεμιτουργήματα. Οὐδὲν συμβαίνει αὐτομάτως, οὐδὲν βελτιοῦται αὐθορμήτως, καὶ οὐδὲν διορ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

βοῦται διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὰ ἐν ταῖς κοινωνίαις κακὰ ἢ καλὰ ἔργα εἶναι ἄμεσος συνέπεια τῆς ἠθικῆς διαθέσεως τῶν συναπαρτιζόντων τὴν κοινωνίαν ἀτόμων. Πᾶσα κοινωνία ἐνέχει ἐν ἑαυτῇ τόσους τοὺς παρανομοῦντας καὶ ἀδικοῦντας, ὅσους ἀνέχεται αὕτη, ἢ καὶ συμπαθεῖ πρὸς αὐτούς, ἢ ἀδιαφορεῖ περὶ αὐτῶν. Ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ, καὶ μάλιστα δημοκρατουμένῃ, πᾶς ἕκαστος πολίτης εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὸ μέτρον τῆς ἐν αὐτῇ παρανομίας. Ἂν, φίλτατοί μου Συνηπειρῶται, θέλετε νὰ προλάβετε τὴν εἰς τὸ ἑξῆς ἐπανάληψιν τοῦ κακοῦ, τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων τῆς Πατρίδος μας, πρέπει πρῶτον νὰ ἐλέγξητε καὶ τιμωρήσητε τὰ ἤδη διαπραχθέντα κακά. Ἄλλως, τίς ἡ χρεία τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*», ἢ οἱασδήποτε ἄλλης ἀφηγήσεως τῶν καταστροφῶν, ἃς ἐθρήνησεν ὁ Σεβαστός μας Μητροπολίτης; Προβλέπω μάλιστα ὡς πιθανὴν τὴν αἰτιολογίαν ὅτι τῷ 1870 ἡ Ἤπειρος ἐτουρκοκρατεῖτο ἀκόμη. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐλαφρύνει τὸ ἔγκλημα τῆς συλήσεως καὶ ἀπεμπολήσεως τῶν χειρογράφων. Δὲν τὰ ἐπώλησαν Τοῦρκοι, ἀλλ' οἱ ἐπ' αὐτῶν ταχθέντες φύλακες, οἱ πρὸς ἴδιον ὄφελος σφετερισθέντες αὐτά. Οὐδ' ἡ Ἑλλὰς τουρκοκρατεῖται σήμερον ὅτε ἀνθεῖ ἐν μέσαις Ἀθήναις ἡ ἀρχαιοκαπηλία.

Τὸ κακὸν εἶναι ἀρχαῖον, τῷ ὄντι· παρ' ἡμῖν δυστυχῶς εὑρέθησαν πάντοτε ἕτοιμοι νὰ μετέλθωσι τὸ ἄτιμον τοῦτο ἔργον τῆς ἐμπορίας τῶν ὀστῶν τῶν προγόνων μας, οἱ μὲν δουλοφρόνως ὑπήκοντες εἰς εἰσηγήσεις τῶν ξένων, οἱ δὲ προβάλλοντες τὴν μωρὰν πρόφασιν ὅτι οὕτως ἡ Ἑλλὰς γίνεται γνωστοτέρα εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπεγυμνώθη ἡ Ἑλλὰς θησαυρῶν ἀνεκτιμήτων, οὓς, ἂν ἔσωζεν, ἠδύνατο νὰ καταστῇ Πανελλήνιον Μουσεῖον πλουτίζον ἡμᾶς ἀδιακόπως διὰ τῶν πρὸς σπουδὴν προσελκυομένων εἰς αὐτὴν πολλῶν ξένων. Ὁ ἀείμνηστος Κοραῆς, ὅστις κατὰ βάθος ἐμελέτησε καὶ ἐσκέφθη, καὶ σοφὰ συνεβούλευσε περὶ πάντων ὅσα ἠδύναντο νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀφύπνισιν, τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν διάπλασιν χρηστῶν πολιτῶν ἐν Ἑλλάδι ἐλευθέρᾳ, οὐδὲ περὶ τούτου ἠμέλησε νὰ πραγματευθῇ καὶ παραινέσῃ τὰ δέοντα. Ἐφριττεν ἀκούων ὅτι ἀπεμπολοῦντο τὰ ἱερὰ τῆς Ἑλλάδος ὀστᾶ. Ὅθεν, ἐκδίδων τῷ 1806 τὸν πρῶτον τόμον τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης* ἔγραφεν ἐν τοῖς εἰς Ἰσοκράτην προλεγομένοις ὅσα παραθέτω κατωτέρω καὶ ὅσα εὐελπιστῶ ὅτι θέλετε ἀναδημοσιεύσει, οὐ μόνον ὡς ἀρίστην τοῦ θέματος τούτου διαλεύκανσιν, ἀλλ' ὡς παραγγέλματα ἀπαλαίωτα, καὶ πολὺ πλέον ἄξια μελέτης καὶ προσοχῆς καὶ ἐπαναλήψεως, σήμερον ἀκόμη, ἢ πολλαὶ τῶν καθ' ἑκάστην πλημμυρουσῶν τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικὰ ἡμῶν σολοίκων μωρολογιῶν. Οὐδὲν χρησιμώτερον ἠδύνατο νὰ δημοσιευθῇ ἐν τοῖς *Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς* ἢ τὰ χρυσᾶ ταῦτα λόγια τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Καὶ ἐγὼ μὲν εἶπον ὅ,τι ἐνόμισα καθῆκον Ἕλληνος καὶ Ἠπειρώτου· εἶπον παρρησίᾳ καὶ εὐθέως. Ὅστις δὲ ἔχει λέγειν κρείττω, λεγέτω.

Ο ΚΟΡΑΗΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΕΜΠΟΛΟΥΝΤΩΝ ΤΑ ΙΕΡΑ ΟΣΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

«Τὸ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν (μέσα τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος) κυβερνῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐξεπίτηδες ἀνθρώπους, τὴν Φλωρεντινὴν δημοκρατίαν περίφημον γένος τῶν Μεδίκων ἔπεμψε καὶ διὰ ν' ἀγοράζωσιν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀντίγραφα. Τούτους ἐμιμήθησαν ἔπειτα καὶ ἄλλοι, καὶ ἡγεμόνες, καὶ ἰδιῶται, καὶ δὲν ἔπαυσαν μέχρι τῆς σήμερον νὰ συναθροίζωσι μὲ τόσην ἐπιμέλειαν, μ' ὅσην ἡμεῖς τὰ σκορπίζομεν ἀμέλειαν, τῆς Ἑλλάδος τὰ ἀντίγραφα, ἕως οὗ τὴν ἐγύμνωσαν σχεδὸν ἀπ' ὅλα τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης τὰ μαρτύρια καὶ λείψανα.

«Μέχρι τούτου τὸ πρᾶγμα, ἂν καὶ λύπης καὶ πολλῆς αἰσχύνης ἄξιον εἰς τοὺς Γραικούς, εἶχε κἄν τινα παρηγορίαν, καί, ἀντὶ νὰ φθονήσωμεν τοὺς πλουτισθέντας ἀπὸ τὴν ἀγνωσίαν ἡμῶν ἀλλογενεῖς, πρέπει τρόπον τινὰ καὶ νὰ τοὺς γνωρίζωμεν χάριν· ἐπειδὴ ἔσωσαν τὰς ἀποδείξεις τῆς προγονικῆς ἡμῶν δόξης, τὰς ὁποίας ἐνδεχόμενον ἦτο ν' ἀφανίσωμεν ὁλότελα ἐὰν ἔμεναν εἰς ἡμᾶς. Ναί! χάριν πρέπει νὰ τοὺς γνωρίζωμεν, δι' ὅσα μέχρι τῆς σήμερον ἐπῆραν ὄχι στανικῶς ἡμῶν, ἀλλ' ἀγοράζοντες, ὡς σοφοί, σοφῶν ἀνδρῶν πονήματα ἀπὸ χεῖρας ἀναξίων ἀνθρώπων νὰ τὰ κρατῶσιν.

«Ἡ χάρις ὅμως ἕως τούτου. Εἰς δὲ τὸ ἑξῆς, ἐὰν εἰς αὐτοὺς εἶναι συγχωρημένον ἀκόμη νὰ μᾶς δελεάζωσι μὲ ἀργύριον, διότι ἰσχυρογνωμόνως ἐπιμένουσιν εἰς τὴν περὶ ἡμῶν κακὴν ὑπόληψιν τῆς βαρβαρότητος, εἰς ἡμᾶς εἶναι ἐλεεινὴ καταισχύνη νὰ μὴ τοὺς πιστώσωμεν, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς βαρβαρότητος ἡμῶν ἐπέρασε, μηδὲ θέλει πλέον ἐπιστρέψει. Καὶ ἀναντίρρητον τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν πίστιν ποίαν ἄλλην, ἢ ἀπόδειξιν, εἶναι δυνατὸν νὰ δώσωμεν εἰς αὐτούς, πῶς ἄλλως ἐμποροῦμεν νὰ κλείσωμεν τὰ στόματα τῶν κατηγόρων τοῦ γένους, ἂν δὲν τοὺς πληροφορήσωμεν μὲ σταθερὰν καὶ ἀμετακίνητον ἀπόφασιν, ὅτι μήτε χαρίζομεν, μήτε πωλῶμεν πλέον τὰ προγονικὰ κτήματα;

«Τὴν γῆν φαντάζομ' ὅτι βλέπω σχιζομένην νὰ μὲ καταπίῃ διηγούμενος, καὶ παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ γένους ἐντροπὴν ἄλλο δὲν μ' ἀναγκάζει νὰ διηγηθῶ ὅσην ἀγανάκτησιν ἐδοκίμασα, ὅταν ὄχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

γνωσα εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς τῶν Γάλλων ἐφημερίδας τὰ ἑξῆς: «Ἰδοὺ ὁ κατάλογος τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων, ὅσα ἔφερεν (εἰς τὸ Λονδῖνον) ὁ Κλάρκιος ἀπὸ τὴν Πάτμον, Νάξον, καὶ ἄλλους τόπους τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν Πάτμον, Α΄. τὰ ἅπαντα τοῦ Πλάτωνος, βιβλίον πρώτου μήκους, γραμμένον κάλλιστα εἰς Περγαμηνὸν χάρτην, μὲ σχόλια εἰς μικρὰ κεφαλαῖα γράμματα. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη κατὰ τὸ ἑξακισχιλιοστὸν τετρακοσιοστὸν τέταρτον ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Βασιλείου. Β΄. Λεξικὸν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Γ΄. Ποιήματα Ἑλληνικὰ μὲ σημεῖα μουσικῆς Ἑλληνικῆς παλαιά. Δ΄. Δύο ἕτερα ἀντίγραφα παρόμοια. Ε΄. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ τὰ ἅπαντα. Ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος. Α΄. Λόγους Δημοσθένους. Β΄. Λόγους τῶν δέκα ῥητόρων τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τινὲς μᾶς εἶναι ἀκόμη ἄγνωστοι. Παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι, ὅτι ὁ Πλάτων τῆς Πάτμου, τὸν ὁποῖον ὁ διδάσκαλος Πόρσων ὀνομάζει Μνημεῖον τῆς φιλολογίας, εἶναι τὸ ἀρχαιότερον Ἑλληνικὸν ἀντίγραφον ἀπ' ὅσα εὑρίσκονται εἰς τὸν κόσμον μὲ διωρισμένην ἀκριβῆ χρονολογίας σημείωσιν. Ὁ Δορβίλλος εἶχεν ἀντίγραφον Εὐκλείδου παλαιότερον ἓν ἔτος τοῦ Πλατωνικοῦ τούτου τῆς Πάτμου ἀντιγράφου, καὶ ὁ Μοντεφαλκώνιος ἐγνώρισεν ἄλλο γραμμένον ἓξ ἔτη ἀρχήτερα· ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ταῦτα ἀντίγραφα ἠφανίσθησαν. Ὁ διδάσκαλος Πόρσων ἀντέγραψε μὲ ἐπιμέλειαν καὶ κόπον πολὺν τὰ σχόλια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυψε πολλὰς δραμάτων Ἑλληνικῶν, καὶ ποιητῶν ἄλλων, ἀφανισμένων ἀπὸ τὸν χρόνον, μαρτυρίας». Ἰδὲ τὸν *Μηνύτορα* τῆς 25 Φεβρουαρίου 1803 (Moniteur 22 Fevrier 1803) καὶ τὴν *Ἐγκυκλοπαιδικὴν Ἀποθήκην* τοῦ αὐτοῦ ἔτους (Magasin Encyclopédique, Tome V, p. 367). Εἰς ταύτην μάλιστα θέλει εὑρεῖ ὁ ἀναγνώστης καὶ ἄλλα πολλὰ ἀντίγραφα, ἀγγεῖα, σκεύη, λίθους τιμίους καὶ τὰ τοιαῦτα, μετακομισθέντα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ τὰ ὁποῖα χάριν συντομίας παρατρέχω.

«Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀναγινώσκοντας ταῦτα νοῦν ἔχοντας Γραικοὺς δὲν θέλει αἰσθανθῇ τὴν αὐτὴν ἐντροπήν, τὴν αὐτὴν ἀγανάκτησιν καὶ θλῖψιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνθην ἐγώ; Τίς δὲν θέλει κλαύσει καὶ τῆς πατρίδος του τὴν δυστυχίαν, καὶ τῶν ὀλίγων ἐκείνων τὴν ἀνοησίαν, ὅσοι προθυμοῦνται, δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν ὀργὴν θεοῦ, νὰ τὴν καταποντίσωσι καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόλις ἤρχισε σὰ σηκώνῃ τὴν κεφαλὴν ἀπαιδευσίαν.

«. . . Ἀσπλαγχνία μεγάλη ἤθελεν εἶσθαι νὰ λυπήσω τοὺς ὁμογενεῖς διηγούμενος τοσαύτης αἰσχύνης ἄξιον κακόν, χωρὶς νὰ δείξω ἐντάμα καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Δὲν μὲ λανθάνει ὅτι ἔγεινε λόγος πρὸ πολλοῦ περὶ τῆς θεραπείας ταύτης εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὡς μήτηρ φιλόστοργος ὅλου τοῦ γένους, τίποτε δὲν ἀμελεῖ ἀφ' ὅσα δύνανται νὰ δοξάσωσι τὸ γένος. Ἀλλ' ὁ λόγος πρέπει νὰ γίνῃ ἔργον τόσον γρηγορώτερα, ὅσον οἱ ἀλλογενεῖς, αἰσθανόμενοι τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ προβλέποντες ὅτι ὁ καιρὸς δὲν εἶναι μακράν, ὅταν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐπάρῃ τις ἀντίγραφον Ἑλληνικὸν θέλει εἶσθαι ἀδύνατον, ἔγιναν καὶ εἰς τὴν ἔρευναν ἐπιμελέστεροι, καὶ εἰς τὴν δαπάνην ἀφειδέστεροι, διὰ νὰ μὴν ἀφήσωσι πλέον ἄλλο τίποτ' εἰς αὐτὴν παρὰ τὰς πολυαρίθμους αὐτῆς γραμματικὰς καὶ τοὺς βωμολόχους πανηγυριστὰς τῶν καλῶν γραμματικῶν.

«Ἰδοὺ λοιπὸν τί προβάλλω ταπεινῶς καὶ εἰς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ εἰς τὴν περὶ αὐτὸν σεβασμιωτάτην τῶν Ἀρχιερέων Σύνοδον, ἥτις καὶ χωρὶς ἐμοῦ ἤθελε πρὸ πολλοῦ θεραπεύσει τὸ κακόν, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ τί γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἰς τὰ φωτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη κηρύττουσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν αἱ πολιτικαὶ καὶ φιλολογικαὶ ἐφημερίδες ὅ,τι γίνεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Α. Ἀπὸ τῆς σήμερον εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐμποδισθῇ διὰ πατριαρχικῆς φιλοστόργου πρὸς ὅλον τὸ γένος συμβουλῆς, καί, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, τὸ νὰ δίδωται, ἢ νὰ πωλῆται, ἀπ' ὁποιονδήποτε εἰς ὁποιονδήποτε ἄνθρωπον ἰδιώτην ὁμόφυλον, ἢ ἀλλόφυλον, ἀντίγραφον εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν γραμμένον.

«Β. Ὅστις ἔχει ἀντίγραφον παλαιόν, νὰ ἦναι ὑπόχρεως νὰ τὸ ἀναγγέλλῃ εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον ἀμέσως, ἢ, ἂν εἶναι μακρὰν τῆς Συνόδου, διὰ τοῦ Ἀρχιερέως, ἢ τοῦ Πρωτοϊερέως τῆς πόλεως, ὅπου κατοικεῖ. Ἡ δὲ Σύνοδος νὰ τὸ ἀγοράζῃ παρ' αὐτοῦ ἀβιάστως, πληρώνουσα τὴν ἀξίαν καὶ ἀνάλογον τιμὴν μὲ τὴν ἀρχαιότητα καὶ σπανιότητα τοῦ ἀντιγράφου.

«Γ. Ἂν ὁ κύριος τοῦ ἀντιγράφου δὲν θέλῃ νὰ τὸ πωλήσῃ, νὰ ἦναι ὑπόχρεως νὰ τὸ δανείζῃ πρὸς καιρὸν εἰς τὴν Σύνοδον. Ἡ δὲ Σύνοδος νὰ φροντίζῃ τὴν ἀντιγραφὴν ἀπ' ἄνδρα λόγιον, καὶ ἀφ' οὗ γραφθῇ, τὴν παραβολὴν κατὰ συλλαβὴν καὶ λέξιν ἀπὸ δύο λογίους ἄλλους ἄνδρας, παρόντος καὶ τοῦ ἀντιγράψαντος.

«Δ. Τὸνομα τοῦ δανείσαντος τὸ ἀντίγραφον νὰ σημειοῦται εἰς τὸν Κώδικα τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἀποθανόντος αὐτοῦ, τὸνομα τοῦ κληρονόμου, διὰ νὰ ἔλθῃ τέλος πάντων εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅλου τοῦ γένους τὸ μερικὸν κτῆμα, χωρὶς βίαν ἢ ζημίαν τοῦ κτήτορος, ἢ κἂν νὰ ἐμποδισθῇ τοιουτοτρόπως ἡ μετακόμισις αὐτοῦ εἰς ἔθνος ἀλλότριον.

«Ε. Ἡ ἱερὰ Σύνοδος νὰ στείλῃ Πατριαρχικὸν Ἔξαρχον, ἄνδρα λόγιον, καὶ ζηλωτὴν τῆς δόξης τοῦ γένους του, εἰς τὰ ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

θρόνον μοναστήρια, νὰ συναθροίσῃ τὰ εὑρισκόμενα ἔτι εἰς αὐτὰ Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα· νὰ παρακαλέσῃ πρὸς τούτοις τοὺς κατὰ πόλεις Ἀρχιερεῖς καὶ Ἐπισκόπους, καὶ τοὺς λοιποὺς τρεῖς Μακαριωτάτους Πατριάρχας νὰ κάμωσι τὴν αὐτὴν ἔρευναν, ἂν ἀκόμη σώζεται κἀνὲν ἀντίγραφον εἰς τὰς διοικήσεις των.

«Ϛ. Νὰ διορισθῇ τόπος, ἢ βιβλιοθήκη, ἐξαίρετος καὶ χωριστὴ ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τῶν τυπωμένων βιβλίων, μὲ ὄνομα «***Ἑλληνικὸν Μουσεῖον***», εἰς τὴν ὁποίαν νὰ τεθῶσιν ὅλα τοῦτα τὰ ἀντίγραφα, ἀφ' οὗ πρῶτον καταγραφῶσιν εἰ κατάλογον». [Ἕπονται λεπτομερεῖς ὁδηγίαι περὶ ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τοῦ ***Μουσείου***. Καὶ ἐξακολουθεῖ] :

«Ἕως τώρα ἐλάλησα περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων ὡς περὶ πράγματος, τοῦ ὁποίου ἡ φύλαξις προξενε τιμὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ εἶμαι βέβαιος ὅτι εἰς τῶν ὁμογενῶν μου τὰ ψυχὰς περισσοτέραν ἰσχὺν ἔχει σήμερον ἡ δόξα παρὰ τὸ κέρδος. Ἀλλ' ὅμως μήτε τοῦ κέρδους ἡ φροντὶς εἶναι πρᾶγμα ἄτιμον, ὅταν ἐπιστηρίζεται εἰς τὸ δίκαιον, καὶ διευθύνεται ἀπὸ τὴν φρόνιμον πρόνοιαν τοῦ νὰ μὴ δίδωμεν ἀσώτως εἰς πλουσιωτέρους ὅ,τι δύναται νὰ βοηθήσῃ τὴν ἰδίαν ἡμῶν πενίαν· καὶ ἡ λέγουσα παροιμία,

Ὅταν ἡ αὐλή σου διψᾷ, νερὸν ἔξω μὴ χύνῃς,

εἶναι πολλὰ φρόνιμος παροιμία.

«Ὀλίγοι ἴσως ἐξ ἡμῶν ὑπωπτεύθησαν ἀκόμη πόσον κέρδος προξενοῦν τὰ παλαιὰ ἀντίγραφα εἰς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τὰς πόλεις, ὅσαι εὐτύχησαν νὰ τ' ἀποκτήσωσιν ἀπὸ τῶν Γραικῶν τὴν δυστυχίαν. Εἰς αὐτὰς συντρέχουσιν ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις ἄνδρες λόγιοι πολλότατοι κατ' ἔτος, διὰ νὰ τὰ ἐξετάζωσι, νὰ τὰ παραβάλλωσι, καὶ νὰ κάμνωσι νέας ἐκδόσεις ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀπ' αὐτά· ἢ, ἂν ἐμποδίζωνται ἀπὸ περιστάσεις, πέμπουσι σχεδὸν ὅσον ἔμελλον νὰ δαπανήσωσιν ἀργύριον, ἐὰν ἤρχοντο αὐτοπροσώπως εἰς αὐτάς, διὰ νὰ τὰ παραβάλῃ, ἢ καὶ ὁλοκλήρως νὰ ταντιχράψῃ ἄλλος δι' αὐτούς, κάτοικος τῆς πόλεως, λόγιος κἀνείς, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνδεὴς χρημάτων.

«Ἐκ τούτου λοιπὸν ἂς συλλογισθῇ ὅστις ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, ὅτι φυλάττοντες τὰ προγονικὰ ἡμῶν ἀντίγραφα, ἔξω τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὴν φυλακὴν ταύτην δόξης εἰς τὴν Ἑλλάδα, προξενοῦμεν καὶ τροφὴν δικαίαν καὶ χρεωστουμένην εἰς πολλοὺς ἐνδεεῖς λογίους Γραικούς, καὶ διεγείρομεν ἐν ταὐτῷ εἰς τὰς ψυχάς των ζῆλον περισσότερον καὶ λογικωτέραν ἔρευναν τῆς προγονικῆς γλώσσης, ὅταν ἴδωσι πόσον οἱ ἀλλογενεῖς τὴν τιμῶσι.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

«Ταῦτα ταπεινῶς ζητῶ, καὶ ἐλπίζω, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐλπίζει τὸ γένος ὅλον, ἀπὸ τὴν μητέρα του τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία μὲ τὴν σύστασιν τοῦ κοινοῦ γυμνασίου τῶν ἐπιστημῶν ἔδειξε πόσην πρόνοιαν ἔχει τοῦ γένους. Διὰ τοῦτο ἐτόλμησα νὰ φέρω εἰς τὴν μνήμην της, ὅ,τι πρὸ πολλοῦ αὐτοκινήτως ἀπεφάσισεν αὐτὴ νὰ κάμῃ, διότι ἔπαυσαν (νομίζω) ὅσα μέχρι τοῦδε τὴν ἐμπόδισαν νὰ τὸ τελειώσῃ. Τοῦτο μόνον προσθέτω, ὅτι τὸν αἴτιον τοιούτου καλοῦ Πατριάρχην (καὶ ὁ σήμερον εὐτυχῶς πατριαρχεύων εἶναι ἄξιος διὰ πολλὰς αἰτίας τοιαύτης τιμῆς) καὶ ἡ παροῦσα καὶ ἡ ἐπερχομένη γενεὰ τῶν Γραικῶν θέλουν τὸν συγκαταριθμήσει τρίτον εἰς τὴν τάξιν, καὶ πρῶτον εἰς τὴν τιμήν, μὲ τὸν Φώτιον καὶ μὲ τὸν Εὐστάθιον. τῶν ὁποίων ἡ μνήμη θέλει μείνει ἀνεξάλειπτος εἰς ἐκείνων ὅλων τὰς ψυχάς, ὅσοι χαίρονται εἰς τὴν δόξον τῆς Ἑλλάδος».

Ταῦτα ἐκήρυττε, ταῦτα συνεβούλευεν ὁ ἀείμνηστος καὶ μέγας, καὶ γνήσιος ἐκεῖνος Ἕλλην, ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἀκόμη δούλη. Πῶς θὰ ἐλεεινολόγει ἡμᾶς σήμερον ὅτε ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἐλευθέρα!

Μετάφρασις τοῦ καταλόγου τῶν δημοπρατηθέντων Ἰωαννητικῶν χειρογράφων.

1.— Ὁμιλίαι ἐπὶ τῆς Γενέσεως. Μεμβράνη, 12ης ἑκατονταετηρίδος, 271. φύλλα εἰς 4ον., γραμμαὶ 30 ἐπὶ ἑκάστης σελ. μὲ ἐρυθρὰ ποικίλματα, ἐν τῇ ἀρχικῇ δέσει.—Λίραι 21.

2.— Ψαλτήριον καὶ ἕτερα ᾄσματα ἐκ τῆς Παλ. Διαθ. Χάρτης 15ης ἑκατονταετηρίδος, 349 φυλ. εἰς 8ον., γραμ. 13, ἐρυθρὰ ἀρχικὰ κεφαλαῖα, ἐν ἀρχικῇ δέσει βεβλαμμένῃ.— Λιρ. 4.

3.— Ψαλτήριον. Χάρτης 15ης ἑκατοντ., 127 φυλ. εἰς Φυλ^{ον}, γραμ. 23, πολύχρωμα ποικίλματα, ἐν ἀρχ. δέσει.— Λιρ. 8.

4.— Νέα Διαθήκη. Μεμβρ. 12ης ἑκατονταετ., 183 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 26, εἰς 2 στήλας, ἐπιγραφαὶ καὶ ποικιλ. πολύχρωμα, ἐν ἀρχ. δέσει.— Λιρ. 150. (Πολύτιμος κῶδιξ, κατὰ τὸν Ἄγγλον κριτικὸν F. H. A. Scrivener, ὡς ἓν τῶν ὀλίγων σωζομένων τοιούτων πιστῶν ἀντιγράφων ἐξ ἀρχαιοτέρων χειρογράφων).

5.— Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Καθολικαὶ Ἐπιστολαί, καὶ αἱ τοῦ Παύλου. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 270 φυλ. εἰς 8ον., γρ. 20, καὶ δι' ἑτέρας χειρὸς 14 φυλ. ἐν ἀρχ. δέσει.— Λιρ. 205.
(Κῶδιξ ὑψίστης σπουδαιότητος διὰ τὰς διαφόρους γραφάς. Περὶ αὐτοῦ, ὁ Gregory, σ. 282, ἀρ. 224).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

6.— Δοξολογία, ψαλμοὶ καὶ ᾄσματα ἐκ τῆς Π. Δ. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. Π13 φυλ. εἰς 8ον μικρόν, γρ 25 ἕως 28, ἐν ἐφθαρμένῃ ἀρχ. δέσει.—Λιρ. 40.
(Περὶ τούτου ὁ Gregory, σ. 452, ἀρ. 932).

7.— Εὐαγγελιστάριον. Χάρτης 14ης ἑκατοντ. εἰς 8ον., γρ. 23, μὲ πολύχρωμα ποικίλματα, ἐν ἐφθαρμ. ἀρχικῇ δέσει.— Λιρ. 9.
(Βλ. Gregory, σ. 405, ἀρ. 223).

8.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 204 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 25. Ἐν τέλει μέρος Συναξαρίου καὶ Μηναίου. Βεβλαμμ. ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 50

9.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 142 φυλ. εἰς 4ον μικρὸν γρ. 29 μὲ ποικίλματα. Ἐφθαρμ. ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 78.

10.— Εὐαγγέγια. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 125 φυλ. φυλ. εἰς 4ον μικρ. γρ. 18. Ἀτελές, μόνον μέρος τῶν κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον. Τὰ πρῶτα 6 φυλ. περιέχουσι Συναξάριον. Ἄδετον.— Λιρ. 15.

11,— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 235 φυλ. εἰς 4ον μικρόν, γρ. 20 μὲ κεχρυσωμένα καὶ πολύχρ. ποικίλματα ἐν ἀρχ. δέσει.— Λιρ. 78.

12.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 215 φυλ. εἰς 4ον μικρόν, γρ. 22, μὲ πολυτελῆ διακόσμισιν καὶ εἰκόνας τῶν Εὐαγγελιστῶν.— Λιρ. 116.

13.— Εὐαγγέλια. Τρία τμήματα διαφόρων Κωδίκων τῆς 12ης καὶ 13ης ἑκατοντ. ἐπὶ 26, 27 καὶ 49 φύλλων μεμβρ. εἰς 4ον μικρόν. Ἄδετον.— Λιρ. 7.

14.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 12ης καὶ 13ης ἑκατοντ. 172 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 26 ἕως 31 μὲ ποικίλματα ἐν πολυτίμῳ ἀρχ. δέσει.— Λιρ. 98.

15.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ, 13ης ἑκατοντ. 264 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 24. Περικαλὴς διακόσμισις καὶ εἰκόνες τῶν Εὐαγγελιστῶν. Λιρ. 240.
(Βλ. Gregory, σ. 201, ἀρ. 342).

16.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 256 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 23, μὲ ποικίλματα καὶ εἰκόν. Εὐαγγελιστῶν. Δέσις ἐφθαρμένη.—Λιρ. 130.
(Πολύτιμος Κῶδιξ. Gregory, σ. 201, ἀρ. 542).

17.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Χάρτης 13ης ἑκατοντ. 267 φυλ. εἰς 4ον μικρόν, γρ. 22, ποικίλματα καὶ εἰκόνες Μάρκου καὶ Λουκᾶ. Πολλὰ τῶν φύλλων ἐμβαλωμένα.— Λιρ. 38.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

18.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 14ης ἑκατοντ. 275 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 22. Ἐλλιπὲς ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει. Ἄδετον.— Λιρ. 17.

19.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Μεμβρ. 14ης ἑκατοντ. 205 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 21. Ἐν τέλει 15 φυλ. παλίμψηστα περιέχοντα περικοπὰς Μηναίου δι' ἑτέρας χειρός. Δέσις ἐφθαρμένη.— Λιρ. 60.
(Gregory, σ. 466, ἀρ. 226).

20.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 306 φυλ. εἰς φύλλον, γρ. 17, πεποικιλ. Δέσις ἀρχ. βεβλαμ.— Λιρ. 50.
(Gregory, σ. 406, ἀρ. 225).

21.— Τὰ Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 424 φυλ. εἰς 4ον μικρόν, γρ. 16, πολυτελὴς διακόσμησις, μὲ δύο μεγάλας εἰκόνας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῆς Ἀειπαρθένου, καὶ τέσσαρας τῶν Εὐαγγελιστῶν. Δέσις ἀρχ.— Λιρ. 190.

22.— Εὐαγγελιστάριον. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 235 φυλ. εἰς φύλλον, γρ. 25 πεποικιλμένον μὲ εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 46.
(Gregory, σ. 222).

23.— Εὐαγγελιστάριον. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 205 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 21, πεποικιλ. Ἐν τέλει: «διὰ χειρὸς Ρωμανοῦ, ἱερέως». Φύλλα τινὰ ἐφθαρμένα.— Λιρ. 14.

24.— Εὐαγγελιστάριον. Μεμβρ. 14ης ἑκατοντ. 84 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 25. Τὰ τελευταῖα 22 φυλ. περιέχουσι Μηναῖον Σεπτ. ἕως Μαρτ. Ἔν τισιν ἐλλιπές.— Λιρ. 12.
(Gregory, σ. 406, ἀρ. 227).

25.— Εὐαγγελιστάριον. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 205 φυλ. εἰς φύλλον, γρ. 21 εἰς 2 στήλας, πεποικιλμ., φύλλα τινὰ ἐλλιπῆ.— Λιρ. 15 $^1/_2$.

26.— Εὐαγγελιστάριον. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 148 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 22, μὲ ἐρυθρ. ποικίλ. καὶ Μηνολόγιον.— Λιρ. 6 $^1/_2$.

27.— Τυπικόν. Χάρτης 14ης ἑκατοντ. 339 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 26. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 8.
(Σπουδαῖον διὰ τὰς διαφόρους γραφάς. Gregory, σ. 429, ἀρ. 476).

28.— Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ Ἐπιστολαί. Μεμβρ. 11ης ἢ 12ης ἑκατονταετηρίδος 375 φυλ. εἰς φυλ. μικρὰ γρ. 22 μὲ πολυτελῆ διακόσμησιν. Θαυμάσιον δεῖγμα Ἑλληνικῆς καλλιγραφίας. Ἀρχ. δέσις.—Λιρ. 250.
(Gregory, σ. 282, ἀρθ. 223).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

29.— Ἀπόστολος. Μεμβρ. 14ης ἑκατοντ. 160 φυλ. εἰς φύλλον μικρ. γρ. 28, μὲ ψαλτικὴν σήμανσιν. Πιθανῶς εἶχε χρησιμεύσει ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἧς μνημονεύει πολλοὺς τῶν Πατριαρχῶν. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 15.

(Gregory, σ. 468, ἀρ. 68).

30.— Ὑπομνήματα εἰς τὰς πρὸς Ρωμαίους καὶ Κορινθίους, τὸν Ἡσαΐαν κλπ. Μεμβρ. 12ης ἢ 13ης ἑκατοντ. 220 φυλ. εἰς φύλλον, γρ. 2θ, εἰς 2 στήλας. Ἐφθαρμένον ἔν τισιν.— Λιρ. 14.

31.— Τῶν Ἀποκρύφων τὰ κατὰ Ἰάκωβον, τὴν γέννησιν τῆς Θεοτόκου, κλπ. Χάρτης 13ης ἑκατοντ. 210 φύλ. εἰς φυλ. μικρ. γρ. 26.— Λιρ. 15.

32.— Βιογραφίαι Ἁγίων, Θρησκευτικὰ κλπ. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 68 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 23.— Λιρ. 6.

33.— Κανόνες Ἐγκαινιάσεως, βαθμοὶ ἱερωμένων κλπ. Χάρτης 15ης ἑκατονταετηρίδος 407 φυλ. εἰς 4ον μικρόν, γρ. 17 πολυτελῶς πεποικιλ. Ἀρχ. δέσις κάπως ἐφθαρμένη.— Λιρ. 8.

34.— Χρυσοστόμου Λειτουργία. Χάρτης στιλπνὸς 16ης ἑκατοντ. 89 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 13, τὰ ἀρχικὰ κεφαλαῖα πεποικιλ. Ἀρχ. δερματίνη δέσις.— Λιρ. 13 1/2.

35.— Ὑμνολόγιον. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 521 φυλ. εἰς 8ον, μὲ παρεγγεγραμμένην ψαλτικὴν σήμανσιν. Ἐλλιπὲς ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει. Δερματίνη δέσις.— Λιρ. 2.

36.— Λειτουργικόν. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 317 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 19, πεποικιλμένον. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 15 1/2.

37.— Περικοπαὶ ἐκ τῆς Π. Δ. καὶ ἐκ τῶν Πατέρων Βασιλείου, Χρυσοστόμου, Ἀθανασίου, Ἰγνατίου κλπ. Μεμβρ. 12ης ἢ 13ης ἑκατοντ. 125 φυλ. εἰς φυλ. μικρὸν γρ. 26, εἰς 2 στήλας.— Λιρ. 14.

38.— Σύνοψις κλπ. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 144 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 22. Ἐλλιπές.— Λιρ. 13.

39.— Σύνοψις κλπ. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 145 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 41. Βεβλαμμένον.— Λιρ. 12 1/2.

40.— Σύνοψις κλπ. Χάρτης 16ης ἑκατοντ. 138 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 25.— Λιρ. 4.

41.— Ἐκκλησιαστικὰ Συγγράμματα δύο. Χάρτης 16ης ἑκκτοντ. εἰς 4ον, ἀμφότερα ἐν ἐφθαρμένῃ καταστάσει.— Λιρ. 4 1/2.

42.— Ἐκκλησιαστικοὶ Κανόνες. Χάρτης 16ης ἑκατοντ. 206 φυλ. εἰς 4ον μικρόν, γρ. 22 πεποικιλμένον. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 10.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

43.— Εὐχολόγιον. Χάρτης 16ης ἑκατοντ. 316 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 20 πεποικιλμένον. Ἀρχ. δέσις ἐφθαρμένη.— Λιρ. 11 1/2.
(Gregory, σ. 414, ἀρ. 315. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο συνεβουλεύθη ὁ Δόκτωρ Swainson, συγγράφων περὶ τῶν Ἑλλην. λειτουργιῶν, ὡς λέγει, ἐν σελ. XX).

44.— Εὐχολόγιον. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 227 φυλ. εἰς 4ον, γρ. 26, ἐλλιπὲς κατά τινα φύλλα. Ἀρχ. δέσις. Λιρ. 8 1/2.
Gregory, σ. 406, ἀρ. 228).

45.— Προτρεπτικὸν πρὸς βίον Ἀγγελικόν. Μεμβρ. 12ης ἑκατοντ. 247 φυλ. εἰς φύλλον, γρ. 23. Ἐλλιπὲς ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 27.

46.— Γρηγορίου Νύσσης Λόγοι. Μεμβρ. 14ης ἑκατοντ. 114 φυλ. εἰς φύλλον, γρ. 31 πεποικιλμένον. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 21.

47.— Βασιλείου καὶ Γρηγορίου Νύσσης Ὁμιλίαι. Μεμβρ. 12ης ἑκατ. 174 φυλ. εἰς 4ον (ὧν 12 συμπληρωθέντα ἐπὶ χάρτου), γρ. 20 πεποικιλ. Ἀρχ. δέσις.— Λιρ. 24.

48.— Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου Ὁμιλίαι. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 261 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 25. Ἀρχικὰ κεφαλαῖα πεποικιλ. Ἀρχ. δέσις—Λιρ. 30.

49.— Ὁμιλίαι. Χάρτης 16ης ἑκατοντ. 351 φυλ. εἰς 8ον. γρ. 21. Ἀτελὲς ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἐν συνόλῳ καλῶς διατετηρημένον.—Λιρ. 5.

50.— Αἱ Ὧραι. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 163 φυλ. εἰς 8ον, γρ. 24. Ἐφθαρμένον.—Λιρ. 4 1/2.

51.— Ἁγιογραφία. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 122 φυλ. εἰς 8ον γρ. 21. Ἀτελές.—Λιρ. 7 1/2.

52.— Λειτουργίαι Χρυσοστόμου, Βασιλείου, καὶ τῶν Προηγιασμένων. Μεμβρ. 13ης ἑκατοντ. 60 φυλ. εἰς 8ον., γρ. 17. Ἀρχ. δέσις.—Λιρ. 9. (Τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Swainson ὡς καὶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 43).

53.— Λειτουργίαι Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου μεθ' ὁδηγιῶν. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 96 φυλ. εἰς φυλ. μικρ. γρ. 16 πεποικιλ. Δέσις βεβλαμμένη.—Λιρ. 12.

54.— Βίοι καὶ Διδαχὴ τῶν Ἁγίων. Μεμβρ. 14ης ἑκατοντ. 189 φυλ. εἰς 4ον μικρ. γρ. 23 σκωληκόβρωτον. Ἀρχ. δέσις.—Λιρ. 65.

55.— Βίοι Εὐπραξίας καὶ Θεοδώρας. Χάρτης 14ης ἑκατοντ. 149 φυλ. εἰς 4ον μικρ. γρ. 24. Ἐλλιπὲς καὶ κάθυγρον.—Λιρ. 5.

56.— Μαρτυρολόγιον. Χάρτης 12ης ἑκατοντ. 174 φυλ. εἰς φύλλον μικρ. γρ. 27 ἕως 31 εἰς 2 στήλας. Ἀτελὲς ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει. Κάθυγρον. Ἀρχ. δέσις.—Λιρ. 7.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

57. — Διάφορα εὐχολογικά. Χάρτης 16ης ἑκατοντ. Τέσσαρα διάφορα τμήματα, εἰς 4ον μικρ. Ἄδετα. — Λιρ. 1.

59. — Ἠθικὰ διδάγματα. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 164 φυλ. εἰς 4ον μικρ. μὲ γρ. 21, πεποικιλ. — Λιρ. 3.

59. — Εὐχολόγιον. Μεμβρ. 14ης ἑκατοντ. 58 φυλ. εἰς 4ον μικρ. μὲ ψαλτικὴν σήμανσιν. — Λιρ. 8 ½.

60. — Ἱστορίαι ἐκ τῆς Π. Δ. Χάρτης 13ης ἑκατοντ. 160 φυλ. εἰς 4ον. γρ. 21. — Λιρ. 52.

61. — Θρησκευτικὴ Ἠθική. Χάρτης 14ης ἑκατοντ. 249 φυλ. εἰς Φύλλον, γρ. 35 πεποικιλ. Ἄδετον. — Λιρ. 11.

62. — Πραγματεῖαι Λεβῆ τοῦ Ἀρμενίου, Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου κτλ. Χάρτης 16ης ἑκατοντ. 359 φυλ. εἰς 4ον μικρ. γρ. 20. Ἀτελὲς ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει. Ἀρχ. δέσις. — Λιρ. 6.

63. — Ἑβραϊκὸν Χργ. Ὑπομνήματα. Μεμβρ. 15ης ἑκατοντ. 172 φυλ. εἰς φύλλον, γρ. 36 εἰς 2 στήλας. — Λιρ. 6.

64. — Ἑβραϊκὸν Χργ. Τριγωνομετρία Σφαιρική. Μεμβρ. 15ης ἑκατοντ. 108 φυλ. εἰς φύλλον μικρ. γρ. 25. Βεβλαμ. καὶ ἀτελές. — Λιρ. 4.

65. — Ἑβραϊκὸν Χργ. Πτολεμαϊκὸν ἐπικύκλιον, κτλ. Χάρτης 15ης ἑκατοντ. 219 φυλ. εἰς φύλλον μικρ. Βεβλαμμένον. Λιρ. 6.

Ὑστερόγραφον. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ἐδῶ ἕνα τῶν κακοηθεστάτων πρὸς τοὺς ξένους προαγωγῶν τῆς ἡμετέρας πατρώας κληρονομίας. Οὗτος ἦν Ἀθανάσιος ὁ Κύπριος (1571 - 1663) ὁ ἐπικαλούμενος *Ῥήτωρ*, Ἕλλην τὸ γένος, δυστυχῶς, ἀλλ' ἀρνησίθρησκος, ἄγριος παπιστὴς γενόμενος, ὑβριστὴς καὶ διώκτης τῶν τέως ἀδελφῶν του, «τὴν γνώμην ἀλλότροπος καὶ ἐπίβουλος», ὡς χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ Ζαβίρας ἐν *Ἑλληνικῷ Θεάτρῳ*. Ἐν σ. 181 - 2 ἐπαναλαμβάνει ὅσα ὁ Δοσίθεος *(Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, σ. 1773)* λέγει περὶ αὐτοῦ: «Καθ' Ἕλληνας ἡμφιεσμένος καὶ ὑποκρινόμενος τὸν ὀρθόδοξον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος καὶ εἰς ἄλλα μοναστήρια Θράκης, Θετταλίας καὶ Μακεδονίας, καὶ ἐκλεξάμενος πολλὰ βιβλία τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῆς ἔξω σοφίας, ἠγόρασεν αὐτὰ ὀλίγου τιμήματος, τοὺς δὲ ἐν τῇ μονῇ τῶν λεγομένων Μετεώρων πατέρας τοσοῦτον ἠπάτησεν, ὥστε καὶ τρυτάνῃ, ὅπερ λέγεται κοινῶς στατέριον, ἠγόρασε τὰ τῆς μονῆς αὐτῶν βιβλία ἐν ἑκάστῃ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τριλίτρῳ, ἤτοι ὀκάδι, δοὺς αὐτοῖς τὴν συμπεφωνηθεῖσαν ποσότητα τῶν ἀργυρίων». Δουλεύων τοὺς ξένους ὁ Ἀθανάσιος οὗτος κατέληξε τὴν τυχοδιωκτικήν του πορείαν εἰς Παρισίους περὶ τὸ 1635, φέρων τότε ἑκατὸν δεκαὲξ διάφορα χειρόγραφα, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπόκεινται νῦν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Γαλλίας, ἀφοῦ πρότερον διῆλθον διὰ τῶν ἰδιωτικῶν συλλογῶν τοῦ Seguier καὶ Coislin. Τὰ δὲ ἄλλα βιβλία τοῦ ἀθλίου αὐτοῦ ἀνθρώπου περιῆλθον εἰς τὴν ἐν Παρισίοις δημοσίαν Βιβλιοθήκην τῆς Sainte-Généviève—πρὸς ἐντροπὴν παντὸς Ἕλληνος ὅστις δὲν ἀπώλεσε τὸ ἐρύθυμα τῆς αἰδοῦς. Ὁ πολὺς Legrand (III, σ. 417-426) παραθέτει βιογραφικὸν ὑπόμνημα τοῦ ἀρνησιπάτριδος τούτου καλογήρου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΩΡΕΑ
ΣΟΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

Β΄.

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ

Τὸ μικροσκοπικὸν τοῦτο ἀρχεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Καμπανίας τὸ περισωθὲν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μονῆς τῶν Βλατέων, λείψανον πενιχρὸν πλουσίας πνευματικῆς δράσεως ἐξαφανισθείσης, περιέχει ἐν ὅλῳ ἐπιστολὰς 103, ἐξ ὧν αἱ πεντήκοντα ἀνήκουσι τῷ Καμπανίας, αἱ δὲ λοιπαὶ εἶναι διαφόρων προσώπων μεθ' ὧν εἶχεν ἀλληλογραφίαν ὁ Θεόφιλος. Τὴν τοιαύτην συλλογὴν εἰκάζω ὅτι κατήρτισεν ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ Γεώργιος, ὅστις συμπεριέλαβεν ἐν αὐτῇ καὶ ἴδια ἀτομικὰ αὐτοῦ γράμματα πρὸς τοὺς φίλους του, καὶ τὰς ἀπαντήσεις τούτων πρὸς αὐτόν. Ὅτι δὲ αὗται δὲν ἀπετέλουν τὸ ἐπίσημον ἀρχεῖον τῆς Ἐπισκοπῆς, ἀποδεικνύει ἡ χρονολογικὴ ἀταξία τούτων, ἃς ἀναμὶξ κατέγραψεν ὁ τὴν συλλογὴν ποιήσας, προσθέτων ἀτάκτως ὅσα κατὰ καιροὺς εὗρισκεν ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Θεοφίλου ἔγγραφα. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Καμπανίας 28 μόνον φέρουσι χρονολογίαν, αἱ δὲ λοιπαὶ κεῖνται ἀχρονολόγητοι. Αὗται κατὰ σειρὰν χρονολογικὴν διαταχθεῖσαι ὑπ' ἐμοῦ, ὡς καὶ αἱ λοιπαί, ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς ἑξῆς:

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 (τῷ 1788) ἀπευθύνεται τῷ προεστῶτι καὶ ἐπιτρόπῳ τῆς Σχολῆς Ναούσης *Σιώμῃ*, δι' ἧς παρακαλεῖ αὐτὸν ὅπως φροντίσῃ νὰ παραλάβῃ παρὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἱερομονάχου Χατζῆ παπᾶ Νικηφόρου Σελιώτου, ἀποθανόντος ἐν Ναούσῃ, τὰ ἅγια λείψανα τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ μονῆς τινος τῆς ἐπαρχίας Κίτρους, ἧς διετέλει ἡγούμενος, καὶ ν' ἀποστείλῃ ταῦτα διά τινος Ταξιαρχίτου Καλογήρου εἰς Καυσοχῶρι.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 6 (ἀχρονολόγητος καὶ ἀκέφαλος διότι ἀπεκόπησαν τὰ πρὸ αὐτῆς φύλλα) *τῷ Μιχαὴλ Πετζλῇ*, τὸν ὁποῖον ἐρωτᾷ διὰ τὰς διαδοθείσας φήμας περὶ ἐλεύσεως τῶν Ἀλβανῶν καὶ πολέμων εἰς τὰ Λοζίτζια.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 9 (1789) Ἐγκύκλιος εἰς τὰ χωρία τῆς Ἐπισκοπῆς του, δι' ἧς προτρέπει τοὺς χριστιανοὺς νὰ βοηθήσουν τὸν παπᾶ Πέτρον ἀπὸ τὸν Πλατύν, περιελθόντα εἰς ἐσχάτην πενίαν, διότι οἱ κλέπται ἀπήγαγον τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐξαγοράσῃ τοῦτον ἀντὶ χιλίων γροσίων.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 11 (1789) πρός τινα θεσσαλονικέα αἰτησάμενον λύσιν διαφόρων νομικῶν ἀπορίων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 12 (1789) τινὶ τῶν ἀρχιερέων (πιθανῶς τῷ Βοδενῶν) εἰς ὃν συνιστᾷ καρτερίαν διὰ τὰ καταλαβόντα αὐτὸν δεινά.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 14 (1789) τῷ *Βερροίας Δανιὴλ* ὃν συγχαίρει ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τῶν χριστουγέννων καὶ ἐπὶ τῇ ἀνακτήσει τῆς ὑγείας του.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 16 (ἀχρονολόγητος) τῷ *Πέτρας Ἀθανασίῳ* συγχαρητικὴ ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τῶν χριστουγέννων· ἐν αὐτῇ σημειοῖ ὅτι ἔλαβε τὰ σταλέντα αὐτῷ 40 γρόσια τοῦ χαρατζίου του, ὅπερ τότε ἐπέβαλεν ἡ Κυβέρνησις ὡς φόρον ἐπιτηδεύματος καὶ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς (ἴδ. καὶ ἐπιστολὴν 46).

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 17 (1790) τῷ διδασκάλῳ Βερροίας *Τριανταφύλλῳ*, δι᾽ ἧς συγχαίρει αὐτῷ ὅτι «τὴν δυσάρεστον καὶ ὑψηλόφρονα Θεσσαλονικέων ἀπωσάμενος ἐπέτυχε τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ παντοίας ἀναπαύσεως καὶ μάλιστα συναναστροφῆς τοιούτου καὶ τηλικούτου δεσπότου ὅποῦ καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς κακίας διακρίνει καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀμαθείας καὶ γινώσκει νὰ τιμᾷ κατὰ τὸ πρέπον τὰς πρώτας καὶ τὰς δευτέρας ὡς βδελυκτὰς νὰ βδελύττηται, πολλῆς τυγχάνει παραμυθίας καὶ διὰ τὴν χρήσιμον συναναστροφὴν τῶν ἐνταῦθα εὐγενῶν ἀρχόντων, ἧς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐστέρητο»·

Ἀνέκαθεν φαίνεται ὅτι οἱ θεσσαλονικεῖς ἀπέφευγον τὰς σχέσεις μετὰ τῶν δημοσίων λειτουργῶν. Διότι καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Γεννάδιος παραπονούμενος μοὶ ἔλεγεν ὅτι ποτὲ προΰχων τῆς πόλεως δὲν ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν του, ἀλλ᾽ αἱ σχέσεις μητροπόλεως καὶ σχολείων ἦσαν καὶ εἶναι ἁπλῶς τυπικαί, περιοριζόμεναι εἰς τὰς ξηρὰς ἐπισκέψεις κατὰ τὰς ἑορτάς.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 23 (1790) τῷ *Κίτρους Ἰγνατίῳ*, δι᾽ ἧς παραπονεῖται ἐπὶ τῇ σιωπῇ αὐτοῦ καὶ πρὸς τιμωρίαν διὰ τὴν πολύμηνον σιγὴν ἐπιβάλλει αὐτῷ κανόνα «νὰ συναποκρεώσουν καὶ νὰ συνευθυμήσουν μαζῆ εἰς τὸ Καυσοχῶρι» ἔνθα ἀναμένει αὐτόν.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 24 (1790) τῷ αὐταδέλφῳ τοῦ Σπαθάρη Στεφάνου Μίσιου ἐν ᾗ ἐκφράζει τὰ παράπονα αὐτοῦ ὅτι καίτοι δὶς ἔγραψε τῷ ἀδελφῷ του Σπαθάρῃ δὲν ἠξιώθη ἀπαντήσεως καὶ τὸ τοιοῦτον θεωρεῖ ποινὴν χείρονα τοῦ γήρατος.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 28 (1790) τῷ *Πολυανῆς Ἱεροθέῳ*· διὰ ταύτης ἐκφράζει τὴν λύπην του διὰ τὴν καταλαβοῦσαν αὐτὸν ποδάγραν καὶ χαριτολογῶν λέγει· «θαυμάζω ὅμως πῶς ἐπρόκρινε τὴν πανιερότητά της· διατὶ αὐτὴ (ἡ ποδάγρα) συνηθίζει νὰ ἐμφωλεύῃ ἐκεῖ ὅποῦ εἶναι πολλὰ φλωρία καὶ ἀναπαύσεις· φαίνεται ὅμως ὅτι ἀλλάζει πολλάκις τὴν τάξιν της»· καὶ προτρέπει τοῦτον νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας «ἕως νὰ συκωθῶσι τὰ μπαϊράκια»· ὁ Πολυανῆς πάσχων ἐπεθύμησε χαβιάριον τῆς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Κουλακιᾶς καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεόφιλον ν᾽ ἀποστείλῃ αὐτῷ ἐκ τοῦ ὀνομαστοῦ τῆς Ἐπαρχίας του προϊόντος, ἀλλ᾽ οὗτος ὑπομειδιῶν πάντως διὰ τὴν λαιμαργίαν τοῦ Πολυανῆς γράφει· «Ἡμεῖς εἰς τὸ χωρίον ὁποῦ κατοικοῦμεν εἴμεθα πλούσιοι μοναχὰ ἀπὸ πορλίδας καὶ σωλῆνας, διατὶ τὰ ἄλλα χαβιαρικὰ τὰ πηγαίνουν ὅλα εἰς Θεσσαλονίκην, ὁποῦ τὰ ἀγοράζουν οἱ ἀργυροχρυσωμένοι καὶ πλούσιοι Θεσσαλονικεῖς... ἐκ τούτων λοιπὸν ὁποῦ ἔχομεν στέλλομεν καὶ τῇ πανιερότητί της ὀλίγας πορλίδας καὶ σωλῆνας μὲ τὸν ἴδιον Γιάννον καὶ ἂς ἔχωμεν τὴν συγγνώμην».

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 29 (1790) τῷ *Σπαθάρῃ Στεφάνῳ Μίσιου*· ἐν αὐτῇ παραπονεῖται διὰ τὴν διετῆ αὐτοῦ σιωπὴν καὶ ἀναγγέλλει ὅτι ἀπέστειλε τῷ Κυζίκου Ἀγαπίῳ τὰ συνήθη 200 γρόσια «τὸ δουλευθὲν διάφορον τοῦ παρελθόντος ἔτους τῆς εὐγενεστάτης κοκκόνας Εὐφροσύνης» συζύγου τοῦ ἀνωτέρω Στεφάνου.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 30 (1790) ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του δι᾽ ἧς γνωρίζει αὐτοῖς ὅτι «ἐπειδὴ ὁ πρωτοσύγκελλος τοῦ Παναγίου Τάφου, ὁποῦ περιήρχετο εἰς τὴν Ἐπαρχίαν μας, τελειωθέντος τοῦ ταξειδίου του ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, διωρίσθη παρὰ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων πρωτοσύγκελλος διὰ νὰ περιέρχηται εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας ὁ πρωτοσύγκελλος κὺρ Εὐγένιος[1], ὁ ὁποῖος καὶ ἄλλοτε ἦτο πρωτοσύγκελλος ἐδῶ» καὶ συνιστᾷ νὰ δεχθοῦν αὐτὸν ἀσμένως καὶ φιλοφρόνως παρέχοντες πλουσίας τὰς πρὸς τὸν ἅγιον Τάφον ἐλεημοσύνας αὐτῶν.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 31 (1790) τῷ *μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης Γερασίμῳ*, δι᾽ ἧς ἐκφράζει τὴν χαρὰν του ὅτι ὁ πιέζων αὐτὸν θρασὺς πυρετὸς ἀφῆκεν αὐτὸν καὶ συνίστησιν αὐτῷ τὴν χρειώδη δίαιταν καὶ ἀνάπαυσιν.

Ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 32 (1790) τῷ ἐν Ναούσῃ διδασκάλῳ *Ἀναστασίῳ Καμπίτῃ* συστατικὴ δι᾽ ἧς ἀναθέτει αὐτῷ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ προστατευομένου αὐτοῦ διακόνου Μακαρίου[2] ἀπαξιώσας ν᾽ ἀποστείλῃ τοῦτον ἀλλαχοῦ, καὶ προτιμήσας τὸν ἀληθῆ τῶν μουσῶν πατέρα, ἵνα καὶ ὁ νέηλυς μαθητὴς «τῶν καθ᾽ Ἑλικῶνα γενόμενος δρέψεται τὸ δυνατὸν τῶν ἀειθαλῶν τῆς μαθήσεως ῥόδων καὶ τῆς τούτων γλυκύτητος ἐμπλησθῇ. Ταῦτα γὰρ καὶ μόνα ἀνθέων τὰ κάλλιστα, καρπῶν τὰ χρισιμώτατα, ὧν μόνη ἡ Νάουσα βρίθεται ἐπ᾽ αἰσχύνῃ τῶν πέριξ μειζόνων καὶ λαμπροτέρων κατ᾽ ἐκείνην πόλεων»· καὶ παρακαλεῖ νὰ ἐπαγρυπνῇ καὶ εἰς τὴν διαγωγὴν καὶ χρηστοή-

---

[1]) Ὁ Εὐγένιος ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Καμπανίας ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς 43 ἐπιστολῆς τοῦ Θεσσαλονίκης Γερασίμου.

[2]) Ἴδε ἐπιστολὴν ὑπ᾽ ἀριθ. 35.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

θειαν αὐτοῦ· «τῆς γὰρ ἠθικῆς ἀπούσης ἀφιλόσοφος κρίνεται κἄν τις ᾖ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν ἐνδιαίτημα».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 34 (1790) τῷ *μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης Γερασίμῳ*, δι' ἧς γνωστὸν ποιεῖται ὅτι τὰ διὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου τοῦ Κρητὸς σταλέντα αὐτῷ γράμματα ἔλαβε, ἀλλὰ τὸ συνιστώμενον ὑποκείμενον, ὁ ἐν λόγῳ ἀρχιμανδρίτης, ἦτο ἀκατάλληλος πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν ὑπὲρ τῆς Μονῆς αὐτοῦ «διὰ τὸ τοῦ σχήματος καὶ τῆς καταστάσεως διαφορετικόν». Ἡ περιβολὴ ἡ παράδοξος πάντως τοῦ Κρητὸς ἀρχιμανδρίτου ἦτο καινότροπος καὶ ἀσυνήθης εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ἵνα μὴ ἐκτεθῇ ἀδίκως εἰς κόπους βοηθήσας τοῦτον ἐκ τῶν ἰδίων ὁ Θεόφιλος ἀπέστειλεν ὅθεν ἦλθεν, ἵνα μὴ καὶ οἱ χριστιανοὶ ἴσως σκανδαλίζωνται ἐκ τῆς κρητικῆς μοναχικῆς περιβολῆς.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 35 (1790) τῷ ἐπιτρόπῳ καὶ προστάτῃ τῆς Σχολῆς Ναούσης *Σιώμῃ*· δι' αὐτῆς συνίστησι τούτῳ ὡς προεστῶτι Ναούσης καὶ ὡς προστάτῃ τοῦ ἐν αὐτῇ σχολείου τὸν διάκονον Μακάριον καὶ παρακαλεῖ «νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν τόσον εἰς τὸ κατ' ὀλίγον βασιλικὸν χαράτζιον καὶ εἰς ὅτι ἄλλο τύχοι».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 38 (ἀχρονολόγητος) πρός τινα τῶν προϋχόντων Ναούσης δι' ἧς συνιστᾶται ὁ ἀνωτέρω μαθητὴς Μακάριος, ὅστις κατ' ἀξίωσιν αὐτοῦ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου εἰς Νάουσαν πρὸς σπουδήν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 41 (ἀχρονολόγητος) τῷ σιὸρ *Τζανῷ* ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὃν ἐξουσιοδοτεῖ νὰ δανείσῃ τῷ τέως ἀρχιδιακόνῳ τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Ἰγνατίῳ γρόσια 300 χειροτονηθέντι ἐπισκόπῳ Ἱερισσοῦ, καὶ νὰ λάβῃ ἀπόδειξιν ἐπ' ὀνόματι *Ἀναστασίου παπᾶ Φίλου*, τοῦ κοσμικοῦ δηλονότι ὀνόματος τοῦ Καμπανίας ἢ ἴσως καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐν αὐτῇ ἐκφράζει καὶ τὴν ἔκπληξίν του πῶς ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος, ἐνῷ οἱ Ἀλβανοὶ λυμαίνονται τὰ μακεδονικὰ χωρία, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Κοζάνην βιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 44 (1790) τῷ ἀνωτέρω *Τζανῷ* περί τινος ἀφοριστικῆς ὑποθέσεως ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἥτις ἐκανονίσθη δι' αἰτήσεως συγχωρητικοῦ ἐκ μέρους τῶν ἀρχόντων.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 46 (1790) τῷ ἐπ' ἀνεψιᾷ αὐτοῦ γαμβρῷ *Νικολάῳ Πέρκῳ*, ἄρχοντι τῶν Ἰωαννίνων, συγχαρητικὴ καὶ εὐχετικὴ διὰ τοὺς γάμους του.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 46 (ἀχρονολόγητος) τῷ *Ἰωάννῃ Καυταντζόγλου* περί τινος ὑποθέσεως τῆς Μονῆς Βλατέων, ἣν ἐπροστάτευσε διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συγγενῶν αὐτοῦ καὶ φίλων συνοδικῶν ἀρχιερέων. Συνάμα ἐξουσιοδοτεῖ αὐτὸν νὰ πληρώσῃ καὶ τὸ χαράτζιον αὐτοῦ γρόσια 60 καὶ ἕτερα 40 διὰ τὸν ἅγιον Πέτρας, καὶ διὰ τὴν σχολὴν τῆς Θεσσαλονίκης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

γρόσια 15 ἐκ μέρους αὐτοῦ καὶ 10 ἐκ μέρους τοῦ Πέτρας. Φαίνεται ὅτι πρὸς συντήρησιν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ σχολῆς συνεισέφερον καὶ οἱ ἐπίσκοποι τοῦ θρόνου ἀναλόγως τῆς ἐπαρχίας των. Ἐκεῖνο ὅμως διὰ τὸ ὁποῖον δυσανασχετεῖ ὁ Θεόφιλος ἦν τὸ καταναγκαστικὸν βασιλικὸν χαράτζιον· διὸ καὶ ἐπιλέγει· «καὶ ταῦτα πάσχομεν διὰ τὰς ἀπείρους ἡμῶν ἁμαρτίας· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον· αὐτὸς οἶδε τὰ πάντα καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ ἄβυσσος πολλή· καὶ ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν τί αἰτοῦμεν».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 49 (ἀχρονολόγητος) ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν χριστιανοὺς συνιστῶσα νὰ ἐλεήσωσι καὶ βοηθήσωσι πάσῃ δυνάμει τὸν τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ μέλλοντα νὰ περιέλθῃ Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Γεράσιμον, ὅστις κύπτων ὑπὸ τὸ βάρος τῶν χρεῶν κατ' ἐντολὴν πατριαρχικὴν ἀνέλαβε νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν βοήθειαν τῶν χριστιανῶν ἀπαξαπάσης τῆς Μητροπόλεως καὶ τῶν ἐπισκοπῶν, «ἵνα ἐλαφρώσῃ ἀπὸ τὸ χρέος τὴν ἁγιωτάτην Μητρόπολιν καὶ νὰ ζήσῃ καὶ ἡ παναγιότης του ἐν ἀνέσει καὶ ἡσυχίᾳ».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 50 (1791) τῷ *Πέτρας Ἀθανασίῳ*, δι' ἧς συλλυπεῖται αὐτῷ διὰ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς ἐν Λιβαδίῳ καὶ προτρέπει εἰς ἐγκαρτέρησιν καὶ ὑπομονήν· «ἡ πανιερότης σου, λέγει, χωρὶς νὰ κλονῆται περὶ τούτων, ὡς ἀνὴρ ἐζωσμένος τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ καὶ μεγαλόψυχος ἂς ὑποφέρῃ εὐχαρίστως τὰ συμφερόμενα διατὶ ἂν καὶ θλίβεται ἐπ' αὐτοῖς, κοντὰ ὁποῦ δὲν κερδαίνει τι καὶ βλάπτεται προσέτι καὶ τὸ φέρον πάλιν τὴν φέρει».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 51 (1791) πρᾶξις κληρονομικὴ ἐπικυροῦσα τὴν εἰς ἴσα μερίδια διανομὴν περιουσίας μεταξὺ τῆς χήρας Περουζῆ καὶ τῶν πέντε τέκνων της «κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα, ὅτι λαμβάνει καὶ ἡ γυνὴ ὁμοίως τοῖς τέκνοις, ἂν δὲν δευτεροϋπανδρευθῇ».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 54 (ἀχρονολόγητος) τῷ ἄρχοντι *Σπαθάρῃ Στεφάνῳ Μίσιου*. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐνέχει πολλὴν ἀξίαν διὰ τὰς πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ. Ἐξ αὐτῆς πληροφορούμεθα τὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1790 πυρπόλησιν τοῦ πλείστου μέρους τῆς μονῆς, ἐξ ἧς ἐσώθη μόνον ἡ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς κειμένη ἐκκλησία μετὰ θόλου, καὶ ἐρωτᾷ τὸν Στέφανον ἂν συμφέρῃ εἰς τοὺς παρόντας πολεμικοὺς χρόνους νὰ ζητηθῇ παρὰ τῆς ὑψηλῆς Πύλης ἡ ἔκδοσις βασιλικοῦ ὁρισμοῦ πρὸς ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς, νὰ ὑποδείξῃ δὲ καὶ τοὺς τρόπους καθ' οὓς ἔδει νὰ γίνῃ ἡ αἴτησις, δι' ἀναφορᾶς τοῦ κατὰ τόπον κριτοῦ ἢ διὰ τοῦ ἁγίου ἁγίου Πλαταμῶνος, ἀρχιερέως τοῦ τόπου, πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Ὁ ἄρχων Σπαθάρης ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ (ἐπιστολὴ 59) ἀποφαίνεται ὅτι οὐδόλως συμφέρει ἐπὶ τοῦ παρόντος ν' ἀνακινήσουν τοιοῦτον ζήτημα καὶ συνιστᾷ ὑπομονὴν ἕως οὗ ἐπιστῇ ἡ κα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τάλληλος πρὸς τοῦτο εὐκαιρία. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μανθάνομεν ὡσαύτως ὅτι ἡ Μονὴ διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ὁποίας ἔκειτο, ἀργότερον δὲ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Νεοφύτου τοῦ Ζ΄ (1791) καὶ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ ἐκηρύχθη διὰ σιγγιλιώδους Γράμματος «ἀδούλωτον, ἀκαταπάτητον καὶ ὅλως ἀνενόχλητον παρ' οὑτινοσοῦν προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος . . . ., ὡς μέλος δὲ γνήσιον τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ, ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὁ ἐν αὐτῷ κατὰ καιροὺς ἡγούμενος ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς οὕτω καὶ αὐτὸς γράφῃ ἀμέσως πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ ἀξιῶται τῆς προσηκούσης ὑπερασπίσεως ἐν ταῖς συμβαινούσαις χρείαις καὶ ὑποθέσεσι» [1]. Ἐὰν πρὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ ἡ Μονὴ εἶχε τοιαῦτα προνόμια, ἅτινα τὸ πατριαρχικὸν γράμμα νῦν χορηγεῖ, βεβαίως ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς δὲν θὰ ἀπετείνετο πρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ συγκοινοβιάτην ταύτης Θεόφιλον πρὸς ἔκδοσιν τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς ἀδείας, οὐδὲ ὁ Καμπανίας θ' ἀνέφερεν εἰς τὸν Σπαθάρην καὶ τὸν ἅγιον Πλαταμῶνος (ἐπιστ. 56 καὶ 66) περὶ αἰτήσεως ἀδείας ἐκ μέρους τοῦ ἁγίου Πλαταμῶνος, ἀλλὰ θὰ συνεβούλευε τοὺς πατέρας ν' ἀποταθῶσιν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ παρ' αὐτοῦ νὰ ζητήσουν τὴν πρὸς ἀνέγερσιν ἐνέργειαν. Ἐσφαλμένως ἄρα οἱ τῆς Μονῆς πατέρες ἐπληροφόρησαν τὸν ἱστοριογράφον τῆς Μονῆς Θεσσαλονίκης Γεννάδιον ὅτι αὕτη οὐδέποτε εἶχε τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐπισκόπου Πλαταμῶνος [2].

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὡς καί τινας ἄλλας σχετιζομένας πρὸς τὴν ἐν λόγῳ Μονὴν παρεχώρησα τῷ Θεσσαλονίκης Γενναδίῳ [3], πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μελέτης αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν ἀβλεψίαι τινὲς παρεμόρφωσαν ὀνόματα καὶ πράγματα. Ὁ ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ ἁγίου Θεσσαλονίκης Στέφανος Μηδίου ἀναφερόμενος [4] δέον νὰ γραφῇ *Στέφανος Μίσου* (ὡς ὑπογράφεται ὁ ἴδιος ἐν ταῖς πρὸς τὸν Καμπανίας αὐτοῦ ἐπιστολαῖς) *ἢ Μίσογλου* ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ Ὑψηλάντης· ἡ δὲ δευτέρα ἐπιστολὴ τὴν ὁποίαν ὁ Θεσσαλονίκης ἀποδίδει εἰς τὸν αὐτὸν Στέφανον ἀρχομένη διὰ τῆς προσφωνήσεως «τὴν ὑμετέραν περισπούδαστον καὶ εὐγενεστάτην τιμιότητα μετὰ τῆς ἐκλαμπροτάτης συζύγου της Δομνίτζης ἐν Χριστῷ ὁλοψύχως εὐχόμενος ἡδέως προσαγορεύω» [5], δὲν ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν Στέφανον, ἀλλ' εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα

---

[1]) *Γενναδίου Θεσσαλονίκης* Ἡ ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ μονὴ τοῦ ἁγ. Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ», τόμ. Α΄ σελ. 598.

[2]) Ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 525. [3]) Ἔνθ' ἀνωτέρω τόμος Β΄ σελ. 56.

[4]) Ἔνθ' ἀνωτέρω. [5]) Ἔνθ' ἀνωτέρω.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀγνοῶ, διότι ὁ Στέφανος εἶχε σύζυγον τὴν κοκκόνα Εὐφροσύνην τὴν ὁποίαν πολλάκις μνημονεύει ὁ Καμπανίας ἐν ταῖς πρὸς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς[1], ἐνῷ ἡ Δομνίτζα ἦν σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Στεφάνου.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 55 (1791) τῷ *Κυζίκου Ἁγαπίῳ*. Δικαιολογεῖ διὰ ταύτης τὴν μακρὰν σιωπήν του, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδιάκοπον ἐκ τῆς ἐπαρχίας του διάβασιν τῶν στρατευμάτων καὶ εἰς τὴν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον μετάβασίν του ἵνα σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς ληστὰς Ἀλβανούς, οἵτινες ἐλήστευον καὶ ἐφόνευον τοὺς χριστιανούς· ἤδη δὲ διασωθεὶς πέμπει αὐτῷ διὰ τοῦ Τζανοῦ «τὸ δεδουλευμένον διάφορον τοῦ συμπεθέρου αὐτοῦ ἄρχοντος Χατμάνου Στεφάνου».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 56 (1791) τῷ ἡγουμένῳ τῆς ἐν Ὀλύμπῳ Μονῆς *Δαμιανῷ*. Ἀναγγέλλει αὐτῷ ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην του καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πλαταμῶνος ἔγραψε τὰ δέοντα τῷ ἄρχοντι Σπαθάρῃ Στεφάνῳ πρὸς ὑπόδειξιν τῶν τρόπων καθ' οὓς δέον νὰ ἀποταθῶσιν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς Μονῆς.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 57 (1791) μαρτυρικὸν γράμμα δι' οὗ ἐπιβεβαιοῦται ἡ μεταξὺ τριῶν ἀδελφῶν συμφωνία περὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας, ἣν ἔλαβεν ὁ εἷς τούτων ἀναδεχθεὶς καὶ τὰ χρέη τὰ πατρικά.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 58 (1791) τοῖς *προεστῶσι Νιγρίτας* περὶ διαφορᾶς τοῦ προεστῶτος Κουλιακιᾶς Μόσχου καὶ τοῦ ἐν Νιγρίτῃ διαμένοντος υἱοῦ αὐτοῦ σφετερισθέντος πατρικὰ κτήματα, καὶ ἀρνουμένου νὰ ἀποδώσῃ ταῦτα.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 59 (1791) τῷ *Σπαθάρῃ Στεφάνῳ Μίσου*. Δι' αὐτῆς γνωρίζει αὐτῷ ὅτι ἔλαβε τὴν ἐπιστολήν του τὴν ἀφορῶσαν τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου καὶ ὅτι τὸ περιεχόμενον ταύτης κατέστησε γνωστὸν εἰς τοὺς πατέρας τῆς μονῆς συνιστῶν αὐτοῖς νὰ ἐλπίζωσι προσδοκῶντες κρείττονα τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἀφοῦ τό γε νῦν εἶναι οὐ μόνον ἀδύνατος ἡ ἔκδοσις ἀδείας, ἀλλὰ καὶ ἐπισφαλὲς νὰ ἀνακινηθῇ. Πρὸς τούτοις ἐκφράζει αὐτῷ τὴν βαθεῖάν του λύπην ὅτι ἐν Κολακίᾳ διατρίβων διὰ τὴν διέλευσιν τῶν στρατευμάτων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ, σύζυγον τοῦ Μπαχαρνίκου Χριστοδούλου διελθοῦσαν διὰ τῆς ἐπαρχίας του καὶ μεταβαίνουσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ συζύγῳ αὐτῆς Χριστοδούλῳ.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 60 (1791) πρᾶξις ἐπικυροῦσα τὴν γενομένην μεταξὺ

---

[1]) Ἴδε ἐπιστολὰς ὑπ' ἀριθ. 29 καὶ 55 «πέμπω τῷ πανιερωτάτῳ δεσπότῃ μου ἁγίῳ Κυζίκου τὰ 200 γρόσια τὸ δουλευθὲν διάφορον τοῦ παρελθόντος ἔτους τῆς εὐγενεστάτης κοκκόνας Εὐφροσύνης»· ταῦτα γράφει ὁ Καμπανίας πρὸς τὸν Στέφανον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἀδελφῶν συμφωνίαν (ἴδε ἀριθ. 57), καθ' ἣν ὁ κληρονομήσας ἅπασαν τὴν πατρικὴν περιουσίαν ὑπόσχεται νὰ ἐξοφλήσῃ καὶ τὸ πατρικὸν χρέος ὅσον εὑρεθῇ χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθῶσιν οἱ ἀδελφοί του ἢ ἐνοχληθῶσιν ὑπὸ τῶν χρεωφειλετῶν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 61 (1791) τῷ *Ἄρτης Μακαρίῳ*. Οὗτος συνώδευε κατὰ τὸ ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν ταξείδιον, τὴν ἀνεψιὰν τοῦ ἄρχοντος Σπαθάρη τὴν καὶ σύζυγον τοῦ Μπαχαρνίκου Χριστοδούλου διαπεράσας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καμπανίας καὶ διανυκτερεύσας εἰς τὸ χωρίον τῆς ἐπαρχίας του Ἀραπλί, δίωρον ἀπέχον τῆς Κουλακιᾶς. Ὁ Καμπανίας διά τε τὸ γῆρας καὶ τὴν διέλευσιν τῶν στρατευμάτων, ὡς σημειεῖ ἐν τῇ πρὸς τὸν Σπαθάρην ἐπιστολῇ (ἀριθ. 59), μὴ δυνηθεὶς νὰ συναντήσῃ αὐτοὺς ἐκφράζει ἐπὶ τούτῳ τὴν λύπην του καὶ συγχαίρει συγχρόνως τῷ ἁγίῳ Ἄρτης «ἐπὶ τῇ ἀποκαταστάσει εἰς τὸ φίλον καὶ βασίλειον ἔδαφος τῆς πατρίδος της καὶ ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐκλαμπροτάτων καὶ εὐγενεστάτων συγγενῶν της»· ἐξ ὧν εἰκάζω ὅτι καὶ ὁ Ἄρτης Μακάριος ἦν συγγενὴς τῶν ἀρχόντων Σπαθάρη.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 62 (1791) τῷ *Μπαχαρνίκῳ Χριστοδούλῳ*· ὁ Θεόφιλος ἐπαναλαμβάνει ὅσα καὶ εἰς τὸν μητροπολίτην Ἄρτης ἔγραψε περὶ τῆς διελεύσεως τῶν συγγενῶν καὶ συγχαίρει αὐτῷ ὅτι «φρονίμως πεποίηκεν ὅπου εἰς τοὺς ἀστάτους τό γε νῦν καιροὺς μετεβίβασε πᾶσαν τὴν φαμελίαν της εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ δι' ἀνάπαυσιν τῆς εὐγενείας της καὶ διὰ ἡσυχίαν αὐτῶν, ὅτι τίς οἶδε ὅλως τὰ μετὰ ταῦτα».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 65 (ἀχρονολόγητος) τῷ *Βοδενῶν Τιμοθέῳ (;)* ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐφησηχάζοντι, παραμυθητικὴ τῶν παθημάτων αὐτοῦ. Καίτοι δὲν κατονομάζεται ὁ πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται, οὐχ ἧττον ἐκ τῶν δραματικῶν τοῦ Βοδενῶν ἐπιστολῶν τῶν ἐν τῇ συλλογῇ περισωθεισῶν (ἀριθ. 53, 64), ἐν αἷς ἀπειλεῖ ὅτι θὰ φύγῃ ἐκ τῆς ἐπαρχίας του ἀπελπισθείς, εἰκάζω ὅτι εἰς τὸ ἅγιον κατέφυγεν Ὄρος καταγινόμενος εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως, ἧς τὸ προοίμιον ἀπέστειλε τῷ Καμπανίας πρὸς ἀνάγνωσιν. Ὁ τρόπος τῆς ἑρμηνείας φαίνεται ὅτι ἀπήρεσε τῷ Καμπανίας, ὅστις ἁπάντων αὐτῷ λέγει· «περὶ δὲ τῆς ἑρμηνείας εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, ἧς τὸ προοίμιον χαριζομένη ἀπέστειλεν, ἤκουσα πολλάκις Εὐγενίου τοῦ πάνυ παρ' αὐτῷ μαθητευόμενος ὅτι ἡ Ἀποκάλυψις, τό τε Ἆσμα καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ μυστικότευκτα ὄντα πολλαχῶς ἐκλαμβάνεσθαι δύνανται καὶ ὑψηλοτέρας χρήζουσι θεωρίας· ἡ πανιερότης της λοιπὸν κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος, ἀναλαβοῦσα τουτονὶ τὸν ἀγῶνα, τὸ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα μὴ ἄλλεσθαι ἐπισταμένη καὶ πα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΟΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

ραφυλάττουσα, εἴθε εὐδαιμονήσειε κατὰ τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς ὁδηγουμένη εἰς τὴν τῶν μυστηριωδῶν ἀνακάλυψιν».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 66 (ἀχρονολόγητος) τῷ *Πλαταμῶνος Διονυσίῳ* περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐν Ὀλύμπῳ, ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην του ἔγραψε τῷ Σπαθάρῃ Στεφάνῳ ἐρωτῶν καὶ παρακαλῶν τί ποιητέον. Ὡς ἐπόπτης ἄρα τῆς Μονῆς ὁ Πλαταμῶνος ἔγραψε τῷ Καμπανίας ἰσχυρὰ ἔχοντι μέσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅπως ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα διὰ τὴν καεῖσαν Μονὴν τοῦ Ὀλύμπου.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 68 (ἀχρονολόγητος) τῷ *ἡγουμένῳ τῆς ἐν Ὀλύμπῳ Μο-τῆς τοῦ ἁγ. Διονυσίου Δαμιανῷ*. Παραπονούμενος οὗτος διὰ τὴν σιγὴν τοῦ Καμπανίας ἐξαναγκάζει αὐτὸν νὰ περιγράψῃ τὴν πρὸς τὴν Μονὴν διάθεσιν καὶ εὐλάβειαν καὶ μέριμνάν του ὡς συγκοινοβιάτης καὶ αὐτὸς καὶ Ὀλυμπίτης σεμνυνόμενος διὰ τὸν τίτλον καὶ καυχώμενος ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Μονὴν αὐτοῦ. Τοῦ δὲ ἡγουμένου ἐκφράσαντος τοὺς φόβους αὐτοῦ μὴ καὶ ἡ ἱερὰ τοῦ Διονυσίου μονὴ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν τύχην ἣν καὶ ἡ ἐν Ἐλασσῶνι λεηλατηθεῖσα καὶ διαρπαγεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, προτείνει τὴν περισυλλογὴν τῶν ἱερῶν τῆς Μονῆς κειμηλίων καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τούτων ἐν Λιτοχωρίῳ ἐν οἰκίᾳ ἀσφαλεῖ.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 69 (ἀχρονολόγητος) ἐγκύκλιος εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του προτρεπομένη τούτους πρὸς ἐξομολόγησιν εἰς τὸν ἀποστελλόμενον ἀρχιμανδρίτην Γεράσιμον Προδρομινόν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 70 (1791) τῷ *οἰκονόμῳ Κολενδροῦ Ἰωάννῃ*, τῷ *ἀρχιδιακόνῳ Κωνσταντίνῳ* καὶ τῷ *τσελεπῇ Δημητράκῃ* περὶ ὑποθέσεως μοναχοῦ τινος Νικοδήμου παραπονουμένου τῷ ἁγίῳ Καμπανίας ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Κίτρους κατέσχε πάσας τὰς ὑπὲρ τῆς Μονῆς αὐτοῦ γενομένας συνάξεις καὶ τὸ ἄλογον αὐτοῦ, καὶ ἀπειλοῦντος ὅτι θὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια πρὸς διεκδίκησιν τῶν δικαίων του. Ὁ Θεόφιλος φοβηθεὶς μὴ ἐκτεθῇ ἀδίκως ὁ κλῆρος εἰς τοὺς ἀλλοφύλους κριτὰς γράφει αὐτοῖς προτρεπόμενος νὰ διευθετήσουν παντὶ τρόπῳ τὴν ἐν λόγῳ ὑπόθεσιν «ἵνα μὴ γίνῃ ζημία μεγάλη καὶ ἀτιμία πολλή». Τὴν προτροπὴν ταύτην τοῦ Καμπανίας ὑποστηρίζει θερμῶς καὶ ὁ παρὰ τῷ Καμπανίας παρευρεθεὶς μητροπολίτης Βερροίας Δανιὴλ προσθέσας ἐν ὑστερογράφῳ «νὰ διορθώσουν τὴν ὑπόθεσιν οἱῳδήτινι τρόπῳ διὰ νὰ μὴ εὔγῃ εἰς τὰ ἐξωτερικὰ κριτήρια καὶ θέλει κακοπάθει καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 74 (1792) ἐγκύκλιος εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του προτρεπομένη αὐτοὺς νὰ ἐλεήσωσι καὶ συνδράμωσι τὸν ἱερομόναχον Ἀνανίαν ἀποσταλέντα ἐκ μέρους τῆς μονῆς του ἁγίας Ἀναστασίας, πρὸς συλλογὴν ἐράνων, κατὰ τὴν ἔκπαλαι συνήθειαν, ἵνα ἀνακουφισθῇ ἡ ἱερὰ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μονὴ ἐκ τῶν χρεῶν αὐτῆς τῶν βαρυτάτων ὑφ' ὧν ἐπιέζετο. (Εἰς ποίαν κατάστασιν ἤγαγον τὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογούμενα χρέη τὴν μονήν, ἴδε τὴν περὶ τούτου μελέτην μου «Ἡ ἱερὰ μονὴ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας» ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» τόμ. Β΄ σελ. 553, 593, 670).

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 75 (1792) ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του προτρεπομένη πρὸς ἐξομολόγησιν χάριν τῆς ὁποίας ἀποστέλλει αὐτοῖς τὸν Προδρομινὸν προηγούμενον Διονύσιον, ἄνδρα εὐλαβῆ καὶ σεβάσμιον καὶ παλαιὸν πνευματικόν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 79 (ἀχρονολόγητος) τῷ ἐκλαμπροτάτῳ *Λοΐζῃ Γκαμέρᾳ* περὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐν Ναούσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν παιδὸς αἰχμαλώτου, τὸ ὁποῖον καὶ κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ μητροπολίτου Βεροίας δὲν εὑρέθη οὔτε εἰς Νάουσαν οὔτε ἀλλαχοῦ.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 81 (ἀχρονολόγητος) ἐγκύκλιος εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας περὶ ἐξομολογήσεως καὶ κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 82 (ἀχρονολόγητος). Ἀφοριστικὸν διὰ κλοπὴν λαβοῦσαν χώραν εἰς τὴν Παλαιόχωραν. Ἄγνωστοι ὑπεξαιρέσαντες τὸ κιβώτιον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐνδυμάτων τοῦ ἐκ Παλαιοχώρας Νάτζιου ἠρνοῦντο νὰ ἐπιστρέψωσι τὸ κλαπὲν καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἐπισκόπου περὶ ἀφορισμοῦ. Μὴ δυνάμενος ὁ Θεόφιλος ἕνεκα γήρατος αὐτοπροσώπως νὰ μεταβῇ καὶ ἀφορίσῃ τούς τε κλέψαντας καὶ τοὺς γνωρίζοντας τοὺς δράστας τῆς κλοπῆς στέλλει τὸν παπᾶ Ἀνανίαν ἵνα ἐκ στόματός του ἀφορίσῃ τοὺς κλέψαντας. Καὶ ἀρχίζουν αἱ μαῦραι ἀραὶ δι' ἓν σεντούκιον «φωτιὰ νὰ κατέβῃ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς νὰ καύσῃ τὰ ὀσπήτιά τους, νὰ κάψῃ ὁ Θεὸς τὴν ζωήν τους μὲ κακὸν θάνατον· νὰ μείνουν αἱ γυναῖκες χῆραι καὶ τὰ παιδιά του ὀρφανά», καὶ τόσα ἄλλα κακὰ δι' ἓν σεντούκιον! Εὐτυχῶς σήμερον δὲν ἐπαναλαμβάνονται τὰ τοιαῦτα τοῦ ἰουδαϊκοῦ πνεύματος τῆς ἐκδικήσεως λείψανα. Ὅση καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀξία τοῦ κλαπέντος κιβωτίου δὲν ἐζυγίζετο οὐδὲ μὲ μίαν σταγόνα πικροῦ δακρύου ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὀρφανοῦ.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 83 (ἀχρονολόγητος) ἐγκύκλιος εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας του νὰ δεχθῶσι μὲ εὐλάβειαν τὴν κατὰ τὴν ἐτήσιον συνήθειαν ἄφιξιν τῆς κάρας τοῦ ἁγίου Διονυσίου, νὰ φιλοδωρήσουν αὐτὴν «ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἁγιασμούς, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ καὶ χωριστὰ διὰ νὰ ἠμπορέσουν οἱ πτωχοὶ πατέρες νὰ ἀνοικοδομήσουν καὶ τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ Μοναστηρίου ὁποῦ ἔμεινεν ἀναικοδόμητον».

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 84 (ἀχρονολόγητος) Ἀφοριστικὸν διὰ τὴν κλοπὴν τεσσάρων ἀλόγων παρὰ τὸ χωρίον Σταυρὸς ἀνηκόντων τῷ ἐκ Βεροίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κιρατζῇ Μανόλῃ. Καὶ πάλιν αἱ αὐταὶ ἀραὶ καὶ αἱ συνήθεις βλασφημίαι.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 87 (ἀχρονολόγητος) πρός τινα φίλον συγχαρητήριος διὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων αὐτοῦ.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 90 (ἀχρονολόγητος). Ἀφοριστικόν. Χριστιανός τις Ἀκριβὸς Ξηροκαμπίτης καλούμενος ἐκ Παλαιόχωρας βιαζόμενος νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν πρόγονόν του μετά τινος χήρας τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος μόλις πρὸ δύο μηνῶν ἐτελεύτησε, παρουσιάσθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Καμπανίας ἐν συνοδίᾳ Τούρκων καὶ ἐξεβίασε δι' ἀπειλῶν εἰς ἔκδοσιν τῆς κανονικῆς τοῦ γάμου ἀδείας· ὁ Θεόφιλος φοβηθεὶς παρέσχε τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν, ἀλλ' ἐπεφυλάχθη νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς δι' ἀφορισμοῦ βαρυτάτου, καὶ κατακλείει τὸ ἀφοριστικὸν Γράμμα διὰ τῶν ἑξῆς: «Ἔτζι πρέπει νὰ παθαίνουσιν ἐκεῖνοι ὁποῦ κάμνουν τέτοια πράγματα· καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὅποιος θέλει νὰ εἶναι ἀληθινὸς χριστιανὸς νὰ φυλάγεται ἀπὸ αὐτά, καὶ οὔτε μὲ τέτοιους ρετζάδες νὰ ἔρχηται εἰς τὴν ἐπισκοπήν μας, οὔτε νὰ ὑπανδρεύωνται χηρευόμενοι καὶ χήραις τόσον ὀγλήγωρα μὲ δύω καὶ τρεῖς μῆνες· διότι ὅποιος τὰ κάμει θέλει πάθει τὰ ἴδια».

Τί θὰ ἔλεγεν ὁ εὐσεβὴς Καμπανίας καὶ αὐστηρὸς τῶν κανονικῶν διατάξεων τηρητὴς ἂν ἐπέζη καὶ ἔβλεπε τὸν κτηνώδη καὶ παράφρονα καὶ οὐτιδανὸν παπᾶ Ἐφτὶμ εἰσελαύνοντα μετὰ τούρκων εἰς τὸν ἱερὸν τῶν πατριαρχείων περίβολον καὶ ἐκβιάζοντα τὴν σύνοδον πᾶσαν νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς σκοπούς του καὶ νὰ ἐξευτελίζῃ τὸ ὕπατον τῆς ὀρθοδοξίας κέντρον κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ χωρὶς ν' ἀκουσθῇ οὐδὲ κατάρα κἂν ἐπίσημος ἀπὸ μέρους τῶν ἐξευτελισθέντων καὶ περιυβρισθέντων τόσον βαναύσως;

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 91 (ἀχρονολόγητος) ἐγκύκλιος εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπισκοπῆς περὶ τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς Βερροίας ἐγκαθείρκτων διὰ χρέη βασιλικὰ ἀφόρητα. Ὁ καλὸς ποιμὴν καὶ περὶ τούτων προνοούμενος προτρέπει τοὺς χριστιανούς του νὰ βοηθήσουν τὸν διὰ τὰς φυλακὰς διωρισμένον Μανόλη διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ συνάξῃ σῖτον πρὸς ἀποφυλάκισιν τῶν συμπολιτῶν των.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 92 (ἀχρονολόγητος)· ἐπιτίμιον ἐπιβληθὲν τῷ ἐκ Κολακίας Θεοδώρῳ Κοντάκῃ διὰ τὴν κατακράτησιν πραγμάτων ἀνηκόντων εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ πενθερὰν Θανάσαιναν καὶ τὴν περιφρόνησιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀπόφασιν ἵνα ἐπιστρέψῃ τὰ κατακρατούμενα ξένα πράγματα.

Καὶ τοσαῦται μὲν αἱ ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς Βλαστέων εὑρεθεῖσαι τοῦ Καμπανίας ἐπιστολαί· ἀλλ' εὗρον δημοσιευθείσας δύο ἑτέρας τοῦ αὐτοῦ Καμπανίας, μίαν ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Τεργέστῃ ἑλληνικῆς Κοινό-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τητος [1] ἀπευθυνομένην τῷ καθηγουμένῳ τῆς παρὰ τὴν Βέρροιαν μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Σκήτεως Γρηγορίῳ, ἣν συμπεριέλαβον εἰς τὴν συλλογὴν κατατάξας ταύτην εἰς τὸ τέλος τῆς ἀνωτέρω ἐν τῇ μονῇ τῶν Βλατέων εὑρεθείσης, καίτοι ἀρχαιοτέραν πασῶν ἀπὸ τοῦ 1782 χρονολογουμένην, καὶ ἑτέραν ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν Βλατέων ληφθεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν [2], πρὸς τὸν Πελαγωνίας Νεκτάριον ἀπευθυνομένην καὶ ἀπορίαν αὐτοῦ λύουσαν «ἂν χρεία τοῦ ζέοντος καὶ ἐν τῇ προηγιασμένῃ λειτουργίᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ τελουμένῃ καὶ ἁγιαζομένῃ». Καὶ ταύτην ἐκ τῆς τῶν Βλατέων συλλογῆς ἐξαχθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Β. Μυστακίδου ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» δημοσιευθεῖσαν καὶ ἀπολεσθεῖσαν εἶτα, κατέταξα εἰς τὴν γὴν ὑπ' ἀριθ. 105, ἵνα ἀπαρτισθῇ πληρεστέρα ἡ τοῦ Καμπανίας πνευτικὴ συγκομιδή, καὶ μὴ περισπᾶται ὁ ζητῶν, μηδὲ ἡ ἔρευνα δυσχεραίνηται.

Ἡ πρὸς τὸν ἡγούμενον τοῦ Προδρόμου Γρηγόριον (ὑπ' ἀριθ. 104) χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1782. Διὰ ταύτης συμβουλεύει τὸν ὑπὸ ποδάγρας κατασχεθέντα ἡγούμενον πῶς δέον νὰ φυλαχθῇ ἐκ τοῦ ἀνιάτου τούτου πάθους καὶ εἰς τὰ παράπονα τοῦ ἡγουμένου ὅτι δὲν καταδέχεται νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν μονήν του, καὶ ὅτι δὲν τὸν ἀγαπᾷ, ἀπεκρίνεται· «ὄχι φίλτατε, οὔτε τὸ πρῶτον ἀληθεύει διότι ἐγὼ ὃν ἀγαπῶ, ἀγαπῶ, μάλιστα τοὺς καλοὺς καὶ ἐναρέτους, μὴ ὢν ἐνάρετος· καὶ οἱ φίλοι εἰς τῶν φίλων τὰ καταλύματα πορεύονται ἀκάλεστοι· οἱ μὴ ὄντες φίλοι αὐτοὶ προσκαλοῦνται διὰ νὰ γίνουν φίλοι· ἀλλ' οὔτε τὸ δεύτερον ἔχει ὑπόστασιν εἰς τὸ ἰδίωμά μου, δηλαδὴ τὸ οὐ καταδέχομαι· ἐπειδὴ ἐγὼ ὄχι εἰς τὴν ἱερὰν καὶ σεβαστὴν ὑμῶν μονὴν χαίρω ἐρχόμενος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ταπεινὰ καὶ χωρικὰ μέρη ἀπερχόμενος ὁ αὐτός εἰμι, καὶ οὔτε δι' ἄλλα τέλη, ὡς ἄλλοι, τοῦτο ποιῶ, ἀλλ' ὅτι μόνον ἀγαπῶ». Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μανθάνομεν ὅτι καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἡγούμενος Δανιὴλ πάσχει ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάθους τῆς ποδάγρας, ὁ ὁποῖος μὴ δυνάμενος νὰ κατέλθῃ εἰς Σκάλλαν καὶ ὑποδεχθῇ τὸν Θεόφιλον ἔστειλε τὸν πνευματικὸν Δαμιανὸν καὶ τὸν παπᾶ Μελέτιον πρὸς τοῦτο εἰς Κολακίαν, ἀλλ' οὗτος διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους καὶ διὰ τὸ γῆρας ἀπέστειλεν ἀπράκτους τοὺς σταλέντας ἵνα αὐτὸν συνοδεύσωσιν.

Εἰς τὸν πενιχρὸν ἡγουμενικὸν κατάλογον τῆς μονῆς Διονυσίου, τὸν καταρτισθέντα ὑπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης Γενναδίου [3] προστεθείτω καὶ ὁ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ Δανιὴλ πρῶτος γνωστὸς πρὸ τοῦ 1821 ἡγούμενος, εἰς

---

[1]) Ἴδε «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» τόμ. ΙΒ' σελ. 382, 1913.

[2]) Ἴδε «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» ἔτος ΙΖ' σελ. 79.

[3]) Ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» τόμ. Α' σελ. 525.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

δὲ τὸ μοναχολόγιον τῆς αὐτῆς μονῆς καὶ οἱ ἀνωτέρω μνημονευόμενοι Δαμιανὸς καὶ Μελέτιος. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ τῶν Τούρκων οὐκαζίῳ [1] μνημονευόμενος ἀρχιμανδρίτης Δανιὴλ εἰς ὃν ἐδόθη ἐξουσία καὶ ἄδεια (τῷ 1694) νὰ περιέρχηται τὴν αὐτοκρατορίαν ἐν συνοδείᾳ μοναχῶν πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῆς μονῆς του.

Ἔτι προστεθείτω εἰς τὸν Ὀλυμπιακὸν κατάλογον καὶ ὁ ἱερομόναχος Γερμανὸς ὁ Κρητικός, μοναχὸς λογιώτατος, καὶ κατὰ Ζαβίραν εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς, Τουρκικῆς καὶ Ἀλβανικῆς γλώσσης, πρὸς δὲ καὶ γνώστης ἄριστος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, συγγράψας πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ τῆς Κρητικῆς μουσικῆς· ἀπέθανε τῷ 1760 [2]. Ὥστε τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης Γενναδίου «ὅτι ἀτυχῶς ἡ Μονὴ (τοῦ ἁγίου Διονυσίου) οὔτε ἐν προγενεστέροις, οὔτε ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις μέχρι σήμερον ἔσχε λογίους πατέρας» [3] δὲν ἐπιβεβαιοῦνται ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Ἡ ἱστορία μονῆς τινος δὲν γράφεται ἐν ὀλιγοημέρῳ διαστήματι καὶ μάλιστα ἐν μονῇ, ἡ ὁποία κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἀπώλεσε πάντα αὐτῆς τὰ ἔγγραφα καὶ δὲν παρέσχεν εἰς τὸν ἱστοριογράφον αὐτῆς αὐθεντικὰς μαρτυρίας τοῦ βίου της, εἰ μὴ μόνον τὴν ἄφωνον φύσιν καὶ τοὺς βωβοὺς τοίχους· τὸ τοιοῦτον θὰ κατορθωθῇ ὁπόταν περισυλλεγῇ πανταχόθεν τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ κτίσῃ τὸ πραγματικὸν οἰκοδόμημα ὁ μέλλων ἱστορικὸς τῆς μονῆς. Διὰ τούτων δὲν θέλω νὰ ὑποτιμήσω τὴν γενομένην ἐργασίαν, τῆς ὁποίας εἰσηγητὴς ὑπῆρξα ἐγώ [4]· τοὐναντίον ἐπαινῶ τὸν γράψαντα καὶ φιλοτίμως τὸν χρόνον τῆς ἀναψυχῆς του εἰς τὴν περίσωσιν τῶν δημοσιευθεισῶν εἰδήσεων καταναλώσαντα, αἵτινες ἀποτελοῦσι πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Εὐτυχῶς ὁ τὴν συλλογὴν καταρτίσας περιέσωσεν ἡμῖν ὄχι μόνον τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας 50 τοῦ Καμπανίας ἐπιστολάς, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας 53 προσώπων διαφόρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μεθ' ὧν εἶχεν ἀλληλογραφίαν ὁ Θεόφιλος. Ἡ ἀξία τῶν ἐπιστολῶν τούτων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς

---

[1]) Ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 559.

[2]) Ἴδ. *Κ. Σάθα* Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 603. Πρβλ. καὶ *Γεωργίου Ι. Παππαδοπούλου* Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς σελ. 326.

[3]) Ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» σελ. 558.

[4]) Εἶπον εἰς τὸν Θεσσαλονίκης Γεννάδιον ἀναχωροῦντα εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Διονυσίου πρὸς ἀναψυχήν: Δὲν θὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐὰν δὲν ἐρευνήσῃς τὰ ἀρχεῖα τῆς Μονῆς καὶ δὲν μοὶ φέρῃς τὴν ἱστορίαν της γεγραμμένην ὅπως δυνηθῇς. Καὶ ἐπιστρέψας ἐν χαρᾷ μοὶ ἐπέδειξε τὰ χειρόγραφα προσθέσας: Κοντεύεις νὰ μὲ κάμῃς καὶ συγγραφέα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἐποχῆς ἐκείνης εἶνε μεγίστη· διότι ἔχομεν ἀπὸ τοῦ στόματος ἱεραρχῶν μαρτυρίας σπουδαιοτάτας περὶ τόσων πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τὰ ὁποῖα σήμερον ἀγνοοῦμεν. Αἱ περισωθεῖσαι αὗται ἐπιστολαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

Τοῦ *Θεσσαλονίκης Ἰακώβου* ὑπ' ἀριθ. 4 (1788). Ἐπιτίμιον Τατάνας, θυγατρὸς τῆς Αὐξένενας, μὴ πειθομένης εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν ἀρχόντων «διὰ τὸν μοιρασμὸν τοῦ πατρικοῦ ὀσπητίου αὐτῆς καὶ τῆς ἀδελφῆς της Μπουσιῶς».

Τοῦ *Θεσσαλονίκης Γερασίμου* (ὑπ' ἀριθ. 10 (1789), 33 (1790) 43, 48, 67, (1791). Ἡ ὑπ' ἀριθ. 10 εἶνε ἄδεια δοθεῖσα τῷ ἱερομονάχῳ Ἀβερκίῳ ἵνα ἐπὶ τριετίαν περιέρχεται τὴν ἐπαρχίαν του πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 33 συνίστησι τῷ Καμπανίας τὸν Κρῆτα ἀρχιμανδρίτην Γεράσιμον ἵνα διὰ τὴν δυστυχίαν εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ μονή του ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ ἐξαιτήσηται τὰ ἐλέη τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του. Ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 43 γνωρίζει τῷ Καμπανίας ὅτι μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ ἁγιοταφίτου Εὐγενίου ἔγραψε τῷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων ἀναφορικῶς πρὸς τὸν ἐν Βερροίᾳ διαμένοντα ἕτερον ἁγιοταφίτην Ζηνόβιον περὶ οὗ μεσιτεύει ὁ Καμπανίας. Ἐν ταύτῃ παραγγέλλει τῷ Καμπανίας «νὰ τῷ ἀλιβερδίσῃ ἐν τάχει δέκα ὀκάδες αὐγοτάραχον καλὸν ἀπὸ αὐτὸ ὁποῦ εὐγαίνει τὴν Κολακιάν, ἐπειδὴ μᾶς τὸ ζητοῦν ἀπὸ μέρος ἀναγκαῖον καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν αἴτησιν». Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 48 παρακαλεῖ θερμῶς τὸν Θεόφιλον νὰ ἀκούσῃ τὸν πρὸς αὐτὸν ἐπίτηδες ἀποσταλέντα Τζανὸν καὶ «νὰ ὀρέξῃ αὐτῷ χεῖρα βοηθείας». Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἄρχοντος Τζανοῦ, τοῦ κοινοῦ ἀμφοτέρου φίλου, καὶ ἡ θερμὴ αὐτοῦ ἐπίκλησις ἀφεώρα εἰς τὴν χρηματικὴν στενοχωρίαν τοῦ Θεσσαλονίκης Γερασίμου διὰ τὰ βαρύτατα χρέη τῆς ἐπαρχίας του. Ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὴν δυστυχίαν τοῦ κυριάρχου μητροπολίτου ὁ Θεόφιλος ἐξαπέστειλε τὴν ὑπ' ἀριθ. 49 θερμὴν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του περὶ τῆς ὁποίας ἐλέχθησαν ἀνωτέρω τὰ εἰκότα. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 67 ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς θεσσαλονικεῖς, δι' ἧς καθιστᾷ γνωστὸν ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἰωάσαφ Κοσφινιτζιότην νὰ περιέρχεται ἐπὶ τριετίαν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ περίχωρα, ὄντα ἐφωδιασμένον διὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ μεγαλομάρτυρος Χαραλάμπους, τοῦ ἁγίου Μερκουρίου, τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, τῆς μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς, καὶ διὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ, πρὸς ἐπιτέλεσιν ἁγιασμῶν καὶ ἐξομολόγησιν, ἵνα βοηθηθῇ ἡ πάσχουσα μονή του.

Τοῦ *Κυζίκου Ἀγαπίου* ὑπ' ἀριθ. 37 (ἀχρονολόγητος) δι' ἧς καθιστᾷ γνωστὸν τῷ ἁγίῳ Καμπανίας ὅτι παρὰ τοῦ λογιωτάτου Κυρίτζη Μιχαλάκη Μπετζλῆ ἔλαβε τὰ ἀποσταλέντα 200 γρόσια «τὸ διάφορον τῆς εὐ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

γενεστάτης ἀρχόντισσας Χατμαέσσας κοκόνας Εὐφροσύνης, συζύγου τοῦ ἄρχοντος Χατμάνου Μίσου» καὶ ὅτι τὴν ἀπόδειξιν τῆς παραλαβῆς ἐνεχείρισε τῷ εἰρημένῳ Κυρίτζη.

Τοῦ *Βερροίας Δανιὴλ* ὑπ' ἀριθ. 36, 80, 93 (ἅπασαι ἀχρονολόγητοι). Ἐν τῇ πρώτῃ (36) ἁπάντων εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Θεοφίλου, παρακαλέσαντος αὐτὸν νὰ ἐξεύρῃ κατάλληλον οἴκημα πρὸς ὀλιγοχρόνιον ἐν Βερροίᾳ διαμονήν, ζωγραφεῖ ἀτέχνως ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν καὶ σεβασμὸν ὅν τρέφει πρὸς τὸν Καμπανίας καὶ τὴν χαράν του διὰ τὴν ὑποδοχὴν ἀδελφοῦ τιμιωτάτου· «ἂν μὲ ἀγαποῦσε, λέγει, ἡ πανιερότης της καθὼς ἐγὼ τὴν αὐτῆς σεβασμιότητα, βέβαια δὲν [θὰ] μοὶ ἔγραφε μὲ τὸν τρόπον ὁποῦ μοὶ γράφει, ἀλλὰ μὲ ἐπρόσταζε μὲ τὸ ἀδελφικὸν τεκλιφσιζλίκι, ὁποῦ ἐγὼ στοχάζομαι νὰ εἶναι μεταξύ μας, ὄχι μόνον διὰ τὸν ἐρχομόν της, ἀλλὰ νὰ τὴν φροντίσω καὶ διὰ κονάκι . . . ἂς εἰξεύρει ὁ Δεσπότης μου ὅτι τὸ ἔλαβον εἰς μεγάλην μου χαρὰν καὶ διψῶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος τὴν ἀπόλαυσίν της· καὶ ἂς εἶναι κατὰ πάντα πληροφορημένη ὅτι εἶμαι ὅλος ἰδικός της, καὶ ἐγὼ δηλαδὴ καὶ ἡ ἐπαρχία μου . . . καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι εὑρίσκουσα τὴν ἡσυχίαν της θέλει ἔχει τὴν ἀνάπαυσίν της ὄχι διὰ ὀλίγον καιρόν, ἀλλὰ διὰ χρόνους ὅσους ἀγαπήσει . . . μὲ τὸ νὰ εἶμαι κατὰ πάντα προσηλωμένος εἰς τὴν ἀγάπην της». Ἡ ἐκτίμησις καὶ ὁ σεβασμὸς καὶ ἀπὸ μέρους τοῦ Καμπανίας ἦτο ἀμοιβαῖος. Γράφων περὶ τοῦ Βερροίας τῷ διδασκάλῳ Τριανταφύλλῳ ἐν Βερροίᾳ (ἐπιστ. 17) συγχαίρει αὐτῷ «διὰ τὴν συναναστροφὴν τοιούτου καὶ τηλικούτου Δεσπότου, ὁποῦ καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς κακίας διακρίνει καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀμαθείας, καὶ γινώσκει νὰ τιμᾷ κατὰ τὸ πρέπον τὰς πρώτας καὶ τὰς δευτέρας ὡς βδελυκτὰς νὰ βδελύττηται». Ἡ ὑπ' ἀριθ. 80 ἀπευθύνεται «τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ σινιὸρ *Λοΐζῃ Βαρὸν Γκαμέρα*» ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν παράκλησιν αὐτοῦ νὰ ἐρευνήσῃ ἐν Ναούσῃ καὶ εὕρῃ «τὸ σκλαβάκι» Νικόλαον Τουφεκτζῆν. Ἐρευνήσας διὰ τοῦ προεστῶτος Ναούσης οὐδὲν περὶ τούτου ἀνεκάλυψεν[1] ἐκτὸς «ἀπὸ τρεῖς ἢ τέσσαρας γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι καὶ αὗται εἶναι ἀπὸ τὰ ἐδῶθεν τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς ὑψηλῆς Πόρτας· μ' ὅλον τοῦτο ἂν ζητοῦνται καὶ αὗται εἶναι ἕτοιμοι νὰ τὰς δώσωσιν ἐρχομένου τοῦ Πίμπασίρη μετὰ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὁρισμοῦ· εἶναι καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Βέρροιαν εἰς μερικοὺς γυναῖκες διὰ τὰς ὁποίας δὲν θέλω λείψει εἰς τὸ νὰ συντρέξω, ἐλθόντος τοῦ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ». Ἐκ τούτου γίνεται δῆλον ὅτι ἱκανοὶ χριστιανοὶ εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ δὴ ὅσοι κατήρχοντο ἐκ τῆς ἀντί-

[1]) Ἴδε καὶ ἐπιστολὴν ὑπ' ἀριθ. 79.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

περα τοῦ Βαρδάρη χώρας κατεχομένης ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν Ἀλβανῶν. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 93 συνίστησι τῷ Θεοφίλῳ τὸν Προδρομινὸν παπᾶ Μελέτιον ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ περιέλθῃ τὴν ἐπαρχίαν του «οἰκτείρων τὴν ἀθλιωτάτην τοῦ μοναστηρίου του κατάστασιν ὑπερδυστυχήσαντος διὰ τὰς καιρικὰς περιστάσεις».

Τοῦ *Καστορίας Ἰγνατίου* ὑπ' ἀριθ. 3 (1787) ἀπευθυνομένη «τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι Ἀλεξίῳ Κρομμύδῃ εἰς Κοζάνην». Πῶς ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, μηδεμίαν ἔχουσα προσωπικὴν μὲ τὸν Καμπανίας σχέσιν οὔτε μὲ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, εὑρέθη εἰς τὴν συλλογήν, μένει ἀνεξήγητον. Ὁ Καστορίας ἐπιθυμῶν νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου τοῦ ἀνωτέρω Κρομμύδη Ἀναστασίου Ζωσιμᾶ παρασκαλεῖ τοῦτον νὰ καταπείσῃ τὸν ἐξάδελφον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ συνοικεσίου.

Τοῦ *Σισανίου Κυρίλλου* ὑπ' ἀριθ. 18 πρὸς τὸν Καμπανίας, ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρίβοντα καὶ ἑτοιμαζόμενον νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Φαίνεται ὅτι ὁ Θεόφιλος ἔγραψε τῷ Σισανίου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Θεσσαλονίκης Ἰακώβου καὶ ἐξέφερε κρίσεις οὐχὶ εὐνοϊκὰς περὶ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἐκφράζει τὴν λύπην του ἐν οἷς λέγει· «ἐλυπήθην ὁποῦ εὐγῆκε κενὸς καὶ μπόσικος ὁ πρώην Θεσσαλονίκης κὺρ Ἰάκωβος· οὕτως ἀποκαλύπτει ὁ θάνατος τὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ δὲν εἶναι παράξενον». Ὁ Σισανίου λαβὼν πρόσφατα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως γράμματα διὰ τοῦ Κυρατζῆ Κοσμᾶ ἀνακοινοῖ τῷ Θεοφίλῳ ὅτι ἀπέθανεν ὁ Χίου καὶ διεδέχθη τοῦτον εἰς τὸν θρόνον ὁ μέγας ἀρχιδιάκονος, ἀλλ' οἱ Χῖοι ἠρνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτόν, τούτου ἕνεκα ἐστάλη πατριαρχικὸς ἔξαρχος εἰς Χίον «μὲ τῆς εἰδήσεως τὰ γράμματα».

Τοῦ *Βοδενῶν Τιμοθέου* ὑπ' ἀριθ. 53 (1791) καὶ 64. Ἀμφότεραι διεκτραγῳδοῦσι τὴν οἰκτρὰν τοῦ Βοδενῶν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἡ μὲν πρώτη πρός τινα λαϊκὸν ἐν Κ)πόλει ἀπευθυνομένη, ἡ δὲ δευτέρα τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ. Ἐκ τούτων ἔχομεν σαφῆ περιγραφὴν καὶ εἰκόνα τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καταστάσεως καὶ πλείστων Μακεδονικῶν μητροπόλεων καὶ θέσεως τῶν ἀρχιερέων. Πιεζόμενος πολλαχόθεν διὰ τὰ βαρύτατα τῆς μητροπόλεώς του χρέη, εἰς ἃ ὑπεβλήθη αὕτη, ἐν ἀπελπισίᾳ ἀσυγκρατήτῳ καὶ ἀπογνώσει ἐσχάτῃ ποιεῖται ὑστάτην ἔκκλησιν πρὸς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν ἵνα συμφώνως ταῖς δοθείσαις ὑποσχέσεσι ἀνακουφίσῃ τὸν διωκόμενον καὶ ἐξευτελιζόμενον μητροπολίτην διὰ ξένα χρέη ἅτινα οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἐπεσώρευσαν.

Τοῦ *Πολυανῆς Θεοδοσίου* ὑπ' ἀριθ. 101 (1793) πρὸς τὸν Καμπανίας, δι' ἧς ἀναγγέλλει αὐτῷ τὴν εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ ἐπαρχίαν ἄφιξιν (τῇ 2 Αὐγούστου τοῦ 1793) καὶ τὴν γενομένην αὐτῷ ἐκ μέρους τοῦ ποιμνίου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

του θερμὴν ὑποδοχήν. Φαίνεται ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ Πολυανῆς ἀποκατάστασιν συνετέλεσε πολὺ ὁ Θεόφιλος διότι ἐν τῇ κατακλεῖδι τῆς ἐπιστολῆς ταύτης προσθέτει ὁ Πολυανῆς «παρακαλῶ νὰ μὲ ἀγαπᾷ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, συναριθμῶντας με ὡς ἕνα τῶν δούλων της». Μετὰ ταπεινοφροσύνης τοιαύτης καὶ σεβασμοῦ ἀνυποκρίτου ἀπευθύνονται πρὸς τὸν σεβάσμιον ἱεράρχην καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφοῦντες ἀρχιερεῖς. Διὰ πάντας ἦτο ὁ σοφὸς ποιμενάρχης, ὁ προσφιλέστατος ἐν Χριστῷ ἀδελφός, ἡ δρόσος ἡ ἐωθινὴ εἰς τὸν καύσωνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ παραμυθία τῶν καταδιωκομένων, τὸ στήριγμα τῶν πιπτόντων, πατὴρ ἀληθινὸς καὶ ἀδελφὸς περιπόθητος.

Τοῦ *Πέτρας Ἀθανασίου* ὑπ' ἀριθ. 102 πρὸς τὸν Καμπανίας θερμὴ εἰς ἐκφράσεις σεβασμοῦ καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης. Ἀπορήσας γραμμάτων τοῦ Θεοφίλου καὶ στενοχωρούμενος γράφει· «οἶδε καλῶς ἡ σεβασμία καὶ εὐεργετική μοι Πανιερότης τὴν πρὸς αὐτὴν μεγίστην κλίσιν μου καὶ ἐλπίδα καὶ ὅτι ὅλος διατελῶ ἐξηρτημένος τῶν σοφῶν αὐτῆς συμβουλευμάτων καὶ παραινέσεων· ὅθεν παρακαλῶ νὰ μὴ ὑστερῶμαι ἀδελφικῶν μοι γραμμάτων της, οὐδὲ τῶν σοφῶν μοι αὐτῆς συμβουλῶν καὶ παραινέσεων πώποτε νὰ ἀπαξιῶμαι, ἅτινα μόνα μοι παραμυθία ἀείποτε μέν, μάλιστα δὲ ἐν τῇ τοῦ παρόντος καιροῦ ἄκρᾳ δυστυχίᾳ διὰ τὰ ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἐφαπλωθέντα δεινά».

Τοῦ *Σερβίων Θεοφίλου* ὑπ' ἀριθ. 2 (1787), 89, 100. Ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν γράφει πρὸς τὸν Καμπανίας ὁ Σερβίων εἰκάζω ὅτι ἦν πνευματικὸν αὐτοῦ ἀνάστημα, ὅπερ ὑποστηρίζει καὶ ἐνισχύει καὶ τὸ συνώνυμον. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2 γνωρίζει τῷ Καμπανίας ὅτι ἔλαβε τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ζητομυρίου, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξώφλησεν ὁ Καμπάνίας καὶ ζητεῖ *τὴν πατρικήν του συμβουλὴν* διὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρει ἐν τῇ ἐπιστολῇ· ἐξαιτεῖται *πατρικὴν* συγγνώμην διὰ τὴν βραδύτητα ἀπαντήσεως καὶ παρακαλεῖ τὸν *δεσπότην του* νὰ μὴ ὑστερήσῃ «τῶν πανιέρων ἐξαγγελτικῶν τῆς ἐφετῆς δεσποτικῆς ὑγείας πρὸς χαρὰν αὐτοῦ μεγίστην καὶ καύχησιν». Τὰ αὐτὰ αἰσθήματα υἱϊκῆς ἀγάπης ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν ταῖς ὑπ' ἀριθ. 89 καὶ 100· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ εὐχαριστεῖ αὐτῷ καὶ διὰ τὰ ἀνακοινωθέντα αὐτῷ νέα, ἤγουν διὰ τὴν εἴδησιν τοῦ θανάτου τοῦ Πολυανῆς Ἱεροθέου, καὶ ἄλλων· ἐξ αὐτῆς μανθάνομεν ὅτι ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὡς ἐπισκόπου τοῦ θρόνου Θεσσαλονίκης, διὰ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ νέου ἐπισκόπου Πολυανῆς Θεοδοσίου καὶ ἐκάλει αὐτὸν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν χειροτονίαν του. μὴ δυνάμενος δὲ νὰ προσέλθῃ ἔγραψε τῷ Θεσσαλονίκης τὰ πρέποντα· ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πολυανῆς ἐγένετο οὐχὶ ὑπὸ τῆς ὁλομελείας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τῆς ἐπισκοπικῆς συνόδου Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων μόνον ἐπισκόπων τῶν μὴ κωλυομένων πρὸς ἀποδημίας ὡς ἐκ τῶν καιρικῶν δεινῶν περιστάσεων.

Τοῦ *Κίτρους Ζαχαρία* ὑπ' ἀριθ. 13, 42, 63 (1791). Διὰ τῆς πρώτης μεταξὺ ἄλλων ἀπαντᾷ εἰς ὅσα ὁ μοναχὸς Νικόδημος (ἴδ. ἐπιστολὴν Καμπανίας ὑπ' ἀριθ. 70) περὶ αὐτοῦ διέδιδε καὶ ἠπείλει, ὅτι δηλονότι κατέσχε τὰς ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ συναχθείσας ἐλεημοσύνας καὶ τὰ ἅγια λείψανα τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ τὸ φοράδιον τοῦ μοναχοῦ. Καὶ τὰ μὲν ἅγια λείψανα, λέγει ὁ Κίτρους, εὗρεν ἐν Κολακίᾳ ἐνέχειρον καὶ πληρώσας ἔλαβεν· τὸ δὲ τοῦ Νικοδήμου φοράδιον μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ ἀπέψυξε. Εἶτα ποιεῖται λόγον περὶ χειροτονιῶν τὰς ὁποίας ὁ Καμπανίας ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμένων παρεκάλεσε νὰ ἐνεργήσῃ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, προσθέτων ὅτι εἶνε πρόθυμος καὶ ἄνευ τῶν δύο χρυσῶν νὰ τῇ δουλεύσῃ, οὐ μὴν «ἀλλὰ καὶ ἧς τινος οὖν ἄλλης ἀρχιερατικῆς ὑπουργίας χρήζει εἰς τὰ χωρία της... διότι τρέφει ἐν τοῖς ἐνδομύχοις τῆς καρδίας του οὐ μόνον ἰδιάζουσαν υἱϊκὴν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσαν καὶ ἀνείκαστον εὐλάβειαν, ὡς καὶ τὸ πάνσοφον, σεβάσμιόν τε καὶ γεραρὸν αὐτῆς ὑποκείμενον ἀπαιτεῖ». Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 42 παρακαλεῖ τὸν Θεόφιλον νὰ ἐπιτρέψῃ τῷ ἱερομονάχῳ Κοσμᾷ ἡγουμένῳ μικρᾶς καὶ πτωχῆς μονῆς τῆς ἐπαρχίας του ὅπως περιέλθῃ τὰ χωρία τῆς ἐπισκοπῆς Καμπανίας καὶ συνάξῃ ἐλέῃ ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης νὰ ἀπολέσῃ ὑπὸ τοῦ χρέους «καὶ τὰ ἄπερ ἔχει χωράφια». Ἡ ὑπ' ἀριθ. 63 εἶναι Γράμμα ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ Κίτρους, δι' οὗ πιστοῦται ὅτι ὁ Κεχαγιᾶς Δημήτριος ἐκ Καψοχωρίου παρέδωκε τὸ ἀνῆκον μερίδιον εἰς τὸν υἱόν του Γιωβάνον, μὴ δικαιούμενον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του ἄλλο μερίδιον ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας εἴτε κινητῆς εἴτε ἀκινήτου.

Τοῦ *Κίτρους Κοσμᾶ* ὑπ' ἀριθ. 103 πρὸς τὸν «Κόνσολα τῶν αὐτοκρατορικῶν μεγαλειοτήτων Προυσίας καὶ Δανιμάρκας Δημήτριον Χοϊδᾶν» περὶ τῶν γενομένων ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργειῶν διὰ κλοπὴν διαπραχθεῖσαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ὁποίας ἔπραξεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἐξ αὐτοῦ. Πότε ὁ Κοσμᾶς οὗτος διεδέχθη τὸν Κίτρους Ζαχαρίαν τὸν φερόμενον εἰς τὰς ἐπιστολὰς 13, 42 καὶ 63 καὶ πότε οὗτος διεδέχθη τὸν Ἰγνάτιον πρὸς ὃν ἀπευθύνει τῷ 1791 τὴν ὑπ' ἀριθ. 23 ἐπιστολὴν αὐτοῦ δὲν ὁρίζεται σαφῶς ἐκ τῆς παρούσης συλλογῆς. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἐντὸς τριετίας ἀπὸ τοῦ 1791 - 93 ἔχομεν γνωστοὺς τρεῖς ἐπισκόπους Κίτρους, τὸν Ἰγνάτιον, τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὸν Κοσμᾶν κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἐνυπογράφους ἐπιστολὰς αὐτῶν.

Τοῦ ἄρχοντος *Σπαθάρη Στεφάνου Μίσου* ὑπ' ἀριθ. 8 (1789). Ὁ πα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νίσχυρος ἐν Κωνσταντινουπόλει διερμηνεὺς παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλει τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ὁ καὶ συγγενὴς (συμπέθερος) τοῦ Καμπανίας γνωρίζει διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς αὐτοῦ ὅτι τῇ συστάσει αὐτοῦ ὁ νεοχειροτονηθεὶς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεράσιμος διώρισεν αὐτὸν ἐπίτροπόν του ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ συνίστησιν αὐτῷ προθυμίαν καὶ ὄρεξιν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ μητροπολίτου· «διὰ τὴν συγγένειαν, γράφει ὁ Σπαθάρης, τὴν ἀναμεταξύ μας χαριζόμενος πρός με ὁ Θεσσαλονίκης μοὶ ὑπεσχέθη ὄχι μόνον θέλει τὴν ἀγαπᾷ καὶ εὐλαβεῖται, ἀλλὰ μάλιστα ἐπιθυμεῖ ἀδιαλείπτως καὶ ἀχωρίστως νὰ συζήσῃ τῇ πανιερότητί της καὶ νὰ τὴν ἔχῃ εἰς τόπον πατρός».

Τῆς ἱερᾶς μονῆς ἁγίας *Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας* παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην ὑπ' ἀριθ. 85 πρὸς τὸν Καμπανίας παρακλητικὴ ὅπως ἀντὶ τοῦ ἱερομονάχου Νικηφόρου τοῦ τακτικῶς περιοδεύοντος τὴν ἐπαρχίαν του πρὸς συλλογὴν ἐλεῶν ὑπὲρ τῆς Μονῆς, δεχθῇ τὸν ἀντικαταστάτην του ἱερομόναχον Γαβριήλ, «καὶ μὲ τὴν συνήθη χριστομίμητον προαίρεσίν της καὶ καλοκἀγαθίαν βοηθήσῃ αὐτόν, καθ' οὓς οἶδε τρόπους ἡ βαθεῖά της σύνεσις, ὁποῦ εἰξεύρει καλῶς τὴν μεγάλην δυστυχίαν καὶ ἀνάγκην».

Τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ τιμίου *Προδρόμου ἐν Βερροίᾳ* ὑπ' ἀριθ. 73 (1792), 76 (1792), 77 (1792), 78 (1792), 88,104. Ἐκ τούτων ἡ 73 ἀποστέλλεται εἴς τινα τῶν προϊόντων Θεσσαλονίκης ἢ ἄλλης τινὸς πόλεως καὶ συνιστᾶται ἀπὸ μέρους τῆς Μονῆς ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Γεράσιμος μεταβαίνων πρὸς παραλαβὴν τῆς ἁγίας κάρας τοῦ μάρτυρος Κηρύκου. Εἰς τὸν αὐτὸν προϊόντα ἢ καὶ ἄλλον τινὰ ἀπευθύνεται ἑτέρα ἐπιστολὴ συστατική, δι' ἧς παρακαλεῖ τοῦτον νὰ προστατεύσῃ καὶ συμβουλεύσῃ τὸν ἱερομόναχον Μακάριον ταχθέντα πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῆς δυστυχούσης μονῆς (ἴδε ὑποσημείωσιν ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 73 ἐπιστολῇ). Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 76 τῆς ἀπευθυνομένης πρὸς ἄλλον ἄρχοντα συνιστᾶται καὶ αὖθις ὁ ἀνωτέρω Μακάριος, πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ δηλοῦται αὐτῷ ἐπειδὴ ἡ Μονὴ πρὸς ἐλάφρυνσιν τοῦ χρέους αὐτῆς ἐμοίρασε τοῦτο εἰς τοὺς πατέρας, εἰς τὸν ἐν λόγῳ Μακάριον ἀνετέθη χρέος 1500 γροσίων τὸ ὁποῖον ὤφειλε προσωπικῶς νὰ ἐξοφλήσῃ ὡς χρέος ἴδιον διὰ τῶν ἐλεημοσυνῶν τῶν χριστιανῶν. Πρὸς τοῦτο, πρὸς διευθέτησιν δηλονότι τοῦ ἐν λόγῳ χρέους ἀπεστάλη ὁ τῆς Μονῆς καθηγούμενος Γεράσιμος, ἵνα συνενοηθῇ μετὰ τοῦ Μακαρίου καὶ πείσῃ αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὸ ἐπιβληθὲν αὐτῷ μερίδιον τοῦ χρέους, πρὸς τούτοις δὲ νὰ παραλάβῃ καὶ τὴν κάραν τοῦ ἁγίου Κηρύκου τὴν ὁποίαν πρὸ ἐτῶν ἀφῆκεν ἐκεῖ ὁ προηγούμενος Καλλίνικος.

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ τόπου ἔνθα παρέμεινεν ἡ τοῦ ἁγίου Κηρύκου κάρα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 88 ἐπιστολῆς. Ἐκ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τοῦ προσφωνηματικοῦ τίτλου «τὴν ὑμετέραν σεβασμιωτάτην πανιερότητα» φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὁ πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται, ἀλλ' εἷς τις τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ καὶ δὴ ὁ Καμπανίας πρὸς ὃν ἐφαρμόζονται αἱ ἀπαριθμούμεναι ἀρεταί· καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ τοῦ Κηρύκου κάρα θὰ δεχθῶμεν ὅτι παρέμεινεν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τοῦ Καμπανίας, οἱ δὲ ἀνωτέρω προὔχοντες πρὸς οὓς αἱ δύο πρῶται ἐπιστολαὶ ἦσαν τῆς Κολακίας προὔχοντες καὶ οὐχὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Διὰ τῆς 77 ἐπιστολῆς συνιστᾶται τῷ ἐπισκόπῳ Πέτρας Ἀθανασίῳ ἕτερος ἀδελφὸς τῆς αὐτῆς μονῆς ὁ ἱερομόναχος Μελέτιος διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν συλλογὴν δηλ. ἐράνων ὑπὲρ τῆς πασχούσης μονῆς. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνεται καὶ τῷ μητροπολίτῃ Βοδενῶν Τιμοθέῳ (1792), ᾧτινι συνιστᾶται ὁ ἱερομόναχος Ζαχαρίας ἵνα δυνηθῇ «διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν εὐσεβῶν εἰς σύστασιν τοῦ κλονουμένου μοναστηρίου».

Καὶ ἡ Μονὴ αὕτη ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἀνθηρὰ ἣν ἵδρυσε καὶ ἐπροίκισεν ὁ Σαραντηνὸς Θεόδωρος καὶ ἐπροστάτευσαν διὰ πλουσίων παροχῶν καὶ ἀφιερωμάτων μεγιστάνες εὐσεβεῖς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (ἴδ. *Γέροντος Ἀρκαδίου ἱεροδιακόνου Βατοπαιδινοῦ* Ἡ μονὴ τοῦ τιμίου Προδρόμου ἐν Βερροίᾳ, ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» Τόμ. Α' σ. 795), καὶ συνεκράτει ἐν εὐρωστίᾳ ἡ δεσποτεία τῆς μεγάλης καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κτήτορος τοῦ Σαραντηνοῦ, καὶ αὕτη ἐπαΐτις ταπεινὴ ἡ ποτὲ ἀρχοντικὴ δέσποινα ἤνοιγε τὴν χεῖρα ἱκετευτικῶς ἵνα μὴ ἀναλωθῇ ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ἐξαφανισθῇ ἐκ τῆς συμφορᾶς. Καὶ τοῦτο διότι πάντοτε ἤμεθα μοιρολάτραι καὶ ἀσυγκρότητοι καὶ ἀκατάστατοι. Ἡ ἐλευθερία ἡ ἀκόλαστος καὶ ἀνεξήγητος καὶ καταστρεπτικὴ περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν τῆς μονῆς, ἡ μὴ ὕπαρξις ἐνιαίου σώφρονος καὶ μεμελετημένου προγράμματος οἰκονομικοῦ ἐν τῇ διαχειρίσει πασῶν τῶν εὐαγῶν μονῶν, ἡ ἔλλειψις ἀνωτέρου ἐλέγχου καὶ ἀμέσου ἐπιβλέψεως ἐπέφερον ὡς ἑπόμενον τὸν κλονισμὸν τοῦτον τὸν γενικὸν κατὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην ἐθνικὴν περίοδον καὶ βλέπομεν τὸ πικρὸν φαινόμενον τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως ὅλων τῶν μονῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπαιτουσῶν διὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν μονῶν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Ἡ ἐθνικὴ πτωχεία τὸν πρῶτον ἀντίκτυπον ἔχει ἐπὶ τῶν μονῶν αἵτινες ἐτρέφοντο ἐκ τοῦ πλούτου τῆς εὐσεβείας τῶν πατέρων ἡμῶν. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐμάρεια τῶν μονῶν παρέλυε τὴν σκέψιν τῶν ἰθυνόντων αὐτὰς διὰ τὸν βίον τὸν ἔπειτα. Ἐὰν τὰ ἐν χρήσει καὶ ἐν ἀφθονίᾳ δαπανώμενα διετίθεντο μὲ λελογισμένον πρόγραμμα καὶ σκοπὸν ἀπώτερον, ποτὲ αἱ μοναὶ δὲν θὰ εὑρίσκοντο εἰς τοιαύτην δυσχέρειαν καὶ ἀπελπισίαν εἰς οἵαν εὑρέθησαν κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα ἀπεμπολοῦσαι τιμαλφῆ κειμήλια καὶ διακόσμους εὐαγγελίων καὶ κωδίκων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἵνα ἐπαρκέσουν εἰς τὰς καταπιέσεις δανειστῶν. Αἱ μοναὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὑπεξέφυγον τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς χάρις εἰς τὸ ἀκμαῖον τῶν χριστιανῶν εὐσεβὲς φρόνημα, καὶ εἶδον εὐτυχεστέρας ἡμέρας, ἀλλ' ἆρά γε τὴν σημερινὴν σχετικὴν τῶν μονῶν εὐμάρειαν θὰ ἐπωφεληθῶσιν οἱ ἁρμόδιοι διὰ τὸ ἄγνωστον πάλιν καὶ σκοτεινὸν μέλλον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ εὕρωσι κωφὴν τὴν εὐσέβειαν τὴν χριστιανικήν, χαλαρωθεῖσαν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἀδιαφοροῦσαν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν εὐαγῶν τούτων καθιδρυμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡ ὑψίστη παρηγορία εἰς τοὺς χειμῶνας καὶ τὰς τρικυμίας τὰς ἐθνικάς;

Ἡ μεγάλη καὶ βασιλικὴ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, ἡ ἐπὶ πλούτῳ ἡγεμονικῷ ἐγκαυχωμένη, ἡ ἐπαρκοῦσα βασιλικῶς εἰς τὰς ἀνάγκας ἑκατοντάδων, συντετριμμένη ἐκ τῆς πτωχείας, ἀγνώριστος ἐκ τῆς ταπεινότητος «ἱκετῶς ἐκλιπαρεῖ» τὸν Καμπανίας Θεόφιλον καὶ «ἐκλιπαρότατα παρακαλεῖ» νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν ἀπεσταλμένον αὐτῆς μοναχὸν Γρηγόριον (ἐπιστολὴ 15) νὰ περιοδεύσῃ τὴν ἐπαρχίαν του «διὰ νὰ κάμῃ καμμίαν βοήθειαν, διὰ τὴν δυστυχίαν ὁποῦ ἔχουν, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἡ τῶν χριστιανῶν ἐλεημοσύνη ἐκόπη». Καὶ τοιαύτη εἶνε ἡ ἐκ πασῶν τῶν μονῶν ἐξερχομένη βραχνώδης ἐκ τῆς πείνης φωνὴ ἐξαιτουμένη τὸ ἔλεος καὶ τὴν βοήθειαν. Ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων διὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ μόνον δωρεᾶς μιᾶς βουβάλας ταχθείσης ὑπὸ τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ Μόρφους εἰς δύο ἱερομονάχους τῆς μονῆς, ταράσσεται ἐκ συγκινήσεως καὶ καταρτίζει ἔγγραφον ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῆς τῶν ἀρχιμανδριτῶν Ἀθανασίου καὶ Νεκταρίου καὶ ἀσφαλίζει διὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ μόνην τὸ μνημόσυνον τῆς Μόρφους ὑπὲρ ὑγιείας, σωτηρίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ Μόρφους, διότι ἐν ταῖς ὥραις τῆς πείνης τὸ ὄνειρον καὶ μόνον τῆς ἀποκτήσεως βουβάλας ἦτο θελκτικὸν καὶ παρήγορον, ἐνῷ σήμερον εὐποροῦσα ἡ μονὴ εἶνε ζήτημα ἂν θὰ ἐδέχετο τὴν τοιαύτην προσφορὰν καὶ ἂν ἐκινεῖτο ἐκ τοῦ κελλίου του καὶ ὁ τελευταῖος καλόγηρος νὰ ὁδηγήσῃ «τὴν βουβάλαν εἰς τὴν κατούναν» ὡς περιέχει τὸ ἔγγραφον (ἀριθ. 96).

Αἱ ὑπ' ἀριθ. 86 καὶ 95 τῆς *Λαύρας* ἐπιστολαὶ ἀπευθύνονται εἰς λαϊκόν τινα ἐν Θεσσαλονίκῃ ἴσως ἀντιπρόσωπον τῆς ἀνωτέρω Μονῆς ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου τῆς Λαύρας Κωνσταντίνου ἱερομονάχου εὐχαριστοῦντος «τὸν προστάτην καὶ δεφεντευτὴν τῶν ὑποθέσεών του». Καὶ ἡ μεγίστη Λαύρα ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ περίδοξος ἄνασσα τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἡ πάντοτε περισσεύουσα καὶ σκοπίζουσα ἀφθόνως τὰ ἐλέη της τοῖς χρήζουσι καὶ δεομένοις, καὶ αὐτὴ ράκη πενίας ἐνδεδυμένη περιέφερε τὴν πτωχείαν της εἰς πάσας τὰς χριστιανικὰς χώρας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τῆς Ἀσίας, τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως καὶ τάγματα ὁλόκληρα, ἀρχιμανδρῖται καὶ προηγούμενοι διέτρεχον τὰς χώρας ἐν αὐταπαρνήσει καὶ ἐδέχοντο ὅ,τι ἡ χριστιανικὴ προαίρεσις καὶ εὐλάβεια προσέφερε, πρόβατα καὶ ζῶα καὶ κτήματα καὶ πράγματα καὶ χρήματα ἐξαπεστέλλοντο διαρκῶς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου καὶ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως. Τὰ χρέη τὰ δυσβάστακτα καὶ ἡ πεῖνα, ὡς ὁ καπνὸς εἰς τὴν κυψέλην, ἐξήγειρε καὶ ἐσκόρπισεν ὅλον τὸ μοναχικὸν τῆς Λαύρας σύστημα εἰς τὰ πέρατα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μόνον Πελαγωνίας εἶχον ἀποσταλεῖ 27 ἐν ὅλῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Μονῆς πρὸς συλλογὴν ἐράνων, κατ' ἀναλογίαν δὲ καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Η 201 κώδικος τῆς μονῆς, ἐν ᾧ εὑρηνται καταγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν καὶ τῶν μοναχῶν τῆς Λαύρας, δι' ὧν αἱ συνδρομαὶ εἰς τὴν μονὴν ἀπεστέλλοντο. Οἱ δύο κοινοὶ τῶν μονῶν ἀντιπρόσωποι ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Κουτλουμουσιανὸς Θεοδόσιος καὶ ὁ Φιλοθεΐτης Ἰγνάτιος ἀπεταμίευον τὰ διὰ τὰς ἱερὰς τοῦ Ἄθω μονὰς καὶ Σκήτας στελλόμενα χρήματα καὶ διεβίβαζον ἐγκαίρως εἰς τὰς ἐλεουμένας μονάς. Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς τῆς Λαύρας κῶδιξ ἀναγράφει ἱκανὰ κονδύλια σοβαρὰ ἀποσταλέντα ἔκ τε τῆς Μυτιλήνης ὑπὸ τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν καὶ τῆς Βλαχίας ὑπὸ τῆς ἀρχόντισσας Ἑλένης Μουρούζη, ἥτις διέταξεν οὕτωσὶ «εἰς τὰ ὀκτὼ μοναστήρια (τῆς Λαύρας, Βατοπεδίου, Ἰβήρων, Χιλιανδαρίου, Διονυσίου, Γρηγορίου, Ἐσφιγμένου καὶ Ξενοφῶντος διὰ τὰ ὁποῖα ὥρισεν ἀνὰ 500 γρόσια, εἰς δὲ τὰ 12 ἀνὰ 50 γρόσια) νὰ καταγραφῶσι τέσσαρα ὀνόματα Σκαρλάτου, Μαρῶρας, Γρηγορίου καὶ Μαριώρας διὰ νὰ μνημονεύωνται εἰς ἕκαστον μοναστήριον ἀκαταπαύστως καὶ ἀδιακόπως ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, ἔν τε τῷ ἑσπερινῷ καὶ τῷ ὄρθρῳ καὶ κατὰ πᾶν Σάββατον ἐν τῷ κοιμητηρίῳ ἑκάστου καὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ νὰ γίνεται ἀγρυπνία καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ταύτης νὰ γίνεται μνημόσυνον εἰς τὸ κοιμητήριον μετὰ κηροδοσίας καὶ κολύβου ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ὀνομάτων καὶ ἔπειτα λειτουργία εἰς τὸ καθολικὸν καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν κοινοβιακὴ συνηθισμένη τράπεζα τῶν τε κοινοβιατῶν καὶ ξένων κοσμικῶν καὶ νὰ ἐκφωνῆται κοινὴ συγχώρησις» (Κῶδιξ Η 201 φ. 178$^{\beta}$).

Ἡ ὑπηρεσία αὕτη τῶν ἱερῶν μονῶν τῆς περισώσεως καὶ ἐλευθερώσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν δανειστῶν ἦν καλῶς διωργανωμένη καὶ ἐπέφερε τὰ ἀναμενόμενα ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ ἀποτελέσματα· διότι ἐκτὸς τῶν ἐλεημοσυνῶν τῶν χριστιανῶν τὰς ὁποίας πλουσίως οὗτοι παρεῖχον, οἱ σεμνοὶ μοναχοὶ διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν ἐστήριζον τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των καὶ ἠρέθιζον αὐτοὺς εἰς σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν καὶ ἀγάπην τῶν ἱερῶν καθιδρυμάτων, τὰ ὁποῖα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τότε κατὰ χιλιάδας ἐπεσκέπτοντο καὶ ἀνεκούφιζον σημαντικῶς διὰ τῶν προσφορῶν αὐτῶν. Τὰ χρέη τῆς Λαύρας κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ἦσαν πολλὰ καὶ δυσβάστακτα, ταῦτα δὲ προέκυψαν οὐχὶ ἐκ καταχρήσεων ἢ σπατάλης ἀδικαιολογήτου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων τῶν Τούρκων ἀξιώσεων ἀπειλούντων τὰς μονὰς ἀπό τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, καὶ διαρκῶς πιεζόντων αὐτὰς πρὸς καταβολὴν ὑπερόγκων χρηματικῶν ποσῶν. Ὅταν οἱ πατέρες τῆς Λαύρας συνίστων εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Οὐγγροβλαχίας Κωνσταντῖνον τὸν προηγούμενον Νικηφόρον ἀπερχόμενον εἰς Βλαχίαν πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν, ἔγραφον αὐτῷ· «Ἐπειδὴ ἐκλαμπρότατε αὐθέντα ἐκαταντήσαμεν οἱ ταλαίπωροι εἰς μεγάλην ἔνδειαν ἀπὸ ἀνθρώπους εἰς καιροὺς ὅπου πολλὰ εἶνε ἀναγκαῖον πρὸς φύλαξιν τοῦ μοναστηρίου, διότι μεγάλως κινδυνεύομεν ἀπὸ τοὺς κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν λῃστὰς παρακαλοῦμεν μὲ πολλὴν σπουδὴν νὰ γυρίσουν, διότι καθ' ἡμέραν δὲν παύουν οἱ ἀπάνθρωποι, φρίττω νὰ τὸ λέγω, νὰ ψένουν ζωντανοὺς τοὺς ἐλεεινοὺς καλογήρους, ζητοῦντες παρ' αὐτῶν ἐκεῖνα ὅπου ποτέ τους δὲν εἶδον, καὶ πολλοὶ μέσα εἰς τὰς τιμωρίας δίδουσι μαρτυρικὸν τέλος» [1]. Ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ πρὸς ἄρχοντα διεκτραγωδοῦντες τὰ κατ' αὐτοὺς οἱ Λαυριῶται πατέρες ἐπιλέγουσιν· «Πολλὰ καὶ θερμὰ δάκρυα ἤθελε κατεβάσει ἡ μεγάλη σου ἐνδοξότης, ἂν τύχῃ νὰ ἤθελεν ἰδεῖ τὸν παιδευμὸν ὅπου καθ' ἡμέραν μᾶς παιδεύει τὸ ἐρασιχρήματον γένος τῆς Ἄγαρ· λαμβάνοντες γὰρ καθ' ἡμέραν παρ' ἡμῶν οὐ χορτάζονται» [2]. Καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ πρὸς ἄλλον ἄρχοντα ἐν ψυχικῇ ὀδύνῃ ἐπιλέγουσιν· «οὐ γὰρ ἐῶσιν ἡμᾶς ἠρεμεῖν οἱ ἀναξίως φεῦ κρατοῦντες ἡμῶν ἐὰν μὴ λάβωσιν εἰς κόρον οἱ ἀκόρεστοι. Καὶ κειμήλια μὲν ἱερὰ χερσὶ δανειστῶν ἐξεδόθησαν, ἡ δὲ ἀκμὴ τοῦ κακοῦ ἀγριωτέρα τῆς προτέρας» [3].

Καὶ ὄντως διὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους καὶ ἀσυνειδήτους τῶν δανειστῶν πιέσεις οἱ τῆς Λαύρας προεστῶτες ἐνεχειρίαζον αὐτοῖς ἱερὰ κειμήλια καὶ πολυτίμους διακόσμους ἱερῶν εὐαγγελίων ἵνα περισώσωσι τὰ ὑπάρχοντα. Ἐν Κώδικι Α 57 τῆς Λαύρας ἀναγινώσκομεν· «διὰ τὴν ἐσχάτην δυστυχίαν τῆς δε τῆς Λαύρας εὔγαλαν οἱ προεστῶτες τὸν διάχρυσον καὶ ὡραῖον κόσμον ἐκ τούτου τοῦ θείου εὐαγγελίου καὶ ἐδόθη διάφορον τοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει χρέους ἀψῆε [4]». Καὶ ἐν ἄλλῳ Κώδικι τῆς αὐτῆς Λαύρας τῷ Α 113 σημειοῦται· «Διὰ τὸ ἀκάθεκτον χρέος ταύτης τῆς Λαύρας οἱ πρωτεστῶτες εὔγαλαν ἀπὸ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τὸν διά-

---

[1]) Κῶδ. Λαύρας Λ 34 ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐθέντην τῆς Οὐγγροβλαχίας Κωνσταντῖνον. [2]) Ἔνθ. ἀνωτ. [3]) Ἔνθ. ἀνωτ.

[4]) Ἴδε *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου πρ. Λεοντοπόλεως*, Ἁγιορειτικῶν Κωδίκων Σημειώματα ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» τομ. Α σελ. 56.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

χρυσον θαυμάσιον καὶ ὥραιότατον κόσμον καὶ ἐδόθη διάφορον τοῦ εἰς τὴν πόλιν χρέους· οὐαί· οὐαί· οὐαί.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάστασις τῶν ἱερῶν μονῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἂν ἐσώθησαν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τῶν μοναχῶν οἵτινες ἐν καιρῷ ἀστάτῳ καὶ ἐπικινδυνωδεστάτῳ ἀψηφοῦντες πάντα κίνδυνον, περιφρονοῦντες τὴν ζωὴν ἣν οἱ λησταὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἐν πάσῃ στιγμῇ ἠπείλουν, διέτρεχον μὲ ψυχικὸν σθένος ἀκαταπόνητοι τὰς χώρας τῶν χριστιανῶν καὶ ἐξεδέχοντο τὴν ἐλεημοσύνην αὐτῶν ἵνα περισώσωσι τὰ ἱερὰ καὶ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτοῖς μεγάλην κληρονομίαν τηρήσωσιν ἀλώβητον καὶ ἀκεραίαν. Καὶ ὁ ζῆλος ἐθαυματούργησε· διότι τὰ ἱερὰ καὶ σεβάσμια τοῦ Ἄθω καταγώγια περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς θαλερὰ καὶ ἀκμαῖα μὴ ἐπαιτοῦντα σήμερον, ἀλλὰ σκορπίζοντα ἀφειδῶς καὶ ἐλεοῦντα τοὺς πάσχοντας ἀδελφοὺς ἐν ἱλαρότητι καὶ εὐαγγελικῇ ἀγάπῃ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΓΗΣ

(ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΨΑΛΙΔΑ, ΧΡΙΣΤΟΦ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ

Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

Συνεχίζοντες τὴν ἐν τῷ Α΄ τόμῳ τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*» (σελ. 148—157) δημοσίευσιν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Ἰονίου Γερουσίας γραμμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν εὐκλεᾶ τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργης ἱστορίαν παρέχομεν κατωτέρω ἀχρονολόγητον (Ζ΄) ἐπιστολὴν τῶν ***Σουλιωτῶν,*** ἥτις, μετὰ τῶν προδημοσιευθέντων γραμμάτων, χαρακτηρίζει τὸν ἀδάμαστον ἡρωϊσμὸν καὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ φιλόπατρι αὐτῶν φρόνημα, εἶναι δὲ καὶ ἀξιόλογον γλωσσικὸν μνημεῖον τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἡ ἐπιστολὴ πιθανῶς ἐγράφη τῷ 1799. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς πρώτης αὐτῆς σελίδος ὑπάρχει ἡ γνωστὴ Σουλιωτικὴ μεγάλη σφραγὶς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς σελίδος ταύτης ἀπετυπώθησαν αἱ σφραγῖδες τῶν Σουλιωτῶν, ἐπὶ ἀγράφου τοῦ χάρτου, ἐν Σουλίῳ. Ἡ ἐπιστολὴ φαίνεται ὅτι, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, ἐγράφη ἐν τῷ οὕτως ἐσφραγισμένῳ χάρτῃ ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων τῶν Σουλιωτῶν. Αἱ ὑπεράνω τῶν σφραγίδων ὑπογραφαὶ φαίνεται ὅτι ἐγράφησαν διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τῆς γραψάσης τὴν ἐπιστολήν. Ἡ στίξις καὶ τὰ κεφαλαῖα γράμματα τῶν κυρίων ὀνομάτων δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

Ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχείων τῆς Ἰονίου Γερουσίας (δεσμὶς ρμ΄) δημοσιεύομεν καὶ δύο (Η΄ καὶ Θ΄), πάντως πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Γερουσίας ἀπευθυνομένας αὐτογράφους πολιτικὰς ἐπιστολὰς τοῦ κλεινοῦ τῆς Ἠπείρου διδασκάλου ***Ἀθανασίου Ψαλίδα,*** ὅστις, ὡς γνωστόν, ὑπῆρξε καὶ σύμβουλος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐξυπηρετήσας καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως τὴν Ἤπειρον, οὐχὶ ἄνευ κινδύνου τῆς ζωῆς του.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ ὀνομαστοῦ τούτου διδασκάλου, ὅστις, μετὰ τοῦ συναγωνιστοῦ καὶ φίλου του ποιητοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ, ἀναμένει τὸν ἄξιον βιογράφον του, καὶ περὶ οὗ εὐφημότατα ἔγραψαν πάντες οἱ γνωρίσαντες αὐτὸν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἀλλαχοῦ ξένοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Βύρων, διέλαβον, ὡς γνωστόν, ὁ **Ἀναστ. Γούδας** ἐν «Παραλλήλοις Βίοις» τ. Β΄ σ. 289—310, ὁ **Σ. Δ. Κρῖνος** ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑστίᾳ» τῆς 11 Μαρτίου 1879, ἔνθα παρέχονται πληροφορίαι καὶ περὶ ἐπιστολῶν του, ὁ **Σπυρ. Λάμπρος** ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» τ. ΙΓ΄ σελ. 291—295, ὁ **Σπυρ. Ἀραβαντινὸς** διὰ βραχέων ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ» σελ. 474—5 καὶ εἴ τινες ἄλλοι. Ὁ ἀοίδιμος **Σπυρ. Λάμπρος**, ἐν τ. Ι΄ σ. 484 τοῦ «Ν. Ἑλληνομνήμονος» γράφει ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 20. 176 προσθέτῳ (Additional) κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου περιλαμβάνονται πολλαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλῆ ὡς καὶ τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδα ἐξ Ἰωαννίνων (27 Ἰουνίου 1811). Μία ἐπιστολὴ τοῦ Ψαλίδα ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν σ. 175 τοῦ τόμου τούτου τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*. Περὶ τῶν ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων ἰδίᾳ ἔργων τοῦ Ψαλίδα πληροφορίας παρέχουσιν ἡμῖν κυρίως ὁ **Ζαβείρας** («Νέα Ἑλλὰς» σ. 187—8), ὁ **Α. Παπαδόπουλος Βρετὸς** («Νεοελληνικὴ φιλολογία» Β΄ σ. 9), ὁ **Σπυρ. Λάμπρος** ἔνθ' ἀνωτέρω ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» καὶ ἐν τ. Ε΄ σ. 328, Ζ΄ σ. 84 καὶ 471, καὶ Θ΄ σ. 308. Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων ἔργων αὐτοῦ ἀναφέρεται καὶ ἡ «*Ἀρχαιολογία τῶν Ἀρβανιτῶν*», ἀποκειμένη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας ὑπ' ἀριθ. 116 («Ν. Ἑλληνομνήμονος» τ. Ζ΄ 471). Ἐμάθομεν δ' ὅτι καὶ ὁ ἐν Βόλῳ ἰατρὸς κ. Παλαμηδᾶς ἔχει πλήρη χειρόγραφον *Γεωγραφίαν* τοῦ Ψαλίδα, ἐν ᾗ οὗτος γράφει ἐκτενῶς καὶ περὶ Ἠπείρου καὶ Ἠπειρωτῶν. Πιθανῶς δὲ καὶ πλήρη ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου εἶχε συντάξει ὁ Ψαλίδας.

Ὁ **Ν. Τσιγαρᾶς** ἐν *Ἠπειρωτικοῖς* (Ἀθήνησι 1885) σ. 9—10 (=ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου Εἰρ. Ἀσωπίου 1886) γράφει: «Κυρίως ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τῶν μυθικῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἤτοι μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πρῶτος ἐπεχείρησε καὶ συνέγραψεν ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος Ψαλίδας, ὡς ἤκουσα παρ' ἀνδρὸς ἀξιοπίστου, ἀλλὰ μὴ προφθάσας νὰ ἐκδώσῃ ταύτην κατέλιπε χειρόγραφον, ὡς καὶ τόσα ἄλλα, εἰς τὴν οἰκογένειάν του .... Ἀνὴρ λόγιος καὶ σεβαστὸς ἐβεβαίωσέ με, ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη τοῦ ἀειμνήστου Ψαλίδα περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἡμετέρου Ζώτου Μολοσσοῦ, ὃς ἐρωτηθεὶς ἐβεβαιωσέ με, ὅτι πράγματι περιῆλθεν αὕτη εἰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον ν' ἀγοράσῃ ταύτην ἀντὶ δέκα λιρῶν τουρκικῶν χρυσῶν. Τῶν χρη-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μάτων ὅμως μὴ ἀποσταλέντων ἐγκαίρως, ὁ πενόμενος καὶ ἐπὶ τῆς ψάθης θανὼν ἀγωνιστὴς υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου Ψαλίδα Πέτρος, λοχαγὸς τῆς φάλαγγος, ἐπώλησεν εἰς Ἄγγλον τινὰ ἀντὶ δέκα ἀγγλικῶν λιρῶν...».

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δὲν ἐθεωρήσαμεν ἀπόσκοπον νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ ἓξ ἐπιστολὰς τοῦ ***Χρ. Περραιβοῦ*** πρὸς τὸν Ψαλίδαν, γραφείσας πιθανῶς τῷ 1799 ἐν Πάργῃ. Ὁ Περραιβὸς ποιεῖται εὔφημον μνείαν τοῦ Ψαλίδα καὶ ἐν τῇ *Συντόμῳ Βιογραφίᾳ τοῦ Ρήγα* (σελ. 42 καὶ 55).

[Ἑπτὰ ἐνδιαφερούσας φιλολογικὰς ἐπιστολὰς («φιλολογικὲς γραφὲς») τοῦ Βηλαρᾶ πρὸς τὸν Ψαλίδαν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Ι. Βλαχογιάννης εἰς τὰ *Προπύλαιά* του (1900—8) τ. Α' σελ. 177—207].

Τὰ τρία γράμματα (Γ', ΙΑ' καὶ ΙΒ') τῶν *Παργίων* ὡς καὶ τὰς ἓξ (ΙΓ', ΙΔ', ΙΕ', ΙϚ', ΙΖ' καὶ ΙΗ') ἐπιστολὰς τοῦ *Χρ. Περραιβοῦ* ἀντεγράψαμεν ἐκ μικροῦ κώδικος (15×10 σελ. 220), ἀνήκοντος εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ εὐγενῆ κ. Δονᾶτον Δημουλίτσαν, Πάργιον τὴν καταγωγήν, ὅστις εὐμενῶς παρεχώρησεν ἡμῖν αὐτὸν πρὸς τοῦτο. Ὁ κῶδιξ οὗτος, γραφεὶς κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ μιᾶς χειρός, εἶτα δὲ διὰ δευτέρας καὶ τρίτης χειρὸς μέχρι τοῦ 1860, περιέχει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντίγραφα ὑπερτεσσαράκοντα *«ἐπιστολῶν πρὸς διαφόρους φίλους»* τοῦ ἀοιδίμου *Χριστοφόρου Περραιβοῦ*, ὅστις εἶναι, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ὕφους, καὶ ὁ συντάκτης τῶν τριῶν (Γ', ΙΑ', ΙΒ') γραμμάτων τῶν Παργίων, πρὸς τὸν Πατριάρχην, πρὸς τὸν Ρῶσον ναύαρχον καὶ τὴν Ἰόνιον Γερουσίαν.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Περραιβοῦ, διαπνεόμεναι ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος, ἀπευθύνονται πρὸς διαφόρους. Τινὲς μὲν φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν «Πάργηθεν 1799», αἱ δὲ πλείονες εἶναι ἀχρονολόγητοι, γραφεῖσαι πάντως περὶ τὸ ἔτος τοῦτο. Ἐν αὐταῖς γίνεται λόγος περὶ ἑταιρείας ἀδελφῶν καὶ συνεργασίας, μεταχειρίζεται δὲ ὁ Περραιβὸς κρυπτογραφήματα, ἅτινα δὲν ἀναγινώσκονται διὰ τοῦ κρυπτογραφικοῦ ἀλφαβήτου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὄντος νεωτέρου, οὐδὲ διὰ τῶν ἄλλων γνωστῶν κρυπτογραφικῶν συστημάτων, οἷον τῶν δημοσιευθέντων ἐν Ἐγχειριδίῳ Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Παλαιογραφίας ὑπὸ Θόμψωνος-Λάμπρου (Ἀθήνησι 1903 σ. 156), ἐν V. Gardthausen Griechische Paläographie (τ. Β' 1913 Leipzig σ. 307 κ. ἑ.) καὶ τῆς ἐν τῷ ἐμῷ «Παλαιογραφικῷ Ἐράνῳ» σελ. 34 κλειδὸς (=Ὁ ἐν Κ/πόλει Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος, τόμ. ΑΓ' (1914) σ. 82).

[Πλὴν τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὁ ρηθεὶς κῶδιξ περιέχει καὶ στιχουργήματά τινα πάντως τοῦ Χρ. Περραιβοῦ, ἄνευ ποιητικῆς ἀξίας· οἷον:

α') Τῷ Γεωργίῳ Τσαρούχᾳ μετ' ἀκροστιχίδος «Γεώργιε ψυχή μου».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

β') Ἐνύπνιον, οὗ ἡ ἀρχὴ «ἀκροασθῆτε ἀδελφοί».

γ') Δεκατρία ἰαμβικὰ τετράστιχα, ἑρμηνευόμενα εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν, κατὰ τοῦ προδότου τοῦ Ρήγα Δημητρίου Οἰκονόμου:

«Ἡ Ἑλλὰς τοῖς ἐντευξομένοις φιλομήτορσι
Ρήγα Φεραίου τοῦ σοφοῦ υἱοῦ χάριν
Τὸ δῶρον αὐτοῦ τῷ φονεῖ πέμπω τόδε
Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοῦ προδότου Δημητρίου Οἰκονόμου».

δ') Τὸ ὡς δημοτικὸν ᾄσμα φερόμενον (ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας ὑπὸ Χρ. Περραιβοῦ Ἀθήνησι σελ. 39—40, τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Πάργας ὑπὸ Π. Α. Σ(αλαμπάντα) σελ. 128 καὶ τῇ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ Συλλογῇ δημ. ᾀσμάτων σελ. 10), τραγούδι τῆς Πάργας κατὰ τοῦ Ἀλῆ:

«Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ
ἀκοῦστε τὸν Ἀλῆ πασᾶ,
ποὺ τοὺς Τσάμιδες ὁρίζει
καὶ τὴν Πάργα φοβερίζει...».

Τὸ ᾄσμα τοῦτο φαίνεται ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ, περιέχει δὲ τὸ χειρόγραφον δώδεκα στίχους ἐπὶ πλέον τῶν φερομένων ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ (σελ. 10). [1])

ε') «Σάτυραν» βωμολοχικὴν ἐρωτικῆς φύσεως, ἧς ἡ ἀρχὴ:

«Τέτοιες μύξες τέτοια σάλια
ἀπὸ βοϊδινὰ κεφάλια...», καὶ ἄλλα τινά.

Περὶ ἐπιστολῶν τοῦ Χρ. Περραιβοῦ (πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Ἀνδρέαν Ἰδρωμένον) καὶ *ἀγνώστων ποιημάτων* αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ *Σπυρ. Λάμπρος* ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Σημειώματα περὶ Ρήγα καὶ Περραιβοῦ» ἐν Ἐθνικῇ Ἀγωγῇ Α' (1898) σ. 129 κ. ἑ. (=Μικταῖς Σελίσι σ. 623—653)].

Καὶ νῦν παραθέτομεν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος γράμματα.

---

[1]) τοὺς ἑξῆς:

«Μὴ λὲς πῶς σε γελάσαμεν
καὶ δέν σε προσκυνήσαμεν
τοῦτο εἶν[αι] δικό σου σφάλμα
καὶ δὲ φταίγ' ἡ μαύρη Πάργα.
Τὰ ἔργα πάντα δείχνουσι
καλὸν κακὸν χωρίζουσι,
ὁ καλὸς τιμὴν λαμβάνει
κι ὁ κακὸς τὸν κόσμον χάνει.
Αὐτὰ καθένας ἂς μετρᾷ
καὶ ὁ μεγάλος ἂς βαστᾷ
γιατὶ ὅποιος ψηλὰ φωνάζει
πέφτει εὐθὺς κι ὡς νέφος παύει.

(ἴσως ἀντὶ τοῦ π α ύ ε ι γραπτέον: σπάζει).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ζ΄

[Σφραγὶς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου].

«*Το εὐγενεστάτο καὶ χρησιμοτάτο εν αρχουσι κηρίο κηρήω Κόντε Σπήρω ηγίῶς καὶ πανευτηχως.* με το παρὸν σου φανερόνομεν τὲς απερασμένες εστηλαμαν τοὺς ανθρόπους διὰ νάρθουν αφτοὺ καὶ δὲν ηξεβραμαν με τὴ τρόπον να σας φανεροσομεν τιν χρίαν μας ἐπηδήτης καὶ ἑρθαν κάπη [1] ψεφτες και μας εντρόπιασαν και πιράμαν όνομα αχαμινὸ και μὰς εγηναν και κάπη [1] Παρηνοι [2] ἡ σηνεργὴ κελεπουριτζίδες καὶ μὰς εβαλαν τα καραγούλια καὶ δὲν μας άφιναν να διαβοῦμε μέσα διὰ να τοὺς βάλομε δουλιὰ στὸ χερη να καμουν πος θέλουν καθὸς ἠταν μαθιμένη νὰ πέρουν το βιὸ να το τρόγουν αφτη και η ὀρφάνια να απεθάνουν ἀπο τιν πίνα. Δια τουτο απο τεμὰς [3] εφιλάγουνταν να μη σας στηλομε γραφη και κατηγορηθοὺν και εστηλαμαν επέρση στο Ρένιο [4] καὶ ἐστήλαμαν δια κυβερνησιν τους ανθροπους μας και η Παρηνοὶ [2] ἤθελαν να πηγεναν ατι τους και εκακηοσαν και εστιλαν και μας εχαλασαν δουλιὰ και ηρθαν η ανθροπη αδηη [5]. Προτα τους εταξαν κανόνια καὶ πρεβιζό πολη να γεμοσουν ενα καραβη και ηστερα επρολαβε η γραφη τους και μας τους εδίοξαν άδιους και οποτε να τους λεμε τον Παρηνον [2] τιποτες μας λέγουν έτζη, στηλέτε τες βουλες και τα γραφομε εμὴς τα γραματα και πιγενομε ατί [6] μας. Καὶ εμης δια να μη μας γελάσουν σαν τα περσινὰ οπου όσο βιο και αν εμασαν δεν μας ἔχουν δοσι, χορια απο εκατον λιτρες μπαρουτη και μας λεγουν μερικὴ απο ηκοση σακούλες καὶ απανου εχουν φαγη η Παρηνή [2]. Και με τη τροπον να ρχουμασταν ηβραμαν καὶ εμης με το νού μας να πεσομε ηστα χεριά σας τον αρχοντον τις δοδεκαδας να ηδουμε τι αποκρισιν μας δίνετε || ὅτη τορα εβαρηνε η δουλια και ο τοπος μας ηνε κριος και η Τουρκια ανηξαν τους τεσκερεδες και μαζονουντε ἀπο τι Ποσνα [7] και κάτου και εμης απο ψουνη, απο μπαρουτη και ἀπο καθε χρια ημεστε αδιη [5] και τον Παρηνον τους ηπαμαν και δεν μας αποκριθικαν, αλ ούτε στο παζάρη να παμε φανερὰ δεν μας αφινουν, αλα μας κηνηγουν και απο τριπα σε τριπα μας φιρουν ολιγο σπάπη [8] και μας το δινουν οσα θελουν και εμης οσαν σκαλομένοι οπου ημεστε το ριξαμαν ης τον Θεὸν και ας οψοντε. Και εμὶς απο τιν πολιν μας ανάγγη, επηδη τα αρματα και το βιο τους ο κοσμος τρις χρόνους το εσοσαν και τόρα αλο δεν εχομε να καμομε, μοναχα ανθροπους θὰ

---

[1]) =κάποιοι. [2]) =Παργηνοί. [3]) =ἀπὸ ἡμᾶς. [4]) =τοπωνυμία Κερκύρας. Ἴσως ὅμως ἐννοεῖται ἡ Κυβέρνησις, ἐκ τοῦ ἰταλ. régno, [5]) =ἄδειοι. [6]) =ἀτοί μας =ἡμεῖς αὐτοί. [7]) =Βοσνία. [8]) =ἐλεημοσύνην.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

βάλομε αμαννάτη[9] για μπαρουτη και δια καθε χρια και τους ηπαμαν και δεν μας εδεχθικαν. Δια τουτο επιρασαμαν ναρθομε ηστιν ευγενιάν σας και με τιουτον τροπον εστιλαμαν τους ανθροπους μας στον προτοπαπα στο Λεύκη και του καμαμαν πολι ριτζὰ δια γραφὶς να σας παραστίση ὅλες μας τες δυστυχίες και η τηχι μας ελαχε ηστιν ἀνακατοσα απανου ηστο Λεύκη και εμηναν η ανθρόπη ηστο δρομο και χωρις αποκρισιν οπησο. λιπον τορα τα προτα κενουργονομε και σας στελομε τοὺς ήδιους και σηλογιστιτε τον κερὸν και καμετε οπος αγαπησιτε, οτι εμὴς ηξεβρομε οπου αν θελισετε πολι καλό μας κάνετε, και τορα ηνε κερος να μας βρεθιτε και η πολη χρια οπιος ηνε φιλος Χριστου τόρα φενετε, και σας κουβεντιάζουν και ι ανθροπι στοματικα και να τους πηστεψετε χορις ἀμφιβολιαν. Ακομα εμαθαμαν οπος δουλεβη ενας καπετανός μας διὰ να πουλιση τον τοπον μας και ναρθι αφτου. Τορα δι αγαπιν θεοῦ αν μας αγαπατε λεγομε πος δεν εχετε ζιμια απο τον τοπον μας και μι μας χαλατε. να καμετε τροπον να μη τους δεχθητε μεσα χορις βουλες του βηλαγετιου και τις Παναγιας και διὰ τὸ καλιτερον με τον ορισμον σας σας αφινομεν διο νοματους αφτουνους να στεκη ενας αφτου και ενας να παγη και ενας να ρθη, να μη λιπουν απ αφτου και οτι δουλια του βηλαγετιου σας κουβεντιαζουν σαικα[10]. Και τορα σε πιρικαλουμε να μασιτε αφτου τιν κουβέντα ολι η αρχοντια να μας καμιτε παραμηκρι κιβερνισιν. || Τη ζημηα πολη σας πιανη σε τοσες χηλιαδες φαμηλες. Εμης ηξεβρομε οπου δεν μας πεγεντατε, αμη βηενομε απο την αράδα μηπος και ερθη κερος οπος δεν σας εγιρεψαμαν. Τορα οτι να ορισετε καμετε, θελετε κοματια στο σακουλι θελετε λιθαρια βαλτε του· ος τοσο να μας δοσετε τιν αποκρισιν γλίγορα. Εκηνο οπου ηνε ηνε, μη μας χασομερατε και ο θεος να καμη τον ορισμο του. Εμης σιμερα και αβριο το ασκερι το εχουμε απανου μας και τους δρομους θελα μας τους πιακουν. Δησκολα θελα μας ματαηδητε αν δεν μας κηβερνισετε. Το γνοριζετε μοναχι σας | οπου εχομε μεγαλιν αναγγην, αμη το ρηχνετε ενας του αλουνου το σεμπεπη[11]. Ποτε δε θελι ανθροπος να δοση πολα λογιον κουβεντες βρισκη. Και τη μας εχροσταγεταν; ποτε σας ἐδανισαμαν; αμη δια ονομα Χριστοῦ τα γιρεβομε. ηξεβρομε πος ηστε Χριστιανή. Πολη φηλη μας εσταθικαν και ος τιν σιμερον και απο τιν Τουρκια και απο τιν Χριστιανοσίνη δεν εφανηκε εργα Χριστιανοσινης. *η γαρ παρα*[12] *θλιψεος γενα παραφροσινην*· και εμὴς απο τη θλιψη και απο τα βασανα κανομε εκηνα

---

[9]) =ἐνέχυρον. [10]) σάϊκα =σωστά. [11]) =ἀφορμήν, αἰτίαν. [12]) ἀντί: τὸ γὰρ πολὺ τῆς . . .

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

οπου δεν πρεπουν και η ευγενια σας δεν πρεπη να μας σηνιριζιτε· κατα τον τοπο και τα ἔργα. Μηνα εμης τον εχομε τον Τουρκον οχτρον και η αφεντια σας τον εχετε φιλον, διὰ τουτο και του κιβερνατε τι δουλιὰ καθος θελι ατος του; δεν αξιζη ο Χριστός μας δια να του βοηθισετε; αμη εμας μας κουτζοκεφαλιζετε και το Μουχαμετη τον αναστενετε. Η φηλη του διαβολου περβατουν φανερα και η δουλη του Χριστου κρημενη. Μηνα θὰ σας βαλομε εμης ησε δρομο, αμη μας πηρε το παραπονο και δεν ξερομε πος να σας ηπουμε. μόνον φρονημη ηστε και χοριστε το μας φανερα, ηνε η δεν ηνε και μη μας χαησομερατε. θελα μας ἔχετε στὸ λεμο σας. Οτη εμης ης τους ομοπηστους μας ετρεξαμαν να αποσκεπαστουμε. και σας κουβεντιαζουν και η ανθροπη στομιτηκα και εγραψαμαν και του εκλαμπροτατου αφεντος αφτου και κουβεντιαστιτε· οτη εμας μας κανουν χρια κανονια κουμπαραδες, κηουλεδες αλαφρη, οπου να σερνουντε κριφα. Δοστε τα και εμης αν ημεστε ανθροπη ματα μας γλεπετε οποτε σας καμομε χρια, πενηντα εκατο, οσους θελετε.

Ταφτα εν βια και απο θεου καλι ηγιαν.

Κουτζο	Διμο	Φοτο	Τουσα	Κοκα	Γιανακη
Νικας	Δρακος	Τζαβελας	Ζερβας	Ταγλις	Σεχος
(τ. σ.)	(τ. σ.)	(τ. σ.)	(τ. σ.)	(τ. σ.)	(τ. σ.)

[Ἐξωτερικὴ ἐπιγραφή:]

«Το πανευγενεστατο καὶ χρησιμοτάτο εν άρχουση κηρήο κῆρ κόντε σπίρου προσκηνιτος.

απο σουλη».

Η'

[Πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἰονίου Γερουσίας]

Ἐξοχώτατε!

Ἀπὸ τὸ γράμμα τὸ αὐθεντικὸν ἠμπορεῖτε νὰ καταλάβετε πόσον ἐγὼ ἐνήργησα διὰ τὴν καλὴν συμφωνίαν, ὁποῦ πρέπει νὰ εἶναι μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν. καὶ ἂν μὲ ὄμμα προσεκτικὸν θεωρήσετε καὶ διορατικόν, βέβαια, θέλετε εὕρῃ, ὅτι ὅλα τὰ προκύψαντα σκάνδαλα ἀπὸ τοὺς ἀπὸ τὰ μέρη μας φεύγοντας, καὶ εἰς Πάργαν καὶ Λευκάδα καταφεύγοντας λῃστὰς προὔκυψαν. Διὰ δὲ τὴν φρουρὰν ὁποῦ ἔχει ὁ αὐθέντης μου εἰς τὴν Περατιάν, αὐτὴ βέβαια θέλει λυθῇ, εὐθὺς ὁποῦ ὁ κόλπος εἰρηνεύσῃ. Πρὸς τί γὰρ τὰ ἀναλώματα, ὅταν τὸ τέλος παύσῃ; Ὅθεν εἰς τὸ ἑξῆς τὸ σοφώτατόν της καὶ ἔξοχον ὑποκείμενον, στοχάζομαι καὶ πιστεύω, ὅτι ὄχι μοναχὰ δὲν θέλει δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τὰς συκοφαντίας παρομοίων κακοτρόπων ἀν-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

θρώπων, ἀλλὰ καὶ θέλει τοὺς παιδεύσει ὡς ἀφορῶντας καὶ ἀγωνιζομένους νὰ διαλύσουν τὴν κοινὴν εἰρήνην, τὸ μόνον μέσον τῆς εὐτυχίας τῶν ἐθνῶν.

Ὅσον δὲ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ αὐθεντός μου σᾶς ὑπόσχομαι ὅτι ἀποφεύγει κάθε σκάνδαλον σμικροπρεπὲς ἀπὸ παρομοίους προερχόμενον.

Τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος
1801 ἔτη
Ἰουλίου 22
Ἰωάννινα.

ταπεινὸς δοῦλος
Ἀθανάσιος Ψαλίδας

Θ΄

[Πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἰονίου Γερουσίας]

Ἐξοχώτατε !

Ὁ ὑψηλότατος αὐθέντης μου λαμβάνωντας τὰ φιλικά σας γράμματα καὶ μανθάνωντας τὴν ἀποστασίαν τοῦ Παύλου ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κακοπαύλου Κλάδη μετὰ τῶν συντρόφων του κατὰ τῶν νησίων σας, ἐπειδὴ τὸν παρεκαλεῖτε νὰ στείλῃ τὸ κιρλαγκίτζι[1] του κατ' αὐτοῦ, εὐθὺς μὲ ἐπρόσταξε νὰ σᾶς εἰδοποιήσω, ὅτι πάραυθα ἐπρόσταξε τὸν καπετὰν Σαμέτην μὲ τὸ κιρλαγκίτζι του νὰ εὔγῃ καὶ μὲ τὴν γαλιόταν διὰ νὰ τοὺς κυνηγήσῃ ὅπου τοὺς εὕρῃ, καὶ ἂν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς ἀπαντήσῃ βέβαια τοὺς πιάνει, μὰ ἂν εὔγουν στὴν στεριάν, τότε πρέπει νὰ κάμητε ἡ ἐξοχότης σας τὴν κυβέρνησιν μὲ τρόπον, καὶ ἔτζι τελειώνει αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις καθὼς ἐπιθυμεῖτε. ὅσον δὲ διὰ τὴν στεριὰν τῶν νησιῶν ἂν εὔγουν νὰ κρυφθοῦν πουθενὰ ἔτζι ἐγὼ στοχάζομαι μοῦ εἶπεν ὁ βεζύρης μου, ὅτι νὰ στείλετε ἐδῶ ἕναν ἄνθρωπόν σας νὰ τὸν στείλῃ μὲ ἐδικόν του ἄνθρωπον εἰς τὰ καράβια του, ὁποῦ ἂν τύχῃ καὶ εὔγουν οἱ κλέπταις στὴν στεριὰν τῶν νησιῶν σας νὰ κρυφθοῦν, νὰ εὔγουν καὶ τοῦτοι μὲ τὸν κομισσάριόν σας νὰ προστάξουν νὰ τοὺς δοθοῦν οἱ κλέπταις καὶ αἱ φαμηλιαῖς τους, μὰ ἂν αὐτὸ δὲν σᾶς φαίνεται εὔλογον, γράμματα νὰ στείλετε εἰς τὰ νησία, ὁποῦ νὰ διαλαμβάνουν τὰ τοιαῦτα. Ἔτζι στοχάζεται ὁ αὐθέντης μου θέλει δοθῇ σωστὸ ἰνζάμι[2] καὶ ἡσυχία εἰς τὰ νησία· τώρα στὸ χέρι τῆς ἐξοχότητός σας στέκεται διὰ νὰ δοθῇ τὸ νιζάμι καθὼς ἐπιθυμεῖτε, μὲ εἶπεν ὁ αὐθέντης μου, φθάνει νὰ προστάξετε νὰ κυνηγηθοῦν στὴν στεριὰν τῶν νησιῶν, καὶ τὸ κιρλαγκίτζι ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ ἔτζι τελειώνει αὐτὴ ἡ ταραχὴ πολλὰ ὀγλίγωρα. μόλον τοῦτο δὲν ἔλειψεν, εὐθὺς ὁποῦ τοῦ ἐγράψατε, νὰ ξεκινήσῃ τὸ κιρλαγκίτζι

[1]) Λ. τουρκ. =εἶδος ἐλαφροῦ πλοιαρίου, κυρίως =χελιδών. [2]) τουρκ. =ταξις.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

του μαζὶ μὲ τὴν γαλιόταν κατὰ τῶν πειρατῶν· καὶ σᾶς πληροφορῶ, ὅτι θέλετε τὸν εὕρῃ πρόθυμον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν προθυμότατον εἰς πᾶσαν σας χρείαν καὶ εἰλικρινῆ φίλον, φθάνει μόνον νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐξοχότης της μὲ τὴν αὐτὴν εἰλικρίνειαν καὶ προθυμίαν.

Τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος
1801 : ἔτη
Ἰουλίου 27η
Ἰωάννινα.

ταπεινὸς δοῦλος
Ἀθανάσιος Ψαλίδας

Ι΄

Τῷ Παναγιωτάτῳ σεβασμιωτάτῳ καὶ κατὰ πνεῦμα ἡμῶν πατρί, καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ κυρίῳ Γρηγορίῳ τὴν υἱϊκὴν καὶ ἐδαφιαίαν προσκύνησιν ἀπαξάπαντες ἀπονέμομεν.

Ἡ μέχρι τοῦδε ἔμφοβος ἡμῶν σιωπὴ καὶ ἀφωνία δὲν ἐβράδυνε δι' ἄλλο τι, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τῆς ὑμετέρας παναγιότητος τῶν πατρικῶν εἰδήσεων τυπικῶς, ἀλλὰ πρὶν ἐν χερσὶ τὴν πατρικὴν ὑμῶν ἑρμηνείαν λάβωμεν φεῦ, ἄφνω εἴδομεν [1] τὴν ἄσπλαγχνον αἱματοχυσίαν τῶν Χριτιανῶν ἐν Πρεβύζῃ παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀλῆ πασᾶ.

Δὲν εἶχε καταπαύσει ἀκόμη [2] ἡ τρισχίλιος, καὶ πρός, αἱματοχυσία τοῦ χριστιανοῦ γένους, (ἐκτὸς τῶν ἐλεεινῶν αἰχμαλώτων) καὶ εὐθὺς τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ γράφει καὶ ἡμῖν τῇ ἰδίᾳ ἀπειλῇ χρώμενος, ὅτι ἂν δὲν προσφέρωμεν τὴν τελείαν ὑποταγήν, καὶ προσκύνησιν εἰς αὐτὸν κατὰ τὰ βασιλικά του φερμάνια, ὡς ἔλεγε, θάνατος ἡμῖν ἡ ζημία ἔσται μέχρι ἑνός.

Ἐκθαμβοι ἡμεῖς εἰς τοῦτο γενόμενοι ἅπαντες, ἵνα μὴ θύματα αὐτοῦ γενώμεθα, ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγήν [3], ἐδράμαμεν εἰς τοὺς δύο βασιλικοὺς στόλους, ὅπως ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν κἂν [4] τὸ ζῆν [5] ἀσφαλὲς τηρήσωμεν παρ' ὧν μετ' ἄκρας ἀγάπης καὶ γαλήνης, τῆς θερμῆς ἱκεσίας ἀπηλαύσαμεν.

Μ' ὅλον ὁποῦ ἐπακκουμβήσαμεν [6] εἰς τοὺς δύο [7] κραταιοτάτους στόλους Ρωσίας τε [8] καὶ Ὀθωμανικῆς πόρτας, δὲν ἔπαυσεν ὅμως, ἀλλ' οὔτε παύει μέχρι τῆς ὥρας, τὸ νὰ ἀκυροῦται παρ' αὐτοῦ ἡ πρὸς τοὺς συμμάχους βασιλεῖς εὐπειθεστάτη ἡμῶν προσκύνησις. διὸ καὶ πάσχομεν σήμερον δεινῶς παρ' αὐτοῦ, καὶ οἰκτρὰ θεάματα αὐτῷ ἐσόμεθα ἄνευ τινὸς εὐσπλαγχνίας.

Ἅπαντα αὐτοῦ τὰ ἐπιχειρήματα καὶ οἱ ἴδιοι βασιλικοὶ στόλοι ἐδηλοποίησαν ταῖς ἐξουσίαις· ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ὕλη θέλει ρητόρων καὶ μου-

---

[1]) Χρ. ἴδομεν. [2]) ἀκόμι. [3]) ἐπισφαγήν. [4]) κᾆν. [5]) ζῆν. [6]) ἐπακουμβίσαμεν. [7]) δύω. [8]) Ρωσσίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σῶν χείλη νὰ παραστήσουν τὰ ἀτίθασα καὶ ἀνελεήμονα αὐτοῦ κατορθώματα, οἷς ἡμεῖς ἀποροῦμεν.

Φθάσασα ἡ πατρικὴ καὶ τυπικὴ αὐτῆς νουθεσία, ὑπερβαλλόντως ἅπαξάπαντας ἐχαροποίησε, καὶ μετὰ θερμῶν δακρύων ηὐχαριστήσαμεν τῷ ὑψίστῳ Θεῷ ὅποῦ ἀγρυπνεῖ ἡ ὑμετέρα παναγιότης διὰ τὸ λογικὸν αὐτῆς ποίμνιον. Ἀναγνώσαντες τὴν πατρικήν της νουθεσίαν ἔγνωμεν τὰ ψυχωφελῆ ἐπιχειρήματα καὶ [τὴν] ἐλευθέραν διοίκησιν, ὅποῦ διὰ τῆς ἀμεταθέτου βουλῆς τῆς κραταιᾶς βασιλείας μας πληροφορεῖτε.

Παναγιώτατε δέσποτα, δὲν ἐλείψαμεν ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίσωμεν [9] σαφέστατα τὰς δολοπλόκους ἀλώπεκας [10] καὶ πλαστελευθέρους Γάλλους, τοὺς ὁποίους καὶ πρὶν τῆς πατρικῆς της εἰδήσεως ἀναιμωτὶ ἀπεβάλομεν. Τί γοῦν πάσχομεν νῦν, καὶ ἐσμὲν διωκόμενοι, κακουχούμενοι [11], φυγάδες ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς; ἀλλὰ τί τοῦτο; ἀντ' ἐλευθερίας νὰ βλέπωμεν τυραννίαν, ἀντ' εἰρήνης αἱματοχυσίας καὶ αἰχμαλωσίας ἀξιοθρηνήτους παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀλῆ πασᾶ [12].

Ἡμεῖς ὅλοι κοινῶς ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἐδώσαμεν τελείαν πίστιν [13] εἰς τὴν πατρικήν της νουθεσίαν καὶ ἐν αὐτῇ καυχώμεθα [14] μέχρι τοῦδε, ἄνευ τινὸς ἐκτελεστικῆς πρὸς ἡμᾶς ἐνεργείας.

Διαθέρμως [15] ὅλον της τὸ ποίμνιον παρακαλοῦμεν ὅποῦ νὰ μᾶς προφθάσῃ ἐν τάχει ἀπὸ τὰ ἔλκη τῶν ὀδόντων τοῦ ἐνδοξοτάτου [12], ὅτι βρύει καθ' ἡμῶν. τέως εὐχαρίστως δεχόμεθα τὴν βασιλικὴν καταδίκην ἢ τὴν παραμικράν μας πρὸς αὐτὸν ὑποταγήν.

Ταῦτα μετὰ θερμῶν δακρύων, αἱ δὲ παναγιώταται [16] καὶ πατρικαὶ αὐτῆς εὐχαὶ εἶησαν μεθ' ἡμῶν φυλακτήριον ἐν παντὶ [τῷ] βίῳ ἀμήν.

Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος

Τῇ 6 Δεκεμβρίου Πάργηθεν 1799.

Εὐπειθέστατοι δοῦλοι καὶ κατὰ πνεῦμα υἱοὶ

Οἱ Πάργιοι.»

ΙΑ'

«*Ἐξοχώτατε καὶ πανευσεβέστατε ἀρχηγὲ τοῦ Ῥωσικοῦ στόλου ἡμῶν δὲ ὑπερασπιστὰ καὶ τῆς κραταιοτάτης βασιλείας τῶν Ῥώσων* [1] *πιστότατε ἁλμιράντε κύριε κύριε Θεόδωρε Οὐσακὼφ τὴν δουλικὴν καὶ ἐδαφιαίαν προσκύνησιν ἀπονέμομεν.*

Ἡ μόνη οὐ πρὸ πολλοῦ ἀκοὴ τῆς ἐνταῦθα παρουσίας τοῦ κραταιο-

---

[9]) Χργ. ἐγνωρίσωμεν. [10]) χργ. ἀλώσεως ἢ : *ἁλύσσεις*. [11]) κακοχούμενοι. [12]) ἐνδοξωτάτου Ἀλή πασιᾶ. [13]) πίστην. [14]) καυχόμεθα. [15]) διὰ θερμῶς. [12]) ἐνδοξοτάτου. [16]) παναγιώτατε. [1]) Ρωσσῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τάτου ὑμῶν στόλου, ἐμφυτευθεῖσα εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἠγάλλετο εἰς ἄκρον τὸ Χριστιανικὸν γένος, δόξαν [2] ἀναπέμπον τῷ παντοδυνάμῳ καὶ κεχηνὸς προσμένον τὴν ἀκράδαντον ὑμῶν σκέπην, καὶ ἐξοστράκισιν [3] τῶν κακοποιῶν μας ἐχθρῶν.

Μετὰ τὰς πολλὰς ἡμῶν ἀναξίους πρὸς Θεὸν παρακλήσεις εἰσηκούσθη ἡ δέησις, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τὴν σωτηρίαν τῶν πενήτων Χριστιανῶν, διὰ τῆς ταχείας καὶ πατρικῆς ἡμῶν παρουσίας πρὸς τὸ πανταχόθεν πολεμούμενον, καὶ ἐλεεινόν μας [4] γένος.

Φθάσαντος τοῦ κραταιοῦ ὑμῶν στόλου, ἐτρέξαμεν οἱ δυστυχεῖς διψῶντες (ὡς ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων) τῆς εὐσεβεστάτης καὶ ἀκλονήτου ὑμῶν ὑπερασπίσεως τὴν ὁποίαν καὶ μὲ ἄκραν της γαλήνην καὶ χαρὰν ἀπελαύσαμεν.

Ἀλλ' ὢ τῆς δυστυχίας τοῦ γένους, ἡ ἀκατάπαυστος καὶ ἡμερονύκτιος ἐκείνη χαρὰ μετετράπη εὐθὺς εἰς λύπην ἀπαραμύθητον μὲ τὸ νὰ ἀκολουθῇ κατ' ἔτος τὸ Ὀθωμανικὸν γένος τὴν φυσικήν του πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀνήμερον τυραννίαν, καὶ αἱματοχυσίαν, τὸ ὁποῖον δὲν λανθάνομεν, ὅτι σᾶς εἶναι γνωστόν:

Σᾶς βεβαιοῦμεν, εὐσεβέστατε ἡμῶν αὐθέντα, ὅτι τὴν ὑποταγὴν τὴν ὁποίαν ζητεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς δὲν ἀποβλέπει εἰς ἄλλο, παρὰ νὰ κατακρατήσῃ ἐτούτους τοὺς δυσβάτους τόπους, καὶ νὰ γίνῃ ἄσπλαγχνος, αἱμοβόρος ὄχι μόνον εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπείρους εὐσεβεῖς Χριστιανούς. τοῦτο ἡ φρονιμωτάτη της διάθεσις θέλει τὸ πληροφορηθῇ μὲ ἐρωτήσεις φρονίμων ἀνθρώπων. Γνωστὸν εἶναι πανταχοῦ, ὅτι αὐτὸς ποτέ του δὲν ὑπετάχθη εἰς βασιλικὰς προσταγὰς ἢ κἂν νὰ ἐμεταχειρίσθη διοικήσεις ὀλίγον σπλαγχνικάς, ἀλλὰ πάντοτε τυραννίαν καὶ αἱματοχυσίαν καὶ τὰ τοιαῦτά του ἐπιχειρήματα ἐκαλύπτοντο μὲ τὰ συχνὰ δῶρα καὶ παρομοίους φίλους.

Ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ εὐπειθέστατοι δοῦλοι τῆς κραταιοτάτης ὑμῶν βασιλείας, γνωρίζοντες τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑποκείμεθα, προστρέχομεν μετὰ θερμῶν δακρύων, ἐξορκίζοντες καὶ τὴν ἐξοχότητά της εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ κραταιοτάτου ὑμῶν βασιλέως Παύλου Πετροβίτζη [5] ὅπου νὰ μὴν ἀφήσητε [6] τόσον αἷμα ἀθῷον τῶν Χριστιανῶν νὰ γίνῃ θυσία τοῦ τυράννου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὅλοι κοινῶς μικροὶ καὶ μεγάλοι αὐτὸν ἐγνωρίζομεν ἐπίγειον θεὸν καὶ βασιλέα καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὁ ὁποῖος, εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἀγρυπνεῖ περισσότερον πάντων διὰ τὴν ἐλευθερίαν

---

[2]) Χργ. δόξας. [3]) ἐξοστράκησιν. [4]) μοι. [5]) Πετρουβίτζη. [6]) ἀφίσηται.

τοῦ Χριστιανικοῦ γένους. ἂν δὲ ἐξ ἐναντίας[7] μᾶς συνέβη[8] καμμία συμφορὰ ἀπὸ παράβλεψιν τῆς κραταιοτάτης ὑμῶν βασιλείας ἡμεῖς θέλει ζητοῦμεν δικαίαν κρίσιν παρὰ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Αὐτὰ ὅλοι ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου συνομιλήσαντες εὕρομεν εὔλογον ἐγγράφως ταῦτα πάντα νὰ πέμψωμεν μὲ τοὺς παρόντας τρεῖς αἰδεσιμωτάτους καὶ εὐλαβεῖς ἡμῶν ἱερεῖς καὶ ἄλλους πέντε προβεβηκότας καὶ πιστοὺς πατριώτας μας, οἱ ὁποῖοι ἐπέχουν τόπον καὶ δύναμιν ὅλων ἡμῶν τῶν ἐναπολειφθέντων, καὶ ὅ τι εἶναι φιλεύσπλαγχνον καὶ ἄπειρον ἔλεος»[9].

[*Οἱ Πάργιοι*]

ΙΒ΄

«*[Πρὸς] τὸ Ἐξοχώτατον καὶ ἔγκριτον συνέδριον.*[1]

Ἐρχόμεθα εἰς τὰ φιλογενῆ καὶ συμπαθῆ σπλάγχνα μετὰ θερμῶν δακρύων παρακαλοῦντες νὰ ἀπυλαύσωμεν (καθὼς πάντοτε) τὴν χριστιανικὴν καὶ πατρικὴν ὑπεράσπισιν. Ἡ θερμὴ ἡμῶν δέησις εἶναι αὕτη· ὁ ὑψηλότατος βεζὺρ ἑτοιμάζεται, αἱ φιλικαὶ τῶν γειτόνων μας εἰδήσεις τὸν ἀποφασίζουν διὰ ἐδῶ, ἡμεῖς ταραττόμεθα διὰ τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ ταραττόμενοι[2] προστρέχομεν ζητοῦντες ἔλεον.[3]

Μὴ παραβλέψητε τὸ ὁμόπιστον γένος καὶ κατασταθῇ βορὰ καὶ **αἱμα**θυσία ἄδικος. Ὅτι αὐτὸ εἶναι ἕνα προμήνυμα δυστυχὲς καὶ τῶν ἐναπολειφθέντων ὁμοπίστων χριστιανῶν.

Δι' ὃ πέμπομεν κοινῶς τοὺς παρόντας δύο πατριώτας κύριον Ἀναστάσιον Δημουλίτζαν καὶ κὺρ Θεόδωρον Δεσύλαν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἔγκριτος ὑμῶν φρόνησις νὰ δώσῃ κάθε ὀγλήγορον ἀντιφάρμακον τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς *πά*θους[4] καὶ ἐσμὲν τοῦ εὐγενεστάτου ὑμῶν συνεδρίου εὐπειθέστατοι δοῦλοι. [Οἱ] ***Πάργιοι***».

*
* *

ΙΓ΄

«*Περραιβὸς τῷ Ψαλίδᾳ χαίρειν.*

Τὸ μή σου [πρὸ] πολλοῦ με μνησθῆναι διὰ γραμμάτων οὐδὲν ἀπεικός, καὶ τοῦτο δυοῖν ἕνεκα ἐποίουν· τὸ μὲν περὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων συμβεβηκότων, τὸ δὲ ἵνα καὶ πλείονα τὸν τῆς ἀγάπης καρπὸν τρυγήσω. Ἀλλά, τόγε νῦν ἔχον, λέλυται ὁ τῆς ἐχεμυθίας δεσμός, καὶ λυθεὶς (ὦ χαρᾶς ἀρρήτου) συνέσφιγξε τὰς δύο ἡμῶν ψυχὰς εἰς ἕν.

---

[7]) ἐαντίας. [8]) συνέβη ἀντὶ ὑποτακτικῆς : *συμβῇ*. [9]) ἔλεως.

[1]) Πάντως ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Ἰόνιον Γερουσίαν. [2]) Χειρόγρ. ταραττόμεθα.

[3]) ἔλαιον. [4]) πόθους.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὦ φίλη κάρα καὶ φιλογενέστατε ἄνερ, μὴ τῇ ἐξαίφνης ἡμῶν ἀδελφότητι ἐκπλαγῇς, ἀλλὰ τὸ εἰλικρινὲς τῆς φιλίας γνοὺς καὶ ὡς σὲ αὐτὸν κἀμὲ κατά τε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὸ φιλογενὲς ἐννοήσας σύγχαιρε. Οἶδα ὡς πατριώτης ὢν καὶ φιλογενὴς εἰς ἄκρον τῇ τεκούσῃ προσέδραμες παριδὼν τὰ κρείττω. Οὐ μὴν δὲ τῷ ἡμικυκλίῳ ἐλάτρευσας. Τοιοῦτος ὢν τοὺς τοιούτους φίλει· οἷός μοι γὰρ δοκεῖς τοιοῦτος κἀγὼ σοί. Εἰ καὶ μόλις ἀρχὴν ἡ ἀδελφότης ἡμῶν εἴληφεν, ἀλλ' ἕλκει με ὡς εἰς πολυχρόνιον θάρρος. ἀνδρὸς γὰρ ἐλευθέρου ἐλευθέρως τε φρονεῖν καὶ λέγειν. Μὴ φθονήσῃς μέτοχόν με ποιῶν τινῶν ἐξαιρέτων βίβλων, πρὸ πάντων δὲ τοῦ μεταφρασθέντος Ἀναχάρσιδος ἢ χαρτῶν γεωγραφικῶν· ἐξόχως τῶν τοῦ πολύτλα (οὗτινος τὴν γνῶσιν οὐκ ἀφῄρεσας) τέως τῶν παρὰ σοὶ βρυόντων μέλι καὶ γάλα καὶ ἐρρωμένως ἔρρωσο.» [Πάργηθεν 1799;].

ΙΔ΄

«[Περραιβὸς] τῷ Ψαλίδᾳ χαίρειν.

Δὲν λέγω πολυλογῶν ὅτι ἐχάρην λαβὼν τὸ γράμμα σου· ἐπειδὴ ἂν δὲν ἔχαιρον δὲν ἔγραφον, οὔτ' ἐδίωκον σὲ τὸν ξυμφρονοῦντά μοι. Ὀρθῶς ἔφας, ὅτι με ἀγνοεῖς καὶ ἀγνοῶν ὕλην γνωρισμοῦ διά τινων περιστάσεων αἰτεῖς. Πολλαί μου αἱ περιστάσεις, ἄπειρα τὰ συμβάντα καὶ τὸ φέρον σιγήν με διδάσκει μέχρις ἑνός. Ἀλλ' αὐτὸς ἴσθι ὅτι δὲν λανθάνεις ἀγαπῶν με. Φιλῶν γὰρ ἐμὲ σαυτὸν φιλεῖς, καὶ τῇ σῇ φρονήσει εἰς ἄκρον εὐχαριστεῖς. Ὁ Σέργιος [1] πρὸ πολλοῦ εἰς Σπάρτην ἀπῆλθε, δι' ὃ καὶ ἔλλειψεν ἡ παραγγελία σας. Πέμψον μοι, εἰ θέλεις, τὸ πονηθέν σοι *«Περὶ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας»* καὶ ἔρρωσο».

ΙΕ΄

«[Περραιβὸς] τῷ Ψαλίδᾳ χαίρειν.

Ἔλαβον τὸ γράμμα σου καὶ ἐχάρην εἰς ἄκρον μεθ' οὗ καὶ τὴν *«Ἀληθῆ εὐδαιμονίαν»* καὶ τὸ κατὰ τῆς λ: τοῦ *Εὐγ:* [2] διὰ τὰ ὁποῖα ἄκρως εὐχαριστῶ τῇ ἀδελφότητι. Περὶ τῶν Γερμανορώσων μὴ πιστεύῃς παντὶ ῥήματι· αἱ παρὰ τῶν ἐχθρῶν γὰρ μαρτυρίαι ἀξιοπιστότεραί εἰσι. Ἡ παραγγελία ἤθελε τῇ σταλθῇ εὐθύς, πλὴν ὁ ἀγωγιάτης εἶχε γεμίσει τοὺς ἀσκούς· μὲ τὸν ἴδιον ὅμως εἰς δευτέραν του παρουσίαν θέλει σοι σταλθῇ ἀναμφιβόλως.

---

[1]) Ἐν ἄλλαις ἐπιστολαῖς του ὁ Περραιβὸς γράφει περὶ αὐτοῦ «ὁ ἀδελφός μου Σέργιος Βασιλείου Δ:». [2]) =Λογικῆς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ἄργητα τῶν ἀετῶν ἂς μή σε θαυμάζῃ· ἐπειδὴ χρειάζεται ἀρχήν, ἐνέργειαν καὶ νίκην. Ἂς σε ἀπορήσῃ ὅμως ἡ ἑτοιμασία τῆς Κερκύρας καὶ ἡ νυχθήμερος διόρθωσις τῶν στόλων.»

[Πάργηθεν 1799;]

ΙϚ'

«*Τῷ ἀδελφῷ μοι Ψαλίδᾳ χαίρειν.*

99 Αὐγούστου 22 πγδ:[1]

Ἡ μέλαινα σφραγὶς (κατ' ἔθος) τοῦ γράμματός σου ἄκρως μ' ἐπίκρανεν· ἀναγνοὺς δὲ αὐτὸ ἐξέστην λυπηθεὶς ὑπερβαλλόντως. Τὰ νέα ὁποῦ ἐδῶ τρέχουν δὲν εἶναι πρὸς παντελῆ ἀφανισμόν. *ζαμ. χ. ἐν πζωξπω* [1] τινὲς λέγουσιν εἶναι αὐτοὺς εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν· τινὲς δὲ ὅτι βαίνουσιν εἰς τὰ πρόσω· ἀγνοῶ ὅμως ἀπὸ τὰ δύο τὸ ἀληθέστερον.

Τὸ νὰ ἀναχωρήσω διὰ τὸ Π.[2] τῆς F.[3] τοῦτο μοι πρὸ πολλοῦ ἦν φίλον, ἀλλὰ τίνι τρόπῳ; γυμνὸς γὰρ ἐγὼ (διὰ τὸ γένος) παρὰ τοῦ τῆς F[3] ἄνακτος ἐσώθην, μυρία παρ' ἐκείνου παθὼν βάσανα, καὶ παρὰ τὸν Ἅδην ἐλθών, οὐκ οἶδ' ὅπως ἀβλαβὴς ἐξῆλθον. Ἴσως ὁ οὐρανὸς διὰ τὴν ἀθωότητά μου μὲ ἐλευθέρωσε. Πολλάκις ἠθέλησα νά σοι παραπονεθῶ τὴν καταπιέζουσάν με δυστυχίαν, ἥτις καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἀμέτοχόν με ἀποκαθιστᾷ, ἀλλ' ἡ ἐντροπή, τὸ συμβεβηκὸς καὶ τὸ παρ' ἐμοὶ ἀσύνηθες[4] ὄν, ἐνέκρωσαν τὸν κάλαμον.

Δέν μοι φαίνεται πιθανὸς ὁ θόρυβος τῆς F: ἐπειδὴ κοντὰ ὁποῦ παρ' ἀξιοπίστων φίλων εἰδήσεις τοιαύτας οὐκ ἔχω, εἶναι ἱκανὸν τὸ ἔνοπλον στράτευμά της ὡς Λ: νὰ ἀντιπαλεύσῃ τὰς μερικὰς αὐτῶν ἀμφισβητήσεις.

Τὰ δίκαια ὁποῦ ἐγὼ ἐπαράστησα καὶ ἔχω νὰ παραστήσω εἰς αὐτούς, ἦτον καὶ εἶναι βάσιμα, ἀληθῆ καὶ πᾶσιν ἡμῖν καὶ αὐτοῖς ὠφέλιμα. (Ἂχ ποῦ τὰ ἄριστα ἐκστρατηγήματα, θεέ, τὶ τροχὸς περιπλεγμένος, τὶ αἰὼν ἐσκοτισμένος). Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ κινοῦν καὶ ἐνεργοῦν αὐτὰ ἦτον καὶ εἶναι νεκρόν, ἢ κρεῖττον εἰπεῖν ἄλλος τύραννος ἐκ τῶν χειρῶν μου αὐτὸ ἥρπασε, διὸ ἀναιρεθέντος τοῦ ὅλου τὰ μέρη διαλύονται.

Τὰ τοιαῦτα εἶναι πολλὰ καὶ ὁ κάλαμος ἀδυνατεῖ νὰ τὰ σαφηνίσῃ ἀμέσως, μία ἔμμεσος ὅμως ὁμιλία ἦτον ἡ ἐντελὴς σαφήνεια ἁπάντων.

Ἡ παρ' ἐχθρῶν καὶ φίλων καθημερινὴ ἀγγελία τοῦ μπ: Νικηφόρου αὐτὸν μέγαν ἐπιβεβαιοῖ. Σὺ δὲ ὁ τῆς καρδίας μου στέλεχος εἴης ὑγιαίνων καὶ λαμπρύνων τὸ ἐσκοτισμένον γένος, ἄκμων σιγηρὸς κατὰ τῶν λυπηρῶν γενόμενος καὶ ἔρρωσο.

---

[1]) Κρυπτογράφημα. [2]) Π(αρίσι). [3]) F(rance). [4]) Χειρογ. ἀσύνηθος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΙΖ΄

«*[Περραιβὸς] τῷ Ψαλίδᾳ χαίρειν.*

Ἐβεβαιώθην ὅτι ἐλάβετε τὸ λάδι, χωρὶς ἀπόκρισίν σας. Τοῦτο ἴσως ἀπὸ φροντίδας ἐσυνέβη. Ἐλυπήθην ἀκούσας ὅτι ἔλειψε μία ὀκᾶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἔμπροσθεν τοῦ ἀγωγιάτου ἐζυγίσθη. Ἐγὼ ἀγνοῶ τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν πλὴν δὲν θέλει λείψω ζητῶντας ἀπὸ τὸν πωλητήν. Μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐγνώρισα μὲ τὴν μελέτην τῶν βιβλίων της. μετ' ἐμὲ καὶ ἄλλους ὀπαδοὺς ἐκέρδησα. Αἱ εἰδήσεις πιστεύω εἶναι ἀπηγορευμέναι, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἔχομεν καὶ τόσον ἀληθεῖς· μὲ δεύτερον ὅμως σᾶς εἰδοποιῶ τινὰς πιθανὰς καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἀποβλεπούσας. Λάβετε τὸ παρὸν πονημάτιον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐγνωρίζετε τὸν ἀποχρῶντα λόγον καὶ ἔρρωσο.»

Σημ. Τὸ ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἐπιστολῇ πονημάτιον τῆς Ἑλλάδος πιθανῶς εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ ποιηθεὶς «Ὕμνος πατριωτικὸς | τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλης τῆς Γραικίας | πρὸς ξαναπόκτησιν τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας». Πρβλ. Σπυρ. Λάμπρου «Μικτὰς Σελίδας» σελ. 650 κ. ἑ.

ΙΗ΄

«*[Περραιβὸς] τῷ Ψαλίδᾳ χαίρειν.*

Ὅτι μὲν τὰ γραφέντα μοι πρῴην ἔλαβες πάνυ σαφῶς οἶδα, ὦ γενναιότατε· δι' ὅτι δέ μοι οὐκ ἀπεκρίθης δικαίως ἠπόρησα. τί οὖν, εἰ φιλεῖς τὸν φιλοῦντά σε, διὰ βραχέων λύων μου τὴν ἀπορίαν, τὴν σὴν ὑγείαν διὰ τοῦ βελτίστου μου τουτουΐ ἱεροδιακόνου δήλωσον· καὶ τὰ ἅπερ ἐζήτουν εἰ ἐπιστελεῖς, ἐπιτεύξει τῆς χάριτος δήποθεν. ἡ ἐρασμία μοι ἐρρώσθω σου ψυχὴ εἰς μακραίωνας».

ΠΙΝΑΞ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

περιεχομένων εἰς τὰ Ἠπειρωτικὰ ***Γράμματα***

(Τόμ. Α΄ σελ. 148—157 καὶ Β΄ σελ. 269—285).

---

1. Νεοελληνικῶν.

ἄδιοι, ἄδειοι=κενοὶ Β΄ 273
ἀλλουνοῦ Β΄ 275
Ἀλωναρίου=Ἰουλίου Α΄ 150
ἀνακατωσά, ἡ=ἀνακατωσιὰ Β΄ 274
ἀνταπληρώσωμε=ἀντι— Α΄ 151
ἀνυπόφερτον=ἀνυπόφορον Α΄ 156
ἀνφιβάνομεν=ἀμφιβάλλομεν Α΄ 150
ἀπεγδεχόμενοι Α΄ 152
ἀπεθάνουν Β΄ 273 ν' ἀπεθάνουμεν Α΄ 151
ἀπὸτεμᾶς=ἀπὸ ἡμᾶς Β΄ 273
ἀρχοντιὰ ἡ=οἱ ἄρχοντες Β΄ 274
ἀσήκωσε (προστακτ.)=σήκωσε Α΄ 156
ἀτός του, ἀτοί μας, ἀτοί τους=αὐτός, ὁ ἴδιος, αὐτοὶ Β΄ 273, 275

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

αὐτονῶν, αὐτουνοὺς (ἀφτουνοὺς) Α′ 155, Β′ 274
ἀφεντιά σας, ἡ – =Ὑμεῖς Α′ 150
ἀφεντὸς τοῦ, Β′ 275, οἱ ἀφεντᾶδες Α′ 150
ἀχαμνὸ ὄνομα Β′ 273
[βγαίνω] βιαίνομε Β′ 274
βιαίως=μετὰ σπουδῆς Α′ 149
βοηθῶ (μετὰ γενικῆς) Β′ 275
γεμώσουν Β′ 273
Γιαννοῦτσος='Ιωάννης Α′ 152
Γιώτης=Παναγιώτης Α′ 150
γλέπω=βλέπω Β′ 275
διατὶ=διότι Α′ 149, 150
δυναστικῶς (τὸ καὶ *στανικῶς*)=διὰ τῆς βίας Α′ 149
ἐγνωρίσετε (ὑποτακτικὴ) Α′ 150
εἴμαστε Α′ 149 καὶ εἴμεστεν = εἴμεθα (εἴμεστεν πολλὰ χρειαζούμενοι ἀπὸ αὐτὸ = ἔχομεν μεγάλην χρείαν αὐτοῦ) Α′ 151
εἰσὲ=εἰς Β′ 275
εἴτι τρόπον ζ. τρόπον
ἐπειδήτις Β′ 273
ἐπέρσι=πέρυσιν Β′ 273
[ἔρχομαι] ἔρθαν=ἦλθον Β′ 273, ἐρχούμασταν=ἠρχόμεθα Β′ 273
ἐτοῦτος, ἐτοῦτες Α′ 151, 152
Ζῆκος=Ζώσιμος; Ζηκοτζαβέλας Α′ 151
ζυγώνω=πλησιάζω Α′ 154
ἠγαπητοὶ Α′ 154
θελὰ=θὰ Β′ 275
θέλει=θά, θέλει σᾶς μείνωμεν Α′ 150.— λάβετε Α′ 150. — κάμωμεν Α′ 157, σᾶς θέλει ὁμιλήσουν Α′ 150. — σᾶς τὸ ἀνταποδώσει Α′ 150
Κακοσούλι Α′ 154
κάποι=κάποιοι Β′ 273
[Καταλήξεις ρημάτων Β′, Ζ′: εἴμεστε, ἠξεύραμαν Β′, ἐγράψαμαν Β′, εἴπαμαν Β′, πηράμαν, πήραμαν Β′, ἐπιράσαμαν Β′, ηὕραμαν Β′, κάμαμαν Β′, ἐγυρέψαμαν Β′, ἐστείλαμαν Β′, ἐδανείσαμαν Β′, ἐτρέξαμαν Β′, ρίξαμαν Β′, νὰ ρχούμασταν Β′, ἐχρωστάγεταν =ἐχρεωστεῖτε Β′, ἐφυλάγουνταν Β′.]
Κολιὸς καὶ Κόλιος=Νικόλαος Α′ 150
κουτσοκεφαλίζω Β′ 274
κρατεῖ (ἀμετάβατ.)=ἐκτείνεται Α′ 153
Κώκας καὶ Κῶκος=Κώστας Α′ 151
Λεύκι τὸ =Λευκίμμη
[μαζώνω] μάσητε Β′ 274, ἔμασαν Β, 273
ματὰ=μετὰ Β′ 275
μήνα=μήπως Β′ 275
μπατρίδα, τὴν μπατρίδαν μας Α′ 151
Νάσης='Αθανάσιος Α′ 151
Νάστας='Αναστάσιος Α′ 151
—Νίκας (Κουτσονίκας)=Νικόλαος Α′ 150
ὁπῶς=ὅτι Β′ 274
ὅτι πῶς=ὅτι Α′ 153
ὀχθρὸς Α′ 149, ὀχτρὸς Β′ 275.
παιδεία=τιμωρία Α′ 155
Παρηνοὶ=Παργηνοὶ Β′ 273
πάσκουν=προσπαθοῦν Α′ 150
Περατιὰ ἡ =τὸ πέραν, *πέραμα* Β′ 275
περβατοῦν Β′ 275
περικαλῶ, πιρικαλοῦμε(ν) Α′ 150, Β′ 274
[περνῶ] ἐπιράσαμαν=ἐπεράσαμεν Β′ 274
[πιάνω] πιάκουν Β′ 274
πολλὰ λογιῶν=πολλῶν εἰδῶν Β′ 274
Πόσνα=Βοσνία Β′ 273
πότε δὲ(ν)=ὅταν δὲν Β′ 274
πρᾶγμα=καὶ βιὸ(ς) Α′ 155 Β′ 273
Πύλιος [καὶ Σπύλιος]=Σπυρίδων Α′ 151
Στάμος=Σταμάτιος Α′ 149
στέλνονται Α′ 156
στοματικὰ Α′ 150, 151 καὶ στοματικῶς Α′ 152, Β′ 274, 275
συνιρίζιται=συνερίζεται Β′ 274
σώνω, ἀόρ. ἔσωσα=τελειώνω ἐκ τοῦ τουρκ. σὸν=τέλος Α′ 140, Β′ 273
[τρόπος] μὲ ὅτι τρόπον Α′ 150, καὶ μὲ εἴτι τρόπον Α′ 149, μυστικῷ τῷ τρόπῳ Α′ 151
Τούσας καὶ Τούσης ='Αναστάσιος Α′ 150, 151
ὑμψηλότατος, ὑμψηλότη Α′ 150, 151, 155
ὑπερεξοχώτατος Α′ 150
ὑπερήχυσαν, ἀντὶ ὑπερέχυσαν Α′ 150
φίρουν; ἀντὶ φέρνουν; Β′ 273
χασομερῶ (μεταβατικ.) Β′ 274, καὶ χασομερᾶτε Β′ 275
ψούνι=ὀψώνια Β′ 273
ὡς καθὼς=ὡς Α′ 149, 150, 151

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Β' Ξένων

ἀλμιράντε Ἰταλ. almirante ναύαρχος Β' 278
ἀμὰ καὶ ἀμὴ Ἰταλ. ma=ἀλλὰ Α' 150
ἀμανάτι Ἀραβ. ἐμανέτ=ἐνέχυρον Β' 274
ἀσῆδες Ἀραβιστὶ ἀσῆ=ἐπαναστάτης, Α' 154, 156
βιλαγέτι Ἀραβ.=γεν. διοίκησις Β' 274
γαλιόττα Ἰτ. galeotta=ἐλαφρὸν πλοιάριον Β' 276
γκιουλὲς Τουρ.=σφαῖρα Β' 275
ἤρτζι [καὶ ἔρτζι] Ἀραβιστὶ ἤρζ=ὑπόληψις Α' 154
ἠτζιαζάδι Ἀραβιστὶ ἰτζαζέτ=ἄδεια Α' 153 [παρὰ Π. Α. Σ(αλαμπάντρ) ἰτζαζέτι]
ἰνφορμάρω Ἰταλ. informare Α' 152
ἰνζάμι ἰδὲ νιζάμι.
καλτὶ=ἐὰν τυχὸν Α' 153, 155
καραούλι Τουρκιστὶ φρουρά, περιπολία Β' 273
κελεπουρτζῆδες Τουρκ.=ἐκμεταλλευταὶ Β' 273
κιρλαγκίτζι Τουρκ.=χελιδών, ἐλαφρὸν πλοιάριον Β' 276
κομισσάριος Ἰταλ. commissario=ἐπιμελητὴς Β' 276
κοσούρι Τουρκ. σφάλμα Α' 154
κουμπαρὰς Περσ.=βόμβα Β' 275
μαγγιὸρ Ἰταλ. maggiore=ταγματάρχης Α' 151, 156
μανὲς Ἀραβ.=πρόσκομμα Α' 153
μεράμι Ἀραβ.=σκοπὸς Α' 153
μουσαβερές,— έδες Ἀραβ. = σύσκεψις, συμβούλιον Α' 151
μουσαβές, Ἀραβιστὶ μουσαβὰτ=ἰσότης Α' 154
μουχασερὲ Ἀραβ.=πολιορκία Α' 154
μπάλλα Ἰταλ. balla=σφαῖρα Α' 151
μπεγεντῶ Τουρκ. ἀρέσκομαι, καταδέχομαι Β' 274
μπελὶ Τουρκ.=φανερὸν Α' 155
μπελιὰς Τουρκ. πάθημα, περισπασμὸς Α' 155
μπουγιουρδί,—δίον, μπουγιουρτὶ Τουρκ. =διάταγμα, Α' 153, 155
νιζάμι καὶ ἰντζάμι, Ἀραβιστὶ νιζὰμ=νόμος, τάξις Β' 276
πρεβιζὸ Ἰταλ. previsione =προμήθεια Β' 273
πρέντζιπας Ἰταλ. Principe Α' 150
ραὶ Ἀραβ.=συγχώρησις Α' 153
ραϊᾶς — άδες Τουρκ. = ὑποτεταγμένος Α' 154
ραϊλίκι Τουρκ.=ὑποταγὴ Α' 153
Ρένιο Β' 273, τοπωνυμία Κερκύρας. Ἴσως=Κυβέρνησις, ἐξ Ἰταλ. régno
ριτζιὰς Τουρκ.=παράκλησις Β' 274
σάικος Ἀραβιστὶ σαχὶχ=σῶος, ἀληθὴς Β' 274
σαρμπέστικος Περσιστὶ σερμπέστ=ἐλεύθερος Α' 156
σεμπέπι Ἀραβ.=αἰτία, ἀφορμὴ
σιαρτναμὰς Ἀραβ.=διαταγὴ περιέχουσα ὅρους Α' 153
σπάπι Ἀραβ. σεβὰπ=ἐλεημοσύνη Β' 273
συνατόρος Ἰταλ. senatore Α' 151
συντένσορα Τουρκ. (σεντὲν-σόρα=ἔπειτα ἀπὸ σὲ) παρ' ὅλα ταῦτα Α' 153
[σώνω], σώνει, σώσουν ἐκ τοῦ Τουρκ. σὸν=τέλος Α' 140, Β' 273
ταΐμι Ἀραβ. ταΐν διορίζειν, διορισμὸς Α' 154
τεσκερές,-έδες Τουρκ. ἀπόδειξις Β' 273
τζοχαντάρης Τουρκ.=ὁ φέρων τσόχαν, β' χωροφύλαξ, διαγγελεὺς Α' 155
τραδιτόρος Ἰταλ. traditore=προδότης Α' 156
φαμηλιά, φαμελιὰ familia Α' 156, Β' 276
φερμάνι Περσικὸν,=αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ Β'
χαρνατάρης Ἀραβοπερσ. χασνατὰρ =θησαυροφύλαξ, θεράπων Α' 154
χάρτζι Ἀραβιστὶ = δαπάνη· τὸν βεκύλ. χάρτζη = φροντιστήν, οἰκονόμον, Α' 154

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΖΑΓΟΡΙΑΚΩΝ ΘΕΣΜΙΩΝ ΕΡΕΥΝΑ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ

Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

Ὁ διαπρεπὴς τοῦ ἀρχαίου Ἀττικοῦ δικαίου ἑρμηνευτὴς καὶ ἀγαπητὸς ἡμῶν φίλος κ. *Περ. Βιζουκίδης* ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*» (σελ. 7-55) τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν, τὴν *Ἠπειρωτικῶν θεσμίων ἔρευναν*, ἣν καὶ ἡμεῖς ἀνέγνωμεν μετὰ χαρᾶς ἰδιαιτέρας, καθ' ὅσον βλέπομεν ἐξέχοντα ἐπιστήμονα Ἠπειρώτην τρεπόμενον καὶ εἰς τὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐξέτασιν τοῦ βίου καὶ τῶν ἠθῶν τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδος, ἧς ἡ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, μεγάλως παραμεληθεῖσα μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν λογίων Ἠπειρωτῶν, σπουδαίως ἐνισχύεται καὶ προάγεται πλέον διὰ τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*».

Ὁ κ. Βιζουκίδης ἐν τῇ πραγματείᾳ του ταύτῃ προέταξε μακρὰν εἰσήγησιν, ἡρμήνευσε σαφῶς τὰ παρατεθέντα κείμενα τῶν δύο περὶ τῶν προνομιῶν τοῦ Ζαγορίου καὶ περὶ προικοδοτήσεως ἐγγράφων, καὶ ἐν τέλει κατήρτισε λεπτομερῆ πίνακα 142 ἐρωτημάτων ἐπὶ τοῦ ἐθιμικοῦ ἡμῶν δικαίου, ἀπευθυνομένων ἰδίᾳ εἰς πάντα λόγιον καὶ φιλόπατριν Ἠπειρώτην πρὸς παρυχὴν εὐστόχων πληροφοριῶν.

Εἰς τὴν ἐπαινετὴν ταύτην ἔρευναν τῶν Ἠπειρωτικῶν καὶ δὴ τῶν Ζαγοριακῶν θεσμίων θά μας ἐπιτρέψῃ ὁ ἀγαπητὸς φίλος νὰ ποιήσωμεν παρατηρήσεις τινὰς καὶ προσθήκας, εἰς τὸ ἱστορικὸν κυρίως μέρος αὐτῆς ἀναφερομένας, καθ' ὅσον, συντάσσων τὴν πραγματείαν του ἐν Βερολίνῳ, δὲν ἠδυνήθη, ὡς φαίνεται, ν' ἀνατρέξῃ εἰς πάντα τὰ κατάλληλα νεοελληνικὰ βοηθήματα.

Ι. ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῶν Ἰωαννίνων (1431) μέχρι τοῦ 1868 διατηρηθεισῶν προνομιῶν τοῦ Ζαγορίου διέλαβεν ὁ μακαρίτης *Ι. Λαμπρίδης*, συντόμως μὲν ἐν τῇ Α' ἐκδόσει τῶν *Ζαγοριακῶν* του (Ἀθήνησι 1870) σελ. 131-144, ἐκτενέστερον δ' ἐν τοῖς *Ἠπειρωτικοῖς Μελετήμασιν*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

αὐτοῦ, τ. Θ' σελ. 1-37, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Προνομίαι τοῦ Ζαγορίου», δημοσιεύσας ἐν τέλει, σελ. 82-86, καὶ πιστὸν ἀντίγραφον τοῦ ἐν σελ. 33-37 τοῦ Β' τ. τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» πρώτου ἐγγράφου, χορηγηθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ ἀειμνήστου *Ν. Τσιγαρᾶ*. Τοῦ ἐγγράφου τούτου προηγοῦνται τάδε: «*Ἴσον ἀπαράλλακτον ἐκ τοῦ καθ' αὐτὸ ῥωμαϊκοῦ ὑπογεγραμμένου πρωτοτύπου, οὗτινος τὸ ἴσον Τουρκιστὶ ἐβούλωσεν ὁ ὑπέρτατος καὶ ὑψηλότατος Ῥωμυλίας καὶ Ἰωαννίνων Βαλεσῆς Βεζὶρ Ῥεσὶτ Μεχμὲτ Πασᾶς*. Κατάστρωσις τῶν ἔκπαλαι Σιουρουτίων τοῦ Βιλαετίου Νεχαγιὲ Ζαγορίου». Ἀνακριβῶς ἄρα ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῇ εἰρημένῃ πραγματείᾳ τοῦ κ. Βιζουκίδου (σελ. 17, 18 καὶ 30), ὅτι τὰ ἔγγραφα ταῦτα νῦν τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθησαν, τοῦ δευτέρου μόνον (σελ. 37 - 41), καθ' ὅσον γινώσκομεν, ὄντος ἀνεκδότου. Ἐν τῷ τέλει τοῦ πρώτου ἐγγράφου γίνεται λόγος περὶ ἀπωλείας τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Ζαγορίου ἕνεκα τῆς φυγῆς τοῦ προεστῶτος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ. «Ὁ προεστὼς οὗτος (καθ' ἃ γράφει καὶ ὁ Ν. Τσιγαρᾶς) ἦτο ὁ περιφανὴς Ἀλέξιος Νοῦτσος, ὃς ἀπῆλθεν ἵν' ἀγωνισθῇ, ἡ δὲ οἰκία αὐτοῦ ἐπυρπολήθη [τῇ 25 Αὐγούστου 1820] καὶ οὕτως ἀπωλέσθησαν πυρποληθέντα τὰ φιρμάνια τῶν προνομιῶν Ζαγορίου καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς ταύτας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐν Βραδέτῳ οἰκίᾳ τοῦ Κοντοδήμου πλεῖστα ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ φιρμάνια τοῦ Ζαγορίου κατεστράφησαν ἐν τῇ γενικῇ ἐκείνῃ ἐξεγέρσει καὶ ἀναστατώσει τῶν πάντων» (Ι. Λαμπρίδης ἐν Ἠπειρωτικοῖς Μελετήμ. Θ' σελ. 10 καὶ 86).

Διάφορα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦ Ζαγορίου ἀπόκεινται καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ *Ἠπειρωτικῷ ἀρχείῳ*, ἅτινα περιεγράψαμεν συνοπτικῶς ἐν τῷ *Παλαιογραφικῷ Ἐράνῳ* ἡμῶν (=Ὁ ἐν Κ/πόλει Ἑλλ. Φιλολογ. Σύλλογος τ. ΛΓ' σ. 96 κ.ἑ.) Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων εἴχομεν προδημοσιεύσει ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ φιλτάτου κ. *Γ. Κ. Γάγαρη* Ἠπειρωτικῷ Ἡμερολογίῳ «*Δωδώνη*» (ἔτ. Β' 1899, σελ. 83—86) τὸ συμβόλαιον τοῦ ἐπιφανοῦς προεστῶτος τοῦ Ζαγορίου *Πανταζῆ Σακελλαρίου* (1842), ἐν ᾧ περιέχονται τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα αὐτοῦ, καὶ ἕτερον ἔγγραφον δι' οὗ προσεκαλοῦντο αἱ κοινότητες τοῦ Ζαγορίου πρὸς θεώρησιν τῶν λογαριασμῶν καὶ ἐκλογὴν νέου προεστῶτος (περὶ τὸ 1825), ὡς καὶ βραχεῖαν περίληψιν ἑξαμηνιαίων λογαριασμῶν τοῦ αὐτοῦ προεστῶτος (1842—1847) ἀποκειμένων παρ' ἡμῖν.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, συμπληροῦντα καὶ ἐπεξηγοῦντα ἐνιαχοῦ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῶν προνομιῶν τοῦ Ζαγορίου, διά τε τὸ δυσεύρετον τοῦ ἡμερολογίου ἐκείνου καὶ διότι τὸ πρῶτον τούτων ἐδημοσιεύθη ἄνευ τῶν ὑπογραφῶν τῶν προκρίτων τοῦ Ζαγορίου, κρίνομεν σκόπιμον ὅπως ἀναδημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Α΄.

«Ἐπὶ κοινῆς Συνελεύσεως τοῦ βηλαετίου μας ἐκλέχθη σήμερον μὲ κοινὴν εὐχαρίστησιν κοινὸς βεκύλης ὁ κύριος Πανταζῆς Σακελλαρίου δι' ἓξ μῆνας ὁλοκλήρους ἀπὸ σήμερον ἕως τὸν ἐρχόμενον ἅγιον Γεώργιον τοῦ 1843 μὲ τὰς ἑπομένας συμφωνίας.

Αον Εἶναι εἰς χρέος ἀπαραίτητον νὰ φυλάξῃ ἀκριβῶς τὰ κανόνια καὶ Σουρούτια τοῦ βηλαετίου μας μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν καὶ ὑπεράσπισιν καὶ νὰ τρέχῃ ἀόκνως διὰ κάθε ὑπόθεσιν κοινήν τε καὶ μερικὴν τῆς πατρίδος μας προστατεύων πάντοτε τὰ δίκαια καὶ ὠφέλιμα ὅλαις δυνάμεσι, καθὼς καὶ ὅλας τὰς ἐγγράφους ἀποφάσεις τοῦ βηλαετίου.

Βον Ὅλα τὰ βασιλικὰ καὶ αὐθεντικὰ δοσίματα, τὰ ὁποῖα μοιράζονται ἀπὸ τὴν *Καπὴν* [1] καὶ Μεχκεμέ, θέλει τὰ μοιράζει ὁ βεκύλης κατὰ τὴν στίμμαν τῶν καπνῶν, εἰς τὰ χωρία τὰ ὁποῖα θέλει τὰ συνάξει χωρὶς κανένα διάφορον μέχρι τῆς ξεπληρωμῆς αὐτῶν· ἐκτὸς τῶν ὅσων ἤθελεν ἐξοδεύσει εἰς ἐνδεχομένας χρείας τοῦ βηλαετίου, διὰ τὰ ὁποῖα θέλει τραβήσει τὸ διάφορον πρὸς δύο τὰ ἑκατόν, ἀφ' ἧς ὥρας τὰ πληρώσει μὲ ἡμερομηνίαν.

Γον Ὅσα γρόσια ἤθελε δανεισθῆ διὰ χρείαν τῆς κοινότητος, αὐτὰ θέλει εἶναι μὲ μόνον τὴν ὑπογραφήν του καὶ εἰς βάρος του.

Δον Ἀπὸ ὅλα τὰ δοσίματα τοῦ βηλαετίου, ὅσον αὐθεντικά, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν λογαριασμὸν ὁποῦ ἐδέχθη τοῦ πρώην βεκύλη δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ ἀφήσῃ μπεκαγὲν [2] μήτε ὀβολόν, καὶ ἂν ἀφήσῃ νὰ ἦναι διὰ λογαριασμόν του.

Εον Ὅλας τὰς μερικὰς ὑποθέσεις καὶ συμπιπτούσας διαφορὰς τῶν Πατριωτῶν θέλει τὰς διορίζει ἔξω εἰς τὰ χωρία νὰ θεωρῶνται ἀπὸ τοὺς προκρίτους καὶ εἰδημονεστέρους χωριανοὺς μὲ *Κομπρομεσιακὸν* [3] ἔγγραφον κατ' ἐκλογὴν τῶν ἰδίων διαφερομένων, καὶ ὁποίαν ἀπόφασιν κάμουν οἱ αἱρετοὶ κριταὶ θέλει ἔχει τὸ κῦρος, καὶ ὁ κοινὸς βεκύλης εἶναι εἰς χρέος νὰ ἐκτελῇ αὐτήν, εἰς ὅποιον δὲ χωρίον δὲν εὑρίσκονται εἰδήμονες νὰ διορίζωνται ἀπὸ ἄλλα χωρία.

Ϛον Δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν εἰς κἀνέναν ἀπὸ τοὺς διαφερομένους κατὰ πρώτην φορὰν νὰ στείλῃ παλικάρι, ὅταν ὅμως γράψῃ καὶ παρακούσῃ ὁ ἐναγόμενος τότε νὰ τοῦ στέλλεται παλικάρι.

Ζον Δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ δώσῃ εἰς κἀνένα μέρος ρουσφέτι δι' οἱονδήποτε λόγον, εἰς κατεπείγουσαν δὲ ἀνάγκην καὶ ἔκτακτον περίστασιν νὰ ζητῇ τὴν γνώμην τῶν ἔσω καὶ ἔξω προκρίτων Πατριωτῶν.

---

[1]) λ. Τουρκ.= Πύλην [2]) λ. Τουρκ.= Καθυστερούμενα [3]) Διαιτητικὸν (λ. Ἰταλ. compromesso = διαιτησία, συνυποσχετικόν, συμβιβασμός).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ηον Εἰς τὸ τέλος τῆς προθεσμίας του νὰ δίδῃ τακτικὸν λογαριασμὸν μὲ ἡμερομηνίαν τῶν ἐξοδευμένων του καὶ λόγον τῶν πράξεών του συμφώνως μὲ τὴν παροῦσαν ὁμολογίαν καὶ νὰ παύῃ.

Θον Ὁ βεκύλης ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Συνελεύσεως νὰ ὁρκίζεται εἰς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον διὰ νὰ φυλάξῃ τὰ συμφωνημένα ἀπαρασαλεύτως καὶ νὰ μὴ δωροδοκῆται διὰ κἀμμίαν ὑπόθεσιν μερικὴν ὁποῦ ἤθελε θεωρήσει, μήτε εἰς ἄλλον κανέναν νὰ παραβλέψῃ τὴν δωροδοκίαν, καὶ ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐδωροδοκήθη νὰ ἀτιμάζεται ἀπὸ τὸ κοινόν.

Ιον Δι' ἑξαμηνιαῖον μισθόν του, ζωοτροφίαν του, γραμματικοῦ καὶ δούλων του τοῦ δίδονται γρόσια τρεῖς χιλιάδες πεντακόσια Γρ. 3500: ἐκτὸς τοῦ ἐνοικίου ἐπιστασίας, τὸ ὁποῖον θέλει πληρώσει τὸ κοινόν.

Ἔγειναν λοιπὸν δύο παρόμοια, τὸ μὲν ἓν νὰ βαστᾷ ἡ κοινότης, τὸ δὲ ἕτερον ὁ κοινὸς βεκύλης καὶ ὑποφαινόμεθα. — 1842: Νοεμβρίου 4 — Ἰωάννινα.

» Ἀλέξιος Παπάζογλου
» Γεώργιος Οἰκονόμου
» Π. Κ. Παπάζογλου
» Α. ὁ Γοργίδας
» Γιανν Μπορογλους
» Δημ: Οἰκονομόπουλος
» Πασχάλης.....;
» Κωνσταντῖνος Ρέσσος
» Κωνσταντῖνος Σάρρος
» Γιαννάκης Μουράρου
» Κωνσταντῖνος Μ. Οἰκονόμου
» Γεώργιος Ι. Πασχάλογλου
» Παπαϊωάννης Ἀρτζίστα.
» Γεώργιος Μανουήλης
» Αλεξης Βουτριαρις
» Κώνστας Γ. Ντόκου
» Ἰωάννης Χρ. Βαρζόκας
» Ἰωάννης Σβαρνόπουλος
» Νικόλα πνεματικὸς Κάτω Ραβένια
» Χριστόδουλος Ἀναγνώστη Δούβλη
» Ἀθανάσιος Στούπη
» Γεωρ. Βαταβάλης
» Χριστόδουλος Παρλαπᾶς
» Χριστόδουλους Κονομάτης;
» Γεωργ. Δημητρίου
» Ἰωαννοῦτσος Κώνστα;
» Κώνστας Τζολέκας
» Γεωργιος Μπανου
» Ἀναστάσιος Δημητρίου
» Κώνστας Ι. Παγούνης
» Γεώργιος Ζούνης
» Οἰκονόμος Ραβενιότης
» Οἰκονόμος Βετζικό.
» Ἰωάννης Δημητρίου Νεγ [αδιώτης]
» Ζοη Παναγιτου βεκιλις
» Κωνσταντῖνος Κατσίκας
» Παπαγιάννης Δρεφενήτου
» Χατζιγι Τζερινε[σι];
» Π. Κωνσταντίνου Πάπιγκον.

Ἐπὶ κοινῆς Συνελεύσεως ἐνεκρίθη σήμερον διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ ἴδιος κοινὸς βεκύλης τοῦ βηλαετίου κύριος Πανταζῆς Σακελλαρίου μὲ τὰς

ΣΧΟΛΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἐν τῇ παρούσῃ διαλαμβανομένας ὄπισθεν συμφωνίας καὶ ὑποφαινόμεθα. 1843 Μαΐου 12 Ἰωάννινα.

» Ἀλέξιος Παππάζογλου
» Γεώργιος Οἰκονόμου
» Α. ὁ Γοργίδας
» Γιανν Μπορογλους
» Κωνσταντῖνος Σάῤῥος
» Δημ. Οἰκονομόπουλος
» Κωνσταντῖνος Ρέσσος
» Χριστόδουλος Παρλαπᾶς
» Ἀθανάσιος Στούπη
» Κωνσταντῖνος Χατζόπουλος
» Κωνσταντῖνος Μ. Οἰκονόμου
» Κ. Βαταβάλης
» Χριστόδουλος Κονομάτης
» Ξ. Ιω. Μουράρου.
» Γεωργιος Κ. Μπεζεργιανις
» Γεωργιος Ιωανου
» Χριστόδουλος Τζολέκα;
» Οικονομος Ανο Ραβενον
» Οἰκονόμος Βετζικὸ
» Κωνσταντῖνος Ζώτογλους
» Γεώργιος Ζούνης
» Κωνστας Τζιρου; βεκηλις
» Παπᾶ Ἰωάννης Ἀρτζίστα
» Δημήτριος Πρίγγου
» Κωνσταντὶς Καπρὶς
» Νούσιας Παπαγεωργίου
» Ἀναστάσιος Δημητρίου
» Αντόνις Μήχου
» Θεόδωρος Οἰκονόμου
» Γηοργη βεκηλη Λαηστα.

Ἐπὶ κοινῆς συνελεύσεως ἐνεκρίθη κατ' ἐκλογὴν καὶ θέλησιν νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ ἴδιος κὺρ Πανταζῆς Σακελλαρίου βεκύλης δι' ἓξ μῆνας ἕως ἐρχόμενον Ἅγιον Γεώργιον μὲ τὰς ἰδίας συμφωνίας καὶ ὑποφαινόμεθα. 1843: 9βρίου 12 Ἰωάννινα.

» Ἀλέξιος Παπαζογλου
» Γεώργιος Οἰκονόμου
» Γιανν Μπορογλου
» Α. ὁ Γοργίδας
» Δημ. Οἰκονομόπουλος
» Στέφανος Χρ. Οἰκονόμου
» Κ. Βαταβάλης
» Στ. Βαταβάλης
» Μιχαὴλ Σάῤῥος
» Γ: Π: Σαντάβαρος
» Οἰκονόμος
» Γεωργιως Ηωανου
» Δημτηριος Γκουζουλης;
» Κωνστ. Α. Μπαζάκας
» Κωνσταντῖνος Κατσίκας
» Θανασις Αναγνωστου
» Χριστος βεκηλης
» Αναστασις Αντωνίου
» Κωσταντῖνος Μ. Οἰκονόμου
» Κ. Σάῤῥος.—Ἀθαν. Στούπη
» Κωνσταντῖνος Ρέσσος
» Χριστόδουλος Παρλαπᾶς
» Νικόλαος Ιω: Ἀξιόλογος
» Γεώργιος Δημητρίου
» Παπᾶ Ἰωάννης
» Οικονομος Παπαναστάσις;
» Κώνστας Τζολέκας
» Ἀθανάσιος Χριστοδούλου
» Αντόνις Μήχου
» Ἀναγνώστις Θεοδόρου
» Νούσιας Παπαγεωργίου
» Ἀναγνώστης ἐξ: Πάπιγκον

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Β'.

«Τίμιοι ἀδελφοὶ Γέροντες, βεκύλιδες καὶ λοιποὶ ὅλων τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου ἀδελφικῶς ἀσπαζόμενοι σᾶς φανερώνομεν ὅτι, μολονοποῦ ἡ συμφωνία εἶναι διὰ τὸν Ἀπρίλιον, μολοντοῦτο ἐπειδὴ τὰ δεινὰ πολλὰ καὶ ἡ ἱκανότης μας ὀλίγη, καὶ μὲ τὸ νὰ ἔκλεισε ὁλάκαιρος χρόνος ἀφοῦ μᾶς ἐτιμήσεταν μὲ τὴν ἐπιφόρτησιν ὅλων τῶν κοινῶν ὑποθέσεων τοῦ βιλαετίου μας, κρίνομεν χρέος μας, ἀφοῦ πρῶτον σᾶς εὐχαριστήσωμεν, νὰ σᾶς φανερώσωμεν ὅτι ἡμεῖς παραιτούμεθα ἀπὸ τὸν βεκυλεμὲν καὶ μένει εἰς τὴν θέλησιν τοῦ βιλαετίου ἡ νέα ἐκλογή, διὰ τοῦτο κάμνει χρεία ὅποῦ τὸ κάθε χωρίον νὰ στείλῃ ἕναν πληρεξούσιον, ἢ τὸν βεκύλην ἢ ἄλλον, δια νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ λογαριασμὸς τὸν ὁποῖων θέλομεν δώσει, νὰ γίνῃ καὶ ἡ νέα ἐκλογή, ἂς ταχύνῃ λοιπὸν ὁ ἀποσταλμένος διὰ νὰ δοθῇ ἕνα τέλος καὶ νὰ ἔμβουν αἱ ὑποθέσεις τοῦ βιλαετίου εἰς ἕνα καλήτερον δρόμον ἴσως.

Ἀδελφοί! λυπούμεθα διότι εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἐσυναπαντήσαμεν καθ' ἡμέραν βαρύτατα δεινὰ καὶ ἐκ τούτου ἐφανήκαμεν ἴσως ὀλίγον ἀρεστοὶ πρὸς τὸ κοινόν. Εἴθε ἡ νέα ἐκλογὴ νὰ εἶναι εὐτυχεστέρα καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ κοινὸν ἱκανωτέρους βεκύλιδες πρὸς κοινὴν εὐχαρ[ίστησιν] καὶ ἡμῶν καὶ τοῦ βιλαετίου. ἡμεῖς παρακαλοῦμεν μόνον νὰ κρίνετε τὸν καιρόν, τὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἀνικανότητά μας καὶ ἀναλόγως νὰ μᾶς καταδικάσετε εἰς τὰς ἐλλείψεις μας.»

[Τὸ ἔγγραφον εἶναι σχέδιον ἀχρονολόγητον, γεγραμμένον ἐπὶ χάρτου ἐπιστολιμαίου ἐσφραγισμένου δι' ἐρυθροῦ ἱσπανικοῦ κηροῦ φέροντος ἐν τῇ σφραγῖδι τὰ στοιχεῖα Γ.Κ, ἐπιγεγραμμένου δὲ ὡς ἑξῆς:

«Τῷ εὐγενεστάτῳ κυρίῳ Ἀλεξίῳ Παπάζογλου
Ἀρχιγραμματικῷ τοῦ αὐθεντός μας Ρούμελ βαλισὶ
Εἰς τὸ στρατόπεδον κατὰ Μισολόγγι»]

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

§ 1. Προκειμένου περὶ τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου ὁ κ. Βιζουκίδης ἐν σελ. 19 ἔνθ' ἀνωτ. λέγει ὅτι «Τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου ἦσαν ἐξ ἀρχῆς τεσσαράκοντα καὶ ἕξ, τὰ ἑπόμενα...». Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ θεωρεῖ τὴν Βίτσαν ὡς μίαν κοινότητα, «περιλαμβάνουσαν τὸν Μεσιὸν καὶ Κάτω Μαχαλλᾶν» καὶ ἰδιαιτέραν τὸ Μονοδένδρι. Μενόντων δ' οὕτω τῶν χωρίων 45 παρεμβάλλει μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰ Δολιανὰ καὶ οὕτω γίνονται 46. Ἐπειδὴ ἡ ἐσφαλμένη ὡς πρὸς τὰς κοινότητας τῆς Βίτσης πληροφορία τοῦ κ. Βιζουκίδου ἐχρησιμοποιήθη ἐσχάτως ὡς ἱστορικὴ πηγὴ πρὸς κτηματικὴν ζημίαν αὐτῶν, ἐπανορθοῦντες τὴν ἀνακρίβειαν ταύτην, ἰσχυριζόμεθα μετὰ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε περὶ Ζαγορίου γραψάντων, στηριζόμενοι καὶ ἐπὶ ἐπιγραφῶν σωζομένων καὶ ἐπὶ ἐγγράφων, ἅτινα καὶ ἡμεῖς κατέχομεν καὶ αἱ κοινότητες φυλάττουσιν εἰς τἀρχεῖα αὐτῶν, ὅτι «καὶ τὰ τρία ταῦτα χωρία μίαν καὶ μόνον ἀπετέλουν κοινότητα ὑπὸ ἕνα κωμάρχην. Διῃρέθη δὲ αὕτη εἰς τρεῖς τῷ 1763, ἐκαλεῖτο δὲ ἡ μία καὶ μόνη αὕτη κοινότης Βεζίτσα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, εἶτα Βεῖτσα καὶ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Βίτσα καὶ Βίτσαις, διὰ τὴν διαίρεσιν εἰς τρεῖς Μαχαλᾶδες. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὁ Ἄνω Μαχαλᾶς ἐκλήθη Μονοδένδριον, οἱ δ' ἕτεροι Μεσαῖος καὶ Κάτω. Πρὸ δὲ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὸ μὲν Μονοδένδριον ἐλέγετο Ἅγιος Γεώργιος Μαχαλᾶς, ὁ δὲ Μεσαῖος Ἅγιος Νικόλαος, καὶ ὁ Κάτω Παναγία Μαχαλᾶς. Εἰς τὸν Μεσαῖον Μαχαλᾶν συγχρόνως καὶ ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ τῷ 1667 δύο ἐνοριακαὶ Ἐκκλησίαι ὑπὸ δύο τότε ἀντιμαχομένων μερίδων ἀνηγέρθησαν» (Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα Ι. Λαμπρίδου Ἀθήνησι 1889 τεῦχ. 9ον σελ. 43).

Ὁ αὐτὸς Ι. Λαμπρίδης ἐν τοῖς Ζαγορικοῖς αὐτοῦ (Ἀθήνησι 1870 σελ. 36 κἑ.) γράφει ἐπίσης· «Καὶ οἱ τρεῖς μαχαλᾶδες (Βίτσης) ἀνέκαθεν ἀπετέλουν, συνῳδὰ τῇ ἐπικλήσει των μίαν κοινότητα... εἶχον δ' ἕνα προεστῶτα καὶ συνήρχοντο εἰς τακτικὰς συνελεύσεις... λέγεται ὅτι πρὸ 100 περίπου ἐτῶν ἡ μία αὕτη κοινότης διῃρέθη εἰς τρεῖς. ἑκάστου Μαχαλᾶ ἀποτελοῦντος ἰδιαιτέραν κοινότητα. Τοῦτο ὅμως ἔβλαψε μεγάλως τὰ κοινὰ συμφέροντα αὐτῶν, διότι ἑκάστη κοινότης δὲν κατέχει ἴδιον διακεκριμένον τόπον, περιλαμβάνοντα ἰδίᾳ τὰ κτήματα, τὰς γεωργησίμους καὶ βοσκησίμους γαίας, τοὺς ἀμπελῶνας κτλ.». Ἡ Βεζίτσα ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1361.

Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1815 ἀποκειμένῳ παρ' ἡμῖν γράφεται «Φανερό(νο)μεν ἡμεῖς οἱ ἀποκάτωθεν ἀπογεγραμένοι οἱ τρεῖς μαχαλάδες τῆς Βεήτζας ὅλοι ὁμοῦ κοινῶς· διότι πως ἐβάλαμεν τὴν Γηόργηνα Ρόσινα ἀμίλην... καὶ ἔχομεν νὰ τῆς δίνομεν οἱ τρεῖς μαχαλάδες γρόσια 800... Εἰς ἔνδειξιν 1815 Σεπτ. 14 Βεήτζες.»

Καὶ ὁ Π. Α(ραβαντινὸς) ἐν Χρονογραφίας Ἠπείρου τόμῳ Β' σελ. 332 καταριθμεῖ τὰς κοινότητα ταύτας εἰς τρία χωρία, καὶ οὐχὶ δύο, ὑπολογίζων ἐν ὅλῳ τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου εἰς 46, ἄνευ τῶν Δολιανῶν, ἅτινα τῷ 1792 ὑπὸ τοῦ Ἀλήπασα ἀποσπασθέντα τοῦ Ζαγορίου ὑπήχθησαν κακῶς εἰς τὰ Κούρεντα.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ δημοσιευομένου ἐν Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς Β' σελ. 37 κ.ἑ. θεσπίσματος καταφαίνεται ὅτι αἱ δύο κοινότητες Βίτσης καὶ τὸ Μονοδένδριον ἀπετέλουν τρία χωρία, καὶ οὐχὶ δύο, διότι ὑπογράφονται ἐν αὐτῷ χωριστὰ ἓξ ἐν ὅλῳ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν χωρίων, δύο ἀνήκοντες εἰς τὸν Κάτω Μαχαλᾶν, δύο εἰς τὸν Μεσιὸν Μαχαλᾶν καὶ δύο εἰς τὸ Μαναδένδρι, ἐξ ἑκάστου τῶν λοιπῶν χωρίων ὑπογράφοντος ἑνὸς ἢ τὸ πολὺ δύο ἀντιπροσώπων. Σημειοῦνται δὲ συνδεδεμένα ἐν τῷ ἐγγράφῳ τὰ δύο χωρία «Μεσιὸς καὶ Κάτω Μαχαλᾶς» ὡς καὶ τὰ «Ἐπάνω καὶ Κάτω Ραβένια, Ἐπάνω καὶ Κάτω Σουδενά».

Αἱ δύο κοινότητες Βίτσης ἡνώθησαν εἰς μίαν ἐσχάτως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, τῷ 1919, κατόπιν συστάσεως τῆς Γεν. Διοικήσεως Ἰωαννίνων, ἥτις ὑπεδείκνυε καὶ εἰς τὰς τρεῖς κοινότητας (Βίτσης καὶ Μονοδενδρίου) ν' ἀποτελέσωσι μίαν κοινότητα, ὡς ἔκπαλαι, διατηροῦσαι ἑκάστη τὴν ἰδιοκτησίαν της καὶ τὰ δικαιώματά της.

§ 2. Ὡς πρὸς τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ κ. Βιζουκίδου ἔνθ' ἀν. σελ. 19 ὅτι «τὸ Μονοδένδρι καλεῖται καὶ Μανναδένδρι, οὐχ ἧττον ὁ τύπος οὗτος εἶναι σπανιώτερος, καίτοι ἴσως ἐτυμολογικῶς ὀρθότερος» παρατηροῦμεν ὅτι τοὐναντίον συμβαίνει· Οἱ τύποι (Μαν(ν)αδένδρι—) Μαν(ν)αδέντρι, (Μαν(ν)αδενδρῖτες), Μαν(ν)αδεντρῖτες εἶναι οἱ κοινολεκτούμενοι ἐν Ζαγορίῳ καὶ φερόμενοι εἰς τὰ παλαιότερα (ἀπὸ τοῦ 1800 ἔγγραφα), τῶν δὲ τύπων Μονοδένδρι(ον), Μονοδενδρῖται, γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῶν λογιωτέρων καὶ τῶν μὴ Ζαγορισίων. Εἰς οὐδὲν τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἐγγράφων ἀπαντᾷ ὁ τύπος Μονοδένδρι. Τοῦτον ἡμεῖς εὕρομεν κεχαραγμένον μόνον ἐν ἐπιγραφῇ λειτουργικοῦ ποτηρίου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος «Τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν ποτήριον ὑπάρχει τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Μινὸς εἰς χωρίον Βεζήτζα εἰς Μονδένδρι διὰ συνδρομῆς τοῦ Παπαναστασίου». Εἶτα: «1680 Νικολάου ἱερέως καὶ Μιχαήλ.» Καὶ ἐν τῇ συνταχθείσῃ ἐν Ἀθήναις τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς νομομαθοῦς Ζαγορισίου Ν. Ἰωαννίδου, ἀντιπροέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, διαθήκῃ τοῦ ἀοιδίμου Γ. Ριζάρη γράφεται Μονοδένδριον, ἐν ᾧ ὁ Ριζάρης καὶ ἄλλοι ἔγραφον εἰς τὰς ἐπιστολάς των «ἀδελφοὶ Μαναδενδρῖτες».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὸ χωρίον ὠνομάσθη ἐκ κολοσσιαίου δένδρου (ἔλάτης), ὑψουμένου παρὰ τὴν ἄλλοτε μονὴν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, βληθέντος δ' ὑπὸ κεραυνοῦ καὶ σωζομένου μέχρι τοῦ 1840, καθ' ἃ μοι εἶπε καὶ ὁ φίλτατος κ. Σπ. Χασιώτης. Πιθανῶς δ' ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου Μονοδένδρι, (ὅπερ κατὰ τὰ ἐν τῇ Βορείῳ Ἑλληνικῇ κρατοῦντα προφέρεται Μουνουδέντρ(ι)), ἐγένετο ἐπὶ τὸ εὐφημότερον καὶ παρετυμολογικῶς πρὸς τὸ μάνα-δέντρο Μανναδέντρι.

Περὶ τῶν τριῶν τούτων κοινοτήτων τῆς Βεζήτσας, πρβλ. καὶ Γ. Δημητρακοπούλου «Τὸ Ζαγόριον» ἐν Σουφλίῳ 1909 σελ. 44.— Ἐλπινίκης Μαυροκορδάτου «ἡ Ἤπειρος» ἡμερολόγιον ἐν Κων/πόλει τοῦ 1910 σελ. 31 καὶ τοῦ 1911 σελ 103.—Δημ. Μ. Σάρρου «Παλαιογραφικὸς Ἔρανος» (=Ὁ ἐν Κων/πόλει Ἑλλην. Φιλολογικὸς Σύλλογος τόμ. ΛΓ' σελ. 101 κ. ἑ.).

§ 3. Σχετικῶς πρὸς τὰ περὶ τῶν ἐμπειρικῶν ἰατρῶν (κομπογιανιτῶν) γραφόμενα παρὰ τοῦ κ. Βιζουκίδου ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 19 «Φυσιάτρους, κατὰ τὸ Γερμ. Naturärzte, ἀποκαλῶ τοὺς ἐμπειρικοὺς ἰατρούς, οἱ ὁποῖοι ἄνευ εἰδικῶν σπουδῶν, ἀλλ' ἐκ πατροπαραδότων φυσικῶν γνώσεων καὶ διὰ τῆς χρήσεως βοτάνων καὶ ριζῶν ἢ κόμβων ἐθεράπευον τοὺς ἀσθενεῖς... ἀπεκαλοῦντο δ' ὡς ἐκ τούτου Κομπογιαννῖται (κατ' ἄλλους ἕνεκα τῶν διὰ κόμβων μαγγανιῶν, ἃς ἐτέλουν). Οἱ γνήσιοι Κομπογιαννῖται, λεγόμενοι καὶ Βενοϊατροί, κατήγοντο ἐκ Ζαγορίου καὶ ὡμίλουν ἰδιόρρυθμόν τι γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὅμοιον πρὸς τὰ κορακιστικά, ἀκατάληπτον εἰς τοὺς πολλούς» παρατηροῦμεν ὅτι περὶ αὐτῶν, τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως κομπογιανίτης καὶ τῆς συνθηματικῆς (οὐχὶ κορακιστικῆς) αὐτῶν γλώσσης ἐγράψαμεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ συνθηματικῶν γλωσσῶν» πραγματείᾳ ἡμῶν (=Λαογραφίας Ζ' σελ. 523—530), καὶ ὁ κ. Ι. Βογιατζίδης ἐδημοσίευσε λεξιλόγιον τῆς συνθηματικῆς αὐτῶν γλώσσης ἐν Λαογραφίας Η' σελ. 153—8. Οἱ ἰατροὶ οὗτοι ἐκαλοῦντο καὶ καλοὶ ἰατροί, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης ἐν Ἠπειρωτικοῖς αὐτοῦ σελ. 383 καὶ ἡμεῖς ἔνθ' ἀν., ἐλέγοντο καὶ Βικοϊατροί, τὸ δ' ἀνωτέρω Βενοϊατροί (Ἠπειρωτ Χρον. Β σελ. 19) πάντως εἶναι τυπογραφικὸν λάθος.

§ 4. Περὶ δὲ τῆς ἐν σελ. 23 ἔνθ' ἀνωτέρω ἑρμηνευομένης λ. μπάστινα σημειοῦμεν ὅτι αὕτη εἶναι Σλαυϊκή. Πρβλ. ἡμετέρας «Παρατηρήσεις εἰς τὸ Ἠπειρωτικὸν Γλωσσάριον τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ» ἐν λ. μπάσταινα σελ. 19 (=Πεντηκονταετηρὶς τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου σελ. 401).

II. ΠΕΡΙ ΠΡΟΙΚΟΔΟΣΙΩΝ

Ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τοῖς «*Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς*» τόμ. Β', σελ. 37 - 41 ὑπὸ τοῦ κ. Π. Βιζουκίδου θεσπίσματος παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι τὸ πρῶτον οὐδὲ τὸ μόνον ἔγγραφον πρὸς περιστολὴν τῶν προικῶν. Ἐγένοντο καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸ καὶ ἄλλα τοιαῦτα θεσπίσματα, ἐν Ἰωαννίνοις, ὡς φαίνεται, τὸ πρῶτον, εἶτα δ' ἐν Θεσσαλονίκῃ, Κωνσταντινουπόλει, Μυτιλήνῃ, Ρόδῳ, Ἀθήναις, Λαρίσῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Τῷ 1701 ἐν Ἰωαννίνοις ἀρχιερατεύοντος τοῦ ἐπιφανοῦς Μητροπολίτου Κλήμεντος ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως, ἐν οἷς πάντως περιελαμβάνοντο καὶ οἱ πρόκριτοι τοῦ Ζαγορίου, θεσμοὶ περισταλτικοὶ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τῶν προικῶν καὶ τῆς τότε κρατούσης μεγάλης πολυτελείας, ἐπικυρωθέντες ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Β΄, τοῦ Ἀκαρνᾶνος. Τὸ σχετικὸν ἐπικυρωτικὸν Πατριαρχικὸν γράμμα ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Γεδεὼν ἐκ τοῦ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κώδικος τοῦ Κριτίου ἐν τῷ Α΄ τόμῳ [1888, σελ. 70-73] τῶν ἐν τῷ παραρτήματι τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ἐκδοθεισῶν *Κανονικῶν Διατάξεων* τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως.

Περιελθόντων τῶν θεσμῶν τούτων εἰς λήθην βραδύτερον, τῇ 30 Ἰανουαρίου 1776 οἱ πρόκριτοι τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Παϊσίου ἐπεκύρωσαν τὸν παλαιὸν τόμον τῶν προικῶν περιλαβόντες τὰς σχετικὰς διατάξεις εἰς δώδεκα κεφάλαια. Τὸ θέσπισμα τοῦτο μεταγράψας ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8 κώδικος τῆς ἐν Τζιβαλίῳ Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικῆς Σχολῆς, κεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου, ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Μ. Γεδεὼν ἐν τῇ «*Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ*» Κωνσταντινουπόλεως τόμῳ Η΄ [1888] σελ. 215-219.

Ἀναδημοσιεύομεν ὧδε μέρη τινὰ τοῦ προλόγου αὐτοῦ. «Ἐπικύρωσις ἢ ἀνανέωσις τοῦ τόμου προικῶν, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Ἰωαννίνων κυρίου Παϊσίου...». Ἀρχὴ «Ὅτι ἡ δόσις καὶ λῆψις τῆς προικός... Ἡμεῖς ὅμως... καὶ νὰ ἀφήσωμεν τὰ ἀρχαιότερα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν διὰ πολλὰς αἰτίας ἀκριβῆ εἴδησιν, ἐρευνῶντες εὑρίσκομεν εἰς τοὺς κώδικας τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Ἰωαννίνων τὴν ἀρχὴν τοῦ καλουμένου τόμου τῶν προικῶν γενομένην ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας καὶ πανευδαίμονος καταστάσεως τῆς παρούσης πόλεως τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιερέως Κλήμεντος, τὴν δὲ ἀνανέωσιν καὶ ἐπικύρωσιν ἐπὶ Γρηγορίου, τὸ πρῶτον μὲν παρόντος αὐτοῦ, ὕστερον δὲ ἀπόντος, ἐπιτροπεύοντος δὲ τοῦ ἀρχιδιακόνου Μητροφάνους. Πολλὰ ἐπιθυμητὸν καὶ ὠφέλιμον πρᾶγμα ἦτον, ὅσα ἐδιωρίσθησαν μίαν φορὰν καλῶς καὶ ἐπροξένησαν καλωσύνην, νὰ συντηροῦνται ἐπιμελῶς καὶ νὰ σώζονται ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους ἀπαρασάλευτα· ἀλλὰ τὸ εὐόλισθον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐναντιοῦται εἰς αὐτὸ διὰ πολλά, καὶ ἡ κακία μερικῶν, ὅπου πάντοτε εἶναι ἀντίμαχος καὶ πολεμία τῆς ἀρετῆς, σηκώνει συχνάκις ὅπλα ἐναντίον της, καὶ ἀγκαλὰ κατὰ τὸ προφητικὸν οὐκ ἀντισχύσει ποτὲ κακία σοφίας, μ' ὅλον τοῦτο πρὸ καιροῦ φέρει ἐμπόδιον καὶ ἐπισκιασμόν, εἰ καὶ μὴ τελείαν ἀνατροπήν, εἰς τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε καὶ εἰς ἡμᾶς...». Ἐν αὐτῷ ὁρίζεται ἡ προῖξ εἰς ἑπτὰ τάξεις «Τῆς πρώτης τάξεως ἡ προῖκα τζουρούκικα ἄσπρα 180,000—τὰ ἀκόλουθα ἐκτιμηθησόμενα εἰς τὰ ἡμίση, ἤτοι ἄσπρα 90,000—τῆς δευτέρας ἄσπρα 150,000 τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 75,000—τῆς τρίτης ἄσπρα 90,000 τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 45,000—

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τῆς τετάρτης ἄσπρα 60,000 — τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 30,000 — τῆς πέμπτης ἄσπρα 40,000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 20,000 — τῆς ἕκτης ἄσπρα 30,000 τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 15,000 — τῆς ἑβδόμης ἄσπρα 20,000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 10,000. Εἰς ταῖς κατώτεραις τάξεις ἡ ποσότης τῆς προικὸς ἂς εἶναι ἀδιόριστος, πλὴν παρακάτω ἀπὸ τὰς 20,000, καὶ ἂς τρέχῃ κατὰ τὴν συμφωνίαν καὶ εὐχαρίστησιν καὶ τῶν δύο μερῶν, ἀλλὰ νὰ φυλάττεται εἰς αὐτὰς ἡ ἀναλογία τῶν ἀκολούθων πρὸς τὰ μετρητά, δηλονότι νὰ ξετιμῶνται τὰ ἀκόλουθα εἰς τὸ ἥμισυ τῆς προικός».

Μετὰ τὸν πρόλογον ἀκολουθοῦσι δώδεκα κεφάλαια κανονιστικὰ τῆς προικός. Ἐν τέλει δέ: «Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ᾳψος' Ἰανουαρίου λ'. *Ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Παΐσιος* βεβαιοῖ, *Κοσμᾶς ἱερεὺς Οἰκονόμος Ἰωαννίνων καὶ διδάσκαλος* βεβαιοῖ, *Τρύφων ἱερομόναχος* βεβαιοῖ, *Χριστόδουλος ἱερεὺς* βεβαιοῖ». «Καὶ καθεξῆς (γράφει ὁ κ. Μ. Γεδεὼν) οἱ ἄρχοντες καὶ προεστῶτες τῆς πολιτείας ἕκαστος ἰδιοχείρως ὑποβεβαιοῖ». Δὲν ἀναγράφονται ὅμως (ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ Η' σελ. 218) αἱ ὑπογραφαὶ τῶν λαϊκῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πάντως ἐξέχουσαν θέσιν θὰ εἶχον καὶ οἱ πρόκριτοι τοῦ Ζαγορίου. Ἡμεῖς ἀναζητήσαντες τὸ χειρόγραφον τοῦτο πρὸς ἐξέτασιν κατὰ τὴν πρὸ δωδεκαετίας παλαιογραφικὴν ἡμῶν ἔρευναν ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Κωνσταντ.νουπόλεως δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀνεύρωμεν αὐτό. Οἱ Ἐπίτροποι τοῦ Τζιβαλίου εἶπον ἡμῖν, ὅτι τοῦτο ληφθὲν πρὸς μελέτην ὑπὸ ἱστοριοδίφου δὲν ἐπεστράφη.

Τὸ ζήτημα τῆς προικοδοσίας καὶ τῆς περιστολῆς τοῦ *ὑπερβολικοῦ στολισμοῦ* τῶν γυναικῶν ἀπησχόλησε πολλάκις καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Οὕτως ἐν ἔτει 1736 ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ ἀπὸ Καισαρείας ἐξεδόθη πατριαρχικὸν γράμμα [περὶ προικοδοσίας] ἐν ᾧ μεταξὺ ἄλλων φέρονται καὶ τάδε: «Ταῦτα δὴ ταῦτα, καὶ τούτοις παραπλήσια δεινά, ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον προχωροῦντα, οὐκέτι ἀνασχόμενοι παριδεῖν ἀθεράπευτα οἱ τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων εὐγενεῖς ἄρχοντες, οὐδὲ τὴν προκαθημένην ταύτην καὶ πρωτίστην πόλιν τὸ ἔλαττον φέρειν ἐν τῷ προνοεῖν καὶ βουλεύεσθαι, τῶν ἄλλων πολιτειῶν, τῶν Ἰωαννίνων δηλονότι, Θεσσαλονίκης, Μιτυλήνης, Ρόδου καὶ τῶν λοιπῶν (ἐφ' ὧν ἔφθασε μὲν κἀκεῖσε κατὰ καιροὺς τοιαύτη ἀταξία τοῦ ἀμέτρως προικοδοτεῖν, οἷά τις λιμὸς ἐπιδήμιος εἰσφθαρῆναι, ἔλαβε δὲ κατὰ πόδας τὴν διόρθωσιν καὶ θεραπείαν, προνοίᾳ ἔμφρονι, καὶ ὁμοφώνῳ βουλῇ τῶν πολιτῶν καὶ οἰκητόρων αὐτῶν, τόμοις πολιτικοῖς, καὶ πατριαρχικοῖς γράμμασι καθελόντων τὴν ἀμετρίαν καὶ συμμέτροις διορισμοῖς πρὸς τὴν ἑκάστου δύναμιν τὸ κοινὸν τοῦτο κακὸν ἐξιασαμένων), δεῖν ἔγνωσαν ἀναχαιτίσαι τοῦ λοιποῦ καὶ στῆσαι τὴν ῥύμην τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν ὑπερβολὴν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τῆς ἀμέτρου προικοδοσίας θεραπεῦσαι, καὶ ὅρον θέσθαι σύμμετρον, ἀναλογοῦντά τε, καὶ ἐφαρμόζοντα τῇ ἀξίᾳ καὶ ὑπεροχῇ τῆς πολιτείας, καὶ τῇ δυνάμει καὶ εὐπορίᾳ τῆς ἑκάστου οὐσίας, τὸν δὲ γάμον τίμιον ὄντα, ἀνώτερον τῶν ἐκ τῆς ἀμετρίας καὶ καπηλείας ἐπαγομένων δεῖξαι κακῶν. Κἀντεῦθεν διελόμενοι τὸ πολιτικὸν σύστημα εἰς τρεῖς ὁλοσχερεστέρας τάξεις καὶ καταστάσεις, διωρίσαντο καὶ διετάξαντο τοὺς μὲν τῆς πρώτης καὶ ὑπερεχούσης τάξεως ὄντας προῖκα διδόναι ταῖς θυγατράσι διατετιμημένην ἐν μετρητοῖς, τζεβαχερικοῖς, καὶ λοιποῖς ἅπασι ρουχικοῖς εἴδεσι καὶ ἄλλοις πράγμασι συμποσουμένων εἰς 5000, ἤτοι εἰς δέκα πουγγία τῶν ἄσπρων, καὶ μηδὲν πλέον διδόναι...». *(Κανονικαὶ Διατάξεις.* Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1888, τόμ. Β' σελ. 437).

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 240 Νομοκάνονι τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, γεγραμμένῳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, περιέχεται ἀνεπίγραφος Κανονισμὸς τῶν προικῶν *ἐν χώρᾳ Διασκοβέτζι* (τοῦ Ζαγορίου) δημοσιευθεὶς ὑπὸ τοῦ Σπυρ. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι τ. Ι' σελ. 193-6. Κατὰ τοῦτον «Καὶ δὴ ὅλοι διορίζομεν, ὅτι ἡ πρώτη σκάλα νὰ δίδουν προῖκα εἰς τὴν κόρην τους διὰ νάχτι, διὰ φορέματα, διὰ ἀμπέλι, διὰ χωράφι, διὰ κῆπον, διὰ ἀσῆμι, διὰ χάλκωμα καὶ τὰ λοιπὰ καὶ διὰ ὅλα ὅσα χρειάζονται, νὰ δίδουν, λέγω, γρόσσια 800 καὶ ὄχι ἄλλο τίποτε· καὶ μὲ αὐτὰ νὰ φτιάσῃ ὁ γαμβρὸς ὅ,τι φορέματα θέλῃ· ἡ δευτέρα σκάλα γρόσσια 600, ἡ τρίτη γρόσ. 500, ἡ τετάρτη γρόσ. 400, ἡ πέμπτη γρόσ. 300, ἡ ἕκτη γρόσ. 200 καὶ ἡ ἑβδόμη γρόσ. 150...».

Καθ' ἃ ἐξάγομεν ἔκ τινος παρ' ἡμῖν ἀποκειμένου προικοσυμφώνου τοῦ 1789 καὶ ἐν Καπεσόβῳ τοῦ Ζαγορίου ὑπῆρχε Κῶδιξ κανονίζων τὰ τῆς προικός. («Τῆς δίνω τὴν εὐχήν μου καὶ τὸ μερίδιόν της κατὰ τὸν *κόνδικα.* ἐν πρώτοις χιλιάδες γερὲς 15000 ἄσπρα...»).

Κατὰ τὸ 1827 ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος ἐνετείλαντο εἰς τοὺς τότε λεγομένους Ἐπιτρόπους τοῦ Κοινοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἐκλέξωσι δέκα ἄνδρας εἰδήμονας, οἵτινες, ἔχοντες τὴν γνώμην καὶ τῶν κατ' ἐνορίας διαπρεπόντων ὁμογενῶν, νὰ θεσμοθετήσωσι τὰ κατὰ τὰς προικοδοσίας. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1827 συνετελέσθη τὸ ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἐξεδόθη τὸ νενομισμένον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα. *Δέκα καὶ τρία* κεφάλαια συναποτελοῦσιν οἱ περὶ προικοδοσιῶν θεσμοί. Τὸ Β' κεφάλαιον ἀποφαίνεται «Ἡ προῖκα ὡς ἐκ παλαιοῦ τοῦ χρόνου νενομοθετημένη νὰ εἶναι συγκεχωρημένη καὶ εἰς τὸν δίδοντα καὶ εἰς τὸν λαμβάνοντα πλὴν εἰς ἓξ βαθμούς...». Ὁ πρῶτος ἀναβιβάζει τὴν δεδομένην προῖκα μέχρι 10,000 γροσίων· ὁ τρίτος ἔδει νὰ παρέχῃ μέχρι 4,000 καὶ ὁ ἕκτος ἄχρι 1,000...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἄσχετον πρὸς τοὺς πατριαρχικοὺς περὶ προικοδοσίας θεσμοὺς δὲν εἶναι καὶ τὸ ἐκ δεκατριῶν ἄρθρων δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Βιζουκίδου θέσπισμα τῶν Ζαγορισίων περὶ προικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1832.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ 1845 ἐγένετο νέα διατίμησις τῆς προικὸς ὑπὸ τῶν Ζαγορισίων, τὴν δὲ σχετικήν, ἀνέκδοτον, καθ' ὅσον γινώσκομεν, ἀποκειμένην δὲ παρ' ἡμῖν κοινοποίησιν δημοσιεύομεν ὧδε, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς :

[Στίμα ἐπὶ τῶν προικῶν τοῦ Ζαγορίου]

«Κάτω Ραβένια	Τζερβάρι	Καπέσσοβον
Ἐπάνω Ραβένια	Ἐπάνω Σουδενὰ	Βραδέττον
Μαυροβοῦνι	Κάτω Σουδενὰ	Τζεπέλοβον
Ἀλιζὸτ Τζεφλίκι	Σωποτζέλι	Σκαμνέλι
Μεσοβοῦνι καὶ Ἀϊμηνᾶς	Κάτω μαχαλᾶς	Δομπρένοβον
Ἀρτζήστα	Μεσιὸς μαχαλᾶς	Λεσηνίτζα
Πάπιγγον	Μαναδένδρι	Παλιοχῶρι
Βετζικὸν	Κουκοῦλι	Λάϊστα [1]

Ἐντιμότατοι Πρόκριτοι, τίμιοι Βεκύληδες καὶ λοιποὶ ἀδελφοὶ Πατριῶται σᾶς ἀδελφικοασπάζομαι, καὶ διὰ τοῦ παρόντος μου ἀδελφικοῦ εἶμαι νὰ σᾶς κοινοποιήσω, ὅτι ὁ ὑψηλότατος Βεζύρης Χοστρὲφ Πασσᾶς ἀφέντης μας μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων Βασιλικῶν Μεμούριδων καὶ τῶν λοιπῶν συνεδριαστῶν ἐμφρόνως σκεπτόμενοι μὲ ἐπάγρυπνον καὶ δραστήριον ἐπιμέλειαν, κατὰ τὴν ὑψηλὴν Βασιλικὴν διάταξιν καὶ εὐνοϊκὴν θέλησιν τοῦ Κραταιοτάτου καὶ Γαληνοτάτου ἡμῶν Βασιλέως Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Μετζὶτ, περὶ τῆς εὐτυχίας, κοινῆς ἡσυχίας, καὶ καλῆς ἀποκαταστάσεως ἁπάντων τῶν πιστῶν ὑπηκόων τῆς κραταιᾶς Βασιλείας του κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, πληροφορηθέντες ὅτι αἱ γινόμεναι καταχρήσεις ἐπὶ τῶν προικῶν μὲ τὸ νὰ ἔφθασαν εἰς τὸ ἐπ' ἄπειρον [2] ἐπέφερον ὄχι ὀλίγην ἀλλὰ σημαντικὴν βλάβην καὶ δυστυχίαν ἄκραν εἰς τοὺς ἔχοντας κορίτζια διὰ ὑπανδρείαν καὶ μὴ δυναμένους νὰ οἰκονομήσουν τὴν παρὰ τῶν γαμβρῶν ζητουμένην προῖκα [3], ἀναγκάζονται νὰ δανείζωνται ὑπὲρ δύναμιν καὶ νὰ πωλῶσιν οἱ περισσότεροι τὰ ἑαυτῶν κτήματα, ὥστε αὐτοὶ μένουν διὰ πάντα δυστυχεῖς. Τούτου ἕνεκα ἡ ὑψηλότης των ἠθέλησαν κατ' ἀρχὰς νὰ ἐκδώσωσι διαταγάς, ὥστε νὰ μὴν δίδωνται τοῦ λοιποῦ ὅλως διόλου γρόσια μετρητά, ἢ κτήματα ὁποιαδήποτε [4] χάριν προικὸς παρὰ μόνον καὶ μόνον φορέματα, καθὼς ἔγινε καὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Προσκαλέσαντες

[1]) Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου θὰ περιελαμβάνοντο εἰς ἄλλην ὁμοίαν ἐγκύκλιον.
[2]) χειρ. ἐπάπειρον. [3]) προῖκαν. [4]) ὁποιανδήποτε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

δὲ καὶ ἡμᾶς μετὰ τῶν ἐνταῦθα εὑρισκομένων πατριωτῶν καὶ λοιπῶν συνεπαρχιωτῶν διὰ νὰ κάμωμεν τὰς ἐπὶ τούτου παρατηρήσεις μας καὶ δόσαντες τὰς ἀπαιτουμένας πληροφορίας μᾶς ἐδόθη ἡ ἄδεια ἀπὸ τὴν ὑψηλότητά του καὶ λοιποὺς συνεδριαστὰς νὰ σκεφθῶμεν τὸ ὠφελιμώτερον καὶ νὰ κάμωμεν στίμμας ἐπὶ τῶν προικῶν, καθ' ὃν τρόπον μᾶς ὑπαγορεύει καὶ ὁ Χριστιανικὸς ἡμῶν νόμος πρὸς αἰωνίαν κατάπαυσιν τῶν ἕως τώρα γεγενημένων καταχρήσεων. Συνελθόντες λοιπὸν ἅπαντες οἱ ἐνταῦθα εὑρισκόμενοι πατριῶται, διὰ τὸ βίαιον τῆς αὐθεντικῆς προσταγῆς νὰ γενῇ ἡ στίμμα ἀμέσως, καὶ σκεψάμενοι πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, ἐνεκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη ἵνα ἐπικυρωθῇ ἡ στίμμα τὴν ὁποίαν εἰς τὸ 1838 κατὰ μῆνα Μάϊον [5] ἐκάμαμεν ὑπογεγραμμένην οὖσαν ἀπὸ τὴν κοινὴν Συνέλευσιν καὶ σωζομένην ἤδη εἰς τὰ λοιπὰ ἔγγραφα τοῦ Βιλαετίου [6] ἀπὸ τέσσαρας σκάλας ἐπὶ προσθήκης μιᾶς [7] σκάλας πρὸς περισσοτέραν εὐκολίαν τροποποιημένην ὡς κάτωθεν.

Πρώτη στίμμα διὰ μετρητὰ καὶ φορέματα καὶ κάθε λογῆς πεσχεσλίκια [8] Γρ: 5000 ἤτοι πέντε χιλιάδες Γρόσια καὶ τὸ σύνηθες κρεββατοστρῶσι [9] ἰδιαιτέρως. *Δευτέρα* Γρ: 4000 ἤτοι τέσσαρες χιλιάδες ὁμοίως ὡς ἡ πρώτη. *Τρίτη* Γρ: 3000 ὁμοίως. *Τετάρτη* Γρ: 2000 ἤτοι δύο χιλιάδες ὁμοίως· καὶ ἡ *Πέμπτη* Γρ: 1000 χίλια ὁμοίως. (Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰς πέντε στίμμας τὸ κρεββατοστρῶσι [9] εἶναι ἐκτὸς τῆς ποσότητος, ὡς εἰς τὴν κάτωθεν κατάστρωσιν φαίνεται). Ἡ κατάστρωσις αὕτη ἐδόθη εἰς τὴν ὑψηλότητά των καὶ παρεδέχθη, καὶ μετ' ὀλίγον θέλει ἔλθει καὶ ὑψηλὸν Βασιλικὸν φερμάνι. Διαταχθέντες λοιπὸν νὰ γνωστοποιήσωμεν τὴν στίμμαν ταύτην, σᾶς παραγγέλλομεν ὅτι, ὅσοι ἀρραβῶνες ἔγιναν καὶ θέλουν γίνει [10] ἀπὸ τὴν πρώτην τοῦ τρέχοντος Ἰουλίου μηνὸς νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὴν στίμμαν ταύτην, δηλαδὴ οἱ ἱερεῖς μετὰ τῶν Βεκύληδων καὶ λοιπῶν προκρίτων ἑκάστου χωρίου νὰ κάμωσι κατὰ χρέος τὴν παρατήρησιν ταύτην μὲ ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασιν, καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς στίμμας εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται τὸ μέρος τῆς νύμφης νὰ δίδωσι τὴν προῖκα [3] οἱ γονεῖς τῶν νυμφῶν καὶ νὰ γίνωνται δύο προικοσύμφωνα ἐνυπόγραφα καὶ μαρτυρημένα ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἱερεῖς, Βεκύληδες καὶ προκρίτους, διὰ νὰ βαστᾷ ἕκαστον μέρος ἀνὰ ἕν, καταγεγραμμένα καὶ εἰς ξεχωριστὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας. Προσέξατε ὅμως νὰ μὴ γίνῃ ἡ παραμικρὰ παραδρομή, καὶ μὴ ἀπατηθῇ κανεὶς καὶ λάβῃ προῖκα [3] κρυφίως περισσοτέραν ἀπὸ τὴν στίμμαν ταύτην, μὲ ὁποιανδήποτε πρόφασιν, ἢ οἰκονομίαν, διότι ὅποιος εἰς ἐναντίαν περίστασιν φωραθῇ ἐνάντιος ὢν τῆς ὑψηλῆς Βασιλικῆς θελή-

---

[5]) εἰς τὸ ἐν Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς Β' σελ. 39 ἔγγραφον φέρεται τὸ ἔτος 1832.
[6]) Βηλαετίου [7]) μίας [8]) λ. Τουρ.=δῶρα [9]) κρεβατοστρῶσι, [10]) ἔγεινον... γείνει.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σεως καὶ αὐθεντικῆς προσταγῆς, ἂς εἰξεύρῃ μετὰ βεβαιότητος ὅτι καὶ ὁ γαμβρὸς καὶ οἱ γονεῖς τῶν νυμφῶν θέλουν δοκιμάσει σκληροτάτην παιδείαν, καὶ βαρυτάτην αἰσθαντικὴν ζημίαν ἀπὸ τὸν ὑψηλότατον αὐθέντην μας, καθὼς καὶ ὅσοι ἄλλοι συνέπραξαν μετ' αὐτῶν. Τὴν παραγγελίαν μας ταύτην νὰ μὴ τὴν ἐκλάβητε ὡς τὰς προλαβούσας, καθότι τόρα εἶναι μὲ Βασιλικὴν διάταξιν καὶ δὲν εἰσχωροῦσι ριτζάδες[1], μήτε ἄλλα μέσα δύνανται νὰ ἀπαλλάξουν ἐκείνους οἵτινες κάμνουν[2] αὐτὴν τὴν παραδρομήν, καὶ μολονότι εἶναι καὶ προτητερινὸν ἐπιτίμιον, ἐρχόμενος ὁ ἀρχιερεύς μας θέλει γίνει καὶ δεύτερον. Ὁμοίως εἶναι ἀπηγορευμένα καὶ τὰ προξενητίκια[3] καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἤθελον λάβει ἢ δώσει ὑπόκεινται εἰς τὴν ἰδίαν ποινήν. Ἀπαγορεύονται πρὸς τούτοις διὰ προσταγῆς αὐθεντικῆς καὶ τὰ δουφέκια, τόσον εἰς τοὺς γάμους ὅσον καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις καὶ συμπόσια, ὥστε δὲν ἔχει κανεὶς τὴν ἄδειαν νὰ δουφεκίσῃ ἐπὶ ματαίῳ, χωρὶς τινος προφανοῦς ἀνάγκης καὶ ὑποψίας κλεπτῶν, διότι ἐδιορίσθη ὁ Καπιτάνος ὅθεν ἀκούσῃ δουφέκια νὰ καταφθάνῃ ἀμέσως καὶ χωρὶς ἀνάγκης ριπτόμενα νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς δουφεκίζοντας καὶ νὰ τοὺς στέλλῃ[4] ἐδῶ εἰς τὸ χουζοὺρ[5] τοῦ αὐθεντός μας διὰ νὰ παιδεύωνται αὐστηρῶς.

Προσέτι σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι οἱ Κύριοι ἐπίτροποι τοῦ μακαρίτου Γ. Ριζάρη μᾶς γράφουν ἀπ' Ἀθήνας νὰ κάμωμεν τὴν ἐκλογὴν καὶ τῶν λοιπῶν ἐλλειπόντων πέντε ὑποτρόφων μαθητῶν καὶ νὰ τοὺς εἰδοποιήσωμεν διὰ νὰ τοὺς προσκαλέσουν ἐκεῖσε, ὥστε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐρχομένου Σεπτεμβρίου νὰ παρευρεθῶσι καὶ νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Σχολήν. Ἂς φροντίσῃ λοιπὸν τὸ κάθε χωρίον νὰ ἐκλέξῃ ἐκ τῶν νέων του ἕνα ἢ δύο ἀπὸ 15 ἕως 18 χρόνων, οἱ ὁποῖοι νὰ εἶναι προωδευμένοι[6] εἰς τὰ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ μαθήματα, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν τυπωμένων προκηρύξεων τῶν Ἐπιτρόπων, καὶ οἱ νέοι οὗτοι ἀφοῦ ἐξετασθῶσιν ἀπὸ τὸν Σχολάρχην Κύριον Ἀναστάσιον Σακελλαρίου καὶ εὑρεθῶσιν ἱκανοὶ εἰς τὰ διοριζόμενα μαθήματα, θέλομεν γράψει ἀμέσως πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους νὰ τοὺς προσκαλέσουν νὰ πηγαίνουν, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι προσταλέντες πέντε, οἱ ὁποῖοι μᾶς γράφουν μυρίας εὐχαριστήσεις, καθότι ὠφελοῦνται[7] ψυχικῶς τε καὶ σωματικῶς καὶ ἔχουσι ὅλας τὰς ἀναπαύσεις των. Τὴν ἐκλογὴν ταύτην νὰ κάμητε τόρα χωρὶς ἄργηταν, διότι ἄλλως εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ ἐκλέξωμεν μόνοι μας ἄνευ κλήρου.

Ἀντίγραφον τῆς παρούσης μου θέλετε βαστάξει τὸ κάθε χωρίον διὰ νὰ ἀναγνωσθῇ ἐπ' ἐκκλησίας τὴν Κυριακὴν πρὸς πληροφορίαν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ὑγιαίνετε.

Τὴν 5 Ἰουλίου 1845 Ἰωάννινα.

Ὁ Βεκύλης Ζαγορίου
Κώνστας Τζολέκας

Δόσατε καὶ τὸν κόπον τοῦ παλικαρίου πρὸς γρ. 2 δύο τὸ κάθε χωρίον. Ὁ ἴδιος.

---

[1]) λ. Τουρ.= παρακλήσεις. [2]) κάμουν. [3]) αἱ ἀμοιβαὶ διὰ μεσιτείαν γάμου. Ἴδε καὶ ἐν Ἠπειρ. Χρονικῶν τ. Β΄ σελ. 39 τὴν λ. προξενητιλίκι. [4]) στέλῃ. [5]) λέξις Τουρκ.= ἀνάπαυσις, ἀναπαυτήριον.

[6]) προοδευμένοι. [7]) ὠφελοῦντες.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Στίμμαι

Πρώτη	Δευτέρα	Τρίτη
Γρ: 5000—πέντε χιλιάδες	Γρ: 4000 τέσσαρ. χιλ:	Γρ: 3000 τρεῖς χιλ:
ἓν στρῶμα [1]	ἓν στρῶμα [1]	ἓν στρῶμα [1]
ἕνα σιλτὲ	ἕνα σιλτὲ	δύο παπλώματα
δύο παπλώματα	δύο παπλώματα	δύο μαξιλάρες [2]
δύο μαξιλάρες [2]	δύο μαξιλάρες [2]	μίαν γιάμπολην
μίαν γιάμπολην	μίαν γιάμπολην	μίαν κασσέλλαν [3]
ἓν σεπέτι	ἓν σεπέτι	

Τετάρτη	Πέμπτη
Γρ: 2000 δύο χιλ:	Γρ: 1000 χίλια
ἓν στρῶμα [1]	ἓν στρῶμα [1]
ἓν πάπλωμα	ἓν πάπλωμα
δύο προσκέφαλα	δύο προσκέφαλα
μίαν βελέντζα	μία βαλέντζα
ἓν κιλίμι κατώτερο	μία κασσέλλα [3]
μίαν κασσέλλαν [3] »	

Σημ. Ὁ κ. Βιζουκίδης ἐν σελ. 26 ἔνθ' ἀνωτ. γράφει: «Ἐν τῇ ὀπισθίᾳ σελίδι αὐτοῦ [τοῦ περὶ προικῶν θεσπίσματος] ὑπάρχει μετὰ τῆς χρονολογίας ἡ σημείωσις: *Τὸ παρὸν ηναι διὰ τὰς πρικας καταστιμα* (ἀναγ. διὰ τὰς προῖκας Καταστατικόν (;)». Ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἐπανόρθωσις εἶναι ἐσφαλμένη. Δέον ν' ἀναγνωσθῇ *κατὰ στίμα* (Ἰταλ. stima) ἤτοι κατ' ἐκτίμησιν, τάξιν, ἢ βαθμῖδα (σκάλαν). Πρβλ. καὶ τὴν ἀνωτέρω περὶ προικῶν ἐγκύκλιον.

[Σχετικῶς πρὸς τἀνωτέρω περὶ προικοδοσιῶν καθόλου, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Π. Βιζουκίδου ἀναφερομένων, ὁ πολυΐδμων φίλος κ. Μ. Γεδεὼν καὶ ὁ ἀοίδιμος Σπυρ. Π. Λάμπρος παρέχουσιν ἡμῖν ἱκανὰς πληροφορίας:

Μ. Γεδεών. «Αἱ περὶ προικοδοτήσεως Ἐπαρχιακαὶ καὶ Πατριαρχικαὶ διατάξεις» ἐν «*Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ*» Κ)πόλεως τόμῳ Η' (1888) σελ. 215, 224, καὶ 233.

Μ. Γεδεών. «*Παράρτημα Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας. Κανονικαὶ Διατάξεις*» Τόμος Α' [1888] προικοδοσίας ἀπαγορεύσεις σελ. 218 καὶ 385.— Προικοδοσίας διατάξεις ἐν Μυτιλήνῃ σ. 328.— Προικοδοσίας ὅροι σελ. 70, 257, 314, 326.— Τόμος Β' [1889]. Συνοδικὸν περὶ τῆς ἐν Κ)πόλει προικοδοσίας ἐπὶ Νεοφύτου τοῦ ἀπὸ Κασαρείας σ. 78, 437—444. Τοῦ αὐτοῦ ἀνασκευὴ τοῦ προγεγονότος γράμματος σ. 444 καὶ σελ. 129 καὶ 134.

Μ. Γεδεών. «*Αἱ κατὰ τῆς πολυτελείας καὶ τῶν προικῶν ἐθνικαὶ ἐνέργειαι κατὰ τοὺς τελευταίους τέσσαρας αἰῶνας*» Ἑλ. Φιλ. Σύλλ. τόμ. ΚΑ' [1892] σελ. 49-55. (Περίληψις τῆς πρώτης ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ πραγματείας).

[1]) στρῶμμα, [2]) μαξηλάρες [3]) κασσέλαν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

'Ο *Σπυρ. Π. Λάμπρος* ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι (1913) Γ' σελ. 195, δημοσιεύων τὸν ἀνωτέρω κανονισμὸν τῶν προικῶν ἐν Λιασκοβετσίῳ, σημειοῖ καὶ τὰς κυριωτέρας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῶν προικοδοσιῶν μελέτας μέχρι τοῦ 1913, μὴ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς τοῦ κ. Μ. Γεδεών.]

Ταῦτα ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ δημοσιεύσωμεν προχείρως ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀξιολόγου *τῶν 'Ηπειρωτικῶν θεσμίων ἐρεύνης* τοῦ κ. Βιζουκίδου. Ἠθέλομεν δὲ νὰ παραθέσωμεν καὶ ἄλλα κείμενα σχετικά, ἐν οἷς ἔγγραφον συνταχθὲν τῷ 1808 ἐν Ἰωαννίνοις «ἔμπροσθεν τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος καὶ προεστοῦ Ζαγορίου κὺρ Ἀλέξη Ἰωαννούτζου, παρόντος καὶ τοῦ βιλαετίου» φέρον τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ, τῶν προκρίτων καὶ τοῦ γραμματέως Χρ. Κόνιαρη, τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ προεστῶτος Πανταζῆ Σακελλαρίου (1842-1847), καὶ προικοσύμφωνα τοῦ Ζαγορίου ἀπὸ τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1830, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ τοῦ εἰρημένου προεστῶτος Πανταζῆ Σακελλαρίου (1802), πάππου τῆς ἡμετέρας συζύγου, ἀλλὰ τοῦ χώρου τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» μὴ ἐπαρκοῦντος ἀναβάλλομεν τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν ἐς ἄλλοτε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΑΣ

ΥΠΟ

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ

Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως

Περὶ τοῦ λογίου κληρικοῦ Μητροφάνους Γρηγορᾶ ἐκ Δωδώνης τῆς Ἠπείρου ὀλίγας ἔχομεν εἰδήσεις.

Οὗτος ὡς ἱεροκήρυξ εἰργάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τῷ δὲ 1685 ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰάκωβος, ὡς ἀναφέρει ὁ Κ. Σάθας (Νεοελλην. Φιλολ. σ. 445), ἀπέστειλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸν Γρηγορᾶν ὡς ἔξαρχον, ἔνθα, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν τυράννων ἐν Ζίχνῃ, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἐκεῖθεν ἐσώθη ἐκ θαύματος τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὡς ὁ ἴδιος γράφει, καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἅγιον συνέγραψε τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ.

Ὁ Δημήτριος Προκοπίου Μοσχοπολίτης ὀνομάζει τὸν Μητροφάνη «πεπαιδευμένον τήν τε θύραθεν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς παιδείαν», ὁ δὲ Καντεμίρης «φιλοποιητὴν καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τοὺς ἀρχαίους προσεγγίζοντα». Τέλος ὁ ἀοίδιμος σοφὸς Πατριάρχης ἀπὸ Σιναίου Κωνστάντιος λέγει περὶ αὐτοῦ «περὶ τὴν ποίησιν τοσοῦτον ἐπετηδεύσατο, ὥστε οὐ πάνυ τι τῶν παλαιῶν ἀποδέεσθαι» (Συγγραφ. Ἐλάσσ. σελ. 154).

Ὁ Μητροφάνης Γρηγορᾶς ἀπῆλθεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον ὅπου ἐπεμελεῖτο τῶν ἐκεῖ ἐκδιδομένων Ἐκ/κῶν βιβλίων, οἷον τῆς Δογματικῆς Πανοπλίας Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαδηνοῦ (1710)[1], τῆς Ἱστορίας τῶν ἐν Ἰε-

---

[1]) Ἐν τέλει τοῦ βιβλίου (ροη') ὁ Μητροφάνης ἐδημοσίευσε τὸ ἑξῆς ἰαμβεῖον ἐπίγραμμα ὅπερ δεικνύει τὴν περὶ τὴν ποίησιν ἱκανότητα·

Ἀλγεῖ ἀλάστωρ αἱρετιζόντων βλέπων
Τύπῳ δοθεῖσας τὰς πονηρὰς αἱρέσεις
Αὐτοῦ τε κ' αὐτῶν πρὸς θρίαμβον καὶ στύγος
Κατατρεχούσης τῶνδε τῆς πανοπλίας
Τῆς δογματικῆς πυρίνου σπάθης δίκην,
Καὶ πυρπολούσης δογμάτων τῶν δυσθέων
Ἅπαν νόημα, καὶ πλάνην λαοπλάνων.
Ἃ γὰρ Τριάδος οἱ ὑπέρμαχοι πόνῳ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ροσολύμοις πατριαρχευσάντων τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Δοσιθέου, τοῦ περὶ Ὀφφικίων συνταγματίου τοῦ σοφοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ποιμενάρχου Χρυσάνθου (1715) καὶ ἄλλων.

Ὁ σοφὸς οὗτος Δωδωναῖος κληρικὸς ἔγραψε καὶ ἄλλα καὶ, τὸ περίεργον, ἔπαινον τῆς Νικοτιανῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ψόγον αὐτῆς, ὃν συνέταξεν ὁ πολὺς Νικόλαος Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, ὅστις «τὴν φιλοσοφίαν ἔσχηκε διὰ βίου συμπάρεδρον» (Εὐγεν. Βουλγ. Λογικ. σελ. 43). Ὁ ἔπαινος τῆς Νικοτιανῆς τοῦ διακόνου δὲν εἶνε γνωστὸν ἂν ἐξεδόθη. Ὁ Νικόλαος Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος ἀπήντησε «τῷ Μητροφάνει διακόνῳ, συγγράψαντι ἐξ ἐναντίας ἔπαινον Νικοτιανῆς» αὐστηρότερον τοῦ δέοντος. Ἐδημοσιεύθη δὲ ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς Μεσαιων. Βιβλιοθήκης Κ. Σάθα (σελ. 73). Ἀλλὰ πληρέστερον ἐξέδωκεν ὁ Σοφ. Κ. Οἰκονόμος ἐκ χειρογράφων ἀποκειμένων παρὰ τῷ φιλομούσῳ Μητροπολίτῃ Δέρκων Νεοφύτῳ, δωρηθέντων εἰς τὸν ἐν Κ/πόλει Φιλολογικὸν Σύλλογον ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

«Νικολάου Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, Ψόγος Νικοτιανῆς καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Μητροφάνην τὸν διάκονον μετὰ εἰσαγωγικῆς παρεκβατικῆς Ἐπιστολῆς, ὑπὸ Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἐν Βενετίᾳ ΑΩΟΣΤ'.»

Εἰς τὴν Τριάδα ἐλπίσαντες ἐντόπως,
Ἐξειργάσαντο πνεύματος δαδουχίᾳ,
Κράντωρ δ θεῖος ταῦτα συλλέξας πόθῳ,
Καὶ δὴ προτρέψας Ζιγαδηνῷ ἁρμόσαι,
Ἦν Μητροφάνης νῦν τύπῳ διορθόνων
Χαίρει τε θυμῷ φθὰς τὸ τῆς βίβλου τέλος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η ΚΑΡΑΜΠΕΡΙΑ

ΥΠΟ

ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΤΣΗ

Θὰ ἐνθυμῶνται ἴσως πολλοὶ ἀκόμη τὴν κλάσιν ἐκείνην τῶν ἀνθρώπων ἥτις ἔζη ἐν Ἰωαννίνοις μέχρι τοῦ 1895 ὅλως ἰδιόρρυθμον βίον, ἡ ὁποία τὰς μὲν ἐργασίμους ἡμέρας ἐτρέπετο περὶ τὰ χειρωνακτικὰ ἔργα, εἴτε περιποιουμένη τὰ λαχανικὰ τῶν *μποστανίων* σκάπτουσα καὶ σκαλίζουσα, εἴτε ἐργαζομένη εἰς τὰ *τσαρουχάδικα* καὶ ταμπάκικα· τὰς δὲ ἑορτάς, ἀμεριμνῶσα διὰ τὴν αὔριον, πᾶν ὅ,τι εἶχε κερδίσει καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, ἐδαπάνα τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐνδεδυμένη τὴν λευκὴν καὶ λάμπουσαν ἐκ καθαριότητος φουστανέλαν καὶ φοροῦσα ὑπερηφάνως στραβὰ τὸν ἐπίσης λευκὸν πάνινον σκοῦφον, ὁπόταν δὲν ἠσχολεῖτο εἰς τὸν πετροπόλεμον μὲ τὰ Τουρκόπουλα εἰς τοὺς λόφους τοῦ *Τζίμη* ἢ εἰς τὰ *Λακκώματα*, ἐκάθητο, τὸ δεῖλι ἑκάστης Κυριακῆς, κατὰ ὁμάδας (παρέας) εἰς τὰ *Ἑβραϊκὰ* μνήματα περὶ τὰ *σπητάλια* ἢ εἰς τὰ περὶ τὰ προάστεια ρακοπωλεῖα, καὶ ἐτραγῴδει δημοτικὰ λυρικὰ ἢ βακχικὰ ᾄσματα ἢ κοινὰ ἢ αὐτοσχέδια τῆς ἰδίας στιγμῆς. Συνήθως διῃρεῖτο ἡ παρέα εἰς δύο χοροὺς καὶ ἐπενόει *στιχουλάκια* κατ' ἐρωταπόκρισιν. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὀφείλονται τὰ *λιανοτράγουδα*, τὰ ὁποῖα περιεῖχον ὅλαι αἱ παλαιότεραι συλλογαὶ ᾀσμάτων, καὶ τὰ ὁποῖα ἐτραγῳδοῦντο ὑπὸ πάντων.

Ἡ τάξις αὕτη εἶχε μεγάλην ἀναλογίαν μὲ τοὺς Μποὲμ τῶν Παρισίων, διαφέρουσα ὅμως οὐσιωδῶς κατὰ τοὺς πόθους, καὶ τὰ εὐγενῆ ἰδεώδη. Γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τσούρηδες* καὶ *Μπαντίδοι*, εἶχε πολλὰς ἀρετάς, οἷον *τιμιότητα, ἰδεώδεις πόθους, ἄκρατον πατριωτισμὸν* καὶ *ἱπποτικὸν χαρακτῆρα*. Διεκρίνετο δὲ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὸ μῖσός της κατὰ τῶν Τούρκων, μεθ' ὧν συνεπλέκετο βοηθοῦσα τὰ χριστιανόπουλα εἰς τὸν *πετροπόλεμον*. Πολλάκις ἐλάμβανον μέρος καὶ ἄνδρες Τοῦρκοι. Ὁσάκις δὲ ἡ Χωροφυλακὴ (τσαντάριδες) ἐπεχείρει νὰ τοὺς καταδιώξῃ, ἡνοῦντο οἱ διαμαχόμενοι καὶ ἔτρεπον αὐτὴν εἰς φυγήν.

Κατὰ τὸν πετροπόλεμον οἱ πέριξ λόφοι ἦσαν πεπληρωμένοι θεατῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς θορυβώδεις φωνάς των ἐνεθάρρυνον καὶ παρώρμων τοὺς λιποψυχοῦντας. Οἱ μαχόμενοι πρῶτον μὲν ἐπολέμουν μὲ λίθους προβάλ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

λοντες ἀντὶ ἀσπίδος τὴν κάππαν (κοντοτζοῦπι)· ὅταν δ' ἐπλησίαζον ρίπτοντες τὰς κάππας ἐλάμβανον τὸ κοντόξυλον (μαγκοῦραν) καὶ ἤρχιζον τύπτοντες καὶ τυπτόμενοι, ἕως οὗ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου διελύοντο, ἂν μὴ πρότερον τὰ Τουρκόπουλα δὲν ἐτρέποντο εἰς φυγήν.

Ἡ τάξις αὕτη ἤρξατο ἐλαττουμένη ἀπὸ τοῦ 1866 καὶ βαθμηδὸν ἐξέλιπε, διότι εἰς πᾶσαν ἐπανάστασιν ἐλάμβανε μέρος, ὡς καὶ εἰς τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897. Τελευταῖον λείψανον εἶχε παραμείνει ὁ Τζάρας, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπέθανε μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων.

Ποῖον εἶνε τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως *μπαντίδος*, οἱ σοφοί μας διδάσκαλοι θὰ μᾶς τὸ εἴπουν μίαν ἡμέραν, ὅταν καταπαύσῃ ἡ γλωσσικὴ διαμάχη, ἥτις ἐξεδίωξε βαθμηδὸν ἐκ τῶν σχολείων μας πᾶσαν περὶ τὰ πάτρια ἔρευναν, καὶ ἀφεθῶσιν ἀπερίσπαστοι εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων. Τὸ καθ' ἡμᾶς, καίτοι ἀναρμοδίους, σπεύδομεν νὰ δηλώσωμεν — διότι δὲν ὑπάρχει Ρωμηὸς ὅστις νὰ μὴ ἔχῃ ἰδέαν περὶ οἱουδήποτε πράγματος — ὅτι ἡ λέξις *μπαντίδος*, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τοὺς Ἰταλοὺς banditi. Ἴσως εἶνε λείψανον τῶν μισθοφορικῶν ἐθελοντικῶν ταγμάτων, τὰ ὁποῖα κατήρτιζε καὶ συνεκράτει ἡ Ἐνετία ἄλλοτε.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ᾀσμάτων τῶν μπαντίδων, σώζεται τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον, ὅπερ ἐτραγῳδεῖτο μέχρις ἐσχάτων εἰς πᾶσαν διασκέδασιν ὑπὸ τῶν εὐθυμούντων καὶ τῶν ὀργανοπαικτῶν (γύφτων) καὶ ὅπερ ἀντικατεστάθη δυστυχῶς δι' ἄλλων ἐνδεικτικῶν τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τῆς μαλθακότητος. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ στρατός μας, ἐπιστρέφων ἀπὸ τὰ γυμνάσια, κανονίζει τὸ βῆμά του μὲ τὸ «Γκούνα, Γκαραγκούνα», ἢ μὲ τὸ «βάρκα θέλω ν' ἁρματώσω κτλ.»· δι' αὐτῶν φνονηματίζεται τὸ πλῆθος καὶ ἀνδρίζεται ὁ ἐθνικὸς στρατός!! Τό, «Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα 'ς τὰ βουνὰ» ἢ τὸ «Στὴ μέση τὸ σπαθί μου κτλ.» ἂν δὲν ἐλησμονήθησαν, ἐρρίφθησαν ὅμως εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων! Οὕτω τοὐλάχιστον φρονεῖ ἡ νέα γενεὰ νὰ διαπλάσσῃ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα.

Τὸ ᾆσμα τῆς *Καραμπεριᾶς*, ὅπερ ἀπέστειλεν ἡμῖν ὁ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς νήσου Ἰωαννίνων κ. Λάππας, δημοσιεύομεν ὡς διαγράφον σελίδα τινὰ τοῦ εὐθύμου βίου τῶν *μπαντίδων* ἢ *τσούριδων*. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ τίτλος τοῦ μπαντίδου ἐθεωρεῖτο εὐγενέστερος τοῦ τσούρη.

Καραμπερὶὰ ξεκίνησε νὰ πάῃ γιὰ τὸν Πόρο
κυττάζουν τὴς σακκούλης των δὲν εἶχανε κ υ τ ό ρ ο[1].
Ἐμπῆκαν 'στὸ κρασοπουλειὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Τζαβέλλα,
'πῆραν ρακὶ τῆς φάμπρικας γιομίζουν μιὰ βαρέλλα·

[1]) κερμάτιον.

ἐπῆραν κι' ἕνα φόρτωμα παληὸ κρασὶ λιασμένο
γυρεύ' 'νὰ τὸν πληρώσουνε, δὲν ἔχουν τσακισμένο.
Τοῦ 'κάναν ἕνα 'μόλογο γιὰ 'μέρης δεκαπέντε·
πιστεύω νὰ μὴν τἄλαβε οὔτε μ' εἴκοσι πέντε.
Τὰ φόρτωσαν, τὰ πήγανε, τὰ δώσαν τοῦ Νησιώτη,
κι' ὅσο νὰ πᾶν' στὸ σκάλωμα τοὺς ἔμειν' ἕνα μπότι.
'Εμπήκανε στὸ σκάλωμα κι' ἐβγήκανε στὸ χάνι
καὶ 'στρώθηκαν στὸν πλάτανο νὰ πιοῦνε καὶ νὰ φᾶνε.
Εἶχαν μεζέδες λογιαστοὺς ἀγγούρια καὶ ντομάτα
καὶ κολοκύθια ἄγουρα καὶ ρεπανοσαλάτα.
Πέρνουν φαγὶ μιὰ σκοταριά, γκιόσα μιὰ παληογίδα,
ὅρκο σᾶς κάνω στὸν θεὸ χειρότερη δὲν εἶδα.
'Αρχίνησαν νὰ τραγωδοῦν ὅλοι μὲ τὴν ἀράδα
τραγούδια καραμπέρικα ὅλα μὲ νοστιμάδα.
— Γυιά μας, κρασοπατέριδες νὰ ζήσῃ τὸ κρασί μας
» Καὶ τὴν ἀμέθυγη ζωὴ νὰ χαίρωντ' οἱ ἐχθροί μας.
— Καλῶς νὰ σ' εὕρω, Φρίγκα μου — Καλῶς τὸ Μπιλιμπίλη
» κορώνα τῆς Καραμπεριᾶς τῶν κρασοπούλων στήλη.
— Εἶδα προψὲς 'στὸν ὕπνο μου πῶς πνίηκα στὸ βαγένι,
» νὰ ξέρετε μωρὲ παιδιά, πολὺ κρασὶ θὰ γένῃ.
— Εἶδα κι' ἐγὼ πῶς 'βρέθηκα μέσα σὲ μιὰ νταβέρνα
» καὶ κολυμποῦσα στὸ κρασὶ σὲ μιὰ μεγάλη στέρνα.
— Θέ μου μεγαλοδύναμε, ριτζιὰ μεγάλη σ' κάνω
» σ' ἕνα βαγένι μὲ κρασί, ἐπάνω νὰ πεθάνω.
— Θέ μου, ἐφέτο τὰ κρασιὰ χιλιάδες ν' ἀβγατίσουν.
» βαγένια, στέρνῃς καὶ καδιὰ ὅλα νὰ ξεχειλίσουν.
— Θέ μου μεγαλοδύναμε, μιὰ χάρι σοῦ ζητάω
» νὰ γεὶν' ἡ λίμνη μας κρασὶ κ' ἐγὼ νὰ κολυμπάω».
Σηκώθηκαν νὰ φύγουνε, λογαριασμὸ ζητᾶνε,
καὶ σᾶν τὸν ἔφερ' ὁ χατζῆς τὰ ἔξοδα τηρᾶνε·
βρῆκαν τὰ ἔξοδα πολλὰ κι' ἀπάνω στοὺς καυγάδες
νὰ κι' ὁ Νησιώτης ἔρχεται γυρεύει τοὺς παράδες.
Καὶ τὸ Νησιώτη καὶ Χατζῆ γιὰ νὰ τοὺς ἡσυχάσουν
ὑπόσχοντ' ἀπ' τὰ Γιάνναινα τὰ χρήματα νὰ μπάσουν.
Στέλλουν γραφὴ στὰ σπήτια τους πῶς βρίσκονται στὸ χάνι
ὅλοι γυιεροὶ καὶ σήγουροι καὶ πίνουν καὶ γλεντάνι...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Γ. ΜΟΥΣΕΛΜΙΗ[1]

I.

ΤΑ ΠΟΥΛΛΙΑ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΟΣ

Μὲ γέλασάνε τὰ πουλλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια,
Μὲ γέλασαν καὶ μοῦ ειπανε ὁ Χάρος δὲ μὲ παίρει.
Βάνω, φκειάνω τὰ σπίτια μου, τὰ μαρμαροχτισμένα,
Βάνω στὶς πόρτες μάλαμα, στὰ παραθύρι' ἀσήμι,
Φκειάνω καὶ τὸ μπαλκόνι μου κι' αὐτὸ μαλαματένιο.
Στὸ παραθύρι κάθομαι, τοὺς κάμπους ἀγναντεύω,
Βλέπω τὸ Χάρο πὄρχεται στὸ γρίβα καβαλλάρις,
Σέρνει τοὺς νιοὺς ἀπ' τὰ μαλλιά, τοὺς γέρους ἀπ' τὰ γένεια.

II.

Χιλιοκαλὸν τὸν ηὕραμε τοῦτον τὸν νοικοκύρι
Μὲ τὸ γλυκό του τὸ κρασί, μὲ τὰ γλυκά του λόγια.
Φάτε καὶ πιέτε βρὲ παιδιά, χαρῆτε νὰ χαροῦμε
Τοῦτον τὸ χρόνο τὸν καλό, τὸν ἄλλον ὁποὺ νὰ 'ρθῃ
Γιὰ ζοῦμε γιὰ πεθαίνουμε γιὰ σ' ἄλλον τόπον πάμε.

Πρβλ. *Πολίτη*, ἀρθ. 225.

III.

ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΟΥ ΠΗΓΑΔΙΟΥ

Τὰ τέσσερα, τὰ πέντε τὰ ἐννιαδέρφια,
Τὰ δεκοχτὼ ξαδέρφια τὰ λιγόημερα

---

[1]) Ἐκ τῆς εἰς τὸν α΄ διαγωνισμὸν τῶν «*Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*» βραβευθείσης συλλογῆς αὐτοῦ.

Σημ. Ἡ λαογραφικὴ αὕτη ὕλη ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. *Ε. Π. Φωτιάδου.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τοὺς ἤρθε ἕνα θερμάνι ἀπ' τὸ βασιλιά,
Νὰ πὰν νὰ πολεμήσουν μεσ' στὴ Μπαρμπαριά.
Μπινεύουν τ' ἄλογά τους, σειέτ' ἡ μαυρογῆς,
Παίρουν καὶ τὰ σπαθιά τους, τρέμ' ἡ θάλασσα,
Παίρουν καὶ τὰ ντουφέκια σειοῦνται τὰ βουνά.
Καὶ πόλεμο δὲν ηὗραν πίσω γύρισαν,
Βρίσκουν ἕνα πηγάδι 'να ξεροπήγαδο.
Σαράντα ὀργυιὲς τοῦ μάκρου κ' ἑκατὸ πλατύ.
Λαχνίζουν, ξελαχνίζουν ποιὸς νὰ βγάλ' νερό,
Καὶ κόβουν τοὺς τσαμπάδες κ' ἔκαμαν τριχιὲς
Τὸν δένουν καὶ τὸν ρίχνουν καὶ τὸν ἀπολάν.
'Επάη ὥς τὴ μέση ἐφοβήθηκε,
'Επάη ὥς τὸν μπάτο λιανοσείθηκε.
—Τραυᾶτε με ἀδέρφια καὶ δὲ φαίνομαι.
—Καὶ μεῖς τραυᾶμε, Κώστα, σὺ δὲ φαίνεσαι.
—Βάλτε καὶ τ' ἄρματά μου νὰ τραυᾶν κι' αὐτὰ
—Κι' αὐτὰ τραυᾶνε, Κώστα, σὺ δὲ φαίνεσαι.
—'Εσύ, Κώστα, δὲ βγαίνεις, τί νὰ κάνουμε;
—Κατσῆτε νὰ πεθάνω κι' ἄπε φύγετε.
Ὥρα καλή, ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια μου.

IV.

ΤΑ ΔΥΟ ΜΝΗΜΑΤΑ

Πέρα σ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ καὶ στ' ἄλλο παραπέρα
Στὸν πάτο βόσκουν πρόβατα καὶ στὴν κορφὴ τὰ γίδια.
Κι' ἀνάμεσα τὰ δυὸ βουνὰ δυ' ἀδέρφια ἦταν θαμμένα
Κι' ἀνάμεσα τὰ μνήματα κλῆμά ἦταν φυτρωμένο.
Τὸ Μάι ἀνθίζει σὰ δεντρὶ καὶ τὸ θερπὶ σὰν κλῆμα.
Καὶ τὸ δεκαπενταύγουστο κάνει καὶ τὸ σταφύλι.
Ὅποιος τὸ φάει ζουρλαίνεται κι' ὅποιος τὸ πιῇ πεθαίνει.
Νὰ τό 'χε φάει ἡ μάννα μου, νὰ μ' εἶχε κάμει ἐμένα.

V

Η ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΕΝΗ ΚΙ Ο ΧΑΡΟΣ

Κάτου στὰ ἕξι μάρμαρα, στὰ δυὸ μαῦρα λιθάρια
'Εκεῖ χάρος δὲν κατοικάει, χάρος δὲν πάει νὰ κάτσῃ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Σὰν πάησε καὶ κατοίκησε σὲ μι' ἀρραβωνιασμένη
'Οποὺ τὸ ἐπαινέθηκεν ὁ χάρος δὲν τὴν παίρει
Κι' ὁ χάρος κάπου τ' ἄκουσε, κάποιο πουλλάκι τοῦ εἶπε.
Σὰν πάησε καὶ τὴ λόχησε στὴ μέση 'πὸ τὸ σπίτι
Μπαίνουν καὶ βγαίνουν οἱ γιατροὶ καὶ τὴν ἀποφασίζουν.
'Εμπαινοβγαίνει ἡ μάννα της, τραυάει τὰ μάγουλά της.
—Σήκου ἀπάνου, κόρη μου, καὶ μὴ βαριακοιμᾶσαι,
Οἱ συμπεθέροι ἔρχουνται πεζούρα καὶ καβάλλα.
—Σὰν ἤρθαν καλῶς ὥρισαν καὶ καλῶς νὰ κοπιάσουν,
Στρώστε μεσάλια πράσινα, προσκέφαλα γαλάζια,
Στρώστε τὶς τάβλες θλίβερες καὶ μαυροφορεμένες
Καὶ δώστε νὰ φὰν νὰ πιοῦν κρασὶ γιὰ νὰ μεθύσουν
Κι' ἁπλώστε στὴν τσεπούλλα μου τὴ βαριαρημασμένη
Καὶ πάρτε τὰ κλειδάκια μου κι' ἀνοίξτε τὴν κασσέλλα
Καὶ πάρτε τὰ ρημάδια μου, ντύστε τὴν ἀδερφή μου
Φορέστε της καλὰ σκουτιά, δάκρυα νὰ μὴ χύση.
Νὰ μὴ βαρέσουν τὰ βιολιὰ ὅσο νὰ βγῇ ἡ ψυχή μου
Καὶ πάρτε με καὶ θάψτε με πίσω 'ς τὸ ἅγιο δῆμα[1].

VI

ΤΗΣ ΛΥΓΕΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

'Η Εὐγενούλλα ἡ ὄμορφη κι' ἡ νιοπαντρεμμένη,
'Οποὺ παινιόνταν κ' ἔλεγε ὁ χάρος δὲν τὴν παίρει,
'Οπού 'χε τοὺς ἐννιὰ ἀδερφούς, τὸν ἄντρα παλληκάρι.
Κ' ἕνα πουλλί, κακὸ πουλλί, τοῦ χάρου πάει καὶ λέει.
Κι' ὁ χάρος τὴν ἐγήτεψε κ' ἡ κόρη κιτερνιάζει.
Πρώτη δευτέρα τ'ς ἀϊ-τιᾶς τρίτη φαρμακωμένη.
—'Εγώ, μάννα μου, δὲν μπορῶ, μάννα μου θὰ πεθάνω,
Βράδυ ποὺ θά 'ρθῃ ὁ Κωσταντὴς μὴ τὸν πικροκαρδίσῃς
Καὶ βάλτ' του γιόμα νὰ γευτῇ καὶ δεῖπνο νὰ δειπνήσῃ.
Κι' ὁ Κωσταντὴς ἐρχότανε στοὺς κάμπους καβαλλάρις,
Μὲ τετρακόσιους ἄρχοντες καὶ χίλια παλληκάρια.
Κοντοκρατάει τὸ γρίβα του στέκεται καὶ τοὺς λέει:
— Βλέπω σταυρὸ στὴν πόρτα μου, παππᾶδες στὴν αὐλή μου,
Κάποιος δικός μου πέθανε, κάποιος δικός μου πάει.

[1] = βῆμα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ρήχνει βιτσιὰ τ' ἀλόγου του καὶ φτάνει στὴν αὐλή του.
— Καλή σας μέρα λαϊκοὶ καὶ σεῖς ἱεροντυμένοι,
Γειά σου καὶ σένα κυρ' Γουρά, τίνος εἶν' τὸ κιβούρι;
— Τῆς Εὐγενούλλας τ's ὄμορφης τῆς μικροπαντρεμένης.
— Φκειάσ 'το μακρύ, φκειάσ' το πλατύ, φκειάσ ' το γιὰ δυὸ νομάτους,
Καὶ τὸ μαχαίρι ἅρπαξε καὶ στὴν καρδιὰ τὸ βάνει.
Τὰ δυὸ ἀντάμα τά 'θαψαν σ' ἕν' ἅγιο μοναστήρι,
Τὄνα φυτρώνει κάλαμος καὶ τ' ἄλλο κυπαρίσσι.
Βεργολυγάει ὁ κάλαμος φιλεῖ τὸ κυπαρίσσι.

Πρβλ. *Πολίτης*, ἀριθ. 217.

VII

ΚΑΡΔΙΑ ΜΕ ΔΕΚΟΧΤΩ ΚΛΕΙΔΙΑ

— Καρδιὰ μὲ δεκοχτὼ κλειδιὰ βαριά εἶσαι κλειδωμένη,
Γιατί δὲν παίζεις, δὲ γελᾷς πῶς ἤσουν μαθημένη;
— Τί νὰ γελάσω, τί νὰ εἰπῶ, πῶς ἤμουν μαθημένη.
Τὰ χέρια, πού 'χαν τὰ κλειδιὰ εἶναι ξενητεμένα,
Νὰ στείλω μῆλο σέπεται, κυδώνι μαραγκιάζει,
Νὰ στείλω μοσκοστάφυλο στὸ δρόμο ξερωγιάζει.
Νὰ στείλω καὶ τὸ δάκρυ μου σ' ἕνα χρυσομαντήλι.
Τὸ δάκρυ μου εἶναι καυτερὸ καὶ καίγει τὸ μαντήλι.
Φαρμάκι νὰ φαρμακωθῶ, νὰ πέσω νὰ πεθάνω.
Καὶ πάλε ὁ μαῦρος σκέφτομαι τίνος κακὸ θὰ κάνω.
Ντέρτι δὲν εἶχα στὴν καρδιὰ κι' ἀπόχτησα μαράζι
Τοῦ καραβιοῦ τὰ σίδερα νὰ ρήξω δὲν τὸ βγάζει.

Πβλ. μακρυνὴν ἀπήχησιν τοῦ τραγουδιοῦ παρὰ *Πολίτῃ*, ἀριθ. 168.

VIII

Ο ΜΠΙΡΜΠΙΛΗΣ ΚΑΙ Ο ΜΕΝΟΥΣΙΑΓΑΣ

Ὁ Μπιρμπίλης, ὁ Βεούλης κι' ὁ Μενούσιαγας
Σὲ κρασοπουλειὸ πηγαίναν γιὰ νὰ φὰν νὰ πιοῦν.
Κεῖ ποῦ τρώγαν καὶ ποῦ πίναν καὶ ποῦ γλένταγαν
Κάτι πέσαν σὲ κουβέντα γιὰ τὶς ὄμορφες.
— Ὄμορφη γυναίκα, πῶχεις ρὲ Μενούσιαγα.
— Ποῦ τὴν εἶδες, ποῦ τὴν ξέρεις καὶ τὴ μολογᾶς;
— Ψὲς τὴν εἶδα στὸ πηγάδι πῶπαιρνε νερὸ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Καὶ τῆς δώσα τὸ μαντήλι καὶ μοῦ τὄπλυνε
Καὶ τῆς εἶπα καὶ δυὸ λόγια καὶ τῆς ἄρεσαν.
— Ἂν τὴν εἶδες, ἂν τὴν ξαίρῃς πές μας τὶ φορεῖ.
— Κόκκινο φουστάνι ἔχει, παρδαλὴ ποδιά.
Ὁ Μενούσης μεθυσμένος πάει τὴν ἔσφαξε.
Τὸ πρωῒ ποῦ ξεμεθάει πάει τὴν ἔκλαιγε.
— Σήκου, χήνα, σήκου πάπια, σήκου λυγαριά,
Σήκου, λούσου, καὶ χτενίσου κ' ἔμπα στὸ χορό.
Νὰ σὲ ἰδοῦν τὰ παλληκάρια νὰ σὲ μαραίνονται,
Νὰ σὲ ἰδῶ κ' ἐγὼ ὁ καημένος, νὰ σὲ χαίρομαι.

IV

Ο ΜΕΪΝΤΑΝΗΣ

Κάτω στὰ φασιὰ ποτάμια
Ποῦ 'ναι στάδια καὶ μεϊντάνια
Κάθεται ὁ Μεϊντάνης μέσα
Μὲ τρακόσια παλληκάρια.
Κι' ὅλα τρώγουν κι' ὅλα πίνουν
Κι' ὅλα τὸ ντουφέκι ρήνουν.
Κ' ἕνα ροῦσο παλληκάρι
Μήτε τρώει μήτε πίνει
Μήτε τὸ ντουφέκι ρήνει.
Μόν' τὴν κόρη τρογυρίζει.
— Κόρη μέσα τὴ σογιά σου,
Νὰ μὴ λερωθῇ ἡ ποδιά σου.
— Τί σὲ μέλλ' ἐσὲ λεβέντη
Γιὰ τὸ γῦρο τῆς ποδιᾶς μου;
— Ἄχ, μὲ μέλλει καὶ σοῦ λέω,
Γιατί θέλω νὰ σὲ πάρω
μὲ παπᾶ καὶ μὲ κουμπάρο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Epirus im Altertum, Studien zur historischen Topographie, von Hans Treidler. Leipzig 1917 (σ. 1—131).

Τὸ ὡς ἄνω βιβλίον ὃν ἐναίσιμος διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ τοῦ κ. Treidler, καθηγητοῦ ἐν Zehlendorf τοῦ Βερολίνου, ἐστάλη μοι συστάσει τοῦ ἐπισκεφθέντος πέρυσι τὴν Ἤπερον δι' ἀρχαιολογικὰς καὶ γεωγραφικὰς μελέτας καθηγητοῦ ἐν Μονάχῳ κ. L. Bürchner, οὗ τινος ὁ πρῶτος τόμος τῶν «Ἠπ. Χρονικῶν» ἐφιλοξένησε τὴν πολλοῦ λόγου ἀξίαν ἠπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν, μετεφράσθη δὲ ὑπὸ τοῦ πρὸ μηνῶν ἀποθανόντος Γ. Σταυρίδου, ἰατροῦ, καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Χατζῆ (Πελλερὲν) ἐκδιδομένην ἐφημερίδα «Ἤπειρος» ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ Ἤπειρος ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἱστορικοτοπογραφικὴ μελέτη*» (ἀριθ. 2291-2394 τοῦ 1926).

Ἡ διατριβὴ αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα εἰς τὸ εἶδός της τῶν μέχρι σήμερον ἀπὸ τοῦ μακαρίτου Σεμιτέλου καὶ μετέπειτα ἐκδοθεισῶν καὶ λέγει τὴν τελευταίαν λέξιν, ἐφ' ὅσον αἱ πηγαὶ ἐπιτρέπουν, ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων. Ὁ κ. Treidler προσπαθεῖ λίαν ἐπιμελῶς ἐν τῇ ἐναισίμῳ ταύτῃ διατριβῇ του νὰ συνδυάσῃ πᾶν τὸ μέχρι τοῦδε περὶ τῆς σημερινῆς Ἠπείρου γραφέν, ἵνα ἐξαγάγῃ συμπεράσματα ἐθνολογικὰ καὶ ἰδίως τοπογραφικὰ διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἤπειρον. Πρὸς τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἄλλων σπουδαιοτάτην βοήθειαν παρέσχον αὐτῷ ὁ Λὴκ καὶ ὁ Πουκεβὶλ καὶ ἰδίως ὁ κατὰ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἤπειρον ἐπιφανὴς Γερμανὸς γεωλόγος A. Philippson [1].

Βεβαίως οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν δυσκολίαν περὶ τὴν συγγραφὴν τοιούτων διατριβῶν, ἐφ' ὅσον ἡ Ἤπειρος εἶναι εἰσέτι ἀνεξερεύνητος ἀρχαιολογικῶς. Μόνον ἀνασκαφαὶ θὰ μᾶς δώσουν ἀσφαλῆ πορίσματα ἐθνολογικὰ καὶ τοπογραφικὰ διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἤπειρον καὶ θὰ μᾶς ὁρίσουν ἀσφαλῶς

[1]) Τὰς ἐντυπώσεις καὶ μελέτας ἐκ τοῦ ταξειδίου του τούτου γράφει ὁ Philippson εἰς τὸ ἔργον του Thessallen und Epirus (Βερολῖνον 1897), οὗτινος ἀποσπάσματα σχετιζόμενα μὲ τὴν Ἤπειρον μεταφρασθέντα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Γ. Σταυρίδου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις δημοσιευομένην ἐφημερίδα «Κῆρυξ» (τοῦ 1924).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τὰς τοποθεσίας τόσων ἀρχαίων Ἠπειρωτικῶν πόλεων εἰς τὰ ἀφθονοῦντα ἐν αὐτῇ ἐρείπια, ὡς συνέβη εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Δωδώνης, περὶ τῆς ὁποίας τόσαι ἀβάσιμοι εἰκασίαι εἶχον γραφῇ ὑπὸ ξένων τε καὶ ἡμετέρων. Ἐκτὸς τοῦ ἀνυπερβλήτου τούτου μειονεκτήματος ἡ διατριβὴ αὕτη ἔχει καὶ τὸ ὅτι στηρίζεται μόνον εἰς τὴν ἐν τῷ γραφείῳ μελέτην καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἐπιτόπιον τοῦ ζητήματος ἔρευναν, πρᾶγμα ἀναγκαιότατον διὰ τοιούτου εἴδους σπουδάς. Ἐν τούτοις ὅμως παρ' ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόρευκτα ἄλλως τε ταῦτα μειονεκτήματα ἡ διατριβὴ αὕτη εἶναι σπουδαιότατον βοήθημα διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας καὶ ἱστορίας τῆς πατρίδος μας καὶ λόγῳ τῆς διονυχίσεως τοῦ θέματος καὶ διὰ τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν χρησιμοποιηθεισῶν πηγῶν, πολλῶν ἀγνώστων τοῖς πολλοῖς. Ἀλλ' ἰδίως διὰ τὴν ἐπιμελῆ προσπάθειαν πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἠπειρωτικῆς τοπογραφίας. Ὅθεν θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» προέβαινον εἰς ἀνατύπωσιν τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Γ. Σταυρίδου μεταφράσεως ἐν βιβλίῳ [1].

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Γ. Δ. Χατζῆ (Πελλερέν), Τὸ μυστικὸ τοῦ Κάστρου (τῶν Ἰωαννίνων) *Ἱστορικὰ καὶ κριτικὰ σημειώματα περὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.* Ἀθῆναι 1926 (σ. 1—103).

Τὸν Μάϊον τοῦ 1925 ὁ Μ. Πρωτοσύγγελος τῶν Πατριαρχείων καὶ ἤδη Μητροπολίτης Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρας, ὁ μετὰ ζήλου περὶ τὰ Ἠπειρωτικὰ ἐνδιατρίβων, ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκδιδομένῃ ἐφημερίδι «Ἤπειρος» μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Γιάννενα, ἡ ἀρχικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως Ἰωαννίνων», ἐν ᾗ πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ μὲν πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐκτίσθη ἀπὸ τοῦ 700 μέχρι 1034, καθ' ὃ κατεστράφη ἡ Νικόπολις ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος Δόλιανου, ἡ δὲ ὀνομασία ταύτης εἶναι ξενική. Τὰς γνώμας ταύτας ἀντέκρουσεν ὁ καθηγητὴς κ. Α. Κοντοπᾶνος ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι («Ἤπειρος» Μαΐου καὶ Ἰουνίου 1925) ὑποστηρίξας, ὅτι ἡ μὲν πόλις ἐκτίσθη πολὺ πρότερον καὶ δὴ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ δὲ ὀνομασία ταύτης προέρχεται ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βελισσαρίου Ἰωαννίνης.

Περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν Ἰωαννίνων πολλὰ ἐλέχθησαν. Ἄλλοι παραδέχονται, ὅτι προέρχεται ἀπὸ οἰκιστήν τινα ὀνομαζόμενον Ἰωάννην ἢ Ἰωαννίνην ἢ ἀπὸ πολιοῦχον Ἅγιον Ἰωάννην (Ληκ, Χασιώτης, Ἀραβαντι-

[1]) Ὁ κ. Treidler ἔχει ἐκδώσει καὶ ἑτέρας πραγματείας σχετικὰς μὲ τὴν ἐθνολογίαν τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου δημοσιευθείσας ἐν τοῖς «Ἀρχείοις τῆς Ἀνθρωπολογίας»

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νός, Χατζηδάκις), ἄλλοι δὲ ὅτι ἡ λέξις εἶναι ξενικὴ προερχομένη ἀπο οἰκιστήν τινα Ἀλβανὸν ἢ Σλάβον ἢ Βλάχον ὀνομαζόμενον Γιάννην ἢ καὶ ἀπὸ ἁπλῆν ξενικὴν λέξιν (Ἀθηναγόρας κ. ἄ.). Ὁ κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλους (Τοπωνυμικὰ παράδοξα) ὑποστηρίζει, ὅτι παράγεται ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως ayan (=οἱ χώρας ἄνακτες, οἱ πρόκτριτοι, οἱ ἀφεντάδες) ἐξελληνισθείσης εἰς Ἰωάννινα. Ὅτι τὸ ἀραβικὸν ayan δύναται νὰ ἐξελληνισθῇ εἰς Ἰωάννης μᾶς τὸ βεβαιώνει ὁ κ. Μ. Φιλήντας (Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία Ἑλληνικὴ τ. Α΄ σ. 102 τ. Β΄ σ. 192) λέγων, ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας οἱ καλούμενοι Ἀγιάνηδες (πρβ. καὶ Μορογιάνης=ὁ Ἀγιάνης δηλ. ὁ Ἀφέντης τοῦ Μοριᾶ) ὑπεγράφοντο *Ἰωάννης* Στέφανος Μιχαὴλ Ῥακοβίτσας, *Ἰωάννης* Σκαρλάτος Γρηγορίου Γκίκας, ὅπου τὸ Ἰωάννης εἶναι τὸ ἐξελληνισθὲν ἀραβικὸν ayan. Καὶ ἐμοῦ ἡ γνώμη εἶναι ὅτι ἡ ὀνομασία *Γιάνινα* (οὕτω πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ γράφεται) εἶναι ξενικὴ καὶ σλαβικὴ μᾶλλον, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ τοπωνυμίαι τῆς Ἠπείρου εἶναι κατὰ 90 % σλαβικαὶ καὶ κατὰ 10 % Ἑλληνικαί, ἀλβανικαὶ καὶ τουρκικαί. Τὴν ἐξ ἀλβανικῆς λέξεως προέλευσιν τῆς ὀνομασίας μοὶ ὑποστήριξεν καὶ ὁ πρὸ διετίας ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἤπειρον ἄγγλος καθηγητὴς S. Klark. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν πρώτην γνώμην, ἐν οἷς καταλεκτέος καὶ ὁ πολὺς Wilamowitz (Ἠπειρ. Χρονικὰ τ. Α΄ σ. 39), ἔχουν κυρίως ὑπ' ὄψιν τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Κων)πόλει κατὰ τὸ 879 συγκροτηθείσης συνόδου, ἐν ᾗ φέρεται ὑπογραφὴ τοῦ ἐπισκόπου Ζαχαρία ὡς ἐπισκόπου Ἰωαννίνης, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ Ἰωαννίνη ἐκείνη οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὰ Ἰωάννινα, καθόσον ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἐκείνης οὐδεὶς ἄλλος ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης τῆς Ἠπείρου ἢ Μακεδονίας ὑπογράφει. Καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοσις, καθ' ἣν ἡ πόλις ὠνομάσθη ἀπὸ κάποιαν Γιάννεναν, μᾶς δεικνύει, ὅτι κάτι ἄγνωστον κρύπτει ἡ ὀνομασία αὕτη.

Τοῦ ζητήματος τούτου τὴν ἐπίλυσιν πειρᾶται νὰ ἐξεύρῃ καὶ ὁ κ. Χατζῆς δημοσιογράφος καὶ διευθυντὴς τῆς «Ἠπείρου». Ὁ κ. Χατζῆς μὴ δυνηθεὶς νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτόν του δι' οὐδεμιᾶς τῶν προλεχθεισῶν γνωμῶν προσπαθεῖ νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ὀνομασίαν τῶν Ἰωαννίνων «οὐχὶ εἰς ἕνα οἰκιστὴν Ἰωάννην αὐτοκράτορα, στρατηγὸν ἢ Ἅγιον πολιοῦχον ἢ εἰς ἕνα Γιάννην Βλάχον ἢ Σλάβον ἢ εἰς μίαν Ἰωαννίναν βασίλισσαν ἢ πριγκήπισσαν, ἀλλ' εἰς μίαν ἀρχικὴν καθολικῆς σημασίας εὐρύτατα δὲ διαδεδομένην εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν γῆν καὶ ἱστορίαν λέξιν τῆς Χαονίας (Ἰαονίας), δηλαδὴ μίαν χώραν Ἰανίναν (Γιανίναν) μὲ λατινικὴν κατάληξιν —ina κληροδοτηθεῖσαν κατὰ τοὺς μακρυνοὺς χρόνους τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως, ὁπότε ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἦτο οὐ μόνον τοῦ Κέντρου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἡ ἐπίσημος γλῶσσα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(σ. 13). Τοὐτέστιν ὁ κ. Χατζῆς παραδέχεται, ὅτι ἡ ὀνομασία Γιάννινα ἢ κάλλιον καὶ κατ' αὐτὸν Γιάνινα ἔχει σχέσιν μὲ τοὺς Χάονας, Ἰάωνας, Ἰάνας, Γιάνας, ὡς ἀπεκάλουν, ὡς διατείνεται, οἱ ἐπιδρομεῖς τοὺς ἐν Ἠπείρῳ Ἕλληνας καὶ ὅτι κατ' ἀρχὰς ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδήλου ὁλόκληρον περιφέρειαν δηλ. «χώρα Γιανίνα» (terra Janina), ἐξ οὗ ἔμεινε μόνον τὸ Γιανίνα, ὅπερ ἔπειτα ἐγένετο Γιάνινα. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης του ταύτης ἐπικαλεῖται χωρίον ἐκ τοῦ Ὁδοιπορικοῦ τοῦ Πατμίου Μηλοϊτοῦ γραφὲν τῷ 1588 καὶ δημοσιευθὲν ἐν τῷ «Παρνασσῷ» (τ. Ϛ' σ. 641), ἐν ᾧ ἀναγράφεται «ἔσω τῆς στερεᾶς πρὸς τὴν μεριὰ τῆς Κερκύρας ἤγουν πρὸς τὰς Κορυφὰς εὑρίσκομε μίαν χώραν μεγάλη ὀνομάζεται Γιάνινα»· ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν ὑποστηρίζει τὴν θέσιν τοῦ κ. Χατζῆ, καθόσον παρακάτω ὁ ἴδιος Μηλοΐτης γράφει τὰ αὐτὰ καὶ διὰ τὴν Αὐλῶνα καὶ διὰ τὸ Δυρράχιον, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως ἐδόθη εἰς τὴν περιφέρειαν καὶ οὐχὶ τὸ ἀντίθετον.

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ κ. Χατζῆ, ἂν καὶ παρακεκινδυνευμένη, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν πολλῶν περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, ἱστορίαν καὶ γλωσσολογίαν ἀσχολουμένων τόσον διὰ τὴν εὐφυᾶ της σύλληψιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν πρὸς ὑποστήριξίν της δι' ὅλων τῶν γνωστῶν πηγῶν. Πρῶτος ὁ κ. Χατζηδάκις, ὁ καὶ ἄλλοτε ἀσχοληθεὶς περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν Ἰωαννίνων (Ἐπιστ. Ἐπετηρὶς τ. Ι' σ. 1—10), κατέδειξε δι' ἐπιστολῆς του δημοσιευομένης ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, ὅτι γλωσσολογικῶς εἶναι ἀδύνατος ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως Γιάνινα ἀπὸ τὸ Χάονες ἢ Ἰάονες. Τὸν αὐτὸν ἐνδοιασμὸν ἐξέφρασε δι' ἐπιστολῆς του καὶ ὁ ἀρχαιολόγος κ. Α. Φιλαδελφεὺς εἰπών, ὅτι μόνον ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη θὰ μᾶς φέρῃ ὁριστικὰ συμπεράσματα (Ἤπειρος ἀριθ. 2424 τοῦ 1926). Ὁ κ. Καρολίδης ὅμως ἀντιθέτως (Ἤπειρος ἀριθ. 2484 τοῦ 1927) θεωρεῖ τὴν πραγματείαν «πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων, ὡς διανοίγουσαν νέους ὁρίζοντας ἐρευνῶν», ἃς ὁ ἴδιος ἐπιφυλάσσεται νὰ κάμῃ.

Μολαταῦτα ὁ κ. Χατζῆς εἶναι ἄξιος θερμοτάτων συγχαρητηρίων, διότι συνεχίζων τὴν εὐγενῆ παράδοσιν τῶν Ἠπειρωτογράφων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀσχολεῖται, ὁσάκις τὸ βαρὺ δημοσιογραφικὸν ἔργον ἐπιτρέπει, μὲ τὴν σκοτεινήν μας ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν, διανοίγων μάλιστα νέας ὁδούς.

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Νικολάου Νίτσου, *Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ Κάμης τοῦ Τσαμαντᾶ.* Ἀθῆναι 1926 (σ. 1—400).

Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀξιολόγου ταύτης πραγματείας ἀκολουθῶν τὴν ὡραίαν παράδοσιν τοῦ Ἀραβαντινοῦ, τοῦ Λαμπρίδου, τοῦ Χασιώτου καὶ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τόσων ἄλλων Ἠπειρωτῶν ἐγκυψάντων μετὰ φιλοπάτριδος στοργῆς εἰς τὴν πάτριον ἱστορίαν, ἐδημοσίευσε τὴν ὡς ἄνω μονογραφίαν σκοπῶν νὰ περιγράψῃ ἱστορικῶς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Τσαμαντᾶ καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς χωρία καὶ νὰ ἀποθησαυρίσῃ τὸ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον λαογραφικὸν ὑλικόν.

Τὸ ὅλον ἔργον διαιρεῖται εἰς 13 κεφάλαια, ὧν τὰ 7 πρῶτα περιέχουν πληροφορίας γεωγραφικάς, τοπογραφικάς, γεωλογικάς, κλιματολογικάς, τοπωνυμικὰς καὶ γενικῶς πᾶσαν πληροφορίαν δυναμένην νὰ φωτίσῃ τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τῆς κώμης Τσαμαντᾶ. Ἂν καὶ ἐν τῇ ἐρεύνῃ ταύτῃ δὲν χρησιμοποιεῖ πάσας τὰς γνωστὰς πηγὰς—ἴσως ἐξ ἀδυναμίας, ἐπειδὴ ὁ σ. ἔγραψε τὴν μονογραφίαν διαμένων ἐν Τσαμαντᾷ—ἐν τούτοις τὰ ἐν αὐτῇ γραφόμενα ἔχουν σπουδαιοτάτην σημασίαν, διότι ἐγρόφησαν παρ' ἀνθρώπου βιοῦντος ἐν τοῖς περιγραφομένοις τόποις καὶ συνεπῶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς γνωρίζοντος αὐτούς. Πόσον διαφέρει ἡ ἐπιτόπιος ἔρευνα τῆς ἐκ τοῦ γραφείου γενομένης καταδεικνύεται εἰς ὅσα ὁ σ. γράφει περὶ τῆς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Καμύτσανης [1].

Ἀξιόλογοι εἶναι αἱ ἐν ταῖς σ. 31 - 43 δημοσιευόμεναι «*ἐνθυμήσεις*», ἐκ βιβλίων τῆς Μονῆς, ἐν αἷς εὑρίσκομεν ἀρκετὰς πληροφορίας περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς, περὶ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, περὶ τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων γεγονότων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Πραγματευόμενος περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς κώμης Τσαμαντᾶ (τινὲς ἔγραψαν Σαμαντᾶ, Σιαμαντᾶ, Ζαματᾶ, Ζιαματὰ) ὡς καὶ τῆς μονῆς Καμύτσανης, ῥίπτει τὴν γνώμην, ὅτι πιθανῶς αἱ τοπωνυμίαι αὗται νὰ προέρχωνται ἡ μὲν πρώτη ἐκ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ οἴκου τῶν Τσαμαντούρων, φυγάδων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸ 1204, δοθείσης αὐτοῖς τῆς περιοχῆς ταύτης ὡς τιμαρίου, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν Καμύτσην (σ. 13). Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ζητεῖ νὰ βεβαιώσῃ διὰ τῶν γραφομένων ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου τοῦ Πρεσβυτέρου, τῷ ἐκδοθέντι τῷ 1321 καὶ ἀπευθυνομένῳ πρὸς τὸν τότε Μητροπολίτην Ἰωαννίνων, ἐν ᾧ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα Τσαμαντούρας [2]. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς εἰκασίας του ταύτης πολὺ εὐφυῶς ὁ σ. συνδέει ταύτην πρὸς τοὺς σήμερον ᾀδομένους χλευαστικοὺς στίχους περὶ τοῦ Τσαμαντᾶ, ἔχοντας οὕτω·

Τσαμαντάρι, Τσαμαντάρι
σ' εἶχαν τὰ χωριὰ καμάρι.
Τσαμαντοῦρι, Τσαμαντοῦρι
πῶς ἐγίνηκες γαϊδοῦρι;

---

[1]) Περὶ τῆς Μονῆς ταύτης ὁ κ. Νῖτσος ἐξέδωκε καὶ ἰδιαιτέραν μονογραφίαν.
[2]) Ἰδὲ καὶ Ἰ. *Ῥωμανοῦ*, Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου σ. 120.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὸ ἱστορικὸν μέρος διαδέχεται τὸ ἠθογραφικόν, ἔνθα μὲ καταπλήσσουσαν χάριν ὁ σ. περιγράφει τὴν ὑπὸ τῆς Δωδεκάρας δηλ. Δημογεροντίας διοίκησιν τῆς κοινότητος Τσαμαντᾶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Τὰ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Σχολείων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γραφόμενα αὐτόθι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς οὐχὶ εὐκαταφρόνητος συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Σπουδαιότερον πάντων εἶναι τὸ λαογραφικὸν μέρος τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ ὁ σ. ἀπεθησαύρισεν ἀξιόλογον λαογραφικὸν ὑλικὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸ Τσαμαντᾶ καὶ τὰ πέριξ. Ὁ κ. Νῖτσος εἶναι ἄξιος παντὸς ἐπαίνου διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην κυρίως, διότι διέσωσεν ἀρκετὸν λαογραφικὸν πλοῦτον τῆς Ἠπείρου, τείνοντα ὁσημέραι νὰ ἀφανισθῇ, ἂν καὶ δὲν εἶνε πλήρης ἡ συλλογὴ αὕτη, οὔτε ἀπηλλαγμένη μερικῶν λαογραφικῶν σφαλμάτων ὡς λ. χ. τοῦ τῆς μὴ ἀκριβοῦς καταγραφῆς τῶν λέξεων ἀπὸ φωνητικῆς καὶ διαλεκτολογικῆς ἀπόψεως· μολαταῦτα ὅμως ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδός της διὰ τὴν Ἤπειρον, διότι οὐδεμία ἄλλη ἐγράφη ἐξετάζουσα περιοχὰς τῆς Ἠπείρου εἰς τόσον πλάτος. Ὡραιοτάτη καὶ πλουσία εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὧν τινα νῦν τὸ πρῶτον δημοσιεύονται. Σπουδαῖον ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ δημοσιευόμενον γλωσσάριον ὡς καὶ τὸ λεξιλόγιον τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν Καλαντζήδων. Ἐκτενῆ βιβλιογραφίαν περὶ τῆς μονογραφίας ταύτης ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Χριστοβασίλης ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῃ ἐν Ἰωαννίνοις ἐφημερίδι «Ἐλευθερία» (ἀριθ. 281 - 290 τοῦ 1926). Τοιαύτην ἐπίσης ἔγραψε καὶ ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στ. Κυριακίδης ἐν τῷ ἄρτι ἐκδοθέντι Θ΄ τόμῳ τῆς Λαογραφίας.

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Τὰ Γιάννινα στὰ 1680 κι ὁ ἀγράμματος Δεσπότης (Δελτίον Βιβλιοθήκης Νεοελ. Λογοτεχνίας. Χρόνος Α' Ἀθήνα 1927. Φυλλάδιο 1ο σ. 19 - 21 ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ἠλ. Βουτιερίδου).

Ἡ ὡς ἄνω μικρὰ μελέτη, δι' ἧς ἱκανὰ πληροφορούμεθα περὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Φιλολογικὸς Συνέκδημος» (φύλ. Θ' καὶ Ι' τοῦ 1848) ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τοῦ πρὸς τὴν παιδείαν ζήλου τῶν Ἰωαννιτῶν» καὶ προήρχετο «ἐκ τῶν εἰσέτι ἀνεκδότων Μολοσσικῶν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἰατρονομικῆς Ἀλεξίου Πάλλη». Ταύτης μέρος ἀναδημοσιεύει καὶ ὁ κ. Βουτιερίδης ὑπὸ τὸν ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τίτλον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἐκ ταύτης πληροφορούμεθα ἱκανὰ περὶ τῶν διδασκάλων Ν. Σουγουρδῆ, συγγενοῦς τοῦ ἐν Βενετίᾳ τυπογράφου Ν. Γλυκῆ, καὶ τοῦ Βησαρίωνος Μακρῆ, ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶχεν ἱδρύσει σπουδαίαν σχολὴν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῶν Λυγγιάδων, ἧς ἀρκετὰ λείψανα καὶ σπουδαιοτάτη βιβλιοθήκη μετὰ πολλῶν χειρογράφων ἐσῴζοντο μέχρι τοῦ 1900. ὁπότε κατεδαφίσθη ὁ ἀρχαῖος ναὸς καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ οἰκήματα πρὸς κατασκευὴν ναοῦ. Κατὰ τὴν κατεδάφισιν ἀνευρέθη ἐν τῷ γυναικωνίτῃ καὶ ὁ τάφος τοῦ Βησαρίωνος μετὰ ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς. Πρὸς διαπίστωσιν τοῦ μεγάλου ζήλου τῶν Ἰωαννιτῶν πρὸς τὰ γράμματα ἀναφέρει τὸ καὶ ἐκ τῆς χρονογραφίας τοῦ Ἀραβαντινοῦ γνωστὸν ἐπεισόδιον τοῦ Μητροπολίτου Κλήμεντος, καθ' ὃ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἠνάγκασε τὸν ἀγράμματον ἐκεῖνον ἀρχιερέα νὰ μαθητεύσῃ ἐπὶ πενταετίαν παρὰ τῷ Βησαρίωνι Ἀρκετὸν φῶς θὰ ἔχυνεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ δημοσίευσις ἐν τοῖς «Ἠπειρ. Χρονικοῖς» ἑκατὸν καὶ πλέον ἐπιστολῶν τῶν ἐτῶν 1650 - 1712 ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας Σουγουρδῆ καὶ Γλυκῆ συλλεγείσης ὑπὸ τοῦ Σάθα καὶ ἐναποκειμένης ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας (ἀριθ. ἐγγράφων 7820 - 7924).

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

ΤΟΥ Β' ΤΟΜΟΥ

'Αβδοὺλ Μετζὶτ σουλτ. 297
'Αγάπιος Κιζίκου 85, 251, 258
'Αγγελος Μιχαὴλ ὁ Τρυπομμύτης 95
'Αγιάνηδες 314
'Αγυά 172
'Αθάνασιος Κύπριος ὁ Ρήτωρ 248
'Αθανάσιος Πέτρας 246 ἑξ.
'Αθηναγόρας Παραμυθίας 309, 313
'Αλῆ πασᾶς 269
'Ανδρεάδης Α. 170
'Ανδρόνικος Γ' 101
'Ανθρακίτης Μεθόδιος 55, 67
'Απελλῆς Σμύρνης 105
'Α[ραβαντινὸς] Π. 292, 315
'Αραπλὶ 71
'Αργύριος Παπα-Ρίζου 75
'Αργυρόκαστρον 214
'Αρτσίστα 27
'Ασταχώρα 102
Βάγιας Θανάσης 209, 210
Βαλαωρίτης 209
Warak-Wankh 159
Barbaro Alvise 171
Βαρθλομαῖος 'Αρτης 100
Βασιλίτσης Νικηφόρος 101
Βασιλόπουλος Κοσμᾶς 68
Βεζίτσα 291
Βέης Ν. 210, 211 ἑξ.
Βελβενδός 75.
Βελισσάριος 313
Βενέδικτος ἡγούμ. Λεστιάνης 106
Venier 'Αντών. 171
Βενοϊατροὶ 293
Βέρροια 70
Βικοϊατροί 293
Βίτσα 292
Βιβλιογραφία ἠπειρωτική (ὀνομαστικὸς κατάλογος συγγραφέων) 148 ἑξ.
Βιζουκίδης Π. 54, 286
Wilamovitz 206, 314
Βιτσικὸν 27
Βογιατζίδης Ι. 293
Βοδενὰ 73
Βούλγαρις Εὐγέν. 69
Βουργαρέλιον 154
Burdett Coutts βαρώνισσα 229
Bosset (de) 172
Βουτιερίδης 'Ηλ. 317
Βράδετον 26, 287
Βράνκοβιτς Γεώργ. 107
Βύρχνερ Λουδ. 110
Βωβοῦσα 27
Γάγαρης Γ.Κ. 287
Γεδεὼν Μ. 294, 300
Geib 13, 29
Γεννάδιος Θεσσαλονίκης 250
Γεράσιμος Θεσσαλονίκης 71, 84 ἑξ., 247 ἑξ.
Γερμανὸς Βοδενῶν 86
Γερμανὸς ὁ Κρητικός 257
Γιάνενας 314
Γιανίνα 314
Γιάνινα 314
Giovanni da Procida 216
Giustinian Vincenzo 171
Γκαμέρας Λοΐζης 254
Γκίκας 'Αλέξ. 177, 314
Γκιούμας Μάνος 66
Γρεβενά 73
Γρεβενήτι 27
Gregory C.R. 230
Γρηγορᾶς Μητροφάνης 302
Γρηγόριος Ε' 65
Γλυκὺς Νικόλ. 61, 318
Δάλλας Χρ. 209
Δαμασκηνὸς Θεσσαλονίκης 91, 92

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Δανιὴλ Βερροίας 77, 246, 259
Δαπόντε Καισάρ. 77
Devanzati 216
Δένδιας Μ. 214 ἑξ.
Δημουλίτσας Δονᾶτος 271
Διαγουπὴς 95
Διονύσιος Πλαταμῶνος 90, 253
Δοβρὰ 27
Δολιανὰ 27, 281
Δομπρίνοβον 27
Δοσίθεος Ἱεροσολύμων 303
Δραγάρι 27
Δρεστενῖκον 27
Duval Amauri 172
«Δωδώνη» (Ἡμερολόγιον) 287
Εἶδοι 183
Ἐλαδιάβα (Ἱερισσοῦ) 92
Ἑλένη Μαμφρέδου 215
Enzio 215
Ἔρεγλι (Ἀργυρόκαστρον) 214
Εὐθυμίου Χριστόδ. 174
Ζαβίρας 243
Ζαγοριακὰ θέσμια 286 ἑξ.
Ζαγόριον 19 ἑξ., 286 ἑξ.
Ζαγορισίων Κοινὸν 19 ἑξ.
Ζαχαρίας Ἰωαννίνης 314
Ζαχαρίας Κίτρους 262
Zehlendorf 312
Ζιγαδηνὸς Εὐθύμ. 302
Ziebart 102
Ζωσιμᾶς Μιχ. 174
Θεοδόσιος Πολυανῆς 260
Θεοτόκης Νικηφ. 75
Θεοφάνης Ἱεροσολύμων 91,93
Θεόφιλος Καμπανίας 54 ἑξ.
Θεόφιλος Σερβίων 261
Ἰάκωβος Θεσσαλονίκης 81, 258
Ἰανίνα 314
Ἰάωνες 315
Ἰγνάτιος Κίτρους 246
Ἱερεμίας Χριστιανουπόλεως 86
Ἱερόθεος Παλυανῆς 246
Ἰουστινιανὸς 313
Ἰωάννης Γ' Δεσπότης Ἠπείρου 102
Ἰωαννίνα 313
Ἰωαννίνα βασίλισσα 314
Ἰωάννινα (ἔτυμον) 313 ἑξ.
Ἰωαννοῦτζος Ἀλέξης 301
Ἰωσὴφ Ρωγῶν 98
Καβαλλάρι 27
Κάλανδαι 183
Κάλαντα 183
Καλλιγᾶς Π. 15
Καλλίνικος Β' Κων/πόλεως 294
Καλλίστρατος Σιναίου 231
Καμνιὰ 27
Καμπίτης Ἀναστ. 68,247
Καμπούρουγλους Δ. Γρ. 314
Κατακουζηνὸς μέγας δομέστιχος 102
Καπέσοβον 26, 296
Καραϊωάννης Πάνος 66
Καραμπεριὰ 304 ἑξ.
Καρατζᾶς Ἰω. 177
Καρολίδης Π. 315
Cartwright 172
Κασσώπη 101
Καστορία 73
Καστροφύλακας Πέτρος 170
Κατζούλης Παρθένιος 55
Καυσοχῶρι 64
Καυταντζόγλου Ἰω. 248
Κεραμόπουλος Α. 213
Klark S. 314
Κλήμης Ἰωαννίνων 293, 318
Κλὴμης Σαρδικῆς 105
Κοδρικᾶς Π. 177
Κοζάνη 73
Κόκκινη Ἐκκλησιὰ 153 ἑξ.
Κόλιντα 183
Κομνηνοῦ Ἄννα 165
Κομπογιαννῖται 293
Κοντοδῆμος 287
Κοντοπᾶνος Α. 313
Κόντος Ἰωνᾶς Σπερμιώτης 75
Κοραῆς 7, 177
Κουκοῦλι 26
Κουλιακιὰ 56
Κούρεντα 292
Kohler Ἰωσὴφ 11
Κρυβιτζιώτης 95
Κυριακίδης Στ. 317
Κυριάκος ὁ ἐξ Ἀγκῶνος 102 ἑξ.
Κύριλλος Σισανίου 82, 260
Κωνσταντῖνος Οὐγγροβλαχίας ἡγ. 267
Κων/τίνου Γ. 55
Κωνστάντιος Κ/ως 302
Κωφὸς Ἰω. 75
Λαζάρου (τὰ τραγούδια τοῦ) 182 ἑξ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αάϊστα 27
Λαμπράκης Χρ. 153
Λαμπρίδης Ι. 286, 315
Λάμπρος Σπ. 298, 153, 301
Λαοδίκεια 105
Λάππας 305
Λειώσης Πέτρος 102
Λεσινίτσα 27
Λήκ 312
Διασκοβέτσι 26
Λιβαδάρι 172
Διβόρνον 173
Λούκαρις Κύριλλος 91
Λουκᾶς Λαοδικείας 106
Λυγκιάδες 27
Λυγγιάδων (μονὴ) 318
Λυκοῦργος Ἀλέξ. 231
Μάγνης Δανιὴλ 177
Μακάριος Ἄρτης 62, 70, 252
Μακρῆς Βησσαρίων 55, 317
Μακρύνου 27
Μαροῦτσαι ἀδ. 69
Μαμφρέδος 215
Μαρουτσαία σχολὴ 70
Maurer (Γ. Λουδοβῖκος von) 14 ἑξ.
Μαυροβοῦνι 27
Μαυροκορδᾶτος Ἀλέξ. ἡγεμ. Μολδοβλαχίας 62, 303
Μαυροκορδᾶτος Ματθ. 177
Mghwine 159
Μεϊτάνης Γεώργ. 177
Μελένικον 73
Μελέτιος Ἀθηνῶν 55
Μεσιὸς καὶ Κάτω Μαχαλᾶς 26
Μετοχίτης Ἀνδρόνικος 95
Μεχμὲτ Πασσᾶς 209, 211, 287
Μηλοΐτης 315
Μίσου ἢ Μίσογλου Στέφ. 62, 246 ἑξ.
Μιχαὴλ Πριζρένης 106
Μονὴ Ἀναστασίας Φαρμακολ. 268
Μονὴ Βλατέων 59
Μονὴ ἁγ. Γεωργίου Λυγγιάδου 318
Μονὴ Καμύτσανη 316
Μονὴ Λατόμων 58
Molin Μᾶρκος 171
Μολοσσὸς Ζῶτος 270
Μονοδένδρι 26, 291 ἑξ.
Μοράβας ποτ. 107
Μουράτ Α' 9
Μουρούζης Ἀλέξ. 75
Μουσελίμης Σπ. 307
Μπάγια 26
Μπαλαναία Σχολὴ 55, 68
Μπαλαναῖοι 174
Μπαλάνος Κοσμᾶς 55, 68, 174
Μπάρκοσις Καλλίν. 75
Μπαχαρνίκος Χριστόδ. 63, 252
Μπιρμπιλαῖοι (τραγοῦδι) 202
Μποῦλτζι 27
Μυστακίδης Β. 60
Μωάμεθ Προφ. 8
Νάουσα 73
Νάρθα 108
Νεγάδες 26
Νεκτάριος Πελαγωνείας 59, 80
Νεόφυτος Δέρκων 303
Νεόφυτος Κων/πόλεως 296
Νικηφόρος Α' δεσπότης Ἠπείρου 165
Νικηφόρος Β' 101
Νίτσος Νικόλ. 315
Νοῦτσος Ἀλέξιος 287
Ντερτιλῆδες (τραγοῦδι) 201
Ὁμὰρ Φαρουὺκ 8
Οὐρχὰν σουλτᾶνος 9
Pavlovic' Ivan 105
Παΐσιος Ἰωαννίνων 294
Παλαιολογίνα Ἄννα 165
Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος 95
Παλαιολόγος Κωνστ. 107
Παλαιολόγος Μιχαὴλ 95, 102, 216
Παλιοῦρα 173
Παλιουρίτης Γρηγόριος 173 ἑξ.
Πάλλης Ἀλέξιος 317
Πάλλης Παν. 177
Παναγία Βελλᾶς 153 ἑξ.
Παναγία Λαουδάτου 91
Παπαδημητρίου Γ. 153
Παπάζογλου Ἀλέξιος 291
Παπαφίλου Θεόφιλος (ἴδε Θεόφ. Καμπανίας)
Πάπιγκον 27
Παππούλιας Δ. 15 ἑξ. 41 ἑξ.
Παρανίκας 74 ἑξ.
Πάργα 170 ἑξ.
Πάριος Ἀθαν. 74, 78
Πατρινὸς Ἀλέξ. 177
Πέζαρος 75
Πέρκος Νικόλ. 61

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Περραιβὸς 271, 280 ἑξ.
Πετζλῆς Μιχ. 245
Πετροβίτσης Παῦλος 279
Πέτρος Ἀραγωνίας 216
Pouqueville 209, 312
Πράμαντα 184
Προκοπίου Δημήτρ. Μοσχοπολίτης 302
Πύρρος Διονύσ. 173
Ραβένια 27
Ρακοβίτσας 314
Ριζάρης 292
Ρίζος Νερολὸς Ἰάκωβος 176
Rila (μονὴ) 159
Ροδοκανάκηδες 177
Ροδοκανάκης 177
Ruvarac 107
Ρούσης Ἰω. 177
Ρωγοὶ 98 ἑξ.
Σάθας Κ. 302, 303, 318
Σακελλάριος Πανταζῆς 287 ἑξ., 301.
Σακελλαρίου Ἀναστάσιος 299
Σαλαμπάντας 172
Σαλβατὼρ Λουδοβ. 172
Σενίτζα 172
Σεραφεὶμ Ἄρτης 153
Σιάτιστα 73
Σιδερίδης Ξενοφ. 213
Σινὰν Πασᾶς 9
Σιοποτσέλι 26
Σιώμης 75, 245 ἑξ.
Σκαμνέλι 26
Σκαμνέλι 26
Sleptcha (μονὴ) 159
Smederevo 105
Σουγδουρῆς 2. 55, 318
Σούλης Χρ. Ι. 313 ἑξ.
Σπαθάρης Στέφ. 62
Σπανιωλάκης 177
Σταγειρίτης Ἀθαν. 293
Σταματάκης Ἰω. 174
Σταυρίδης Γ. 312
Στέφανος Κράλης Σερβίας 102
Ταπεινὸς Ἐλευθέρ. 80
Telcak (φρούρ.) 106
Τζαβέλλαινα (τραγοῦδι) 201
Τσιμισκῆς Θεόδ. 165
Τζολέκας Κώνστας 299
Τιμόθεος Βοδενῶν 71, 252, 260
Τίσενδορφ 231
Τόμπρα 172
Τοσίτζα ἀδελφοὶ 177
Treidler Hans 312, 313
Τριανταφυλλόπουλος 15
Τσαμαννάρι 316
Τσαμαντᾶς 316
Τσαμαντοῦραι 316
Τσαρούχας Γ. 271
Τσελεπῆς Ἰω. 177
Τσεπέλοβον 26
Τσερνέσι 27
Τσιγαρᾶς Ν. 287
Τσιμισκῆς Ἰω. 162
Τσιούκα 154
Τυρνόβου μονὴ 159
Φανάρι 172
Φιλαδελφεὺς Α. 315
Φιλήντας Μ. 314
Φίλιππος δούξ Δυρραχίου 101
Φλαμουράρι 27
Φραγκάδες 26
Φωτιάδης Π. 6, 7. 209 ἑξ.
Philippson A. 312
Φυσίατροι 293
Χάονες 315
Χαράδρα 101
Χασιώτης Σπ. 293, 315
Χατζιδάκις Γ. 7, 315
Χατζῆς Γ. (Πελλερὲν) 312, 313 ἑξ.
Cholmeley Roger 231
Χοστρὲφ Πασᾶς 297
Χουλιαράδες 184 ἑξ.
Χριστοβασίλης 317
Χρυσανθόπουλος 15
Χρύσανθος Ἱεροσολύμων 303
Ψαλλίδος Ἀθαν. 174 ἑξ. 269 ἑξ. 277, 280 ἑξ.
Ψελλὸς Μιχ. 183

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

«CHRONIQUES ÉPIROTES» Β' (1927), 3

RÉSUMÉ DU CONTENU

Jean Gennadios, Les manuscrits de Jannina; leur pillage et leur aliénation. L'auteur attire l'attention des autorités ecclesiastiques et civiles ainsi que celle des hommes de lettres sur le crime commis par certains moins rapaces et inconscients qui vendent clandestinement à des étrangers des manuscrits confiés à leur garde. Tels Callistratos evêque de Sinaï qui vendit à Tischendorf le fameux Codex Sinaïticus (1807), Athanase de Chypre qui au XVI s. acheta au Mont Athos et aux Météores un grand nombre de manuscrits pour les vendre en Europe, et un inconnu qui en 1870 vendit à la baronne Burdett Coutte les fameux «The Jannina Manuscripts» dispersés à la mort de celle-ci. Il soutient qu'il importe de faire de recherches afin de trouver le nom du spoliateur et le livrer à la reprobation nationale. A ce propos il reproduit ce que Coraïs avait écrit sur ce même sujet en 1806, et donne la liste de 65 manuscrits de la collection Coutte.

Sophronios Eustratiadès, Théophilos évêque de Campanie (suite). Dans cette partie de son étude l'auteur donne le contenu d'une centaine de lettres de Théophilos, recueillis par son secrétaire Georges. Elles jettent une vive lumière sur les vicissitudes de la vie en Macédoine infestée par les bandes albanaises, sur la situation triste des couvents, et sur les difficultés administatives et économiques des évêques. Malgré tout cela, leur piété et leur patriotisme ont pu conserver le dépôt sacré confié à leur vigilance.

Démètre Sarros, Documents relatifs aux luttes des Souliotes et de Parga. Faisant suite aux documents puisés dans les archives du Sénat ionien et publiés dans le I vol. des «Chroniques», l'auteur donne ici une nouvelle lettre des Soulio-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

tes écrite en 1799 à Corfou et adressée au comte Spyro, ainsi que plusieures lettres du savant Athanase Psallidas et du Chr. Perraivos avec quelques poésies de celui-ci. Il signale deux ouvrages inédits de Psallidas, une «Archéologie des Albanais» deposée aux archives de la Sté d'Hist. et d'Ethnologie d'Athènes et une «Géographie de l'Épire» en possession du Dr Palamidas de Volos. Les lettres des Pargiens s'adressent au Patriarche Grégoire V, à l'amiral de la flotte russe et au Senat ionien. Ils dénoncent les préparatifs d'Aly Pacha contre leur pays et implorent de secours.

D. M. Sarros, Recherche sur le droit coutumier des Zagoriens. Faisant suite à l'étude publiée sur le même sujet dane le t. II des «Chron. Épirotes» par Mr Bisoukidés, l'auteur, après quelques corrections aux données de ce dernier, donne des renseignements nombreux sur le droit coutumier et les pronomies (priviléges) du district de Zagora, d'après des documents de sa propre collection ainsi que ceux publiés par feu S. Lambros et Mr M. Gédéon.

Polycarpe Synodino, Mélrophane Grégoras. Grégoras originaire de Dodône n'est pas suffisament connu. Envoyé en 1685 de Constantinople à Macedoine comme exarque il fut emprisonné à Zichne par les Turcs. Sauvé par l'intervention miraculeuse de St Démètre, il composa la liturgic de ce saint. Plusieurs témoignages autorisés nous le représentent comme un homme de grand savoir et un bon poète. En 1750 nous le trouvons à Bucarest surveillant l'impression des ouvrages de Zygadénos, de Dosithée et de Chrysanthe de Jérusalem. Il y eut des démêlés avec Nic. Alex. Mavrocordato à propos de la Nicotine dont il avait fait l'éloge.

Nestor Georgitsi «Caramberia». C'est une classe sociale de Jannina, qui, decimée par les révolutions auxquelles elle s'empressait de participer, s'est éteinte vers le fin du siècle dernier. Le dernier survivant Tzaras est mort peu après l'occupation grecque de Jannina. Occupés toute la semaine à des travaux des champs ou manuels ils dépensaient le Dimanche tout leur gain, avec une insouciance et un air d'indépendance déconcertantes. Soigneusement endimanchés ils se rendaient aux alentours de la ville où buvants et chantans ils passaient tout

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

leur après-midi. Leurs chansons étaient bien souvent improvisés. Animés d'une haine implacable contre les Turcs, ils daignaient souvent soutenir la «guerre à coups des pierres» auquelle se livraient les enfants chrétiens contre les petits osmanlis. L'auteur dépeint cette «compagnie» nommée *Caramberia* et rapporte une de leur chansons bien caractéristique de leur insouciance et de leur culte pour Bacchus.

Sp. Mousselimi, Chansons populaires d'Épire. Neuf chansons choisies dans la collection de l'auteur qui a obtenu le prix au 1er Concours des «Chron. Epirotes».

Chr. J. Soulis, Critique et bibliographie. L'auteur passe en revue quatre ouvrages concernant l'Épire dont il relève et discute les opinions. Ce sont: *Hans Treidler* «Epirus im Altertum» Leipzig 1917 trad. en grec par feu G. Stavridis en 1926, *G. D. Hadji* «Le secret du Fort» (de Jannina). Recherche sur l'origine du nom de Jannina. Athènes 1926 (en grec). A l'encontre de Mr Hadji qui opine que ce nom provient de l'antique nom du pays Haonia, Mr Soulis croit à son origine slave, *Nic. Nitsos.* «Notice sur le village de Tsamanta en Épire» Athènes 1926 (en grec). C'est une étude historique et laographique de ce village et de ses alentours. Enfin «Jannina en 1680 et l'évêque illettré». Publieé en 1848 pour la première fois cette étude vient d'être rééditée par Mr Voutieridis dans le «Bull. de la Biblioth. des Belles-Lettres néogrecques».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Β΄ ΤΟΜΟΥ

Α΄. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

	Σελὶς
Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος, Προλεγόμενα . . .	3— 4
Περ. Κ. Βιζουκίδου, Ἠπειρωτικῶν θεσμίων ἔρευνα	5— 53
Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ὁ Καμπανίας Θεόφιλος 54—97,	245—268
Γεωργίου Σωτηρίου, Τὸ κάστρον τῶν Ρωγῶν	98—109
Περικλ. Βιζουκίδου, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἠπειρ. Βιβλιογραφίαν	110—126
Ν. Βέη, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Βιβλιογραφίαν . . .	127—147
Κατάλογος τῶν συγγραφέων τῶν ἐν ταῖς βιβλιογραφίαις Βύρχνερ [Α΄], Βιζουκίδου [Β΄α] καὶ Βέη [Β΄β] ἀναφερομένων	148—152
Ἀναστασίου Ὀρλάνδου, Μνημεῖα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου: Ἡ «Κόκκινη Ἐκκλησιὰ» (Παναγία Βελλᾶς) . . .	153—169
Μιχ. Θ. Λάσκαρι, Σημειώσεις περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πάργας κατὰ τὸν ιζ΄ αἰῶνα	170—172
Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Πολυκάρπου Συνοδινοῦ, Γρηγόριος Παλιουρίτης	173—181
Ἰωάννου Γενναδίου, Τὰ «Ἰωαννητικὰ χειρόγραφα», ἡ διαρπαγὴ καὶ ἀπεμπόλησις αὐτῶν	229—244
Δημητρίου Μ. Σάρρου, Γράμματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργης	269—285
Δημητρίου Μ. Σάρρου, Ζαγοριακῶν θεσμίων ἔρευνα . . .	286—309
Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Πολυκάρπου Συνοδινοῦ, Μητροφάνης Γρηγορᾶς	302—303

Β΄. ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Χρ. Σούλη, Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου	182—200
Σπ. Γ. Μουσελίμη, Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἠπείρου . . .	201—205
Νέστορος Γεωργίτση, Ἡ Καραμπεριὰ	304—306
Σπ. Γ. Μουσελίμη, Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἠπείρου . .	307—311
Προκήρυξις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ	227—228

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γ'. ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Περικλέους Κ. Βιζουκίδου, Οἱ ξένοι σοφοὶ πρὸς τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» . . . . . 206—208
Περικλέους Κ. Βιζουκίδου, Κριτικὰ σημειώματα . . . . . 209—217
Γεωργίου Χατζηδάκι, Ὁ πρῶτος τόμος τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» 218
Χρ. Ι. Σούλη, Epirus in Altertum: Studien zur historischen Topographie von *Hans Treidler*. . . . 312—313
Χρ. Ι. Σούλη, Γ. Δ. Χατζῆ, (Πελλερέν): Τὸ μυστικὸ τοῦ Κάστρου (τῶν Ἰωαννίνων) . . . . . 313—315
Χρ. Ι. Σούλη, Νικολάου Νίτσου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ . . . . . 315—317
Χρ. Ι. Σούλη, Τὰ Γιάννενα στὰ 1680 κι ὁ ἀγράμματος Δεσπότης . . . . . 317—318

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ